

BARTA SÁNDOR

PÁNIK A VÁROSBAN

VÁLOGATOTT PRÓZAI ÍRÁSOK

**VÁLOGATTA, SZERKESZTETTE
VARGA KATALIN**

TARTALOM

EGYÜGYŰ ZAHARIÁS, A MEGVÁLTÓ

IGEN

MESE A MOSZATZÖLD EMBERRŐL
EGYÜGYŰ ZAHARIÁS, A MEGVÁLTÓ
KÜLVÁROSI PANOPTIKUM

DECEMBERI TÖRTÉNET

JÚNIUS HUSZONNEGYEDIKÉN A KÁROLY KÖRÚTON
DECEMBERI TÖRTÉNET
CIRKUSZ KAPITALIZMUS

A MEGMENTETT FALU

PÁNIK A VÁROSBAN
AZ UTOLSÓ ÁLMODOZÓ
MISA
A NYUGDÍJ
KÖZELHARC
MARSZA
AMIKOR KÉTSZER KETTŐ ÖT
A KILYUKASZTOTT SZAVAZÓLAP
MAG
DIPLOMÁS EMBEREK
A MEGMENTETT FALU
GERDŐ-ORSZÁG

IDŐ KRISTÁLYA: MOSZKVA

MINIATŰRÖK A VÖRÖS MOSZKVÁBÓL
A VILÁG LEGNAGYOBB GOLYÓSCSAPÁGY-GYÁRÁBAN
ÚTBAN AZ URAL FELÉ
LÁTOGATÁS JASZNAJA POLJANÁN

CSODÁLATOS TÖRTÉNET

ELSŐ KÖNYV
MÁSODIK KÖNYV

EGYÜGYŰ ZAHARIÁS, A MEGVÁLTÓ

1918-1923

IGEN

Komor este van. A falak fülledten a homorú plafon alá hevernek.
Hátsó falban négyzetes nyílás, a mélység fekete perspektívájával.
A plafonról madzagvégére markolt sárgaréz forgács világít. Jobboldalt
szárnyatlan kapu. Kályha. Padok kétfelől asztalokkal.
Már tintásan állig ér az este.
Valahol tehenek és gyárkémények bögnék.

Csönd.

A sarokban most felnő EGY SZAKÁLLAS EMBER, a jobb kezét szépen maga elé kormányozza, és szól. Igen...

A MÁSIK sarokban most kipelyhedzik egy nagyfülű, csontvázruhában, és mondja. Ó, szomorúság!

A HARMADIK széken ül, és medvésen ingázik a fejével. Meg kell halni... meg... meg... meg...

NEGYEDIK tanító volt, és szuronyhegyéről hirdette a megváltást, most is szöges teknőben ül nemzeti színű árbocok alatt, kéjesen vigyorog, és szól. A hazáért!

ÖTÖDIK padlón ül kis csáköval, Nobel-díjjal, nyolcvanéves, és néha bádogtrombitán trombitál. Ki korán kel, aranyat lel. Trombitál.

HATODIK búskomor költő és királyleány a haját szökén belekócozza az érzékszerveibe, és sír, sír. Ach! ülni jó enholdam sárgájában!

HETEDIK a sarokban lóg egy ruhafogason, háttal a t. gyülekezetnek, ő már nem szól semmit, de meglássátok, a reggel majd megmutatja a nyakába akasztott cédulát.

NYOLCADIK még nincs itthon, valahol egy laboratóriumban kengurulábat forraszt egy oroszlán hátuljába.

KILENCEDIK a kályha tetején ül hőmérővel. Púpos ember ő, és fülígszájú, és kiszámította, hogy a felső légkörben melegebb van egy nyolcad fokkal.

TIZEDIK hadvezérslafrokban óriás térképen ül, állandóan főbe lövi magát.

TIZENEGYEDIK egy félbajuszos némbor nyakában piros villanykörtével.

TIZENKETTEDIK egy aszkéta talán, a hónalját szagolja állandóan, és motyogja. Úgy kell nekem, úgy kell.

TIZENHARMADIK egy kékszemű búcsús, Mózes-szarvakkal, a mellén vérző kereszttel. A ki-nyújtott tenyereit a többiek néha köpöcsészének használják. Ez énekelni szokott.

TIZENNEGYEDIK én vagyok.

TIZENÖTÖDIK te vagy.

TIZENHATODIK egy konflisló az utcán, amint a torkába szaladt bordáit ropogtatja.

TIZENHETEDIK az anyám a mosás sárga drapériái alatt, az apám, aki piros meg zöld meg kék vásznak fölött énekel a kitüzesedett ollóval, a bátyám, aki trappos svájci lovakat igazgat át emeletes teherkocsikkal a hidakon.

A TIZENNYOLCADIK a meggyulladt nap.

TIZENKILENCEDIK egy örült, aki a Mars felé röpül, és a Többiek ti vagytok: házak, folyók, emberek, papagájok, akik mind, mind benne heverték az időben, és az éjfél harangozására most felseprűnyeleztek a horizonton.

Csönd.

SZAKÁLLAS, *a sarokból.* Igen...

CSONTVÁZRUHÁS Ó, csontváz! Édes csontváz! *Sír, szipákol.*

NYOLCVANÉVES, *kis csákoval a fején.* Egyszer egy az egy... ilyen olyan amolyan... érik a meggy. *Trombitál.*

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* Halál? Szerelem? Isten? *Véresen röhög.* Ó, én!!!

KILENCEDIK, *a kályha tetején ül.* Eifelhulla!!!

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS. Nincs én. Csak te.

CSONTVÁZRUHÁS. És a halál.

KILENCEDIK, *a kályha tetején ül.* Halál? *Természettudományos fintorral beleköp a kék szemű búcsús tenyerébe.*

Csönd

SZAKÁLLAS *a sarokból.* Igen...

CSONTVÁZRUHÁS *mintha felsrófolták volna.* Kozmikus ködben lámpás, zászló menetek élén, ó, bizonyosság!

FÉLBAJUSZOS NÉMBER *kigyújtja a villanykörtét a nyakában.* Bizonyosság!? *Darálva.* Ó, élettengely! Kocsitengely! Tinglitangli! Anyag megmaradási elve! Homunkulusz! Mértan élet zárt egysége! Hegyesszög! Ah! szurokba hullott hím! *Beleköp a kék szemű búcsús másik tenyerébe.*

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* S mert egy vagyok az anyaggal, a kozmosz én vagyok!

KILENCEDIK, *a kályhán ül.* Ó, tizenhét kiló foszforsav! Pentoksizid! Cinkoksizid! Só! Kén! Mellény! Alsónadrág! Te méred magad össze a kozmosszal! Ó költő!!! *Beleköp a kék szemű búcsús stb., stb.*

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Én mindent megtagadtam, legvégül pedig magamat. Az én fejemben objektíválódik az élet!

CSONTVÁZRUHÁS. Élet! Élet! De vajon van-e egyáltalában? És vajon nem a dolgok egymással helyzetes relatívuma-e az egész? Igen. Ez az igazság! Mert hogy hihetnék másban vagy éppen bennetek, akik fény, hang, hő és a kiterjedés örök függvényi vagytok csak! Nincs élet! Csak optikai csalódás!

FÉLBAJUSZOS NÉMBER. Te, Jeges-tenger! Te nem hiszel a tudatban? Ó, kémia! Fizika! Rapszódia! Haj! Hát te nem hiszel a tudat végtelenségét! Ó, te relatív abszolút! Te, kapitálista! Jaj! Leüt a villám! *Eloltja a lámpást.*

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS. Lehet, urak, lehet, folyvást lehet.. lehet... még van egypár hely... lehet...

KILENCEDIK *a kályhán ül.* Őt üti le a villám!? Te bordélyház zászló! Te emancipált! Kukurikí! *Felnyújtja a nyakát.* Villám! Kicsi villám, itthon vagyok!

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* Ó, villám! Költő díszfogatja...

TIZEDIK *hadvezér és megint főbe lövi magát.* Ó, jó paripám, Villám... *Súgva.* Szójáték!

HARMADIK *széken ül és medvésen ingázik a fejével.* Meg kell halni... meg... meg... de legalább nehezen adom meg magam...

NEGYEDIK *tanító volt, most is kéjesen vigyorog.* Halj meg bátran! A hazának szüksége van fundamentumra!

KILENCEDIK *a kályhán ül.* Ó, szomorú disznópép! Klerikalizmus - militarizmus - 2 X apakomplexum, gyomorigénytelenség, agyrekedés! Médium! Államforma! Nem tudja, mi az a pacifista köztársaság!!

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Egy gyermek fejét most szépen kettészelte a villamos! Ó, szimmetria!

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS. Ah, testvérek! Egy gyermek! Egy ártatlan gyermek! Talán még kilencéves sem volt, és az apja biztosan ciankáliért küldte, hogy eleméssze vele nejét és 8 gyermekét. *Sír.*

KILENCEDIK *a kályhán ül.* Ó, társadalom! Forradalom! Elemalom! Szociális kérdés!

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS. Ki tudna ilyenkor felnevetni?

HETEDIK *a sarokban lóg egy ruhafogason.* He... he... he...

HARMADIK *széken ül, és medvésen ingázik a fejével.* A spicli! Elvesztünk! A spicli!

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS. Ez az ember nem halt meg, csak aluszik...

KILENCEDIK *a kályhán ül.* Ó, te buddhista! Brahmista! Antiszemita! És én köpöcsészémnek használtalak! Ó, megalkuvás! *Még egy utolsót beleköp.*

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* Halottaké az éjfél, éjfél, jaj annak, ki éjfélkor kel útra, behull az a viaduktba... behull az a viaduktba...

HETEDIK *a sarokban lóg egy ruhafogason, még rémesebben.* He... he... he... he...

Valamennyien magukba kicsinyednek, de mindegyikük fölött akkor sárga tenyereivel kigyullad a rémület.

HARMADIK *széken ül, és veszettül ingázik.* Csak még egy napig ingázhassak! Ó, csak még egy napig!

CSONTVÁZRUHÁS. Ó, nézd szép testemet...

NYOLCVANÉVES *csáková.* ...még csak nyolcvanéves vagyok... és tele van trombitával a zsebem...

KILENCEDIK *a kályhán ül.* Én szép jégkristályokat termelek gumizacsókba. *Letöri homlokáról megjegesedett verejtékét.* Te pedig áruld a tüdővést... Ó, munkamegosztás!

TÁBORNOK *abbahagyja a főbelövősdit.* Holnap folytatom...

Csönd.

Kint aranygerinceken füttyül a szél.

FÉLBAJUSZOS NÉMBER *eloltja a lámpást, keresztet vet.* Én csak egy egyszerű ádám-borda vagyok...

A szél véres kardokat köszörül a horizonton,
macskák belenyújtóznak a nyávigásba,
kémények leporzanak.

SZÍNÉSZ *Mefisztónak öltözve kénes bokorból felbukik a süllyesz-Orgona zúg.*

Kintről hangok. Vihar! Vihar!

És aztán. Nincs part!

SZÍNÉSZ *tölcséresen szétsúg mindenfelé.* Ó, lenni vagy nem lenni, ez itt a színpad! *Aztán kardjához kap, elejti a hangját.* Ó, emberek! milyen majom volnék én, ha most itt tovább szónokolnék nektek, és otthon, otthon talán kutyafejű ikreket szül az asszony. S mivégre? Apjuk színész volt, és adni nem tudott nekik, csak elküldeni tudta őket jégcsapos alagút elé, meg szépen kihengerelt utcákba kénes gyufát kínálni kioperált szívű milliomosnak, ki mondá nekik: én antinikotinista vagyok.

De jaj, jaj, le a szubjektumokkal! Mert tudom, ti publikum vagytok, én pedig szőrfejű sakálnak írtam alá magam.

És micsoda Mefisztó vagyok én két kiürült karommal, ha a pokol orgonái, krejzlerosok és péknék beteg kórusát rimánságok felém...

Mert én már mindent megelégteltem, kis parókáimat éhemben megettem, feleségemet tönkreszerettem, anyám szemeit elzalogosítottam, gyermekeimet csonton ettettem... Elég! Elég! meg kell halnom...

Kirántja kardját, lefekszik a padlóra, és hörögni kezd. Meghal.

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS *már alig várta.* Ez az ember nem halt meg, csak aluszik...

SZAKÁLLAS *a sarokból.* Igen...

CSONTVÁZRUHÁS. Mi az?

Csend.

TIZENHARMADIK *egy aszkéta.* Falatlan kazán az én fejem, ó, teljes egysége a drámának, fünek, kőnek, embernek, baromnak. Én most ezer ökör szarván telefonálok, én most ezer tó tükrén iszom a napot, érett almafák hevernek a fejemben, a vonatokat pedig szépen bekanyarodtatom az ívlámpás üvegkasokba. Én a tértől és időtől független vagyok! Én vagyok az örökkévalóság!

NYOLCVANÉVES *csákóval.* Szerencsém, hogy öregapámnak szólítottalak, nem mondanád meg nekem is, kedves örökkévalóság, hogy juthatnék át az üveghegyen?

TIZENHARMADIK *egy aszkéta.* De. De. De.

NYOLCVANÉVES. Ó, Jóság!

TIZENHARMADIK *egy aszkéta*. Jóság és rosszság egyformán megölői az akciónak. Ó, akció!

FÉLBAJUSZOS NÉMBER. Jaj, hatás alá kerültem. Szép vízfejű nagyatyám! *Hánytatót nyel.*

TIZENHARMADIK *egy aszkéta*. Egy ember alatt most szépen elsüllyedt a föld. Ó, determináció!

HARMADIK *egy széken medvésen ingázik a fejével*. Egy élő példa vagyok! Egy élő példa!

HATODIK *búskomor költő és királyleány* Determináció? Ah, méla pép! Nem én vagyok-e én? Fütttyentek, és felborítom a völgyek légtábláit a vonyító sasokkal, piros vonatokat álmodok a felhők közé meg a mérnökök köreibbe, egyetlen kiáltással összekuszálom a polgárok agyvelejét, este pedig röhejessel ágyamba agítalom a jócombú szolgálot. S mily szép mindez, és mily hazugság! Csak a nincs nincs és a van. Különben semmi.

KILENCEDIK *a kályha tetejéről*. Én pedig mondom: mi volna más az élet, mint okok hátunk mögötti sorozata? Milyen egyszerű az egész: a kutya kilopja a sonkát a kirakatból, balta röpül ferrum-cuprum, kutya négylábú állat, hentes kétlábú, kutya el, balta be a konkurrens kirakatába. Konkurrens röhög, reggeledik, egy ember most fölhúzza magát a legmagasabb toronyra, napfölkelte, jönnek a kuncsaftok. Hentes henteskedik, alázatos asszonyok gyertyákkal jönnek és cekkerekkel. Mócsing.

MÁSODIK. Kutya falatozik. Utca megtelik bérházakkal. Ablakokból bérházlakók nyála csurog. Vízesés. Hentesnek vérben malmoznak a szemei. Asszonyok elfújt gyertyákkal el. Férfi ezalatt otthon legilottinozza a szakállát, és belenyúl a szobalány mellébe.

Csend.

HARMADIK. Kutya már harmadszor párosodik, és javában megindul a forgalom a városban. 11 óra. Kérek egy szakaszjegyet!

NEGYEDIK. Férfi aranytekercset smirgliz a bankban. Kamattermelés. Asszony főz. Gáz-gőz sikoltozás. Szobalány vérző melleit mutogatja úrnőjének. Úrnő elájul. 12 óra.

ÖTÖDIK. Férfi jön. Mócsing röhög.

FÉRFI. Asszony! Asszony. Férfi! Férfi. Ah, céda rongy!

ASSZONY. Ó, hím! Ezüstzacskó! Szép emberem!

Az ablak felé röpül.

FÉRFI. Jaj, ne menj az ablakhoz!!!

ASSZONY. Hull ablakok és gangok sorfalában.

HATODIK. Férfi megy. S egy antirituális vendéglőben megöli magában a szentséget. Meg. Kutyát közben elfogták a sintérek. Konkurrenst belefújta a szél a Dunába, szobalány kint van a vurstliban, s egy baka trombitál a véres mellein.

NAPLEMENTE. Sötétedik.

Csillagok befolynak a recehártyákba. Coitus. Valaki ugyanekkor nyolc éretlen kölyöknek előadást tart egy kiapadt csatorna hasában.

Valamennyien mélyen fellélegeznek.

Csend.

SZAKÁLLAS EMBER *a sarokból.* Nem...

CSONTVÁZRUHÁS. Nem...

HARMADIK *a széken medvésen ingázik a fejével.* Nem. Nem. Nem.

TIZENHARMADIK *egy aszkéta.* Valaki most eltrüsszentette magát egy erdőben! Ó, disszonancia!

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* Disszonancia! Ah, ki hiszi el! Kozmosz kozmoszkodik, transzporenszek transzporenskednek, harmónia harmonikáz. Ó, harmónia!

És, ó, harmónia!

Mert csak harmónia van és én.

Én pedig nem vagyok.

FÉLBAJLSZOS NÉMBER. Ó, kínai császár! Madagaszkár! Urológia! Idegenszavak zsebtára. Magtár! Ó, kisműveltség, félműveltség! Igekötő! Szitakötő - mert szitakötő az ember - *zokog* - és áll, csak áll fényes pille szárnyaival a parton - *bő-őg* -, két part van, bal part, jobb part, Ferenc József rakpart - az élet pedig tovább folyik. *Bőg.* Ó, mozgás! És mi fénybogarak vagyunk - én közismert fénybogár vagyok -, és a nap egy ívlámpa, és mi beleröpülünk a napba! Jaj! Excentrikus spirális! *Szétmállik.*

Csak tudat van. Végtelen tudat. Én tudom! Én vagyok a Gott!

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* Így van, így van, de mégsem egészen... A folyó mi vagyunk, a kozmosz a part, az ívlámpa a nap, és mi halak vagyunk, és a nap prézlit szór ránk szét, jaj! vak vándoroknak! Ó, vándorlás! Mángorlás! Fametszet! Csak mi vagyunk! Mi pedig a mozgás vagyunk, ami a tett. Viszont tett nincs. A tett a legszentebb utópia. És ezért nem szabad hozzányúlni... Mee-eee. *Zokog.*

NYOLCADIK *eddig a laboratóriumban kotyvasztott, fehér kaftánban leereszkedik a plafonról.* A föld áll! Ez az igazság!

KÓRUSBAN VALAMENNYIEN. Nekünk mondja!!!

NYOLCADIK. Ó, mágnes! Ágnes! Equador! Szalvátor! Szép fiatalságom! A föld tehát tényleg áll?!

Ah! akkor próbáljuk ki!

Beleugrik a sötét nyílásba.

Csend.

Aztán egy világító sikoltás kintről. Labilitás!

HETEDIK *a sarokban lóg egy ruhafogason.* Nem is igaz... he... he... he... he...

CSONTVÁZRUHÁS. Ah! Mi volt ez?

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Valaki sír.

KÓRUSBAN. Szegény!

HETEDIK *a sarokban lóg egy ruhafogason.* Nem is igaz!

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Egy ló nyerített.

KÉK SZEMŰ BÚCSÚS. Egy döglött ló!

NYOLCVANÉVES *csákóval.* Miért nyerített a ló?

CSONTVÁZRUHÁS *felmutat.* Mert meg kell neki halni.

KILENCEDIK *a kályhán.* Mert sok gyomorsavat evett.

TÁBORNOK *sóhajosan.* Ki tudná azt, ha nem éppen én...

NYOLCVANÉVES *csákóval.* Nem is igaz. Mert ló. És a ló nyerít. És a kutya ugat. Igen.

Kint most egészséges emberi nevetés zeng fel. Reggeledik.

CSONTVÁZRUHÁS. Ó, templom! Nem! Nem!

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Csak egy ember.

Általános szörnyülködés.

FÉLBAJUSZOS NÉMBER. Ember?

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Az ember kétlábú állat.

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* Ó, gyalázatosak! Minden soromban benne van: Ó, ember!

NYOLCVANÉVES *csákóval.* Mi is emberek vagyunk?

HATODIK *búskomor költő és királyleány.* A disznók, aggastyánok és a nép: emberek. Nem emberek: a költők és a nimfák és a tavasz.

Egyre jobban világosodik. A sarkokból most zöld bokrokat reszket fel a szétzilált éjszaka. A megmerevedett ember hátán meglátni a cédulát, amelyen olvasható:

ÉN EGYSZERŰ EMBER VOLTAM,
DE FÖLAKASZTOTTAK.

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Én tudom az emberek életét: vannak nekik iskoláik, parlamentjeik, kórházaik, cirkuszaik, múzeumaik, templomaik, tébolydáik és börtöneik.

NYOLCVANÉVES *csákóval.* Mi az a börtön?

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* A börtön tiszta hely. Fehér köpenyes orvosokkal. Este felolvasással, reggel sétákkal a hegyekbe. Vannak ott orgonatermek, zuhanyos medencék és főleg vitatermek.

NYOLCVANÉVES *csákóval.* És az iskolák?

TIZENKETTEDIK *egy aszkéta.* Az iskolák kék tetőtlen paloták, és végtelen erdőségek állnak körülöttük.

Kint most felzeng az ének, frissen, életesen és akaratosan.

A föld mozog! Testvérek!!!

HETEDIK *a sarokban lóg egy ruhafogason. Én tudtam... Halléluja!!*

Kintről. Reggel!!!

KILENCEDIK *a kályhán ül, szótlanul lezuhan és elsüllyed.*

Kintről. Énekeljünk!!!

FÉLBAJUSZOS NÉMBER. Valaki belenyúlt a torkomba! *Kigyullad.*

HATODIK *búskomor költő és királyleány. Szép elefántcsonttornyom! Elbűzlik.*

CSONTVÁZRUHÁS. Élet! *Széthull.*

SZÍNÉSZ *felugrik. Szent komédia! Kiveti magát a nyíláson.*

NYOLCVANÉVES *csáköval a fején. Homokot dugtak a trombitámba...*

ASZKÉTA, TANÍTÓ és a TÖBBIEK *kiabálják.*

Mozog a föld!!!

Szín most lassan elforog, és amint belederül a reggelbe, megmutatja a tömeg áhítatos kórusát, mely égő zászlókkal vonul a mezőn és énekel.

Fák, füvek, asszonyok, emberek,
Szép megépített reggel van,
Reggel! Reggel! Reggel!

1920

MESE A MOSZATZÖLD EMBERRŐL

Szakálla volt a moszatzöld embernek, s nagy, vizes szemek ültek a homloka alatt, mint a tejüveges gyertyák. De mégsem hívták őt moszatzöld embernek, mert égővörös haja is volt neki, és utcákban, aranyfeszületes templomokban meg a szép, kiborotvált búrókban mint szent lampiont hordozta magát.

Csak láttatok volna őt este a legmagasabb csillag alatt, ahogy egyszerű füttyülőjével maga alá süllyesztette a remegő tornyokat s a lehorgadt elevátorokat, sikátorok torkában, határok hintájában láttatok volna, amint póznára szúrt véres macskafejjel bejlesztgetett a haldoklók körtermibe. Vagy láttatok volna őt, amint egyszer a sürgönydrótokon úszott fél kezén az éjszakában.

De ti őt nem láthatjátok, mert nincsen nektek röntgenszemetek, mint neki, aki immár ízes fényből vagy csak és jó szagú hangokból. És nem láthatjátok őt szivárványok kapuiban vándorolni, és nem láthatjátok őt a lokomotívok szemében.

De azért gyertek, mert most már kénköves máglyákon énekel az este, s a szomorúság tábláival ő most süllyed le éppen, a legcsendesebb tó közepén.

A tónak nem volt feneke. És aranycellákban úsztak benne az örültek. És az olajpuha vízben megfoghatták egymás kezét. És ahova léptek, kihajtottak az üvegpálmák.

Ó, ki tudja, hogy örültek voltak-e?

Csak az egyik cellában tüzes kúpon ült egy asszony, és hangosan beszélgetett a rubinszemű halakkal.

És így beszélgetett:

Kicsi ember keres engem lámpással, ágy alatt keres engem, matrac belében, kályha parázsában, keres engem fazekak fenekén. Nagy, húsos ember keres engem pumpával ágya enyvében, mit szombaton szépen odakészítgetett, hogy megint pukkanásig pumpálja a hasamat.

De jaj! ki korom voltam kályha csövében, íz voltam tányérok alján, penész voltam mosodák falain, egy őszi napon a legkisebbik teknőben kieveztem a reggelbe.

Házak megnyílt tetői alól felém bégettek a gödölyés árvák, a kisúrolt csapszékekből férfiak legszebb lelküket imádkozták felém.

De én akkor már ég és föld között úsztam.

Ó, mert kék hajamat drótnak húzták országutak mentében, ezüst fogaimat nagy uraknak eladogatták, meleg szép mellemet szombatokon elszombatoztam.

Tudom én, kutyák ugatták; kopasz asszony úszik a teknőben - tudom én, rendőrök noteszukat pingálták -, tudom én, tornyokból prókátorok törvényt versenyeztek rám.

De ekkor én már magasságok és mélységek fölött egyformán eveztem, a karjaimban tejjé vált a csönd, és minden szomorúság megtalálta mását.

Ezt mondta a kopasz asszony, és szemeiben halott patakok muzsikáltak.

A másik cellában pedig állt egy galambfejű ember, szép gyereksimogató kezekkel, és szentelt kanócokkal a szemeiben.

De, jaj, a zsebeiből meleg gyerektérdek csurogtak, és lányok szőke térdei voltak azok, és búzavirág szemük benne úszott a galambfejű ember gyomrában. Ez pedig így beszélt a selyemhúsú csigákhoz:

Erdő szélén laktam én, mákkertben, diókertben. Asszonyok a mezőkön, húsos combjukat ringatták a tehenek közt. Legszebb toronyban laktam én, fuvolákon csillagokat fuvoláztam vásáros kufárok elé, kik mocskos ketrecekben nyúlánk szüzeket árvereztek csavargóknak, trombitákon kerteket trombitáltam én legutolsó lányoknak, kik mellüket gömbölyítették kiürült utcák seprűzőinek. De hiába.

Mert az asszonyok akkor már mezítelen karokkal, átölelték a tehenek forró húsát, és a levegő is megkövéredett körülöttem. És az asszonyok akkor már fintorokat nevettek felém a folyókból... És a jogmatracos ágy is kigyulladt alattam. A fák harapnivalóan kisercentették bimbóikat, a föld megtollasodott asszonyok asszonyságává, és völgyek, városok, sivatagok fölött egyetlen zöld bordélylámpát hajtott ki az éjjel.

Én láttam, én láttam; legmagasabb és legalacsonyabb viskókban röhögő asszonyok szentelt gyertyákkal a kezükben térdre csuklottak a férfiak győzelmes állkapcsai előtt.

Én láttam, én láttam; nyár volt. Nyár! Kocsisok felszalagzott szemeivel és kazánhúsú gyárakkal a széleken.

És akkor nagyon fájt nekem élni, és kis trombitákat tömtem a zsebembe, és egyik kezemre édes mákot sírtam, és aranydiót nevettem a másikkal.

Mert jó ember voltam én, szép púpos ember, s cukorból voltak az ujjaim.

És jöttek a kicsi emberkék, és szőke lánykák jöttek a legtöbben. És elszedték minden trombitát, és lelegelték cukorból való kezemet. Én akkor legelől mentem az aranydiókkal, és ők akkor mögöttem jöttek cukorból való kezemmel. És valahány út összetalálkozott másfelől utakkal, én mindig megkérdeztem őket:

- Báránykáim, kicsi báránykák, ha balra mennétek, farkassal se találkoznátok, de ha velem jöttök, mákkertben legelhetek, és labdázhattok fűtűlő mókussal.

Ők akkor mondták:

- Mákkertbe, mákkertbe
Aranydiót enni...

- akkor én őket mákkertbe bezártam, és minden diót leszüreteltem széles medencékbe. Ha pedig a rácson átsírtak a lámpás fenyőkhöz, én kis korbáccsal megkorbácsoltam őket. Ha pedig nevettek, a puha sarkokban a nyulakkal, én mézzel kentem gerincemet.

Ó, jó ember voltam én, szép, púpos ember!

S aztán valamelyik néha átharapott torokkal fölült a kút fenekén. S akkor én véres bajszerű görényeket láttam a bokrok közt. S néha valamelyik szétfeszült lábakkal arccal feküdt a patakban, és akkor fehér ingecskeket hallottam énekelni a partokon, és néha valamelyik négy végtagjával a kert négy sarkában kihajtott, és ó, emberek! akkor én egy vén banyát álmodtam kígyókkal rádiummal és háromszögekkel a befalazott toronyba.

Ó, ne higgyétek, hogy nem így volt; mért is hazudnék én nektek?

Mert most már itt vagyok
Nagyszemű hulla vagyok
Meghaltam feltámadok.

Ezt mondta a galambfejű ember, és szomorúan turbékolni kezdett.

A harmadik cellában lakott a harmonikás ember. Kisodort üvegpálmák alatt ült a vakító fényesség lepedőjén. Mert ő immár a pálinkás priccsekről felszállott, és a végeesség malma alól felharmonikázta magát az idővé. Volt idő, igen, volt, nem volt ő külön egy bádogba gyömöszölt baromnál, és reggel vagy este nehéz, trágyaszagú seprűvel a vállán vándorolt a kiürült utcákban. Vagy ünnep volt, darab kenyérrel és megfésült ábrázatokkal, és akkor ő is ott ült közöttük a bolthajtásos pincében, és este késeket harmonikázott barátok szívébe. S akkor ott feküdt egy ember a középén, és a többiek már eliszkoltak a talpukig húzott sapkák alatt.

Ő pedig indult haza.

Mert olyankor a város tele volt Jánusz-fejű kutyákkal és bicikliző rendőrökkel.

Az ablakok ilyenkor múmiásan belefeküdtek az estébe, és ő hiába próbálta egyensúlyba igazgatni a világot.

Mert ő egyszer egy tébolyda elé tévedt, és csak látta, azt egészen neki építették. A szűk, nedves cellák egészen olyanok voltak, mint az ő szalmás odúja, csak még egy feszület volt bennük égő mécsessel, amit már ő is régen kitervelt magának. És egy egészen olcsó vashurok csörgött le a plafonról, de abba akármelyik közüleváló bedughatta volna a nyakát. Az az ember is, aki akkor éppen benne lógatta véres borjúszekeit, milyen ismerős is volt neki. S amint nézte a másik megnyílt vizes szemeit, és annak bádogtükrében a magáét, s amint az megnyitotta száját, hogy megszólaljon, s a hurok fullasztón megnémította, ő egész bizonyos volt benne, hogyha az nem is ő maga abban a hurokban - ó, ki tudja -, de igen, igen, valami ikertestvére, akiről idáig sem tudott, mert a jó erős falak körül fehér táblák örködnek, s azokról ő mindig olvasta:

i   u   á

De aznap este megkérdezte az egyik katonát - mert örök őrizték az örködő táblákat is -, miért vagyok én *i*, és miért vagy te *u*? De az nagyon lenézően nevetett, és hallgatott. Aztán megkérdezett még tíz embert, és azok mondták: én *i* vagyok én *u* vagyok, én *á* vagyok.

- Miért? Miért?

- A miért meghalt - mondták ők, és szépen visszaszófolták hónuk alá a fejüket.

A tizenegyedik ember pedig mondta:

- Miféle *i* vagy te, ha nem köpöd szemem az *u*-kat?

Ő pedig válaszolta:

- Miért köpném szemem az *u*-kat, amikor ők nem köpnek szemem, és éppolyan szomorúaknak látszanak, mint az *i*-k?

- Ó, krisztus elveszett báránycájája! - jajdult fel akkor a másik, és egy éles boxerrel belecsapott a harmonikás ember szemébe. És jajgatva elfutott.

Nagy kék seb virult ki akkor a harmonikás ember arcán, és a szeme egyre halványabbra fogta a dolgokat. Aztán találkozott a tizenkettedik emberrel, és annak is nagy kék seb virult a szeme alatt. A két egészséges szemükkel meglátták egymást, és az egyik akkor nem szólt semmit, csak megcsókolta a másik kék nagy sebé, amely még friss volt, mint a reggeles harmat, s a másik akkor nem szólt semmit, csak megcsókolta az egyik kék nagy sebé, amely öreg volt, és boldogan világitott. Aztán szétváltak.

S ő azóta sok emberrel találkozott, és azoknak is nagy kék seb virult a homlokuk alatt, s *i*-nek *u*-nak és *á*-nak nevezték őket, de ő egyszerűen testvéreinek szólította valamennyit.

Ez még régen volt. Huszonnyolc éves volt ő akkor.

Egyszer pedig, vasárnap - ő a délután beteg csöndjében morfondírozott - valahonnan Jézus tiszta nevét gombolyította feléje a szél. Ő akkor megfogadta, holnapra kis bádogkeresztet vesz magának, és többé semmiben sem fog különbözni megláncolt testvérétől. Így indult el a hang felé.

Egy kivilágított templom elé ért, de amint belépett a ragyogó hajóba, Krisztus tiszta neve ezer káromkodássá hullott. A megákombákomozott márványpadlón térdeplő emberkéek sivalkodtak, nyakukban nehéz vasboákkal. És imígyen zsoltározták az istent:

Miképen te becsülsz bennünket, ajjaj...
Olyanképen hiszünk mi benned, ajjaj...

S a pap akkor a legmagasabb balkonról keservesen fölsírt:

Ó, ki tehet erről, ki tehet...
Emberek vagyunk, emberek...

A hívek pedig énekelték:

Ha pedig farkast látnál köztünk, Uram...
Házát tűzvészrel jelöld meg, Uram...

A pap most szagos csipkebokrokat szórt a hívőkre és énekelt:

Isten szegény szolgája...
Kerül végre sor rája...

Amire lányok meg százéves anyókák csilingelő bohócsipkákat toltak a hívek elé, s azok fényes pénzeket dobáltak abba. A leggazdagabbak egyszerűen beleköptek egy világítót, és bizony ezüst volt az. Aztán mély orgonák zúgtak fel, a hívek lecsúszatták a padlóra nehéz vasboáikat, és énekelték a kapu felé:

Szép, megfésült koldusokat hizlalunk neked, ajjaj...
A prófétákból pedig elég volt, ajjaj...

És párosával egymás kezét fogva, szép gyűretlen ruháikban nekiindultak a kocsitlan utcáknak.

Ő akkor a kapu melletti kőkeresztushoz ért, és azt mondta:

- Engem pedig kiállítanak ide cégérnek, és cinóberrel etetnek naponta.

És aztán még mondta:

- Ne vegyél magadnak bádogkeresztet, ne akassz ki engem magadból hideg falak mellé, mert élő, meleg hús vagyok én tebenned.

És nem vett magának bádogkeresztet.

Harmadszor pedig az országúton egy pöttöm asszonnyal találkozott, és az két rívó gyereket hajtott maga előtt. A két gyereknek spárgával egymáshoz volt kötözve a kezük, a pöttöm asszonynak pedig izzadságos szalag lobogott a hajában, és kék virgácsot tartott a kezében, mint valami szentelt barkát.

Úgy is jött, mint valami szent asszony, és a két gyerek mint két patkótlan csacsi a szent asszony szánkója előtt.

Ő megállította a szent asszonyt, és egyszeribe az egész menet keservesen sírni kezdett. A szent asszony pedig mondta:

- Ne nézd, uram, a kezüket, ne nézd... Mert ha nem kötözném meg őket spárgával, tóba fürödnének, ha nem járnék mögöttük virgáccsal, fa tetején kukorékolnának, ha kukorékolnának, engem tóba dobánának, ha tóba fürödnének, engem fára húznának.

És azzal még keservesebb sírás közt elindultak. Egyszer csak látta, befordultak egy keskeny dűlőre. Annak végiben kis tisztás állott, és kis ólak voltak azon és nagy fehér táblák. Az asszony pedig csak átadta a gyerekeket egy hosszú szakállas embernek, és az értük járó két bilétát szépen elásta a mellébe. A hosszú szakállas embernek kezet csókolt, és elment. A hosszú szakállas ember komor mozdulatokkal bő tarisznyát aggatott a gyerekek szája elé, abban pedig tudomány volt meg isten. Sok-sok kis emberke volt ott az ólak előtt, vagy talán kör alakú vályúk voltak azok. A középén csodálatos fehér táblák között a hosszú szakállas ember ült egy dobogón, fekete, nagy könyvvel. Most hármát rőffentett, és megkezdődött a tanulás.

- Első tábla! - mondta a szakállas ember, s a gyerekek kórusban bégették:

Első tábla, nyiu, miu,
Szemesnek áll a világ.

Ők szegények a fejük búbjaig benne fuldokoltak a tarisznyában.

Második tábla, nyiu, miu,
A kása egyszerű, de tápláló étel.

Ó, milyen egyszerűek és tizenöt kilósok voltak!

Harmadik tábla, nyiu, miu,
Nincs semmi új a nap alatt
A szegény pedig vegyen sorsjegyet a mennyországba.

Ekkor a tanulás véget ért, és kezdődött a testedzés. A hosszú szakállas ember egy labdát tett a földre, és a gyerekeket megosztályozta *i*-kre *u*-kra és *á*-kra, *S* akkor az *i*-k, *u*-k és *á*-k véresre harapták, és pofozták egymást, és ez is kész volt. Akkor kezdődött az istentisztelet, s a gyerekek énekelték:

Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat.

S erre az asszonyok visszaváltották a bilétákon a gyerekeket, és a hosszú szakállas ember lehúzta a rolókat.

Ő akkor már harminchat éves volt, és néha piros zászlók alatt kivitte testét a rendőrlovak alá.

Egyszer pedig tizenöt társával őt is leszedték egy élire állított villamosról, és mint a barmokat, valamennyiüket becsördítették egy nyirkos üregbe.

Az akkor már tele volt tintás képű emberekkel, és a falak kerek lyukai mögül véres szemű szuronyosok kémkedtek közéjük. *S* amikor megkérdezte a társaitól: - miért - azok mondták:

- Egy élire forgatott villamosról szedtek le bennünket.

S némelyik akkor megpenészesedett kezét mutogatta, amely zöld volt, és gyufásan lobogott a csillagtalan sötétben.

Az örök pedig óriás mágnessel néha kiszippantottak valakit az egyik nyíláson, és egy félóra múlva valami véres húsdunyhát cuppantottak vissza a plafonról. Olyankor ők tejfehér szemekkel a szögletek kampóin szűkültek, mint a gorillák. De este valaki mindig visszaénekelte őket a priccsekre, csillagok közelségéről, erdős meg szimmetrikus városokról beszélt nekik.

Mikor megint kihajtották a világosságra, ő már negyvenkét éves volt. A tűfogú hidegben, tüdejében egy elégett veréb szárnyaival még cipelte magát egy hónapig, de aztán többre már nem tellett.

Ezt mondta a harmonikás ember, s lassan, mintha kurblikon jártak volna a karjai, harmonikázni kezdett.

A negyedik cellában egyszerű kredencek között megsodort, sápadt arccal ült a költő, és a kezeit néha belemártotta a hajába.

Ő így beszélt az égtiszta kagylókhoz:

- Apám favágó volt; csomótlan tuskókat álmodott magának. Anyám lámpásnak álmodta magát fölübénk. Én pedig a halott patakról álmodtam, és mondtam nekik:

- Malmok beleálltak a reggelbe!

Reggel!!!

Akkor még ültük három világunkat, és másnap elindultam.

A halott patak közel volt. Partjain döglött tuskók próbálkoztak a lejtőkre. Ó, csönd volt. A madarak szívét hallottam kerepelni. És hittem: a patak mentén találkoznom kell a dolgok értelmével.

Elindultam...

A nap ezer arccal becsurgott a fák közé.

A patak ferdére süllyedt gránitkövein kövér halak sütkéreztek. És ekkor így szóltam a kövekhez:

- Minden hiábavalóságának tudói!

De ők mondták: - Mi kövek vagyunk, ennyi az egész, és nincs, aki megváltson bennünket. Valamikor éneklő tűz voltunk a harcosok sáncain, s gyerekek parittyáiban galambkodtunk. Ó, löjétek ki alólunk a földet! Vegyétek le rólunk undok házaitokat és a megfullasztott dél-előttöket. Mert a hidaitokat le fogjuk okádni, a tornyaitokat eldobáljuk, megesszük a vasat a húsunkba mart sebeinkkel, és összekeveredünk üvöltőn újra a hegyekkel, cseppköbarlangokkal és zuhatagokkal! Mert átláthatatlan lavinák voltunk, és tengerek röptek hátainkon.

A vakító madárzengésben a fák most kifeszítették vitorláikat.

A tölgyek megnyílt derekában - mint Jézusos jászolban - apró mókusok rágicsáltak. Legfelül pedig az emberfejű majmok hintásan belerikoltották magukat a nap üveghálóiba.

De bennem mázsás harangokat játszott a szomorúság.

Milyen jó, meleg temetőnek álmodtam én az erdőt!

Egy ösvényen mezítelen szüzek sétáltak, és egy hatosért hozzájuk lehetett nyúlni. De jaj, egy nagy disznófülű asszony ült az ösvény szájánál, kitarzott tenyerekkel.

Tovább cipeltem magam. Szamarak szürke dunyhákkal ereszkedtek a dülőkön.

A hegyek felruccant tornyain turisták egymás szájába váltogatták a kötélhágcsókat.

Minden a mozgás keresztmetszetét gyújtotta velőmbé.

És beljebb is végtelen acéldrótokon ladikokban szirénázott le a vas.

Már a hegy lábához értem. Egy nagy, fényes tömb ült a vidék előterében, a mezők arany-szájában. Úgy néztem ki benne, mintha vízenyős rongyból lett volna a testem, s a szemeim is egész beüregesedtek az agyamig.

Így szóltam hozzá: - Te vagy a vas, és most talán rám akarod hengerelni mutogatós karmaidat, együgyű rongydarabra. Pedig két sápadt kezemmel még arasznyi fűvet sem vetettem, vagy gyújtottam hamuvá, a reggelben indultam el a halott patakhoz, hogy találkozzam a dolgok értelmével, és a város lélegző dróttjaiba keveredtem. Nézz rám! Tányérnyi szemeimben életem feltépett erői zokognak, színek, hangok tükre lettem én, ki színek, hangnak jöttem a világra.

A vas pedig válaszolta:

- Mérhetetlen csatornák, gépészten mozdon yok, minden emberek jója hever az izmaimban.

Ma még gyárak körül vagyok szuronyerdő, ma még életüket sikongják felém fölárkozott mezőkön a katonák.

De egyszer hidakba, városokba, kongó csarnokokba nevetem magam, és piros gömbökkel kihajtok valamennyi tornyokon.

Az óriás tömb most hirtelen kipirult, mint egy kivilágított hajó. Aztán este lett. És csönd.

A fák karjain vastag ólomkörték sírtak, a nap fekete tömböt füstölt egy emelkedés mögött.

Minden kiürült akkor már bennem, minden. Egy szeplős, vöröstestű némbert még magam mellé fűrészeltem egy leégett majorságból, egyszer pedig belecsodálkoztam a kút üveg-színébe, és most itt vagyok.

Ó, tudom menthetetlenül a dolgok miértjét!

Ezt mondta a költő, és nem lévén több beszélőnivalója a világról, kezét bárgyún a szájába emelte.

A tér most halkan megvilágosodott, a moszatzöld ember fölcuppant a tó közepén. Ahogy beteg melleit dolgoztatta a szél, ahogy kerek szakálla gyertyásan lobogott a megüvegesedett reggelben, ti azt hittétek volna, halálra érett alatta minden.

De ő csak úszott házak kéménytulipánjai, kivilágosodott gyárak, elázott kórházak és egymásba szaladt konflislovak fölött, mint egy kinyílt szederbokor. És alatta hintáslegények vasárnapra olajozták a vörös deszkakoporsókat, és alatta apró emberkéek futkostak omlós kenyerekkel és fodros sörösbádoggal. És alatta templomok nyájukat verbuváltak, és völgyek kiscercen-tek a majálisok elé.

A nap üvegpáva volt, és emelkedett, a tűz szép szüzeket sodort a befalazott kazánokba.

S ő úszott a füstölgő kémények fölött

föl föl

az éter sárga templomába.

1922

EGYÜGYŰ ZAHARIÁS, A MEGVÁLTÓ

A grundokon állatok füstölő hulladéka s a megsebzett szardíniás dobozok között élt Együgyű Zahariás, a Megváltó.

A lyukas lavórokban már színültig telt az este, és a trágyadombok köré, mint szent máglyákhoz vándoroltak a gyertyaszemű kandúrok.

Együgyű Zahariás egy holdsárga esernyő alatt lakott, ott, ahol a mindenféle kondenzesdobozok és a felaprított magzatok patakjai egymásba zokognak, s a sok fűszertelen bádog széles hullámokban hömpölyög a grund tégladokkjai között.

Ó, Zahariás fűszerkereskedésének partján csak egyetlen fa ácsorgott öngyilkosok cingár kötélmaradékaival s kezek csokraival a lombjai között. S amikor az estében felhúzta a redőnyöket, a kerítések hézagai megvilágosodtak, s a külvárosok csapszékeiből meg a nagy körutak kis bordélyfalvaiból, meg a templomárkádok kolduspadjaiból meg a tenger magas gyárkémények alól jöttek zsákba varrt gyermekeikkel, luftballonkönnyű gyomrukkal és mákszemnyi szívükkel a szegények.

Amint óvatosan átléptek, a hasadékokon látni lehetett; némelyik egyszerű villanykörtét hord csak a szíve helyén, s az bizony olyan keservesen világított, mint a kiegészített lámpácskák az éjféltűnös lépcsőházakban vagy az elhagyott klozetteken.

S aztán jöttek egyenként és jöttek párosával, és szótlánul letelepedtek a partokon. Főnt egy kis homokbuckon a holdfényű esernyő alatt ült Együgyű Zahariás, a Megváltó.

A közeli bérpalotából tizenkettőkor szokta kihajítani a vörös hajú bankár az utolsó pléhdobozokat, és akkor beforradtak a kerítések hasadécai, és tolvajok és rendőrök és gyilkosok meg alkoholisták már mind ott ültek mozdulatlan.

Együgyű Zahariás akkor így szólott hozzájuk:

- Mióta magatok közé fogadtatok, csak szegényedni látlak benneteket. Asszonyaitok számlálatlan bevarrt zsákot hordanak partjaimhoz, látom, mellettekben már mákszemnyire zsugorodtak a lámpások, s a gyomrotokban látom az agyagból gyúrt kenyereket. S látom, hogy még azok is meg vannak számozva, és felváltva cipelitek őket. Néha már megálltok a templomok előtt, és hinni próbáltok a túlvilági örömeiben, és hinni próbáltok, hogy talán mégis szénának születünk az aranycsinálók ülepe alá.

Én csak egy egyszerű csavargó vagyok, de mondom nektek, mielőtt szomorúságaim és örömeim vízzé válnának bennetek, hogy ti olyankor összecsereleitek a világosságot és a kenyeret termő napot a kiváttázott üleppel. Szavak ízét megelégettem, ideje, hogy széttörjem közöttünk a prédikációk hazug hidait és erotikus ligeteit. Cselekedni akarok értetek!

Így szólt Zahariás, s felemelkedett, vékony lábszárain macskabőrökkel és tenyérszerű mellén zsákhordók rongyaival. Feje sárga volt, mint a csurgatott méz, karjai üveget folytak a levegő hálójában, szája egyetlen zöld sikátor volt.

S amint megindult a törmelékrakások hajszálnyi gerincén, körülötte a kétoldalt morajló tömeggel úgy tetszett, mint egy holdkóros kötél-táncos.

A tömeg eleje, mögéje morajlott, s felmutatta a legsoványabbakat és legformátlanabbakat maga közül.

Így értek a kapuhoz, s ekkor egy alig méternyi, soványka tehén bégetett vágatva feléjük az utca végiből. Mögötte kis emberke futott furkósbottal és az elszakadt madzaggal, amelynek egyik vége a csuklójához volt kötözve, mint a nagyvárosi detektíveknek a bilincs.

Zahariás nevetett, hármat köpött a tehén elé, s az keserves bőgéssel eléje alázatosodott.

Zahariás felült a méternyi tehénre, s a két lábára ágaskodó bégető állaton belevágtatott az éjjelbe.

Már másfél napja vágattak, s a tehén akkor mondta:

- Amiért nem rugdostad össze a szügyemet, mint akiket idáig meglövegoltam, tudd meg, hogy jó falusi szalonna van az egyik felemen, a másikon pedig zamatos kenyér van.

Akkor Zahariás így szólt a tehénhez:

- Te tehén, te együgyű tehén, hét éve már, hogy falat nem volt a számban. Amióta megmosdattam szemeimet a városok szomorúságában, a levegő és az este az én táplálékom. Én most a vörös bankárok közt is a legvörösebb hajúhoz akarok eljutni, hogy beszéljek vele a világ sorsáról.

A vékonyka tehén akkor így szólott urához:

- Ránts meg, uram, a farkamat, hogy irányt változtassunk, mert bizony a legvörösebb bankár a tenger irányában lakik, s onnan is egy kiáltásnyira.

Zahariás megrántotta a tehénke farkát, s akkor egyszeriben sápadt tűz hullott ki a tehénke farka alól, s ők egy pillanatra eligazodhattak a beláthatatlan éjjelben.

S a harmadik este egy hatalmas város fölé értek, s csak látták, a házak tetői le voltak görbítve, hogy a felhők szépen elkormányozhassanak, s a tornyok elásottan dideregtek az utcákban.

Akkor a tehénke leszállott az egyik legcsöndesebb utcába, s az bizony gumiból volt, s a járdákon elektromos szőnyegeken karosszékek futottak kövér urakkal és csupa száznyolcvan centiméteres rendőrökkel. A kertes házak falaiból pedig ezüst gyertyatartók világítottak, s az egész úgy nézett ki, mint egy csöndes, egyenlő hőmérsékleten tartott folyosó.

Akkor a tehénke egyet rittyentett, s menten száznyolcvan centiméteres rendőrré változott, s föl és alá kezdett sétálni az egyik legvilágosabb palota előtt, és egészen úgy tett, mintha nem is tehénhúsból lett volna, s mintha a másik nyolcvan társával a palota kapuját kellene őriznie.

Zahariás pedig belépett a kapun, s amint az ócska és bűzös macskabőrökkel a térdein a ház előcsarnokába ért, a kipúderozott szolgák hónaljukig húzott fehér harisnyáikban sóbálványokká meredtek, s a kapus is sóbálvánnyá meredt a kerek ablakocska mögött, amint kezét éppen a tűzjelző harangocskára emelte, és sóbálvánnyá meredt, és hallani lehetett, amint megrepedett a frakkba öltözött borbély is, és a szép fehér szappanhab megüvegesedett az ezüstcsészéjében, és sóbálvánnyá merevedtek és kiejtették cylinderük alól a lopott ezüstkanalakat és a kikalligrafált aktákat a különböző országok nagykövetei, akik az aranyozott előszobákban álldogáltak, és a két küszöb alá elhelyezett rendőrfőnök is sóbálvánnyá meredt, és hallani lehetett pisztolyaik tompa kongását, és bizony csak füst kanyargott ki belőlük.

És akkor belépett a szobába, és a forróságban született madárnyi növények kókadtan leernyedtek a macskabőrök naftalin szagára, és a csillárok között tenorozó kanárik is csak sárga homokot szitáltak fel a torkukból.

A legvörösebb bankár egy fogorvosi székben ült a terem közepén, s a szék oldalán srófok voltak, s föl és le lehetett a széket kormányozni. Amikor Zahariás belépett, a fogorvosi székben ülő legvörösebb bankár épp csavarintani akart az egyik srófon, hogy a padló alá süllyessze magát, de a srófok nyekkenve visszafelé forogtak, s a szék mozdulatlan maradt.

Zahariás illedelmesen levette a sapkáját, a remegő vörös hajú ember elé lépett, s így szólt:

- Add ide aranyaidat, add ide a földeket, add ide a pékboltokat, add ide a partok kerítéseit, add ide a bányákat, a feltáratlanokat és a feltártakat, add ide a börtönök alagútjainak kulcsait, a mérnökeidet és orvosaidat, a tengereket és a sivatagokat, sárga téglahalmazaidat a városokban és egereknek való odúidat a falvakban. Eljöttem, hogy kezembe vegyem a világ sorsát, a házakat visszabontsam téglákká, a tengereken egy órára megállítsam a hajókat, a gyárakban a hajtószíjakat, a bankokban a telefonokat és írógépeket, az országutak drótjaiban a táviratokat, a nemzőkben a nemzés vágyát, és újonnan kezdjenek el mindent, hogy minden újonnan kezdje sorsát, ember emberét, állat állatét, fű fűét, kő köét.

A vörös hajú ember szemeiben ijedten lobogtak a zöld kanócok. Egy szélütött kínjával és egy agyalágyult röhögésével próbálkozott felegyenesedni.

Zahariás akkor odalépett a székhez, s a karfáról lelógó két villanydrótot szépen bekapcsolta a vezetékbe, s akkor egyszeribe röpködni és illatozni kezdtek a növények, s a kanárik kórusosan felzokogtak.

A legvörösebb hajú ember, mint egy kiégett, fehér mézhasáb, lezuhant a padlóra.

Zahariás ekkor meglátott a széken egy kis agyonlapított bádogszelencét, abban pedig egy szál papíron, egy aranyforint feküdt. A forintot megköpdöste, elásta a mellébe, s a harsogó madárzengésben indult ki vígan a palotából. Kint csak végigszagolt a sok száznolcva centiméteres rendőrön, s a kilencedikben megérezte a tehénszagot.

A rendőrök még alig tértek magukhoz, amikor ők már a házak fölött repültek újból, s a csillagok megkövéredett arccal lobogtak fölöttük.

A hatalmas grundon már tengernyire dagadt a nép. Itt-ott kórusok zengtek föl, s bágyadtan visszaernyedtek a csöndbe. A szorongásig tele térség fölött forrón gőzölgött az éjjel.

Ekkor az ég keleti aljából ökölnyi fényesség úszott feléjük, és egyre emelkedett és egyre teltebben világított le a mélységbe.

A tömeg lábujjra állt, szónokok emelkedtek ki belőle, s a megváltó jövetelét hirdették elcsuklón. Asszonyok kifejtették a zsákokból még lélegző magzatjaikat, alkoholisták meggyújtották a lehetetüket, és szép zöld erdőket énekeltek maguk fölé. S az ökölnyi fényesség egyre közeledett, és kék volt, mint a kemencék tüze, és ragyogott, mint a megfagyott vér.

S ereszkedett lefelé, és toronymagasban hirtelen megállott.

S akkor látták, Zahariás volt a méternyi tehénkén, s a macskabőrök naftalinja elterjengett az estében.

S Zahariás így szólott hozzájuk:

- Örvendjetek, ti tolvajok, tüdővészeselek, gyilkosok és alkoholisták, mert meg akarlak váltani mindannyiokat. S akinek eddig nem adatott meg asszonya emlőin örvendezni, mert gyárakban csurgatta el karjai erejét, ma új karokat és mindenfajta új emeltyűket és dinamókat vásárolhat magára, és akinek nem adatott meg tele lopni feneketlen zsebeit a legdrágább holmikkal, ma csengő aranyon kifüstölheti a belvárosok legfinomabb áruháztulajdonosait, s akinek nem adatott

meg eloltani mellének és agyának szomját a csapszékekben, ma a sárgaréz vízvezeték-csövek és betapasztathatlan források alá feküdhet, amelyekből a legtisztább borok harmatoznak, s akinek nem adatott meg megtisztálkodni a meggyilkolt és felrobbantott uralkodók és hentesek emlékeitől, ma megfürödhét az országutak porában, s bizony, újjá fog születni. Mert a megváltás első napja van ma, amikor a szegények maguk közé veszik a bemocskolható aranyat, s magukra vásárolják az élet minden jóját és bölcsességét.

Menjetek hát ki, emberek, vegyétek magatok közé az élethez szükséges kenyeret és bort, és énekeljétek a teljesülő életről.

S akkor Zahariás valami hatalmas fényességet vett ki a tehénke szájából, ez pedig az aranyforint volt, amely megnövekedett a tehénke nyálában, és mint a frissen sült kenyeret, a tömeg fölé aprította.

Az arany csurgott szakadatlanul, s megduplázódott a tenyereken.

Zahariás pedig újból felemelkedett, s testének fogyó fénye néhány pillanat múlva kihuny a déli égbolt alján.

Már újból éjjeleket és nappalokat röptek, s a harmadik éjjel egy fehérre meszelt város fölé értek. A házak alázatosan gubbaszkodtak, s a tornyok és a hegydombra épített felászlózott palota derülten posztoltak az éjjelben.

A tehénke akkor így szólt urához:

- Uram, én már sok városokat átrepültem, s átrepültem mélységes tengereket és mérhetetlen sziklákat, de jaj, őrizkedj a sok tornyú városoktól, mert azokban aranytáblás papok posztolnak, de jaj, őrizkedj a felászlózott palotáktól, mert azokban feneketlen szobák és mérges török leselkednek az együgyűekre.

S Együgyű Zahariás akkor válaszolta:

- Ó, testvérem, te kis együgyű állat, hétezer év előtt még én voltam az úr ezekben a lepedőfehér városokban, ó, voltam én kő patakok torkolatában, ó, voltam én gyilok lovagok mellében, kén voltam az inkvizítorok máglyáin, hegyek oldalán rohadó gyöker s üvöltő kiáltás szél torkában, víz voltam esők cseppjében, s voltam szállást adó barlang s szállást kereső vándor. Az élet minden menedékét és csapdáját magamban hordom: én vagyok az együgyűek legeggyűbbje, akinek a kéjgyilkosok és szadisták ezer véres fufangja is csak egyszerű együgyűség.

Akkor a kis tehénke még háromszor körülszaglászt a felászlózott palotát, s a palota egyik elhagyott kis udvarára szállott. Ott menten létrává változott, s amikor pedig Zahariás felkúszott rajta, s egy kerek ablakocska mögött eltűnt, világító mécsessé változott, s ott röpködött Zahariás homloka előtt, s vezette őt az aranyozott csigalépcsőkön, s a jéghideg toronyszobákon, s a csapóajtókon és kis hidakon és koromsötét kamrákon. S akkor egy ablaktalan szobába léptek, s az olyan volt, mint egy tintával teli edény, s csak egyetlen fényes pont úszott a közepén.

Zahariás ismerte a járást, néhány lépést tett előre, s akkor látta, egy sárga, mozdulatlan figura ül bebalzsamozva biborkendőkben és olcsó sárgaréz koronával a fején a szoba közepén.

S amint jól megnézte, a lábaiba számlálatlan drótok voltak belefűzve a padló alól, s hallani lehetett, valami mély és ezer hangú mormogás, üvöltözés, röhej és templomkórus zokog fel a padló alól.

S Zahariás akkor még közelebb ment a mozdulatlan figurához, s megérintette az egyik kezét, amelyben egy élesre fent kardot tartott, s megérintette a másik kezét is, amelyben egy egyszerű kereszt sápadzott.

S akkor a melléből kihúzott egy beroszdásodott szálfakampót, s beleakasztotta a figura mellébe, és fölhasította. S íme, ekkor hízott egerek és kócfolyók csurogtak ki abból, és a gyomrából megemésztetlen bádogtányérok és serlegek. De vér egyetlen csepp sem hullott a kezére.

Akkor elhasította alatta a nyöszörgő drótokat, és hallotta, amint a kolostorok és a Vatikán befalazott termei és az apácák csapóajtós böjtpincéi keservesen felzokognak, s még sok-sok tompa üvöltés és morgás bugyborékol fel a padló alól, s aztán végtelen csönd lett.

S akkor karjára vette a kifolyt belü figurát, s előtte röpült a tehénke világító mécsesként, s amerre mentek a folyónyi lépcsőkön s az üveg folyosókon s az ezüsfalú termeken a szolgák és miniszterek dermedten és tágra nyílt szemekkel üldögéltek a falak aljában, s mellükre ejtették lehervadt fejüket.

Már megint harmadik napja repültek, s estefelé visszatértek a gőzölgő város fölé. A térségeken már kint özönlöttek a népek ünneplő ruháikban, teli arcokkal és megtisztított cipőkben. Némelyiknek a nagy sietségben még kilógtak az érett szőlőfürtök a torkán, mások csak az emésztés csutkáival álldogáltak a hátuljukban. Szép, tiszta, megfésülködött tömeg volt, s az utcákon hatalmas táblákon új tízparancsolatok virítottak, s a népek kérték, nem tolongani, baloldalt haladni, és köpeteiket a falak mellett ácsorgó higiénikus vedrekbe elhelyezni. A brillantin és a testek szaga formákba állt, s a lehelet fölött vitorlázott. Némelyek fölálltak, és beszédet intéztek az egymástól tisztes távolságnyra várakozó tömeghez, és eközben figyelmzették őket a többtermelés szükségszerűségére és a történelmi materializmusra.

S akkor felzendültek a gyárak kéményei, a házak lapos tetőin elhelyezett teraszokról, a világító tornyokból, a technika bőgette és ragyogtatta vívmányait. Némely festők még sietve vitték vázlateikat a tűzfalak alá, s eközben oly szerencsétlenül fordították meg a hónuk alatt elhelyezett absztrakt kompozíciót, hogy menten klasszikus naturalizmussá változott. A költők, akik a monumentalitásra és a szabad formák hitére esküdöztek, a komor gyárkémények alól - Isten tölcseireiből - bömbölték himnuszait. Lakatosok és írók szakszervezete fölvonult a könyöknyi utcákban, és közös szimbólumként aranykulcsokat és az igazsághoz vezető detektívlámpásokat vittek maguk előtt.

S jöttek a gyerekek is, kiket anyáik csak tegnapelőtt fejtettek ki a zsákokból, és szemeikben a megállított élet lámpásai szomorkodtak. S amint énekelték a nagyok énekét, a hangok ólomárbocai visszaroskadtak a torkukba, s amint csicseregtek és egyszerre felzendültek, mint a karmestertelen kanárirajok az őserdőben, hosszú, sovány némberek és szakállas férfiak, mint a fekete zászlók föléjük hajoltak, és kioltották szájukon a lámpásokat.

A hideg, higiénikus városokban, a hatalmas és egyenletes gyárak közt, a szabályosra metszett utcákon és a feltisztított tereken hömpölygött, kíváncsiskodott a nép.

Ekkor Zahariás a város elé ért a méternyi tehénen, s ím, valami keserű füsttel telt meg a torka, s lehervadtak benne a szavak szegfűi. S nem ereszkedett le toronymagasba föléjük, hanem a mérhetetlen levegő közepéből szólott le hozzájuk:

- Tíz évezreden át nyöszörögtetek érte, íme elhoztam nektek a kócféjű embert, és elmetszettem az élet hazug gyökereiről az ostoba szimbólumot. Szabad világok szabad népei vagytok, de jaj, mondom nektek, mielőtt késő lenne, legyetek egyenlőek önmagatokkal, és kezdjétek előlről sorsotokat. Miként megmondtam: ember emberét, fű fűét, állat állatét, kő kőét.

- Én az új tíz parancsolatokkal jöttem el hozzátok, s mondom tinektek:

- Emberek! Ne keressétek halottaitokban önmagatokat!

- Emberek! Szabadítsátok fel a teremtés örökké megújuló forrásait bennetek: gyermekeiteket.

- Emberek! A pusztát ne cseréljétek össze az élettel!

S akkor lehajította közéjük a kócfejű bábut, s eltűnt, s jó volt, mert így nem láthatta, mint esnek neki népei, s mint viszik haza a darabokra szedett bábut, mint a hóhérvölgyét lányaiknak és szeretőiknek, hogy megörvendeztessék vele őket, s misztikus hallgatásban köréje üldögéljenek a lobogó kandallók mellett.

Mert a nép akkor üres fejjel és értelmetlen tekintettel s a bábuval, mint egyetlen okos és értelmes pozitívummal a kezében, visszaözönlött lakásaiba.

Zahariás most a falvak felé kormányozta a tehénkét. S már újból harmadik napja röptek, s a nap épp kihunyni készült a bányadombok mögött, amikor a kis tehénke megszólalt:

- Uram rántsd meg az én farkomat, hogy kieressem nyelvem alól a galambot, hogy leszállhasson a földre, és hírt hozzon nekünk.

S akkor Zahariás megrántotta a tehénke farkát, s a galamb kirepült a tehénke szájából, s mély bűgással a föld felé fúrta magát.

S amint bűgva és fáradtan, s már alig lihegve újból felemelkedett hozzájuk, a hasalja véres volt, s ijedt szemeiből lángok röpködtek.

S akkor mondta a tehénke, s a galamb akkor már Zahariás vállán ült holtan és súlyosan, mint egy mázsányi kő:

- Uram, ne szállj te le a hegyek közé, a völgyekbe, a mezőségekre, a földekre, szénégetőkhöz és a föld legnyomorultabb cselédjeihez a bányákba, mert bizony mérgezett kutak és vadállatoknak való csapdák leselkednek ott rád.

S akkor mondta Zahariás a tehénkének:

- Te együgyű jóságos lélek, vajon hogyan táplálhatnám népeimet, ha nem szállnék le a földek cselédjeihez, a szénégetőkhöz, a bányászokhoz és féltelmetes isteneikhez: útmenti keresztjeikhez és barlanglakó véneikhez. Leszálok hozzájuk, mert fel akarom őket szabadítani élettelen bálványaik alól, s az éjszakák és várromok üvegburkai alól, s ki akarom őket vezetni az éjfelet kongató harangok áhítatvermeiből.

- Ha még egy percet késlekedünk, eltorlaszolja a síkságokra induló patakokat, és ugaron hagyják a népek földjeit.

Akkor leszálltak, s már mélységes csönd volt és éjjel.

S amint leértek a völgybe, a tehénke menten zöld szemű farkassá változott, és az első domboldalra futott, s ijesztően felüvöltötte az éjszakát.

A fák kitárták ablakaikat, s kakukkok meg mókások, baglyok meg sakálók kerek szemekkel és álmos fiaikkal ijedt szimfóniába kezdtek.

Akkor Zahariás csak ment az ösvényen, vállán a halott galambbal, s mellette zöld szemekkel és borzas sörénnyel lépdelt a tehénhúsú farkas.

S amint hármat léptek, véres hús szaga terjengett feléjük, s a fügyomrú farkas akkor szépen kikerülte az első csapdát, amely gyertyás fenékkal és egy baltás paraszt sunyi arcával világított fel hozzájuk.

S amint hatot léptek, egy őzike keserves siránkozását hallották a második veremben, s Zahariás akkor le akart szállni a verembe, hogy kiszabadítsa, de a tehénke eléje állott és mondta:

- Uram, ne szállj te le a verembe, mert bizony mondom, vénasszony hangja van a siránkozó őzikének.

S amint kilencet léptek, egy templomajtónyi barlang elé értek, s az előtt pedig egy kiterjesztett szárnyú denevér világított.

Zahariás belépett a barlangba, vállán a megkövesedett galambbal és oldalán a tehénhúsú farkassal.

S amint beléptek a koporsókeskeny folyosóra, s tapogatódzva és szimatolva egyre beljebb jutottak, nedves, agyagos sár szagát lehelték magukba és a folyosó aljából vándorló füstöt.

S amint haladtak egyre mélyebben, s amint a tálgyöngyös föld egyik felére támasztották fülüket, gyerekek gyufalángos kórusait hallották keservesen zokogni, s amint a folyosó másik oldalára tették fülüket, betegek és haldoklók utolsó vízióerdőiket hörögték feléjük. S amikor a talpuk alatti göröngyöket fülélték, hallották az örökké nyughatatlan cezaromániákus miniszterelnökök és hadvezérek kongresszusát a kriptákból, s ha a fejük fölötti agyagmennyezetet hallgatództák, hallották a spiritiszták szent összejöveteleinek és túlvilági ízeneteinek tompa moráját.

Így haladtak egyre előbbre, s ekkor egy patak keresztelte útjukat, amely tenyérynél széles volt mindössze, s amelyet csak egyszerűen át kellett lépniük. A patak egy keresztfolyosóból jött és torkollott, és Zahariás egész világosan hallotta benne tovaúszni a halakat, gyomrukban krajcárnál veriklikkel. S akkor megálltak a patak túlsó felén, és jobbra és balra szaglásztek és fülélték, és hallották, jobbról keserves zokogással csurog feléjük a víz, és csak hallották, balra keserves zokogással morajlik el a víz.

S még sokáig fülélték, s fejüket néha mint a kakasok feltolták a magasba, és bárgyún hallgatództak.

S íme ekkor egy pillanatra megvilágosodott a keresztfolyosó, és új források cincogtak fel a mélységből, és cseppkövek kristályosodtak, és gyökerek vizet szívtak magukba, és aztán csönd lett.

S a zöld szemű farkas akkor így szólott urához:

- Uram, gyerünk mi ki ebből a folyosóból, emelkedjünk mi ki újból a föld színére, mert jaj, mondom, itt megfulladt hajnalok világítanak, mert jaj, mondom, itt csecsemők énekelnek az agyag közt, mert jaj, mondom, itt a vér megissza a vért és megromlik, unokák üldögelek a föld alatt ükapáik megiszaposodott vérével a csontjaik közt, és röpködni készülnek a bolondos bocik tiszta réteire.

S Zahariás mondta:

- Nem mehetek én fel a föld színére, meg kell nekem találnom a kuncogó szárfarkot, mert bizony, abban van a lerágott téglafül, ketté kell harapnom a lerágott téglafület, mert bizony, abban van az olajforrás, fel kell innom nekem az olajforrást, mert bizony, akkor kinyílik eszemben a látás napernyője, és rátalálok a barlangok isteneire.

S akkor vándoroltak tovább, s a tehénhúsú farkas akkor már aszott és lompos volt, s a megkövesedett galamb zöld és verejtékes.

S amint mentek, egy második patak elé értek, amely utcányi széles volt, és jól láthatták a vízben tovaúszó ágyacskákat, amelyekben mozdulatlan nagyhasú asszonyok úsztak ki, kék füstölőkkel a lábaiknál a föld felszínére.

A patakon egy hajszálnyi fénysugár vezetett át, s ők akkor hárman ráléptek, s átjutottak a másik partra. S akkor jobbra és balra fülelni és szaglászni kezdtek, és jól hallották jobbról a patak keserves indulását, és jól hallották balról a patak keserves menekülését.

S amint így hallgatództak, hirtelen megvilágosodott a patak, és hallani lehetett, mint az óra ketyegését, a parasztok járását a szántóföldeken, amint tomporig a patakba ejtették esetlen lábaikat, s hallani lehetett a föld alá tolt barmok, elhasznált omnibuszok és ócskavas telefonpóznák beszélgetését a civilizációról, s hallani lehetett a felkoncolt svarmlíniák káplárainak tompa és egyre ismétlődő vezényszavait.

De a szárfarok cincogását nem lehetett hallani.

S akkor mondta a tehénhúsú farkas remegve és véresre gyalogolt lábait mutogatva:

- Uram, ülj fel te az én hátamra, ússzunk mi itt ki a patak mentén a föld felszínére, mert bizony mondom, itt az értelmetlenség vályúi következnek.

S akkor szólt Zahariás:

- Menni fogunk az én utamon, amely nem vezet balra, se nem vezet jobbra, hanem vezet előre. Te pedig dobd el a lábaidat, amelyek letöredeztek az úton, és nyisd ki szárnyaidat, mert az út itt meg fog tágulni, és te röpködni fogsz előttünk.

S a farkas lerázta maradék lábait, és felcsattogtatta szárnyait, s röpködni kezdett előttük. Az út pedig megtágult magasságában és széltében, és hömpölygőn beleáradt a végtelenbe. Égboltozatok alatt haladtak titokzatosan kihamvó és fellobogó jelek és nyöszörgések között, és amerre néztek, tompa és füledt nyári éj volt, fűszálak kókadtan ágaskodtak és ernyedtek, a szél sziklának állt a sziklák közé.

Ekkor egy egészen olcsó és berozsdásodott Bádokrisztus elé értek, amely két keresztbe fektetett gerendán csüngött az út torkolatában, s a Bádokrisztusnak olajmécses pislogott a bal lábujja alatt. S amikor eléje értek, a Bádokrisztus csak kioldozta a kötelet a nyakából, s hangtalanul leereszkedett a földre, az olajmécsest elköpte a bal lábujja alatt, de az csak tovább világított, mint a burába fojtott parázs.

A Bádokrisztus közben letelepedett az árok szélére, s csendesen falatozni kezdett.

Ők mindezen semmit sem csodálkoztak, mint csodálkoztak, rémüldöztek és siránkoztak volna ezen más emberek, ismerték egymást a hosszú vándorlásokból, s egyiknek Krisztus nem volt több a fáknál és a füveknél, s a másiknak az egyszerű csavargó nem volt kevesebb a zamatos pataknál.

S akkor egy ideig még hallgattak, amíg az öreg megint szépen kapcájába kötözte maradék elemózsiáját, s aztán Zahariás így szólott:

- Eljöttem végül harmadiknak hozzátok, adjátok oda nekem a cincogó szárfarkot, ideje volna, hogy visszatérjek vele az emberekhez, és visszavezzem őket önmagukhoz.

A Bádokrisztus pedig válaszolta:

- Tizenkilenc évszázadnál több múlt el azóta, hogy megszülettem, hirdetem a csoda nélküli egyszerűséget: a szeretetet az emberek közt, s lettem spiritiszták és a növényevő társulatok jelvényeinél és bűvös háromszögeinél is olcsóbb játékszere az együgyűeknek és komiszaknak.

Mikor az utak már kiürültek, leszálok kis és nagy keresztjeimről, megízlelem a föld fűvét és sarát s a patakokat, hogy emlékezzem embervoltomra. Istent tettem belőlem, hogy megbocsáthassam, ha ellenem vétkeznek, bálványt tettem belőlem, hogy eljátszoghassanak szavaimmal, mint a homokkal tömött gránáttal. És én mondom neked, akinek jöttét a kenyér és az élet szeretetében akasztásra és az élet megcsonkítására használták ki a népek bírái, hogy jaj azoknak, akik megszületnek, hogy jaj azoknak, akik nem apáik és dédapáik útját jöttek folytatni a világra, jaj a születőknek, kik hitet tesznek életre, s nem pedig halálra. Egy nyomorult isten vagyok, kártékony, életből kivert állat, s jaj nekem, valahányszor ember képemben jelenek meg a városokban. Engem csak dicsérni és énekelni szabad a föld országútjain, púpos, fél-szemű, vérengző cifrázkodó és nagyívó menetek és búcsúsok hordják szét az én gyalázatomat. Én látom, mert itt vonulnak el előttem, bégetve, kalaptalanul, sunyin, alkudozón és váll-veregetőn, hallok éhínségekre spekulálón, felraktározott gabonaszákjaikra kért fohászukat, látom szomszéd földekre, asszonyokra és barmokra leselkedő szemeik könyörgését felém görbülni, a papok füstölgőit, amelyekből erotikus röpiratok és tizenhat százalékos takarékkönyvecskék kóvályognak elő. Csak a szegények odúiban, a külvárosok sarában élek én még megfoghatatlan és kiapadhatatlan.

S Zahariás akkor kiszáradt torokkal így szólott:

- Nincsenek immár szegényeid a városokban, mert én enni adtam nekik, és felöltöztettem őket.

S az öreg akkor elkomorodott és mondta:

- Nem beszélsz igazat, Zahariás, az én szegényeim nem hagynak el engem, s ha eljön majd az ő országuk, bevesznek engem az országutakról és a templomok elől, s leakasztanak a hideg falakról és nyakláncokról. Mivel pedig ez nem így van, nem szólsz te igazat, élnek még az én szegényeim a városokban és mindenütt.

S Zahariás válaszolta:

- A te szegényeid szőlőgerezdekkel és az emésztés csutkáival álldogálnak a sarkokon és a bódék előtt, s semmiben sem akarnak többé különbözni uraiktól. Ezért jöttem el hozzátok, adjátok nekem a cincogó számfarkot, hogy értelmet adhassak az ő kenyérükbe, és visszavezessem őket önmagukhoz és az élethez.

De az öreg keservesen sírni kezdett és mondta:

- Mondd meg nekik, ha visszatérsz hozzájuk, hogy sírni láttad az ő fönséges Istenüket, Krisztust, kit kivertek maguk közül az életből, s maguk fölé teregettek cégérnek.

S az öreg akkor roskadtan és aszottan vállára dobta a kapcba csomagolt elemózsiát, és keservesen zokogott, mint egy gyermek, aki elvesztette a nagy zűrzavaros városban anyját. S a kereszt elé cammogott, hogy újra felkínossa rá magát. S Zahariás felsegítette az ő szomorú társát, a végtelen vándorlásokban, s felélesztette a bal lába ujja alatt ácsorgó mécses, mert immár reggeledett, s a falvak kaszáloi és urai is közeleghetnek, s bizony nagyon káromkodnának és röhögnének és szitkozódának, ha nem találnák rendben az ő isteneiket.

Zahariás már messze járt a röpülő farkassal s vállán a megkövesedett galambbal, amikor még mindig zokogni hallotta az ő keserves társát, az ő anyját vesztett barátját.

Ekkor egy omladozó malomhoz értek, amely egy sűrű kék patak mellett állott, s bizony ök menten felismerték a patakban a kis ágyacskákat a nagyhasú asszonyokkal.

A malom ablakában pedig egy vén anyóka ült, s egy szál kankalint meg sárga spongyás palatáblát tartott a kezében.

Együgyű Zahariás ekkor így szólott az anyókához:

- Milyen kénszaga van a te kankalinodnak, s milyen fénylő sürgönyhuzalok lapulnak a te omlatag falaid között. Ó, ismerlek én téged telefonjaiddal és modern törvénykönyveiddel és házaiddal és csatornahálózataidkal és szolgabíráiddal, miket együttvéve civilizációnak neveznek. Tudom, hogy örök életre rendezkedtél be a földön, s az új társadalmakban is csak önmagadat akarod folytatni. De én eljöttem, hogy kivegyem üleped alól a cincogó egérfarkot, s visszavezesse az embereket önmagukhoz.

S ekkor egész világosan hallani lehetett az egérfarok cincogását, s a vén anyóka kezében hirtelen elsápadt a kankalin, de jaj, együgyű Zahariás nem hallotta az anyóka szemeiben a röhej vércsevonítást, s mikor belépett a malomba, hogy elhozza a cincogó számfarkot, csak látta, hogy az anyóka feszes nadrágban és írógépeken tartott ujjakkal ült az ablak mögött, és bizony, vastag bambusznád volt a csizmájában.

S mikor Zahariás a banya elé ért, az tenyerén eléje tartotta a számfarkot és mondta:

- Jaj, együgyű Zahariás, íme, vedd a cincogó számfarkot, de én mondom neked, nekem élet volt, hogy nem volt, neked haláloed lesz, hogy van.

Azzal, mint egy homokkal teli zsák, elvágódott a földön.

Zahariás pedig eltette a számfarkot, s akkor kiesett belőle a lerágott téglafül, kettéharapta a lerágott téglafület, s akkor előzuhogott az olajforrás, felitta az olajforrást, s akkor kinyílt benne a látás napernyője.

Ó, ki tudja, mit láthatott Zahariás. Ó, ki tudja miért súlyosodott elbírhatatlanná vállán a megkövesedett galamb. Ó, ki tudja, miért vonyította újból elő a kövek és gyökerek közül a tehénhúsú farkas az éjszakát, de együgyű Zahariás ekkor csak ennyit mondott:

- Immár tudom, miként lehet a világot megváltani: meg fogom váltani a népeket megváltóiktól.

Azzal megrántotta maga alatt a földet, és zuhanni kezdett.

1922

KÜLVÁROSI PANOPTIKUM

Éjszaka van, olyannyira, hogy már csak néhány másodperc, s a mindennapok epileptikus üvöltése, a szomszédos ócskavastelep zaja közül kell ahhoz, hogy a tornyokból lehulljon a tizenkettő harangjátéka.

A SZÍN: mindössze egy ék alakú bérház, apró, befelé fordult ablakok sorával.

A HÁZ: ékével az utca közepéig előreugrik, úgyhogy majdnem kettészeli a szint.

LÁMPÁSOK: a két hátsó szögletben.

OLAJMÉCSSES: a jobb oldalfalról az utat becsurgatón.

KAPUK: mik a földből látszanak felmagasulni mindkétfelől.

ÜREGEK, lehet aziloknak is nevezni őket: a két hátsó sarokban, mint két dohos, vöröslő szájúreg.

ÁGYAK: a jobb és bal üregben, szimmetrikusan háton fekvő figurákkal. Az ágyak sora végtelemben fut.

Fekete tutajokon éjjeledik.

De még mielőtt Isten, ki ekkor már csak egy töpörödött anyóka volt, felemelhette volna gyémántból való mutatóujját, s megadhatta volna a jelt a város harangocskáinak, melyek már idegesen remegtek a tornyokban, el kell itt árulnom, hogy ekkoriban összes figuráim még viaszból voltak, és hamuszín s a levegőben ide-oda libegő testüket az „Állami Katakombából” füstöltem ki egy éjszakára. Hogy a lelkükkel mi volt, ezt ekkor még nem tudhattam, noha ez később ki fog világosodni bennük, mint koromsötét jászol, melybe lámpással közeledik az este. Figyeljete hát jól, de jaj, ne kiáltásotok el magatokat, mert mint a leheletfigurák, porrá omlanak ők akkor, s a kulisszák pedig mind fölējük roskadnak.

Tehát csönd. Míg mindannyian félérzitek füleitek csigaházába a tejút sodródását s a hangtalanul áramló óceánokat.

A JOBB ÉS BAL SAROKBAN egyenletes horkolás, nehéz, szinte lélegzet nélküli reszketés, s megint nem történik semmi.

KÉTFELŐL: most két bábszerű, felsodort, bambusznád-magas rendőr lépked be gumibottal és tolvajlámpással, mikkel bevilágítanak az ágyak közé. Aztán előrelépegetnek az ékbe szaladó falakig, jobbra-balra hosszan füttyentenek sípjaikon, s fülelnek.

Most lassan megerednek a válaszfütyök mindenfelől, jelezve, hogy az áramkör bezárult az alvók körül.

BAMBUSZNÁD-MAGAS RENDŐRÖK: mint jöttek, szótlánul el.

Lehull a tizenkét óra.

A harangok még visszasírnak üvegszívükkal, mik alatt lapos rézglóriákat horkolnak fejük köré a szentek cementszobrai.

A SAROKBÓL: egyenletes horkolás.

A KÉT KAPUBÓL: most két sovány néember lép az aszfaltra. Pirosra mart arccal, a hajukban nagy, vörös és világító cseréppel, kezükben magas szárú virág, viaszból. Nagy, kerek szemekkel állnak a kapuban. Hirtelen fel s alá kezdenek sétálni, automatikusan ide-oda rándítják fejüket, de mindezt csak az alig kétméternyi kapu előtt. Olykor abbahagyják a járást, s kerek értelmetlen szemekkel beállnak a kapu sarkába.

Most éppen a kapu sarkában állnak.

A BAL SAROKBAN ÁLLÓ NÉMBER *rémült, monoton hangon...* utcasarkok kopaszak, tiszták elitták merevedésüket, diákok szállasadónők mellein turbékolnak, szüzek önállósították magukat...

Jaj, sodronyozó egy palota kerítésébe temette a feleségét... Egy villanyszerelő is... Egy hivatalnok a főnöke glicerín rovatába... Aj, a klozetteseknek is jól megy, a klozetteseknek... Minden fészkek telve vannak, és még így is egész éjjel énekelnek ki az ablakokon a családi kalitkák szüzei az utcák együgyű utasai felé...

Ó, kanálisok, díványok, gyalupadok, díványok, kemencék, díványok, s a fiúcskák is elkerülnek minket, mert valaki a tüzet átkosarazta combjuk közül a fejükbe.

Jaj, mi lesz velünk... negyven éjszaka szaladt át már fölöttem, és még senki sem aggatta rám a parázsszemeit, a vakok is levegőnek néznek, és egész világosan látni szemeikben fellobogni a máglyákat... Virágjaim szagtalanok... És hiába vannak viaszból, lekókadnak. Le. Ajjajaj. *Megmerevedik, csak nagy, kerek szemeivel néz.*

JOB B SAROKBAN ÁLLÓ NÉMBER. És én, bajuszt növesztettem, hogy kelljek, de az utak garata üres, mint a lyuk... Kályhát ültettem testembe, nedvek forrósága ereimben, szemeimben kemencék parazsa, jaj, elégek nyomorultul, tapintatlan, ki virágoztam kezek erdőiben...

Mindketten föl s alá kezdenek járkálni a kétméteres kapu előtt. Aztán bemerevednek a sarkokba.

ÉGŐ SZEMŰ SUHANC jön jobb sarokból, lázasan tapogatózik előre, az olajmécses alá ér. ...hetven, ez az, hetven, ideküldtek, azt mondták, itt lehet nagyokat lélegezni, jobbról-balról összefut az út, itt, itt: Centrum... jöttem kórházból, kék lámpás alól, vérrel a mellemben... itt, itt, pincék vannak, itt, itt mélységek vannak, és bennük ők tizenegyen, salétromfejükkel és vasfogakkal várnak, várnak rám kis gépeikkel, mikből lámpások röpülnek szét a pincékbe, falakon átkúsznak, csatornákon átcsuognak, áttörik sejtfalait a városnak, városoknak, és mindenek összeijednek: mahomet szántóföldek, dokkok királyai: tengeriházak, bankok fülemüléi: aranyrudak...

Csak a gunyhókban lobbannak magasabbra a kanócok...

Le, le a magasba!

Én, én velük!

Hozzájuk.

Becsúszik a jobb oldali kapun, a két kapu alatt álló néember kezében földig ernyednek a viaszvirágok.

Két bambusznád-magas rendőr feje, mint két világító tök, most kétoldalt bekancsalít, majd visszahull.

Vén ember és vén asszony jönnek balról botokkal, lámpással, férfi nyakában tábla:

*Éltünk összesen száznegyven évet, s most fogatlan kutyák
vagyunk a házak csukott kapui körül.*

A lámpás alá érnek.

VÉN EMBER 70 X 70 X 70-szer elhaladni minden éjjel üres csontjainkkal, nehéz fejünkkel, mikben hetven év rémületét cipeljük, mint a forró önt...

De jaj, menni kell patakok között, mik bűzösek, és sikátoroknak csúfolják őket, ó, a mészpáros fasorok menetében menni a vízesések és legelők között, mik kanálisból és temetőkből vannak, és nincsenek árkok, és nincsenek terebélyek, ó, azilok is mind megteltek, priccseken kőművesek és hámosok, kiknek izmaiból még telik az urak érelmeszesedésére, ó, padok mind megteltek, füvek tehenek gyomrában, párnák mind gazdagok feje alatt, menni, menni, s nem szabad hátranézni, s nem lehet előre jutni, csak a föld nem akar megnyílni alattunk...

MINKETTEN *mennek el balra, motyogják.* ...menni, menni, azilok mind megteltek, és nem szabad hátranézni, és nem lehet... *Hangjuk elvész a távolban.*

Csend tíz másodpercig, aztán valahonnan.

EGY BEFALAZOTT SZÜZ *énekelni kezd egy palota padlásszobájából.*

Tengerek hegyekbe álltak emberek...
ki emel le minket a csúcsozatról...
mert tenger és gőz a mi testünk fővénye...
megmászhatatlan és kitapogathatatlan magasság...

GYUFAÁRUS NÉMBER *jön jobbról, énekelve áthalad a színen.*

Kis skatulyáim vannak emberek
kék sárga zöld skatulyáim
ó jaj nagyhasúak angyalcsinálók bélpoklosok
ó ti pincék és befalazott padlások cserbenhagyott szüzei
gyertek
az én skatulyáimban van a legtöbb foszfor a legtöbb kén a legtöbb salétrom
kancsókkal gyertek poharakkal kiégett mécsesekkel szívetekben
jaj ázott hajúk kócosok fogasokról leszakadtak vizekből kiráncigáltak kerek alól épen
maradtak gyertek
mert ilyenkor jönnek haza a hajnali szobaurak erekciójukkal és flaskóikkal
és feleségül vesznek benneteket miközben áthaladnak a konyhákból szobáikba
ó gyertek gyertek
mert ilyenkor kúsznak ki hozzátok roncs asszonyaik mellől a családfenntartók
és felemelik béreiteket és ingeiteket
ó gyertek gyertek
mert ilyenkor ereszkednek le a kéményeken a villásbajuszú
ör mesterek és átszúrják bajonettel szíveteket

ó gyertek gyertek kis köcsögeitekkel kis poharaitokkal
az én gyufámban van a legtöbb foszfor a legtöbb kén a legtöbb
salétrom úgy ám!

Kiér a színről.

Csönd.

Most hirtelen kipattan a bérház jobb oldalán egy ablak.

SZEDERJES ASZTMÁS KÉPŰ EMBER *löki ki rajta a fejét a levegőre, szinte tüzet liheg az éjjelbe, amikor fulladtan szaggatja magából a hangokat. Az e-me-le-tek... az eee-meletek, ó jö-önnnek... ooomlaaaanak ereszkeeedneek... nyakam köré...*

Ó... aaaajjjaajjj... zöld csillagok szememben csontjaim közt láááng... országút szívem... Ó, embereek... Élni!!! SEGÍTSETEK!!!!

Kidobja karjait, s lassan lerogy az ablakpárkányra, kezeit bábusan kicsüngeti az éjszakába.

A bérház másik oldalán most kipattan egy másik ablak.

VÖRÖS KÖRSZAKÁLLAS CSAPZOTT FEJ *hajlik zöld szemekkel a párkány fölé, rikácsolva röhögve.*

- Segítség!!?? *Röhög. Nincs. Elfogyott. Tinta van. Éjjel. Alkoholistáknak most kél fel a nap. Röhög. Józanok temetőket horkolnak... Ohohohó kuvik? kuvik? kakukk? kakukk? Aztán újra röhög. Kikirikí!!!! Mind meg fogtok döglenni!!!!*

Kikirikí!!!! Kikirikí!!!! Kikirikí!!!!

Két karjával áthull paprikajancsisan az ablakkarfán, s lelógó fejjel s megmerevült karokkal lógva marad, mintha felvillázták volna, csak zöld szemei lámpáskodnak.

Csönd.

Balról: most az éjszaka tölcseréből egy kipattant korcsmaajtó fénye szűrődik a színre, harmonikás, embergőzös duhajkodás nyekereg, kemény munkásöklök verik taktusosan az asztalokat.

Auch Sie nennen sich Revolutionäre,
nur eben die Revolution ist nicht ihre Lehre,
es lebe, es lebe, die gelbe Internationale...

Revolvergolyó besikolt a korcsma üvegkirakatán, s egy moccanással kioltja a fényt, s mindent kőbe merevít.

A két bambusznád-magas rendőr kétoldalt fellampionozza a fejét. - Majd el.

Csönd.

*Csak messziről hallatszik tompán s elveszőn egy szakasz gyalogos ütemes vonulása.
Ellenkező irányból viszont: egy sikoltás kettészeli az űrt.*

GYILKOSOK!

*Még mindig a gyalogosok ütemes vonulása.
Egy koldusasszony citerával valahol a házak között.*

Keresztények sírjátok...
Mélyen szomorkodjatok...
Keseregjen minden szív...
Aki Je-é-zusához hív...

Csönd.

KIS KOPASZ FIGURA jön kalaptalanul balról, maga elé morfondíroz. ...jövök-jövök a nappalok áramtelepeiből, kezeim szép rendbe rakták eléjük a betűk dögsorát, hogy lehervadjanak bennük a tornyok ágaskodásai... megyek-megyek, az ágyak ürülnek, az ágyak telnek, jó áramkapcsoló kenyér és asszony várnak már rám...

Visszabotorkál. Ó, nézzétek, ó, nézzétek -, felemeli magasra kezeit - e dögöket szemeitekkel, e gyalázatos dögök a fertő és hazugság boronái...

Leejti karjait. Ó, törjétek le, ó, messétek el, mik hordozzák őket,
jaj, iszonyú gépezet vérbajos tagjainkkal s ólomszívünkkel magunk ellen...

Óra üt hármat.

Menni, menni kenyér és asszony járszalagán.

Indul a jobb sarokban levő ágyak felé.

Kis homlokunkkal és drótagyunkkal az ágyainkban. El.

HALOTTKÉMEK fekete tollas Napóleon-csáköval fejükön, egyenruhában s kék szalaggal mellükön jönnek libasorban, kezükben gyertyával és meszelőpóznával kórusosan. Hajnali három most, költöznek el raktárak lakói: zsákhordók és szeneslegények a reggeli robot elől:

mi pedig a társadalom alkalmazottai vagyunk, és vándorolunk körbe-körbe a házak körül, s tűzser kerüljük meg a város laktanyáit, míg egyszer a belvárosok villáit érintenünk szabad.

Ó, de mi alkalmazottak vagyunk, mint a tbc. és szifilisz a gangokon és klozetteken, s szigorú parancsokkal hátainkon marsolunk.

Osztogatjuk a pártcédulákat, s bélyegezzük fel a kapukat fuvarozó vállalataink elé, mik csöngőikkel megjelennek a késő délutánokban, hogy elfuvarozzák a rohadmányt.

Ó, hajnali három konganak a víztartályok, s füttyülnek a gázcsövek kinek még szólni valója van ejtse ki a fejét az ablakpárkányon...

Irdatlan rudaikkal most egy-egy fekete keresztet mázolnak a két kilógó figura mellé; a bérház két falára.

Még hallani, amint messziről kórusozzák monoton ütemben.

Ó hajnali három van ki nem siet holnapra marad...
zsákhordók folyton kerestetnek...
ki korán kel megszakad...

A bérházban most már itt-ott kiserccen egy gyertya az ablakban, de mindez még hangtalanul.

Négy fehérre meszelt pék jön jobbról magas száron imbolygó kenyereslapáttal vállukon, már messziről hallani kórusukat.

Mint a kréta oly szikkadtak és érzéketlenek vagyunk

jól ismerjük mi a földek televény kalászeit miket kenyérbe és emberbe gyúrunk bádogasztalainkon

de ó jaj kik szalmának hevertünk a városok alá s a gyerkőcök és anyák tejébe főlnék

ó az emeletes masinériák gépészei mi mondjuk kik a korpát válogatjuk szikrázó lisztektől: tízmilliónyi szalmakenyereket hordoznak el kezünk alól a városok szélei felé a buldogfejű szuronyosok...

mi az elemek vízvázasztói s a lisztek gépészei íme tanúságot teszünk a halálról mit kezeinkkel elkevertetnek testvéreink kenyérébe...

De jönni fog egykor a nap mikor minden búzaszárak összefutnak kezeinkbe és mi felnövesztjük majd a világ legdúsabb televényével az élet legnyomorultabb hajtásait

a makulátlan liszt gépészei leszünk majd s mérlegeinken pontosan lemérjük a kalóriákat hogy fűtsék és neveljék teremtvé az embert... *El.*

Ellenkező oldalról most

NÉGY UTCASEPRŐ JÖN, vállukra fektetett seprűvel, kórusosan.

Mint a föld olyan vének és érthetetlenek vagyunk.

oly ráncosak és feketék mint a sár melyben kialszik a parázsló nap s a kígyók gyémántcikkaja

járjuk a várost az utak tutajain evezünk szakadatlan föl és alá

de ma aranygyapottal kötöttük szorosra a seprőket

ó nagy tisztaságok reggelét harangozzák a szelek

ó halljátok a Kreml tornyain a harangok játékát

Egész távolról kristálycsengőkön az Internacionálé középső akkordjai szűrődnek a szín felé.

éjjelek reggeledő zokogása
ó fagyok forrósága pincékben
micsoda fűszaga a van a hajnalnak... *El.*

A BÉRHÁZ ablakai most idegesen felvöröslenek, gyertyák imbolyognak ablakról ablakra, zúgás, morajlás.

EGY SZÍNES PAPIRKANÁRI most csodálatos ezüstben életre elevenedik egy ablakon, és nyílegyenesen a magasba trillázik.

KIVILÁGÍTOTT FEJEK az ablakokban, mint póznára szúrt lampionok. Vörös szájak a kapukban, melyek a földből látszanak felmagasulni. Zöld szemek a levegőben imbolyognak. Karok, törzsetlenül: tapogatódnak valami elveszett akkord után. Artikulálatlan hangok: ritmikusan emelgetik rianásaikat a pincék alól.

Most nyögve leszakadnak.

A kapuk.

JOBBRÓL BALRÓL FEKETE KAMASZOK MENETE kígyózik táblákkal, miket a középben szimmetrikusan összeillesztenek, s a falak kiugró ékére aggatnak.

Fejek az ablakokban, gyertyák csapata a falak között, az azilok népe felmerekedik az ágyakban, világosság a sarkokból, a kanári vörös-duzzadt harangvirággá horgad föléljük.

Aztán egyszerre, mindenünnen kiscercennek az első reggeledő akkordok:

Mezők vetőmagva üstök alja
pincékből kanálisokból föl föl
utak szabad tenyerére!!!

A BÉRHÁZ kulisszái most rugósan összeroskadnak. Középen a tábla, mögöttük, mozdulatlan tömbben, fekete kamaszok.

A táblára valahonnan rácsurog egy fénynyaláb:

<p><i>Világ nyomorultjai váltsátok meg magatokat!</i></p>

1923

DECEMBERI TÖRTÉNET

1924-1926

JÚNIUS HUSZONNEGYEDIKÉN A KÁROLY KÖRÚTON

Délután három óra lehetett, amikor hirtelen recsegő ágyúdörgés dörgött el Budapest házai felett.

Mindenki a Kossuth Lajos utcának futott a Rákóczi út irányába. Közvetlenül a Nemzeti Kaszinó épülete előtt egy borotvátlan, lobogó hajú ifjómunkás futott az úttest közepén, kezében egy kézigránátot lóbálva és a vállán manlicherrel. Hol a jobb, hol a bal oldali járda felé szaladt, szüntelenül lóbálva a kezében a kézigránátot, és rekedten ordította:

- Mindenki hagyja el azonnal az utcát!

Mintha csak egymaga akart volna az egész népes Kossuth Lajos utcában rendet teremteni, szüntelenül szelte az úttestet.

- Kiüríteni az utcát! Hazamenni!!!!

De csodálatosképpen a Kossuth Lajos utca korzózó, elegáns közönsége nemigen hederített a kézigránátos ifjómunkásra. Első pillanatban azt hittem, hogy egy örült, aki fantáziája izgalmasban benépesítette az egész utcát ellenforradalmárokkal, és most egymaga hadat izent valamennyinek. De aztán, amikor jobban a szemei közé néztem a Kossuth Lajos utca korzózó „közönségének”, akkor egy pillanat alatt megértettem, hogy ez a vad elszántsággal ordító fiatal munkás nem merő rémlátások ellen, hanem a három hónap óta a sötétből először napfényre merészkedett ellenforradalom bestiálisan gúnyos röheje ellen szállt harcba.

A Károly körút és Kossuth Lajos utca sarkán minden oldalról szivárogtak, hömpölyögtek, tüntető lassúsággal, hangos megjegyzésekkel, gyáva kárörömmel, bűvő diadalmámborban végig az egész Károly körúton a burzsoázia aranycsemetéi. Ennyi jól öltözött embert, ennyi templomjáró vénasszonyt, pökhendi Ébredőt már rég láttam egy patakban, mint aznap délután az ágyúzástól védett Károly körúton.

És nem siettek, tüntetően sétálgattak, nevetgéltek, és szikráztatták ellenforradalmi szellemességüket. Eszembe jutott, hogy itt van a közelben a Munkástanács épülete, ahol egy vörösörség is van. Az előkelő épület bejárója előtt egy vörös tiszt állott, aki ragyogó arccal és széles gesztusokkal beszélgetett az ugyancsak derűsen maga elé néző Weltner elvtárssal, a 150-es tanács későbbi elnökével.

Az ellenforradalmi ágyúropogás és fojtott diadalmámbor legközepében boldog kézdörgöléssel csevegő két ember annyira meglepett, hogy akaratlanul is elhaladtam mellettük, anélkül hogy bementem volna az épületbe. A szavakra már nem emlékszem, de Weltner valami olyan alávaló, cinikus megjegyzést tett az ellenforradalommal és diktatúrával kapcsolatban, hogy rákvörös lettem a dühtől és szégyentől. Weltner Jakab se a nevetésében, se a cinikus megjegyzéseiben egy jottányit sem különbözött a Károly körút korzózó ellenforradalmi söpredékétől.

Csak egyetlen emberrel szerettem volna most már találkozni akinek a szemeiből nem a kispolgárok vad rémülete, a burzsoázia készülődő bestializmusa, a szociáldemokrácia cinikus kézdörzsölgetése áradt volna felém. Bekanyarodtam a Róser házba; ez tele volt ijedt kispolgárokkal s egy-két a helyzetet „analizáló” öntudatos burzsoával:

- Minden elő van készítve, reggelre nemzeti szociáldemokrata kormányt kapunk, néhány óra múlva meglesz az új kormány névsora. A kormány első rendelete az összes tanácsrendeletek hatályon kívül helyezése lesz!

Egy süket, félvállas házmester tört magyarsággal híresztelte, hogy a háziúr nem szándékozik az elmaradt lakbéreket beszedni, sőt, az augusztusi lakbéreket is elengedi, ha győz az ellenforradalom. Az ifjú háziúr, aki most szintén megjelent, apja nevében megerősítette a házbérelengedési híreket, és tüntetően végigkezelt az összes lakókkal, jelezve, hogy a diktatúra közeli bukása dacára is ő megmaradt ízig-vérig demokratának.

A kisboltosok odavoltak a boldogságtól.

Újra kikanyarodtam a Károly körútra. Itt még mindig sétáltak, ha most már egyre sűrűbben akadt is közöttük a rémült szemekkel hazafelé lihegő kispolgárból is, de a zöme az embereknek legkevésbé sem sietett.

A „*Vörös Katonák! Előre!*” feliratot viselő plakát előtt nyolc-tíz ficsúr hahotázott: - Vöröskatonák, előre - vezényeltek, és utána sortűzként harsogott a nevetés.

A kapuk tele voltak megkerekedett, kisimult képű boltosokkal, ékszerészekkel, posztósokkal, konfekciósokkal, akiknek a háziúr már bizonyára megígérte az augusztusi lakbérelengedést, és most kiugró szemekkel lesték a híreket, és gyártották a szenzációkat. Egy vasrácsos kapu mögött ingujjra vetkőzött, kalaptalan kispolgárok izgultak, minden elhaladótól megkérdezték, hogy mi történik a városban, mert jómaguk az utcára sem merték kitenni a lábukat.

Sehol egyetlen munkásarc, csupa kezeit dörzsölgető boltos, ijedt kispolgár és a helyzet magaslatán járó burzsoá.

De most a Városháza felől egy alig húsz főnyi menet közeledett egy hatalmas vörös zászlóval a Kossuth Lajos utca felé. Mintha az égből pottyantak volna erre a vidékre. Mindenki feléjük meredt. Párosával jöttek, szánalmasan öltözött, soványka inasok lehettek, alig egy araszyian a végtelen Körúton, mely jobbról és balról hemzsegett a diadalmármoros burzsoáziától.

A két járdán sétálók a járda szélére tódultak, valósággal a hasukat fogták, és úgy nevettek a vézna, vérszegény, vörös zászlós menetet.

- Vöröskatonák, előre! - rikácsolta röhögésbe fúlón valaki a menet felé.

- Proletárok! Ti vagytok a világ megváltói! - duplázott rá egy másik, és a két járda boltosai, burzsoá kölykei és háziurai sorfalat álltak, és majd eldőlt a nevetéstől.

Ebben a pillanatban a vézna kis menet a röhögő, kiáltozó áradat közepette kipirult arccal énekelni kezdte az Internacionálét.

Az egész utca harsogott a nevetéstől, de én még soha ily tűzzel, ily dacosan, ily gyújtón nem hallottam se azelőtt, se azóta énekelni az Internacionálét.

A Duna-partról vad gépfegyverropogás hallatszott.

És a kis menet éneke lassan áttörte a gúnykacajt, és most már oly elszántság szárnyalt fel a dalban, hogy a járdákon egymás után halkult el a gúnyos vihogás.

A partról egyre erősödött a gépfegyvertűz és a fegyverropogás.

S alig pár perccel azután, hogy a kis menet a hatalmas vörös zászlóval énekelve végighaladt az úttesten, a Károly körút rohamosan ürülni kezdett. Egy félóra múlva a járdák üresek voltak, és a kapuk be voltak zárva. És ettől kezdve se aznap, se másnap nem hallottam többé burzsoá kacagást a Károly körúton.

DECEMBERI TÖRTÉNET

Ez az a hónap, melyben az éjszaka különben is végképp a nappal
mellére térdel,
s mint mélyen felsötétlő folyam hömpölyögi körül a városokat,
s aláássa őket a csönd és félelem üregeivel.
Ám de ebben az évben úgy tetszett:
a nap egészen gyerekszemnyire szűkül az égen,
és mintha az ereszek jégcsapjai is torkukon elmetszett emberek
karjait csüngenének bele a roppant csöndességbe.
A falak mentén felgyűrt gallérral suhantak az emberek,
az erdő telve, didergő, lompos barlanglakókkal, kiknek szívében
már csak a júniusi indulók zsarátnoka melegít.
S eközben hatemeletes bérházak és paraszti viskók soraiban
szüntelen népítéletre kiterjesztett keselyűszárnyaikkal a
templomok.
Már-már úgy látszott:
testvéreim összenőtt kezei örökre szétszaladnak,
már-már úgy tetszett:
a legjobbak vére,
hívó dacoló fejét,
csak arra lesz jó, hogy a fiú megtagadja az apját.
s az apja saját kezével süsse a fia homlokára a halálos bélyeget.
Az urak karácsonyfái tetőig lángban,
a faburkolatos proletársorokban letelepedtek végső könyörtelen
sarcikivetésre a gyárak és bankok izom-résztvényesei.
S akik pedig mindeközben sem szüntek meg kövekkel hajigálni
a laktanyák alján megfeszített s szétvert koponyájú emberekre,
azok, igen, azok
kiknek nevét leírni förtelem:
a szocdemek.
A harangok, ó, a karácsonyi szent éjre hívó harangok pogromra
csilingeltek a falvakban;
hiéna-pofás tisztok garázdálkodtak máriásmedaljonokkal a
mellükben és véres bicskákkal a csizmájuk szárában
börtönről-börtönre,
a II. Internacionálé fogatlan pópái aranybulláikban szabadságleveleket
osztogattak a világ minden fehérterrorjának,
és a házak, az éhséggel tornyozott, tüdővésszel nyirkos házak,
szinte rá akartak roskadni a proletárnegyedek apjukat vesztett,
szíven markolt százezzeire.
S ekkor, ebben a fojtó, halálos csöndben.
melyben egyetlen ágyszélen virrasztó meg hajlott hátú munkásba
görnyedt bele az egész osztály letiprottsága,
valami történt,
valami,
ami a legöntudatlanabbak ajkait is elfehéřítette az undortól és
gyűlölettől.

Az Úr és az urak karácsonyfáin még alig égtek tövig az ünnepi
 gyertyák,
 a banknegyedek gyermekszobáiban még el sem unták a karácsonyi
 hintalovakat,
 amikor négy görcsös tenyér, négy reszkető inú térd, s egy egész
 sereg csúszó-mászó életét, koncát féltő féreg az ellenforradalom
 karácsonyfája alá rakta legjobbjaink fejét.
 Korvin, László, Kohn-Kerekes
 véresre vert, puskatussal felszaggatott, s mégis oly izzón-
 hívó dacoló fejét,
 ezeket a fejeket, melyeknél remekebbeket csak a legnagyobb forradalmak
 esztendői adhatnak egy osztálynak.
 Halálos,
 vérállító dermedtség omlott a felszakadt számú tömegekre.
 A konyhák egyszerű asztalairól lehullottak a kezek, mintha lebaltázták
 volna őket.
 A szemek, ha a pincék és lépcsőházak hajlataiban összetalálkoztak,
 elkerülték egymást a szégyen kínjában.
 Ó, micsoda napok!
 Micsoda éjszakák!
 S ezalatt a börtön udvarán ácsolták az akasztófákat.
 Az újságok már jó előre turkáltak a véres iszonyatban,
 a bárókban diadalittasan hempergett a burzsoázia,
 a tőzsdék higanyoszlopai mind hossza jeleztek:
 az antant velünk van.
 S a szocdemek?
 Bent ültek a bársonyszékben.
 Hajnalodott.
 A börtönudvar apró kőkockáival, felsepertén szikrázik a decemberi
 reggelben.
 Lassan felgördül a nap, és az akasztófák fekete árnyai iszonytatóan
 megnőnek a gyárnegyedek s az aprószemű falvak
 fölé.
 - Felmutatni a jegyeket!
 Fegyverkordon.
 A város szélein acélsisakban s feltűzött bajonéttokkal döngenek
 a fehér századok léptei.
 A Nemzeti Színház bádogtetőzetén gépfegyverek lapulnak; a
 Rákóczi út, a Chicago torka felé.
 Autókon, fogatokon, gyalog özönlik a véres színjátékra a frakkba
 öltözött nép.
 Selyemharisnyás szajhák csevegnek az akasztófák tövében:
 - Kérnek-e kegyelmet?!
 Monoklik szikráznak vizenyős szemek fölött.
 Valaki - a tudomány és irodalom nagyjainak csoportjaiban,
 cinikusan:
 - Eddig nem is érdekes.
 Felnevetnek.
 De aztán - mintha késsel metszették volna el a szót:

Jönnék.
 Minden szem feléjük rándul.
 Jönnék, libasorban.
 A szemük ég: olthatatlan gyűlölettel.
 A szájuk: ragyogón mosolyog, az ölhetetlen győzelem hitével.
 A testüket: szétverték, a karjaik: lecsüngnek, a homlokuk:
     tört faragvány,
 de kiolthatatlan sugárzik belőle az értelem.
 Verejtékkendőikkel felállnak a pribékek.
 Az akasztófák alatt: ŐK.
 A nap megreked fölöttük a felhők feltorlott jegében.
 Halálos,
 jeges,
 végtelen csönd.
 S most hirtelen, mint az ökölcsapás:
 - El a papokkal!
 S aztán harsogva:
 - Pokolba az osztálytársadalom aranytábláival! Pojácák!!!
 A frakkba öltözött nép száján elfagy a röhej.
 S rá diadalmasan az első akasztófa alól:
 - Éljen a világforradalom!!
 Tízen rohantak rá, szétfeszítik a karját, rátérdelnek a mellére,
     szájába tömik az öklüket; s kötelet vetnek a nyakába.
     Mindössze ez az, amit válaszolni tudnak.
 S szétropan az első bolsevik nyakszirtje.
 De alig röhögnek fel kéjesen a karzatról, mint a harsogó kürtszó
     tör elő a második bitófa alól:
 - Éljen a proletárdiktatúra!
 S a pribékek, már csatakosan az izzadságtól, rávetik magukat a
     másodikra, fogaik összecsattannak az ájult dühtől, s máris
     fellódítják a zsámolyra, s a teste már ott leng a kötélén
     kibicsaklott csigolyákkal.
 Őrjöngve tapsol a kidülledt szemű burzsoá tömeg.
 De túlkiáltva a zshivajt, most belezendül a bírák arcába:
 - Éljen Szovjetországnak!!!
 Torkának esnek, viaskodnak vele, a leküzdhetetlen kísértettel,
     a bitó alá szagatják.
 S ekkor már a bírák homlokát is kiveri a verejték, és a hóhérok
     tenyerén csuromban ömlik az izzadság.
 A negyedik jön: torkon ragadják mielőtt szólhatna.
 A karzat hisztérikusan tapsol.
 De ekkor - ó, foghatatlan, lebíratatlan erő - száz és száz
     meggyötört, kifeszített, letaposott proli száján feldördül
     egyszerre a cellák aljáról az Internacionálé:
 - Pusztuljon az a rablóbanda...
 Hóhérok, papok, rabbik és taláros pribékek könyörgőn merednek
     a cellák felé, s mint az elektromos szikra üt be a szívükbe,
     egy verhetetlen osztály harcosainak bosszúdala.
 S a frakkba öltözött nép halálsápadtan s verejtékező kezekkel

szorongatja utolsó argumentumát: a kötél végét.
De a dal száll,
és átzengi a harangok álnokságát,
és tenyerére emeli osztályos hőseit, akik egytől egyig, a feltámadunk
jegyében mentek a halálba.
És ettől a perctől az egész városban megtört a bénító varázs;
a gyárnegyedekben és falvakban legenda száll a hős kommunistákról,
a kezekben újra kifeszülnek az idegek,
a szemekben felragyognak a büszkeség lángjai,
és a találkozón sem sűtik le többé megszégyenülten szemeiket.
Él a kommunizmus!
Él a forradalom!
Új hit, új erő tódul szét a levert, megtiport városokon és falvakon.
Korvin, László és megannyian,
ti egyszerű, tiszta hősei osztályotoknak,
akasztófátok tövéből új erő, új győzelem csírázik.

1925

CIRKUSZ KAPITALIZMUS

Tragikomédia 14 képben

ELSŐ KÉP

A Lámpabélgyártó Tröszt napilapja szerkesztőségében. Kör alakú terem. Jobboldalt a kör összehajtásában hatalmas íróasztal körszékkal. Az íróasztalon elektromos gombmező. Íróasztaltól balra, nagy fehér tábla vörös, sárga és kék higanyoszlopos üvegcsővel. Íróasztal elé nyolc írógép. A terem felső világítást kap. Baloldalt ívelt ablak. Félhomály.

LIFT közvetlenül főszerkesztő karszéke mellett felbukik.

BOY kiugrik a liftből, ajtót nyit, és odaforгатja, a kilépő főszerkesztő ülepe alá tolja a karosszéket.

FŐSZERKESZTŐ irreálisan duzzadt figura, beleveti magát a karosszékebe.

BOY odaforгатja főszerkesztőt az íróasztalhoz. Felgyújtja az ívlámpát. Aztán el lifttel.

FŐSZERKESZTŐ az elektromos gombmezőn megnyom egy sor gombot.

NYOLC GÉPÍRÓKISASSZONY fekete-fehérben felbukik a süllyesztőn egy-egy kerek kis írógép-széken, egyenesen az írógépek mögött. Egyet koppantanak, jelezve, hogy megjelentek.

FŐSZERKESZTŐ megnyom egy nagy sárga gombot.

40 ÚJSÁGÍRÓ a negyven felpattanó tapéta ajtóban fekete ruhában, sárga csontkarimás szemüveggel, óriás plajbászokkal és jegyzetekkel, alázatos hajlongással megjelennek.

FŐSZERKESZTŐ az asztalán álló hangerősítőbe beszél. Előfizetőink higanyoszlopa - egy nagy mutatópálcával a vörös higanyoszlopra mutat - a 869-es fok alá süllyedt.

GÉPÍRÓNÓK koppantanak.

40 ÚJSÁGÍRÓ még mélyebbre ejtik a fejüket.

FŐSZERKESZTŐ. Lámpabél megrendelés minimum alatt. A sárga higanyoszlopra mutat.

GÉPÍRÓNÓK koppantanak.

40 ÚJSÁGÍRÓ mélyet sóhajt, és már majd a földet súrolja orrával.

FŐSZERKESZTŐ. Konkurrencia napilapja 1908-as fokon. A kék higanyoszlopra mutat.

GÉPÍRÓNÓK koppantanak.

40 ÚJSÁGÍRÓ már a földön görnyednek.

FŐSZERKESZTŐ. Lámpabélgyártó Tröszt átirata. Csíptetővel felvesz egy papírlapot, olvassa. A piac szenzációra éhezik. A lap döglött. Konkurrencia játszva győz az egész vonalon. Szenzáció, vagy elvesztünk!

GÉPÍRÓNÓK koppantanak.

40 ÚJSÁGÍRÓ mélyen felsóhajt.

FŐSZERKESZTŐ. Külpolitikai bonyodalmak!

KÜLP. BORGOV *előugrik.*

FŐSZERKESZTŐ. Mi van raktáron?

KÜLP. BORGOV *krákog.* Hm, ... hm. Még mindig a régi...

FŐSZERKESZTŐ. Pokolba! Valami újat már!...

KÜLP. BORGOV. ... Új variációban... szigorúan üzleti alapokra fektetve... Részvénytársaság... egységes... nemzetközi... a szovjetek ellen... darabja 100 dollár... Kisegyzisztenciáknak tizenkét havi részletre... Igazgatóság Morgan+Chamberlain... 10 000 ügynök... Hadirokkantak előnyben... Kezdő alaptőke egymilliárd... Népszövetség garancia kötvény osztalék Moszkva eleste után 1000%.

FŐSZERKESZTŐ. Bravó! Munkásság hangulata?

KÜLP. BOGROV. AZ alapítási költségek közt a II. Internacionálé szubvenciójaként szerepel.

FŐSZERKESZTŐ. Bravó! Gazdasági szakértő!

GAZDASÁGI SZAKÉRTŐ *előlép.* Oroszország princapiac - 130 millió muzsik, 300 000 falu, húszmillió petróleumlámpa, ez megfelel 500 milliárd jard lámpabélnek... Szovjet kormány elektrofikálási tervét lehetetlenné tenni. ...gázbomba R.T.-vel - Lámpabél monopóliumot megszerezni... Nafta R.T.-vel kooperálni - egyenlő évi 4 milliárd dollár...

FŐSZERKESZTŐ. Brávó! Van még valami?!

40 ÚJSÁGÍRÓ *hajlongva hallgat.*

FŐSZERKESZTŐ *dühössen koppant.* Valami, amitől kidagadnak a jó amerikai szemei. Ide vele!!!

40 ÚJSÁGÍRÓ *hallgat.*

FŐSZERKESZTŐ. Banditák! Hát ez minden!!! Hát ez minden, amit kisütöttetek! Ide a véres húscafatot az amerikai polgár teája mellé! *Veri az asztalt.*

40 ÚJSÁGÍRÓ *szűkülve hallgat.*

II. BOY *fenékaajtóban megjelenik.* Egy ember van itt, aki azzal fenyegetőzik, hogy a konkurrens laphoz megy, ha nem eresztik be.

FŐSZERKESZTŐ *felugrik.* Ki ez a bitang?

40 ÚJSÁGÍRÓ *szörnyülködve hörögnek.*

II. BOY. Riportot akar írni, és azt állítja, hogy ő az az ember, akit a napokban a coloradói törvényszék udvarában felakasztottak, és egy perc múlva levágtak, mert kiderült, hogy ártatlan.

FŐSZERKESZTŐ *lerohan a terembe.* Ezt az embert, ezt az embert ide... a keblemre...

40 ÚJSÁGÍRÓ *kitárt karokkal az ajtó felé, áhítatos kórusban.* God is with us! Doron the konkurrent!

FRED *őszbe csavarodott hajú munkás, megtört tartással, hamuszürke arccal, reszkető járással, kezében sipkáját gyűrve belép. A hangja alig hallik, szinte csak susogva beszél.*

FŐSZERKESZTŐ *gyengén Frednek rohan, és a mellére öleli.* Poor Fred! Mennyit kellett szenvedned...

FRED *susogva*. Vi-i-zet...

FŐSZERKESZTŐ *maga kínálja vízzel*. Poor Fred!

40 ÚJSÁGÍRÓ *miközben Fred iszik*. Poor, poor... Fred. *Széket tolnak Fred alá.*

GÉPÍRÓNÓK *koppantanak*.

FŐSZERKESZTŐ *méltóságteljesen újra elfoglalja helyét az íróasztal mögött, megafonba. Asztalhoz!!!*

40 ÚJSÁGÍRÓ *mint a visszhang... hoz!!! Máris sarkon fordulnak és el. Boy szintén.*

FŐSZERKESZTŐ *megnyom egy sor gombot, mire*

GÉPÍRÓNÓK *szó nélkül elsüllyednek.*

FŐSZERKESZTŐ *megnyom egy gombot. Az ívlámpa elsötétedik, és egy zöld asztali lámpa gyúl ki az íróasztalon. Nos, Poor Fred, hogy is volt az a történet...*

FRED *halkan, susogva*. Éhes vagyok...

FŐSZERKESZTŐ. Hagyd most ezt Poor Fred... a riport után... egész életre nyugalomba vonulhatsz...

FRED *susogva*. De már négy napja nem ettem...

FŐSZERKESZTŐ. Csak türelem öreg barátom... Hát ugye a címe valami ilyesmi lesz: „Mit izennek a holtak”... vagy, hopp! Miért csak úgy általában! Mi amerikaiak szeretjük a konkrétumot. Tehát „Mit izennek T. előfizetőinknek a holtak!” *Felnevet*. Hát mit szólsz ehhez, Poor Fred?!

FRED *susogva, erőtlen*. Négy napja... né-é-égy álló na-a-pja... *A körmeit rágja.*

FŐSZERKESZTŐ. Ezért külön díjazás jár, Poor Fred... minden megszenvedett percedet egy boldog esztendővel honorálja majd a hálás amerikai publikum, csak kitartás, old friend... Kitartás, most kezdedben a sorsod... még egy éjszaka, és reggelre megvirrad... *Felnevet*.

FRED. ...nem bírom... nem bírom ki reggelig...

FŐSZERKESZTŐ. Látod, ez sem volna rossz megoldás, de előbb a riportot... Tehát „Mit izennek T. Előfizetőinknek a holtak?” - Jól jegyezd meg, ez legyen a címe... és a részletek... részletek a legfontosabbak... mondjuk, a kötél vastagsága... a verejtékkendő színe, esetleg márkája... mit éreztél, amikor a hóhér a nyakcsigolyáidhoz nyúlt...

FRED *állatin felhörög, elveszti az eszméletét.*

FŐSZERKESZTŐ *leszalad hozzá*. Na, mi az, old Fred? *Gyengéden*. Csak nem csináltál valami ostobaságot... *Inni ad neki.*

FRED *magához tér, fuldokolva a torkán babrál.*

FŐSZERKESZTŐ *veregeti a vállát*. Na na, old Fred, semmi baj... csak semmi számárság... az egész előtted álló életeredről van szó... megírod a történetet.

FRED. Enni... nem tudom kezembe fogni a tollat...

FŐSZERKESZTŐ *felnevet*. Csak bízd rám... meg kell írnod, és meg fogod... az ilyesmi írásban kell... igen, az amerikai polgárnak bizonyíték kell... kézirásos, gépírással klisé... old... *Felnevet*. Fényképfelvétel, old friend... *Megnyom egy gombot.*

II. BOY. Parancs.

FŐSZERKESZTŐ. A fényképészt.

II. BOY *meghajlik, el.*

FŐSZERKESZTŐ *zsebében pénzzel csörög.* De mi mindenért megfizetünk... busásan. *Csörög.*

FRED *a pénz irányába tántorog, felragyogó szemekkel...* Egy dollárt - egy ötcentest!?!...

FŐSZERKESZTŐ *felnevet.* Tudod, hogy nyerte meg Napóleon a félvilágot?... Hidegvérrel, old Fred... Ha én most csak egy fél dollárt is adnék neked... telezabálnád magad és beledöglenél, és a riportnak fuccs lenne örökre,... nem, old Fred... ha kész az írás... ezer dollárt fizetek!!!!- de addig egy centet sem!

FRED *feltántorog.* Mit? ezer... ez... ezer dollár!... hamar, hamar papirost... fényképészt... *Őrülten hörög.* Írni akarok... írni akarok. *Fel és alá rohan a teremben.* Írni akarok!

FŐSZERKESZTŐ *felnevet.* Na látod, old Fred... írni fogsz... megmondtam, ugye... hopp... a fényképész.

FÉNYKÉPÉSZ *hátsó ajtóban masinával megjelenik.* Parancs?!

FŐSZERKESZTŐ. Így, ahogy van... *Fredre mutat.* Az első oldalra!!!!

FÉNYKÉPÉSZ *miközben a gépet beállítja.* Negyedhasábra?!

FŐSZERKESZTŐ. AZ egész címoldalra!!! Hopp!!! Így! *A sarokba ráncigálja Fredet, aki alig áll a lábán, és mindenáron írni akar már.* Kigombolja Fred nyakát, *hogy az akasztás nyomai jól látszódjanak.* Így, old Fred! Így! Zsebbe a kezed - te pedig „A Lámpabélglyártó Tröszt napilapjának” mai számát! Így! *Odaadja a fényképésznek.* Vigyázat, hogy a fejléc el ne mosódjon és a nyakon a - hurkok!

FÉNYKÉPÉSZ *már a fekete kendő alól.* Meglesz! Minden meglesz! Tessék egy kissé jobb tartást!

FŐSZERKESZTŐ. Old Fred! Tartást! Tartást! *Fényképész felé.* Az ördögbe! Gyerünk már azzal a masinával! Nem látja, hogy mindjárt elvágódik!!!

FÉNYKÉPÉSZ *meggyújtja a magnéziumot, elpattantja a gépet.* All right!!!

FŐSZERKESZTŐ *fellélegzik.*

FRED *elvágódik hosszában.*

FŐSZERKESZTŐ *mintha mi sem történt volna, a fényképészhez lép.* Élesre volt beállítva?!

FÉNYKÉPÉSZ. Pompás lesz!

FŐSZERKESZTŐ. Munkára! A reggeli számba feltétlen a címlapon!

FÉNYKÉPÉSZ *hajlongva el.*

FŐSZERKESZTŐ *lábával megrúgja Fred cipőjét.* No, old Fred. Ne komédiázz!

FRED *nem mozdul.*

FŐSZERKESZTŐ *fejére üt.* Hopp! Valami! *Telefonhoz megy.* Professzor úr! Kéretem egy pillanatra. *Kezét dörzsölve fel és alá járkál Fred körül.*

LIFT *kivilágítva megjelenik, I. Boy kiugrik, ajtót nyit.*

PROFESSZOR *fehér köntösben.* Parancsol velem, szerkesztő úr?!

FŐSZERKESZTŐ *ajkára emeli kezét. Pszt! Kezet fognak.* Ez az az ember, akit a coloradói törvényszéken felakasztottak, és később levágtak. Sikerült nagy anyagi áldozatok árán leszerződtenem a holnapi első oldalunkra...

PROFESSZOR *mindent megértően.* Áh! Áh! - Szerencsés fogás!! *Megrázza főszerkesztő kezét.*

FŐSZERKESZTŐ. Nos, Professzor úr! Az Ön láttelepe nélkül a dolog fabatkát sem ér! Hisz Ön ismeri az amerikai polgár „hideghátúságát...” nem egy könnyű megborzongatni...

PROFESSZOR *nevetve, miközben Fred fölé hajlik.* Esküszöm, uram, hogy ezekkel a centiméter széles, megzöldült huroknyomokkal itt megborzongatom holnap a leghidegebb hátú amerikai is...

FŐSZERKESZTŐ. Egy hasábot szánok rá, Professzor úr!

PROFESSZOR *feláll.* Meglesz! Felélesszem a fickót?!

FŐSZERKESZTŐ. Nem! Köszönöm! A világért se! Neki egy szót sem szabad tudni az egésztől. Köszönöm, Professzor! *Kimenőben haladó Professzor után.* Úgy gondolom, a hirdetéseivel egy félévre rendelkezhet velünk.

PROFESSZOR *nevetve.* Ó! Köszönet! Nem tesz semmit. *Liftbe száll, Boy is.*

LIFT *le.*

FRED *közben felül, fejét tapogatja.*

FŐSZERKESZTŐ. Nos, old friend?! Jobban vagyunk?

FRED *mohón.* Írni... írni... akarok... *Feltámolyog.*

FŐSZERKESZTŐ. Írni fogsz, barátocskám... tehát a részletekről... a részletekről meg nem feledkezni és a cím... old friend... a cím... Na, itt van papiros... old friend...

FRED *mohón elkapja a papirost.* ...Levegőre... a levegőre...

FŐSZERKESZTŐ. Helyes, old friend... a levegőn fogsz írni... látod ott, ott lent a parkban. *Odaviszi az íróasztal mögötti ívelt ablakhoz, megnyomja a liftcsengőt.*

LIFT *felérkezik.*

I. BOY *kilép a liftből.*

FŐSZERKESZTŐ. Nos, old friend, csak szállj szépen be... majd gondoskodom mindenről...

FRED *beszáll.* Írni... írni... írni... ezer... ezer... ezer...

FŐSZERKESZTŐ *miközben a lift elindul.* A részletek, old friend... a részletek. *Aztán hirtelen megnyom egy gombot, a szemben fekvő falról leválik egy keskeny lécs és azon*

HAT RENDŐR *kerekeskorcsolyázik a terembe, övükön égő petróleumlámpa-miniatűrökkel. Rendben, vigyázzban felállnak.*

FŐSZERKESZTŐ. Ez az ember, aki most a liften lement, a „Lámpabéltröszt napilapjának” - tulajdona. Fejében oly gondolatok vannak, melyek milliókat érnek! Ennek az embernek egy valóságos dollárköpülde a feje. Uraim! Ez az ember most a parkba ment, hogy megírja, miként akasztották fel egyszer, és mint vágták le félholtan a kötélről... Uraim, ennek az embernek a történetét holnap tízmillió ember fogja szétkapkodni. Uraim, úgy vigyázzanak erre az emberre, mint a szemük fényére... És most mars!

HAT RENDŐR *kerekeskorcsolyán el.*

FŐSZERKESZTŐ *leül az íróasztalához, megnyom egy gombot.*

GYORSÍRÓNŐ *az íróasztal mellett kezében füzetrel, ceruzával felbukik.*

FŐSZERKESZTŐ *máris diktál. Amerika polgáraihoz! Hallatlan anyagi áldozatok árán, ma oly vérfagyasztó részletekkel...*

Sötétség.

MÁSODIK KÉP

A parkban. Pad. Mellette közvetlen gázlámpa. Fák elszórtan. Bokrok. Csillagtalan éjszaka.
Messze egy torony kivilágított órája látszik. Éjfél utáni egy órát mutat.

FRED *roskatag lábakon, kezében a papirossal beszédiül a parkba. ...ezer ...ezer ...ezer ...írni ...írni ...írni... Lerogy a padra, sokáig lóbálja a fejét.*

A toronyóra elveri az egyet.

FRED *felriad... hogy is volt csak... hogy is volt csak... igen. Számolja az ujjain. Először dolgoztam... aztán morogtam... aztán becsuktak... aztán hagytak ülni vagy négy esztendeig... aztán a feleségem agyonbaltázta a gyerekeinket... aztán őt is lebaltázták... aztán kiszabadultam... aztán munka nélkül voltam... aztán enni akartam, és akkor felakasztottak... Tovább számol az ujjain, és közben magában motyog. Igen, így volt, így, így... Mellére ejti a fejét.*

Egy autó túlköl a távolból.

FRED *újra felriad, gépiesen papír és ceruza után kap. Írni... írni... írni... Utánozza a főszerkesztő hangját. A részleteket... a részleteket... Torkához kap. Tehát a címe, a címe. Írja. Mit... mit... üzennek... Felkapja a fejét. Hogy is volt... hogy is volt...*

EGY MÉLY KÍSÉRTETIES HANG A BOKOR MÖGÜL. T. Előfizetőinknek...

FRED *szédülten felugrik. Ki vagy?! Ki szólt?*

Csend.

FRED *homlokáról törli a verejtéket. Már ébren álmodom... A gyomromba markol. ...csak reggelig kihúzzam... Ír. T. Előfizetőinknek...*

EGY MÉLY KÍSÉRTETIES HANG A BOKORBÓL. Fred! Hogy írtad azt, hogy T. Előfizetőinknek?!

FRED *újra feltántorog. Ki kérdezett?! Ki szólt?*

EGY MÉLY KÍSÉRTETIES HANG A BOKORBÓL. Én. Fred, a te éber szellemed. Azt akarom tudni, hogy nagybetűvel írtad-e, hogy T. és Előfizetőinknek?!

FRED *visszarogy a padra. Hogy nagy betűkkel... igen... igen... csupa nagybetűkkel...*

EGY MÉLY KÍSÉRTETIES HANG A BOKORBÓL. Csak ezt akartam tudni, Poor Fred! Éljen békével, Poor Fred!

Tűz száll föl és mennydörgés.

FRED *kidagadt szemekkel mered a tűz irányába, aztán megtapogatja a padot, amelyen ül, és beleharap az öklébe. ...Felujjong. Fáj! Élek!!! Szája elé emeli kezét. Csak kibírnám. Hirtelen az egyik fa oldaláról letép egy kis háncsot, és vadul harapdálni kezdi. Mint a ropogós kenyér... milyen zamatos! Újabb háncsot szaggat le és szájába tömi, aztán újra írni kezd... Mit... mit... üzennek T. Előfizetőinknek a holtak...*

UTCALÁNY *a pad elé ér. Szabad, öregem?*

FRED *ijedten magához húzza a háncsait.*

UTCALÁNY. Mi az, öregem, vacsorázol?!

FRED *morog, eszik.*

UTCALÁNY. Na, Kicsikém, ne félj, ne félj, gyere közelebb. *Fredhez húzódik.*

FRED *morogva védi a háncsait.*

UTCALÁNY. Na, mi az, fiacskám, a gólya elfelejtette felvágni a sliccedet?!

FRED *egyre jobban morog, elhúzódik.*

UTCALÁNY *egész közel Fredhez. Az ördögbe! Csak nem dültél be a német professzoroknak, akik a háború alatt kisütötték a jámbor betegeknek, hogy a faháncsban több a tápérték, mint a mazsolás kalácsban...*

FRED *hallgat.*

UTCALÁNY *egészen megváltozott hangon. Kivénültél a járomból, öreg?*

FRED *hallgat.*

UTCALÁNY. Éhezel?

FRED *hallgat.*

UTCALÁNY. Látod, amiért annyira hasonlítasz az apámra, megosztom veled az első dolláromat. *Ridiküljébe nyúl.*

I. RENDŐR *övében a miniatűr petróleumlámpával, felbukik a bokor mögött, s füttyörészve a pad felé közeledik.*

UTCALÁNY *felsikolt. A zsaru! Elrohan, mielőtt a pénzt átadta volna Frednek.*

I. RENDŐR *gumibotját forgatva, füttyörészve el és vissza a színen a bokor mögé.*

FRED *még alig tért magához, a kezét még mindig kinyújtva tartja a pénz után...*

TORONYÓRA üt.

FRED *hirtelen észbe kap. Írni... írni... írni... ezer... ezer... ezer... Maga elé emeli a papirost. ...Hogy is volt csak... Számolja az ujjain. ...Először dolgoztam... azután... lebaltázták... azután... nem, nem. Újra kezd. Először dolgoztam, azután morogtam, azután... felakasztottak... nem, nem... Felugrik, összegubancolódva ráfekszik hassal a padra. Fáj, nem bírom tovább... Egyetlen tüzes marok a gyomrom... jaj, jaj... Mint egy kígyó vonaglik a padon.*

EGY MÉLY KÍSÉRTETIES HANG A BOKOR MÖGÜL. Fred! Poor Fred! Gondolsz-e most az Úrra, Jézus Krisztusra, kinek tüzes szögeket vertek a körme alá a római zsoldosok... És az Úr Jézus Krisztus nem jajgatott,... nem vádolt... nem fetrengett, hanem odatartotta a másik öt körmét is. Fred... miért nem dolgozol... haszontalan Fred... szerencséd kovácsa... Fred, Poor Fred...

FRED *a hang irányába szalad. Mi az? Ki volt az?! Vadul beleharap az öklébe, úgy, hogy felsikolt tőle. Így, így jó. Leül a padra, és az íráshoz akar fogni, amikor egy*

HAJLÉKTALAN MUNKÁS *telepszik le melléje, és enni kezd.*

FRED *kitágult orrcimpákkal szaglászik, csorog a nyála.*

HAJL. MUNKÁS *nyugodtan tovább eszik, a sajt karimáját vágja le, s el akarja hajítani a bokorba.*

FRED *egy állati hörgéssel, kutyásan elveti magát, és csak állati hangok szakadnak fel a melléből.*

HAJL. MUNKÁS *ijedten Fred kezébe nyomja az egész ennivalóját, és egészen megzavarodva el.*

FRED *mint egy kutya üvöltve ráveti magát a padon heverő ételre, és éppen bele akar harapni, amikor*

I. RENDŐR *a bokor mögül felbukik, és ráteszi tenyerét az ételre.*

FRED *nekiugrik a rendőrnek, fojtogatni kezdi, de aztán mint egy erőtlén gyerek, leroskad a lábai elé.*

I. RENDŐR *gyorsan elhajítja a bokor mögé az ételt. És el.*

FRED *magához tér, egészen meghiűlyült szemekkel néz maga köré.*

TORONYÓRA *üt.*

FRED *észbe kap. Írni... írni... írni... ezer... ezer... ezer... A padra vonszolja magát, és előveszi a papirost.*

II. ÉS III. RENDŐR *jobbról-balról, övükben a Lámpabélgyártó Tröszt miniatűr lámpásával, kerekaskorcsolyákon begördülnek.*

II. RENDŐR *két párnát hoz, az egyiket a pehelykönnyű Fred alá helyezi, a másikat a hátához támasztja.*

III. RENDŐR *egy elegáns mozdulattal Fred fölé görbíti a gázlámpát.*

II., III. RENDŐR *egymáshoz susogva. Pszt!*

IV. RENDŐR *jön fenyőillatot fröcskölve szét a levegőben. Pszt!*

Fent a fákon ülő rendőrök most megvilágosodnak, és az övükben kigyullad a kis petróleum-lámpás.

II., III., IV. RENDŐRÖK ÉS FÁN ÜLŐK. Pszt! Pszt! Pszt!

FRED *bágyadtan felnéz a fákon kigyúlt lámpásokra, és írni kezd. A mi gyárunk fölött ma a csillagok is bűzös petróleumot füstölnek.*

Sötétség.

HARMADIK KÉP

A Gyár. A szín még sötét. Gépek zakatolnak, dobognak. Lassan megvilágosodik.

A színpad felső jobb sarkában felirat: Dolgoztam... Jobb- és baloldalt zakatoló géptenger, munkásokkal, kiket alig lehet különválasztani a gépektől. Falakon freskók, melyek a munka közbeni helyes és praktikus testtartást példázzák. Középen szabad tér.

MUNKÁSOK *mint az automaták, örökké azonos mozgást végeznek, pillanatnyi szünet nélkül, közöttük előtérben a fiatal Fred. Ez így tart vagy másfél percig. Közben háttérben targoncák szaladnak át megrakodva, fütyögés, egyre fokozódó zsidvaj.*

MUNKÁSOKRÓL *csorog a verejték, megállás nélkül végzik ugyanazt a mozdulatot.*

FELÜGYELŐ *stopperórával a kezében számlálja a percenként végzett munkálatok számát, továbbmegy.*

KOMISSZIÓ *élén egy szakállas, tudósképi emberrel. Vizsgálja az emberek mozdulatait. A szakállas hellyel-közzel odamegy egy-egy munkáshoz, és a kiugrókét beljebbtolja stb., hogy a végzett mozgás mennél rövidebb tartamú legyen.*

FELÜGYELŐ, KOMISSZIÓ *el.*

MUNKÁSOK *szakadatlan dolgoznak. Ez így megy megint vagy másfél percig. Most*

I. MUNKÁS *szótlanul hátratántorodik, de mielőtt még földet érne, egy*

TARGONCÁS EMBER *szalad elő, és mögéje áll a targoncájával, felfogja az élettelenül hátrazuhanó testet, és a középre fuvarozza. Ugyanakkor középről, süllyesztőn három pad bukik fel három piros trikós atlétatermetű masszörrel. Mint egy feldarabolásra kapott sertést, levágja a munkást a masszörpadra, ecetes spongyát csap arcába, nyakon önti egy dézsa vízzel, és széles mozdulatokkal kezdi „megdolgozni”.*

I., II., III. MASSZÖRÖK *szakértő szemekkel járnak a targoncákkal a munkások soraiban, és hamarosan ők is kuntsaftokra akadnak.*

I., II., III. MASSZÖR *szédületes tempóban dolgoznak.*

KÖLTŐ *felbukik I. masször mellett, és belejátszik a félholtan heverő munkás fülébe. Egyik kezében mechanizált hárfa, melyet mint a verklit kell forgatni, másik kezében a költemény ihletet olvassa, miközben minden rím után egy-egy hangot csal ki a hárfájából*

Volt egyszer, volt hol nem volt
Egy kenyérrel, hússal teli bolt...
(pim-pim)

A hó, a habfehér bohó,
Az utakat befújta ó,
(pim-pim)

Egy gyermek alig rőfnyi még
Haja szőke, a szeme kék
(pim-pim)

A fényes bolt elé tipeg
Térde sovány, melle liheg...
(pim-pim)

Ám a redőnyt lehúzták már
A sarkon merev rendőr áll...
(pim-pim)

Reamű Celsius 20, még több
A város fölé leszáll a kék köd...
(pim-pim)

S mikor a hajnal meghasad
S az égre a nap felszalad
(pim-pim)

Sírva.

Egy gyermek alig rőfnyi még
A teste kék - a szíve kék...
(pim-pim)

Így akadnak rá az emberek,...
Amint dolgoznak, mentenek...
(pim-pim)

S az egyik szól: a szülők bűne,
Apja a munka kerülője...
(pim-pim)

Még mélyebben a munkáshoz hajlik.

Pim- pim- pim- pim- pim- pim...

PAP keresztel a kezében közben belépett, és most átveszi ájtatosan a költőtől a vers lezárását, és kántáló hangon énekl.

Ezért ti mind, ti boldog lelkek,
Kik munkátoknak örvendhettek

KÖLTŐ. pim - pim - pim - pim

PAP. A verejtéket ne sajnáljátok
Ez termel minden jót

KÖLTŐ. pim - pim - pim... pim.

PAP. Kastélyt, cirkálót, templomtornyot
Aranydiót - mogyorót...

KÖLTŐ. pim - pam - pam - pam, pim - pim - pim - pim

PAP körüljár és megáldja a munkásokat, gépeket.

MASSZÖRÖK ezalatt már a hatodik turnusnál tartanak, és most egymást masszírozzák.

Az ÓRA négyet üt.

KÖLTŐ a másik munkasoron jár, és megfogja az egyik munkást, hogy vajon tényleg eleven húsból van-e, avagy csak a gép egyik alkatrésze. A magasból valaki valami szimfóniából játszik most hegedűn, mely lassan ropogó dalba megy át, a hang egyre közeledik és végül a zsinórpadról

EGY CSAPOTT FEJŰ HEGEDŰTITÁN *ereszkedik le egy koloratúrán és kis dobogón, melyen a következő felirat áll:*

Szórakozást az istenadta népnek
S a népet - a több profittermelésnek

Ide-oda hajlongva játszik, miközben a zene taktusa egyre jobban igazul a gépek dohogó ritmusához és végül is már csak artikulálatlan gépzörej utánzatává degenerálódik.

Mialatt ez a komédia folyik, a PAP az egyik, a KÖLTŐ a másik gépsort járja, és a MŰVÉS a középén, a MASSZÖRÖK fölött hegedül - a munkások verejtékcsatakosan összeharapott ínyekkel ugyanazt a mozdulatot végzik megszakítás nélkül.

Ekkor kintről autótülkölés, és

3 SZAKSZERVEZETI TITKÁR lép be a középén rózsaszínű cylinderben, melyen egy-egy csókolódzó galambpár van ráhímezve. Mellükön széles, rózsaszín szalag, zöld békegallyal, kezében mindegyik egy-egy ezüstitálcán felszeletelt citromot hoz.

PAP, KÖLTŐ, MASSZÖRÖK *udvariasan meghajlanak.*

MŰVÉS *tust játszik.*

3 SZAKSZERVEZETI TITKÁR *trióban énekelik.*

R r r r! Re-volúció!
B r r r! Nem nekünk való!
A z z z! Amerikai nép
N n n nem adja el hitét
Hisz a túlvilágban
Mr. Ford autójában
S a demokráciában! A demokráciában

R r r r! Revolúció!
B r r r! Nem nekünk való!
A mi módszerünk: humanizmus,
Tiszta termék, művészet, altruizmus,
A munkásnak minden, a tőkésnek - semmi, és adakozik
Van-e aki még közénk állni habozik.

Rrrr r! Revolúció!
Brrr r! Nem nekünk való!
Nekünk minden megrendben!
A szakszervezetekben!
Pedig szanitéc kurzust újtottunk,
Mit ezennel meg is nyitottunk.

Körbejárák a munkásokat, és mindegyiknek egy-egy citromszeletet nyomnak a szájába.

MŰVÉS *hegedül.*

KÖLTŐ *egy munkásnak. Ó, Munka! Ó, dicső! Felérhetetlen! Letérdel.*

EGY MUNKÁS, *Fred, szemén köpi.*

KÖLTŐ *felháborodva felugrik, sziszegve, miközben letörli arcát. Ó, aljas plebs, hogy utáltalak mindig! Zokogva összetöri térdén lantját, és ráborul.*

I. II. SZAKSZERVEZETI TITKÁROK *megafonnal a középre állnak - jobbra, balra szétkiáltják. A beszéd tartama alatt a munkát nem abbahagyni. A beszéd tartama alatt a munkát nem abbahagyni!*

III. SZAKSZERVEZETI TITKÁR *a középre áll egy ládára és harsány hangon. Uraim! Ti, a munka hősei!*

PAP, MŰVÉSZ, KÖLTŐ, I., II. SZAKSZERV. TITKÁR, MASSZÖRÖK. *Hurrá!!*

MUNKÁSOK, *anélkül hogy odafigyelnének, tovább robotolnak.*

III. SZAKSZERV. TITKÁR *harsányan. Azért jöttünk el hozzátok, hogy üdvözljünk benneteket a nagy amerikai nemzet nevében, és a megbízásotokból - tegnapelőtt kötött új kollektív szerződésről...*

A MUNKÁSOK *erre a szóra mind abbahagyják a munkát, és fenyegetően középre sereglenek.*

A GÉPEK *szabadon futnak tovább.*

I., II., TITKÁR, PAP, KÖLTŐ, MASSZÖRÖK, *beszaladó felügyelők próbálják visszahessegetni a gépekhez a munkásokat, és közben ilyen felkiáltások hangzanak. A gépek! Szabadon futnak a gépek! Jézus-Úristen! A gépek! A gépek! Vissza! Bitangok! Vissza a gépekhez!!!*

A MUNKÁSOK *verejtékezve nekifeszülnek, és nem engednek.*

III. SZAKSZERV. TITKÁR *rikácsolva. Megszegtétek a megállapodást! Egy szót sem szólok addig, amíg vissza nem mentek a gépekhez!*

FRED *eléje ugrik. Beszélj! Ha elkezdted!*

MUNKÁSOK *fenyegetően morognak.*

III. TITKÁR. *Az istenért?! Hiszen csak egy kis jelentéktelenségről van szó... arról... arról...*

MUNKÁSOK *egyre közelednek. Beszélj!!! Forgasd a nyelved!!! Ki a szóval!!!*

III. TITKÁR. *Arról a kis jelentéktelenségről, aminek fejében...*

FRED *üvöltve. Ki a szóval!!!*

III. TITKÁR. *Aminek fejében egy centtel magasabb órabért csikartunk ki...*

MUNKÁSOK *egész közel felmorajlanak. Ki a szóval!!!*

III. TITKÁR *vacogva. S ezért a Tröszt csak azt kívánja cserébe, hogy percenként negyvennyolc helyett hatvannégy... hatvannégy... Nem tudja befejezni.*

MUNKÁSOK *vad ordítással körülrohanják az emelvényt. Micsoda!!! hatvannégy... egy perc alatt, negyvennyolc helyett!*

FRED *mellén ragadja a III. titkárt. És ti aláírtátok?!!*

III. TITKÁR *dadogva, halálsápadtan. Mi... én... mi...*

FRED *egy hatalmas ökölcsapással leveri III. titkárt a lábáról. Én pedig azt mondom most, hogy ebből pedig elég volt!!!*

MUNKÁSOK *vadul. Elég volt!!! Elég volt!! Lecsapják a kezükben levő pléheket.*

FRED. *Azt mondom elvtársak, hogy...*

Ebben a pillanatban a háttérben egy amerikai zászlóval ellátott páncélautót eresztettek a színpadra.

MUNKÁSOK *riadtan szétszóródnak.*

PAP, MŰVÉSZ, KÖLTŐ *felugranak a páncélautó egyik felére,*

I., II., III. SZAKSZERV. TITKÁR *a másik felére, és MASSZÖRÖK melléje lépnek.*

Mindenfelől revolveres, gumibotos rendőrök tódulnak be.

RENDŐRTISZT *revolverével handabandázva. Óhajtják az urak az amerikai polgár legszentebb kötelességét, a vállalt szerződést tiszteletben tartani, avagy óhajtának az urak az amerikai polgár vasöklével megismerkedni?!... Akkor mars a gépekhez!!!*

MUNKÁSOK *demoralizáltan tehetetlenül a gépekhez vánszorognak.*

RENDŐRTISZT *Fredre és néhány munkásra mutat. Ezeket pedig majd felvilágosítjuk!*

RENDŐRTISZT *Fredet és hét-nyolc társát megbilincselik és elhajtják.*

RENDŐRTISZT *revolverével hadonászik. Egy dolog van - ugye lelki atyám -, amiről az amerikai polgárnak sohasem szabad elfeledkeznie. Pap a beszélő mellé kerül, s helyeslően bólogat. S különösen nem, ha abban a szerencsében részesül, hogy Rockefeller polgártársunk egyik igen kiváló gyárában dolgozhat.*

PAP. *Ahol a munka egyenesen művészi élmény számunkra!*

RENDŐRTISZT. *S ez az! Rockefeller is így kezdte!!!!*

Sötétség.

NEGYEDIK KÉP

A színpad két részre van tagolva. Nagobbik, bal fele sötét, kisebbik fele egymás fölött húzódó magánzárkák áll. Az egyes magánzárkák egymás után világosodnak meg.

Mielőtt megvilágosodik.

849-ES ZÁRKA *most hallani a cellafoglyok ismert kopogtatását. Megvilágosodik, többi zárkában félhomály, csak a benne gubbasztók sötét körvonalai látszanak.*

848-AS ZÁRKA FOGLYA *öreg munkás, súlyos vaskörtéssel a karjain előregörnyed... Egy életem át az urak jármájában... s most hálából szép, kifényesített sulykokat raktak kidolgozott kezeimre. Keserűen felnevet.*

848-as zárka elsötétül.

853-AS CELLA FOGLYA *meglincselten bólogat fejével, még fiatal gyerkőc csupán. ...Négy évig minden áldott vasárnap a boy scuttikkal gyakorlatoztam... volt egy kis könyvecském, ez állott*

benne... „Tiszteld Istent, a Tulajdont és Munkaadód”... azután bekerültem a bányába... és esténként súlyos fekete ragacsot köpdöstem szét magam körül... Bányásztam az Istent, és zsíros fekete szénét találtam az uraknak... kíméltem a tulajdont, és magamat fillérekért lassan elárvereztem... tiszteltem a Munkaadót, s az hálából munkátlansággal és éhséggel cirógatott meg... azután egy napon egy egyszerű vörös zászlót akartam kibontani a tér közepén, és akkor negyven egyenruhás megrohant, leütött, és én arra ébredtem, hogy itt vagyok, s kezemen a sulykok, hogy gondolataim fel ne röppenjenek a munka és szenny piszkából... de már tudom... amit tudnom kell... ó, jól megtanultam a leckémet... *Feje féloldalt billen. A lámpa kialszik.*

854-es zárka megvilágosodik.

854-ES ZÁRKA FOGLYA egy kopaszodó, kiaszott munkásasszony, kezén hatalmas bilincsekkel... Ki voltam én?!... Urak lakkcipőitől és robotosok csizmáitól egyaránt megtiport rabszolga... alig lombozta ki asszonyi formákkal testemet az élet... valaki értem nyúlt... ágyába fektetett, és berácsolzott akolnyi konyhába... a füst és robot örök sötétjébe... aztán gyerekeket aggattak a mellem alá, kettőt... hármat... ötöt... hatot... aztán vertek, ezért is, azért is... csak a falak ismerik az én könnyeim történetét... azután... az uramat maga alá temette egy hatemeletes épületállvány... s a törvény kimondta... hogy a tettesek kerestetnek... engem pedig elküldtek a prérókra legelni... ezután... legeltem éjjel és legeltem nappal... és legeltettem a gyerekeimet... akik heten voltak... heten, mint a sáskák... azután egy késő éjszaka, egy kihalt utcában a kést belemártottam egy prémbunda szívébe... de az fennakadt az arany cigarettaszelencén... s így csak hét évet kaptam... hetet, jó emberek, hetet, és a lábaimra és a kezeimre pedig egyet-egyét... *Megzörgeti a vasgolyókat... lámpa kialszik.*

856-os cella kivilágosodik.

EGY FELBORZOLT HAJÚ NÉGER LEÁNY ül a középben, kezében a vasgolyókat babusgatja. *Énekel. Néger dal.*

852-es cella megvilágosodik.

FRED megtört, megöszült, a középben gubbaszt kimeresztett szemekkel.

A cellaajtó felpattan.

BÖRTÖNŐR lép be, írással a kezében. Fred Parkins!

FRED feltántorog. ...Mi... hogy... hogy... Fred... Parkins.

BÖRTÖNŐR. Úgy van. Fred Parkins... a 852-es zárka foglya... Maga az?!

FRED. Fred Parkins?... Igen... igen... milyen ismerős is ez a név...

BÖRTÖNŐR. Ne bolondozz, öreg... betűről betűre az áll... a 852-es magánzárka foglya. Fred Parkins... miután négyesztendőös büntetését a mai nappal leülte... újból szabad amerikai polgárnak nyilvánították, és mint ilyen elbocsátandó, hogy nevezett szállásról és meleg ételről gondoskodhasson magának.

FRED *ide-oda tipeg.* Fred... Parkins...

BÖRTÖNÖR *Úgy van, Mr. Fred Parkins. Közben leszereli a bilincseket Fred karjáról.*

FRED *mélyen felsóhajt és majd eldűl.* Szabad amerikai polgár...

BÖRTÖNÖR *kezet nyújt Frednek.* Mr. Fred Parkins, Amerika a szabad lehetőségek hazája, holnap a kutya se fogja kérdezni, mit csinált tegnap Mr. Fred Parkins... És Mr. Fred Parkins újra boldog... *Elakad.* ...Az ördögbe is... Mr. Fred Parkins... Egészen megfedkeztem figyelmeztetni, hogy mielőtt végképp elhagyja intézetünket, egy tárgyaláson tanúként kell megjelennie.

FRED *értelmetlenül bámul a beszélőre.*

BÖRTÖNÖR *fejét vakarja.* Nos, igen, Mr. Fred Parkins... egy hogy is mondjam csak... egy asszonyról van szó... Mrs. Parkins nevű...

FRED *összeráncolja homlokát.* Mrs. Parkins? A cellaajtó felé megy. Mr. Parkins... Mrs. Parkins...

Sötétség.

ÖTÖDIK KÉP

A tárgyalóteremben. Középen bírák emelvénye. Hatalmas kereszt a falon, Krisztus megfeszített testével. Jobboldalt széksorok piros plüssel vonva. Baloldalt: Vádlottak padja. Bírák emelvénye alatt ügyész és szembe vele Védő emelvénye.

Félhomály.

PAP *ecsettel és festékpalettával Krisztus megfeszített teste alatt áll és cinóberrel restaurálja Krisztus testén a vérfoltokat.*

FRAKKBA ÖLTÖZÖTT NÉP *szállingózik estélyi ruhában gukkerrel, és*

EGYENRUHÁS JEGYSZEDŐK *a jegyek szerint elhelyezik őket.*

Csevegés, cukorkaszopogatás, gukkerozás.

Valahonnan hegedűk cincognak, mintha hangolnának.

Frakkba öltözött és estélyi ruhás nép egyre özönlik.

I. FRAKKOS *az első sorból könnyedén nekitámaszkodik a korlátnak.* Gondolja, asszonyom, hogy telt ház lesz?

I. ESTÉLYI RUHÁS NŐ. Már tegnapelőtt ezer dollárjával vesztegették az utolsó sorokat.

I. FRAKKOS. Pokoli némbor. *Közben szemtelenül gukkerozza a nőket.* A baltáért, hallom, már négyezren felül kínálnak...

II. FRAKKOS. Kínáltak! A „Toron” szerint Brozon bankár kilencezerrel tartja a rekordot...

II. ESTÉLYI RUHÁS DÉMON. Egy véres vasdarabért! S csak azért, mert négy kölyköt le-
skalpoltak vele! És tölem sajnálta azt a vacak tizenhétézres nyakéket!

MIND nevetnek.

Közben a „nézőtér” egészen megtelt, és a közönség hangosan dörömbölni és türelmetlenkedni kezd.

EGY FISZTULÁS HANG *a közönségből*. Hallatlan, hogy próbára teszik az ember idegeit!!!

EGY IFJÚ MEDIKUS JENKI. Ön, Uram, úgy látszik, csak a legutolsó kvóta óta nevezheti magát
amerikainak... mert jegyezze meg uram, hogy a bennszülött amerikai kötelezett, hogy az
idegei helyén... *Fintorral leül.*

KÖZÖNSÉG *tapsol, dörömböl.*

Zene rázendít az „uncili-smuncilira”.

Frissítőt áruló boyok járnak a közönség soraiban, és hangosan kínálják portékájukat.

JEGYSZEDŐK *fenyőillatot fecskendeznek szét. Az egész egy színielőadás képét mutatja.*

Háromszoros gongütés. Csönd. BÍRÁK bevonulnak, meghajlanak.

ÜGYÉSZ *hiénára emlékeztető fej, nagy iratcsomóval, elfoglalja helyét, és meghajlik a közönség felé.*

Frakkba öltözött nép tapsol.

VÉDŐ *szőke borjúfej, kis angyalszárnyak állanak ki a zsakettal takart lapockái alól, állandóan bárgyúan mosolyog, leül. Az ügyész mellett foglal helyet.*

ORVOSSZAKÉRTŐ *bulldogfej.*

PAP *befejezi Krisztus sebeinek renoválását és az ÜGYÉSZ és VÉDŐ között - ORVOSSZAKÉRTŐ mellett foglal helyet.*

ELNÖK *megrázza a csengőt. Mielőtt a tárgyalást megkezdenők, felkérem az egybegyűlteket, hogy alakuljunk át istentiszteletté.*

MINDENKI *felemelkedik, a nők előveszik ezüst és arany ridiküljeikből apró elefántcsont-bibliájukat.*

ELNÖK. *Lelkiatyánk, méltóztassék...*

PAP *előrejön, feltartja a magasba a keresztet. Orgona hátul felsír.*

PAP. *Miatyánk, ki vagy a mennyekben...*

állj bosszút értünk hetedíziglen...

MINDANNYIAN. *Állj bosszút értünk hetedíziglen...*

PAP. *S ha farkast látnál közöttünk Uram...*

Házát tűzvészrel jelöld meg Uram...

MINDNYÁJAN. Házát tűzvésszel jelöld meg Uram...

PAP. S ki vét a te földi rended ellen
Legyen kezetlen, legyen szemetlen...

MINDNYÁJAN. Legyen kezetlen, legyen szemetlen...

PAP. S ki a máséra emeli kezét
Ó, engedd, törzséről lebaltázni fejét...

MINDNYÁJAN. Ó, engedd, törzséről lebaltázni fejét...

PAP. Mert miként te szolgálsz bennünket Uram...

MINDNYÁJAN. Olyanképpen hiszünk mi neked Uram...

PAP. Á... Á... men...

MINDENKI *leül*.

ELNÖK. Megkezdjük a végtárgyalást. Következik: A négyszeres gyermekgyilkosnak és férjének, Fred a 852-es magánzárka volt foglyának szembesítése... *Megnyomja a csengőt.*

Frakkba öltözött nép irtó izgalommal fészkelődik. A jobb oldalon megnyílik egy ajtó.

KÉT FEGYVERES ŐR *egy hamuszürke arcú, kopaszodó, teljesen értelmetlenül maga elé bámuló asszonyt vezet be a terembe.*

Ugyanekkor a bal háttérből egy ajtónálló ajtót nyit.

FRED, *aki régi gyűrött munkaruhájában belép, a nagy fényességtől először visszahőköl, azután bizonytalanul közeledik a tanúk padja felé. Testtartása még mindig olyan, mintha a bilincsek a kezein volnának.*

FRAKKBA ÖLTÖZÖTT NÉP *egymás hegyén-hátán gukkerozik, pisszeg, kiáltoz. Leülni! Általában úgy viselkedik, mint a cirkuszban egy idegfeszítő produkciónál.*

ÜGYÉSZ. Mr. Fred Parkins, figyelmeztetem az amerikai törvények értelmében, hogy hamis tanúvallomásért börtönbüntetés jár... ezt, azt hiszem, nem lesz fölösleges figyelmébe ajánlani, aki csak nemrégén...

ELNÖK. Kérem... kérem... ezt hagyjuk talán. Mr. Fred Parkins... szabad amerikai polgár... mint mindannyian...

FRAKKBA ÖLTÖZÖTT NÉP *fintorosan kuncog.*

ELNÖK. Mr. Fred Parkins, ismeri ezt az asszonyt?!

FRED *most emeli először szemeit a bárgyúan maga elé meredő, érzéketlen, az elnök által asszonynak nevezett - emberkorcsra. Ezt... ezt az... asszonyt...? Szája elé emeli kezét, néhány lépést tesz feléje. ...Ezt... ezt... az... asszonyt... nem... nem ismerem...*

ÜGYÉSZ *fenyegetően*. Fred Parkins! A 852-es magánzárka volt foglya! Fred Parkins, Ön egy alávaló, hazug fráter! Azt akarja velünk elhitetni, hogy nem ismeri a tulajdon feleségét, Mrs. Parkinst, született Swinburne Gussyt... boldogult Jolly, Mary, Nelly és Héddy nevű gyerekeinek anyját?!

ELNÖK *fenyegetően*. Fred Parkins!!

Az ÖSSZES BÍRÁK *felállnak, ujjukat ráfogják Parkinsra*. Fred Parkins!!! Fred Parkins!!!

PAP *Fred elé emeli a keresztet*.

FRED, *amikor a felesége lányneve megüti a fülét, mint egy holdkóros néhány lépést közeledik a mozdulatlan, közönnyel álló asszonyhoz*. Gussy!... Gussy!!!...

PARKINSNÉ *mozdulatlan, értelmetlenül áll, egy pillanatra sem néz fel a padlóról*.

FRED *szinte meghibbantán visszatántorog a padhoz, és rároskad*.

ELNÖK. Szóval, Mr. Fred Parkins... meg tetszett gondolni a dolgot... annál jobb, Fred Parkins... Mondja el nekünk, Fred Parkins, milyen embernek ismerte tizennégy éves házassága alatt azt a... ezt a vérebet...

FRED *mintha a körme alá szúrtak volna...* Mrs. Parkins... Mrs. Parkins... a legjobb, leggyengédebb ember volt, akivel életemben találkoztam...

MINDENKI *gúnyosan felvihog*.

ÜGYÉSZ. Nem arra vagyunk kíváncsiak, Mr. Fred Parkins, hogy a felesége milyen gyöngéd volt otthon a hitvesi ágyban...

Óriási derűtség, a nők hisztérikusan kacagnak. Taps, PAP a keresztet emeli nevetően maga elé.

ÜGYÉSZ *mennydörögve*. Hanem azokra az erkölcsi fogyatékoságokra... lappangó bestiális tulajdonságokra, melyek ebben a sátán emberben mindmáig és Isten szerint már gyermekkor óta...

ORVOSSZAKÉRTŐ és PAP *helyeslően bólogatnak*.

ÜGYÉSZ *befejezi*. ...lappangtak!!!...

FRED *összetörten, látszik, hogy gondolatai egész másutt járnak*. ...a legszebb, legjobb... leggyöngédebb asszony volt, akivel valaha is találkoztam.

Gúnyos röhög.

FRED *szinte önkívült izgalommal Parkinsné előtt térdre dobja magát, és felcsukló hangon*. Gussy! Gussy! Hogy nézel ki? Gussy!

PARKINSNÉ *mereven, értelmetlenül áll. Kihúzza a kezét Parkins kezeiből*.

FRED *vadul felugrik a középre*. Mit tettek belőle?!!! A világ legjobb... leggyöngédebb asszonya volt...

Röhög.

ÜGYÉSZ *vicsorogva, hörögve*. Mr. Parkins, Ön veti a társadalom szemére, hogy mit tett ezzel a vérebbel... Hát azt nem kérdezi Ön, Mr. Parkins, Ön a 852-es volt foglya. Ön utolsó elvetemedett ember, hogy mit tett ez a véreb az Ön gyermekeivel?!!

Frakkba öltözött nép viharosan tapsol.

ÜGYÉSZ. *Úgy, Mr. Parkins? Tehát Önnek egy szava sincs eme rémtett fölött?*

ELNÖK. *Mr. Parkins!!!*

BÍRÁK *felugranak és öklüket rázzák Fred felé. Mr. Parkins!!*

Az egész terem öklét rázva, vicsorogva. Mr. Parkins!!!

FRED *összetörten, megfélemlítve, gondolataiban egészen másutt, a terem közepére támolyog, még egyszer felemeli szemeit Parkinsnéra, aztán sikoltva. Gyilkosok!!!*

Órült tumultus...

A frakkba öltözött nép át akarja törni a korlátot, mindenféle szemetet hajigálnak Fred felé.

AZ EGÉSZSÉGÜGYI SZAKÉRTŐ *ökölrel az arcába sújt.*

FRED *szótlanul végigzuhan a földön.*

PAP *odamegy és leköpi.*

ÜGYVÉD *keservesen béget, és jobbra-balra dobálja a kövér, húsos karjait.*

ÜGYÉSZ *felborzolt hajjal aktacsomókat hajigál Fred felé.*

ELNÖK *rázza a csengőt.*

BÍRÁK *vadul hadonásznak.*

FRED *szótlanul, összetiportan, leköpködve, szeméttel teledobálva, mozdulatlanul hever a középén.*

PARKINSNÉ, *mint aki semmit sem hallott-látott az egész jelenetből, mozdulatlan tovább áll.*

ELNÖK *nagy nehezen lecsendesíti a tajtékozó, szitkozódó termet. Mr. Fred Parkins nyilván pillanatnyi elmezavarában cserélte fel a tényeket... e megbélyegző szót alkalmasint a vádlottnak szánta... s csak a méltánytalanul tragikus helyzet...*

FREDET *közben a szolgák a padra ültetik. Közönség szuszogva elcsöndesedik.*

ELNÖK. *Elrendelem a bűnjelek felmutatását! Megnyom egy csengőt. A középső ajtó mindkét szárnya megnyílik, és a következő processzió vonul be:*

Elöl egy térdnadrágos szolga aranysárga párnán egy véres baltát hoz be, a párna négy csücskéről négy arany zsinór lóg le, melyet négy fehér ruhás kislány tart a kezében.

Azután négy újabb térdnadrágos szolga egy sorban négy bíborvörös párnán, négy szőke, kék szalaggal átkötött fejecskét hoz be.

A menet méltóságteljesen vonul be. Zene gyászzindulót játszik. A terem feláll.

A menet a terem közepén megáll, és az egész jelenet alatt így marad.

ÜGYÉSZ *görcsös ujjait feldobva ujjong, a teremhez.* Tisztelt Törvényszék! Uraim és Hölgyeim! Az ember szíve összefacsarodik a fájdalomtól ezen a szörnyű látványon. *Közönség, nők lassan előveszik zsebkendőjüket.* Négy ártatlan gyermek, négy amerikai polgárnő, négy dolgozó munkásnő, négy adófizető polgárnő, négy leendő anya... négy... *Elcsuklik.* Né-égy... alig élt... szöke. *Egészen sírós hangon, miközben a közönség nőtagjai hangosan zokognak.* Kis, gyermeki leányka... aranycopfos... tündérke... hullott eme véres bárdal egyetlen csapással a halál fekete tarisznyájába... *Vadul.* És miért, Uraim és Hölgyeim! Miért, kérdem én?!! Mert egy bestiális, egy istenéből, egy erkölcséből kivetkőzött sátáni asszony megunta, hogy gyerekeket neveljen. *Hosszas füttyögés.* Pfuj! Pfuj! Megunta. *Vicsorogva, amit a közönség hangos fogcsikorgatással, egyre fokozódó ugatásszerű morajjal és ökölmotogatóssal kísér.* Megunta, hogy tisztas amerikai polgár módjára gondoskodjon kenyérről és ruházatról, tulajdon véreiről... S mialatt férje, szembeszegülve isten és a termelés összes szentjével, bűnéért börtönben vezekelt... eme utolsó sátáni állat... halálba kergette a gyermekeit... és magát a folyóba hajította...

KÖZÖNSÉG *vadul morog, öklét lóbálja.* Pfuj!!! Pfuj!! Halált rá! Golyót bele! Akasztófára! Villanyszékbe!!!

ÜGYÉSZ *átszellemülten.* Ez az emberképébe öltözött sátáni asszony, ez az egész emberi civilizáció szégyenfoltja, nemcsak egy elvetemült gyilkos, nemcsak népének, az egész amerikai nemzetnek meggyalázója - de gyilkosa! gyilkosa!!! gyilkosa!!!

A közönség éktelen robajjal már át akarja törni a korlátokat.

ÜGYÉSZ. ...az amerikai nemzet becsületének!!!

Frakkba ölt. nép vadul, tombolva tapsol.

Kiáltások. Halál!!! Halál!!!

ÜGYÉSZ *üvöltve.* Szemet szemért!!!

Tomboló taps.

ÜGYÉSZ. Baltával, balta ellen!!!

Hosszas, tomboló taps.

Fényképészek dolgoznak, riporterek jegyeznek.

ÜGYÉSZ. Bosszút a négy ártatlan amerikai honpolgárért!!! *Leül.*

KÖZÖNSÉG *tomboló taps.* Bosszút. *Át akarja törni a korlátot, a szolgálak csak nagy nehezen tudják visszanyomni a tömeget.*

ELNÖK *folyton csenget.* De...

FRAKKBA ÖLT. NÉP *örjögve tapsol.* Újra! Újra!

ÜGYÉSZ *újra feláll és kidobott kezekkel.* Bosszút a négy ártatlan amerikai honpolgárért. *Meghajlik, leül.*

Fr. ö. nép újra tombolva tapsol.

ELNÖK *végre rendet teremt.* Védő úré a szó!

VÉDŐ *mekeg, feláll, mekeg.*

FR. Ö. NÉP *fütyül.* Leülni!!!! Üljön le!!!! Szégyellje magát?! Amerikai polgár ilyesmire nem vállalkozhatik!!!

ÜGYVÉD, *akinek beszédjét állandóan fütyüléssel és közbekiabálással zavarják, mekegve.* Kérem... kérem... engem az amerikai... törvényszék... hivatalból... rendelt ki, és én csupán csak arra akarok szorítkozni...

Fr. ö. nép megújultan fütyül, kereplőkkel kerepel, trombitál.

ÜGYVÉD. ...hogyan kijelentsem... - *most hirtelen elfeledkezik magáról* -, hogy vádoló.

Közönség tapsorkánba tör ki.

ÜGYVÉD. Vádolom ezt az emberképébe öltözött sátáni asszonyt...

Tapsorkán.

ÜGYVÉD. Négyszeres gyilkossággal, és csak azt kérem a nagytiszteletű bíróságtól, hogy a jól megérdemelt halálos ítéletet. *Hirtelen elcsöndesedik.* A vádlottal kíméletesen méltóztassanak közölni... *Leül.*

Tapsorkán, mire ügyvéd újra feláll és meghajlik.

ELNÖK *csenget.* Következik a törvényszéki orvosszakértőnek jelentése.

ORVOSSZAKÉRTŐ *feláll, egy napilapból olvassa.* Mrs. Parkins, Született 1896-ban. Haja: normális. Orra: normális. Szeme: színtelen. Arcszíne: hamuszürke. Testsúlya: 44. Testhossza: 161. Mellbősege: 68. A tett elkövetése idején megvizsgálható nem volt, miután csuromvizesen 24 órát eszméletlen feküdt, beteg volt.

Tekintve, hogy 24 órán túl végzett vizsgálatunk arra nézve, hogy nevezett a tett elkövetése idején beszámítható volt-e vagy sem, amúgy sem jöhetne számításba - nevezett a felsorolt pontok alapján és ennek következtében, egyhangúlag: normálisnak nyilvánítjuk. Prof. K. Cooledge. Prof. N. Greek és csekélységem. *Meghajlik.*

Taps.

ELNÖK. Miután a tárgyalás formailag befejeződött, felszólítom a vádlottat, hogy az utolsó szó jogán: védekezzen. *A teremben egy pillanatra halálos csend.*

Fred most üti fel először a szemét, és könyörögve mered feleségére. Vádlott mozdulatlan áll.

ELNÖK. Megállapítom, hogy a vádlott csökönyös megátalkodottságát az utolsó percben sem adja fel. Elrendelem a bíróság visszavonulását!

BÍRÁK. Fölösleges! Fölösleges!

KÖZÖNSÉG. Halált! Halált a szörnyre! Halál! *Fogadásokat kötnek.*

ELNÖK. Miután a bírák egyhangúlag fölöslegesnek jelentik ki a tanácskozást, kihirdetem az ítéletet.

A háttérben e pillanatban egy magaslat mutatkozik, melyen egy kövér, kutyafejű ember áll frakkban, hatalmas cylinderben és nemzetiszínű szalaggal a mellén.

ELNÖK a közönség lélegzetfojtott hallgatása közben. Az amerikai nép nevében!

Mindenki feláll.

ELNÖK. A. b, c, d, e, f, és római I., II., III.-XIV-es pontok, alvélemények és a védő, orvosszakértő urak meghallgatása után - vádlottat bárd által való halálra...

KÖZÖNSÉG *tombol, kis amerikai zászlókat lobogtat, és táncritmusban énekli az amerikai himnusz, miközben az örök megragadják a még mindig mozdulatlanul álló vádlottat, és felemelik a háttérben álló emelvényre.*

FRED *egy bizonytalan lépést tesz a vádlott felé... leroskad a földre.*

A VÁDLOTT - *az örökkel felér az emelvényre, megkötözik, letérdepeltetik, a Pap szájához nyomja a keresztet. A frakkos, cylinderes hóhér felemeli a bárdot, közönség lobogtatja apró selyem zászlóit, és énekli az amerikai himnusz.*

FRED *lélegzet után kapkodva, az emelvény irányában kutya módra kúszik a földön, alig hallhatóan. Gussy... Gu-ssy...*

Zene tust játszik.

VÁDLOTT FEJE *lehull a kosárba...*

HÓHÉR *kibontja az amerikai címert viselő selyemtakarót.*

Sötétség.

HATODIK KÉP

A gyár előtt. Lassan világosodik. Kora hajnal van. Késő ősz. Fakorlát derékszögben, kis csapókorláttal. Vele szemben feketén, egy tömegben a gyár körvonalai. A fakorlátokkal befogott tér még üres, most kezdenek lassan szállingózni az emberek.

ELSŐ MUNKANÉLKÜLI *kiskabátban, felgyűrt gallérral, dideregve jön. ...Átkozott köd... beleharap az ember agyvelejébe. A gázlámpának dől, kis cigarettavégre gyújt, mely csak nehezen akar meggyulladni.*

MÁSODIK MUNKANÉLKÜLI *öreg, lompos munkás krákog, köpdös. A szentségít... a hideglelés kutya... Káromkodását dörmögésbe fullasztja. I. munkanélkülihez. Csak legalább volna valami értelme, hogy az ember minden hajnalban idetöri a nyakát... Ha mondjuk valami számokat írogatnának... de így a fiatalok úgylis elvisznek mindent... Fel és alá járkál.*

I. MUNKANÉLK. *egykedvűen kiköp.*

III. MUNKANÉLK. *erős, megtermett munkás, felgombolt nyakkal, szinte belopja magát a korlátok közé, és egy félreeső helyen meghúzódik.*

II. MUNKANÉLK. *észreveszi III. munkanélkülit. Az ördögbe! Nem a hobokeni vörös Philip...*

I. MUNKANÉLK. *felfigyel. Ki!... Hé, Philip!!!*

III. MUNKANÉLK. *közben újra elsomfordál.*

II. MUNKANÉLK. Na, ez is megjárta szegény... a négy gyerekével... ezt ugyan még maga a hobokeni püspök sem fogja új munkához segíteni...

I. MUNKANÉLK. *szótlanul kiköp.*

IV. MUNKANÉLK. *fiatal erős legény, fütyörészve, zsebre tett kezekkel jön. Reggelt! Old Boyok!!! Szemtelenül elsétál a két öreg előtt.*

II. MUNKANÉLK. Csak fütyöréssz, mi is fütyöréosztünk.

IV. MUNKANÉLK. Hát persze hogy fütyöréoszték. *Trillázik, nyújtózkodik.*

II. MUNKANÉLK. Amíg kidagadnak az izmaid a kabátból... aztán mehetsz bagót rágni...

IV. MUNKANÉLK. Nem én! Old boy! *Nevetve.* Megeszem én ezeket mind!!! Olyan munkát szeretnék én látni, ami maga alá gyűrjön...!

I. MUNKANÉLK. *megvetően kiköp.*

IV. MUNKANÉLK. Ha van munka, van mit zabálni. Reggelire bevágok egy rántottát nyolc tojásból, egy tenyérnyi szalonnát belevagdalo, egy fél kenyeret hozzá... azt élnek az izmok... kalapálni lehetne velük...

II. MUNKANÉLK. *tág szemekkel, nyáladzva hallgatja, nagyot nyel.*

IV. MUNKANÉLK. Ma itt dolgozom, holnap Chicagóban... holnapután egy farmon... ahova beállok, ott száz kézzel kapnak utánam...

Munkanélk. szállingóznak.

I. MUNKANÉLK. *egykedvűen kiköp.*

ÁRUS jön mindenféle gumi testpótlékokkal teleaggatva, megáll II. munkanélküli előtt. Old Friend: Csak nem akarsz ezekkel a lötyögős karokkal ideállni... Elővesz két izompótlót. Ide nézz, öreg... hatvan centért megvásárolhatod magadnak a szerencsét... a munkához való jogot... ide nézz, így ni... hó... hó emberek... ide... ide. *Csődület támad.* Hogyan lesz old Friendből young boy... elővesszük az izompótlókat, felhúzzuk őket mint a mandzsettákat a karra. *Megteszi.* Pontosan fel a hónaljig és le a csuklóig, aztán felfűjjük oda a kívánt feszültségig. *Megteszi.* Az öreg munkás karjai kidagadnak. Íme, emberek, egy hurkás izomember áll önök előtt. Ezután, hogy az arány meglegyen, vegyünk a két karizompótlóhoz válldombort á 15 cent... *Előveszi őket.* Felfűjjük őket, és behelyezzük a kabát alá. *Megteszi, az ingvállai felnőnek.* Ezután, uraim, elővesszük egy mellpótlót, á 25 cent, és kellő arányban felfűjva elhelyezzük az old boy mellénye alá. *Megteszi, old boy melle felmagasodik.* Ezután veszünk á 5 centért egy kis fekete hajkencét. *Előveszi és egy pamaccsal mindjárt be is festi II. munkanélk. ősz halántékait.* A sapka alól kilátszó ősz halántékokat feketére festjük, és íme az old Friend... young boy-já változott... ezután a biztonság kedvéért veszünk még á 3 centért egy szemöldökrémet. *Befesti a II. munkanélk. szemöldökét.* Azután egy szemcsöppet, amelytől a szemek ragyogást kapnak... így ni... *Belecsöpögtet.* S az egész mindössze egy dollár és huszonöt centet tenne ki, de nálam majd az egész még csak nem is egy dollár 25 centért, nem is 50 centért, hanem egy dollár 25 cent helyett rongyos 25 centért kapható... *II. munkást mint élő reklámot körülvzeti a tömegben, és elvész a vásárlók között.*

A tömeg egyre nő, köztük somfordál a hobokeni vörös Philip is, az árus egyre kiabál, üzleteket köt, lassan világosodik, a tér szorongásig megtelik, zajongás, a korlátok előtt megjelennek a rendőrök. A tolongás, mozgás, veszekedés egyre nagyobb lesz, a tömeg át akarja törni a korlátot, nyugtalanul hullámszik ide-oda, izgatott hangok hallatszanak, mint „Felfordulunk! Munkát! Munkát! Kenyeret! Mi legyen velünk? Az öregek talán vesszenek éhen?”

Rendőrök mindannyiszor viasszaszorítják a tömeget.

Végre a gyár irányából négy markos emberválogató jön, övükben revolverrel, hetykén.

Amint a tömeg megpillantja őket, mindenki vadul a kis csapókorlát elé tódul, az emberek lökik, tépik, szaggatják egymást, ökölre mennek.

Rendőrök kicsapják a kis csapókorlátot, és gumibotokkal nyitnak utat a négy emberválogatónak, akik mintha barmokról lenne szó, egyenesen nekiesnek a munkásoknak, széttolják az ingüket, fogdossák, mérik a karjaikat, megnézik a fogaikat, ezalatt a tömeg vadul keveredik körülöttük.

ORDÍTÁSOK *hangzanak.* Ide! Ide gyertek! Ide nézzetek! Mint a vas! Mint a fűjtató! Mint a rugó! Két mázsát felemelek! Tíz órát dolgozom galoppban! Ide! Olyan a mellem, mint az ököré!

Az ÖREGEK. Fele áron dolgozunk! Könyörüljete! Jobban bírjuk, mint ezek a mai csipás fiatalok! Munkát! Kenyeret! Az öregek talán dögöljenek éhen?! Kenyeret! Ide! Munkát! A mellem! Mind a harminckét fogam ép!!

Eközben letépik magukról a ruhát, kínálják magukat, tolakodnak, összekapnak, tépik, szaggatják az emberválogatókat, akik egy-egy fiatal bikatermetű legényt belöknek a kis csapókorlát mögé. Ezek kipirultan a tülekedéstől, a gyár felé eltűnnek.

I. VÁLOGATÓ *most a bikatermetű vörös Philiphez ér, és mustrálja. No, mit dobod úgy le a szemeidet! Hadd lám csak a képedet!! Hirtelen csönd támad.*

VÖRÖS PHILIP. Mi közöd a pofámhoz! *Elnéz. Itt vannak a kezeim. Kidobja őket. Ez a tied, ha kell... Eladók!!!*

I. EMBERVÁLOGATÓ. Te vagy az!!! A hobockeni!!! A Vörös Philip!! *Felnevet. A beszéded járásáról felismertelek! Nem, öregem! Lecsúszott sztrájkkeverőket nem angazsálunk! Fáj a szívem érted, pajtás, de nem tehetem... pedig kár ezekért a karokért, megér párjuk vagy 5 dollárt. Mi a fenének avatkoztál olyan piszkos ügyekbe?*

VÖRÖS PHILIP *felordít, és mellénél megragadja a beszélőt. Hatalmas csönd, s mindenki tudja, ha Philip leüt, emberhalál lesz. Pondró!!! Aztán leejti a kezét, és elengedi a halálsápadt emberválogatót. Elrohan.*

I. EMBERVÁLOGATÓ *magához tér, öklét rázza Philip után. Mehetsz, amerre a szem lát, a te számodra nincs munka!!! Felordít. Átkozott dög!*

II. VÁLOGATÓ *egy megtermettnek, egészségesnek látszó munkáshoz ér és tapogatja, észreveszi, hogy ki van tömve, és nagy hahotával kezdi kiszedni „a hatalmas” emberből az izom-, váll-, mell- stb. pótlókat. A tömeg e jelenet alatt körbeáll, együtt nevet és sír a jeleneten.*

A II. VÁLOGATÓ *röhögve. Ide nézzetek a karizmaira, mint a luftballonok!! Röhög. Hát ez meg?! Összerakható vállizmok! Ledobja a földre, röhög. Itt meg a mellizmai, mint egy ökörnek! Röhög. És ez itt mi!! Kitollazott hasüreg!... Egy kis tollpárnát hajít hangos hahotája közben a magasba. Hát ez itt! Kölcsönszemöldök a lányától! Letépi! Hát ez meg! Fekete birkahaj a firstavennes fodrásztól! Letépi. Hát ez meg, rózsakrém! Letörli arcát. Az egész egy rubel 25 helyett, egy nadrággommbal és ceruzavédővel együtt csak 2, potom, rongyos 25 centért! Általános röhej.*

A MUNKÁS, *akivel ez a komédia folyik, egyre összébb roppan, egyre kisebb, öregebb lesz, és amikor a II. válogató sorra leszedi a szemöldökét, parókáját stb. - kitűnik, a herkules nem más, mint az öreg, összeaszott, őszbe csavarodott Fred. A válogatás befejeződött. Az emberválogatók az embereket behajtották a gyárba. Az öregek, alkalmatlanok, hangos szitkozódással elszélednek.*

Csak FRED *marad ócska parókája, leleplezett izmainak halmaza előtt, berogyott lábakkal állva. Néz, néz maga elé, az éhség majd kiugrasztja szemeit, térdre roskad, és keservesen zokogni kezd...*

ÁRUS *jön felé üres dobozzal a nyakában. No, mi az, old friend? Rosszul pumpáltad fel őket?! Felszedi a holmikat. Nézegeti, méricskéli őket. No, öt centet nem sajnálok értük...*

FRED *felugrik, vadul körülnéz, egy pillanatra rámered az árusra, aztán lihegve szaladni kezd a város felé.*

ÁRUS *egy ideig értelmetlenül néz utána, aztán körülnéz. Senki sehol. Lassan összeszedi az egész rakományt, s mert a doboz újra megtelt, szép lassan, fütyörészve elsétál.*

Sötétség.

HETEDIK KÉP

A Bárban. Amerikai ízléstelenséggel felpompázott bár, melyben minden művészetre törekvés visszájára fordul és olcsó cifrasággá lesz.

Bár fenekén forgóajtó, hatalmas néger portással. A bár színültig tele a válogatott frakkba és estélyi ruhába öltözött néppel. Jazz band, parket tánc s amit akarunk.

Pincérek vörös frakkban - gőzölgő sülteket hordanak szét, és így tovább.

A részletekre fölösleges kiterjedni.

I. FRAKKOS *egy sereg estélyi ruhás nő és frakkos férfi társaságában. Kövér, duzzadt képű figura, a gallérja szinte ki sem látszik hátul a rengő tarkón. Mindannyian esznek. Előételt. Teliszájjal.* Nem értem, mi bajuk van ezeknek a bolsevikoknak állandóan velünk. Az ember dolgozik, lestrapálja magát, hogy munkát és kenyeret tudjon adni a plebsnek, és a végén még ezt a kis szórakozást is kinézik az ember szájából... *Fal, a nyál kétoldalt lecsorog a száján.*

Jazz band rázendít.

Táncosok működni kezdenek. Pincérek, hordják a párolgó sülteket.

II. FRAKKOS. Nem érted az összefüggéseket, kedvesem. Két filozófiai rendszer áll egymással szemben. Mi azt mondjuk: hagyjatok nyugodtan lopni bennünket, különben nagyon megmérgeledünk. Ők azt mondják: eleget loptatok, most rajtunk a sor...

Nagy vihogás. Evés, ivás, jazz band, tánc stb.

Kint az ajtó előtt mozgás, szitkozódás.

A forgóajtón most egy lerongyolt munkanélküli akar belopódzni egy bundás vendég mögött. A hatalmas néger portás mint egy játékbatát, a gallérjánál felemeli a belopódzót, és kiteszi az utcára. Már majd minden asztalon ott párolognak a sülték.

I. ESTÉLYI RUHÁS NŐ *félíg elázva Phü! Táncolni! Beleveti magát az egyik csinos táncos karjaiba.*

III. FRAKKOS *ÖREG alkalmasint a férje az I. estélyi ruhás nőnek izgatottan felugrik, s dühösen krákok, szaladgál. A tánc véget ér.*

TÁNCOS VISSZAVEZETI I. ESTÉLYI RUHÁST és meghajlik.

III. FRAKKOS, *mint egy vércse, maga mögé tolja a nőt, és egy dollárt dob a táncos kezébe...*

TÁNCOS *egy pillanatra, mintha III. frakkos arcába akarna sújtani, aztán - észbe kap, meghajlik és tovább táncol.*

FORGÓAJTÓBAN *újabb munkanélküli akar egy bundás mögött bekúszni, de meglátja, hogy a Portás figyel - összehúzódva kioson, és ez a játék egy darabig ismétlődik, a Portás folytonos őrségállása közepette.*

Végül is a Portás utánavevi magát a „betolakodónak”. - Ezt a pillanatot használja fel

FRED, és éhségtől ziláltan, kidülledt szemekkel, beront a terembe. A roppant fényesség, mozgolódás láttán szinte össze akar rogyini, de aztán szaglászni kezd, a nyála kétoldalt

végigcsurog a száján, és a következő pillanatban egy állati ordítással I. frakkos mellé ugrik, és két kézzel kikapja a tányérjából a hatalmas disznósültet, és csámcsogó habzsolással, kiüledt szemekkel, falni kezdi...

Az ordításra az egész terem felugrik.

I. FRAKKOS egy pillanatra szinte elhal, azután egy merész szorítással torkon ragadja Fredet. A sütemet!!! A sütemet!!

FRED kidüledt szemekkel eszik, és hátrál, szemei jobbra-balra tüzet lövellnek.

II. FRAKKOS újra állati dühvel ordítja el magát. Rendőrt! Rendőrt! A sütemet!

FRAKKBA ÖLTÖZÖTT NÉP felugrik fenyegetve, morogva, ordítva, öklüket mutogatva közelednek Fred felé, aki egyre jobban egy sarokba szorul, ahonnan egy ajtó nyílik.

FRED megfélemlítve, vadul vinnyog, de a húst már elnyelte, és most egy ugrással és még vadabb ordítással úgy, hogy mindenki önkéntelen visszaugrik, elkap az asztalról egy másik sültet, és falni kezdi. Erre, mint a vízben forgó vadak, vetik Fredre magukat, körülállják, de Fred harap, tép és fal, némelyik szereplő vad sikollyal rántja vissza megharapott kezét. Így a hatalmas néger Portás is, akit közben a frakkosok előtérbe toltak.

FREDRE nem lehet többé ráismerni, egy teljesen kivetkőzött szörnnyé lett. A tömeg most üvegekkel, székekkel ront Fredre, aki szinte behull a háta mögötti ajtón a szomszéd szeparéba.

FRED magára zárja az ajtót, a kinti tömeg vad dörömbölése és ordítása közepette is fal, fal.

PORTÁS nekifeszíti vállát az ajtónak a frakkosak és nők hangos uszítása közepette, de Fred emberfeletti erővel szintén az ajtónak feszíti vállát, miközben egy pillanatra sem hagyja abba az „evést”.

A kinti nyomás egyre vadabb lesz. Egész emberrajok feszülnek neki az ajtónak.

FRED elbarikádozza az ajtót, és minden megmozgathatót az ajtóhoz tol és támaszt, közben fal.

RENDŐRSÉG vonul be, aki megismétli a rohamot.

I. FELÜGYELŐ csöndet int. Revolverrel a kezében az ajtóhoz megy. A törvény nevében, az ajtót nyissa ki!

Semmi válasz.

FRED se lát, se hall.

I. FELÜGYELŐ a rendőröknek. Rajvonal! Egy, kettő! Tűz! Sortűz.

Fred leveti magát a dívány mögé, és tovább fal.

I. FELÜGYELŐ rikácsolva. Gázt!!! Több rendőr elszalad.

FRAKKOSOK ÉS NŐK vad izgalommal mozgolódnak, forgolódnak letépett ruhában, kibomlott hajjal.

RENDŐRÖK *hozzák a gázkészleteket és a gázmaszkokat, amiket kiosztanak.*

MINDENKI *felölti a gázmaszkot.*

I. FELÜGYELŐ. *A kulcslyukon!!*

A GÁZKÉSZÜLÉK *gumicsöveit beteszik a kulcslyukba.*

FRED *vadul kapálódzik.*

I. FELÜGYELŐ. *Mindenki rendben?! Megereszteni.*

Az egész társaság megfeszítve figyel.

FRED *fal. Aztán lassan leejti a fejét, a kezei megsúlyosodnak, próbál felállni, visszahull, bambán néz maga elé, majd felemeli magához a sültet, s a következő percben nem tudván beleharapni, kihull a szájából, és hangos koppanással elvágódik a földön.*

A KINTIEK *vad hurrába törnek ki.*

A RENDŐRÖK *szekercékkel beszakítják az ajtót, szétverik az akadályokat, felkapják vadul Fred mozdulatlan testét, és viszik ki lábával, fejét maguk után húzva a földön!*

KINTI TÖMEG. *Meglincselni! Felhúzni! Bolsevik! Gyilkos?! Üssétek! Reávetik magukat, vágják, tépik, leköpi.*

RENDŐRFELÜGYELŐ *miután egy darabig nézte a dolgot. Uraim! Mára elég volt! Kezeskedem, hogy folytatása még holnap megérkezik! Udvariasan meghajlik. Rendőrök felkapják Fredet, aki sültjét még mindig a kezében szorítja.*

I. FRAKKOS *odasiet az élettelen emberhez, kitépi a sültet Fred kezéből, és beleköp Fred arcába.*

Sötétség.

NYOLCADIK KÉP

Hajnalodik, de még félhomály van. Lépcsős emelvény. Középen egy redőnyre járó nagyobb tele szekrény. A szekrény mellett ívlámpa áll. Az ívlámpára rádiótölcsér van felszerelve. A vasredőny fölött felirat, mely csak később válik olvashatóvá:
44. számú Állami automatikus fejhorgasztó állomás.

HATALMAS FIGURA, *ugyanaz, aki a törvényszéki jelenetben a bárdot kezelte, jön jobbról biciklin. Biciklit odatámasztja a szekrényhez. Felugrik. Megnézi az óráját, felengedi a redőnyt. A szekrényből lekaszt egy kötényt, mely egy frakk elejéből áll és átköti a derekán és vállán, ugyancsak felteszi fejére a cylinderét is, mely szintén csak az elején cylinder. Ezután egy automata figurát cipel az előtérbe, mely egy ájtatos papot ábrázol, mozgatható állkapccsal, kezében bibliával és szájában rádiótölcsérrel.*

Ezután felgyújtja az ívlámpát.

A szekrényből egy fényképész állványszerűen egymásra csukott vastag rézcsöveket vesz ki. Felállítja őket, és egy akasztófát csinál belőlük. Ezután a szekrényből kivesz egy kitömött varjút, és ráülteti az akasztófára. Aztán egy lavórt, egy kancsót színiültig tölt vízzel, és törülközőt készít melléje. Azután felveszi a telefonkagylót.

44-ES AUTOMATA FŐNÖKE. Halló, 4-04-06!... Itt „44-es fejhorgasztó állomás”... Főnökség?! Itt minden rendben. Ügyész úr még ágyban...? nem tesz semmit... rádiót beigazítom... parancsára... parancsára... *Leteszi a kagylót. Igazgat a rádión.*

Telefon megszólal.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE. Itt 44-es fejhorgasztó... á... Rádió R. T.?... ó, természetesen... az előfizetők meg lesznek elégedve... minden sóhajt elfoghatnak majd... mintha csak itt lennének... meglesz... beigazítom... a felfogó közvetlenül a fejhorgasztón van elhelyezve... viszontlátásra...

Ráilleszti a fejhorgasztóra a felfogó tölcseért, rángatja a Pap hasát, melyben egy gramofon van, letörli a gramofonlemez, új gramofontűt helyez el a készülékben.

Ezután nekilát a fejhorgasztó felállításához, miközben halkan dudorászik. Autótülkölés. Léptek.

Két detektív kíséri be

FREDET, aki már alig áll a lábán, teljesen elveszítette ítélőképességét és akaraterejét, és vakon vonszolódik a bilincsek között. Felérnek az emelvényre.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE *udvariasan meghajlik.* Uraim! minden a legnagyobb rendben!

DETEKTÍVEK *leoldják a bilincset Fred karjáról, aki majd orra bukik, s az egészről nem ért már semmit sem.*

I. DETEKTÍV. Parancsom van, hogy az ügyet mielőbb bonyolítsuk le.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE. Minden kész. Azonnal, uraim. FREDET *az akasztófa alá állítják.* Így, öregem, csak barátságosan. Fred bárgyún maga elé mered.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE. Következik az ítélet felolvasása - a legteljesebb nyilvánosság bevonásával. *Az akasztófára szerelt leadó tölcseért beigazítja.*

LEADÓ TÖLCSÉR *recseg, aztán asszonyi kuncogás, majd férfi ásítást hallani.* Nem, kis kövérkém nem, mára elég volt.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE *ijedten befogja a felfogó tölcseér száját, és a telefonhoz ront.* 4-04-06... a... kérem... vigyázat bekapcsolva... kezdhetjük.

LEADÓ TÖLCSÉR *recseg, aztán.* Az amerikai nép nevében!... Fred Parkins... negyvennégy éves... munkakerülő csavargót... többszörösen rovott múltú... a 852-es cella foglyát... hatóság elleni erőszak... a társadalom alap-princípiumai elleni, előre megfontolt nyers támadás és hasonló tettekre való jeladás... egy sereg amerikai polgár elleni súlyos testi sértés. - Csődület és közcsendháborítás, valamint tiltott házalas büntettségért... kötél általi halálra... ítéljük... Az ítélet végrehajtására 1926. november 27-ének reggeli nyolc óráját nevezzük meg... helyéül a 44-es fejhorgasztó állomást... melynek főnökét felszólítjuk, hogy a technikai higiénia összes attributizmusának igénybevételeivel, méltón egy haladó és humanisztikus állam szelleméhez, fogjon azonnal munkához...

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE *a tölcsérbe. Parancsára!*

Telefon cseng.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE. Itt... Itt Rádió R. T. ... Mit? Hogy az elítélttel... Kérem, fog beszélni... kérem, azonnal fog beszélni...

Visszarohan, beállítja a gramofont. A pap kezét, állkapcsát nyomogatja, a gramofon megszólal.

AUTOMATA *krárog, aztán. Fiam! Tévelyedett lélek! Térj magadba! Gyónd meg vétkeidet, mielőtt az Úr ítélszéke elé érsz... Felemeli a bibliát, és Fred bamba tekintete elé tartja.*

FRED *megrázkódik. Fázom...*

AUTOMATA. Fiam! Tévelyedett lélek! Kit a földi igazságszolgáltatás utolért, ne tedd ki magad az Úr haragjának...

FRED *már egész összezsugorodik. A beleim... ó, engedjete kinyújtózni. Leroskad.*

DETEKTÍVEK *felhúzzák.*

AUTOMATA. Így, látod így, fiam... ne is beszélj tovább... bűneid bűnbocsánatban hagynak részesülni... és csak hálás lehetsz, hogy a földi igazságszolgáltatás levette válladról az élet súlyos terhét... Miatyánk ki vagy a mennyekben... *Krákogás.*

Telefon újra megszólal.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE *odarohan, leveszi a kagylót. Rádió R. T.!!!?... hát nem hallották... mit, hogy ez kevés... az előfizetőknek... egy velőt rázó sikoltás?... legutóbb tíz másodperces... helyes, helyes, meglesz... még az ágyban... reggeli mellé... meglesz...*

Odarohan a szekrényhez, kivesz egy vöröskeresztes hártypapírba csomagolt csomagot és felbontja. Egy fehér kötélen kerül ki belőle. Mindezt kísérteties mozdulatokkal csinálja, Fred előtt, hogy a sikoltást kicsikarja belőle. De Fred élettelenül csüng az akasztófának dűlten.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE *egészen kikelve magából, sziszegve a fogai közül. Hát nem látod... hát nem látod, bitang, hogy mi következik... a torkodat!!... ide a... Torkon ragadja.*

Fred beleájul a karjaiba.

44-ES FEJHORGASZTÓ FŐNÖKE. A piszok!! *Leköpi, és odacipeli az akasztóféhoz... A detektívekhez. Egy pillanat, uraim... Odaadja az egyiknek a kötélen végét, aztán odaugrik a leadóhoz, és állati hangon belesikolt... aztán elveszi a kötelet a detektívtől, és az akasztófa mögé áll...*

Sötétség.

KILENCEDIK KÉP

A mennyország kapujában. Tőzsdei főbejáró, kétoldalt árfolyamokkal teleírt plakátokkal.

Bejáró fölött felírás:

Csak Safe-tulajdonosoknak

A főbejáróról egy zászló rúdján egy kék zubbonyos munkás csüng le.

A kapuban hatalmas kereszt alakú revolverrel, Ku-klux-klan uniformisban, hátravetett csukjával Szent Péter.

Autótülkölés. Bundás urak jönnek.

Szt. Péter mélyen meghajlik, és minden esetben szó nélkül kitarja az ajtót, azután keresztbe rakott lábakkal dúdolni kezdi az erger-bergert.

FRED másik oldalról, nyakában egy fehér kötéllel, elkéült arccal, kidagadt szemekkel be-tántorog a színre. Egyenesen Szt. Péter elé vetődik, és alázatosan meghajol. Susogva. Meg-jöttem... amit kívánok mindössze egy... fehér ágy... és kegyelemként egy tányér meleg étel...

SZT. PÉTER harsányan felnevet, csak úgy reng a tokája a nevetéstől, könnyeit törli. Ilyen jót már egy évszázad óta nem nevettem... Hát mit gondolsz, old friend, mi lenne velünk, ha minden ilyen akasztófavirágot csak úgy egyszerűen beengednénk a mennyekbe... he... he... he...!? Megráncigálja a kötelet Fred nyakán.

FRED felhördül. Ne... ne...

SZT. PÉTER. No, de lássuk a papírjaidat, hátha valami amerikai milliomos vagy?!!

FRED előveszi a halálos ítéletét, átadja.

SZT. PÉTER megint harsány röhögésbe tör ki. Hát ilyen menlevelet adtak a számodra... hisz ebben még akkoriból benne vannak a bűneid, amikor még az anyád hasában feküdtél. Nevet. Na, ez jól meg van szervezve odalent... Visszaadja Frednek. De én nem erre gondoltam, old friend. A Safe-könyvecskére. Nevet, pipáját veri a combjához. A Safe-könyvecskére old boy.

FRED keserűen. Úgy?!... azt elfelejtettem kiváltani...

Autótülkölés.

SZT. PÉTER felugrik, előre ajtót nyit.

BUNDÁS Szt. Péter hajlongásai közben, meglátja Fredet. Nevetve Szt. Péterhez. Hát ez a madárijesztő?

SZT. PÉTER odasúg valamit a Bundásnak.

MINDKETLEN harsányan össze-nevetnek.

BUNDÁS el.

SZT. PÉTER *könnyezve a nevetéstől.* Hát jól van, öreg. De hát a jelszó nélkül mégsem engedhetlek be, bármennyire is igazolni tudod, hogy négy évig egy igen kiváló cella-testület tagja voltál... No, hát ki a jelszóval.

FRED. A jelszóval?... Nyilván valami szent, mennykapuja előtti cellára gondolsz, apám...

SZT. PÉTER *vihogva.* Arra hát!!!

FRED *monoton hangon.* Miatyánk, ki vagy a...

SZT. PÉTER *most már úgy vihog, hogy lefordul a székről, és szinte dobálódzik a nevetéstől a földön...*

FRED *rémült értelmetlenséggel mered Szt. Péterre.*

SZT. PÉTER *nagy nehezen magához tér.* No, de ilyet... Két évszázad óta ilyen jól nem nevettem... No, old friend, amiért újra életre villanyoztad bennem megavasodott vér-cseppjeimet, elárulom, hogy az új jelszó: Herélőkés!

FRED *értelmetlenül, bambán mered Szt. Péterre, dadogva.* He... he... herélő... kés...?

SZT. PÉTER *újra szédül a nevetéstől.* Az... az... pontosan... az...

FRED. S most már bemehetek?

SZT. PÉTER *felüvölt.* Az ördögbe?!! Hova sietsz úgy?!!

FRED *alig hallhatóan.* Azt akarom, hogy az Úr saját kezűleg vegye le a nyakamról a kötelet, és hogy végre kinyújtózhassak...

SZT. PÉTER *vihogva.* Az Úr? Miféle Úr? Nálunk annyi az Úr, hogy a fene tud köztük eligazodni...

FRED *megzavarodottan hallgat.*

SZT. PÉTER. No, ide figyelj, barátocskám. Nesze, vedd ezt a bilétát, így ni, tedd szépen a fogaid közé. *Elővesz egy sárga rézbilétát, és Fred fogai közé teszi.* Ezzel menj szépen addig, amíg azt nem hallod kiáltani, hogy: Állj!! Ki vagy?!! Ott már várakozik rád nemcsak az Úr, de a tiszturak is, azok aztán majd eligazítják az ügyedet...

FRED *alázatosan meghajlik, s szájában a sárga bilétával s nyakában a csüngő kötéllel elindul.*

SZT. PÉTER *feláll, néz Fred után, csak úgy reng a röhögéstől. Azután odamegy a telefonhoz, felveszi a kagylót. Halló! Őrség?! Egy bolsevik tévedt a derótakadályok közé!!!! Fényszórókat óvatosan kihalászni!!! Nevetve lecsapja a kagylót.*

Sötétség.

TIZEDIK KÉP

Lent az örség, honnan a fenti laboratóriumba egy lépcső vezet.

Csak az alsó rész van megvilágítva.

Hiénapofájú egyenruhások acélsisakban fel és alá járnak. Lépcső mellett pult, telefon.

FRED nyakában a cingár kötéllel, fogai között a sárga pléhdarabbal betántorog a színré.

ÖRSÉG eléje dobja a fegyvereit. Ki vagy!?

FRED kiveszi a szájából a pléhdarabot, és alázatosan átnyújtja az egyik katonának.

I. TISZT elveszi. Felüt egy nagy könyvet, 848, 849... á, igen 852... Felnevet. Fred Parkins úrhoz van szerencsénk, a 852-es magánzárka foglyához és a 44-es fejhorgasztó 1926-os ügyfeléhez.

FRED alig hallhatóan. Amit én akarok... mindössze egy tiszta, fehér ágy... és reggelenként egy tányér meleg étel...

I. TISZT ráordít. Ki kérdezett, büdös bolsevik!!!? Meglóbálja előtte lovaglóstorát, aztán kezében a könyvvel. Told ide a pofád! Hasonlíttja a fényképpel. Nyomd rá az ujjadat. Rányomja Fred ujját az ujjlenyomat helyére. Becsapja a könyvet, leteszi. Hátrább! A lovaglóstorával hátralöki Fredet. Katonák!!! Leibvisite!!!

NÉGY KATONA előlép, majd szétráncigálják Freden a ruhát, kiforgatják zsebeit, megtapogatják a ruhája szegélyeit, kiforgatják a kalapját.

I. TISZT. Na. Ide, hozzám!

I. KATONA. Főhadnagy úrnak jelentem: semmi.

II. KATONA. Semmi.

TISZT kirántja Fred kezéből a kis batyut.

FRED visszarántja. Nem... ezt nem...

TISZT. Mi-i-csoda?!! Lovaglopálcával hadonászik az orra alatt. Bontod ki azonnal!

FRED leteszi a kis batyut a földre és kibontja. Négy szalaggal átkötött copf hull ki belőle.

I. TISZT felnevet. Az ördögbe! Hát ez mi?!

FRED. Igen. Meg akarom keresni őket... azután kibérelünk egy kis farmot... és visszahívjuk az anyjukat is... és mintha semmi sem történt volna, le fogjuk élni az életünket... amelyhez jussunk volt még a földön... de amelyet kiloptak alólunk az urak...

TISZT szédül a nevetéstől, hasonlóképp a katonák is. Na, majd adunk mi neked farmot... meg kárpótlást, meg fehér, puha ágyat... Csattogó hangon. A hangfogóba!!!

KÉT KATONA közrefogja, és indul fel vele a lépcsőn, a többiek hangos röheje közepette.

TISZT hirtelen visszafordul a röhögő hiénapofásokhoz, mire azok vigyázzba vágják magukat. Banda!!!

Lent elsötétül a színpad. Fönt megvilágosodik.

Egy detektív-vallatófülke, „hangfogó”. Gumifalakkal, bepárnázott dupla ajtóval, középen, fehér, orvos operálóasztalra emlékeztető modern kárpad szíjakkal, sarokban üvegszekrény, modern kábelcsatlakozókkal. Falakon korbácsok, gumibotok stb. Polcon műszerek. Az egész berendezés a modern operálóterem mintáját utánozza, azzal a különbséggel, hogy egy modern kábelkamráról van szó. A „laboratóriumban” két hatalmas termetű detektív tartózkodik, bokszkesztyűben, treníroznak, kifeszített bokszlabdával, rugós húzókészülékkel stb. - Abba hagyják a tréninget.

I. DETEKTÍV elővesz egy gumibotot. Pattogat vele. Tökfilkó legyenek, ha ezzel a remek jószággal félholtra nem verem a fickót úgy, hogy kék csík marad utána a hátán!

II. DETEKTÍV kiköp.

I. DETEKTÍV kicsapja a tenyerét. Egy pofonba?!!

II. DETEKTÍV belecsap I. D. tenyerébe. Ezután vad izgalommal fel és alá kezdenek járkalni a teremben, néha belevernek a bokszlabdába, és I. detektív vadul csapkod a gumibotot.

I. DETEKTÍV. A belét kitaposni... ha le kell szurkolnom az árát... Vadul belever a bokszlabdába.

I. DETEKTÍV megrántja a kihúzó készülékét, csak úgy nyekken. A torkát a torkát harapom át, ha egyetlen folt mer támadni a bűdösön... Mint a fenevadak, szitkozódva, hörgögvén járnak fel-alá, és közben állandóan egymást morogják.

II. DETEKTÍV. Hát persze... pont mára nem kapunk anyagot pszt... mára...

I. DETEKTÍV. Akár egy emberöltőre... de állom a fogadást... az első bolsevikon dőljön el. Kicsapja újból a tenyerét.

II. DETEKTÍV ünnepélyesen, szikrázó szemekkel. Akár mai, akár a holnapi, akár a holnaputáni szállítmánnyal érkezzen.

I. DETEKTÍV. Akár! Akár! Akár!

Újra vadul fel és alá kezdenek járni a szobában. Hirtelen megszólal a telefon. Mint a tigrisek vetik magukat a telefonra.

I. DETEKTÍV. Szállítmány?

II. DETEKTÍV ellöki első. Szá...

I. DETEKTÍV visszatolja magát... Á, igen... Minden rendben... Leteszi a kagylót, mindketten kezüket dörzsölik, és hallgatónak az ajtóban.

Ajtó kinyílik.

FRED cingárkötéllel a nyakában, betámolyog...

DETEKTÍVEK az ajtó csikordulására vadul morognak, s amint meglátják Fred kidagadt szemeit, elkéült száját, arcát, hirtelen visszatörpünnak.

FRED a kis batyúval a kezében belép, és már egész összezsugorodott teste még jobban megrögy, amikor meglátja, hova került.

I. DETEKTÍV egy ideig kerülgeti, szaglássza, aztán harsányan felnevet. II. Detektív rákontráz.

FRED értelmetlenül áll, nem tudja, mit tegyen a félelemtől és zavartól.

I. DETEKTÍV. Hát te, piszok bolsi, nem tudtál megnőni?!!

II. DETEKTÍV. Kimérték tán a húsdot, mit állsz itt, mint a besózott!! Odébb! Odébb!!

I. DETEKTÍV. Na, ezzel valami mást kezdünk. Hirtelen ráordít Fredre, és fenyegetőbben közeledik felé. Hát mi is van azzal a moszkvai dollárral...?!

FRED értelmetlenül néz rá.

II. DETEKTÍV. Micsoda, hát már tagadod?!

I. DETEKTÍV mintha rá akarna sújtani.

FRED egészen összegubancolódik dadogva. ...i...i...-gen, dollár...

I. DETEKTÍV ordítva. Micsoda?! Hát még csak nem is tagadod?! Megint úgy csinál, mintha feléje sújtana.

FRED azt hiszi, hogy csak egy rossz álom az egész, és leroskad arccal a földre.

I., II. DETEKTÍV állatin összeröhögnek.

I. DETEKTÍV megrúgja.

FRED nem mozdul.

II. DETEKTÍV. Na, ennek ez is elég volt! Hóna alá veszi Fredet, mint a pelyhet, és lecsapja a műtőasztalra. Felpeckeli a száját, és vizet önt beléje. A másikhoz. Hozd a legnagyobb számút!

I. DETEKTÍV kinyitja az üvegszekrényt, és egy hatalmas herélőkéssel jön vissza a műtőasztalhoz.

FRED épp felnyitja a szemét.

I. DETEKTÍV villogtatva a kést. No, Bolsi, most vagy bevallod, hogy a III. Internacionálé spionja vagy, vagy pedig úgy lefaraglak, hogy...

FRED rémült szemekkel fel akar ugrani, de a másik Detektív vasmarokkal lefogja...

FRED. ...engedjétek... engedjétek kinyújtózni már... legyen már vége... legyen vége már...

I., II. DETEKTÍV. Vallj! Gazember!!! Valld be, hogy!!!

FRED. Vallok... igen... mindent... mindent... *El akar aludni.*

I., II. DETEKTÍV *harsányan felnevetnek.*

I. DETEKTÍV. Hohó! Barátocskám! *Lesöpri Fredet az asztalról.* A vizit befejeződött!
Delikvens: további munkára alkalmasnak találtatott. Balra át! Mars!!!

FRED *megbabonázva hallja a szavakat.*

Baloldalt megnyílik a fal, egy széles rés támad felirattal:

*I. sz. mellékbejáró
alkalmazottak, munkások - hordárok számára.*

FRED *támolyogva közeledik a rés felé.*

I., II. DETEKTÍV *Fred nyomában, tunkolva Fredet és folytonosan vihogva.*

FRED *átlépi a hasadékot.*

I., II. DETEKTÍV *nagyokat röhögve csapkodják a combjaikat.*

Sötétség.

TIZENEGYEDIK KÉP

A mennyország kupolatermében.

Hatalmas, kupolás terem. Három árverező emelvénnel. Haranggal stb.
A középső árverező emelvény kimagasodik a többi közül, ezen széles, aranyozott bársonytrónon ül Rockefeller, hosszú szakállal. Az egész kép a mennyország parodizálása, a dolgoknak egy nagy börzeterembe való átültetése révén. A terem két szélén bankok fülkéi. Az emelvények körül, jegyzetekkel, ügynökök serege. A háttérben hatalmas ívelésű vaskapu, honnan bizonytalan mozgás, zajongás, gépek zaja, káromlás szűrődik át időnként a mennyországba. Ez a munka -a pokol.

ROCKEFELLER ALIAS ÚRISTEN *megkogatja a harangot a roppant zsisvajban.* Csöndet!!! A börzenapot megnyitom!

Szavai vad zsisvajba fúlnak.

Két szélső emelvényen azonnal megkezdődnek a kötések.

I. EMELVÉNYEN ÜLŐ SZAKÁLLAS. Hajókormány lengyelmuzsik... harminc százalék ballaszt-tal... per gross száznegyvennégy dollár ab napállomás...

Ügynökök seregében vad lármával megkezdődik a licitáció. Egymás után tartják fel az ujjait.

I. SZAKÁLLAS számolja. 148, 149, 151, 154, 156, 168, 172, 172!!! másodszor 172!!

Valaki újra feltartja az ujját.

I. SZAKÁLLAS hirtelen továbbszámol. 174!!! 175!!! 179!!! 179! másodszor!!! 179!!! *Leüti a harangot. 179!!!*

FRED most érkezik be a terembe, nyakában a cingár kötéllel. Alig ér be, egy érkező bundás beledobja a karjaiba a bundáját. Még ideje sincs észbe kapnia, és már egy újabb bundás vetkőzi bele a karjaiba a bundáját, és így megy ez egymás után. Már egy hatalmas stósz bunda van Fredre ráhajigálva, aki tántorogva elindul arra, amerre a többi kézszubonyost látja eltűnni...

KÖZÉPSŐ EMELVÉNYEN ÜLŐ ROCKEFELLER, ALIAS ÚRISTEN *épp leveri az utolsó számot, és új licitációt kezd.* Négyezer szezonmunkás tizenegy éven alul... Gyermeknyaraltatási költségek fejenként fél dollár, heti zsebpénz fél dollárért, azaz ötven centért.

Vad zshivaj, túlkölés, ordítózás, mindenki feltartja az ujjait.

ROCKEFELLER. 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 60 és fél, 60 és háromnegyed, 61, 62, 62 és fél, 63, 63, 63. *Leüti.*

NÉHÁNYAN, *akik még tovább akartak árverezni, vad zshivajba törnek ki.*

FRED *újra visszajön, és el akar valahogy igazodni a dolgok között...*

ROCKEFELLER. Ötezer köbméter K.K.K. gáz... *Erre a szóra mindenki a középső emelvényre szalad.* Színtelen... szagtalan... öl... ülve, fekve... állva, álomban, ételben és levegőben... zseb-ben hordozható... árnyékban éppúgy biztos, mint napon... vízben éppúgy, mint víz alatt... nem romlik... nem kopik... nem párolog el... egy hónalj alatti eldugott mennyiséggel egy fél várost el lehet vele takarítani... köbmilliméterenként... köbszázkilométeren biztosan... öl embert, állatot és növényzetet... ellenszerrel együtt köbcentiméterenként \$ 4000.

Órüli zshivaj, mindenki licitál.

ROCKEFELLER OLVASSA. 4 100, 4 200, 4 300, 5 000! 5 100, 5 200, 6 000! 6 100, 7 000! 8 000! 9 000! 12, 14, 18, 20 000! 30 000! 40 000! 52, 80! 100 000! Százezer először, százezer másodszor, száz...

Újra vadul megindul a licitáció.

ROCKEFELLER olvas. 110, 120! 130! 150! 160! 180! 180! 180!

Az ANGOL ÜGYNÖK. Minden pénzt!!! 181 000...

ROCKEFELLER. 181 először, 181 másodszor, 181. *Leüti.* 181 000!!!

Kisebb államok nemzetközi ügynökei irigykedve vicsorognak.

FRED *verejtéksatakosan újra kimegy.*

III. EMELVÉNYEN ÜLŐ SZAKÁLLAS. Végezetül még árverésre kerül... hárommillió hold kisfarm mentén húzódó vasútvonal konkurrencia nélkül... kizárólagos tarifa szabási joggal... százezer kisfarmer... kiváló gabona, dohányföldek... 1000%-os haszonlehetőségek... árverezésre kerül... először... négymillió dollár!!!

Vad zsvaj, nagy érdeklődés, licitáció.

III. EMELVÉNYEN ÜLŐ SZAKÁLLAS. Két dél-amerikai néger város á 48 000, 42% ballaszt, évi 4% halálozási arányszám... ab vasútállomás 46 dollár pro gross...

LICITÁCIÓ. 47, 48, 49, 49, 49!!! *Leüti a harangot.*

... FRED újra visszajön, bujkál a sorok között, de az egyik ügynök észreveszi, és hirtelen egy papírszeletet nyom a kezébe, és az ajtó felé löki. Fred elindul, oldalt az egyik bankfülkéből papirosokat nyomnak a kezébe, végül is, mint egy öszvér, fel van rakodva már, és nyögve az ajtó felé tántorogva el, fel a lépcsőn.

FRED le akar ülni a középső emelvény lépcsőjére, hogy kifújja magát, de a következő pillanatban egy hatalmas figura kezébe nyomja az irattáskáját - melyet Fred majd leejt a kezéből - és megindul, nyilván azzal a szándékkal, hogy Fred viszi utána a táskáját.

FRED hirtelen megcsökönysödik, és levágja a földre az irattáskát. A robajra mindenki odatódul.

FRED lihegve, hörögve ordítja. Nem! Nem akarom ezt az életet!!! Élni!!! Élni!!! Élni!!! Akarok!!! A jussomat akarom!!! A gyermekeimet! Az asszonyomat!!! A kis farmomat, a kis házamat, a kis Ford-kocsimat, amivel egy egész életen át telehazudtátok a fejemet!!!

Óriási röhögés támad.

FRED tovább ordít. A megrabolt életemet, a megrabolt gyermekeimet, a megrabolt asszonyomat és az ő megrabolt életüket, ide, ide! *Felrohan a középső emelvényen Rockefellerhez, a lenti tömeg egy pillanatra megrémülten nézi, mi fog történni.*

FRED megragadja Rockefeller kabátját. Amivel egy életen át lehazudtátok a fejemet. A kis farmomat, a kis nyugalمامat, a gyermekeimet, az asszonyomat, az agyamat...

ROCKEFELLER krákogva, ordítva. Fogjátok le! Fogjátok le!!

FRED. Fogjátok le!! Ezt már ismerjük!!! Kétségbeesetten rohan fel a lépcsőn. A tömeg özönlik utána.

FRED minden erejét összeszedve vadul hadonászik egy óriás könyvvel. De az urak egyre közelebb érnek, megragadják, leráncigálják, verik, lökik a cementkapu felé.

ROCKEFELLER. Vissza a gyáramba vele!!!

A TÖMEG. Munkába!! A gyárba!! A gyárba!!!

A vaskapu mögül ugyanaz a zaj zúdul most le, mint a II. kép elején, a taylorizált gyár zaja.

FRED, amikor ezeket a szavakat hallja, vadul felordít. Nem! Engedjete! Térdre rogy. Csak oda nem! Csak vissza nem!!! Ne-e-e-em!!! Levágja magát a földre.

A gyár zaja egyre nő a tömeg vad röhejjel cipeli Fredet a gyár felé, egyik a nyakán lelógó kötélén húzza, mint egy barmot.

FRED nem tud védekezni, már csak alig vagdalózik a kezeivel, aztán a kötélt rángatására a torkához kap, és mikor a tömeg már majd a kapuhoz ér... a szín a gyár domináló zúgásában és a tömeg örömrivallgásában elsötétedik.

Sötétség.

TIZENKETTEDIK KÉP

Újból a 44-es fejhorgasztó. Újra az akasztási jelenet. Minden, mint amikor a VIII. kép befejeződött. Fred az akasztófa-szerelvénnyel. Két detektív vigyázzban.

44. fejhorg. főnöke Fred feje fölött.

Messziről kerékpár-ropogás, ordítózás. Kegyelem! Állj! Kegyelem!!!

Motorkerékpár két fehér zászlót lengető frakkos úrral befut a színre.

KÉT NŐ. Levágni!!! Az istenért!!! Levágni!!! A Köztársasági Elnök állását veszti a dolgon!!!

44-ES FEJH. KEZELŐJE egy éles metszéssel levágja Fredet a kötélről.

FRED lezuhan a földre.

Mindenki köréje hajlik, élesztgetik, kigombolják a mellényét.

FRED felnyitja szemeit, hirtelen észreveszi, hogy hol van, elkezd sípoló hangon jajgatni. Hát még ennek nincs vége... hát még mindig nem lehet kinyújtóznom.

44-ES FEJHORG. Vége van, öregem! Semmi baj, mindig mondtam, hogy kár a kötélért...

KÉT ÚR ünnepélyesen, miután a Detektívek feltámogatták Fredet. Fred Parkins!! Az amerikai nép nevében kegyelmet hoztunk neked! Kegyelmet és eme legmagasabb kitüntetést. Egy nemzeti kokárdát aggatnak fel Fred mellére, mely csak az Unió legjobb polgárainak jutott idáig haszonrészéül. A hús romlott volt és te, Fred Parkins, megmentetted az Unió két kiváló személyiségének talán az életét is... Köszönet, az amerikai nép nevében hála és köszönet Fred

Parkinsnak, a nép egyszerű fiának!!! *Hurrá. Hurrá. Detektívek és hóhér: haptákban.* Két úr. Éljen boldogul. Fred, a nép egyszerű, de becsületes fia, ismét a tiéd, amit ez országban a leg-
többre becsül mindenki: életed és akaratszabadságod! Éljen! Akarj és Győzz! Fred Parkins!
Pénzt mindehhez nem adhatunk, sajnos az amerikai nép sokkal szegényebb, de azt a jó
tanácsot annál inkább, hogy ezért a csinos történetért bármelyik jobb bulvárlap szívesen
szurkol le néhány száz dollárt... *Meghajlanak, felpattannak a kerékpárra és el.*

FRED *tompult aggyal áll a végtelen időben, tántorogva megy előre a lámpáig, a színpad
elhagyatott feljárójánál megáll. Alábukik a lámpa alá, aztán lassan teljes hosszában lezuhan
a földre.*

A szín elsötétül.

TIZENHARMADIK KÉP

Ismét a Parkban. Éjszaka van, de a messzi távolban már villog a virradat fénye.
Két rendőr bóbiskol fenn a fákon, csak lámpácskáik világítanak, mint a messzi csillagok.

FRED *halva fekszik a pad alatt, kézírata a padon hever. Virrad.*

II. RENDŐR *felijed, észreveszi a mozdulatlan, halott Fredet, leugrik a fáról, hozzászalad, s
maga felé fordítja.*

KÉT ÜDVHADSEREGBELI NŐVÉR *jön elő a háttérből, és közrefogja a II. rendőrt.*

II. RENDŐR. Hátra kellene vinni.

I. ÜDVHADSEREGBELI NŐVÉR. Nem szükséges. A halottat az Üdvhadsereg, mint a gazdátlan
lelkek és porhüvelyek istápolója a magáénak követeli.

II. RENDŐR *előveszi a sípját és füttyöl.*

I. RENDŐR *a füttyre lemászik a fáról.* Sajnálom! A halott még életében a Lámpabélgyártó
Tröszt tulajdonát képezte, és napilapunk nemcsak erkölcsében, de tulajdonjogában is vérig
sértve érezné magát, ha a nagyra becsült író harc nélkül kiadnánk a kezünkből!

II. ÜDVHADSEREGBELI NŐVÉR. Semmi szín alatt sem mondhatunk le a nagybecsű halotról!
Annál is inkább, mert már két órája figyeljük őt a túlsó oldalról...! Az utca szegényei és
halottai a mienk!!!

I. RENDŐR *kiabálva.* Én meg ezzel szemben leszögezem - *felkapja a kéziratot a padról* -, hogy
a hulla és szellemi terméke tegnap este tizenegy óra óta a Lámpabélgyártó Tröszt napilap
tulajdona!

MINDKÉT ÜDVHADSEREGBELI NŐVÉR *ki akarja tépni a rendőr kezéből a kéziratot.* Gyalázat!
A világhírű író hullája és szellemi terméke az Üdvhadsereget illeti!!! Adja ide azonnal a
kéziratot!! *Dulakodás, melynek zajára egyre több ember gyűl a színhelyre.*

Rendőrök közrefogják két társukat.

I. RENDŐR. Tiltakozom az erőszak ellen! A botrány és a világhírű Fred Parkins írói nevének sárba tiprása elkerülendő a következő kompromisszumos javaslatot teszem; A hulla legyen az Üdvhadseregé, mivel őt az megilleti, a kézirat pedig a Lámpabélgyártó Tröszt napilapjáé.

Rendőrök és néhányan az egyre nőző közönségből. Úgy van!

II. ÜDVHADSEREGBELI NŐ *darálva*. Tiltakozunk! A holt és összes hozzátartozó ingósága az Üdvhadsereget illeti. *Egyikük felugrik a padra*. Polgártársak!

NÉP. Halljuk! Halljuk!

RENDŐRÖK. Le vele! Pokolba ezzel a néemberrel! *Vad tumultus támad, miközben a halottat letapossák.*

EGY KONKURRENS ZSURNALISZTA *felugrik a padra*. Polgárok! Utolsó bitangok volnánk, ha ez oly kiváló írónak, mint amilyen. *Odahajlik valakihez*. Hogy is hívják a nagybecsűt?... Fred Parkins volt, ily iparkodással mocskolnánk be a becsületét. Ajánlom, hogy a kéziratot egy pártatlan írókból álló bizottság kezébe tegyük le, melynek elnökéül nagybecsű személyének vagyok bátor ajánlója...

NÉP. Úgy van! Nem úgy van! Hazabeszél!!! Le vele! Halljuk! Igaza van!!!

EGY HATALMAS, ATLÉTATERMETŰ MUNKÁS *a gallériájánál leemeli a konkurrens újságíró, és helyére áll*. Én csak annyit mondok, hogy az Üdv. h. seregről gondoljon mindenki amit akar, én mindenesetre azt gondolom róla, hogy az ilyen boszorkahadat a máglyán kellene elégetni... *Nagy derűltség*. De a két újságról, amely egyebet sem tesz, mint az ilyen szegény Fred Parkinsok ügyét vásárolja - csak egyet lehet gondolni, el a hétfenekű pokolba mind a kettővel.

NÉP. Úgy van!!! *Taps.*

MUNKÁS. Fred Parkins! A mi halottunk! Fred Parkinst nem adjuk!

NÉP. Úgy van!!! Úgy van!!!

MUNKÁSOK *vállukra veszik Fredet*.

EGY RENDŐR *kilép a tömegből*. A kéziratot pedig lefoglalom, és annak rendje-módja szerint a legtöbbet ígérőnek elárvereztetik. *Oszolni!!! A tömeg széteszlik.*

Sötétség.

TIZENNEGYEDIK KÉP

Egy előkelő közjegyzői szobában. Közönség körében Lámpab. Gy. Napilapja szerkesztője, Konkurrens újságíró, Üdv. Hadseregb. két nő, Munkás, munkások, frakkosok stb.

KÖZJEGYZŐ *széles, zöld asztal mögött ül*. Az árverést megnyitom. Árverésre kerül egy primitív betűkkel írott, 32 oldalas kézirat, a 31 sor soronként á 52 betű... A kézirat sem címet, sem aláírást nem visel, de a lényegből arra lehet következtetni, hogy Fred Parkins nevű munkanélküli csavargó, közönséges, rovott múltú és csak nemrégiben felakasztott, de

kegyelemben újra levágott egyén írhatta... Az írás érdekességét és értékét messzemenően emeli az a tény, hogy a szerző időközben éhen veszett, ami kétségtelen nagy írói kvalitásokra enged következtetni...

Az írás valószínű belső értékei mellett azonban számba kell venni azt a különleges értéket, mely az amerikai nép széles tömegeiben az írás iránt országszerte máris megnyilatkozik. Feltehető, hogy a kézirat több tízmillió példányban fog elfogyni, a szerző egyéniségéhez fűződő legendás események folytán, a világ valamennyi nyelvén rövid időn belül meg fog jelenni.

Ezek után úgy gondolom, nem nevezhető szerénytelenségnek, ha a kézirat kikiáltási árát 100 000 dollárban állapítom meg.

Alig hangzik el a közjegyző utolsó szava. Vad zivaj és licitáció indul meg, és a kézirat ára csakhamar eléri a 230 000 dollárt.

KÖZJEGYZŐ. 250 000 először, 250 másodszor, 250 harmadszor. *Megüti a harangot.*

KONKURRENS *diadalmasan körülnéz.*

KÖZJEGYZŐ. Mielőtt azonban a kéziratot jogos tulajdonosainak átadnám, a nagybecsű halott utasítása és utolsó akarataként egy, a kézirathoz csatolt kis levelet leszek bátor felolvasni.

Halálos csönd.

KÖZJEGYZŐ *előveszi a kis levelet, olvassa.* Én, Fred Parkins, ki dolgoztam életemben és halálom után, ki megjártam a földet és a mennyet, kit megloptak, vertek, rúgtak, éhen döglesztettek, kit kergettek városról városra, és nyúztak az egyikben, miként a másikban, kinek oldala mellől asszonyát, gyermekeit lebaltazták, kit, mert éhezett, felakasztottak, épp itt minden Fred Parkinsok nevében izzó gyűlölettel teszek hitet egy új eljövendő világ és ennek a világnak nevezett rothadt szeméthalom eltakarítása mellett. Megírtam, éhségtől gyötörve és fetrengve írtam meg harminckét vég nélküli oldalon, hogy mint kell a munkásoknak és Amerika minden kutyasorban élő bérabszolgájának az urak ellen összefogni... megírtam az életemet, hogy tanuljanak belőle, akik millió számra járnak az én nyomdokaimat... Amerika dolgozói, tanuljátok meg, hogy csak az urak legátkozottabb, legfélelmetesebb ellenségei, a rettegett bolsevikok vezethetnek benneteket, végső, dönthetetlen győzelemre...

FRAKKOSOK *halálsápadtan hallgatnak.*

MUNKÁSOK *tapsolnak.*

KONKURRENS LAP SZERK. Csalás!! Aljasul becsapnak! Egy utolsó lókötő bolsevik agitátor írását akarták rám sózni, mint klasszikus világirodalmat. Egy fityinget sem adok érte... *Órjöngve.* Tönkre akarnak tenni...

LÁMPABÉLGY. N. SZERK. *markába röhög.*

KONK. LAP SZERK. Ez a konkurrens műve! Egy fillért sem fizetek. Óvás!! Óvás!!

KÖZJEGYZŐ. AZ amerikai törv. értelmében az árverés szabályszerűen zajlott le.

KONKURRENS ÉS FRAKKOSOK. Óvás!!! Zsákbamacskát árvereztek! Újra elárverezni!!! Újra!!!

KÖZJEGYZŐ. Lehetetlen!

LÁMPAB. TR. N. SZERK. Tiltakozom!!!

KONKURRENS ÉS FRAKKOSOK. Újra!! Óvás!!! Visszafizetni!!!

KONKURRENS *odarohan közjegyzőhöz, és valamit súg a fülébe.*

KÖZJEGYZŐ. Engedve a vészhangulatnak, elrendelem a visszafelé való árverezést...

L. B. TR. SZERK. Óvást!!! *Odarohan a közjegyzőhöz, és súg valamit.*

KÖZJEGYZŐ. Hivatkozva az amerikai törvényre, az árverezés jogosságához hozzányúlni nem engedhetek.

KONKURRENCIA. Óvás!!! Óvás!!! *Odarohan, súg.*

KÖZJEGYZŐ. Elrendelem az árverést visszafelé...

MUNKÁSOK. Szeretnék!

KÖZJEGYZŐ *felpattan.* Figyelmeztetem a közönségben bujkáló gyanús elemeket, hogy amennyiben tisztességtelen magatartásukat még egyszer megismétlik, a termet azonnal kiüríttetem.

Konkurrencia ezalatt nagyban tárgyal a Lámpabélgyártó Tröszt Napilap Szerkesztőjével.

L. BÉL. TRÖSZT. SZERK. *feláll.* Kijelentem, hogy az árverés visszacsinálásának tényét a törvény szellemével teljesen megegyezőnek ismerem el, és az elesengett érvek hatása alatt... *Leül.*

MUNKÁSOK *gúnyosan, fojtottan nevetnek.*

KÖZJEGYZŐ *dühösen.* Felteszem tehát a kérdést, ki veszi meg 250 000 dollárért?

Frakkosok nevetnek.

KÖZJEGYZŐ. 249 000! 219 000! 19 ezerért, 9 ezerért, 900-ért, 90-ért... 9-ért... 9 centért?!!!... Senki! Az árverést bezárom.

A közönség kiárad, a közjegyző szintén.

A kézirat ottmarad az asztalon.

Csak egy hatalmas termetű munkás marad a kézirattal egyedül a teremben.

Szó nélkül odamegy a kézirathoz, hóna alá veszi.

Vége.

1926

A MEGMENTETT FALU

1927-1938

PÁNIK A VÁROSBAN

Élt valahol egy lakatlan grundon, egy csámpás deszkabódében, egy girbe-görbe kályhacső alatt, egy nagyon-nagyon öregnek látszó anyóka. De a nagyon-nagyon öregnek látszó anyóka alapjában véve nem is volt olyan öreg, csupán csak becsapta a világot. Negyvenéves volt mindössze, megkopaszodott, őszülő fejét s gyökérsóvány karjait alkalmasint csak megtévesztésül hordta törzsén.

S ennek a boszorkányosnak, volt egy fiatal, serdült leánya. Anyóka s leánya kora hajnaltól késő szürkületig, mély, hátukra csüngő zsákokkal a vállukon, utcáról utcára kóboroltak, és feltúrták a kapuk elé felpúposodott szemetesládák és bádogvödrök bűzös nyugalját. S ha valami félig elparázlott széndarab akadt a görcsösen kaparászó ujjuk közé, azt mohón behajították a mély zsák garatába. Ha pedig valami félig elfogyasztott ételmaradék került a kezükbe, ezen testvériesen megosztottak. S mivel ilyesmire leginkább a villanegyedekben akadtak, ezért rendszerint már kora reggel ide vették útjukat.

Történt egyszer egy nagy lándzsás-kerítéses palota előtt, hogy a fehérre festett szemetesládában a még olajjal teli szardíniás dobozok, a felharapott vajás zsömlék között valami furcsa, piros papírszelet futott a lány ujjai közé. A leány zsarátnok szemeiben boldogan nevettek a szembogarak.

Mert vajon mit gondoltak, mi volt ez a tarka papírszelet, amit ez a rongyokba bugyolált leány oly boldogan szorított szívéhez?

Egy páholyjegy! Egy még érvényes páholyjegy aznap estére az operába!!! Az operába! a vérvörös plüssel bevont operába! A habfehér márvánnyal feltámasztott operába! Az operába, ahol háromszáz tagú zenekar zokogott a legszebb lábú nők tánca alá, és a parkettre csak frakkban s derékig kivágott estélyi ruhában volt szabad belépni.

Ez a két együgyű teremtés, mint két fény felé sodródó, két kopott, gyöngyházatlan szárnyú lepke vágyódott álmai netovábbjába.

Alig fújták el a kürtök a delet, ők már otthon voltak kis viskójukban, és gyöngéden mosdatták egymást, s a szemétben összeszedett páratlan fülbevalóikat mind beleaggatták egymás fülébe. Előszedték legszebb rongyaikat, és kicsinosították arcukat.

S a leány, mint a sáros-földes hüvelyből kifejtett borsó, oly frissen és üdén gurult ki a pizsok és szegénység lehányt burkából.

Ezután megfogták egymás kezét, s elindultak a roppant város soha nem járt útjain, a parkokkal s rendőrgyűrűvel körülvett hétkupolás opera felé.

Amikor szerencsésen a belváros határába értek, s az alacsony gumikerekeken futó lakkozott autók egyre jobban megszorodtak körülöttük, hirtelen - mintha a tilosban járnának - vad félelem fogta el szívüket.

A rendőrgyűrű megsűrűsödött. Az útkereszteződéseknél fehér kesztyűs rendőrök állottak, akik egyetlen intésükkel feltartóztatták a legsebesebb autófolyamokat is.

Már alig egy hajításnyira voltak csak vágyaik netovábbjától; a hétkupolás palotától, amikor a fehér kesztyűs rendőr hirtelen fenyegetően magasba emelte kezét, s a mozgástenger, mint két part, kettészakadt.

De ők bizony ravaszul megbújtak egy hirdetőoszlop mögött, s megvárták amíg a fehér kesztyűs szörny hátat fordított nekik.

Aztán mint a gyíkok, egy autó mögött - az autó lakkozott tükre megmutatta púpos, lapuló félelmüket - átsurrantak a túlsó oldalra.

Ez már telve volt fel s alá sétálgató elegáns urakkal s hölgyekkel. Az urak szegfűket, az asszonyok mézesmázos dobozokat lóbáltak hanyagul kezükben.

Ők, mint valami oltalmazó szentséget, szorongatták kezükbe a páholyjegyet, és szinte egyszerre léptek be az egyik kapun, mely előtt egy ezüstbotos, aranygombos, kócsagtollas ember állott.

Ez az ember - kinek a frakkos urak s estélyi ruhás hölgyek láttán még csak a szakállának sem szabad megrendülnie, mert akkor menten kiadják útját - most a két együgyű lélek elé dobta aranygombos tamburbotját. Ámde ők felmutatták a szentséget, a szabadságos levelet a mennyországba. S a tamburos ember erre összecsapta a sarkát, s tamburbotját magasan maga elé emelte.

A két együgyű lélek belépett a fény országába.

Ez pedig egy kör alakú márványfolyosó volt, aranyat csurgató százkarú csillárokkal, melyek alatt vörös, sárga és kék kalitkákban kolibrik daloltak. A mélyedésekben pedig ametiszt zöld virágok nyújtóztak karcsú, hintázó testükkel a magasba, s bennük, mint apró rubintok szikráztak a lámpácskák. Azután volt itt még tizennégy ajtócska is s előttük tizennégy kis szerencsenfiú merő lángvörösben.

A két együgyű lélek egymás mellére szorította kezét, mely pihegett, hullámozott, mint a tág gyerekszem. Mivel már itt is, ott is összesúgtak mögöttük, egyenesen odaléptek az egyik szerencsenyerekekhez s elébe tartották a páholyjegyet. S ez bizony egyetlen hunyorítás nélkül beültette őket egy széles, bársonymeleg fülkébe, melyben két aranykeretes velencei tükör volt, s mennyezetéről egy nyolclábú aranypók függött alá; szájában izzó gyöngyökkel.

Egymás kezét fogva, szűkülve, mint a fénytől remegő állatok, húzódtak vissza a sarokba.

Az óriás, kupolás teremben felgyulladtak a madárrajokhoz hasonló csillárok, s lent a mélyben cincogni kezdtek a hegedűk.

A csillárok megolvadt arany folyondárai visszaragyogtak a kikeményített ingmelleken.

A szemközti páholykaréjból fehérre púderezett vállak gömbölyödtek, ízes, sárga narancsok szikráztak fel az ápoltság kezekben. S ők, mint az elkábult fénylepkék, nem tudtak észhez térni. Levegő után lihegtek, friss, arcul maró szél után - egyetlen ismerős pontért, melyben megfogózkodhatnának.

Csak bújva, lopva, egymás kezét szorongatva mertek előjönni.

Lent a zenekar már készülődön jajveszékelt, s a kék selyemfüggöny fölött méltóságosan emelkedni kezdett a súlyos vasrolló.

Ekkor - szinte megbűvölten - végre a vörösplüss korláthoz merészkedtek, s nyitott szájjal meredtek az egyre fogyó vasrollóra.

A legkiemelkedőbb, legszebb páholy volt az övék.

És most hirtelen meglátták, hogy a roppant fényességben, mint fakulnak le szemlátomást a rongyok testükről, s mint szegeződnek feléjük a távcsövek, mint lövésre kész fegyverek. Háromszáz látcső szegeződött feléjük a földszintről s a páholyok koszorújából. S ez a sok

égető szem mind az ő testükön kószált: mind az ő páratlan fülbevalóikat és kifakult mosóruhájukat nézte. A vér hirtelen felsűrült arcukba. S itt is, ott is, megjegyzések röppentek el. Némelyek hangosan felkacagtak, mások a fogukon át sziszegtek valamit, valaki élesen pisszegett, s az egyre növvő nyugtalanság kutyák elfojtott morgásához lett hasonló.

A zenekar idegesen cincogni kezdett. A hegedűvonók beledültek a levegőbe, mint a viharvert vitorlások árbocai. A függöny mögött pedig, mint a reszkető lábú paripák, a táncosnők borzongtak az izgalomtól. Valami egyre fokozódó izgalom reszketett szét a hatalmas épületben.

De ők csak ültek mereven a vörös bársony szobácskában, s görcsösen szorongatták egymás kezét a gyilkos morajlásban.

Egyesek már veszedelmesen áthajoltak a plüsskorláton s így gukkereztek feléjük. Aztán lábdobogás hallatszott. A morgás pedig egyre félelmetesebben nőtt, belefűlt a pisszegésbe, aztán újra feltarajosodott.

Most a földszinten valami frakkos úr - hallatlan! - kiáltással felugrott az egyik székre, de a szék összezsugorodott alatta. A zajra mindenki felugrott. Egy asszony felsikoltott, mire egy hisztérikus nő az egyik földszinti páholyban elájult. A komorna vízért kiáltott. A karzaton erre azt hitték, hogy tűz van, s valaki elordította:

- Tűz van!!!

Százan sikongták százféle rémülettel:

- Vészkijáráthoz!!! Tűz van!!! Menekülni!!!

Mint elektromos hullámok száguldtak végig az idegeken a szavak, fel a meggyulladt fejekbe, s vérbe mártott sikolyokká görbülten hajoltak elő a szájakon:

- Tűz van!!! Segítség!!!

A következő pillanatban egymást tiporták az emberek a szűk kijárók előtt. Az asszonyok segítségért sikongtak, és a hajukat tépték.

S amikor egy rendőrtisztviselő, hogy csöndet teremthessen, s néhány szóval megnyugtassa közönséget, a levegőbe lőtt - a zenekarból felordították:

- Felrobbant...

A vasfüggöny örült iramban lezúdult.

A zenészek a drága hangszerekkel vágta utat maguknak az egymás tyúkszemeire tipró lakkcipős és frakkos urak tömegében, s voltak akik ökölre mentek az asszonyokkal. Az ajtókon senki sem tudott kijutni. A tömeg, mint valami sikátorba szorult forgószél keringett a kijárók előtt, felismerhetetlen húsronccsá tiporva magát.

Csákányokkal berontó tűzoltók a tömegbe vízsugarakat engedtek, mire vad, levegőt gyújtó sikoltás rázta meg az épületet, s a tömeg riadtan, kidagadt szemekkel visszaözlött a kijáróktól abban a hitben, hogy már a folyosók is lángban állnak.

Valaki őrzöngve kúszott a legmagasabb csilláron, s onnan lóbálta magát gorillásan rikoltva.

- Hurrá! Ég a víziborjú nyelve!!!

Az emberek tízesével kúsztak, mint élő folyondárok az oszlopokon, lámpákon és falakon - élükön a rendőrtiszttel, aki most már maga is elhitte, hogy a tűz menthetetlenül berácsolta őket.

Ebben a pillanatban a csillárokon lóbálódzó, felkócozott, félig mezítelenre vetkőzött férfi éles sikoltással fejével zuhant a kőkockákra, magával rántva a hatalmas csillárt is, mely mint valami kivilágított ejtőernyő, hullott alá irtózatossággal zivatarban.

Most már patakokban folyt a vér, s a frakkosok, mint a sikamlós hóban megcsuszamló lovak, rohantak fejvesztetten a vértócsákban. Bevérezték egymás mellét, leszaggatták egymás tükörsima frakkszárnnyát.

Kint az utcákon ezalatt a rendőrség elzárta az egész negyedet, mivel híre futott, hogy az operát levegőbe röpítették a forradalmárok.

A hadvezetőség gépfegyveres osztagokat rendelt ki az utcasarkokra, mire az egész külváros, mint a népvándorlás - özönléni kezdett a belváros felé. A cirkáló kerékpáros s nem kerékpáros spiclik jelentették a főkapitányságon, hogy a munkások közelednek a centrumba. A hadtestparancsnokság értesítette a minisztertanácsot, hogy a felkelők a belső vonalnak tartanak. A minisztertanács elrendelte az ostromállapotot. A szatócsok és vénasszonyok között híre ment, hogy a császár visszaérkezett, s ennek öröme azonnal duplájára emelték az árakat. A külvárosokban két háziurat s három péket meglincseltek. A páncélautó gépfegyverezni kezdték a bábáskodó tömeget, s tizenhat apró gyerek, negyvenhárom asszony s kilenc férfi maradt a vérpatakos utcaköveken.

Futótűzként terjedt a hír a gyárnegyedekben. Este tíz órakor leállt minden. Az elektromos művek is.

A város fölé, s nemkülönben az opera nagy nézőtermében viaskodó utolsó húscafatokra karmolt frakkosokra, s a már nem viaskodó hullák dombjaira szuroksötétség borult.

A két együgyű teremtes, kik lélegzetfogyva még mindig ott ültek, egymás kezét s a páholyjegyet szorongatva a plüsskorlát mögött, megtörölték homlokuk verejtékét, s mivel úgy gondolták, hogy az előadás véget ért, megtapsolták a szereplőket, és az üres, sötét folyosókon s az éjsötét utcákon szépen hazabandukoltak.

Hazaérve mély csalódással hajtották álomra fejüket, s elhatározták, hogy többet sohasem mennek operába.

A két együgyű lélek s az egész város fölé, mint hatalmas zöld sárkány emelkedett a szél vitorlája és a hold.

1927

AZ UTOLSÓ ÁLMODOZÓ

Valahol az ádáz vashegyek ölében, a kénköves folyó hosszában, a túlevelű fák alatt, barlangok, üregek és pincék között és túl, túl a kék tengerek üvegpalotáin, hol tejtiszta gyerkőcök sikoltoznak naphosszat a hintákon, éltek a szegény emberek. Évezredek óta éltek ők már így testvéreikkel a korommal, sötétséggel és éhséggel. Külön temetőjük, sőt, külön időszámításuk is volt, külön nappal és külön csillagokkal. Mert tudni kell, hogy az ő napjuk - ellentétben a kék tengerek körüli paloták napjával - már hajnali háromkor kelt, és csak éjfél előtt egy órával tért meg, elnyugodni a hegyek mögé.

A temetőjük is olyan volt, hogy mindössze egy természetlen meredek hegyoldalra épült, melyet az urak sem legelőnek, sem pedig szántónak használni nem tudtak, s így átengedték szegény temetőnek. De még ebben a sziklás hegyoldalban is olyan kevéske volt a hely, hogy a holtak csak úgy ültükben fértek el benne, és még így is tízévenként ki kellett őket ásni, és koponyáikat hatalmas polcokon megszámozva őrizni, hogy helyet adhassanak az utánuk jövőknek.

Mert tudni kell, hogy az uraknak és széktologatóknak volt megadva, hogy halottaikat vízszinten, kényelmesen elfektessék, hogy életük a sírban is folytatódjon. De bizony a szegény embernek csak meg kellett elégednie egy lavórnyi földdel, és úgy gubbasztani abban, amíg a férgek végeznek vele, és koponyáját a közösség polcára megszámozva kirakják.

S vajon, mivégre is kellett éppen holta után az ilyen szegényembernek nyolc vagy éppen tizenkét láb föld, amikor életében még ennyit sem vallhatott magáénak, s napestig az urak bányáiban és földjein robotolt?

Az urak aztán mindennap lemérték a begyűjtött hasznosságokat, ami a rosta alatt maradt, a szegények vállain elhordatták hatalmas csűrjeikbe, ami a rostában visszamaradt, azt a szegényeknek hagyták meg.

Nos, hát ebben a sötét és aljas világban összegyűltek egyszer csak a szegényemberek, hogy megtanácskozzák a világ sorsát s ebben a magukét. Tanácskozni ugyan tilos volt már akkoriban is, és ugyancsak tilos volt elmélkedni a világ adott rendjén, és még tilosabb eme gondolatokat más emberekkel közölni, s ezáltal őket is gondolkodóba ejteni a világ rendjéről, de ezért a nagytanácskozásra mégis összesereglett a szegények legjava.

Testvéreik: a korom és a sötétség körülfogták félmeztelen testüket, és elrejtették őket a harmónikusnyakúak kopói elől.

Amikor a nagy gyülekezet együtt volt, az egyik legmélyebb és legelhagyatottabb tárnában, ahol a víz zubogását és a készülődő földrengéseket jól lehetett hallani, csak felállott a csokorban ülő éhes és rongyos emberek közül egy Krisztus-szakállas, kék szemű gyerekember, és így kezdett beszélni:

- Gyönyörű álmom volt az éjjel, testvérek. Azt álmodtam, hogy egy poros országúton vándorolok üres tarisznyával és teli szívvel az urak országa felé, hogy hírt vigyek nekik arról a szörnyű nyomorról, mely viskóinkban füstölög. Hírt vigyek nekik - akik talán minderről, a roppant távolság miatt, mit sem sejtjenek -, és szavaimmal felkeltem bennük az emberi lelkiismeretet.

S íme, alig értem a város aranyboltozatos kapuja elé, két bársonyköntösű hófehér aggastyán jött eléem a király küldetésében. Közölték velem, hogy a király és környezete már türelmetlenül vár rám, hogy meghallgassa jövetelem okát, és segítségemre legyen.

És, barátaim, valóban így is lett.

Amikor a színezüst alabárdosok sorfalában beléptem a kupolás terembe, az már nyüzsgött a bíborba öltözött urak és hölgyek seregétől. A legpuhább és legkiemelkedőbb helyen pedig a király és királyné várakoztak rám.

Ó, csak láttatok volna ezt a gyönyörű fogadtatást. Az urak és élükön a király, felállva üdvözöltek, és a király rám emelve serlegét, ilyenképpen köszöntött:

- Üdv az emberi léleknek, mely benned csak úgy lakozik, mint mibennünk!

És miután mindenki újból helyet foglalt, még hozzátette:

- Beszélj, jó ember, a bányák és földek dolgosairól: hogy s miként lehetne sorsukon könnyíteni.

S akkor én a terem közepén leültem egy színarany vánkosra, és az urak és a király és a királyné is mind körém ültek, és beszélni kezdtem:

- Hetven éjszakán és ugyanannyi nappalon gyalogoltam hozzátok, míg végre fényes palotáitokra ráakadtam. Roppant távolság ez, mely a bányák, földek és műhelyek népeitől elválaszt benneteket, és bizony megöli az összetartozandóság népeitől társaitokkal szemben. S talán azért van az, hogy oly keveset tudtok az ő sorsukról, mely nyomorultabb a barmok sorsánál, és lelketlenebb, mint a hóhéraitok, kiket falkákban ránk engedtetek.

Amiért én jöttem, az sem több, sem kevesebb, minthogy meggyőzzek benneteket az élet mai rendjének erkölcstelenségéről és ostobaságáról, és megmentsem lelketek üdvösségét.

Mert lehetne az élet másként is, lehetne úgy, hogy a föld java, a nap fénye és hője, a vizek öröme és sója, a gyümölcsök hamva és íze, a növények zamatja és nedve egyaránt elérjen minden embernek viskójáig. És lehetne úgy, hogy minden lélek világos, kertes házakban és tiszta, füsttelen ég alatt lakozhatna, és minden anyák gyermekei érettek és egészségesek lennének, akár a ti gyermekeitek, kik a szeptember végi szőlőfürtökhöz hasonlóak.

Lehetne öröm és boldogság az élet, és mindenkié a föld, és mindenkié a nap, lehetne tágas és meleg a nappal, és csendes és békés az éjjel, s a nevetés sohase fogyna el az emberek szájáról, és sírásra senki se csordítaná szíve feltelt könnyét.

Lehetne kenyér és szőlő mindenkinek, elegendő és kellő, és senki se kódoroghatna éhen falaitok alatt, és szomjan senki sem veszne el a munkátlanság sivatagjaiban.

S mindez rajtatok múlik; szíveteken és eszeteken. Dicső szellemeteken, hogy a föld Paradicsommá változzon-e vagy sem. S ha van bennetek szív és lélek, ha van szeretet és ész, akkor nem fogtok habozni, és örömtők gyémántkővé válik a mások, milliók örömeiért.

Emeljétek hát velem mindannyian poharatokat az ész és szív társadalmára, a mindenki kenyérére, a földet átfogó testvéri szeretetre!

És lássatok csodát, alig hangzottak el utolsó szavaim, az urak és hölgyek s a király és királyné boldogan felugrottak, és könnyes szemekkel emelték magasra serlegeiket, és harsányan kiáltották:

- Úgy legyen! Úgy legyen!

S akkor kitárták városaik valamennyi kapuit, s minden jóval és legfőképpen szívük terhével mögém sereglettek, hogy meginduljunk felétek. És amikor megérkeztünk a bányák, földek és műhelyek közé, és ők meglátták a ti elsorvasztott napotokat, és megkóstolták szalmából örölt kenyereket, és tenyerükre emelték sápadt, tökfejű gyermekeiteket, sírva borultak nyakatok-

ba, és megosztották veletek mindenüket. Ételt és munkát, mely ettől kezdve a felére csökkent és a legtisztább házaik köveit és kenyérmagvaik javát és földjeiket és az időt és napot és a füvek zöldjét, barmaikat és mindent.

És a föld megnépesült kertekkel, és a kertek megsokasodtak házakkal, melyek szintiszta üvegből voltak, és ezekben pedig pufók, rózsapiros gyerkőcök álmodtak az anyák karjaiban.

Így lett a szív és ész tengelyén forgó föld minden jó és öröm hordozója, az átkozott, sáros föld helyén, és az emberek egészségesek és kemények, mint a kő és a gyümölcsök.

Amikor a kék szemű gyerekeember befejezte elbeszélését, a tárnákban kuksoló emberek mind nyitott szájjal és könnybe lábadt szemekkel meredtek rá. S csak akkor sóhajtottak fel újból, amikor a szép álomnak vége volt, és a fáklyák már majd tövig égtek a sziklákon.

S ekkor az egyik közülük így szólott:

- Álom volt, gyönyörű álom. De minden kanóc tövig ég, s utána csak a sötétség él tovább.

A kék szemű gyerekeember ekkor ezt válaszolta:

- Adjatok nekem útravalóul egy karéj kenyeret a közösség cipójából, sózzátok meg az elapadt mellű anyák könnyével, és én elindulok megkeresni az urak országát, és valóra váltani álmomat, mert hiszek abban, hogy bennük is lakozik emberi lélek, és nem halt meg a jóság, hiszek utam sikerében, s abban, hogy velük fogok hozzátok visszatérni, s minden úgy lesz, mint azt megálmodtam. Ti pedig reméljétek és tűrjétek, mert én élve vagy halva, vissza fogok térni, és hírt hozok győzelemről vagy halálról.

S akkora legvénebbek lesztek egy karéjjal a közösség kenyeréből, és megsózták az elapadt mellű anyák könnyeivel, és a kék szemű gyerekeember elindult az országút porában, megkeresni s meghódítani az urak szívét.

Fegyverzete mindössze a reménység s gyermekes hite volt az urak emberségében és az útravalóul kapott karéj kenyér, mely minden falatnál emlékeztette társai életére, és megsokszorozta hitét és erejét.

A bányák, földek és műhelyek lakói kikísérték a kék szemű gyerekeembert az országútra, és megcsókolták sápadt homlokát, s aztán útjára engedték. A patakok, erdők és források már daloltak az estben, és a csillagok százezer szentjánosbogara között kéken és habosan úszott a hold.

Így indult el útjára a kék szemű gyerekeember, és bizony, az útja szép volt, mert amerre csak elhaladt, a fák porig hajoltak előtte, és az őzikék kerekded szemekkel pislogtak rá az erdőkből.

De nappal a forraló nap leolvasztotta csontjairól a kevéske húst, és bizony a hatvankilencedik napon már csak csont és bőr volt a kék szemű gyerekeember.

De íme, a hetvenedik napon csak megérkezett a kék szemű gyerekeember az urak városa elé, mely ott feküdt körös-körül a tengerparton, fél felivel az erdők, másik felivel a szőlőhegyek felé, és fölötte oly tiszta volt az ég, mint a megtisztított lámpaüveg.

S ekkor a kék szemű gyerekeember fáradtságot és éhséget elfelejtve, megsokszorozta lépteit, és alig harminckilós teste, mint az árnyék lebegett el a földek és folyók tükre fölött.

De amikor a boltozatos kapu elé ért, legnagyobb csodálkozására nem látta ott a két habfehér aggastyánt, hanem helyettük két bulldogfejű katonára talált, akik bizony sem ízes kenyeret, sem érett szőlőfürtöket nem hoztak eléje tenyerükön, hanem vadul eléje vetették alabárdjukat és ráordítottak:

- Ki vagy, bélpoklos?!!!

De a kék szemű gyerekember csak boldogan mosolygott a kissé túl barátságtalan megszólításra és válaszolt:

- Nem vagyok bélpoklos, mivelhogy testvéretek vagyok, és a szeretet és értelem gyümölcsét hordom keblemben, akárcsak ti és királyotok. Hetven éjszaka és ugyanennyi napja vándorolok már, hogy egyetlen szót váltsak uratokkal, és elmondjam, neki, mint élnek társaitok a bányákban, a földeken és a műhelyekben. Én jól tudom, hogy uraitok már türelmetlenül várakoznak rám, és hallani akarják jövetelem okát. Ezért menjetek, és jelentsétek neki, hogy megérkezett és bebocsátásra vár a bányák, földek és műhelyek küldötte.

Az alabárdosok ekkor a sarokba csapták alabárdjaikat, és úgy nevettek, hogy csak úgy rezgett a háj szívük fölött. S mivel úgy gondolták, hogy uruk és királyuk is olyan mulatságosnak fogja találni, mint ők ennek az árnyékkönnyű bolondnak a beszédjét, egyikük elszaladt a királyhoz jelenteni, hogy egy ember vár a kapu előtt, aki igen mulatságos dolgokat tud mesélni, és ha a király mulatni akar, akkor vezettesse maga elé az idegent, aki nem nyom többet harminc kilónál, a szakálla szőke, a szeme kék és hetven napja és ugyanennyi éjszaka vándorol már, hogy egyetlen szót válthasson a királlyal.

S mivel a városban éppen farsangi mulatság volt, a király elrendelte, hogy vezessék eléje az árnyékkönnyű bolondot, és a tréfa kedvéért fogadják illő tisztelettel.

S amikor a kék szemű gyerekember az alabárdosok sorfalába ért, és azok illő tisztelettel tornyokat raktak föléje alabárdjaikkal, a szíve boldogan felnevetett, és kitárt karokkal lépett be a kupolás terembe, melyben elfojtott nevetéssel, de illő hajlongással fogadta az egész összesereglett vendégsereg.

A király pedig így köszöntötte zsámolyáról a kék szemű gyerekembert:

- Üdvöz légy, idegen, házamban, mely a tied éppúgy, mint az enyém és népeid éppúgy, mint az én népeimé. Kérlek, foglalj helyet a terem közepén, és mesélj nekünk utadról és jöveteled céljáról.

A kék szemű gyerekember remegő ajakkal mormogott valamit maga elé, és közben szégyenkezve takargatta tépett rongyaival ágsovány tagjait. A király ezt látva, azonnal levetette bíbor szép köntösét, és a kék szemű gyerekemberre terítette. Ez pedig apró fejével és nagy szakállával igen mulatságos volt a nehéz, mélyvörös palástban, úgyhogy a terem csak úgy zúgott a kacagástól.

De a király ravaszul csöndet intett, és a kék szemű gyerekember végre beszélni kezdett:

- Ó, milyen boldog vagyok, hogy álmom ily pontosan beteljesült, és nem csalatkoztam emberiségekben. Ahonnan én jövök, ott örökös a sötétség, a munka és az éhség. Az asszonyok és gyerekek sorsa kutyább a férgekénél, és a férfiak élete a hajnaltóli robot. Ott nem ismerik a színeket, a virágok fogait és az állatok meleg tekintetét. Nem a gyümölcsöket, az ízeket, a kenyeret, mert azt porból és tövisből őrlik, és ujjukat szopják hozzá sültnek.

A teremben viharos nevetés zúgott fel, és a köpcös királyné majd lefordult trónjáról, annyira rengette a háj nevetésben. Egy pucéran öltözött, tejfehér testű leányzó pedig egyenesen a bíborban ülő kék szemű gyerekember elé kúszott, és egy liliummal megcsiklandozta lába közét.

A kék szemű gyerekember arcát halálos pirosság öntötte el. De erre még harsányabb nevetés támadt, és a király úgy nevetett, hogy legurult a trón lépcsőjén, amelyen ült, és egyenesen a pucér, fiatal leányzó lábai között dugta ki a fejét.

De aztán a király újból csöndet intett, és kérlelte a haragos gyerekembert, hogy folytassa a beszédjét, mert ők szomjaznak szavaira.

A kék szemű gyerekember rövidre fogta szavait:

- Azt álmodtam, hogy hittem az urak emberségében, és eljöttem, hogy valóra váltsam álmodmat. Eljöttem, hogy megismertesselek benneteket testvéreim sorsával, és hogy változtassatok sorsunkon. Az élet rendje ma még a ti kezetekben van letéve, ne éljete vissza ezzel, ássátok fel szívetekből a jóságot, és változtassátok kerrté a világot. Kertté a világot, és minden kertben épüljenek üvegházak, és azokban boldog anyák ölében egészséges gyerekek ringatózzanak, és viruljon öröm és nevetés a nap alatt.

Az emberek gurultak a nevetéstől, és a király megkérdezte:

- És mint tudnók ezt elérni?

- Jöjjetek velem, és hozzátok magatokkal javaitokat - felelte újra fellángolt hittel a gyerekember -, s győződjete meg felőle, mily nyomorultul élnek testvéreitek, és cselekedjete akkor szívetek és szeretetetek szerint. Ez pedig majd azt fogja súgni nektek, hogy osszátok fel palotáitok köveit és vizeiteket és erdőiteket és a mezőket, a kenyeret azok között, akik mindebben szűkölködnek. És akkor nem lesznek többé égig nyúló paloták és árokba dőlt vityillók, és éhségtől és jóllakottságtól fetrengő emberek a földön, hanem lesznek egyszerű, kertes házak és dolgos, békés emberek.

- Micsoda?! - visított fel egy pókhasú bibircsókos az egyik pamlagról - dolgozni küldesz bennünket?!!!

Erre aztán oly harsány nevetés támadt, hogy egyszeribe beborult az ég a kupolás terem fölött, és a kék szemű gyerekember pedig haragtól reszketve, letépte válláról a király palástját, és rátaposott:

- Ó, széttörtétek bennem legszebb álmom korsóját - jajongta -, de magatok fölött a léhaság és semmittevés napját törtéte össze, mert a bányák, falvak és műhelyek népét megtanítottátok, hogy miképpen számoljon le hiú álmaival. Ó, legyen hát! Békés tenyerünkbe tört nyomtatok, legyen hát a harc, fekete, telhetetlen szívetek és férges agyatok ellen! De jaj, ezerszer jaj akkor nektek!

De a kék szemű gyerekember haragja csak arra volt jó, hogy a terem újra felbőgjön a röhejtől. A tréfa kedvéért a király megparancsolta, hogy az árnyékkönnyű bolondot kenjék be mézzel és mártsák pihébe, s úgy kergessék végig zeneszóval a városon.

S valóban így is lett. Az urak és gyermekeik kisereglettek a paloták balkonjaira, és onnan hurrogtak és vihogtak le az árnyékkönnyű bolondra, aki mézbe mártott testen millió pihével futott a korbácsok csapásai alatt végig a városon.

Amikor aztán a korbácsok már túlkergették a város kapuin, a kék szemű gyerekember a halálos fáradtságtól és a roppant szégyentől összerogyott egy patak partján.

Fölötte daloltak a madarak, a patakban cikcakkban aranylottak a halak, de ő halálosan elvérző szívvel zokogott a fűvön.

1928

MISA

Misa ott született a szürke körengeteg szívében, ott, ahol a kifelé boruló szökőkutak és egymásra hajló fák csokrai ismeretlenek, ott, ahol csak a házak mocska fut le egykedvűen a girbegörbe esőcsatornáknak.

Mielőtt megszületett volna, még nem hívták csak úgy egyszerűen Misának, hanem hívták kicsinyke Misámnak, s amikor pedig az anyja szíve alatt először megmoccant, Kisjankómnak, Madaramnak, Sárgarigómnak.

Olyankor egy lógó bajszú férfi és egy naparcú asszony virrasztottak tervezgetőn fölötte.

Az alig négyasztalnyi szobában, a sárga papírtölcséres lámpás alatt született meg Misácska. Az apja a tehetetlen, lógó bajszú férfi kint gubbasztott a konyhában a macskaszemű tűzhely előtt. Amikor a szobából a jajgatás egyre erősödött, letépte gallérját, és fel-alá kezdett rohanni a kis helyiségben. Bent pedig a tiszta cihák között krétafehéren feküdt Misácska anyja, s kezeit esdeklőn összekulcsolta teste kerek halmán. A kócos, zilált szomszédasszonyok mind ott görbedtek az árapályos testhalom fölött, s arcuk együtt vonaglott a kínlódó asszony arcával.

Misácska komisz féreg volt, elette az anyja vérét, elszíttá lélegzetét, letörölte orcái rózsáit, az izmaikt pattanásig felajzotta, s amikor a szegény asszony már elkékülten remegett a kerek vértócsában - megszületett.

Kint a nagybajszú ember ekkor sóhajtván a szívéhez kapott, s végigzuhan a konyha kőkockáin.

Misa élt, vörös volt, mint a rák, s torkából a pokol piros szalagjai sivalkodtak. A szegény nagybajszos emberrel senki sem törődött. Egy darabig ott rángatódzott a köveken, mint egy kettémetszett kígyó, s azután hirtelen egészen elcsöndesedett.

Misácska apja szívbeteg volt, reggeltől estig futkosott a hatalmas lendítőkerék alatt, a dugattyúk cikcakkjában, melyek együtt cuppogtak szívével. A levegő izzó volt körülötte, mint a seb, s a sarkokból, mint a vérző szájüregek lihegtek feléje a tátott szájú kazánok.

Most ott feküdt a konyha nagy kőkockáin, mint egy fekete keretben. Bent a tarkacihás ágyban pedig a nevető arcú asszony feküdt mozdulatlanul. Mert bizony Misa anyja sem született olyannak, mint azok ott, akik a város másik felében, a napos hegyoldalakon, a szép sétányok és átkúszhatatlan kerítések között sétáltatták a szívük terhét. A gyár robotosának született ő is, reggelenként, kapunyitáskor együtt vágtak neki a lógó bajszú emberrel a porfelhősöpörte utcáknak.

Nyáron egy legyezőgyárban dolgozott, színes papírrongyokkal pepecselt egy ötemeletes bérház döglesztő pincéjében. De amikor jött az ősz, s a legyezők lesárgultak a tükrök körül, a legyezőgyáros becsukta a boltot, és jégpályát nyitott a szomszédos grundon.

Ó, láttatok-e már megszülető emberkét? Még alig szaglott le róla az anyja meleg vére, s ő már apró virágtenyerére emeli az egész kis családot. S mint a vén fák horgadnak köréje a nagy robusztus emberek.

De most, hogy Misa megszületett, becsapták a vánkások közé mint egy visító húsdarabot.

Mert Misa anyja száján kicsurgott a vér, Misa apja száját elöntötte a hab. Az orvos - fiatal, gyerekarcú ember - ott állott a szoba közepén, kezében olcsó nikkelórával. És jobboldalt feküdt a sápadt arcú asszony, s baloldalt feküdt a lógó bajszerű ember.

A szobában csönd volt, a meggörnyedt szomszédok riadtan félköröztek az ajtó előtt.

Az orvos nem szólt semmit. Leült az asztal elé. Ült. Ült. S aztán értelmetlen, eltévedt szemekkel lassan viaskodott az óráját a mellényzsebébe.

Csönd lett, hosszú csönd.

Csak Misa hangja sivalkodott a ravatalos némaságban.

A bérházat körbefutó gangok roskadoztak a lakóktól, mint a karzatok. S lent, az apró kockás udvar közepén két ravatal állott, két vörös szegfűcsokros koporsó.

A koporsó mögötti tömött munkássorok fölött egy olcsó, vörös zászló, a Szervezet zászlaja csapdosott kibomlottan. Most egy munkás kilépett a sorból a két koporsó közé. A kezeit, mint két remegő ostort felemelte a levegőbe. A teste megdőlt, ingott, mint a vészharang a felsötétlő tömeg fölött. Aztán valahol hátulról mélyen és jajongón felsírt a dalárda, s a százfejű tömeg, mint a megbabrált hangszer ide-oda ingott a koporsó mögött.

Aztán négyen-négyen a vállukra emelték a koporsókat, s a menet végtelen hosszú sorban lassan kiáramlott a szűk kapun.

Este lett. A lámpák alá ledőltek a dolgok árnyékai.

A kis munkáslakásokban is egymás után sercentek fel a petróleumlámpások. Az asztalok köré szórtan embercsokrok telepedtek.

Csak Misáék lakásában nem holdazott fel a lámpás.

De a lakásokban ezúttal valami különös komorság telepedett az emberek mellére. Agyaggá ízetlenítette az ételüket, zsíros kormot kevert a vizükbe, s a kenyér is, a szagos, szőke kenyér, mint egyetlen sárdarab érintetlen hevert az asztalokon.

Aztán innen is, onnan is, emeletről, földszintről megindultak az asszonyok a sötét lakás felé.

- Vajon ki ér oda elsőnek - kérdezték reszketően magukban. Mert aki első lesz, az talán első lesz tisztességben, de ott egy karéjjal kevesebb jut a kenyérből, egy marékkal a lencséből, egy arasszal a fekvésből.

De ekkor már a ház összes asszonyai útban voltak Misa bölcsője felé.

A szomszédban egy fura suszter lakott feleségestől s négy gyermekestül. Már első kapunyitáskor nekilódult az öreg a hajnalnak, s szidta az esőt, a hideget, a tikkasztó délutánokat, s eközben alávaló káromlásaival jó néhányszor ugyancsak körülnyálazta az úristen nevét.

Pedig tudni kell, hogy a suszter már harminc álló éve, hogy minden hajnalkor az isten házába tartott. Oda bizony, a nagy, boltozatos, aranyveretű hajóba. Mert félt, borzasztóan remegett a suszter a haláltól. S talán éppen ezért van körülötte a sok gyerek, s talán ezért került Misa is hozzájuk.

Misa ott sivalkodott naphosszat a halomba hányt ócska cipők és megcinkezett fazekak polcai alatt a teknőben. Nyolchónapos volt, amikor kimászott a teknőből és a szoba csöndjében oda négykézlábazott a suszter háromlábú széke mögé. Az öreg a zajra összerezsent, a szíve vadul vert, de nem mert hátratekinteni. Homlokáról pedig csöppekben gyöngyözött le a verejték.

Már érezte is a csontos kezét a vállán, már hallotta is a zörgő nevetést... De hajajaj! Misa kacagott fel rá két meleg gyerekszemével a szék lábai közül. Az öreg dühében belevágta a kis porontyba a dikicset.

Egyszer beleragadt a feje a gang rácsába, egyszer egy óriás zsíros kenyérrel elaludt a szalmahulladékos ágy alatt, s csak másnap délután akadtak rá, egyszer egy henteskocsi alól húzták elő porsápadtan, egyszer az öreg suszter a sarki szatócs karjaiból tépte ki, aki két szem cukorért naponta ott turkált nagy szőrös mancsával Misa ágyéka körül.

Aztán elkódorgott a gyerkőcökkel megdézsmálni a rácok zöldséges karavánjait, s a vásárcsarnokok standjait körül marakodni az elhajított, penészforintos narancsokért.

Mikor hatéves lett, a suszter egy reggel kézen fogta, s elvitte a szerzetesekhez az iskolába. Itt tanultak az övéi is, itt tanuljon Misa is.

Kutyául krárogott, asztmásodott ekkor már a suszter, a lábai megpuffadtak és összecsucódtak folyvást, mint a rossz harmonikák. Szemei mély üregükből fénytelenkedtek a végtelenbe.

S egy reggel aztán letérdelt a suszter az oltár rácsa előtt, és suttogva így kezdett elmélkedni:

- Innen én már nem kelek fel a Te segedelmeddel sem. Ötvenkilencszer háromszázhatvanöt hajnalban indultam el Feléd, Téged keresve reggel, és káromolva este. Hol voltál, hol rejtőztél, miért, hogy keresnünk kell, kinek napként kellene előttünk röplönnöd? Mert ki érheti fel azt, hogy Te vagy, ha csak építész ránc, s mi Terád egy halomnyi gunyhót sem építhetünk? Reggeltől estig szegény voltam, mint a bibliai szegények, és napestétől reggelig szent, mint az apostolok. S ha már mással, Uram, mint éhes szájjakkal nem áldottál meg, úgy engedd, hogy legalább itt nyughassak meg a Te magas árkádjaid alatt, a Te fényes templomos pincéidben. Egy utolsó koldus, egy hitében Általad meggyalázott suszter akar a Te fényes úri termeid alatt a végsőig rohadni.

Így szólt a suszter, és káromkodva arcára esett.

A suszter szép temetőt követelt magának, de haj, a kripták ott lent, már mind bérbe voltak adva; gyémántkoronás hercegek s szilszkingalléros bankárok mosolyogtak fel a naiv suszterre.

Így hát a susztert becsapták egy lepedőbe, kivitték a temetőbe, két gebe húzta, azóta is ott porlad, külön a faggyú belőle, s külön a szűk csontok.

Teltek az évek, és Misa szorgalmas vendége lett a gótablakos épületnek, s tán ha úgy esik, s valami közbe nem jön, jóra való papot neveltek volna belőle a könyörületes papocskák. Ámde Misa ott élt a kietlen bérházban a durva szavú, dörgő énekű munkások között, és eltanulta a gondolataikat, s ami aztán végképp vesztét okozta, eltanulta gyújtó énekeiket.

És így történt, hogy az iskolában is el-elszórt maga körül a hallottakból s mindama borzalmas felfedezésekből, amiket ott a csigalépcső hajlata alatt tett az utcagyerekek csokrában és a cigarettacsutkák parázsló lámpionjai alatt. S az csak természetes, hogy már tizenegy éves korában jól megalapozott véleménye volt mindenről, s többek között biztos tudomása volt arról is, hogy a gyerekeket nem a gólya hozza, hanem a szegénység. S így aztán nem csoda, ha a tanárjainak sok kellemetlen pillanatot szerzett, s hogy a matrózzruhas, sonkaszömlés társaságban hamarosan ő lett a parlament szurokszemű megbízhatatlanja, s a legkisebb rendetlenség is ráterelte elsőnek a tanár urak gyanúját.

S bizony volt még egy nagy baj; Misa gyomra állandóan korgott az éhségtől, s ez az éhség sehogy sem engedte odafigyelni szegényt a papocskák kenetteljes beszédére. És Misa a falba vert fogasokon sorakozó kis prémgalléros télikabátok zsebeit fürkészte, dudorait találgatta.

Bizony két csontsovány kezét korán ránevelte az élet a lopásra. Lopott, mert éhezett, s éhezett, mert jóformán csak a lopásból éldegélt. Egyszer aztán - még egészen kora reggel, amikor a kis társai még a bő reggeli kényelmetlenségével feszengtek helyükön - megdézsmált egy kis szőrmegalléros kabátot. Jaj, hogy ijedeztek, jaj, hogy nevettek Misa szemei, amikor a plüssbéléses zsebből kiemelte a zörgős, vajpapírba csomagolt tízórait! Milyen mohón, milyen vigyázatlanul gyömöszölte a kis csomagot zsebébe, és micsoda kínokat szenvedett, amikor a szalámis vajás kenyér szaga megütötte az orrát.

Egész idő alatt tapogatta a csomagot, kis léket körmölt ki rajta, le-lecsipegetett a puha kenyérből, s rágatlanul nyelte el a fenséges falatokat. De aztán, aztán a szemei vérbe borultak, az orrcimpái feltágultak, két kezébe kapta az egészet, s falta, nyálazta, mint egy kiéhezett kis állat.

A tanár úr a katedrán épp égne fordította a szemeit, amikor is hirtelen feleútjukban meredten megállította, és a habzsoló gyereke ejtette őket. Az egész osztály, mint valami magnetikus varázs alatt követte tanítója tekintetét.

És Misa száján csurgott a nyál, s a karjaiban valami soha nem érzett melegség és életvidámság karikázott. S azalatt megnyúlt testét még jobban felésodorva szinte zajtalanul, lépésről lépésre közeledett hozzá a fekete reverendás ember. Egy pillanatra, mintha mind a tíz ujjával a gyerek torka felé akart volna kapni, de aztán leejtette a fojtó ágakat. Megállott szótlanul, teljes magasságában Misa előtt.

S nem tudni miért, a rémülettől-e vagy a beteg szívéből, de Misa élettelenül eléje vágódott a padlóra.

Az meg, mint valami fekete zászló rágörbült Misára.

Misa ott állt a katedrán kibomlott kabátban és sárgán, mint egy sárgaságban szenvedő beteg.

A kezében az ételmaradékos papírral, Misa inkvizítora ült a dobogón álló asztal mögött.

És Misa beszélni kezdett, és lassan bevallotta összes kóborlásait és apró tolvajlásait, s mind-mind azokat a fojtó, szívfacsaró dalokat, amiket templomból hazajövet s a tüntetéseken szokott énekelni.

S a másik kimondta az ítéletet:

- Bűnös! Bűnös az őse, nagyapja, apja, kölyke, unokája. Ha nincs: lop, ha van: elissza. Dolgozik? Kevesli a bért! Nem dolgozik? Szidja az államot, új társadalmakról, szocializmusról beszél, álmodozik! Gyere ide! A szemem elé!

A lehelete melegen begőzölte a gyerkőc sápadt arcát:

- Nézz a szemembe!

S a szemeit, mint két éles tört belemélyesztette a fiú zsibongó értelmébe: - Azt a nótát akarom hallani!!!

Misa dadogott: - Az a nóta... azt a nótát... ő csak úgy leakasztotta a szélről... ő... igen... ő szokott füttyörészni... két kezét zsebre dugva füttyörészgetve szokott átmenni a grundokon... de a szöveget már elfelejtette... igen... elfelejtette...

- Hazudsz! Már megint hazudsz!

Misa esdeklőn nézett maga köré, de a társai dermedten ültek. Aztán, hogy olyan egyedül, olyan idegenül érezte magát az egész teremben, hirtelen valami izzó dac keményedett beléje. Húzta, gyötörte fel a szájára a hangokat, mintha csak a belei csavarodtak volna fel a nyelvére, a feje zúgott, a nyelve megdagadt, a fülei égtek, veres gyapotködök szálltak az értelmére.

És énekelni kezdett, mint a szíven szúrt forrás: azt az öreg, ezerszer elénekelt dalt, amelyet annyiszor hallott feldördülni a leredőnyözött körutakon:

Proletárok, egyesüljetek,
Elaggott a régi rend, s beteg,
Szebb jövőért áhítoz szívünk,
Hódít a zászló, amit viszünk,
hó-ódít a zászló, amit viszünk...
Sze-ebb jövőért áhítoz szívünk!

Nincsen messze már a diadal,
Zsarnok önkény, s szolgaság kihal,
Az igazság napja felragyog,
Az igazság napja felragyog.
Az eszme é-él és győ-ő-őzni fog...

A másik nézte a fiút, az egyre kipirultabb arcát, a lámpázó szemeit... s aztán a torkát összeharapófogózta valami gomolygó gerjedelem: felugrott az ének lángja alatt óriásit nőtt gyermek előtt.

Arcul ütötte irtó csattanással. Jobbról balról, balról jobbról.

Már a földön hemperegtek, de a fiú énekelt elállíthatatlanul, sikoltón habzó szájjal.

Két dulakodó kísértet, két kalácsba fonódott állat.

S hasztalan gyömöszölte ökleit a fiú daloló szájába, az ének lobogott, mint a kemence tüze, és mintha most már a körutak menetei is vele dörögtek volna.

A padok között a legsunyibbak és legkárörvendőbbek is összetört szívvel zokogtak a támlákra borultan.

Misa most már csak arra emlékezett, hogy beleszaladt a délutánba, át a porgózós városon, végig a hatalmas vashídon, egész az erdő széléig. Itt aztán leejtették magukról lábait.

Mikor újra kinyitotta szemeit egy pillanatra, már esteledett. Csillagok álltak az ég unalmán.

Fújt a szél, fújt nagyon, s hirtelen valami halálos gyöngeség ömlött el Misa tagjain. Némán meredt fel a magasba üvegesedő szemeivel, aztán újra lecsukódtak szemhéjai.

A fák állták a vártát körülötte, s fölötte a csillagok az ég ultramarin mellén.

A TBC pavilon B osztályába kizárólag autó hozta a betegeket. Amit a nagyváros az utcákon, a külvárosi bérkaszányákban, a hidak alatt vagy az országúton elhullajtott, azt mind ide fuvarozták a sikongó, vörös zászlós mentőkocsik. S bizony meg kell adni, hogy innen minden út már csak egyenesen - jobban mondva függőlegesen - az égbe vezetett.

Olyan volt ez a nagy, oszloptalan barakkterem, mint ágyakkal telerakott áruház. Körös-körül keresztben és hosszában, mint az összevissza kanyarodó pultok: ágyak, ágyak, ágyak.

S mindehhez az ágyak olyan közel voltak egymáshoz, hogy egy gyerek lehelete hidat verhetett volna közöttük. S bennük fénytelen szemekkel, mint a mázuktól lemosdatott viaszfigurák, a harminckilós emberroncsok.

Most ugyanebben a teremben, annak is a legsarkában - ahonnan alig egy kiáltásnyira tizenegy friss halott hevert kétvállon a fekete kapus hullakamrában -, feküdt kiízott orcákkal Misa. Hatodik napja már, hogy a szemei lezáródtak, s megkínzott teste befogadta magába a láz hiúz-állkapcsait. Arca viaszszárga, csak a két pofacsontja körül izzik, mint az átvilágított korall. Parányi teste vizes rongyokba bugyolálva, bordáin gyalogol a verejték, le, le ágsovány láb-szárain, végig, végig teste apró hepehupáin.

Így fekszik itt, amióta a vörös zászlós mentőautó befutott vele a kórház kapuja alá. Az orvosok ha elhaladnak az ágya előtt, lábujjhegyen osonnak, mint a fénysugarak.

Amióta itt fekszik, körülötte már hatodszor váltották az ágyneműket. Koldusok heverték itt egy egész életen át sóvárgott tiszta fehérségben utolsó éjszakáikat, elhasznált robotosok hunyták le szemeiket örökre, mielőtt beáradt a hideg fényű márciusi nap. S voltak itt föld-szagú, nehéz kezű parasztok is, centrumában minden elhasznált erőnek - ők az örökké dolgo-sak s a mindig szótlanok, még saját lábaikon jöttek be a falvakból, tarka elemózsiás batyuval a hónuk alatt.

Az egyik - Misa szomszédja - ott feküdt hosszában. Az ágya támláját leemelték, hogy szálfá testét kinyújthassa a matracon. Ez csak meredt folyvást maga elé, s vére dobálta hullámait, fel-fel a legmagasabb pontokig.

Néha fel is ült, nagy, súlyos fejét hosszú törzse elé lógasztva. Ilyenkor tág szemekkel meredt Misa világító orcáiba, és alig hallhatóan motyogta:

- Harapd csak, harapd... el ne engedd... mert akkor hupsz, átugrik az én nyakamba...

Tegnap még az elemózsiás cókmókját is kioldozta, evett, ivott rá egy hosszút, öblös korttyal, motyogott valamit és vége volt.

Nem értett ő nagy komédiát csapni a dologból. Mikor leemelték róla a takarót, a karja a feje alatt nyugodott, úgy jóízű álmában feledkezett ki az életből.

Szembe Misával egy tót napszámos feküdt; ez állandóan sült krumplit rejtegetett a vánkosa alatt, hogy a lázmérés előtt a hóna alá dugja, és a fölmelegített hónalja alatt felszökjön a lázmérő. Így remélte, hogy kihúzza majd tavaszig, amikor megkezdődnek az építkezések ezen a jó, finom helyen. S mindeközben persze telve volt rettegéssel és félelemmel, hogy mégiscsak kidobják az utcára. Naphosszat siránkozott a félhalott embereknek, és az orvosi látogatások alatt oly mélyeket hörgött, és oly ugatóan köhögött, hogy az ősz fejű professzor úr is összeráncolta homlokát.

Már mindenki tudta kívülről a totocska mondókáját, amikor egy-egy új beteg tudtára adta ilyformán, hogy a maradékok pedig őt illetik:

- A szegínség, minden csak a szegínség! Minden csak a sok gyerek, minden csak az asszony. Asszony kérni pénzt, gyerek kérni enni, de totocska beteg lenni, kórházba, bedugni füleit ujjával, és fejére húzni takarót. De majd jön a tavasz, újra dolgozni, de koszt nem jó, nem elég, és összeszedni maradék, sok finom csuszpeijzot, sok lekvárt, négy lekvárt, nyolc lekvárt, húst megenni, kenyér, echt fein kenyér, minden tányér övé, mert sok szegény ember nem enni, kampec sok szegény ember... de totocska mind sajnálni őket, de nem tehetni róla, csak sajnálni egész nap, s megenni nekik kelkáposzta, lekvár, mákosnudli, és küldeni feleségnek és kettő gyereknek... de minden hiába... március... április... fuccs úrnak lenni... fuccs... fuccs...

Vissza téglát hordani, fel-le kapaszkodni deszkákon... szalonna..., zabkenír... zabkenír meg krumpli... jaj, nem jó lenni totocskának... jobb lenni bacilusnak... finom, úri bacilusnak...

S így aztán a totocskának jutott az ételek nagyobbik fele, mert egyre kevesebben voltak, akik a szájukhoz tudták volna emelni a kanalat.

A totocska mellett egy szikár örmény kereskedelmi utazó feküdt. A fekete üstöke alatt a sárga arca már alig-alig ökölnyi. A lábai is dagadtak már, de ő még mindig a tavaszcseréről beszélt, mely újra talpra állítja majd, s a barna, elegáns úti bőröndjéről, melyben elfért a *Werheimer és Bumbum* cég miniatűr áruháza. S beszélt a paraszt szatócsokról és a zsidó boltosokról, akiknek ő mindig túljárt az eszükön... mert az örmény... ha... ha... az örmény... - S ilyenkor széles, sárga fogait rávilágította valakire, kiről azt hitte, hogy ott szembe vele a lefagyott eperfa ágai alatt leselkedik rá, pedig bizony az már hajnal óta letelepedett a feje mögé, kezében a halálosan pontos másodpercmérővel. De az örmény csak beszélt, életet lelkenézett a harminckilós roncsokba.

Beszélt nekik az Óceánról, az óriás, emeletes hajókról, amiken annyi a tej, tojás, sonka, hogy vödörben hányják ki a felesleget a cápáknak. S ilyenkor mindenkinek csurgott a nyála; sóhajok remegtek, mint égnek taszított lajtorják:

- Jaj, ha *akkor* kivándoroltam volna...

- Amerika! Tejjel-mézzel folyó Kánaán!

- De itt még kenyérre sem telik!

A háziúr, a boltos, a bérfizetés, az adóvégrehajtó, a rendőrozmester kísérteties figurái hajoltak föléljük a zálogházak farácsain keresztül, és valaki száján kiszaladt a nagyvitorlás kétségbeesés:

- Csak innen el! Ott, *ott* minden másképp lesz!

De egy másik gúnyba ölte a felröppent szavakat:

- A milliomosok ott angyalszárnyakkal repdesnek, és ciprusgallyakkal törlik le a munkások verejtékét!

- Ha... ha... ha... - Ezen aztán mindannyian nevettek.

Ketten vért hánytak.

Sebaj.

Holnap minden megváltozik.

- Ja-a-aj! Megfúlok!

Az óra megtoldhatatlanul elverte a kilencet.

Egy kéz benyúlt az ajtón, s rájuk csavarta az éjszaka minden borzalmát.

Aki megmarad, holnap tovább hallgathatja.

Reggel felé történt, hogy Misa a hullakocsi gördülésére felnyitotta a szemeit. Egyetlen fehér lepedőbe bugyoláltan a szálhosszú parasztot gurították el mellőle az alacsony vaskerekeken.

Misa szemei előtt újra elborult minden. Mert íme éppen fel akart tápázkodni, újra belefogódzni az életbe, s ekkor egy csontos tenyér megint visszafogozta a láz pipacs kertjébe.

De ez a második roham csak egy-két óra hosszat tartott. A teste már kigyöngyözte magából a szennyet, és újra éledni kezdett. S amikor újra kinyitotta szemeit, friss, nehéz szagú reggel áradt be a kitárt ablakokon.

A szomszédságában álló ágy már újra tisztába volt húzva, s a fehér párnákon egy közel tizenegy éves gyermek feküdt eszméletlenül.

Az egész ágy körül orvosok görbedtek, öklüket beledagasztották a fiú bordái alá, s ilyenkor valami fájdalmas, mély sóhaj lebbent el a gyermek szájáról. Aztán elvitték az operációs terembe... Az operációs terem...

A harminckilós emberroncsok összevacogtak; eszük ijedt csomókat kötött az idegeikre. Szemeik előtt villogó lepkeszárnyakon felúsztak a hideg acélkezek, a nagyfogú fűrészek s a tündöklő csavarokra s emeltyűkre járó műtőasztal.

A nagy szótlanságban a föletlen kávék ott poshadtak a kis ágyasztalkákon, s még a totocskán is kivert az igazi, hamisítatlan láz. Bebújt az ágyába, fejére húzta a durva, fertőtlenített takarót, a lábait jól felhúzta maga mellé, hogy érezze, hogy még vele vannak. De még a takarón keresztül is hallani lehetett fogai vacogását. És hasztalan szorította a kezét a szívére, az egyre bolondabbul kalimpált a mellében.

S így történt, hogy alig oltották el este a lámpákat, a totocska kisurrant a csöndbe hervadt kórteremből. Lázas orcákkal s kis batyuval a hóna alatt átvette magát a kórház kerítésén. A szíve kongatott, mint a pallérok munkára hívó harangjai.

Futott lelkendezve a mézsgödrök között emelkedő épülő házak felé.

Misát az egész idő alatt nem látogatta meg senki. Az öreg suszter felesége egy szombati alkonyatban szétloccsant a vicinális kerekei alatt, amikor a sínek között a szemet gyűjtögette egy kis szakajtóba. A gyerekeit széthordták, árvaházba dugták, s mint a füst, eltűnt az egész kis család. Csak néhány gangos szomszéd mered ilyenkor egy pillanatra maga elé, de aztán befogja újra a nagy fogaskerék, és szalmává csépli a szívük és eszük virágait...

Estefelé a vattákba és kötésekre bugyolált gyermek ágya felől halk nyöszörgés próbálkozott Misa felé. A minduntalan besiető orvosok jódos és étheres szagok pántlikáit hozták magukkal. Az ápolónő már egy félórája állandóan a gyermek ütőerén tartotta az ujjait. De bizony az halkán és bizonytalanul vert már, mint a lejárában levő faliórák. S ez a bizonytalan, néha másodpercekig kimaradó ritmus feküdt rá az egész teremre.

Nemsokára elment az ápolónő, s ekkor félébrenlétben a gyermek felütötte a szemeit:

- Hol vagyok?

Misa békítően suttozta:

- Otthon vagy, a jó meleg konyhában, a jó boldog kenyérszagban, a jó békés lámpás alatt.

Mély, gúnyos nevetés szakadt fel a másik szájáról.

- Otthon? - nyöszörögte a fiú. - Hisz te bolond vagy! Mondd, hol vagyok, ki vagy te?

- A kórházban vagy, és én a szomszédod vagyok - felelte elszégyenülten Misa.

Megint egy halk, fáradt nevetés.

- Szomszédok! Milyen öregesen hangzik...

Aztán csönd van, csak a gyermek ki-kihagyó lihegése hallatszik.

- Én azt hiszem, meg fogok halni.

- Az lehet. Már én is voltam meghalva - felelte Misa komolyan.

A másik mély hördüléssel felnevetett. - Voltál? Hisz te bolond vagy!

- Semmi az, csak egy óriás, bejárhatatlan fenék. Majd amikor érzed, hogy a lábaid kövesednek, és alácuppanni készülnek, mint a malter a dézsában... akkor.

- Akkor? - kérdezte tág szemekkel a másik.

- Igen, egy nagy fenék. S fönről folyvást cuppannak alá az emberek. Olyan az, mint a csillaghullás. S aztán ott a fenéken mind megnyugszanak. Ott hevernek rakásban, mint a kék, ott úsznak el barázdákban, mint a búzatáblák.

- És érdekes?

- Nem. Roppant csönd van. S mind úgy tesznek, mintha meg lennének halva. Néznek, mint a megfojtottak, s a kezük-hajuk ide-oda sodródik az árban.

A másik szaporán lihegett: - És nem találkoztál ott senkivel?

- De! A suszterrel. Ez a mostohaapám volt. Most is dühös volt, mint mindig. A keresztet szorongatta a kezében, melyet állandóan az inge alatt hordott, de azt hiszem, úgy szorongatta mintha el akarta volna hajítani, csak már nem volt elég ereje hozzá, s aztán halálos görcsben még jobban összemarkolta.

- S miért nem szólítottad meg?

- Az úgysem felelt volna. Nem felelt az életében sem. De a mostohaanyámat, aki szintén ott feküdt, azt megszólítottam.

- Igazán?

- Meg, hát! Ott feküdt egy halom szénnel a mellén, véresre taposott szájjal.

- Úgy?

- Úgy bizony. S akkor kérdeztem tőle: - jó-e itt feküdni? - S ő mondta: - jó. - S mért véres a szád? - Mert a mozdony eltaposott. - S az emberek nem törölték le, mielőtt rád szögezték volna a fedelét? - Nem. - S miért nem? - Nagyon sok dolguk volt, még a hasamat is elfelejtették összevarrni... - S akkor láttam, hogy a hasán és a mellén egyetlen zöld vágás pókosodott fel egészen a torkáig.

- Kórházi hullá volt - szólt valaki közbe közömbösen.

A megoperált gyerkőc egy mélyet nyöszörgött.

- És nem kérdezted meg tőle, hogy mért jó hát akkor ott lenni?

- Nem. De láttam, hogy jó neki. Az arca nyugodt volt, s a szemeiben sok-sok pihentség mosolygott rám. Én azt hiszem, csak azért, mert ott jobb neki, mint itt fent volt.

- Az lehet.

S aztán újra a megoperált gyerkőc szólalt meg:

- S nem találkoztál egy asszonnyal? Szalmasárga haja volt, kék szemei voltak, a kezében bizonyára üveget szorongatott, és biztosan énekelt is, s ott járhatott a férfiak sorai között, mint akárcsak életében. Figyeld csak, ezt énekelte bizonyosan:

Iszákosak szemében vagyok érett virág,
katonák ágyékában őrlő szalmaláng,
az ágyon, amin fekszem, urak alá tenyer,
suhancok álmaiban, a szegetlen kenyér,
kapuk alatt dideregnek
s ők mégis hogy remegnek
ha ujjuk hozzám ér...
Ó, jertek, ó jertek
meleg a hinta testem,
kik ültök és remegtek
tűzvágyas ketrecekben...

- Nem találkoztál vele? - kérdezte szinte felgömbölyve a gyerkőc.

Misa egy ideig szótlanul meredt maga elé, nézte a röpködő lángokat kis szomszédja szemében, s aztán kinyögte:

- De igen... találkoztam vele... és pontosan ezt énekelte.

A másik nagyot, boldogot sóhajtott:

- Az anyám volt.

Aztán sokáig csönd volt. S mégsem békesség. A betegek nyugtalanul meredtek a megoperált gyerkőc ágya felé, remegő ujjakkal emelték maguk elé a szikrázó hőmérőket. A megoperált gyerkőc újra megszólalt:

- És ki vagy te?

- Én? A Misa. A vörös Misa...

A másik élesen, jajgatón felnevetett:

- Vö-ö-ö-örös Misa?

Misa egészen a tarkójáig elpirult: - Igen! Így neveztek el - mert szocialista dalokat szoktam énekelni.

A másik nagy csodálkozó szemekkel hallgatott egy darabig. Kisvártatva újból megszólalt:

- S mit jelent az, hogy szocialista?

- Azt én nem tudom. De nagyon szép nótáik vannak. S jó őket dúdolni, ha az ember késő este egyedül megy át a grundokon. Olyankor úgy átjár a melegség, mintha csak szegfűszeges forralt bort ittam volna. S ilyenkor nem félek még az ördögtől sem... persze, amíg a nóta tart.

- S ha elfogy?

- Akkor újra kezdem.

Csőnd, s aztán Misa szólalt meg:

- S ki vagy te?

- A rádió - vinnyogta védekezőn a másik.

- Rádiókat eszel? - csodálkozott Misa. - Na, én tudok akkor zsírosabb falatokat is. De még egy marék répát is jobban megbecsülnék ebédre, mint egy szekér rádiót! Hisz te bolond vagy!

- Hisz én se ettem szívesen... de mindig mondták, és ha kész voltam a mutatvánnyal, egy hatost kaptam érte. De előbb, persze, mindig megnézték a számát, hogy tényleg lenyeltem-e. S így aztán muszáj volt... pedig én sohasem akartam. S aztán odaadták a hatost, és mindig mondták: nagyszerű fickó vagy, gyere máskor is! Merthogy ilyet ők még sohasem láttak.

- S kinek etted a rádírt?

- Az uraknak, akik az anyámhoz jártak. Mert ő mindig büszkélkedett velem, s mindjárt hozzá is szokta tenni, hogy még a rádírt is megeszi. S akkor azok mindjárt ígértek egy hatost, ha megteszem, és én megvettem, eleinte virtusból, s aztán, hogy az anyámat ki ne nevéssék.

- S mit csináltál azzal a sok pénzzel?

- Nyolc krajcárt mindig elköltöttem, s kettőért új rádírt vettem, hogy legyen raktáron.

- És nem fájt utána a gyomrod?

- De még mennyire! Még meg is dagadt sokszor. De gondoltam, ez csak a rádírtól van.

Misa felnevetett:

- S miért nem hagytad abba?

- Mert aztán egy este az anyám mind megitta a Lisoformot az üvegből, és elterült. A cédulát, amit azon az asztalon hagyott, amire az urak a ruhájukat szokták lehányolni, azt írta, hogy az élet erőseké, de ő gyöngé. S ettől kezdve a rádírevéssel kerestem a kenyeremet.

Misa egészen közel hajolt a kis szomszédjához.

- Kimentem a mulatók elé - folytatta amaz -, és mindig mondtam a jótévő uraknak, hogy akarják-e, hogy ezt a rádírt, amit persze már előre megpuhítottam a tenyeremben, megegyem? S akkor azok mindig nevettek, és a hölgyek mindjárt mondták, hogy igen. De akkor, mondtam, adjanak előbb egy hatost. És akkor adtak, és én megettem a rádírt, és ők nevettek, és megnézték a számát, hogy tényleg lenyeltem-e, pedig sohasem akartam lenyelni, és akkor azt mondták, hogy nagyszerű fickó vagyok...

- És a gyomrod, persze, nem akart leapadni?

- Néha apadt, néha puffadt, de gondoltam, ez csak a rádírtól van... de később már görcseim voltak, s olyankor úgy rángatództam a földön, mint egy elevenen kettémetszett hal... de az éhség még jobban fájt. Hát most utoljára is odaálltam egy fényes bár elé, és akkor jöttek ki négyen csupa frakkosok, csupa selyemruhások, s az asszonyoknak csak úgy két toll volt a kontyukba tűzve, de nem libatoll. Régi kuncsaftjaim voltak, és kérdeztem tőlük, hogy akarják-e, hogy megegyem? De akkor az egyik úr a zsebébe nyúlt, és elővett egy istentelen kemény rádírt, mintha csupa gyémántporból sajtolták volna és ezt mondta: De ezt e, te svihák!... s azzal kikapta a kezemből a jó puha megdolgozott rádírt, és elhajította. A többiek pedig nevettek, és egy koronát ígértek, ha megeszem. S én az egy koronáért és a szakma becsületéért megettem... gondoltam, rádír, az rádír... s akkor megnézték a számát, és kifizették a koronát, és azt mondták: kiváló fickó vagy, gyere máskor is, és kurjongatva elmentek.. Én meg örömben feldobtam a csillagos ég alá az ezüst szép koronát... és mit gondolsz... nem is esett többé vissza... megtetszett neki fent a csillagok között, hát beállt közéjük... mert hát keresem, keresem, hogy hova gurulhatott, s hirtelen az eső is megeredt, s amint így csúszok-mászok az aszfalton, egyszer csak valami nagy fájdalom szaladt a bordáim közé, mintha tör lett volna, s megforgott bennem vagy háromszor, görcsösen beledagadt a gyomromba, fel egészen a mellemig, fel a torkomig, fel az agyvelőmig, fel a hátam közepéig. Ordítottam, jajgattam, de a zuhogó eső kioltotta a hangomat, s akkor egy esőcsatorna alá cipeltem magamat,

és a zuhogó szenny alá tartottam tüzelő halántékomat, és akkor egyszer csak úgy éreztem, hogy az éles kés egyenesen a szívemen keresztül leszögezett a járdára.

Ezt mondta a rádirevő, s fölgörnyedt testét fájdalmas sóhajjal visszaejtette a verejtékszőlős vánkosokra.

Misa ekkor már rég fejére húzta a takarót, s összetört szívvel-lélekkel zokogott alatta ökölnyire összezsugorodva.

Hajnal felé Misa valami szörnyű sóhajra ébredt. Ijedten riadt a hang irányába, a rádirevő ágya felé. De az forintnyira nyílt szemekkel, s leejtett állkapoccsal feküdt mozdulatlanul. Misa szíve kalimpálni kezdett, mint a vészharang: de szó nem jött fel a száján. Magára rántotta újból a takarót, de a fogai vacogtak, összeverődtek, mint a hideg, élettelen vésők.

Most halk léptek közeledtek. Misa megismerte a ruha suhogásán, hogy az ápolónő jött be megnézni a rádirevőt. Igen, de most milyen feltűnően sokáig időzött az ágya mellett...

Aztán a nyugodt léptek egyre halkulón távolodni kezdtek.

Misa még mindig nem mert kibújni a takaró alól. A rádirevő sóhaja ott csavargott az ágya körül. A teste rázkódott, csuklott, dobálózott a félelemtől. Csak a spanyolfal gurítására rettent újból magához. Az ápolónő léptei mellett most jól hallotta az apró gumikerekes vasvázra kifeszített vászonfal közeledését, mely egyenesen az ő és a rádirevő ágya között állott meg. De Misa szívét semmiféle vászonfallal sem lehetett megnyugtatni.

Csak az, csak az lehet ilyen borzalmas - zavargott összevissza Misa eszében. És lassan bizonyossá vált előtte, hogy most már nincs menekvés, hogy most rajta van a sor.

S egyszeriben egész rövidke élete átvonaglott az agyán. És minden az eszébe jutott. És eszébe jutott az a roppant mumus is, akiről az aranyozott templomokban s a fehérre meszelt iskolákban és a vérszagú kórházakban mindig azt hallotta, hogy hetedízíglén áll bosszút azokon, akik benne kételkedni merészelnek... Igen, mindig, mindig úgy képzelte el ezt a roppant bosszúálló mumust, mint egy meglopott és ezen feldühödött mészáros. Pontosan olyannak, mint az ő sarki hentesüket a Keskeny utcából, csak még valamivel borzalmasabbnak. S hirtelen úgy érezte, hogy valahonnan a padlások, kémények és sürgönydrótok közül a nagyszakállas mészáros most lehajlik hozzá, és a hónaljáig meztelen karjaival összemarkolja a torkát, mint valami fűszálat. Ugyanakkor a másik karjában egy óriási, kifent bárdot emel a feje fölé, míg mögötte, a kismirglizett nagyagyarác acélkampókon kifolyt szemű borjak csüngenek, végelethetetlen.

Lerántotta magáról a takarót, s valami artikulálatlan jajongásba tört ki. Az ápolónő végigsimította Misa nyirkos homlokát:

- Na, mi baj, fiacskám?

A jó asszony szemei világítottak fölötte, mint az életbe visszavezető lángocskák.

És Misa belefogózott a fáradt arcba ágyazott, mindig mosolygó szemekbe, és csak azt kívánta, hogy reggelig el ne kelljen engednie őket.

Az ápolónő még egyszer megsimogatta Misa arcát:

- Aludj, fiacskám, még kora van - mondta, s aztán a kék szemek kialudtak Misa fölött.

Már-már úgy tetszett, hogy a kórteremben újra csönd lesz, de ekkor az udvarról tompa zaj hallatszott be a félig nyitva hagyott felsőablakokon. Mintha nem messzi kaput nyitottak volna ki az éjszakában. S valóban a hullakamra kapujában egy csatos szíjjakkal fellobogózott, alacsony kerekű hullakocsi gurult ki az udvarra.

S a kocsi gurult, gördült unalmas, halálos biztonsággal, egyre közelebb. S már ott gurult a barakk mozaikkal kirakott folyosóján, s már átgurult a kórterem küszöbén, jött könnyörtelen, egykedvűen, feltartóztatlanul a halott rádióvő ágyának.

Innen is, onnan is ijedt árnyak görnyedtek fel az ágyakban.

- Kiért jött a kocsi?

Csak amikor megpillantották a vászonfalat, nyugodtak el egy kissé. S most mindannyian a vászonfal irányába meredtek, amely mögül most a beszűrődő hajnali szürkületben megkezdődött a halál misztikus árnyjátéka.

Egyetlen szó nem esett, de mindannyian látták, hogy most két nehézkes árnyék rajzolódik ki a kifeszített lepedőn, és az elcsurgó kezű árnyak valami megsodort testet emelnek ki az ágyból.

S aztán már csak a kerekek zajtalan gurulása hallatszott, s még aztán a halottaskamra kapuszárnyainak tompa zörrenése.

És aztán dermesztő csönd lett. Néhány perc múlva, mintha mi sem történt volna, jöttek a takarítónők, s vizes ronggyal beborított porseprőikkel felmázolták a kórterem kövezetét.

Misa ettől a naptól kezdve már csak a kőfalon túlra gondolt; a roppant ölü elbűjtató városra. Igen, érezte, csak ott biztos az élete, a nagyszakállas mészáros elől ott el lehet bújni, ott a vörös zászlós munkások sorai között még szembe is lehet szállni vele.

Most már újra mosolygott, mosolygott az orvosokra, hogy mielőbb egészségesnek találják, és gyötörte magába az ételt, hogy lábai terhüknek mihamarább elvállalják.

S nemsokára kikerült a napos teraszra, és a budai hegyekről leáradó friss levegő ott játszott sápadt testecskéjén. Nemsokára szóba került a hazamenetele, és ez is már csak attól függött, hogy akad-e valaki, aki Misát elvállalja.

Már-már megfeledkezett a szegény rádióvőről, a nagyszakállas mészárosról és az éjszakában zajtalan vándorló hullakocsikról. S csak akkor borult el újra, amikor az ápolónő megmondta neki, hogy a kórházból addig nem engedhetik ki, amíg valami hozzátartozóját fel nem lelik.

Misa tudta jól, hogy nincs egy teremtet lélek sem ezen a kerek világon, aki a kisujját is kinyújtaná érte.

S így is volt.

Teltek a napok, és az óriás városban nem akadt senki, aki Misa iránt érdeklődött volna. S egy reggel meg is mondta a jóságos ápolónő Misának, hogy készüljön fel, mert másnap jön érte az árvaházi szolga, és most már ott lesz az ő helye is a város árvái között.

És hasztalan mesélt a jóságos ápolónő Misának az árvaház nagy kertjéről és a fejemnyi vasárnapi lekváros gombócokról. Misa csak azt a szürke gyerekkígyót látta, amely oly vigasztalan kanyarodott ki minden este harangzúgáskor az árvaház nagy kapuján. Azokat a fakó, kifejezéstelen gyermekarcokat, azokat a kis rabokat, akiket a szeretet cégére alatt olyan istentelen megloptak minden szeretettől. Azokat a kis cellafoglyokat, akiknek az egész úton egyetlen hangos szót sem volt szabad szólalni, akik soha nem labdázhattak kint az utcákon, s akik

láttán még a nagykendős anyák is ijedt szájalommal szorították magukhoz rongyoska gyerekeiket.

De nem is várta be Misa, amíg kötőfékre fogják, s behajtják abba a nagy szürke börtönbe a sok kis szürke juhocska közé, hanem még kora hajnalban kilopózott az előcsarnokba, ahol a számozott szekrényfülkében őrizték a betegek ruháit, s egy hajtűvel, a jóságos ápolónőtől elcsent hajtűvel, felnyitotta a maga kis rekeszt.

Egy perc alatt felkapkodta a kevéske holmiját, és aztán pedig, usgyi neki, átvette magát a magas kerítésen.

Már a kerítésen túl is mennyivel zamatosabb volt a levegő! Friss reggeli szél áradt le a budai hegyekről, s amint dobogón szaladt le a lejtős úton, szinte érezte feléhajolni az erdőket.

Kora, áprilisi napsütés nevetett a sarjadó domboldalakon. És a dombtetőkön húzódó villasorokról szikrázott a nap.

Mint a lemosdatott fehér húsú asszonyok mutogatták magukat ezek az ékszerfinom kis paloták, és Misa csikósan nyert, bolondul integetett feléjük, mert a dombok mögötti hegyoldalon épp akkor dolgozta fel magát a füstös sörényű fogaskerekű vasút, és Misa vad vágyat érzett, hogy a vonat után eredjen, és rákapaszkodjon az ütközőjére.

De jaj, amott meg a Duna széles medre terpeszkedett előtte karcsú, hajszálvékony hídjaival és mögötte Pest, Pest, és leghátul a gyárkémények óriás mutatóujjainak kerítésében: a külváros.

Valami jajongó, anyját üdvözlő öröm rezegtette meg Misa fiatal testét. Orra megtágult, szemei elfátyolosodtak. Most már megfeledezett az ékszerfinom villákról, a roppant hegykúpon kúszó hernyónyi vasutacsikáról, a szélesen hömpölygő folyamról, a hajszálvékony hidakról, és rohanni kezdett a város felé.

Csörgött, harangozott, csilingelt a villamos, zúgott, sustorgott a felsőáram. Jobbról és balról száguldó autók göngyölítették a szelek sleppjében az orrtágító benzinszagot.

Misa egy barna, hüvösvölgyi kocsik ütközőjén, a csörömpölve velük futó lánc fölött röpült a város felé.

A pályaudvar ívelt üvegcsarnoka előtt keringett az élet. Bogárkocsik keverőztek százfelől százele, s mindeme futkosó tárgyak közé, mint a fekete szirupot, úgy csorgatta magából a pályaudvar az emberpatakokat. És a futkosó tárgyak eltévedten ácsorogtak a százfelé patakzó emberszirupban. És a százfelé ágazó emberszirup újabb száz és száz patakot vájt magának a tanácstalanul csilingelő, sikoltozó, hol nekiinduló, hol elakadó villamosok és járművek erejében.

Vége-hosszat a járdákon csecsebecsékkal teleaggatott bosnyákóriások, fezes török cukorka-árusok, mellénytelen, örökszájas rikkancsok, mágikus mutatványukat végző foltisztítók, köszörűköveiket és kaucsuk fogpiszkálóikat dicsérő alkalmi költők. Végig, végig egyetlen feje tetején ugráló ingyencirkusz!

Misa nem tudott betelni a látvánnyal. Egy vasbakon ült már egy félórája, és minden pórúsán keresztül szította magába a tarka zürzavart. A pályaudvar felől kiáradó emberek minduntalan lesodorták az alacsony vasbakról, de ő szinte gépiesen minduntalan visszamászott a helyére, és közben egy pillanatra sem vette volna el szemeit a Körútról. Talán estig is így maradt volna, ha a nagyváros hirtelen meg nem nyitja csodáját. Mert akkor az előbb még nyugalommal hömpölygő Körút hirtelen összeszaladt, mint az összefutó tej. A túlsó oldalról vad kiáltozás bokrosodott fel. S a következő percben az egész Körút megbomlottan rohant a híd torkának.

- Fogják meg! - ordították néhányan egy kalaptalan munkásnadrágos férfi után. Misa a bakról jól látta, hogy az üldözött férfi cipősarkai gyalázatosan csámpásak voltak, hogy a nadrágja ülepén visszatükrözött a nap. És most már egyetlen állati bögéssel, mely mintha a menekülőt akarná biztatni, vágatott az egész utca, mintha csak saját megszökött boldogságát üldözné.

Misára, aki felülről nézte az utcát, az egész kép úgy hatott, mint egy széles lépcsőzuhatagon lerontó tömeg.

Egy pillanatra megbűvölten nézte a roppant cirkuszt, de a következő percben már belehajította magát az üvöltő áradat legközepébe.

Gyűlölet és rettegés viharzott benne. Vad gyűlölet az üldözők és vad rettegés az üldözött iránt. S milyen boldogság volt látnia egy pillanattal később, hogy az „üldözők” tömege maga is csak az üldözött iránti aggodásból fut a menekülő ember nyomában. S hogy az igazi ellenség mindössze az a néhány legelől futó keménykalapos, pepita kabátos detektív és csákóját elvesztett rendőr, akiket a nagyjából munkásnegyedből összeverődött tömeg mindenképpen akadályoz az üldözésben.

- Fordulj be! Pfuj, hekusok! Sintérek!! Pfuj! Pfuj!! - zúgta a tömeg egyre fenyegetőbben a detektívek nyomában.

S már-már úgy látszott, hogy az üldözött egérutat nyer, és vagy negyven méter előnnyel bekanyarodik az első keresztutcába, de ekkor a sarkon levő frissen mázolt kávéházi terasz rácsai közül, mint valami marásra gyűrűző kígyó - egy barna bot kampója nyúlott ki alattomos lassúsággal a menekülő lábai elé.

Az egész utca felordított, mintha szíven szúrták volna.

- Kerüld ki!!!

Késő volt. A menekülő széles ívben elvágódott az aszfalton. S még mielőtt bármi is történhetett volna, az odarontó detektívek behajtották az ájult embert egy lassító autóba.

Mint egyetlen szájból szakadt fel az őrző düh a tömegből. S ugyanakkor száz feldobott ököl emelkedett a kávéházi teraszon győzelmes mosollyal felegyenesedő tőzsérkinézésű férfira.

Nem telt bele másfél perc, és a tőzsérkinézésű férfi, a barna bot tulajdonosa, ott feküdt vérbe fagyva a kávéházi asztalok piramisai alatt.

Mikor Misa felocsúdott, a tömeg már nem volt sehol. Az úttest üres volt, s a teraszon csupa véresen ott feküdt a barna bot, és a felfordított asztalok között pedig felismerhetetlenre taposva holtan a barna bot tulajdonosa.

Messziről a híd felől most patkócsattogás dobolt bele a halálos csöndességbe. A Körutat szélteben kitöltőn egy szakasz lovas rendőr közeledett vad galoppban. Misa lábai gyökeret vertek az apró kockás úttest közepén.

Jobbra tőle még idekígyóztak az ablakot zúzó tömeg kiáltásai, balra tőle a szörnyű henger már csak egy karnyira látszott lenni.

A következő pillanatban a rendőrtak átszáguldott a feje fölött.

Mikor Misa porba tiport arccal feltápászkodott, már egy egész karnyival lejjebb járt a nap. A Körút kihalt volt, az üzletek leredőnyözve, a kapuk betámasztva.

Hova-merre tartson most, melyik utcába fúrja be magát a sok közül, melyik háznak irányítsa lépteit? A házak körülötte, mind oly idegenek, oly márványosak, oly úriasak.

Valahonnan messziről egy mentőautó szirénája sírt bele az emberesedő alkonyatba. S aztán megint a lovas rendőrök tompa, jó munka után megnyugodott dobogása.

Misa bal lábára erősen sántítva bemenekült az első mellékutca.

A kis utca megkerülte a pályaudvart, és egy mocskos vasúti hídon keresztül egy alagútba torkollott. És itt már jártak emberek is, akik kis izgatott csoportokban tárgyalták az alagút vaksi gáz lámpái alatt az eseményeket.

És Misa egyszeriben úgy érezte magát a kis izgatott csoportok között, mintha csak az apja térdei között futkosna. És a patkók nyoma sem fájt már olyan kegyetlen sajgással a lábszárán, és az éhség sem öklözte olyan gorombán gyomorfalait. Sohase látta *ezeket* az égő szemű, kiáltozó embereket, akik szüntelen hadonásztak és sodródtak előre, de mindig látott égő szemű, kiáltozó és hadonászó embereket, és egyszerre valami boldog, ismerős melegséget érzett maga körül.

Hallotta, kiáltoztak, szitkozódtak, arról az elfogott munkástól beszéltek, s a sztrájkról. És aztán valaki elkiáltotta:

- Gyerünk a vasasok elé!

És valóban kis és nagy utcák öntötték az embereket, és a kis gomolyagok összekócolódtak nagy gomolyagokká, és a nagy gomolyagok végtelen folyammá, mennél közelebb ért a tömeg céljához, annál jobban meggyorsultak a léptei, annál lázasabban vert az emberek ütőere. Amott már feketéllett a vidék, és valami fönségesen szörnyű dal szárnyai alatt százfelől ömlött a rengeteg ember az épület elé.

Misa nem bírta tovább, s minden átmenet nélkül sírva fakadt a fojtogató meghatottságtól. Egyszerre tízen is feléje fordultak, apás simogató kezek kosarába fektették, becézgették, s amikor, hogy leplezze könnye igazi okait, a lábaira mutatott, egy tucat ököl fenyegetett az égre. Aztán két markos kéz maga fölé emelte, és odatartotta a végeláthatatlan tömeg fölé:

- Nézd, nézd őket, ezek visszaadják!!!

Misa rengeteg égő arcú, egyforma szemű és öklű embert látott maga alatt, de a következő percben a tömeg rendje megbomlott. Valahonnan még idehallatszott a szónok utolsó mondata, aztán az ökölre emelt kezek lehervadtak, és a tömeg lassan oszolni kezdett.

Misát is letette a nagy, tagbaszakadt, lisztes bajszerű ember, égi szép piros almát nyomott kezébe, és aztán ő is elment.

Igaz, mintha kissé leverten ment volna, kissé bizonytalanul támolyogva, de elment. Aztán az embereket benyelték a házak, a házakat benyelte a köd, és Misa megint egyedül maradt a nagy esti csöndességben. S végül a Vas- és Fémmunkások Szövetségének háza körül már csak a fák és a pislákoló gázlámpák maradtak, és legvégül az épületben magában is eloltották a lámpásokat.

Sötét, hideg házzá vált a máskor oly vérborzoló épület, és alatta éppoly hideggé és nyirkossá az este, mint mindenütt a nagy teménytelen városban.

Misa sokáig bámulta a rácsos kapun keresztül az elkomorodó épületet. S amikor mindent megértett, a szíve hirtelen elszorult, a patkónyomok szinte kirajzolódtak lábszárán a fájdalomtól.

Az előbb még ott őrzöngött körülötte az ezernyi ember, s ő, miként a mag az almában, ott bújt a meleg húsos gyümölcsben, éhségről, hidegről, fájdalomról megfeledkezve. De most, hogy megint magára maradt, minden sebe újra rányitotta szemeit az eszére.

Fáradt volt. A kezében a pirospozsgás almával leült a járda szélire, de a foga minduntalan levásott a hártafényű gyümölcscről. Valami ölelő melegségre vágyott, de ehelyett a köd nedves dunnái úsztak körülötte. Aztán a feje lassan ráhorgadt a mellére, s csak arra ébredt fel, hogy a homlokán valami erős nyomást érez. Persze, a hideg utcakövezeten feküdt homlokára dölten. Félálmában feligazította magát, nekidőlt a gázlámpának, és a kezében a piros almával elaludt.

A lisztes bajszú, bőrkötényes ember - mert azonmód, ahogy a malomból kikerült, vonult fel ő is a tüntetésre - aznap este sehogy sem talált rá a hazavezető útra. Az egész szíve környéke egyetlen lázongásban volt, a szemei előtt folyvást annak a sápadt arcú gyerkőcnek a képe táncolt.

Hisz igaz, az almáját, s talán éppen a legszebbet, amit az ablakpárkányon őrizgetett, a kezébe nyomta, de azokban a sűrű rámeredő gyermekszemekben annyi ragaszkodás, szenvedés hajolt fel hozzá... Igaz, hisz maga is csak úgy-ahogy eltengődik, és a hely is akkora mindegy...

Nem bírta tovább. Hirtelen megfordult, és újra a Vas- és Fémmunkások Szövetsége felé vette lépteit. Most már hangosan pörölt magával, de hasztalan: a sűrű ködben alig látott három lépésnyire maga köré. Végül is eltátotta a száját, hogy a fiú nevét kiáltsa, de csak most jutott eszébe, hogy hiszen még a nevét is elfelejtette megkérdezni.

El volt keseredve szörnyen a lisztes bajszú ember, megcibálta hát a félbajszát, amitől a bajsza egyik feléről lepergett a liszt, szemére húzta még jobban a sapkáját, és keservében leült a járda szélire. És amint így ült, és ingatta a fejét a térdei között, sehogy sem tudta megbocsátani magának, hogy azt a kis gyerkőcöt, akit már pelyhedző veréb korában megrugdaltak a rendőrpribékek, szabadjára engedte a ködös éjszakában.

S így történt, hogy ugyanazon gázlámpa tövében, ugyanazon járdaszélen egyfelől aludt a lisztes bajszú molnár, és másfelől aludt a piros almával a kezében Misa.

Mind a ketten ugyanegy gázlámpa alatt.

De mind a ketten kívül a gázlámpa fényhálóján, a végtelen, nedves ködzivatarban.

Éjfél felé felszállt a köd. S ekkor mindketten ott aludtak mellükre horgasztott fejjel a járda szélén.

Hűvös szellő fújt. Megbillentette a molnár másik félbajszát, mire arról is lehullott az utolsó liszt szem is. A molnár felnyitotta a szemeit, és első pillantása az alvó gyerekre esett. Mint a trüszentés szakadt ki belőle a jóízű nevetés. Felkapta a remegő gyermeket, bebugyolálta a kötényébe, és hazavitte.

A macskaszemű vaskályha nem volt nagyobb egy sarokba állított gyerkőcnél. De annál vígabban dorombolt benne a szél, és a dereka körül vörös övek tüzesedtek. Hej, ez volt ám a kályha!

Nem is győzte a molnár mutogatni Misának az alacsonyka szoba csodáit. A szűk padlás-szobában, igaz csak egy szalmazsák volt - az is jórészt papírral kitömve -, és keskeny is volt, mint egy két talp alá való fapalló. De az öreg beosztotta a szalmazsákot: Misa feküdt a lábnál, ő a fejnél.

A szoba mennyezetéről egy vaskantárba foglalt kék üveglámpás csüngött: ennek a fénye alatt testvériesen megosztozkodtak. Volt a szobában egy falatka asztal is, s mögötte egy vaspántos láda, amin mind a ketten elfértek. Volt a falon egy rossz olajnyomat: már csak a halvány vörösre fakult zászló látszott belőle, amint kibontva beteregette az alatta sötétlő tömeget.

S mivel vasárnap volt, s mi sem hajszoalta őket, az öreg tempósan kettésodorta a bajsztát, és lassan felnyitotta a vaspántos láda tetejét.

Szédült izgalommal - mintha csak valami feneketlen kútba nézne, meredt Misa a pállott szagúládába. De bizony abból mindössze egy ócska tarisznya, egy rozsdás kapafő és a sarokban egy halom porhanyós föld került elő; igen, ez volt minden kincse a nagygyomrú ládának.

Misa azt várta, hogy az öreg, mint valami varázsló, csodálatos dolgokat fog felmutogatni a ládából. De az öreg ahelyett, amikor behajolt, és ismét felbukott a ládából, mindössze egy marék földet tartott a kezében.

- Ennyi, mindössze ennyi maradt meg belőle. - És Misa látta, hogy öreg arca hirtelen egészen megráncosodott, és a szemei szögletéből két fénytelen könnycsepp csurgott le a véraláfutásos orcákra.

- Na, tedd el, jól tedd el - mondta az öreg molnár, és mintha egy marék aranyat ajándékozna Misának, oly vigyázattal öntötte a szikkadt homokot a fiú zsebébe. - Ennél többet nem adhatok neked!

Misa ott ült a szalmazsákon a marék földdel a zsebében, az öreg molnár ott ült a pántos láda tetején, és egyszerre olyan öreg lett, olyan szomorú, hogy Misa szíve elszorult a félelemtől.

S aztán az öreg lassan megtalálta a hozzá illő szavakat, ráncos arcához és megbabrált szívéhez, és úgy maga elé morfondírozva beszélni kezdett. S Misa most már egy pillanatra sem vette volna le a szemeit az öreg molnár papírvékony ajkairól. Mint a vonat ablakából eléje futó táj, úgy futott elébe az öreg élete.

- Tavasszal csupaszon maradt a föld, iszaposan, kavicsosan, egyetlen feneketlen lucsokban; pontosan úgy, ahogy az árvíz elbánt vele. Most tudtuk csak meg, hogy a kis parcellák mélyebben fekszenek, mint az uradalmi földek; egyenesen az árterületben. A második évben gátat építettünk közösen az uradalommal, hiszen az ár minden esztendőben elsöpörhetett bennünket. S bizony jött is az ár, de a gátak állták a rohamot, és a sok szegény ember boldog volt. De aztán nőtt a víz, s azon az éjszaka már senki sem hunyta le a szemeit. A gátakon tüzek égtek, a víz csapdosását leste mindenki. Aztán híre ment, hogy katonaság érkezett a városból. - Utászok - mondták a felsőgáti parasztok -, és ha utászok, akkor azok bizonyára nem azért jöttek, hogy csajkával mérjék a vizet.

Az öreg egy pillanatra elhallgatott, és aztán átugorva egy egész gondolatsort, dermedt rémülettel kérdezte, Misa azt hitte őtőle, és összerázkódott:

- De hol??!

Itt az öreg látva, hogy Misa arca eltorzul a rémulettől, megenyhülten magyarázkodni kezdett:

- Hát igen, azt kérdezték a felsőgátiak, hogy hol fognak robbantani. S mások mindjárt rámondták, hogy hát a parcellásoknál. - A parcellásoknál?! - kérdezték a parasztok. „Nem is az uradalomnál!” Széles éjszaka volt, aki épkézláb ember volt a környéken, az mind ott dolgozott a gátakon. A férfiak lapátoltak, a fehérnép, a gyerekek talicskázta. Szó sem esett. Néha-néha abbahagytuk a munkát és hallgatóztunk. A tomboló víz zuholó csapdosását hallgattuk. Sípolt a szél, hörgött a víz, jajongtak a harangok. De egyetlen szó sem tolt a nyelvünkre. Csak a lapátok feleseltek, s a talicskák nyöszörögtek könnyörgőn. Egyszerre éles,

pergő ropogás hallatszott. Megállt az egész sor. Az asszonyok a talicskákkal, a gyerekek tátott szájjal. De nem, ez nem a víz volt. A víz ilyenkor tombol. És a gát sem lehetett, mert az meg ilyenkor úgy szakad, mint ahogy kiszakad a haldoklóból az élet; egyetlen, feneketlen sóhajjal. - Az utászok. - De senki sem merte elhinni: megtízszerezett erővel esett mindenki a munkának. De most egy eget verő robbanás, és a víz őrvongva zuhogni kezdett valahol. A sor megdermedt. A lapátok belenőttek a kezekbe, és a lábak gyökeret vertek. De már jöttek is rohanva a felsőgátiak: - belelőttek a népbe! Felrobbantották a gátat!... - Asszonyok, gyerekek, vénék, őrvongtek, jajongtak, tépték a földet körmeikkel... De a nagy karéj uradalmi földnek még csak a bokája sem ázott meg...

- Itt a malomban aztán van gabona, lisztes, jó szagú gabona. Csurog, ömlik, kavarog napestig, mint a szikrázó napfény. Meg is foghatom, hozzá is nyúlhatok, át is bújthatom az ujjaim között... De a föld, a föld, az ottmaradt, mindössze egy tarisznyára való maradt belőle...

Misa görcsösen magához szorította a zsebében dudorodó maréknyi földet, és valami fojtogató melegséget érzett motoszkálni a torkában.

Az öreg molnár olyan ráncos, olyan petyhüdt lett egyszerre, mint a vénasszonyok keze feje.

A lámpás nagyokat lobbant; feküdni kellett.

Egyik amúgy a fejénél, a másik amúgy a lábánál.

S az éjszaka mind a ketten a földről álmodtak. A fiú a marék földről a zsebében, a molnár a fekete bokájú föld aranytérű, szőke hajú tábláiról.

Másnap a molnár még a szürkületben elment. Misa félálmban érezte, hogy valami megnyújtott árnyék hajol föléje, és aztán tompa ajtócsukódást hallott. Amikor felébredt, a kis kamra már szűgyig benneállt a napfényben. Amikor szegényesen megreggelizett és kitakarított, odaállt a kis kamra még kisebb ablakához, amely előtt azonban egy hatalmas tűzfal fogta el a kilátást.

Igaz, a tűzfal ereszen most feltűnt egy lángvörös macska, de csakhamar megunt a nyújtózódást, és lajhár lassúsággal elindult a tűzfal gerincén. A tűzfal gerince azonban mindössze tizennégy méter lehetett, és a macska bármilyen lomhán is kúszott előre, végül is a végére ért. Ott egy nagyot ásított, és aztán látható unalommal zajtalanul ledobta magát a tűzfal alatt húzódó házikó tetejére. Ezzel el is tűnt Misa tágra nyílt szemei elől.

Misa visszahúzódott az ablaktól; még idegenkedett a tárgytól, félt hozzájuk nyúlni, és a legszívesebben a szalmazsákon üldögélt, mert ennek a szagával, mely már átítatódott az ő szagával is, valahogy megbarátkozott.

És aztán egyszer csak minden átmenet nélkül eszébe jutottak az öreg molnár szavai, és nem tudott mit kezdeni velük, valami rémült fájdalom bujkált a mellében és a hasüregében, amint elébe bukkantak az öreg által felidézett képek. Valami hidegrázáshoz hasonló érzés fogta el, és önkéntelenül menekülni akart az érzés elől. Valami másra akart gondolni; a kórházban tanult dalra, amiben volt valami elbűjtő szomorúság. De a kórházi dal szövege most valami egészen más, idegen szövegbe csapott át, amelyből simogató kézzel buktak elő a molnár szörnyű látomásai.

Misa érezte, valami nagy változás megy benne végbe, rémület és boldogság háborog benne, valami új előtt, amit idáig nem ismert magában.

Leült, és leírta a furcsa, szörnyű szép szavakat, amelyek úgy bugyogtak belőle, mint a forrás.

Ez volt Misa első balladája, és így szólt:

Alsógáton-Felsőgáton
beborult az ég fele,
négy száz árendás szegénynek,
se nappala, se éjjele...

Csermely, patak, folyó áradt,
erdő zúgott, nyekergett,
kicsiny házak földre hulltak,
füvek, barmok remegtek.

Félre verték a harangot;
omladozik a töltés,
hej, de ahol omladozik
az uraké a vetés...

Utászokat hoz a vonat,
megjöttek a katonák,
Alsógáton-Felsőgáton
elvágták a gát nyakát.

Vérzik a gát, csurog, ömöl
ember, állat feljajgat,
csak a harangok ujjongnak;
urak földjén nincsen baj...

Alsógáton-Felsőgáton
beborult az ég alja,
Félezer árendás szegény,
Tarisznyát vett nyakába.

Mikor Misa a dal végére ért, a szeme elborult, és a szíve olyan csordultig volt, mint még soha. Újra és újra elénekelt a dalt, és úgy járt a szobában, mintha valami csodálatos vendége érkezett volna. És Misa most már csak arra várt, hogy az öreg molnár mielőbb megjöjjön, mert érezte, hogy addig nem lesz nyugovása, amíg valakinek el nem danolhatja ezt a csodálatos valamit. Már látta is, amint a molnár mosolyogva benyit az ajtón... De nem, a molnár nem mosolygott, a szemei sem nevettek, és az arca sárga volt, mint a hold, és a karjai fáradtan és aszottan csüngtek maguk elé, mint a széltörte ágak. És szava sem volt, egyetlen jó vagy rossz szava sem. Csak úgy a sapkája alól pislantott Misára. S aztán úgy, ahogy volt, mint a keresztre feszített, elterült háttal a szalmazsákon.

Misa ajkairól lassan lepotyogtak a dal már-már kibuggyanó akkordjai. Amikor az öreg felült, az arca még mindig sárga volt, de valamivel nyugodtabbnak látszott. Kissé röstellte is a dolgot. És mintha magyarázattal tartozna Misának, maga elé dörmögte:

- Az egész napi zsákolás hozza ezt. Nyolcszázszor nyolcvan kiló, töri, zúzza, görbeszti a csontokat.

Vacsora után mintha kicserélték volna az öreget. Az arca kipirult, a szemei kifényesedtek, a kezei megduzzadtak pihentükben. És amikor az első füstkarikák ott keringtek a hosszú szárú pipa körül, akkorra az öreg már megint ugyanazzá a jóságos, meleg szemű molnárrá változott,

akinek Misa megismerte. És Misában egyszeriben újra nőni kezdett a dal, és ott a sarokban pizsmogva, háttal a molnárnak, félhangosan dúdolni kezdett.

Az öreg teljesen a pipafüstbe szeretkezetten ült a magas vaspántos láda tetején, és nem ügyelt a fiúra. Csak amikor a szavak, mint a tüzes galambok áttörték a zsibbasztó dal hálóját, akkor kezdett figyelni. És lassankint egyre szaporábban hagyott ki a szippantó száj, és a pipa füstje is egyre karcsúbb lett és egyre magasabb.

És Misa dúdolt, és a kezében levő tányérról egyhangú cuppogással hullatta alá a zsíros vízcseppeket a piszkos mosogató lábosba.

- Ics-pics-pacs - cuppogott a víz, és Misa dagadó szívvel dalolt a cuppogó vízcseppek hárfajátékán.

Mire a dal végére ért, a pipa már nem füstölgött. A víz nem cuppogott. És az öreg molnár meredten ült a szalmazsákon.

A szemei át voltak nedvesedve, de egy szót sem tudott magából kierőszakolni. Misa ki volt vörösödve, és mélyen ráhajolt a megszáradt edényekre.

Szerencsére a petróleumlámpás már a végét járta, és így egyikük sem látta a másik meghatottságát. Utolsót lobbant a kanóc, és feküdni kellett. Lefeküdtek.

Szombaton az öreg már kora délután beállított. A hóna alatt egy lapos csomaggal, és az arcán különös ünnepélyességgel. Meg is volt borotválkozva, és a hangja szokatlanul derült és meleg volt:

- Na, bontsd csak ki! A tied lesz!

Egy magas nyakú, kék pókszövésű szvetter bújt elő a zörgő, „Áruház” feliratú papirosból.

Misa egy másodperc alatt magára húzta a szvettert, mely csak nagy nehezen bújtatta át a szűk nyakon keresztül Misa kócos „töksijét”.

Tíz perc múlva mind a ketten ott állottak a kis kamra ajtajában. Az öreg molnár egy szűk, kifényesedett, de gondosan lekefölt kávébarna kabátban, világos, babos ingben, és egy roppant vörös nyakcsokorral, a fején egy hullámos szélű, pörge kalappal, kezében egy szagos meggyfabottal. Mellette állott Misa a kék szvetterben, kurta nyári nadrágban és ragyogó, fekete cipőkben, mikbe feketére mázolt spárgadarabok voltak befűzve. Sípkája nem volt Misának, de a haja annál fényesebben csillogott a vizes hajkefe boronájától. Az öreg kiakasztotta a súlyos szívnagyságú lakatot, és aztán megindultak a fehérre meszelt, szombat esti nyugalommal alájuk kanyarodó csigalépcsőkön a földmunkások műsoros táncmulatságára.

Üres grundok, magányos gázlámpák, koszos hirdetőoszlopok között értek ki az első tisztességesen kövezett mellékutcára. Messziről néha odahallatszott egy konflisó baktatása, még messzibbről a villamos hályog alól hallatszó csilingelése. De mi tagadás, az öreg molnár ritkán lépegetett ilyen biztonsággal, mint aznap este. De Misa mintha csak szvetterben jött volna a világra.

Mind a ketten fenéig élvezték új ruhadarabjaikat, és megszilárdították lépteiket. Bizony meg kell mondani, hogy mire barátaink a zsiráfmagas ívlámpákkal ácsorgó Körútra értek, már majdnem olyan biztonsággal lépegettek, mint a környék bennszülött polgárai. És a nézésük és a mozdulatuk, mintha a gyanúját is el akarta volna magától utasítani, hogy ők a girbegurba

utcák, magányos lámpások és macskahulladékös grundok környékéről érkeztek volna a ki-világított Körútra. Hja, a ruha teszi az embert!

De az öreg még ennél is tovább ment. Annyira elbízta magát, hogy a sárga villamos vég-állomásán se szó, se beszéd, egyenesen az *első* kocsiába szálltak.

Most, hogy már benn voltak, az öreg keményen állta a villanykörtéket és tükörablakokat, és egyszerűen úgy viselkedett, mintha soha életében nem utazott volna a pótkocsi peronján.

Lassan megtelt a kocsi, és közvetlenül indulás előtt bársonygalléros urak és selyemcipellős hölgyek lepték el a padokat.

S máris indultak. Az öreg molnár tüntetőleg egy ezüst koronást villogtatott a kezében, ami Misának módfelett imponált, aki folyvást a hatást leste maga körül. De hát a hatás elmaradt, jött a kalauz, és becserélte az ezüstkoronást két sárga villamosjegyre és egy sereg barna és szürke aprópénzre.

Amikor ez is megvolt, mikor az ezüstkoronást is kijátszotta az öreg, akkor valahogy egy kissé mintha kényelmetlenül érezte volna magát az újdonsült környezetben. Tudja az ördög, mintha az a keménygalléros ott a sarokban elhúzta volna a szája szélét... Az öreg kimeredt az ablakon, és Misa, akire ráragadt az öreg ideges fészkelődése, követte a példáját.

De most ott szembe vele egy másik keménygalléros odahajolt egy bóbitás nőhöz, és aztán mind a ketten újra ránéztek Misára és elmosolyodtak.

Misa elvörösödött, lopva rápillantott a nadrágjára, és bizony a vékonyka cérnanadrágon egymás után bújtak ki az elpárolgó benzin nyomán az öreg molnár által „kiirtott” pecsétek.

Misa halálosan elvörösödött, a kezeit rácsúsztatta a térdére, és menetirányt az utca felé fordult. Most már mind a ketten, mintha csak szögeken ültek volna, dermedten bámulták magukat a szaladó házak ócska címtábláin.

A villamosban hol itt, hol ott nevettek fel valamin az emberek, és Misa és az öreg szentül meg voltak győződve arról, hogy rajtuk nevetnek.

Az öreg izgalmában a kalapját kezdte fényesíteni a könyökével. S e célból hol levette a fejéről a kalapot, hol újra fejébe nyomta. S ezt a műveletet oly gyakran ismételte, hogy néhányan valóban figyelmesek lettek rá, és elnevettek magukat.

Az öreg szemei szikráztak, mint a köszörűkövek.

Misa reszketett a botránytól.

De ez még csak megjárta volna... a baj ott kezdődött, amikor az öreg folytonos izgágás-kodására a mellette ülő keménykalapos, cvikkeres úr hirtelen felemelkedett helyéről, és méltatlankodva átült a túloldalra. Mintha valami olyasmit mormogott volna, hogy „ez mégis-csak hallatlan”.

De az öreg egész világosan hallotta, hogy azt mondta „büdös paraszt”. Több se kellett! Hisz csak erre várt az öreg. Tarkójáig elvörösödve odaugrott a nyugodt lötytedtséggel maga elé bámuló cvikkeres elé, és ráordított:

- A munkásember бүдös paraszt nektek?! Nesze neked бүдös paraszt...

S a következő percben a szagos meggyfabot már pozdorjává zúzta volna a keménykalapos szemüvegét, ha a gyorsan odatóduló tömeg nem fogja az öreget.

- Uram, ön olyan szavakat imputál nekem... - dadogta sápadtan, cvikkerjét a két ujja közé fogva a keménykalapos férfi.

- Majd leimputálom én mindjárt azt a ragyás képedet - hörgött az öreg a kis gomolyagból. S hiába csitígtatták az öreget, dőlt a düh belőle, ordított, rúgott, kapálózott. Misa kétségbeesetten utat tört magának hozzája, és ökölbe szorított kezekkel, eléje állott.

- Gyilkosok! - sikoltozott Misa - ne merjetez hozzányúlni! - De többet nem tudott szólni, mert az előtörő könnyek zokogásba fojtották értelmetlen fájdalmát. Lassan kituszkolták őket a külső peronra, de az öreg egyre jobban megdühült, felrántotta a peronajtót, és beordította a jó szagú, villanyfényben úszó kocsiba:

- Nem bírjátok a munkásember szagát?!! Na várjatok! Megvesszük még mi is egyszer a ti szagotokat!

A villamos megállt. Az öreg magából kikelten, marokra fogott bottal, szétzilált nyakkendővel leszállt a villamosról.

Az emberek a forgalmas járdán rémülten nyitottak utat, és sokáig meredtek a vadul csörtető ember és a mellette sápadtan kullogó gyermek után.

Ezzel aztán az öreg kedve újból el volt rontva egy életre. Misa könnybe lábadt szemei előtt elúszott a gyönyörű kedélyes este, mint valami kivilágított hajó, anélkül, hogy csak egy percre is beszállhatott volna. De útközben az öreg mégis meggondolta a dolgot, és szóttanul megindult az eredeti cél irányában. Persze, a kedve odavolt, és nem is derült fel igazánból már sohasem.

Misát beültette a felgirlingozott, hosszúkás terembe, az oldalsó széksorba, és ő maga nagy búsan letelepedett a büfében egy üveg sör mellé. Csak akkor nyugodott el egy kissé, amikor végre akadt valaki, aki végighallgatta az esetet, és azt tanácsolta az öregnek, hogy menjen fel a munkásújság szerkesztőségébe, egész biztos, hogy az elvtársak kisserkesztik a dolgot.

A következő ismerősének az öreg már úgy adta elő a dolgot, hogy belevette az újságot is, mint a bosszú véres megtestesítőjét.

Misa ezalatt szívszorongva ült a helyén, a homályosan pislákoló lámpás alatt, közel a zöld szaténfüggönyhöz s az emberhátú sűgőlyukhoz. A teremben alig lézengett még valaki, s olykor egy-egy ragasztott bajsű, túl kíváncsi szereplő dugta ki a fejét a függöny sarkából. Aztán egy tömzsi, csipetnyi angolbajsű ember szaladt keresztül a termen, és izgatottan veszekedett:

- Ezt nevezik maguk rendnek! - kiabált a kis emberke - hisz itt egyetlen szék sincs a helyén!

Azzal nekiesett a széksoroknak, és még jobban összekeverte őket.

- A műkedvelők nem tudják a szerepüket - mérgelődött tovább a kis emberke -, a borbély otthon felejtette a szakállakat, a dalárda fele berekedt, a terem szűk és semmi, semmi, érti? Semmi akusztikája sincs! - kiáltott bele, mintegy példaképpen a terembe. És bizony a terem akusztikája valóban nem volt a legjobbnak mondható, mert a kis emberke hangja darabokra törten hullt le, mint az ócska vakolat a falakról.

- Egyszóval, végűnk van! Végűnk!!! És maga úgy áll itt, mint egy balfű! Hallatlan! Hallatlan!!!

És mielőtt a másik észbe kaphatott volna, Kralik elvtárs - mert így hívták - haját túrva ki-rohant a teremből.

A következő percben felgyulladoztak a lámpák a teremben, akár egy hamisítatlan színházban; ilyesmire Kralik elvtárs ugyanis nagy súlyt fektetett - és a kis emberke kidugta a fejét, jobban mondva a falatka bajuszát a függönyök közül.

- Harmadik szám! Harmadik szám! Főpróba!!! - kiáltott Kralik elvtárs szakavatott színházi modorban. Kralik elvtárs ugyanis világegyetében arról álmodozott, hogy egy nagy, egy igazán nagy és igazi színház színpadán szaladgálhasson, és onnan mindenüvé bűvös utasításokat adhasson a körülötte lóto-futó embereknek. Na, de mindegy! Az élet nem így akarta, és Kralik elvtárs megelégedett a kis függönnyel és a kis színpaddal, ahonnan mindenfelé nagy szavakat kiabált a rá sem hederítő szereplőknek.

De Misa meg volt babonázva, rajta kivert az igazi, hamisítatlan színházi izgalom, és még inkább az igazi, hamisítatlan rettegés és lámpaláz.

A kis bajuszú ember egycsapásra megnyerte előtte a játszmát, amikor harsogó hangon belekiabálta ezt a szót a terembe: főpróba!

Micsoda fura, szédítő szó volt ez, hogy zúgott ez a szó Misa felzaklatott képzeletében, mint valami csodálatos, ezerszínű szitakötő.

Kralik elvtárs ismét lent volt a teremben, és egyenesen Misának tartva kiáltotta:

- Harmadik szám, főpróba! Mindenki a színpadra!

A következő percben megfélekezve Misáról, odarohant a ventilátorhoz, és a meginduló berregésben ismét kiszaladt a teremből. Alig tűnt el, rohant be lelkendezve az öreg molnár, és mintha őrá is ráragadt volna Kralik elvtárs ügybuzgalma, már messziről kiáltotta Misa felé:

- Harmadik szám, főpróba! Mindenki a színpadra!

Misa úgy érezte, mintha valami száguldó ringlispil röpítette volna a nyüzsgő, füstös folyosóra, a színpadi bejáró elé, melyen egy vöröskeresztes komoly felirat csüngött, s amely előtt egy nem kevésbé komoly és romantikus öltözkű tűzoltó üldögélt egy üveg sörrel a kezében.

*Színpadi bejáró
Tilos a dohányzás!
Idegeneknek szigorúan tilos a bemenet!*

De Misa bement rajta, ő nem volt itt idegen. Ő volt a harmadik szám.

A szoba már nyüzsgött a műkedvelőktől és hátramoszdítóktól. A falakba vert óriás szögeken fantasztikus ruhák csüngtek, s a félig felöltözött, félig kimázolt tömkelegben Misa úgy érezte magát, mint valami furcsa, bolondos álom közepében.

A legjobban Kralik elvtárs lármázott, aki folyton a harmadik számot kiáltozta, amíg végre belebotlott Misába.

- Egy egész épületállvány esett le a szívemről! - tréfálkozott Misával Kralik elvtárs. - Na, gyere ide szépen, öcsém! Be vagy gyulladva egy kicsit? Ne félj, itt csupa prolinak énekelsz! A leghálásabb publikum! Csak érteni kell a szívükhöz férkőzni! Hol a zongorista?! Főpróba! Zongorista! Azt a szakrament... Zongorista, a harmadik számot!

A zongorista, persze, nem volt sehol. A teremben már dobogtak, tapsoltak. Kralik verejtékcatakosan hozta magával a zongoristát. S ekkor már késő volt egy komoly főpróbához. Csak Misa próbált a zongoristával, és a tulajdonképpeni főpróba - mint ahogy az általában történni szokott - az idő rövidségére való tekintettel elmaradt.

- Kezdjük az előadást! - kiáltotta át az általános ordítózást Kralik elvtárs hangja. - Mindenki a fedélzetre!!

És Misa remegő szíve fölött összecsaptak a felborzolt, szakállas arcok, a rongyokba bújó emberek és a félmeztelen, forró húsú leányok.

Valaki a zongorán egy refrént futott le, egy másik lecsapta a billentyűk fedelét. Viszont az elektrotechnikus elvtárs izgalmaiban a terem helyett a színpadot sötétítette el. Lentről hangosan nevettek. Kralik szitkozódik, kiszalad az elsötétített színpadra, hadonászik, ordít, haját tépi, de ebben a pillanatban kivilágosodik a színpad és szétszalad a függöny. De Kralik nem ijed meg - és konferálni kezd.

Bejelenti, hogy neki jutott az a váratlan szerencse, hogy üdvözlje a szaktársakat, viszont a szaktársak szerencséjére izgalmaiban elfeledkezett mindama rossz tréfákról, amiket beköszöntőként el akart mondani. Azután közölte a hálásan nevető közönséggel, hogy készüljenek el a legrosszabbra, mert most egy szörnyű tízperc következik. Ezzel a szörnyű tízperccel - egyazon zongoraszám formájában - az előadás valóban kezdetét is vette. A közönség áhítatosan figyelt az egyre összekuszálódóbb akkordokra, és hosszasan megtapsolta a játékot. Kralik elvtárs erre élénk nevetés közepette kijelentette, hogy ő előre megjósolta, hogy az első szám nagyon fog tetszeni a közönségnek, majd pedig bejelentette a második számot, és újra eltűnt a függöny mögött. Kint a színpadon szavaltak, bent az öltözőben Kralik elvtárs megsimogatta Misa krétafehér arcát, rendbe szedte a gyerkőc ruháját, és egy piros szegfűt tűzött a szvetterére. Közben kioktatta, hogy mint ügyeljen a zongorakíséretre, hogy fordítsa a fejét, hogyan mozogjon. De Misa mindebből nem értett egy árva szót sem; összegubancolódva állt a kis ember mellett, és sehogy se tudta belső remegését palástolni.

Egy pillanatra az öreg molnár dugta be pipacsvörös arcát az öltöző ajtaján, és valamit kiáltott Misa felé. Kint éppen tapsoltak, és Misa semmit sem hallott az öreg szavaiból, csak a szemeiből áradó biztatást fogta fel hálásan.

Kralik kirohant a színre, mondott valami badarságot, amin az emberek ismét nevettek, aztán mondott valamit, amiktől egyszerre halálos csend lett a teremben. Misa nem értette, hogy mit mondott, de érezte, hogy róla volt szó, hogy ez a nagy csöndesség neki szól.

De máris jött rohanva, homlokát törölve Kralik elvtárs. Megragadta Misát a kezénél fogva, és odaállította a függöny mögé, pontosan a színpad közepére. És a következő percben szétszaladt a függöny, és Misa úgy érezte, mintha a ruhája hullott volna róla le, oly meztelenül, oly kiszolgáltatva állt a négyszáz szempár előtt.

A zongora már eljátszotta az első dallamot, de Misa szája olyan volt, mint az izzó seb. A szemei előtt fénygomoly, a fülei zúgtak, a lábai el akartak sülyedni valami észveszejtő mocsárba.

De hátulról Kralik elvtárs hangja szinte beleszúr a szívébe: - Most!

És lám Misa énekelni kezdett, és az első szakasz után már bele mert nézni a négyszáz parázsló szempárba, és a második szakasz után már beléjük mert fogódzkodni, és a harmadiknál már mindüket ismerte, a negyediknél elveszejtje magát a rengeteg lángoló sötét és szenvedő szemtengerben, és aztán már vége a lidércnyomásnak a mellében, a szíve megkönnyül, mint a homokzsákját elhagyó léggömb, és a hangja megtisztul, és sír, jajgat feléjük, akiknek a szívében, a térdei között mászkált egész soványka életében.

Igen, érzi, nekik, nekik énekel most; anyásan felsír hozzájuk, apásan szólítja őket, és boldog sírással rájuk hervad.

Zúgott, rengett a taps.

Két cserepes tenyér leemelte a színpadról, és egy forró húsos száj megcsókolta.

Mind a ketten megszépülten haladtak hazafelé az emberkígyós Körúton. Egész úton nem szóltak egymáshoz egy szót sem, nem láttak maguk körül semmit, de roppant boldogok és mosolygósok voltak.

Miattuk ugyan csilingelhettek a villamosok, a motorosok és a nem motorosok, ők már nem emlékeztek semmire sem.

Mentek mosolyogva, mint az ébren álmodó gyerekek a sáros, kormos, úttalan külváros felé.

Még sok-sok csendes, boldog nap következett, és már arról is szó volt, hogy az elvtársak Misát besegítik a Ganz-gyárba. De annak a napnak a reggelén, amikor az öregnek el kellett volna Misát vinnie Balog elvtárshoz, aki viszont Misát a Ganzba besegítette volna, az öreg molnár olyan fáradtan és elnyűtten kelt fel, hogy Misa is látta, hogy csak kelletlenül támo-lyogva dönti ki magát az ajtón.

De Misa tele volt reményekkel, a szörnyen szép és csodálatos gyárra gondolt, a méteres csigákra, az olajnyomatokon romantikusan lobogó kovácsműhelyekre, a gyárra, ahova apja, anyja járt, mindenki, akit csak látott maga körül. Terveket is szőtt, hogy mint fogja később beutazni a világot, és hogy veszi ki majd az öreget a munkából.

Közben beesteledett. Hat óra már jóval elmúlt, és az öreg molnárnak még híre sem volt. A mutatók már lassan hét felé vándorogtak, és Misa szíve egyre hangosabban vert, és a vér egyre jobban kifutott az arcából.

És aztán elmúlt nyolc óra is, és lehetett már annál is több. A szembenfekvő tűzfalon már megkezdődött a macskák kongresszusa, és a hold kerek, bajusztalan arccal épp most ült fel a templomtorony hegyére.

Misa magára hagyta a kis padlásszobát, és lefutott az utcára. Csatakos, április végi, tavaszi este volt.

A foghíjas, beépítetlen, begyepesedett utcaszakaszban egy lélek sem járt. A kicsiny és nagy házak ablakai sötéten pislogtak le a hajadonfövel, lelkendezve rohanó gyerkőcre.

Mert bizony már aludtak a gyárak, építkezések, uszályok dolgozói, feküdt már mindenki eszméletlenül fáradtsággal, akit a kocsmák vagy hullakamrák nem tartottak maguknál az alvás vagy az élet elől.

Éjfélre járt már az idő, amikor Misa dideregve, megszagatva, péppé ázott cipőtálpakkal ismét felfelé vonszolta magát az elsötétített lépcsőházban.

Nem, nem is sietett, látta láttatlanul, üres a kis kamra, pusztá a szalmazsák, mint a csupasz, kérdőre nyitott tenyér.

Felrántotta az ajtót, és mintha...

De nem, a szalmazsák tényleg csupasz volt.

S mindössze annyi történt, hogy az ajtó okozta léghuzat végre kioltotta az amúgy is haldokló lámpaleket, és a kis szoba le-lesüllyedt az éjszaka tengerfenekére.

Nem tudni, hány ilyen elsüllyedt szobácska úszott abban a roppant tengerfenekén, de az bizonyos, hogy Misáék szobácskájában a lecsüngő lámpáson, az öreg lánán, az ócska szalmazsákon és a falatnyi asztalkán kívül csak egyetlen lélek gubbasztott egyedül még, s ez Misa volt.

Az öreg molnár esete alighanem nem lehetett túlságosan egymagában álló, mert még a krajcáros újságok sem tartották szükségesnek megemlékezni róla.

Úgy történt a dolog, hogy estefelé, amikor az öreg már a hétszázkilencvenkilencedik zsákot szerencsésen átcipelte az uszályba a keskeny fapallón, a vállára dobta ott az utolsót, tehát a nyolcszázadikat, a lábai mintha egészen különösen megroggyantak volna. Mert igaz, szoktak az ő lábai máskor is citerázni, de ez valami egészen különös roskatagság volt. És a melle is fújt, jajgatott, sopánkodott keservesen. De hiszen már csak egy zsák hiányzott a kongatásig, és a mindennapi kenyérhez, és az öreg odatartotta a vállát az utolsó, a nyolcszázadik nyolcvankilós liszteszsák alá is. Úgy gondolta, hogy ha a vállai a hétszázkilencvenkilencet kibírták, a nyolcszázadikat is ki fogják bírni.

Mint a holt ember, úgy csüngött le a nyolcszázadik zsák az öreg válláról, amikor a keskeny fapallóra lépett vele, recsegett, rugózott, hintált a lábnyi széles palló, és az öreg rajta, mint a labda, dobogón hullott előre az uszálynak.

Ó, ez a hinta, hogy ismerte a játékot!

De jaj, most, most oly mélyeket és oly magasakat hintált a palló, oly mélyeket, oly magasakat, mintha az életből a halálba akarna áthintázni.

Ó, nem, ennek a hintának a játékát még nem ismerte az öreg molnár, mert ekkor a lábnyi széles palló közepén valami utánozhatatlan, megismételhetetlen sóhaj szakadt fel az öreg melléből. A vállai lassan lecsurogtak, és a súlyos liszteszsák - az öreg molnár egy pillanatra hallani vélte a zsák koppanó nevetését - rálötyt a molnár összecsukló testére.

A csillogó liszt egy pillanat alatt összekeveredett a molnár száján előszökkenő meleg vérsugárral, és aztán az egész egyensúlyát veszített, vérrel dagasztott tésztahalom befordult a mélységes víz sima tükrébe.

Nagyot loccsant a víz, aztán egyre kisebbet gyűrűzött, és aztán megnyugodott végképpen. S aztán a parton megkondult a gong.

Eltelt egy hét, az első szombat este, és Misát hétfő hajnalban kidobták a kifizetetlen lakásból.

Egy sokgyerekes foltozó szabó vette ki a kis kamrát, és az óriás, kőkeményre tömött, kifényesedett vasalópárnákkal már küszködött is fel a lépcsőkön.

Misa kis batyuval a hóna alatt lefelé tartott - az egyéb holmit lakbér fejében visszatartotta a házmaster -, és a harmadik és negyedik emelet között találkozott a fölfelé tartó kis családdal.

Elöl a bűzös, égett szagú vasalópárnákat cipelő ijedt, gyerekszemű szabó jött, aztán egy nyolcéves, vértelen fülű, harisnyátlan fiúcska két egymásra borított szabószékkal a karjaiban, és bizony a szemeiben az éhség és rettegés keselyűszárnyai verdestek. Aztán, már messziről felhallatszó zihálással egy pöttömnyi asszonyka jött, egyik karján egy alig hathónapos csecsemővel, míg a másik kezében egy kék üvegburás asztali lámpást tartott. És az arca szürke volt, mint a por, és a szája vékony és fehér, mint a papír.

Jött, lihegett, egyensúlyozott a tarka lámpással és a csendesen rívó csecsemővel fel az új magasságba, mely alávalóbb volt minden mélységeknél.

Misa kirohant a reggeli frissiséget lihegő utcára.

Misa egyszer csak azon vette magát észre, hogy már a ligetben járkal az elszórtan ácsorgó, csámpás fabódék között. Valamikor nagyon-nagyon tudott volna örülni mindennek, de most

valami fáradt vonás árkosodott az arca két felén, s a lelke legmélyében érezte a frissen mázolt hajóhintákat, a füstnyelő kikiáltókat, kik közül nem egy cylinderben és úszónadrágban hadonászott a berregő csengő alatt, de nem látott rajtuk semmi meglepőt semmi különöset. Voltak, mint a fák és a kövek, az elhajított ételdarabok vagy akár az állathulladékok a fűben.

Misa már nem volt a régi. Szomorú, nagyszemű gyerek lett. Ült a padon a kis batyuval térdein, és gondolkozott. És igen fura gondolatai támadtak a dolgokról. Azt gondolta, hogy sehogy sincs ez így jól, hogy valami nagy-nagy feneketlen baj van itt valahol s valahol dobálják összevissza az embereket ki az első villamosból a pótkocsira, ki a pótkocsiról le a járdára, le a járdáról az utcára, be a gyárba, fel az épületek növény falaira, ki a lakásokból, be a kórházakba, be a koporsókba és ki a temetőkbe, be a Dunába, fel a fákra, ki a falvakból, be a városba, ki a városból új városokba.

S hogy mindeközben nincs egy pillanatnyi pihenő sem, mert aki elpihen, az éhen vész. Aki kimarad a nagy hintából, az elveszett.

Misa ebben a pillanatban még nem tudta, hogy mit kell, és mit lehet tennie a nagy hinta ellen, de ösztönösen megérezte, hogy azok a piros zászlós menetek már tudják, és mindenen keresztül neki ismét hozzájuk kell eltalálnia. És ösztönösen érezte azt is, hogy azok nem hagyják egykönnyen kihajítani magukat a hintából, noha kövön és vízen is fog élni, neki hasonlóvá kell lennie hozzájuk. Ezután már nem gondolt semmire, és békésen elaludt a pad támlájára borultan. Másnap Misa szörnyen éhes volt, és szörnyen életrevalónak akart mutatkozni. Hamarosan talált is magának mesterséget, és belépett egy nótás hetilapot áruló, „vállalat” szolgálatába. A cég főnöke egy félszemű, bársonykabátos verklis, a D., aki egyébként az amerikai vertikál-horizontális trösztök mintájára építette fel vállalatát, azaz maga lopta a papírt a dalokhoz, a dalokat a papírhoz és a szöveget mind a kettőhöz, maga cenzúrázott, fűzött, kötött, reklámozott, a saját organizációjával árusította az árut, és végül a saját személyében gondoskodott arról, hogy a legjobb ligeti standok a vállalat kezében maradjanak, minden további nélkül angazsálta Misát, amikor alkalmazottai eléje hozták az éhségtől remegő gyereket. Misa kapott egy csomag nótás hetilapot, egy tegnapelőtti óriáskiflit és ígéretet arra, hogy a bruttó bevétel 26 százaléka őt fogja megilletni. Feladata ezzel szemben mindössze az volt, hogy hétköznaponként délután öttől, vásár- és ünnepnapokon délelőtt tizenegyőtől odaálljon egy nagyobb fajta bádognapernyő alatt működő tejszarnok elé, és ott óránként legalább tizenkétszer elcsukló hangon kiénekelje a legmeghatóbb slágereket a dalosfüzetből.

De a szóbeli szerződés szerint, mely ilyen ünnepélyes formák között, az egész vállalat személyzetének jelenlétében jött közte és a félszemű bársonykabátos cégfőnök között létre, aki az egyszerűség kedvéért Misát állandóan „te, srác, az anyád” és így továbbnak szólította, különösen énekelnie kellett minden tisztességes alkalmazottnak hétköznapi hat és hét között, vásár- és ünnepnapokon tizenkettő és egy és három és nyolc között, amikor is a különböző *palik* és *sárik* a legjavában döltek a *lizsé* mellére, és amikor is a cégfőnök úr szerint a *seft* és *szajré* kilencven százalékát le kellett bonyolítani.

Rossz nyelvek még azt is beszéltek, hogy a kiváló cég feje mindezekén kívül szoros üzleti körforgalomban állott a zsebmetsző bandával, mely a vállalat alkalmazottai köré képződött meghatott tömeg között kereste kenyerét. De hát ez a tény még bizonyításra szorult.

Szóval, Misa ott állt utasításához híven a néptelen tejszarnok előtt kanyargó néptelen úton, és mindent elkövetett, hogy magára terelje a sétáló párok figyelmét. De haj, a slágerek már mind *pitik* voltak, és a liget törzsvendégei érzéketlenül haladtak el a meghatottan éneklő fiú mellett.

Pedig Misa hangja sírt a beleszorult, lefojtott fájdalomtól, és a hangja is üde volt, és még a vén fák koronáit is megrikatta, melyek zúgva, nyekeregve bólogattak föléje.

A bársonykabátos cégfőnök másodszor inspekciózta már végig a vidéket, de Misa egyetlenegyszer sem tudott jelzést leadni neki az eladott példányok számáról.

A dolog úgy történt, hogy a principális kétórás időközökben megjelent egy fatörzs mögött, és először feltartotta mind a tíz ujját, aztán mindig eggyel kevesebbet mutatott, de amikor Misa az utolsó ujjnál sem adott igenlő jelt neki, akkor hegyesen kiköpött, és egykedvűen továbbállt.

Hiába, sehogy sem ment a dolog, sehogy sem! S Misa már borzasztóan el volt keseredve, amikor egyszer csak két *pali* és egy kifestett *sári* a szokottnál kitartóbban végighallgatták az egyik fősláger összes refrénjeit, melyek így végződtek, hogy:

„Ej-haj kis ravasz,
Ne légy olyan malac!”

Misa már-már remélni kezdett, és titokban biztosra vette, hogy a három közül valamelyik vásárolni fog egy daloskönyvet, amikor azok hirtelen éktelen röhejbe törtek ki, s az egyik Misához vágva felordított:

- Mit vonyíatsz, te állat? Hál nem látod, hogy nincs egy *jankó* sem a közelben?

Azzal mindhárman röhögve, egymás hátát csapkodva továbbálltak.

Misa csak nagy nehezen értette meg, hogy a három ember tulajdonképpen szintén a horizontál-vertikálisan dolgozó cég alkalmazottja, és nemes feladatuk a *palik* csődítéséből állott.

De ma átkozottul ment minden. És az összes csődítők dacára is iszonyú csőd fenyegette a nagyszabásúan elgondolt horizontálisan-vertikális alkony a szívrezgető nagyüzemet.

És a nagyüzem legkisebb és legszerencsétlenebb alkalmazottját Misát. Mindennek tetejébe estefelé megeredt az eső is, mire a körütekintő cég kivonta alkalmazottait a forgalomból.

De Misa nem tudott belenyugodni abba, hogy az első nap ily sikertelenül végződjön, és a csöpörgő eső dacára is kitartott őrhelyén. És olyan keservesen énekelt, hogy az ég csatornái fájdalmukban valósággal csattogni kezdtek.

Csak mindezek után szánta rá magát Misa, hogy csuromvizesen besompolyogjon az ötszáz kilós csecsemő ponyvája alá, ahol már együtt ült, hasonló elázott és lekóadt állapotban a horizontál-vertikál összes alkalmazottja.

Mert természetesen kisült, hogy a cég se horizontálisan, se vertikálisan, se új vállalkozásán, se az ötszáz kilós csecsemőn keresztül nem forgalmazott egyetlen *grandot* sem, ami ennél is szomorúbb: a jelenlevő principálisnak, ötszázkilós feleségének, a három „fiksze” alkalmazott csődítőnek és a zsebboldogítóknak és a tizenhárom százalékra angazsált standosnak együttevén nem volt annyi pénzük, hogy azon a cégfőnök úr és hitvese szerényen megvacsorázhattak volna.

Eme szomorú megállapítás után az egész társaság a jobb üzlet reményében aludni tért. A principális úr az ötszáz kilós csecsemő keblein aludt, a csődítők az éhen veszett csörgőkígyók megürült ketrecében horkoltak, a közönséges százalékosok pedig amúgy egymásra hajtott fejjel a ponyvasátor közepén. És legvégül Misa, a ketyegő, óriási gázóra mellett felhalmozott ócska nótás hetilapok csomagjain hunyta le a szemeit.

A kifeszített ponyvasátorra monoton dobpergéssel hullott az eső.

Másnap szombat volt. Az ég kiderült, s megívelten kék lett a liget fölött. A horizontálisan horkoló nagyüzem dagadó bizalommal nevetett bele a vertikális reggelbe!

Mégis mindezek dacára tény volt az, hogy a cég tagjait az éhhalál fenyegette. De volt egy- valami, amire dőlt a hitel, és ez a derűs, kék, napsütéses szombat és vasárnap reggel volt. És így történt aztán, hogy nem egész fél óra alatt a cég kiváló főnökének tárgyalásai sikerrel zárultak le az egyik tormásvirslis-bódéssal és a vállalat fűtőanyag-ellátása a délutáni üzlet megindításáig biztosítottak volt mondható.

Így jutott aztán Misa is egypár hulladék virslihez, és egy nedvet eresztett, tegnapelőtti sós kiflihez.

Alig fújták el a delet, a principális félreértést nem tűrő hangon adott utasítást az üzemnyitásra, vagy ahogy ő mondta, elküldte a nagyüzem alkalmazottait az anyjukba.

Így került vissza Misa ismét az ócska napernyő alatt ácsorgó tejcsarnok elé, és néhány perc múltán a liget fái alatt felcsendültek a legmeghatóbb slágerek, és a fákon kuksoló madarak kerek szemekkel meredtek a szörnyű konkurenciára. És megmozdult a liget, és a bódésok kedve is megjött. Már javában berregtek a csengők, frissre itatott torokkal *gajdoltak* a kikiáltók, füstölögtek a tormásvirslis-szelencék.

Mindenki tele volt bizakodással, és úgy beszélt a pompázó delelő napról, mintha legalábbis valami csillag képében ott árusított volna valaha velük a nagy égi *lízében*.

És nőtt a hitel. A bódésok szíve megtágult kerekre, és a nap nagyítója alatt meglágyult, mint a vaj. A Barogaldi bohócaitól a ringlispileken száguldó utolsó prostituáltig, a legkétbalkezeesebb zsebboldogítót is beleértve, ma mindenki számára jutott a hitelből. Mert ma lesz *dohány*, lesz kereset, ma ragyog a nap.

Durrogtak a sörösüvegek, és a kiváló cég vertikális nótás hetilap kiadója és a horizontális hitvese már a várható napi *lósung* elképzelhető - de a valóságban soha be nem következő - bruttó bevételének kétszeresével úsztak a legkülönbözőbb bódésoknál.

Elmúlt egy óra.

A nótás hetilap-nagyüzem standosai már összesen nyolcvannégy fő- és negyvenkét alszáger - ebből maga Misa egymaga tizenhetet - vonyítottak bele a forró délutánba. A ringlispilek már negyedszer indítottak üresen, a hajóhinták körül dolgoztak a szédítők, a panoptikum kikiáltója már másodszor mondta el Miksa császár szörnyű tragédiáját, de a város torka felől még alig-alig szivárgott ki valaki a ligetbe.

Az idő azonban olyan kiváló volt, a nap olyan ragyogóan sütött, a bizakodás olyan határtalan volt, s mindehhez járult, hogy napok óta most először volt mindenki megint jóllakva, hogy mindez, ami más borús napon rögtön feltűnt volna, ma mégsem tudott meggondolkoztatni.

Folyt a *cehhezés*, emelkedtek az óriáskifli stószok, a paprikajancsi jókedvéből üzembe állott az üres nézőtér előtt, a bohócok az üres padosorok előtt pofozták és köpték szemközt egymást, mert hiszen mindenki tudta, hogy a város már útban van, és legkésőbb egy félórán belül járatnyi hely sem lesz a *lízében*.

Igen.

És Misa énekelt, nyúzta-nyúzta a dalt, forgatta a szemei fehérjét az égre, amint ezt a délelőtti főpróbán tanulta, és várta, hogy özönljön a nép.

De a nép nem özönlött.

S a *lizsé* bódéi között tompa morajlás futott végig.

Egyes óvatosabb árusok kezdték beszüntetni a hiteleket; de ez ekkor még csak szórványos jelenség volt. Mert hiszen a nap ragyogott, mint még soha!

Minden élt, forgott, keringett, hintált, sikoltozott, berregett; árusok ordítottak, utcalányok sikoltoztak, szédítők szédítettek, és egy pillanatra mindenki elhitte, hogy elkezdődött.

De a tömeg nem jött.

Néhány perc alatt izgatott csoportokba gurult a *lizsé*. Tulik, szédítők, csődítők, zsebtolvajok, kilisztezett bohócok, lakkcsizmás állatszeliidítők és kimázolt utcalányok tárgyalták az eseményeket. És nemsokára tudta mindenki a jégesónél is borzalmasabbat; hogy este öt órakor tüntetés lesz a városban. A szocialisták tüntetnek az általános választójogért.

Rettenetes, rettenetes!

Mintha földrengés pusztított volna, olyan kopár lett egy óra alatt az egész liget. A bódésok egymás után csuktak be, és gutalilán tárgyalták a hallatlan eseményt. El is határozták, hogy a miniszterelnökhöz intézett memorandumukban kérni fogják, a nemzetfenntartó ligeti iparra való tekintettel a tüntetések szombat és vasárnapra való betiltását.

Misa volt az utolsó, aki a tüntetés híreről értesült, de az egyetlen, aki szinte feljajgatott az örömtől. Földhöz csapta a nótás hetilapokat, és mint a nyíl, nekiiramodott a városnak.

- Schliferli! Te azesz! Te dreck! Hogy dögölj meg... - ordították utána zsíros, apró ökleiket rázva a bódésok, miközben a verejték kétoldalt végiggurult gutalila arcukon.

De Misa ekkor már ott futott a város felé vezető út garatában, és úgy érezte, hogy valami meleg fészeknek tart.

Hazafele baktató stráfkocsikon, döcögő konflis rugójára kapaszkodva, s miután onnan ostonnal lecsördítették, futva, elfúlva, újra továbbrohanva közeledett Misa a város felé.

Hamarosan be is ért az első forgalmas, soküzletes utcába, de itt semmi sem mutatott a készülődő nagy események elé.

Misa nem ezt várta, ő lelakatolt, leredőnyözött üzleteket várt; sápadtan futkosó, gyerekeiket hajszólo asszonyokat, vihar elé horgadt fákat, és rémült sápadtsággal kémlelő boltosokat.

És várta legfőképpen azt a csodálatos, vérforraló távoli morajlást, az égnek szökkent kiáltásokat, és a rendőrlovak dobpergésszerű galoppjait.

De semmi, semmi hasonló nem tárult eléje!

Az utcákon békésen csilingeltek a villamosok, méléztak a gyerkőcök, és az üzletek kirakatai ragyogtak, mint a kivilágított színpadocskák.

- Tehát, nem igaz! - jajgatott fel félhangosan Misa, és hirtelen megint az az érzése támadt, mint akkor, amikor az öreg molnár felemelte az ezerfejű tömeg fölé, és mire újra letette, üres volt az egész tér körülötte.

Olyan érzéketlen, olyan fásult lett egyszeriben, hogy szinte észre sem vette, hol jár, merre sodorják a lábai, és hogy került a vásárcsarnok közelébe. Csak amikor a rothadó zöldségszag már félretolhatatlan intenzitással zörgött az idegeire, csak akkor állt meg, hogy körülnézzen.

És az eléje táruló ismerős kép láttán akaratlanul is nevetni kezdett. Igen, amott épp most kullogtak elő a rácsok zöldekes karavánjai, és ha nem siet, kifordulnak a forgalmas térségre, ahol ezer szem kíséri a leggyanútlanabb mozdulatot is.

Egy könnyed akrobatamutatvány, és Misa hajastól kirántott egy csokor karalábét a ponyva alól, aztán még egy mozdulat és egy másik csokor idei sárgarépa is eltűnt Misa szvettere alatt. Aztán már tulajdonképpen este is lett, és Misa most már akármelyik járdaszélen bátran elfogyaszthatta volna szerény vegetáriánus vacsoráját. De amott a cementporos építkezés előtt Misa egy sor fáradt tót napszámost pillantott meg, amint kenyérrel és hagymával a kezükben, várták az üstben rotyogó meleg étel elkészültét. Misa besompolygott az épületállványok alá, egyenesen a gerendákon üldögélő napszámosok közé. Ezek nemigen látszottak törődni Misával, kerek szemekkel meredtek az üstből felgőzölgő gulyás szagára.

Misa egy ideig megbűvölten állott a boszorkányos szagokat és ízeket párazó üst előtt, és csak akkor kapott észbe, amikor a gőzök között turkáló totocska hirtelen a szája elé emelve öt ujját, valami artikulatlan örömujjongásba tört ki Misa láttán.

A következő percben a kis totocska, aki nem volt más, mint Misa kórházi kollégája, jobbról-balról letörölte az ingujjával a száját, és magára ölelte Misát.

- Jaj, de örülni! Jaj, de boldog lenni... - ragyogott a totocska, és hamarosan helyet csinált Misának maga mellett az egyik gerendán, és melléje ült.

Misa csak homályosan emlékezett a totocskára, de most úgy érezte, hogy mindazon sok-sok ember között, akikhez az élet már odasodorta, ez a kis totocska van a legközelebb hozzá.

És a totocska is rögtön áradozni kezdett neki azokról a szép napokról, amikor még finom úri bacilus volt a kórházban, és olyan ellátást kapott, mint egy csodabogár. És valami fájdalmas szomorúsággal nézett maga körül a poros gerendákon, és a melle is oly furcsán lihegett, hogy Misa önkéntelenül is az öreg molnár elszomorodott arcára kellett hogy gondoljon.

Meghatottságában nem tudott egyebet tenni, mint hogy kivette a szvettere alól a zsákmányolt vegetációt, és odatartotta a totocska elé.

Az hirtelen pajkos gyerekséggel elkapta a zöldekeseket, és élesen felnevetett:

- Andris látni... Andris bevinni...

Misa szintén csordultan nevetni kezdett, és a totocskát utánozva válaszolta:

- Andris messzi, Andrassy úton szalutálni autóknak.

A totocska még hangosabban felcacagott, és az egész csomag sárgarépát és karalábét, amúgy csupa hajasan, behajította a bugyborékoló üstbe.

- azta-azta-aztamaszta - nevetett folyvást a totocska ismét a gőz fölé hajoltan -, ezt aztán a Ferenc Jóska is megköstölhatja.

A napszámosok gyűrűje egyre szűkebbre fogta a boszorkányos víziókat gőzölő üstöt. Úgyhogy a totocskának nem kevés szitkozódásba került, hogy magának mozgási, jobban mondva keverési szabadságot biztosítson.

Végre kész volt a vacsora, és végig a hosszú gerendákon kiéhezett, fénylő szemű emberek ültek, és hatalmas falásokkal nyelték a gőzölő ételt, közöttük Misa is, akinek csajkáját alaposan feltornyozta a protektori kéz.

És micsoda csodálatos zszibongás terjengett el a beleiben, és végig az egész elnyúlt teste láb-szárain. És milyen jólesett most így gondtalanul végignyúlni a gerendán, és semmire se gondolni - még arra sem, hogy miért is maradt el az asnap délutáni tüntetés.

És a kis totocska ott ült a fejénél, és egy cigarettacsutkával a szájában a kórházról áradozott, és közben csúnya, zöldes, cementporos váladékot köpdösött szét maga körül.

Misa szemei lassan lecsukódtak, és már csak valami tompa zszibongást érzett-hallott maga körül, amikor hirtelen valahonnan, mint a sűrű falkákban terjengő füst, az a bizonyos tompa morajlás ütötte meg a fülét.

Egyszerre mindannyian hallgatózni kezdtek.

S mielőtt bárki is egyetlen szót szólhatott volna, már rohantak mindannyian, mint valami magnetikus varázs alatt az utcának, köztük Misa, mint egy gyakorlott távugró ugrotta át az eléje kerülő gránitkocka halmokat.

Az utca két oldalán levő házból gallértalan, feldúlt arcú emberek rohantak ki a kapukon. És most már hallani lehetett a redőnyök ropogását, az égnek szaladt kiáltásokat, és látni lehetett a boltosok rémült szempárjait előkémleni az ablakokból.

És hallani lehetett a tömeg zengő énekszavát is.

Amikor kikanyarodtak az Andrassy útra, pontosan abban a pillanatban repültek ki a lovas rendőrök kardjai a hüvelyükből, és a lovak ágaskodón belevágtattak az utat szélében betöltő tüntető tömegbe.

Éktelen füttyögés, abcugolás és közápor volt a felelet a megtorpanó tüntetők részéről. És amikor a keresztutcából előtörő, tégladarabokkal felszerelt napszámosok oldalba fogták a lovas rendőröket, azok a váratlan téglaesőtől megrémülten eszeveszett galoppban menekültek visszafelé. És íme, most a széles úttesten újból előretörő menet élén teljes pompájában kibomlott a vörös zászló, és a diadalordításban kitört tömeg összeölelkezett a mellékutcából kiáramló munkásokkal.

A fásoros, szurkozott faburkolatos úri sugárúton a torkokból, mint éégig támasztott lajtorjáján kúszott a Marseillaise.

A vörös zászló tövében, a roppant ének szétboruló sátra alatt ott énekelt kicsordult könnyel Misa is, aki végre megint hazatalált.

Amint aztán így, lázas szemekkel haladt a zászló mögött, az ének hirtelen kettétört, mint a kettéroppantott fenyő, és egyszeriben lovas és gyalogos rendőrosztagok zúdultak minden kapualjból, a meghorkant, a váratlan orvtámadás zavarában néhány pillanat alatt darabokra hullott, az előbb még győzelmesen előretörő tömegre. Földre tiport, jajgató férfiak és asszonyok, repülő kalapok, véres, menekülő arcok, lihegő, sörényes rendőrlófejek, paradicsomfejű, villás bajsú rendőrcok kavarohtak szédítőn Misa szemei előtt.

Misa nem tudta, hogy került ki a rendőrkardok kerítéséből, nem tudta, hogy bujkált a rendőrlovak lábai között, de egyszer csak azon vette észre magát, hogy biztonságos helyen van.

A vásárcsarnok rácsos vaskapuja előtti tömegbe ágyaltan, rémülten mered egy krétafehér arcba, amelynek közepéből hatalmas vérsugár szökken az aszfaltra. S aztán a meszes, leszakadt körmű munkáskezek még egyszer a torokhoz kaptak, és élettelen lehullottak a mozdu-latlan test mellé.

Misa torkán elakadt a kiáltás, amikor a szerencsétlenben felismerte a totocskát.

Felgombolt mellén egy rendőrlő patája feketéllett. S mire bűgő túlköléssel megjöttek a mentők, már nem volt benne élet, nem is vitték magukkal, mivelhogy a halott már nem esett az ő szakmájukba.

Negyedóra múltán aztán megjött a fekete hullakocsi két fekete táncoló paripával, a totocskát begöngyölték egy fekete viaszosvászonba, és betolták a koporsóba. Azután elvitték.

De a vére nagy tócsákban ottmaradt a vásárcsarnok nehéz kapui előtt.

Az emberek pedig, akik ott álltak némán a fekete hullakocsi körül, azt mondták, hogy holnap, holnap újra visszajönnek. És Misa érezte, hogy ezek a gallértalan, kemény nyakú munkások nem szegik meg a szavukat.

- Holnap! Holnap! - reszketett Misa a bosszúra sóvárgó gyönyörtől.

És aztán ott aludt az épülő ház egyik szögletében, a halott totocska gyékényén, körülötte mindenütt nyugtalanul hánytorgó napszámosok hevertek, és fölöttük, mint a vérző legyek csurogtak a betűk:

- Holnap! Holnap!

Másnap hajnalban derült és tágas volt az ég, a napszámosok zajtalanul cihelődtek, és egyenkint szivárogtak ki az utcára. Itt már kisebb-nagyobb csoportok várakoztak rájuk. Azután felzárkóztak, és elmentek valamerre.

Misa csak jóval később ébredt, és riadtan meredt az idegen tárgyakra. Úgy gondolta, hogy csak valami rossz álom az egész, és magára rántotta újból a pokrócot. És aludt, aludt, mert most már egyetlen lépés sem zavarta az egész építkezésen.

Már magasan járt a nap, amikor Misa végképpen felébredt. Rápillantott a most már napos, barátságos tárgyakra, és ropogtatón nyújtózkodni kezdett. Csak lassan kezdett emlékezni, de ezt is csak azért, mert a nagy csöndesség feltűnt neki. Hirtelen felült, és körülnézett. De bizony a fekhelyek mind egy szálíg üresek voltak. Most aztán minden eszébe jutott, és úgy ahogy ébredt, gyűrött arccal és ruhával kirohant az utcára.

Forrón süttött a nap az apró kockás, néptelen utcára. Az üzletek le voltak redőnyözve, s messziről ide hallatszott egy cirkáló lovas rendőr patkódobogása.

Misa arca sírásra állt, mert most már megértette, hogy a menet már elment, és ő menthetetlenül elmaradt tőle.

Az utcák torkából kiáradó csönd még csak jobban növelte kétségbeesését. Tanácstalanul futkosott jobbra-balra, hogy valami nyomravezető jelre akadjon, de bizony az utcák olyan kihaltak voltak, mint a temetők.

De mennél jobban közeledett Misa a Körút felé, annál több kapu előtt kémlelő rendőrszemmel találkozott. Amikor jobban bekukkantott az egyik ilyen kapualjba, észrevette, hogy az tömve van gyalogos rendőrökkel.

S most már Misa tudta, merre kell tartania. Elindult egyenesen a rendőrökkel megtömött kapuk nyomában megkeresni az elveszett tömeget.

Amikor kiért a Körútra, itt már csodálatosan meg volt bolygatva minden. A villamosok alig jártak, s amelyik járt, azt ellenőrök vezették. De bizony utas alig ült bennük, mert a keresztutcákból minduntalan közútporral fogadták a villamosokat.

Misa nem keveredett a nagyrészt utcagyerekekből és suhancokból álló kődobálók közé, hanem még jobban sietni kezdett a Belváros felé.

Hajtotta, húzta valami boldog, gyermekes vonzódás a százarcú tömeg felé. Már elérte a város belső gyűrűjét, de itt egy sereg pánikszzerűen menekülő polgár jajveszékelésébe keveredett. Huszárok és lovas rendőrök galoppíroztak bele a gyanútlan járókelőkbe, és Misa most csak azt látta, amint két lovas rendőr egy keménykalapos civilt kerget a járdán, odaszorítják egy divatruha kirakathoz, aztán az egyik a kivont szablyával a feje fölött felágaskodik a kengyelben, és lesújt a keménykalapos fejére. S a következő pillanatban a fénylő kard kettészelte a szerencsétlen fejet, kalapostul, mint valami görögdinnyét.

Hirtelen valami bágyasztó, hányingeres rosszullét markolta el Misa lélegzetét. A gyomra összezsugorodott diónyira, az ajka fehérre facsarodott, a lábai majd ledöntötték magukról. Valahogy még bevonszolta magát az első belvárosi mellékutcába. Valahonnan egy sápadt, kezeit tördelő mezítlábú fiú került a közelébe, aki zokogva könyörgött Misának, hogy vezesse ki a túloldalra, mert itt körül van véve az egész negyed rendőrökkel.

Misa a remegő, sárga fiú láttán rögtön visszanyerte a lélekjelenlétét.

- Te félsz tőlük? Hát ide nézz, én nem félek! - azzal szájába emelte a két-két ujját, és hosszan belefűtöztetett a Körútba.

Mint valami jeladásra, a keresztutca egyik bolthelyiségéből, a gyerekek háta mögött, mely előtt egy vörös lámpás csüngött, két csákótlan rendőr futott ki az utcára. Misa és a másik gyerkőc, akik a fűtyszóra odavágtató lovas rendőrök elől menekülni akartak, egyenesen belefutottak a két rendőr karjaiba.

A futástól kivörösödött andrisok fülüknél fogva cipelték magukkal az őrszobára a két elsápadt gyerkőcöt.

A másik gyerkőc hangosan zokogott, amikor éktelen káromkodással belökték őket a zöld függönyös, félhomályba vesző kis helyiségbe.

- Az anyátok keservit, ti бүдös... az anyátok... ti ilyen... - és már zengett is a gyerekek arcán a húsos tenyerek vitustánca.

Az első pofont Misa kapta egy paradicsompofájú őrmestertől, és aztán már csak azt érezte, hogy a föld elrepül alóla, és az ezüststráfos szörny a torkának esik a kezeivel.

A másik gyerek sikoltására riadt magához a rendőr őrmester csizmái előtt.

- Jaj, ne tessék... rendőr úr! Ne tessék! - jajongott a szegény utcakölyök - jaj, ne tessék...

Éktelen röhögés robbant ki a húsos szájkarimán, de Misa nem hallott semmit, a fülei zúgtak, és a fejét nem bírta felemelni a padlóról. Az arca égett, de még jobban égett az ereiben az észbontó gyűlölet.

Aztán gallérjuknál fogva hangos röhögéssel kilökték a két gyerkőcöt az utcára.

Mint a nyíl repült a két gyerek a borzalmas helyiség közeléből. De mielőtt Misa követte volna vakon szaladó társát a Körútnak, egy pillanatra hirtelen megfordult, és egy kődarabbal bezúzta az őrszoba vörös lámpását. S mire a gutalilára torzult őrmester arca megjelent a boltajtóban, ő már beérhetetlen messze ott szaladt a Körúton.

Jó ideig tartott, amíg hátra mert pillantani. De az út üres volt, és a galoppírozó huszárok ellenkező irányban söpörték végig a Körutát.

Ledobta magát egy villamosmegálló előtti padra, és boldogan átadta magát a lihegésnek.

- Megadtam nekik! - ragyogtak a szemei.

Sokáig ült így elfúlón, mosolygó arccal, amikor végre újra kinyitotta a szemeit. Az üres úttest, a lehúzott redőnyös üzletek láttán ismét eszébe jutott eredeti fájdalma: az anyját kereső gyermek újra futni kezdett.

És most már valami rettentő sejtés kezdett elharapózni belsejében.

- Hát, lehetséges lenne? Hát, nem mertek volna kibújni, hát nem tartották meg szavukat? Hát azok a gallértalan, babos ingű, eres kezű munkások nem mondtak volna tegnap este igazat neki a szegény totocska holttesténél? Nem, ugye, ez nem lehet? - hangzott újból a rágcsáló kétely. És Misa válaszképpen hiába kergette szét pillantását a keresztutcákon, sehol egyetlen lelket sem látott a közelben.

Fáradtan, lábait maga után vonszolva kanyarodott be az egyik külvárosba vezető utcára. De itt csodálatos dolgok váraakoztak rá.

Síneikről elcipelte, feldöntött villamosok, bezúzott ablaktáblák, tövestől kitépett gázlámpák árulkodtak arról, hogy a tömegnek itt kell valahol rejtőzködni. Valahogy úgy történhetett a dolog, hogy a munkásokat még visszaverték, mielőtt eljuthattak volna a száztornyú parlament elé.

Misa boldog volt, mert most már bizonyos volt abban, hogy úton van a százfejű tömeg felé.

A sebhelyek nyomán elindult megkeresni őket.

Vad trombitaszó harsant valahonnan, máshonnan a mentőautók szirénája sírt bele az estébe, még másunnan a tűzoltók harangja kongott szakadatlan.

Valahol hátul, a város háttérében ágaskodó gyárak teste új mohósággal rohant neki a véres háttérű színjátéknak.

- Hát, mégis! Hát, mégis! - ujjongott Misa - megtartották a szavukat, visszajöttek, megfizettek a szegény totocskáért!

Mint az anyja ölébe rohanó gyerek vetette magát neki Misa a katonasággal felszuronyozott vidéknek. Golyók füttyültek el a füle mellett, sípok júdáskodtak feje fölött, rendőrlovak lihegtek bele a fülébe, de ő rohant a feltúrt köveken meglékelt korpás zsákok elhagyott hadállásain keresztül, a távolból idezúgó, idevágó barikádok felé.

S íme, a gyárak mögötti tűznyelvek, mintha csak biztatgatni akarnák Misát, most még magasabbra csaptak az ég alján, és a gázlángok sárgakék zörrenésükkel a házak ereszeit csapdosták.

És most már egyre világosabban lehetett hallani a messziben rejtőzködő tömeg lihegését, és a golyók sikoltozó sugarai egyre szűkebbre fonták a kört a tárt éjszakában.

Ott, ott valahol messze állott a harc, ott, ott valahol messze égtek a gyárak, és alattuk a malmokból kihordott liszteszsákok barikádja mögött: ott vártak Misára a babos ingű, nagyszívű munkások.

Misa szíve most már jajgatott az örömtől, nem hallott, nem látott maga körül semmit, csak az ég temploma alatt harapódzó szörnyen fenséges vörös orgonákat látta, és azt a tompa, vérforraló morajlást hallotta a messziből.

De itt már nem lehetett továbbjutni. Mindenfelől sokszoros, eleven rendőrsövények zárták el az utcákat. És sehol egyetlen orrluknyi szabad út, egyetlen egérút feléjük.

De Misa nem ismert rendőrsövényt, átvette magát egy kerítésen, felkúszott egy alacsony házikó tetejére, fel egyre magasabbra, futott a cserepes tető gerincén, újra leereszkedett, újra átugrott palánkokat, gödröket, leszaggatta magát, vérig maratta magát, és újra futott fent a magasban, lent a palánkok között feltartóztathatatlanul, s most már látta az első előmeredő fehér zsákhalmokat, amint kifolyt szívvel elállták az utcát keresztben, és mögöttük hallotta egész világosan az ő hangjait felviharzani.

Látta a liszteszsákokat, hallotta a hangjukat, de nem látta a gépfegyvert, amelyet éppen e pillanatban helyeztek el az utca szájában egyenesen a liszteszsákok irányába.

Egy vad sikoltással leugrott az utca közepére, szemben a barikáddal, és kitárt karokkal, rongyosan, cafatosan, véresre karmoltan, összekormozva, utolsó erejét összeszedve rohanni kezdett a barikádnak. A barikád mögött hirtelen elhaltak a revolverek, és egy csipetnyi bajuszú ember bozontos feje jelent meg egy liszteszsák mögött. Kralik elvtárs volt, aki égnek dobott kezekkel kiáltott le valamit - mint akárcsak ott, ama kis színpadon - Misa felé.

Ebben a pillanatban berregni kezdett a gépfegyver, és sikoltó suhogással söpörte végig az úttestet.

Misa, kezeit maga elé tartva, egy pillanatra a levegőbe emelkedett, azután hangos kiáltással az úttest közepére zuhant.

Kralik elvtárs zilált hajú feje ismét felbukkant, kezeit rémülten széttárta, mire a liszteszsákok mögül negyven bosszútól és izgalomtól égő fej komorlott elő.

Amikor Misát a barikádok mögé bevitték, már nem élt. Kralik elvtárs gyengéden ölébe emelte Misa fejét, miközben bánatos fájdalomszántotta arcán csurogtak a könnyek.

Egyesek fejüket meghajtva imádkoztak, mások arcukat némán kezükbe temették, s a fák sűrű lombozata mintha sátrat vont volna a kis halott fölé.

A háttérben a gyárkéménytűzek mind magasabbra és magasabbra nőttek, mint a rőtörös véreső oszlopok, s a golyószórók újra kezdték halálos köpködésüket.

Mint az újonnan megtalált anyaölben, Misa boldog mosollyal feküdt a földön. Lábainál a bokáig érő lisztpor a munkások véréből vöröslött.

1928

A NYUGDÍJ

Első hóhullás volt, amikor erre a vidékre kerültem. Hogy valami különös vidék lett volna? Csakúgy, mint a Dunán innen vagy túl, vagy akár a Duna-Szajna közelében. A cellakamrás, bolond nagy bérházak ott gubbasztottak a gyárak füstös keselyűszárnyai alatt, a csatornákban szenny folyt, a kanálisok rácsszemein bűz gőzölgött fel a csámpás ereszekig.

Egyforma ez mind. Első pillanattól úgy kódorog bennük az ember, mintha öröktől köztük élt volna. A párnás ablakokon csurog a hólé, az esőcsatornák lyukasak, s mint a vénasszonyok nyelve, kicsüngenek a járdák közepéig. S az eső? Persze hogy pont az ember nyakába szeme-reg.

Az ég? Füstös. Köhögtető ködösek a reggelek s az esték. Az asszonyok ugyanoly árnyékléptekben suhannak cekkereikkel, mik a semmitől súlyosak, mint mindenütt egyebütt. S a munka is egyfene. S egyfene a vacok, mit szállásnak csúfolnak. Valahol a konyhában elfekszik az ember; az öregebbek magán a tűzhelyen, a fiatalok csak úgy a tövében.

Aztán már csak a lámpa lángja futkos föl s le, s még aztán valaki nedves kézzel kioltja a sercegő kanóc játékát.

Egy hete, hogy így ment ez már. Egy hete és negyvenkilenc éve. Mivelhogy negyvenkilenc éve s egy álló hete dolgozom már a szakmámban. Hogy szeretem-e? Lerágta rólam az utolsó falat húst, csontjaimba reumát kevert, kezeim nyirkosak, s csikorognak, mint a szélkakasok.

Mert igen, a gőzmosoda az már csak ilyen, összefőzi az ember szemei előtt a dolgokat: gőz, gőz, minden nyisszentett szögletből gőz tekereg. S a villanylámpák is, mint a lekókad virágok, fárasztók a szemnek s az értelemnek.

Az ember hajnalban kezdi. Akkorra már javában füstölögnek az üstök. De a kőpadló meg hűvös, mintha hullára lépne az ember. A fekete bőrpapucsok locsognak a tócsákban, mint a békák; locsognak, zötykölnek s aztán felszáll a gőz, és ettől kezdve már csak a kezeivel lát az ember.

A beszéd nincs módban nálunk.

Csak a bőrpapucsok zötykölnek; klap-klap-ics-pacs-pacs.

Sokat törtem már a fejemet, hogy honnan is kerül elő ez a sok piszkos ruha. S ha még piszkos volna, de kár bemártani a lúgos-szódás vízbe. Kár a ruháért meg az ember kezéért. Na, de nem panaszkodom. Én még csak kihúztam, nekem csak a körmeimet szedte le az átkozott lúg, de vannak, akik már csak az ujjuk csontjaival villázzák össze a megsodort ingeket.

De bent még csak hagyján. Itt legalább melegít a gőz, s azt mondják, ez a reumának is használ. De amikor este újra kibújjik az ember az utcára - tyűh, az ördögbe -, jobb lett volna az egyik dézsában átgubbasztani az éjszakát. Mert kint a szél pont az ember szemének kergeti a havat. A füle zúg, a villamosok átkozottul csörömpölnek, mintha nem tudná az ember amúgy is, hogy persze hogy ki kell térti előlük... S az autók? Siklanak, mint a kígyók, s máris lehull mögéjük az átkozott hófüggöny. De vajon kik ülhetnek bennük?

Bizonyára bankárok, püspökök, meg attól feljebb. De egyszer már be kell hogy kukkantsak egy ilyen zajtalan üvegbatárba. Csak olyan átkozottul ne száguldanának el az ember szemei elől. Mert bizony a gőzmosodában az ember lassan eltanulja a látást. Örökös a köd. Környes-körül. Bizony ügyelni kell, hogy a tenyerébe vett kenyér helyett ne az ujjába harapjon.

Na, de egyszer aztán mégis sikerült.

Elállt a hó, jéggé fagyott a könny a szemekben. S ekkor jött urasan, puha, alacsony kerekeken, s mint a hang suhogott el az orrom előtt.

Igaz, sem a bankár, sem a püspök nem ült benne; csupán egy kis villanylámpás ragyogott belőle, s réztartójában egy csokor gyöngyvirág. Hát, igen. Igen, igen, szép volt, amint így a csokor gyöngyvirág elhajtatott az üres üveghintóban. De mi az ördög, a püspök csak nem él gyöngyvirággal? Ott egye a fene - átkullogtam a sarki hentes kirakata elé. A kirakatban még ott kucorgott a tegnapi véreshurka vége. Na, mondom, de jó, hogy még van belőle. Vágattam is egy tenyérszövet, s aztán elragódtam rajta lámpaoltásig.

De az éjszaka nyugtalanul aludtam. Káromkodtak is a szomszédjaim, mondogatták, hogy az ilyen vén szentségnek már jobb volna a föld alól szagolni az ibolyát. Nyugtattgattam őket reggel, hogy alkalmasint csak a hentes véreshurkája ártott meg, de az a nagyfülű Mihály mindjárt belevágott:

- A fenéket a hentes véreshurkája! Egész éjjel folyvást csak azt hajtogatta, hogy csak azt tudnám, ki ül benne! Meg, hogy a püspök csak nem él gyöngyvirággal?!

Mondták is, hogy ha az éjjel nem viselem jobban magamat, beadnak az örszobára, mivelhogy a gőz bizonyára elvitte az eszemet.

Másnap megint ott ácsorogtam a járda szélén. Jól kimeresztettem szememet, hogyha egy megint elfutna előttem, alaposan belekukkantsak.

De az átkozottak megint csak úgy elrobogtak előttem, hogy még csak rebbenteni sem maradt időm.

Na - mondom: átmegyek a henteshez, a fene ott egye az egészséget, akárki is ül benne - mi közöm vele.

Hát a hentes ablakában még mindig ott egy icurka a tegnapi véreshurkából. Na, mondom, de jó, hogy még most is van belőle; le is szelettem egy tenyérszövet, s megint elragódtam rajta lámpaoltásig.

A szomszédjaim előre megmondták, hogy most aztán nem tréfálnak, s ha csak egyet kukkantok, akkor visznek a bolondok házába. Hát nem mertem elaludni. Hogy el ne járjon a szám, ébren töltöttem az éjszakát. De reggel felé csak elnyomott az álom.

Egyszer csak hallom, hogy a nagyfülű magyarázza valakinek:

- Bolond ez, kérem, egész éjjel azt hajtogatta, hogy legalább csak azt tudnám, hogy ki ülhet benne! A püspök csak nem él gyöngyvirággal. Aztán meg olyasmit is mondott, hogy mégis-csak a legolcsóbb népeledel a véreshurka.

- Na, ha a gyöngyvirág után mindjárt a véreshurkát emlegeti, akkor színtiszta, hogy bolond ez kérem - válaszolt rá egy morgós hang.

- Föl, föl, öreg - dörgött tovább a mély hangú ember -, megyünk a püspökhöz!

Hát felnyitom szememet, tágítom forintnyira, szűkítem mákszemnyire; hát az Andris volt a sarokról. Bajusza villásan kipödörve, ragyog a hegyin a brillantin csöppje, mellén gyémántlik a 406-os szám.

Aztán ráfektettek egy hordágyra.

Huj, a kutya-fáját, ennek fele se tréfa. Nagy úr lettél, vén szentség, a kapu előtt annyi a nép, mint a búcsúban, és sorfalat is állanak, mintha a menyasszonyt vezetnék az oltár elé, és zúgnak is, búgnak is, hajlonganak, mint vízbe fúlt árnyékok.

S aztán - de mondom, most már ideje, hogy felébredjek - ott áll egy fene fényes nagy autó, alacsony, puha kerekeken, s egy Andris áll a kinyitója előtt.

Egy mukk az nem sok, de olyan fájtatosan begurítottak rajta, hogy na. Aztán még hallottam, hogy a sarki hentes odaszól valakinek:

- Na, ez se eszik többé a hurkából.

- Pedig nem ártott ez szegény a légynek se, csendes jószág volt - rég motoszkálhatott ennek már valami a fejében -, hallatszott rá valahonnan. De aztán zsupsz. Máris futottunk. Ez volt az utazás.

Az Andris is ott ült velem szemben, váltig hajtogatta:

- Na, most jó dolgod lesz, öreg, nagy tisztesség ért, az urak elé kerülsz.

De én csak pislogtam. Tetszett ez az utazás. Csak eltartana vagy reggelig. Meg aztán szép is volt, hisz csak egyet furkantottunk, oszt az összes kocsik, emberek, villamosok mind haptákban megálltak előttünk.

Na, mondom: úr vagy, öreg szentség, most már meghalhatsz békében. Kalapot emelt előtted a világ: nem mostad hiába egy életen át mások piszkát.

Aztán beszaladtunk egy boltíves kapu alá. Kék üveggel volt a boltíve kirakva. Mindjárt jött is két fehér köpenyes ember, de biz azok úgy le voltak nyalva, hogy nem nagy kedvem lett volna elsétálni az ábrázatokon.

Veregették is vállamat, mondogatták is, hogy a püspök úr vár ám rám a gyöngyvirággal. Meg hogy hagyjak csak mindent rájuk, majd ők elintézik az esetet.

- Miféle püspök? - mondom.

De ők csak ravaszul hunyorítottak, a szemükkel, hogy ne izéljek, előttük beszélhetek, mintha csak a tulajdon fiaim lennének.

Aztán bevittek valami majolikaszubába, jó meleg víz volt benne, meg is mártogattak könyörületesen, jól megdörzsölték hátamat is, kigöngyölítettek belőle vagy egy végnyi reumát, s aztán befektettek egy vakító fehér ágyba. Szép rácsos jószág volt, istenes derékkal.

Hej, a szívem, hogy elfacsarodott a terjengő hálától.

De aztán jött csak az igazi.

Nógattak; mi tetszik, tea-e, habos kakaó-e?

De mondtam, nem iszom én semmit, nem eszem én semmit - azzal fejemre húztam a jószagú takarót, és elterültem, mint a dagadó tészta.

Reggel nagy csengetésre riadok. Alig nyitom fel a szememet, ott a jó forró kávé az ágy asztalán, mellette meg egy akkora zsemle, mint a fejem. Na, mondom, öreg, bizonyára nagyon becsületesen végezted munkádat negyvenkilenc esztendőn keresztül. S most itt a fizetés érte.

Megcirógatnak érte az urak.

Egy kicsit már rátarti is lettem.

S mondtam is az úrnak, aki behozta reggelimet, hogy meg vagyok ám nagyon elégedve.

Nagyon tetszett neki a dolog, s mindjárt felkínált egy második zsemlét is. Mondom neki, ha már ez a szokás, én se legyek kivétel, de akkor csajkámát is merje meg újból, mert minálunk még így járja.

Hej, hogy nevetett a huncut; azért úgy is lett.

Na, mondom, vén szentség, ezt jól megcsináltad. Negyvenkilenc évig nem hiába görnyedtél. A való Paradicsomba kerültél. S így van az rendjén. Ej, és mégiscsak, mégis jól forog a kormány kereke az urak kezében; nem is való az az olyan szegény ördögök kezébe, mint amilyenek mi vagyunk, mint amilyen az a nagyfülű Mihály meg az a heptikás betűszedő, aki mindig arra a szocialista újságra akarta lenyesni a heti filléreimet.

De finom ruhát is kaptam, olyat - minden csíkja egyfelé szaladt -, hogy gyönyörűség volt. Fehér volt meg piros. S aztán pedig mennem kellett az úrral, aki a reggelit hozta.

No, ez finom hely volt, még a folyosók is fűtve voltak. S az urak vagy négyen-öten már vártak rám egy tejfehér teremben. Amikor beléptem, barátságosan mosolyogtak, s hangosan köszöntöttek. Engem meg erre úgy elfogott az ügyetlenség, hogy hamarjában azt se tudtam, miként köszönjem meg ezt a nagy tisztességet. Csak nagy kinnal tudtam kinyögni:

- Nem érdemlem én ezt meg, jó uraim...

De ők csak összemosolyogtak, és a legderekkabb megveregette vállamat:

- Na, na, öreg, tudunk mi ám mindent...

Na, gondoltam, akkor nem szólok egy szót sem. Világos, a dolog, megdolgoztam az életben, most nyugdíjba tettem az urak. Jussom van hozzá. Nem is szóltam én.

Forgattak, kérdeztek, de gondoltam, ha ti már úgyis tudtok mindent, akkor kár beszélnem, még el találom rontani a dolgomat.

Aztán valami olyasmit mondtak, hogy ititusz-atitusz - az ördög érti ezt a halottas nyelvet -, s elengedtek békében.

Én meg ettől kezdve még nagyobbakat hallgattam. Ettem, ittam, hallgattam. Egyszer aztán mondja az egyik fehér köpenyes a másiknak - én meg úgy tettem, persze, mintha aludnék -, hogy talán már vissza is lehetne az öreget küldeni a mosodába. A másik meg mindjárt rádúplázott, hogy biztos szimuláns az öreg.

Hej, egyszeribe felfordult minden, magyaráztam szép szóval, hogy nekem jussom van ám a nyugdíjamhoz. Negyvenkilenc évig verte a gőz arcomat, negyvenkilenc évig mostam a mások piszkát. Nem engedek a jussomból! Az ágyamból, a zsemlémből, a kályhából!

De az csak nevetett.

- Micsoda? Te nevensz?! Te nem ismered el a jussomat? - Hopsz neki a kancsót.

Szörnyet terült véres fővel.

Aztán a legderekkabb úr személyesen maga rohant be a szobámba.

A kezem, lábam megzsinegelték a bitangok, de fejemet azért elébük vetettem.

Az ő szemei is szikráztak, igaz, de emberére talált. Rengett a ház, lángolt a szám, s azok meg ott mögötte nem győzték mereszteni szemeiket.

- Nem engedem az ágyamat, nem engedem a kenyeremet, nem engedem a nyugdíjamat!

Csak úgy harsogott a hangom.

De aztán reszkettek is. A legderekabb hajlongott legmélyebben: de én csak hajtogattam, hogy amíg a köteleket le nem szedik rólam, akár pecsenyével is traktáljanak, de több szavam nincs.

Hát levették.

Mégiscsak derék ember ez a legderekabb. S még azt is mondta, hogy a dolog pedig a jussommal, marad. Aztán valami keserű, barna csöppet is adott, hogy megjavuljon az étvágyam (!). De én nagyokat alszom tőlük, s ha felébredek, olyan nyugodt vagyok, mint a ráncok a kezemen.

S azóta mindenki lábujjhegyen jár körülöttem.

Hozzák az ételt, viszik az üres csajkákat. S én csak fekszem egész nap, hízom, s lassankint már végire jutok nadrágszíjamon a lyukaknak.

Nyugdíjba tettek.

1929

KÖZELHARC

Játszódik egy vidéki lengyel ipari városban

ELSŐ KÉP

Egy municiógyár óriás, groundszerű udvara. Ködös őszi este.

Munkások összezsúfoltan, izgatott várakozással egyetlen távol pontra merednek.

Egy pillanatig feszült várakozás.

Páncélautó a távolban, szemben a munkásokkal most lassan felnyitja reflektor szemeit, és belevakít velük a felszisszenő tömegbe.

Munkások önkéntelenül egy lépést hátrálnak.

Páncélautó gépfegyvercsöve méltóságteljesen ráirányozódik a tömegre.

Munkások egy ütemben a rájuk irányozódó gépfegyver csövével, vontatottan a magasba emelik mind a két kezüket.

Jobbról és balról most egy-egy éles nevetés hasít bele a dermesztő csöndbe: majd Első és Második Rendőrkapitány jobbról, illetve balról győzelmesen megjelenik a színen, mögöttük detektívekből, fogalmazókból és rendőr őrmesterekből egy-egy egész kis vezérkar.

Munkások most is, miként az egész első jelenetben, néma, mozdulatlanságban, feltartott kezekkel állanak.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Vigyázz! Nem mozogni!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY rádupláz. Vigyázz!!! Vigyázz, feltartott kezekkel! Megértettetek?!

Munkások mozdulatlanul, lélegzet-visszafojtva állanak.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY látva, hogy a Munkások nem ugrottak rögtön vigyázzállásba, s mi több, erre semmi hajlandóságot sem mutatnak, fel és alá kezd rohanni az első sor előtt. Vigyázz!! Vigyázz!!! mondtam! Megragadja az egyik munkást a mellénél, és rázni kezdi. Megértette?!!

Munkások soraiban tompa morgás fut végig, és a tömeg önkéntelenül - de most mintha ugrásra készülne - egy újabb lépést hátrál.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY a morgás hatása alatt hirtelen elengedi a munkást, de a következő pillanatban annál őrzöngőbben kezd ordítani. Mi-cso-da?! Ki morgott!!? Ki mert itt morogni?!! Kirántja a kardját, és úgy tesz, mintha vezényelni akarna.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *félrehúzza* MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNYT, *valamit mond neki, és a háttérbe tuszkolja. Aztán ő lép a munkások elé. Atyai hangon.* Nézzék, emberek! Az egész telep körül van kerítve lovassággal és gépfegyveres gyalogososztagokkal. Innen addig, amíg én arra utasítást nem adok, élve egy lélek sem juthat ki. Emberek, legyenek józanok, adják ki a rögtönzött gyűlés szónokát és az öttagú sztrájkbizottságot, s én kapitányi becsületszavamat adom, hogy mindenki mehet rögtön az útjára.

Munkások némán, mozdulatlanul állnak.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *egyre élesebben.* Emberek, gondolják meg, hogy mit tesznek! Még két percet adok maguknak. Ha két perc alatt nem adják elő a szónokot és a sztrájkbizottságot, akkor, akkor én visszavonulok, és a vezénylest ismét a kapitány úr veszi át. De az aztán, istenemre mondom, hogy nem érti a tréfát!

Munkások nem moccannak.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *előveszi óráját.* Két perc híján tíz óra!

Munkások mozdulatlan állnak.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Harminc másodperc! *Egyre élesebben.* Emberek, elég legyen a komédiából! A sztrájkra vonatkozó összes adatok a rendőrség kezében vannak. A rendőrség politikai osztálya pontosan informálva van mindenről. Arról is, hogy a köd és sötétség leple alatt összehívott gyűlés szónoka nem más, mint a... a kommunista párt illegális központi bizottságának egyik Varsóból ide vezényelt tagja...

Munkások sorain mozgás fut végig, de senki se szólal meg.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. A rendőrség a szónok alakját és arcát pontosan ismeri, és csak az esetleges vérontás elkerülése miatt szólítja fel önöket most újból, hogy adják ki békésen, önként a szónokot!

Munkások sorain tompa, gúnyos nevetés fut végig.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *vészajtósló élességgel.* Emberek!!! Értsék meg, amíg nem késő, a kapitány úr nem érti a tréfát!!! Adják ki legalább a sztrájkbizottságot!! Emberek, a vesztükbe rohannak, adjanak ki legalább hármat, kettőt, egyet!! *Őrjöngve.* Kutya!!!

Munkások mozdulatlanul állnak.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *ordítva.* Majd kiadnátok még!! *Harsányan a MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNYHOZ.* Kapitány úr! a két perc letelt, újból öné a szó! *Hóna alá kapja a kardját, és kivonul a színről.*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egyenesen a páncélautó mellé ugrik, kirántja a kardját. Páncélautó... gép-fegyver... egy... ke-e-e...ettő... Tűz!!*

A páncélautó gépfegyvere sortüzet ad a munkások magasra tartott kezei fölött, de úgy, hogy a golyók egy része súrolja a munkások ujjá hegyét.

Munkások soraiból egyetlen mély hördülés szakad fel, de senki sem mozdul. Látni, amint itt-ott a sorokban, a reflektoroktól megvilágított, magasra tartott kezeken végigcsurog a vér.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *örjöngve. Kiadjátok! Most?!! Igen vagy nem?!!*

Munkások feltartott kezekkel némán állanak.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *állati hördüléssel. Be!!! Mind a négyszázzal be a laktanyába!! Majd ott kiverjük belőlük!!!*

Minden oldalról fegyveres rendőrcsapatok zúdulnak a munkásokra, szidalmak, ordítózások röpködnek, amibe vezényszavak, a páncélautó berregése, lódobogás vegyül.

Szín elsötétül.

MÁSODIK KÉP

Szín: sötét.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *jobbról telefonkagylóval, liheg. Csak feje van megvilágítva. A főkapitány úr öméltóságát!*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *balról telefonkagylóval, liheg. Ugyancsak a feje van megvilágítva. A főkapitány öméltóságát!*

Házi telefonkapcsoló-szekrény a háttérben egy pillanatra megvilágosodik, két kéz két számot kapcsol.

Főkapitány törzsvilágítás, telefonármádia közepette egyszerre leemeli mind a két csengető telefonkészüléket, és egy középszerű bögéssel jelentkezik a telefonnál.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egyszerre. Főkapitány úrnak legalázatosabban jelentem, hogy a muníciógyári sztrájkbizottságot, köztük a kommunista párt központi bizottságának Varsóból levezényelt egyik tagját ma este tíz óra tíz perckor a vezényletem alatt álló első, második gyalogos szakasz és a-b detektív-különítmény közreműködésével, megfeszített munka árán kiemeltém.*

FŐKAPITÁNY *egyszerre mind a két tölcserbe. Bravó! Bravó!*

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *meghajlanak.*

Főkapitány leteszi a két kagylót, felcsatolja a gallérját, gyorsan rendbe szedi magát, majd összecsapja a bokáit, és felemel egy harmadik telefonkagylót.

Első és Második rendőrkapitány egy ideig még megfeszülten figyelnek, de aztán, hogy nem kapnak választ, savanyú képpel leteszik a kagylókat. Elsötétednek.

FŐKAPITÁNY *a telefonba.* A belügyminiszter úr ökegyelmességét!

Telefonszekerény egy pillanatra megvilágosodik.

Belügyminiszter még nagyobb csengő- és telefonármádia közepette ül háromnegyed megvilágosításban, valamivel hosszabb bögéssel jelentkezik.

FŐKAPITÁNY *fesztes vigyázzban.* Kegyelmes uramnak legalázatosabban jelentem, hogy a muníciógyári sztrájkbizottságot, köztük a Kommunista Internacionálé Központi Bizottságának Moszkvából idevezényelt tagját, ma este tíz óra tíz perckor a vezényletem alatt álló első és második gyalogos szakasz és az *a* és *b* detektívcsoporthoz közreműködésével, önfeláldozó és megfeszített munka árán, személyes vezetésem alatt kiemeltem!!!

BELÜGYMINISZTER *viharos elégedettséggel.* Bravó! Bravó! Bravó! *Leteszi a kagylót, kihúzza magát, megigazítja a ruháját, és felvesz egy másik telefonkagylót.*

Főkapitány egy ideig hajlongva várakozik, szinte mintha csak azt várná, hogy valaki megveregetse a vállát, aztán, hogy nem kap több választ, megnyúlt képpel leteszi a kagylót. Elsötétedik.

BELÜGYMINISZTER *fesztes vigyázzban.* A legfőbb Hadúr Öexcellenciáját!!!

Telefonszekerény egy pillanatra megvilágosodik.

Öexcellenciája, a legfőbb Hadúr legeslegnagyobb csengő-rádió- és telefonármádia közepette ül, és legesleghosszabb bögéssel hallatja.

BELÜGYMINISZTER *fesztes vigyázzban.* Öexcellenciádnak alázatosan jelentem, hogy a muníciógyári sztrájkolóknak sztrájkbizottságát, köztük a Kommunista Internacionálé Központi Bizottságának Moszkvából Varsóba vezényelt vezértitkárát ma este tíz óra tíz perckor, a főkapitányság alá rendelt egész tiszti és legénységi állománya segítségével, hősi és kitartó, körültekintéses küzdelem után személyes vezetésemmel kiemeltem!!! *Előrehajlik a biztos vállveregetés reményében.*

ÖEXCELLENCIÁJA, A LEGFŐBB HADÚR *minden várakozás ellenére, dühösen beleordít a telefonba.* Miféle jelentés ez már megint, Belügyminiszter úr?!!! Csak nem akarja ezzel azt mondani, hogy a sztrájk még mindig tart? Vagy igen?!!... Tehát igen! És ezzel a tehetségtelen vadszamarakból álló apparátussal biztosítom én az ország belső békéjét egy aktív hadipolitika esetén?!!! Hallgasson!!! Ha tizenkét óra alatt a legpontosabb részleteket nem bocsátja rendelkezésemre a sztrájk mögött álló erőkről és szervezetekről, akkor tizenkét óra és egy perc múlva egy ív tiszta papiros fog az íróasztalán feküdni!!! *Lecsapja a telefonkagylót.*

BELÜGYMINISZTER *visszaroskad a megingott miniszteri székébe, és egy ideig nem tud lélegzethez jutni. Aztán hirtelen felragad egy telefonkagylót, és beleordít. A rendőr-főkapitányt!!!*

Telefonszekerény megvilágosodik egy pillanatra.

FŐKAPITÁNY *hanyagul a csengő telefon után nyúl, közepes bögés, de rögtön utána felugrik, és vigyázzba vágja magát. Kegyelmes...*

BELÜGYMINISZTER *bömbölve. Micsoda jelentést adott ön le már megint nekem?!!! Hallgasson!!!! Ne beszéljen, ha én beszélek!!! Magukkal kezdjek én majd egy Szovjetunió elleni háborút, a belső front nehézségeivel? A kommunistákkal, nemzetiségekkel, a dezertőrökkel??? Magukkal, akik már most csődöt mondanak egy közönséges municiógyári sztrájk esetén? Hallgasson!!! Lemondatom, lemondatom, mint a pintyet, ha nekem tíz óra alatt a legpontosabb személyi és tárgyi adatokat nem bocsátja rendelkezésemre a sztrájk mögött álló legális és illegális politikai és katonai szervezetekről!!!! Az egész impotens társaságot át fogom szervezni!!! Megértette?!! Lecsapja a telefonkagylót.*

FŐKAPITÁNY *visszaroskad a megingott főkapitányi székébe, és egy ideig nem tud levegőhöz jutni. Aztán hirtelen felugrik, felkap egyszerre két telefonkagylót, és belesüvölt. A kapitányt!*

Első és Második rendőrkapitány fülükhöz emelik a kagylót, kis bögés, majd hirtelen feszes vigyázz.

FŐKAPITÁNY *süvöltve. Disznóság!!!! Alávalóság!!!! Hallatlan impertinencia! Egy ilyen jelentéssel mernek nekem előállani!! Fogja be a száját, ha én beszélek!!! Magukkal küzdjek én meg egy szovjetellenes háború esetén a belső front nehézségeivel?!! Tehetségtelen idióták!!! Hallgasson!!!! Elcsapatom mind a kettőjüket, úgy elcsapatom, mint a pinty, ha nekem nyolc órán belül nem bocsátják rendelkezésemre a sztrájk mögött álló összes bel- és külföldi katonai és civil szervezetek pontos adatait!!! Megértették???! Idióták!!! Lecsapja a telefonkagylót.*

Első és Második rendőrkapitány egészen meghülyülten beleomlanak a székükbe, majd mind a ketten felugranak. Ebben a pillanatban a színpad megvilágosodik, és két szobára oszlik. A szobákat egy sötét köz választja el egymástól. Mindegyik szoba előtt egy-egy szolgálattevő Rendőr őrmester ül egy padkán.. A szobákban egy-egy Detektív ül egy kis asztalnál, a Rendőrkapitányok nagy íróasztalai mögött.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egyszerre ököllel rácsapnak az asztalra, és ordítózni kezdenek. Őrmester! Őrmester!*

A két Detektív ijedten felugrik, az ajtó előtt ülő Őrmesterek a szobákba rohannak.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *üvöltve, s az asztalt verve. Ökrök! Disznók! Rinocéroszok!*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. *Barmok! Tolvajok!!! Rablógyilkosok!!!*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. *Gorillák! Hülyék! Idióták!!!!*

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Azonnal ide az összes fogalmazókkal, detektívcsoporthoz vezetőikkel, az őrmestereket, őrsvezetőket!!! Azonnal ide!

A két detektív és két rendőrőrmester ész nélkül kirohannak a szobából.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *miközben egyik kezükkel lenyomják az összes csengőgombokat, a másik kezükkel még mindig verik az asztalt. Gorillák!!! Hüllők!!! Vadszamarak!!!*

A két szoba közötti sötét tér most megvilágosodik, lépcsőfokok, ajtók lesznek láthatóvá, ahonnan az elfogott munkások „megdolgozását” abbahagyó fogalmazók, detektívcsoporthoz vezető, őrmesterek, gumibotos, feldúlt képű detektívek stb. rohannak minden oldalról a két szoba felé. A szobába érve mindannyian, úgy ahogy vannak, ingujjban, kigombolt blúzban, bokszerekkel, gumibotokkal stb., stb. vigyázzba vágják magukat.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *ezalatt verik az asztalt, és ordítanak. Csürhe! Csürhe! Röpülni fognak mind egy szálíg!! Hallatlan impertinencia!!! Másfél óra óta le van fogva négyszáz sztrájkoló, és még mindig nem tudták kiverni belőlük, hogy ki volt az, aki szónokolt nekik, hogy kikből áll a sztrájkbizottság, hogy miféle kül- és belpolitikai legális és illegális katonai és civil szervezetek állanak a sztrájk mögött?!! Fogják be a szájukat, ha én beszélek!!! Ha nekem két órán belül az összes tárgyi és személyi adatokat ki nem verik belőlük, és nem állítják elém a sztrájkkomitét és a Központi Bizottság varsói kiküldöttét, akkor az egész impotens banda a fenébe röpül!!! Megértették? A fészkes fenébe!! Most pedig mars, de azonnal!!!!*

A két kapitány kivételével az összes fogalmazók, detektívek, őrmesterek eltorzult arccal, fogcsikorgatva, ökölbe szorított kezekkel, bikacsökökkel, bokszerekkel, bokszkesztyűkkel, egyetlen állati hörgésbe fúlón kirontanak a szobából. A folyosókon, a lépcsőkön szétszéledve, hallani, amint szadista őrvölgéssel hörgik az egész épületbe szétszórt, elfogott sztrájkolók felett. Csürhe!!! Csürhe!!! Gyilkosok!!! Rablógyilkosok!!! Gazemberek!!!! Felforgatók!!! Vallásghalászok!!! Hazaárulók!!! Bombavető!!! Bolsevikok!!!!

Szín pokoli zivajban elsötétül.

HARMADIK KÉP

A szín horizontálisan három részre oszlik. Felső rész: két egymásnak tartó lépcső. Középső rész: első vállatpince. Alsó rész: a két egymásnak tartó lépcső folytatása a második vállatpincébe. Úgyhogy, amikor mind a három rész meg van világítva, akkor a két lépcső egy nagy X alakot mutat, melynek az első vállatpince képezi metszőpontját. Mielőtt a szín megvilágosodik, az előbbi kép végén hallatszó lármát folytatásaként most még vadabb ordítás, futkosás hallatszik, amibe kiáltások, szitkok, ökölcsapások, zuhanás, egy-egy magányos jajdulás vegyül.

A szín felső része a pincébe vezető lépcsők felső részével apró piros lámpásokkal megvilágosodik. A zaj egész jelenet alatt tart. Az egyes mozzanatok gyorsan kergetik egymást, és a sok kis jelenet végül dinamikus egészé dagad.

KÉT RENDŐR *ingujjra vetkőzve egy negyven év körüli megtépázott Munkást cipel lefelé a bal lépcsőszárnyon.*

ELSŐ RENDŐR. Kuss! Kuss! Ha én beszélek! Ott lent járasd majd a pofád, ne itt!!! Megértetted?!!

MÁSODIK RENDŐR. Adnak majd ott illegalitást. *Röhög.* Mind a két talpadra!! *Mind a ketten röhögnek. El.*

DETEKTÍV *a jobb lépcsőszárnyon revolverrel egy Öreg munkást hajt maga előtt.* Gyorsabban, te kukac, ne szimulálj itt nekem, az én szívemre te nem fogsz spekulálni!!! Fönt nem vallottál, majd vallasz lent!! Ha lent nem vallasz, majd vallasz még lentebb, de vallani fogsz!!! Megértetted?!! *Ebben a pillanatban a pincéből éles jajongás hallatszik.*

ÖREG MUNKÁS *öszönösen megkapaszkodik a lépcső korlátjában.* Nem!! Nem akarok!!!

DETEKTÍV *ökölcsapással lezúdítja az Öreg munkást a pincébe.* Micsoda?! Te még itt is akarni mersz?!! *Elvonszolja. A tempó egyre gyorsul, a Detektív még alig ért le az Öreg munkással, már mindkét lépcsőszárnyon újabb két csoport jelenik meg. Mindegyik csoport több Munkásból áll, akiket puskatusos Rendőrök tuszkolnak hangos ordítózással a pince felé. Ugyanakkor a pince irányából egyre jobban nő a szitkozódás, zuhanás, jajgatás, hörgés zaja.*

RENDŐRÖK *összevissza.* Majd beszéltek! Majd ott lent kinyílik a pofátok! Gyorsabban!! Visszafelé majd úgyis hason csúszva jöttök!!! *Röhögnek.*

Amikor a Két munkáscsoport a Rendőrök folytonos tuszkolása között a két lépcső kereszteződésénél egy pillanatra találkozik

EGY FIATAL MUNKÁS *hirtelen kiugrik a gomolyagból, és rekedten elkiáltja magát.* Elvtársak!... *Tovább nem folytathatja, mert a Rendőrök puskatussal neki esnek, és gyors tempóban, szitkozódva a pince felé hajtják mind a két csoportot. A gomolyag el.*

De alig tűnnek el, a két lépcsőn már két még nagyobb csoport Munkást hajtanak lefele, ezeket ingujjban futkosó, bikacsökös Detektívek kísérik, akik már láthatóan el vannak fulladva a sok ordítózástól. Most már csak

HANGOK *hallatszanak.* Rinocéroszok! Barmok! Gorillák!! *Röhögés.* Előre! Előre! Ha mondom! Kuuss!! *Egy ütés hallatszik, egyik Munkás megtántorodik és előre hull, a Többiek felfogják. Az egész Tömeg fenyegetően morogni kezd. A Detektívek egy pillanatra meghökkennek.*

EGY ÖREG MUNKÁS. Üthettek, rúghattok bennünket, amíg egyetlen vértócsává vertek mind a négyszázunkat, de akkor is hallgatni fogunk!!!!

Detektívek bömbölve rávetik magukat a Munkásokra, és vad kiáltások között hajtják őket a pincének.

Most már nem is csoportok jönnek, most már egyetlen folyamként özönlenek le a lefogottak a lépcsőkön. Tuszkolás, hajszolás, ordítózás zaja tölti be az egész színt, amelyet csak növel a pincéből felhallatszó zaj. Most csak Detektívek, feldúlt képű Fogalmazók, Őrmesterek hajszolják a tömeget.

HANGOK. Gyerünk! Gyerünk!!! Írماغja se maradjon!!!! Gyorsabban, te tetű, itt a lábam alatt!!! Kusss!! Kusss!! ha velem beszélsz!!! Vallassz vagy vallassz!!! Más nincs, csak a koporsó!!!

A pincéből most egy éles sikoltás tör elő. Egy pillanatra csönd támad. Az egész forgatag visszahökken. De hátulról már újra felhangzanak a vad hajcsárkiáltások. A Tömeg azonban nem mozdul, sokan görcsösen megkapaszkodnak a korlátokban, mások egy pillanatra elvesztik lélekjelenlétüket. De ebben a pillanatban, amikor a Munkások közül már majd mindenki elvesztené a lélekjelenlétét, egy Ősz munkás válik ki az élre a gomolyagból, és lassan, remegő, bizonytalan hangon énekelni kezdi az Internacionálét. A következő pillanatban már tízen, húszan, aztán harmincan éneklük a dalt, és a tömeg halad lefelé a pincébe, mit sem törődve az őrjöngő kísérelőkkel. A színelő része elsőtétől, csak az ének tompa foszlányai hallatszanak. Ugyanakkor a középő rész, a vállatőpince megvilágosodik, s a következő kép tárulkozik fel:

A pincében Öt Atléta termetű, ingujjra vetkőzött Detektív fogadja kurta gumibotokkal az ötösével bevezetett Munkásokat. A tulajdonképpeni vállatást Két rendőrfogalmazó végzi. A színelő soha sincs több, mint Öt munkás, akik, amint belépnek, rögtön szemközt találják magukat a közönségnek háttal álló gumibotos Detektívekkel.

A Detektívek már láthatóan alig állanak lábukon, az ordítózástól be vannak rekedve, a verejték csurog róluk, mint a hentesekről. A Fogalmazók is alighogy csak lézengenek még. Látszik, hogy csak épp hogy befejezhatték a legutolsó turnust. De kintről máris belökik az újabb Öt munkást.

A Detektívek gépiesen, düllöngélve a fáradtságtól, rekedt ordítózással a mellüknél elkapják a Munkásokat, és odaszorítják őket a pince falának.

DETEKTÍVEK ÉS VALLATÁST VEZETŐ FOGALMAZÓK rekedt, egymásba folyó ordítózással, amibe zuholás, ütések hangjai vegyülnek. Ki a nevekkel, de rögtön!! Melyik volt a szónok közöttetek!!? Beszélj, válaszolj a fogalmazó úrnak, mert kiverem a fogaidat!! Ugye, te is bent vagy a sztrájkkomitéban? Beszélj, az anyád keserves istenit, válaszolj a fogalmazó úrnak, amíg szépen szólok hozzád, melyik ezredben vannak azok a sejtek?!! Ugye, ez is tagja itt a sztrájkkomiténak? Ne tagadd!!! Ne tagadd, a keserves... Beszélj, ha szólnak hozzád!!! Beszélj, mert leverem a beleidet, te gorilla!!!!!!

Öt munkás összeharapott fogakkal hallgat.

KÉT FOGALMAZÓ halálfáradtan int az ugyancsak halálosan fáradt Detektíveknek, hogy - tovább, a következők, mire az Öt munkást a Detektívek lihegve az ellenkező irányba kiterelik. Mars!! Mars!!! Egy emelettel lejjebb!!! Majd ott kiszedik belőletek!!! Munkások el.

Ugyanakkor a színelő alsó része, az X-alakú lépcső alja megvilágosodik, és látszik, amint az imént kihallgatott Öt munkást, Rendőrök terelik le a legalsó kihallgatópincébe.

A DETEKTÍVEK, FOGALMAZÓK most már tényleg alig állanak a lábukon. Kintről a zaj ellenére is egyre nő a dal, és amikor a következő énekelve beállító Öt munkást a Detektívek elé állítják, a Detektívek a daltól megvadultan egy pillanatra még összeszedik maradék

erejüket, nekiesnek a szállítmánynak. De már láthatóan nem bírják a tempót, a dal is egyre zeng, meginognak, támolyogni kezdenek, és szinte könyörgőn ordítják fel a pincéből. Elég!!! Elég!! Ne küldjétek tovább!!! Elég!!

A Fogalmazók parancsára még ütnek, rázzák a Munkásokat, de az ütések már célt tévesztenek, inkább csak lógnak a Munkásokon jómaguk is. Közben az Internacionálé egyre hangosabban zúg, a szín felső része is megvilágosodik és a szín most már teljes. Látni, amint a Munkások fent és lent énekelve özönlenek a lépcsőkön. Az öt Detektív a Fogalmazók hisztérikus rikácsolásával mit sem törődve holtfáradtan abbahagyják az ütlegetést, és a kimerültségtől megtántorodva az egyik sarokba hátrálnak, ahol szó nélkül összerogynak a fáradtságtól.

Szín elsötétül.

NEGYEDIK KÉP

Szín: sötét.

Főkapitány mindkét telefonkészülékkel, törzsvilágításban.

Első és Második Rendőrkapitány vigyázzban a telefontól, felvilágosítás.

FŐKAPITÁNY *dühödt izgalommal.* Hallatlan! Hallatlan! A Varsó környéki hadi üzemek reggelre szimpátiasztrájkra készülnek. Öexcellenciája álmatlanul tölti az éjszakát, és maguk alszanak!!!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Méltóságos uram... a vallatás a legreményteljesebb körülmények között teljes gőzzel folyik... a terhelő vallomások...

FŐKAPITÁNY *felélénkülve.* Hogy mondta, kapitány úr, a terhelő vallomások...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Egy órán belül várhatók.

FŐKAPITÁNY *bömbölve.* Idióták!!! Olyan borzalmas üvöltést csapatnak nekem azzal a négyszáz emberrel, hogy az egész munkásnegyedben egy ember se hunyta le a szemét. Az egész várost fellázítják a bömbölésükkel, de ahhoz, hogy egyetlen valamirevaló adatot, egyetlen nevet, egyetlen lakáscímet, amely a további nyomozást elősegítené megszerezzenek, ahhoz buták, mint egy csizmatalp!! Megértették? Azonnal hagyják nekem abba ezt a skandalózus módszert!!! Tehetségtelen idióták!!! Megértettek? Még mindig nem tanulták meg, hogy hogy lehet minden zaj nélkül eredményesen dolgozni?

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egyszerre.* Méltóságos uram... a vallatóapparat már egy fél órája elcsöndesedett... egészen elcsöndesedett...

FŐKAPITÁNY. Ne lopják a drága időmet ostoba rébuszokkal! Beszéljenek!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egymást előzve, egyszerre.* Új, csendesebb módszerekhez folyamodtunk, méltóságos uram, az embereket félmeztelenül kint sétáltatjuk az udvaron. *Felröhögnek.* Minden öt percben megkérdezzük őket, hogy van-e valami közölnivalójuk. A kilátások percenként ötven ponttal emelkednek!!

FŐKAPITÁNY *öblösen, elégedetten felnevet.* Bravó! Bravó! Fiúk! Csak így tovább!!!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egy időben hajlongva. Utasításomra... utasításomra...*

FŐKAPITÁNY *öblös nevetéssel. Bravó, fiatalok!!! Aztán hirtelen újra ordítva. Intézkedjenek azonnal, hogy az esetleges tüntetéseket megelőzendő a laktanyát széles körzetben lovas és gépfegyveres rendőrosztatok vegyék körül. És most pedig még egyszer jegyezzék meg maguknak, hogy amennyiben két órán belül az összes adatokat nem bocsátják rendelkezésemre, akkor nem ajánlom, hogy ebben az árnyékvilágban még egyszer a szemeim elé kerüljenek! Idióták!!! Lecsapja a kagylót.*

Első és Második rendőrkapitány megnyúlt képpel visszahullanak széjükbe és egy pillanatra így maradnak.

A szín megvilágosodik.

Jobbról az Első rendőrkapitány, balról a Második rendőrkapitány szobája. Mindegyik szoba előtt egy-egy Őrmester. A két Rendőrkapitány körbejár a szobákban. A szín alsó felében nagy körben járó félmeztelen Munkások sziluettje látszik.

Első és Második rendőrkapitány látható kimerültséggel, feldúltan, fogcsikorgatva róják a köröket a szobákban. Néha-néha megállanak, s valami értelmetlen szitkozódásba törnek ki. A körözés fent és lent egy időben folyik.

ELSŐ RENDŐR ŐRMESTER *belép az ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY szobájába, összecsapja bokáját. Kapitány úrnak alássan jelenteni, az egész tizenhetedik körzetnél az egyes rendőr őrszemek elleni támadásokról érkeznek jelentések.*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. *Megkettőzni az őrszemeket, mars! Tovább rója a köröket.*

Első őrmester el.

MÁSODIK ŐRMESTER *feldúltan jelentkezik Második rendőrkapitány szobájában. Kapitány úrnak alázatosan jelentem, az egész tizennyolcadik körzetből a rendőr őrszemek elleni támadásokról érkeznek jelentések!*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. *Megduplázni az őrszemeket, mars! Tovább rója a köröket.*

ELSŐ FOGALMAZÓ *beront az ELSŐ RENDŐRKAPITÁNYHOZ. Kapitány úr, kérlek alássan, kapitány úr, kérlek alássan...*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *anélkül hogy felnézne. Megháromszorozni!!!*

ELSŐ FOGALMAZÓ. *De kapitány úr...*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *észreveszi a fogalmazót. Na, mi az, mi újság?*

ELSŐ FOGALMAZÓ *összecsapja a bokáját. Kapitány úr, alázatosan jelentem, hogy az egész munkásnegyedben moszkvai rubelekkel fizetett agitátorok azt a hírt terjesztik, hogy a Varsó környéki hadiüzemek reggelre szimpátiasztrájkra készülnek...*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *bosszús gesztussal. Ne beszélj marhaságot, ezt mi jobban tudjuk, mint a te moszkvai agitátoraid!! Lelépni!!!*

ELSŐ FOGALMAZÓ *bizonytalanul*. De kapitány úr, nekem még egy fontos jelentenivalóm volna.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Ne lopd az időmet ostoba rébuszokkal, beszélj gyorsabban és világosan!

ELSŐ FOGALMAZÓ. AZ egész munkásnegyedben az előrehaladott idő és a tizenegy fokos hideg dacára az összes ablakokban világosság van, az ablakok sarkig ki vannak tárva, és a lakók tüntetően forradalmi dalokat énekelnek ki az utcára... Kapitány úr, ez nem lehet véletlen, ezek az emberek nemhiába énekelnek éjjel tizenkét órakor tizenegy fokos hidegben forradalmi dalokat...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *bömbölve*. Persze, hogy nem véletlen, te orrszarvú! Persze, hogy nem véletlen!!! Engedtétek énekelni azt a négyszáz kommunistát, mint valami hangversenyteremben, engedtétek bömbölni az Internacionálét, és persze itt a válasz... Helyre van állítva a drótnélküli telefon!!! Barmok!!!! Idióták!!! Gorillák!! És ti még mindezek után tovább sétáltatjátok a foglyokat az udvaron, hogy hallják, mint biztatja őket az egész város. Idióták!!! Azonnal behajtani a foglyokat!! Minden lakásba felszólni, hogy az ablakot azonnal becsukni, s aki ellenszegül, előállítandó!

ELSŐ FOGALMAZÓ. Igenis, kapitány úr! *Összecsapja bokáit, és el.*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *még vadabbul tovább rója a köröket*.

MÁSODIK FOGALMAZÓ *lélekszakadva beront* MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *szobájába*. Kapitány úr, alássan... kapitány úr, kérlek alássan...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *anélkül hogy föltekintene*. Megnégyeszeretni! Mondtam, hogy megnégyeszeretni!!!

MÁSODIK FOGALMAZÓ *rémülten*. De kérlek, kapitány úr... a plakátragasztó a statáriumot kihirdető plakát helyett a Kommunista Párt általános sztrájkra felhívó plakátjait ragasztotta ki a városban...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *hirtelen abbahagyja a járkálást*. Miféle rébuszok ezek, mit beszélsz itt összevissza! Statáriumot hirdető plakátok?!

MÁSODIK FOGALMAZÓ *feszés vigyázzba vágja magát*. Főkapitány Úrnak alássan jelentem, hogy a városban uralkodó izgatott hangulatra való tekintettel a minisztertanács ma éjjel tizenkét órától a város és környékére elrendelte a statáriumot.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *észreveszi magát*. No, nem is rossz! *Te* jelented *nekem*, hogy mit határozott a minisztertanács! Fogalmazó úr, ezt az impertinenciát egyszer és mindenkorra kikérem magamnak!!! Megértetted?! *Ordítva*. Azonnal lekaparni a falakról az uszító plakátokat, felcsengetni a házmestereket, hogy az egész éjszakát töltsék a házak előtt, kerékpáros rendőr őrszemeket cirkuláltatni a külvárosokban, összefogdosni, és azonnal előállítani minden plakátragasztót!! Lelépni!!

MÁSODIK FOGALMAZÓ *összecsapja a bokáit*. Igenis, kapitány úr!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *fogain átszűrve*. Hallatlan, az embernek az alkalmazottjától kell megtudnia, hogy mit határozott a minisztertanács! Ilyen szemtelenség! Egy *nulla* jelenti *nekem*, hogy a minisztertanács mit határozott! *Vadul tovább köröz*.

Szín alsó fele a körben járó Munkásokkal elsötétül.

ELSŐ RENDŐR ÖRMESTER *nagy robajjal jelentkezik ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY szobájában.* Nagyságos kapitány úrnak alázatosan jelentem, hogy a vezényletem alatt álló tizenhetedik körzetben cirkáló megerősített gyalogos őrs önfeláldozó és kitartó harccal bekerített és ártalmatlanná tett egy kommunista plakátragasztót!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY, *mintha ezzel a fogással mindent megoldott volna.* Bravó, fiatalok!!! Bravó! Vezessétek fel a fickót!

ELSŐ ÖRMESTER. Igenis, kapitány úr. *Egy pillanatra el, majd egy egészen fiatal, szinte még gyermek Ifjómunkással visszatér.*

Ifjómunkás hóna alatt plakáttekerccsel, kezében kis csirizes vödörrel.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *szétvetett lábakkal, ragyogó arccal fogadja a fiút.* Na, fiacskám, mutasd csak azokat a plakátokat!!! *Kiteregeti maga elé az egyik plakátot, amelynek az egyik felén a statáriumot hirdető szöveg van, a másik oldalán pedig a kommunista párt általános sztrájkra hívó felhívása. Felnevet.* Bravó! Bravó, fiatalok. Ez ügyes!!! Ez tagadhatatlanul ügyes!! A statáriumot hirdető plakát hátlapján a kommunista párt általános sztrájkra való felhívása!!! Bravó!!... Hm. *Aztán hirtelen megváltozott hangon, ordítva.* Hol kaptad a plakátokat?!!!

IFJÚMUNKÁS. Erre nem válaszolok.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *meghökken.* Micsoda? Erre nem válaszolsz? Hát ez nem rossz!! Hát akkor mire óhajtasz válaszolni, ha szabad kérdezniem?!! *Aztán újra ordítva.* Azonnal megmondod, hogy *hol, kitől és mikor* kaptad ezeket a plakátokat!!

IFJÚMUNKÁS. Nem válaszolok...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *neki akar rohanni a fiúnak. De aztán mégis meggondolja a dolgot.* Hanyagul ráül az íróasztalra, cigarettára gyújt, megkínálja a fiút is, *de az nem fogadja el.* Na, így is jó. Derék fickó vagy, a próbát fényesen kiálltad. Szeretem az ilyen legényeket, akik nem vallanak az első ordítózásra. Na, jól van. Aztán mondd csak, mert azt remélem elmondhatod, hogy hol dolgozol? Vagy ez is illegális?

IFJÚMUNKÁS. AZ Egyesült Vas- és gépgyárban.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Úgy. Hm. Hát, szóval már oda is beférköztetek... Hát persze, most jut eszembe, hogy ez a gyár már régóta egyik erőssége a pártnak... a pártsejtje a muníciógyár után mindjárt a legerősebb. *Úgy tesz, mintha valamilyen jegyzetből olvasná, de közben figyel a fiúnak minden rebbenését.* A muníciónál nyolcvan... kilencven... no igen, százhusz tagja lehet... az Egyesületben a fele... hm... kétharmada...

Ifjómunkás hallgat.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Na, pontos vagyok, mi? De ha tévednék egy-két százalékot, kérlek, csak igazíts ki, mintha csak egy jacejkában lennénk, mi?!!! *Komédiázva.* Szót kérek, elnök elvtárs, szót kérek!! *Röhögni kezd.*

Ifjómunkás hallgat.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *újra más hangon.* Szóval, te nem voltál jelen a gyűlésen?! Hát persze, most jut eszembe, hogy nem is lehettél, pedig kár, hidd el, hogy nagy kár, elestél a Z. K. varsói kiküldöttjének a referátumától. Na, de nem baj, ha egy kis szerencséd van, akkor most egy cellába kerülhetsz vele. *Felnevet.* A mi vendégünk ő is!!!

Ifjúmunkás elsápad.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *észreveszi a fiú izalmát.* Na, na! Csak semmi izgalom! Fiatalocska vagy te még ahhoz... meg aztán nem is biztos, hogy az a Blatnicki elvtárs megéri az izgalmat!!

IFJÚMUNKÁS *egyszerre kirobban belőle a nevetés.* Maguk az öreg Blatnicki bácsit tartják... maguk... *Egyre hangosabban nevet, végül már valóssággal hisztérikus őrjöngésbe megy át a nevetése.*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *mint egy ragadozó, a fiú elé ugrik.* Röhögsz? Már te is nyíltan a szemembe mersz röhögni! *Két marokkal rázza folyton a nevető fiút, és aztán teljes erővel nekivágja az ajtónak.* A nedvesbe!!! A nedvesbe!!! Majd ott meggondolja a dolgot!! Minden tíz percben felkelteni, ha elaludna, másfél óra múlva újra ide hozni!!

ELSŐ ŐRMESTER *fesztes vigyázzban.* Igenis, kapitány úr. *El az ifjúmunkással.*

Második őrmester egy Öreg munkást vezet be a Második rendőrkapitányhoz. Az Öreg munkás hóna alatt papírtekercs, s kezében csirizes vödör. Rendőr őrmester fesztes vigyázzba vágja magát. Nagyságos kapitány úrnak alázatosan jelentem, hogy a tizennyolcadik körzetben a vezényletem alatt álló megerősített gyalogőrs önfeláldozó és kitartó közelharcban bekerített, és ártalmatlanná tett egy veszedelmes plakátragasztót!!! Itt van!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *abbahagyja a körözést.* Bravó, fiatalok bravó! *Aztán szétvetett lábakkal mustrálgatja az öreget.* Na, nézzük csak ezt a plakátot, öregem. *Megveregeti az Öreg vállát, s megnézegeti a plakátot.* Bravó, bravó! Ezt nevezem dialektikának! Bravó! Na, erre fel adjatok hamar egy széket az öregnek... hm... nem akar leülni... na jó, hisz nekem úgyis egyre megy... hát, nézze csak, barátom... látja ezeket az írásokat? Látja? Hát, ezek mind a maguk illegális jacsejkáiról szóló jelentések. *Nevetve felmarkol egy csomó papirost, és meglobogtatja.* Éppen ezért mi nem is vagyunk olyan kíváncsiak, mint ahogy azt maguk hinnék... szó sincs róla, barátom... sőt, ellenkezőleg, mi várhatunk... ajaj, de mennyire!!!! Magának fogalma sincs róla, barátom, hogy mi még meddig várhatunk!!! A statárium áll, egy félóra múlva megkezdjük a gyár hivatalnokainak a szembesítését a foglyokkal. Reggelre kiderül, hogy ki nem tartozik a gyár munkásaihoz!!! S a többi már smafu, barátom! Smafu!!!!

Öreg munkás láthatóan meginog egy pillanatra.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Na, na, barátom, hisz nem azért mondtam, mintha... szóval, mondom, mi még várhatunk, de ha maga mégis úgy gondolja, hogy a statárium következtében várható súlyos ítéletre való tekintettel maga meg akarná nekünk könnyíteni a munkánkat és elvtársainak az ezzel a munkával együttjáró apró kellemetlenségeket... akkor világos, hogy néhány percig rendelkezésére állok.

Öreg munkás hallgat.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Hm. Értem. Persze, nehéz is az ilyesmit elkezdni. És hiába! a múlt, a múlt kötelez! De nekem természetesen egészen mindegy, mi várhatunk. Nem tudom ugyan, hogy a foglyok is ezen az állásponton vannak-e, de hát hiába, az ilyen rosszul fizetett „kizsákmányolt” rendőrapparátussal bizony előfordulnak olyan dolgok is, amiről egy kultúremler még csak beszélni sem szeret! Látja, ezért nem beszélek én se róluk. *Felnevet.* És egyébként is, mi ráérünk. A sztrájkbizottság, a Z. K. varsói megbízottja a kezünkben van.

Öreg munkás egy pillanatra egész könnyedén megremeg.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Talán tessék mégis helyet foglalni, még nem vagyok készen! A városban statárium van, s a sztrájkot reggelre letörjük, mint a pinty! Mint a pinty, barátom... hát mondja csak, barátom, szóval, maga nem volt ott a gyűlésen, persze, persze... hogy is lehetett volna... pedig kár, higgye el, nagy kár... nagy kópé ez a Warchalovszki, nemhiába, hogy őt küldték le a centrale...

Öreg munkás halkán, boldogan, sírós örömbé fúlón nevetni kezd.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *mint egy ragadozó az Öreg elé ugrik, feldobott ököllel hadonász az Öreg orra előtt.* Hát már te is nyíltan a szemembe mersz röhögni?! Piszok!! *Nekilódítja az Öreget az ajtónak.* A nedvesbe!!! Majd ott meggondolod a dolgot!!! Minden tíz percben felrázni, ha elaludna! Másfél óra múlva újra elővezetni!!! Mars!!!

MÁSODIK ÖRMESTER *vigyázzba kapja magát.* Igenis, kapitány úr! *El az Öreggel.*

Első és Második rendőrkapitány vadul köröznek.

MÁSODIK ÖRMESTER *visszajön a MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY szobájába.* Nagyságos kapitány úrnak alázatosan jelentem, a nedves foglalt!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *hirtelen abbahagyja a körözést.* Mi-cso-da?? A nedves foglalt?!!

MÁSODIK ÖRMESTER. Igenis, kapitány úr, Dombrovszki rendőrkapitány úr foglalta le épp az imént.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Várjon kint az ajtó előtt!

MÁSODIK ÖRMESTER. Igenis, kapitány úr! *El.*

MÁSODIK KAPITÁNY *izgatottan a telefonhoz siet.* Dombrovszki kapitány urat!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *abbahagyja a körözést, felveszi a kagylót, kis böfé.*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Drága Pityukám, egy szerény kérésem volna hozzád...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Nos, nos? Csak gyorsan, kérlek, ki vele! Minden percem ki van számítva, egy félóra óta biztos nyomon vagyok...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *elsápad.* Igazán? Rendkívül örülök hallani... és előre is... *Aztán megváltozott hangon.* Jómagam is éppen hasonló ügyel kapcsolatosan fordulok hozzád... húsz perccel ezelőtt elsőrangú fogásom akadt!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *most rajta a sor az elsápadásban.* Örülök, igazán rendkívül örülök... előre is fogadd... talán valami... *Hirtelen elharapja a mondatot.* Valóban rendkívül örülök!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Hm. Mondd csak, Pityukám, nem adhatnád kölcsön úgy egy-két órára a nedvest?

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Sajnálom, bizony isten sajnálom, Ladislau, de foglalt, egész biztos, hogy foglalt... de mondd, talán valami ügyel összefüggő dologról van szó?

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. No nem, hát azt éppen nem mondhatnám! Valami kasszafűró, akit már két éve keresek...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Csodálatos, csodálatos ez a hidegvér, amellyel még ily történeti pillanatokban is időt találsz magadnak kasszafűrókkal való foglalkozást... csodálatos!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Rutin, tisztára csak a rutin, kedvesem! De mondd csak, Pityukám, a nedves talán... az izé... a sztrájk ügyében van lefoglalva?

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Szó sincs róla... egy izé, egy fél év óta keresett notórius bankjegy-hamisító szaladt a kezeimbe...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Csodálatos... cso-dá-latos! Hogy milyen kiszámíthatatlanok ezek a bankjegyhamisítók!!!

Csend.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Szóval, nem megy?... kár, kár... pedig azt gondoltam, hogy békésen is el tudom intézni veled a dolgot, de így kénytelen leszek... a főkapitány úr közbenjárását...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Tiltakozom! A leghatározottabban tiltakozom!!! A kari becsület és szolidaritás nevében tiltakozom!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Mi az ördög? Hát te is a szolidaritásra hivatkozol? Hát, vedd tudomásul, hogy nekem a nyomozás érdekében azonnal szükségem van a nedvesre. A nedves kizárólag a legelvetemültebb politikai foglyok megpuhítására szolgál, és az embereim éppen ilyen veszedelmes kommunista plakátragasztót...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Az enyém már egy fél órája lent ül a...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Micsoda? A te plakátragasztód? Hát ez mégiscsak sok! A te plakátragasztód!!!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Úgy van! Az én plakátragasztóm, már egy fél órája...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Hát ez már mégiscsak sok, az öreg bolsevik az...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Micsoda öreg? Egy tizenhat éves kölyök...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *fellélegzik.* Aha! Már kezdem érteni! Szóval, te is!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Úgy van, én is!!! *Nevetnek.*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Hát, Lacikám, ha így áll a dolog, akkor tennék egy indítványt!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Csupa fül vagyok!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Csukjuk össze a két fickót...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. És hallgassuk ki, hogy mit beszélnek!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Bravó! Bravó! Benne vagyok!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Egy pillanatra! Még nem fejeztem be!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Nos, nos?

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. A... izé... nos arra gondolok, hogy egyes dolgokban azért csak meg kellene előre egyeznünk...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Na... na... értem, kérlek, javasolj...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Javasolnám, hogy... akinek a foglya először árulna el valami olyasmit...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Igen... igen... igen... nos...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Ami a nyomozásnak döntő menetét adhatná...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Nos... nos... ki vele!...

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Azé legyen a nyomozás sikerének érdeme... szóval, ha, ha a te öreged lenne az, akkor a tiéd...

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. És ha a te fiatalod, akkor meg a tied! *Nevelnek.*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Hát, ez az!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Benne vagyok!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Tiszti becsületszavadra?

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Tiszti becsületszavamra!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Parancsolj, kérlek, a nedves rendelkezésedre áll! Mehetünk!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Azonnal intézkedem! Két perc múlva várlak lenn, a magánzárkák előtti keresztfolyosó lámpása alatt!

Szín elsötétül.

ÖTÖDIK KÉP

A szín két részre oszlik. Nagyobbik fele egy vörös lámpással megvilágított lejárattal a *nedveshez*, a *nedvesbe* nyíló dupla vasajtóval, kisebbik fele maga a *nedves*. Egy föld alatti, örökké csöpörgő, örökké sötét, embermagasságnál alacsonyabb, két méter hosszú cella. A *nedvesben* minden sötét, csak hangok hallatszanak.

IFJÚMUNKÁS *léptei hangja a nedvesből*. Egy-kettő-három... egy-kettő-három... egy-kettő... egy-kettő... egy-kettő...

FOGHÁZŐR *hangja a lépcsőkről*. Kétszáznyolcvanegy, kétszáznyolcvankettő... mozogj, ha mondom!!!

IFJÚMUNKÁS. Egy-kettő-három. *Megáll, hallgatódzik.*

FOGHÁZŐR *hangja a lépcsőkről*. Fel-le, fel-le! A kolera veszejtené el a sok bűdös kommunisztáját... mozogj!!!

IFJÚMUNKÁS. Hoznak valakit... de kit... kit hozhatnak ezek még...?

FOGHÁZŐR *kis kézilámpásának fénye végigcsurog a lépcsőkön.* Meddig foglak még itt sétifikáltatni ebben a jégveremben? Kétszáznyolcvankilenc... még hét lépcső, azt lent vagyunk! Mozogj, mozogj, mert bizony isten meg találalak lökni, hogy az orrodon gurulsz be abba a nagy gyönyörűségbe!!!

IFJÚMUNKÁS. Idehozzák... ezek... ezek valamit... valami új... gazságot eszeltek ki... de csak hadd hozzák!

Öreg munkás és a Fogházőr alakja láthatóvá válik a lépcsőkön.

FOGHÁZŐR *leteszi a kézi lámpást a sarokba, elfulladtan.* Ne siess úgy, hova rohansz, nem jászol ez, ahol meleggel meg étellel várnak! Köszönd annak a bolsevik megváltónak, hogy egy ilyen becsületes emberre akadtál, aki húsz perc alatt tette meg veled ezt az utat, amit más tíz perc alatt megtett volna. Na, gyerünk!!! Gyerünk, az anyád ne szült volna, hisz még most is úgy vacogsz, hogy rád nézni is rossz, pedig még kívül vagy a *nedvesen*! Na, gyerünk, azt bent ne aludj el, mert arra parancsom van, hogy azt ne engedjem!! Megértetted? Meg aztán csonttá is fagynál, ha... Na, gyerünk. *Kinyitja az első és második vasajtót, az első kinyitja úgy, hogy a kinyíló ajtó teljesen árnyékba borítja a szűk kis bejáratot.* Hallod a vizet!? Brr... egy zuhany az egész, legalább bújjatok össze, azt dörzsöljétek egymást, beszélgetek szabad, még tanácsos is, hogy el ne aludjatok. No, bújj be, kapd le a fejed, azt meg ne próbálj kiegyenesedni, mert akkor bajba kerülsz a plafonnal! Hát nem is táncterem ez, a szentségit! Na, boruljatok csak össze szépen, elvtárs urak, ha már jobb foglalkozást nem találtatok magatoknak! *Rájuk csapja a két vasajtót.* Hogy a rosseb enné meg azt a titkolódzó természeteket, most aztán ehét a fene benneteket... brr. *Összerázkódik.* Kétszázkilencvenhat lépcső hegynek... minden fél-órában... hogy a kolera... *El a lámpással.*

Első és Második rendőrkapitány bundában megjelennek a lépcsőkön, intenek a Fogházőrnek, hogy mehet.

Fogházőr feszesen szalutálva el.

Első és Második rendőrkapitány zajtalanul a vasajtóhoz kúsznak és dideregve fülelnek. Csak a cigarettáik tüze világít.

ÖREG MUNKÁS *hangja.* Csúszós, nyálas, mintha csak a tulajdon sírjába lökték volna az embert... még az én kis kamrácskámnál is kisebb. Ajaj, a fejem!

IFJÚMUNKÁS *ridegen.* A válla csak másfél méter magas.

ÖREG MUNKÁS *összerezzen.* Ki az, ki van itt!!!?

IFJÚMUNKÁS *gúnyosan.* Odafent bizonyára már bemutattak.

ÖREG MUNKÁS *nem érti.* Mi az? Aztán mióta vagy már itt?!

IFJÚMUNKÁS *ridegen.* Egy órája...

ÖREG MUNKÁS. Egy órája! Egy órája ebben az átkozott koporsóban! *Csapdossa magát.* Hisz máris úgy érzem, mintha az egész testem jeges szögekkel lenne kiverve... de hogy kerültél csak ide??

IFJÚMUNKÁS *guggol, topog, tornászik.* Behoztak.

ÖREG MUNKÁS. Talán téged is... a plakátok miatt?

IFJÚMUNKÁS *kurtán*. Engem igen!

ÖREG MUNKÁS *csapdossa magát*. No... no... szóval, azt mondd, a plakátok miatt, hm... pedig akárhogy erőltetem, sehogy sem tudok visszaemlékezni a hangodra. Nem, nem! ki van zárva, hogy az éjjel ott lettél volna a-... *Hirtelen meggondolja a dolgot, és elharapja a mondatot.*

Első és Második rendőrkapitány megfeszítve figyelnek.

Ifjúmunkás szótlanul tovább tornászik.

ÖREG MUNKÁS *elveszti biztonságát*. Hm... hát szóval... te azt mondd, hogy az éjjel ragasztottál volna...?

Ifjúmunkás hallgat.

ÖREG MUNKÁS. Csodálatos... csodálatos... ki van zárva, hogy ott láttalak volna a... *Hirtelen megint elhallgat.*

Első és Második rendőrkapitány némán őrzöngenek.

ÖREG MUNKÁS. Vagy talán máshonnan is indult egy csoport, nemcsak az „Arany bódétól”?

IFJÚMUNKÁS *élesen felnevet*. Az „Arany bódétól”? Az „A-r-any-b-ó-dé-tól”!

ÖREG MUNKÁS. Hm... szóval, nem a „Bódétól”!!! Hát akkor honnan a fészkes fenéből?

IFJÚMUNKÁS *felnevet*. Azt szeretnéd te kiszedni belőlem!!! *Keményen*. Csak hogy engem nem olyan fából faragtak!

Első és Második rendőrkapitány őrzöngenek.

ÖREG MUNKÁS *újra próbálkozik*. Szóval, te kitartasz amellett, hogy az éjszaka ott voltál a ragasztásnál... Na jó, hát akkor mondd meg, hogy hol fogtak el az éjjel?!!!

IFJÚMUNKÁS. Hogy hol fogtak el? Te, te kérdezed, éntőlem, hogy hol fogtak el. *Felnevet*. Na jó, megmondhatom, miért is ne mondanám meg, ezt igazán megmondhatom, s az idő is gyorsabban telik vele. A Hosszú Közben.

ÖREG MUNKÁS *hangosan, vég nélkül felnevet*. A Ho... a Hosszú Közben? Az én, az én körzetben?? A tizenhetedik körzetben? Jaj, jaj, nem bírom! *Köhögésbe fúlón tovább nevet*. Hm... szóval te azt mondd... no várj, várj csak, hadd tapogassam csak végig az arcodat! *Közeledik az ifjúmunkás felé.*

IFJÚMUNKÁS *durván ellöki magától*. Ne nyúlj hozzám!!! Azt hiszed, nem tudom, miért csuktak ide mellém?

ÖREG MUNKÁS *nekivágódik a falnak*. Hát persze! Közülük való vagy! Megéreztem a taszításodról, azok is nekitaszítottak az ajtónak odafent.

IFJÚMUNKÁS *elveszti biztonságát*. Hát te... te tényleg... ragasztottál az éjjel...

ÖREG MUNKÁS *gúnyosan felnevet.* Ej, ej legényke... lám, hogy megtanultad, hogy a plakátnak két fele van!

IFJÚMUNKÁS *egy darabig hallgat, küszködik.* Én... én... azt akarom mondani... hogy én nem vagyok...

ÖREG MUNKÁS. Mi nem vagy, fiacskám?! No, mondd csak, galambocskám... turbékolj azzal a fiatal hiénacsőröddel...

IFJÚMUNKÁS. Elvtárs... é-én...

ÖREG MUNKÁS. Hát persze, elvtárs! Elvtárs!!! Hisz még a zamatos meleg is megkeseredik a szádban, ahogy kimondod!

IFJÚMUNKÁS. Elvtárs, gyere közelebb, talán, ha közelebb jönnél...

ÖREG MUNKÁS *durván ellöki magától.* Pi-szok!!! Hát azt hiszed, hogy én talán nem látok át a mesterkedéseiden!?!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *már alig bírják türtőztetni a dühüket, amit nagyban elősegít, hogy a bundák dacára is vacognak.*

IFJÚMUNKÁS *feltápáskodik.* Pi-szok!!! Mintha már hallottam volna valahol odafent!!! Pi-szok!!! Pontosan így hangzott.

Csend.

ÖREG MUNKÁS *újra tapogatózva.* Hát te, szóval, te még mindig kitartasz amellett, hogy a Hosszú Közben fogtak el?

IFJÚMUNKÁS *egészen megzavarodva.* Hát, persze hogy ott! Hát, hol a fenében másutt, mint ott, az Élesztőgyár plakátja előtt, a tizennyolcadik körzetben!!

ÖREG MUNKÁS. Mit beszélsz, az Élesztőgyár plakátja előtt?

IFJÚMUNKÁS. Pontosan ott!

ÖREG MUNKÁS *meginog.* Hm. Igazad van. A Hosszú Köznek ez a fele már a tizennyolcadik körzetbe esik... Hát, szóval te azt mondod, hogy te az éjjel mégiscsak ragasztottál... De hát, hogy lehet akkor, hogy én sehogy sem emlékszem a hangodra, hogy egyszer sem hallottam ma éjszaka ezt a hangot ...a...

Első és Második rendőrkapitány végsőkéig felcsigázva figyelnek.

ÖREG MUNKÁS *hirtelen megkapja a fiút mellénél.* Te fiú!!! Most aztán elég volt!!! Elég volt a játékból!!! Ha ma éjszaka tényleg ott voltál a plakátkiosztásnál, akkor most rögtön megmondod az utca nevét, vagy a két kezemmel fojtom beléd azt a júdáspárádat!

IFJÚMUNKÁS *ugyanúgy elkapja az öreget, dulakodni kezdenek.* A jelszót! előbb a jelszót...

Vad dulakodás, zuholás támad.

ÖREG MUNKÁS. AZ utca nevét!!!

IFJÚMUNKÁS. A jelszót!!!

ÖREG MUNKÁS. Spicli!!!

IFJÚMUNKÁS. Spicli!!!

*A dulakodásból már csak egy-egy hangfoszlány tör elő, mint
Megfúlok!!! Spic... Spic... Az utca nevét... a jelszót...*

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *vadul dörömbölnek az ajtón. Megfojtják egymást, átkozott barmok! Belefojtják egymásba a karrieremet! Barmok!!! Gorillák!!! Hagyjátok abba!!! Dörömbölnek. Gyorsan a kulcsokért, hamar a kulcsokért! Elrohannak.*

ÖREG MUNKÁS *hirtelen egy végső kétségbeesett hörgéssel. Elvtárs! Megfúlok!!*

IFJÚMUNKÁS *a fuldoklás határán egy éles sikollyal. Elvtárs, megfojtasz!*

ÖREG MUNKÁS. A jelszót!!!

IFJÚMUNKÁS. Krasz-na-ja... armi-ja!!!!

A dulakodás hirtelen abbamarad, csak a levegőért kapkodó két ember lihegése hallatszik.

ÖREG MUNKÁS *boldogan hörögve felnevet. Krasznaja... armija... Elvtárs.*

IFJÚMUNKÁS. Elvtárs. *Lezuhan a földre.*

ÖREG MUNKÁS. No, no, drága kis fiatal testvérem! No, no... a kezed... így szépen, nyugodj meg. *Simogatja az Ifjűmunkás kezét. Nem!!! Ezek nem spicli kezek!!!*

IFJÚMUNKÁS *a földről boldogan. Ugye, nem? Ugye, nem?*

ÖREG MUNKÁS. Nem, ezek nem, de ni, csak nem véreztelek meg...

IFJÚMUNKÁS. Semmi, már semmi... már egészen jól tudok újból lélegzetet venni... de nézd, a tenyerem tele van hajjal...

ÖREG MUNKÁS. Az enyéért nem kár, hullós az amúgy is... de milyen jó melletted... *Nevetnek.*

IFJÚMUNKÁS *vacogva. Igen, jó meleg van.*

ÖREG MUNKÁS *a lázas fiút babusgatja. Na... na... bújj ide mellém, hisz te ragasztottál plakátot.*

IFJÚMUNKÁS. Hát, persze hogy ragasztottam. A fél tizenkettes turnussal indultam a Hosszú Köz alsó felében.

ÖREG MUNKÁS. Hát azért nem ismertem meg a hangodat! Mert én meg a tizenkét órás turnussal indultam a felső végibe. *Nevetnek.*

IFJÚMUNKÁS. Igen, mi már csak megvolnánk valahogy, de ők... Mi lesz velük? Az előbb az egész idő alatt borzalmas jajgatást és zuholást hallottam. Tapaszd csak a füledet a falra, talán még most is hallani.

ÖREG MUNKÁS. Hallottam, amikor levezettek, mindent hallottam... amíg jajgatnak, addig verik őket, s amíg verik őket, addig nem vallanak... De mi lesz, mi lesz, ha előbb-utóbb, mint ahogy fent ellestem, megkezdik a hivatalnokok szembesítését a munkásokkal? Akkor még ha senki sem vall is rá, ki fog derülni, hogy melyik az idegen... Hiszen alig van közöttük egy tucat ember, aki nem a gyárból való volna.

IFJÚMUNKÁS. A sztrájkkomitét nem fogják kikapni, azok a gyári munkásokból valók, de a Központi Bizottság tagját... azt... azt!

ÖREG MUNKÁS. Nem tudom, nem tudom, hogy nem kapják-e ki a sztrájkkomitét is... szörnyű, szörnyű ám az, hogy mit művelnek velük... és ezek is csak emberek... egy mindig akadhat a négyszáz közül, akinek a hite vagy ereje felmondja a szolgálatot... Pedig, ha megkapják őket... hiszen te ragasztottál plakátokat, te tudod, hogy mi volt a plakát másik felén...

IFJÚMUNKÁS. Statárium!

ÖREG MUNKÁS. Igen, az ő nyelvükön statárium, a miénken: Kötél!!!

Csönd.

IFJÚMUNKÁS... mi megússzuk négy-öt esztendővel...?

ÖREG MUNKÁS. Mi? Mi csak kis emeltyűk vagyunk most ebben a küzdelemben, minélkülünk könnyen elvannak... De ott, ahol a motor megbénult, s ahol a transzmissziós szíjak lecsúsztak a kerekekről, ott győzelem nem terem... ez a sztrájk pedig akármennyire is csak a magasabb bérekért, kisebb munkaidőért folyik, mindenki tudja, hogy hatalmas erőpróba, még annál is több: az orosz elvtársak felé kinyújtott testvéri kéz egy új szovjetellenes háborúra készülődés lángnyelveiből. Nem... fiatal elvtársam, ennek a sztrájknak nem szabad elbuknia!!! Ennek a sztrájknak győznie kell!!! *Egy ideig csönd, csak az Öreg munkás léptei hallatszanak.* Nekem... nekem valami... nem tudom... de valami motoszkál a fejemben... valami... *Hirtelen megragadja Ifjűmunkást a vállainál.* Elvtárs, meg kell, meg fogjuk őket menteni!!! Vallani fogunk, érted? Vallani!!!! *Nevet.* Vagy nem azért csuktak ide bennünket, hogy megpuhuljunk?! Hogy valljunk?! Valljunk, mint a pinty!! Hát megpuhultunk, hát vallani fogunk, mint a pinty!

IFJÚMUNKÁS. Vallani?

ÖREG MUNKÁS. Igenis, vallani! Mindent meg fogunk vallani!!! *Bolondul nevet.* Mindent, azt is, hogy melyik a négyszáz közül a Központi Bizottság tagja, hogy melyik a sztrájkkomitét, mindent, mindent! *Bolond nevetéssel fel s alá szaladgál a kis cellában.*

IFJÚMUNKÁS. Elvtárs, én nem értem...

ÖREG MUNKÁS. Nem érted?? Nem-e??? Pedig éppen nincs mit nem érteni!!! Felállítatjuk mind a négyszáz sztrájkolót az udvarra. *Nevet.* És az egyikre rá fogunk mutatni! Ez az!! Ez a Központi Bizottság varsói megbízottja!!! *Egyre hangosabb nevetéssel.* Ez meg a sztrájkkomitét tagja, meg ez is, meg az is, meg amaz is, meg emez is!

IFJÚMUNKÁS. Te... te... elvtárs... te beteg vagy... te félrebeszélsz!

ÖREG MUNKÁS *harsány nevetéssel.* Még a körmeim is gondolkoznak, annyira eszemnél vagyok!! *Gyorsan.* Engedd, hogy végigmondjam, az idő rövid, nemsokára értünk jönnek. Tehát vallani fogunk, te is vallani fogsz, hat embert erre letartóztatnak, a többiek szabadon engedik! Efelől egész biztos vagyok, hisz nekik sem érdekük, hogy négyszáz embert minden

ok nélkül fogva tartsanak. De akiket szabadon engednek, azok között ott lesznek azok is, akikért életre-halálra kínozzák mind a négyszázat! Érted már?

IFJÚMUNKÁS. Most... most már... *Örömujjongással.* Értem!! Értem!!! Az a hat ember, hat egyszerű munkás lesz...

ÖREG MUNKÁS. Úgy van!!! Ezt, ezt gondoltam! Tudom, tudom, hogy nem babra megy a játék. De én azokra is gondoltam, azokra is, hisz az ő életük nem kevésbé kedves nekem, hisz egytől egyig ismerem őket gyerekkoruk óta... de a motornak újra dobognia kell, de a hajtószíjaknak újra futniuk kell, de az egész országnak bele kell remegnie!!!! Az uralkodó osztálynak meg kell tudnia, hogy hogy felel a lengyel munkásosztály a Szovjetunió elleni háborús készülődésre!

IFJÚMUNKÁS. Igazad van, elvtárs, ennek a sztrájknak nem szabad elbuknia!! De ki legyen az a hat...

ÖREG MUNKÁS. Várj, engedj gondolkozni, én ismerem őket mind... és hiszem, hogy nem lesz baj belőle... én mindennel számoltam... de azért vigyázni kell... a kockázat nagy... a statárium nem gyerekjáték! Hát nézzük csak! A Kovalszki... nem, az nem lesz jó... az nem értené a dolgot, össze találna roppanni idő előtt... de a Viktor, a Janovszki Viktor, ismered őt?

IFJÚMUNKÁS. De még mennyire, hogy ismerem!

ÖREG MUNKÁS. Az, az kell nekem! Olyan az, mint a dacos, magányos tölgy. Se fija, se ija, egyedülvaló és mégis mindenkinek való, kemény, mint a kő, és az esze rugalmas, mint az acél. Ő, ő lesz, ő lesz a Központi Bizottság varsói kiküldöttje!!!

IFJÚMUNKÁS. Ő, senki más!!!

ÖREG MUNKÁS. De most nézzük a többit... hát a Michalskit ismered-e? A Wietkiewits Kazimirt?

IFJÚMUNKÁS. Ismerek ott mindenkit!

ÖREG MUNKÁS. A Krajevszkit??!

IFJÚMUNKÁS. Mind! Mind!

ÖREG MUNKÁS. Ismered a félvállas Henriket?

IFJÚMUNKÁS. Ismerem! Ismerem!

A lépcsők felől léptek hallatszanak.

ÖREG MUNKÁS *gyorsan, szaggatottan.* Gyorsan, gyorsan az ötödiket, máris jönnek... Ki, ki legyen az ötödik? A Waltsak, ismered őt?

IFJÚMUNKÁS. Ismerem! mind, mind ismerem őket!!!

A léptek egyre közelebb érnek.

ÖREG MUNKÁS. Most gyorsan gyere ide, és úgy fogunk tenni, mintha még mindig verekednénk, mintha még mindig azt hinnénk egymásról, hogy nem ragasztottunk plakátot! Dörömbölj, ordíts, hogy vallani akarok, nem akarok ezzel a spicclivel egy cellában lenni, vallani akarok, és amikor bejönnek, akkor hadd lássák, hogy fojtogatjuk egymást. Így aztán, ha mind

a ketten ugyanazokra az emberekre fogunk vallani, egész biztos, hogy elhiszik, hogy igazat vallunk! És ekkor a terv sikerül! Kezdjük: ordíts, bömbölj, fogd át a derekamat, gyere, utoljára még úgy is meg akartalak ölelni még egyszer!!! Így, és most kezdjük!! *Mind a ketten vad kiáltozásba, birkózásba kezdenek.* Vallani!!! Vallani!!! Nem akarok ezzel a spiclivel egy cellában élni!!! Vallani!!!

FOGHÁZŐR *hangja a lépcsőkről.* Hogy a kolera esne belétek. Kétszázkilencvenhat lépcső völgynek le, kétszázkilencvenhat hegynek... s méghozzá a Rendőrkapitány urak rám rivalltak, hogy rohanjak is, mert az elvtárs urak agyonütik egymást! Üssék csak egymást! Ahogy jólesik, legalább mi nem koptatjuk az ökleinket! Kuss! Kuss, ott már, persze hogy már vallani akarok, persze hogy most már vallani akarok!!! *Kinyitja a cellaajtókat.* Széjjel, széjjel, mert aztán én ütök közétek!!!!

ÖREG MUNKÁS. Megfúlok! Megfojt ez a bitang!

IFJÚMUNKÁS. A torkom... a torkom...

FOGHÁZŐR *miután szétválasztotta őket.* Széjjel, előre, előre, amíg szépen mondom, hogy az a kommunista megváltó nem tudott maga mellé venni benneteket! Előre!!!!

ÖREG MUNKÁS *a fogházőr előtt, Ifjúmunkás mögötte, s megindulnak a lépcsőkön.* Nem akarok ezzel a spiclivel... Vallani! Vallani!!!! Mindent meg akarok vallani!!!!

FOGHÁZŐR. Meghiszem azt! Ez a nedves még nálatok nagyobb legényeknek is megnyitja a száját.

Szín elsötétül.

HATODIK KÉP

Főkapitány párnák között az íróasztala előtt, meggyűrt, álmatlan arccal, két telefonkészülékkel kezében.

Első és Második rendőrkapitány vigyázzban a telefontól a végkimerülés határán.

FŐKAPITÁNY *rekedten, fáradtan, kétségbeesetten.* Uraim, az ég szerelmére, mondjanak már valamit, akármit, a legcsekélyebbet. A Belügyminiszter ökegyelmessége minden tíz percben felcsenget, ha egy kis érzés van magukban, akkor meg fogják érteni, hogy mit jelentene számomra deresedő fejjel előlről kezdeni... Uraim, ha istent ismernek... Uraim, képzeljék el Öexcellenciáját! Még mindig nem hunyta le szemeit!!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *fölényeskedve.* Minden lehető és lehetetlent megtettem, ami emberileg elképzelhető... s különben is, én már torkig vagyok, méltóságos uram... Én még ma megírom a lemondásomat! Nekem már úgyis régi tervem, hogy egy kizárólag házasemberek megfigyelésével foglalkozó kis detektívirodát nyissak a Belvárosban.

FŐKAPITÁNY. Micsoda? Maguk ebben a történelmi pillanatban, amikor a haza becsületének a megmentéséről van szó, házastársak megfigyelésével foglalkozó detektívirodákon törik a fejüket?

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *ugyanúgy fölényeskedve*. Méltóságos uram, mi elmentünk a lehetőségek legvégső határáig, s még azon is túl egypár mérföldnyire... de a megfontolás, a haza, a főkapitány úr és a magam jól megfontolt érdekében arra a konklúzióra jutottam, hogy még ma beadom a lemondásomat, és betársulok az apósom sertésbizományos cégébe...

FŐKAPITÁNY *ájduldozva*. De, uraim, uraim! Mi lesz akkor énvelem...!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *apai hangon*. Kérem, főkapitány úr, az apósom cége egyike az ország legszolidabb sertésbizományosságának, egy szavamba kerül és a főkapitány úr...

FŐKAPITÁNY *hirtelen észbe kap, üvöltve*. Barmok! Ökrök!! Gorillák!!!! Hallatlan impertinencia! Négyszáz embert tartanak fogva tegnap este óta, az egész várost, még a mérsékelt sajtó egy részét is ellenünk hangolják a brutalitásukkal, a minisztertanács kihirdette a statáriumot, a lapok nem tudnak megjelenni, mert a rendőrség még mindig nem tudott egyetlen komoly adatot sem a Belügyminiszter úr rendelkezésére bocsátani, amellyel ökegyelmessége megindokolhatná a lapokban a statárium jogosságát, és maguk sertésbizományi, detektívirodákon törik a fejüket!! Hallatlan!! Hallatlan!!! Ilyen idiótákkal vagyok körülvéve!!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egyszerre*. Méltóságos uram... a nyomozás a legkecsegtetőbb kilátásokkal, teljes gőzzel folyik... reggelre...

FŐKAPITÁNY. Nem értik! Hát még mindig nem értik, maguk tehetségtelen hülyék, hogy miről van szó? A katonai ellenspionézs egy sírírozott táviratot fogott el a Varsó környéki hadiüzemek készülő szimpatizáns-sztrájkjáról! A város munkássága általános sztrájkjal fenyegetőzik, ha reggelre nem bocsátjuk szabadon a négyszáz embert! A villanyművek munkásai külön ultimátumot küldtek a város katonai parancsnokának, hogy a statáriumra az áramszolgáltatás beszüntetésével felelnek! Az ultimátum két óra múlva lejár, és az egész városra sötétség borul! Nem értik, két óra múlva lejár az ultimátum, Öexcellenciája álmatlanul tölti az éjszakát, a Belügyminiszter úr a munkások szabadlábra helyezését sürgeti, és maguk, idióták, sertéskereskedelemmel foglalkoznak!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Méltóságos uram... méltóztassék még egy óráig türelemmel lenni... most kezdtük el a munkások szembesítését a gyár hivatalnokaival... és minden remény...

FŐKAPITÁNY. Ökrök! Barmok! Rinocéroszok! Maguknak ez előbb nem jutott az eszükbe? Hát mindent én rájak a szájukba?

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Méltóságos uram... a hivatalnokokat az ágyból kellett kiráncigálni... autóval kellett őket összeszedni...

FŐKAPITÁNY. Még egy órát adok maguknak! Ha reggel négy órára egy szigorúan katonai természetű, a szovjetek által szított összeesküvés ügyében kellő mennyiségű adatot, amely teljes mértékben indokolja a statárium kihirdetését, ha egy aktív hadipolitikára való felkészülés szükségszerűségét a Szovjetunió ellen nem szolgáltatnak elem, akkor - istenemre mondom, hogy még a sertéskupeckedésre se marad kedvük többé ebben az életben! *Lecsapja a kagylót.*

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. De méltóságos uram... méltó-ságos uram.

A szín megvilágosodik.

Látható mindkét kapitány szobája. Róják a köröket.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐR ŐRMESTER *lihegve jelentkezik*. Nagyságos kapitány úrnak alássan jelentem, a nedves foglyai vallani akarnak.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *szédülten az izgalomtól*. Mit... vallani?!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐR ŐRMESTER. A fogházőr erőszakkal választotta szét őket, majd-hogy meg nem fojtották egymást! Az egész úton fegyverrel kellett közöttük őrködni, hogy egymásnak ne essenek!!! Egy zsák arannyal se lehetne visszatartani őket, hogy ne valljanak!!! *Röhögnek.*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Azonnal vezesse elő a fiatalembert!

ELSŐ RENDŐR ŐRMESTER. Igenis, kapitány úr! *El.*

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Azonnal vezesse elé, az öregebbet!

MÁSODIK ŐRMESTER. Igenis, kapitány úr! *El.*

Első és Második őrmester máris jönnek vissza a foglyokkal.

ÖREG MUNKÁS és IFJÚMUNKÁS *egy időben érnek be a két Rendőrkapitány szobájába*. Vallani akarok! Az a spicli már úgylis mindent kiszedett belőlem, nem akarok többé visszamenni a nedvesbe... majdhogy meg nem fojtott az a gazember!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Széket neki!

ÖREG MUNKÁS és IFJÚMUNKÁS. Kérdezzen gyorsan kapitány Úr. Gyorsan, gyorsan, amíg a szívem bele nem szakad, amíg a nedves nyirkát még itt érzem a hátam közepén.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *körülnéznek, hogy nem hallgatózik-e valaki*. A Központi Bizottság kiküldöttjének a nevét! gyorsan!!!

IFJÚMUNKÁS és ÖREG MUNKÁS *egyszerre*. Én csak a sztrájkbizottság tagjainak nevét tudom megmondani, azokat a nevükről is ismerem, a Központi Bizottság tagját csak egyszer láttam egy titkos ülésen, arra csak rá tudnék mutatni.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *hisztérikus örömmámban*. Bravó! Bravó! Megvan a Központi Bizottság tagja! Megvan a sztrájkkomité! Bravó! *Az izgalomtól majd eldőlnek*. Siker! Siker! és mindez az én érdemem! *Hirtelen megváltozott, parancsoló hangon az Őrmesternek*. Az összes foglyokat felállítani az udvaron, a vallomást tevő foglyot egy szakasz gyalogos védelme alatt levezetni, és a szembesítésre készen tartani! Indulj!!!

ELSŐ és MÁSODIK ŐRMESTER. Igenis, kapitány úr! *El.*

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egy időben a telefonhoz rohannak*. Dombrowszky kapitány urat! Pietkievits kapitány urat!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *egyszerre*. Halló! Te vagy az Pityukám? Lacikám? A játszmát megnyertem! A foglyom egy perccel ezelőtt mindent megvallott!... Mi az? Mit beszélsz *A te foglyod?!!!!*... Úgy van! És ennél fogva megállapodásunk értelmében a nyomozás sikere engem illet... Protestálok! A fiatal, az öreg vallott először!!!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Nem igaz, mert a fiatal!!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Igenis az öreg!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. A fiatal!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Az öreg!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Tiltakozom!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Protestálok!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Közönséges szélhámosság! Szemérmetlen aljasság!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Aszfaltbetyár!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY. Ezért felelni fog, kapitány úr!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Rendelkezésére!!

Mind a ketten lecsapják a telefonkagylót. Piszok!! Fel és alá futkosnak a szobában. Egy idő múlva mind a ketten újból felveszik a telefonkagylót, ridegen. Dombrovszky kapitány urat! Pietkievics kapitány urat! Kimért, hivatalos hangon. Dombrovszky kapitány úr? Pietkievics kapitány úr? Szigorúan hivatalos ügyben, a vallomást tevő foglyok és a sztrájkolók szembesítése ügyével kapcsolatban kénytelen vagyok önnel ebben az életben még egyszer és utoljára szóba állni. Javasolom, hivatali minőségemben, hogy a szembesítés olyan körülmények között történjen, hogy egyik fogoly se láthassa a másikat, s hogy ily módon egyiket a másik vallomásával ellenőrizhessük. Rendben van! Rendben van! Köszönöm, kapitány úr! Köszönöm, kapitány úr! Leteszik a készüléket. Piszok!!!

Szín elsötétül.

HETEDIK KÉP

A laktanya udvara. Mielőtt a szín megvilágosodna, készülődés, a sztrájkolók felállításával, különböző őrségek felvonulásával, fényszórók érkezésével járó zaj.

Szín: két fényszóró fényében megvilágosodik. A négyszáz sztrájkoló tömött sorokban, arccal a közönségnek, szuronyos őrséggel körülkerítve, mozdulatlanul áll az udvaron. Az előtér jobb és bal sarkában most Első és Második rendőrkapitány vezetésével egy-egy megerősített szuronyos őrséggel közre fogva megérkezik Öreg munkás és Ifjúmunkás. A két őrség úgy helyezkedik el, hogy Öreg munkás és Ifjúmunkás az egész jelenet alatt nem láthatják egymást.

Tömeg arca, amint megpillantja az örök között felvezetett Öreg munkást és Ifjúmunkást, megdermed.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY egy időben. Akire foglyom rámutat, az kiáll ide a középre!

TÖMEG sorain vad moraj fut keresztül. Mintha egyszerre mindannyian rá akarnák vetni magukat ÖREG MUNKÁSRA és IFJÚMUNKÁSRA, mindannyian egy lépést nyomulnak előre. Mintha egyetlen hatalmas, szájából szakadna fel. Árulók!!!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY gyors vezénnyelssel. Fényszórók, belevakítani a tömegbe!!!

Fényszórók belelövellik fényüket a megtorpanó tömegbe, mely tehetetlenül, káprázó szemekkel visszaözönlik.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Elég!!!

Fényszórók megint a tömeg fölé világítanak.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Figyelmeztetem magukat, hogy az udvar gépfegyverekkel van körülvéve! A legkisebb ellenszegülésre igénybe fogom venni a statárium következtében rendelkezésemre álló összes eszközöket! Fogoly! Most pedig mutasson rá a gyűlés résztvevői előtt a Központi Bizottság varsói kiküldöttére!

Fényszórók a két ellenkező oldalról lassan végigsöpörnek a sorokon, minden egyes arcot külön megkeresve.

Tömeg halálos dermedtséggel áll, és lesi a két munkás keze mozdulását, mely együttthalad a sorokon végigkutató fényszórókkal.

Öreg munkás és Ifjúmunkás most körülbelül a tömeg közepére ért, és a két fényszóró által megvilágított hatalmas, sudár termetű munkásra mutatnak.

A két fényszóró megáll a megjelölt munkásnál.

Tömegből minden szem a megvilágított pontra dermed.

Öreg munkás és Ifjúmunkás szótlanság a megvilágított munkásra mutatnak.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY egyszerre. Ide, a középre!!!

Tömeg önkéntelenül utat nyit.

Munkás lassan, megzavarodva előlép a tömegnyitotta ösvényen.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Őrség, közre!!! Kezeket fel!!! Mars!!!!

Mindez egy pillanat műve. A feltartott kezű Munkást anélkül, hogy az csak észbe kaphatna, hat szuronyos katona elvezeti.

Tömeg egy pillanatra értelmetlenül nézi a jelenetet, de aztán lassan, mintha valami derengeni kezdene a fejekben, hosszú fellelegzés tör elő a négyszáz emberből.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. Fényszóró, tovább!!!

Fényszórók tovább kutatnak.

Öreg munkás és Ifjómunkás keze egymás után állapodik meg a közösen megbeszélte munkásoknál. Mennél kevesebb hiányzik már az öthöz, a Tömeg annál jobban kezdi megérteni, hogy miről van szó. De ez a megértés csak a szemekből olvasható ki. Amikor az Öt ember már együtt van, újra felharsan.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY vezényelve. Őrség! Közre! Kezeket fel!

Őrség el az öt feltartott kezű Munkással.

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY a sztrájkolókhöz. Köszönöm, uraim, csak ennyit akartam.

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY. AZ urak szabadok!!! A háttérben feltároló hatalmas kapura mutat.

Tömeg egy halk csodálkozásba kevert morajjal kiözönlök a kapun.

Öreg munkás és Ifjómunkás alig látható boldog mosollyal kísérik a kapun kitóduló tömeget.

Szín elsötétül.

NYOLCADIK KÉP

Főkapitány. Első és Második rendőrkapitány a telefontól.

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *feszes vigyázzban jelentik.* Főkapitány úrnak alázatosan jelentem, hogy a muníciógyári sztrájk illegális vezérkarát, köztük a varsói kommunista központ egyik megbízottját kiderítettem, ártalmatlanná tettem, és erős fedezettel a statáriális törvényszék soros ügyészének a rendelkezésére, útnak indítottam. A két terhelő tanú vallomása minden tekintetben elegendő a vádlottak azonnali elítélésére!!!

FŐKAPITÁNY *egészen megfiatalodva.* Bravó! Bravó! Fiatalok!!!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *meghajlanak.*

FŐKAPITÁNY. Büszke vagyok rá, hogy ilyen tehetséges munkatársakkal vagyok körülvéve! Bravó!

ELSŐ és MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *hajlonganak.*

FŐKAPITÁNY. Addig is, amíg napiparancsban egyenként és részletesebben is intézkedhetem, szóbeli elismerésem az egész tisztikarnak és legénységének! Bravó!

Első és Második Rendőrkapitány mélyen meghajolnak, elsötétednek.

FŐKAPITÁNY *kihúzza magát, egy másik készüléket emel le.* Ökegyelmességét, a Belügyminiszter urat!

Belügyminiszter még több párna között, szokott bőgéssel jelentkezik.

FŐKAPITÁNY *fesztes vigyázzban*. Kegyelmes uramnak legalázatosabban jelentem, hogy az államellenes katonai sztrájk egész politikai és stratégiai vezérkarát, köztük a Kommunista Internacionálé Moszkvából levezényelt ágensét a személyes vezetésemmel folyó nyomozás során kézre kerítettem, ártalmatlanná tettem, és erős fedezettel a statáriális törvényszék elé állíttattam. A két súlyosan terhelő tanú vallomása minden tekintetben módot nyújt Méltóságodnak arra, hogy az ország közvéleménye előtt megindokolja a statárium jogosságát, és egy aktív hadi politika mielőbbi szükségszerűségét!

BELÜGYMINISZTER *ragyogó arccal*. Bravó! Bravó!! Bravó, fiatalok!!

Főkapitány meghajol.

BELÜGYMINISZTER. Voltam, vagyok és örökké büszke leszek arra, hogy ilyen válogatott, tehetséges munkatársakkal vagyok körülvéve. Bravó!

Főkapitány meghajlik.

BELÜGYMINISZTER. Addig is, amíg Önről és a szűkebb munkatársairól méltón gondoskodhatom, fogadja Méltóságod államférfiúi kézszorításomat! *Leteszi a kagylót.*

Főkapitány mélyen meghajol, elsötétül.

BELÜGYMINISZTER *rendbe szedi magát, egy másik készülék után nyúl*. A legfőbb Hadúr Őexcellenciáját!

Őexcellenciája a legfőbb hadúr a legeslegtöbb párna között, bögéssel jelentkezik.

BELÜGYMINISZTER *fesztes vigyázzban*. Őexcellenciádnak legalázatosabban jelentem, hogy államunk külső és belső biztonsága és hitele ellen irányuló titkos katonai és civil összeesküvés egész kül- és belpolitikai vezérkarát, köztük a Harmadik Internacionálé moszkvai vezértitkárát a személyes vezetésemmel lefolytatott nyomozás során kinyomoztam, kézre kerítettem, ártalmatlanná tettem, és erős fedezettel a statáriális törvényszék elé átkísértettem. Az összeesküvés két koronatanúja által szolgáltatott adatok kellő adjusztálás után tökéletesen elegendőek ahhoz, hogy az ország egész közvéleményét végérvényesen meggyőzzék Excellenciádnak aktív hadi politikára vonatkozó törekvéseinek helyességéről, mindenekelőtt pedig a hadügyi büdzsé emelésének múlhatatlan és halaszthatatlan szükségességéről!!!! Bravó!! *Ijedten elharapja az utolsó szót.*

ŐEXCELLENCIÁJA, A LEGFŐBB HADÚR *boldogságtól ragyogó arccal, szerencsére nem hallotta Őkegyelmessége félrecsúszását*. Bravó! Bravó! Bravó, fiatalok!!

Belügyminiszter hajlong.

ŐEXCELLENCIÁJA, A LEGFŐBB HADÚR. Ilyen hivatalnokokkal az élén egy ország nem mehet tönkre!!! Bravó, fiatalok!!!

Belügyminiszter hajlong.

ŐEXCELLENCIÁJA, A LEGFŐBB HADÚR. Addig is, amíg Önről és szűkebb munkatársairól személyesen gondoskodom, fogadja Kegyelmességed legfőbb államférfiúi kézsorításomat!

Belügyminiszter mélyen, egészen a földig meghajol.

Szín elsötétül.

KILENCEDIK KÉP

Útban a két fogolyszállító autó a statáriális törvényszék felé. Még sötét van, itt-ott egy-egy utcai lámpás, házrészlet látszik. A két autó *oldalfala hiányzik, mindegyikben egy-egy piros lámpa ég. A sofőr* mellett és a kocsi végében két-két szuronyos őr ül. Az egész képet autóberregés kíséri és mindaz, ami két mozgásban levő autó látszatához szükséges. A két autó tulajdonképpen egymás mögött áll, és a házfalak és a lámpák mozognak. Az első autóban *hat munkás* ül, a második autóban az *Öreg munkás és Ifjúmunkás*. A játék az első autóban kezdődik, ezalatt a másik autó majdnem teljesen sötét.

JANKOVSZKI, *az állítólagos Központi Bizottság tagja*. Nem! Nem lehet kétséges, hogy az öreg ezt csak az ügy érdekében tehetette. Vagy azt gondoljátok, hogy csupa véletlen, hogy csupa kommunisták ülünk most itt ebben a kocsiban? Nem, elvtársak, ez nem véletlen! Az öregnek valahogy tudnia kellett arról, hogy a hivatalnokokkal való szembesítések megkezdődtek, és hogy attól kezdve minden perc biztos összeomlást jelent. Hogy, hogy kerülhetett az öreg az épületbe, erről fogalmam sincs! Önszántából jött-e, vagy behozták, nem tudom. Annyi bizonyos, hogy az öreg megértette hogy most vallani kell. Vagy ő fog vallani, vagy a gyár hivatalnokai, s akkor minden elveszett. S az öreg vallott, és ránk vallott, és így jól van ez. Mert én nem tudom, elvtársak, hogy mi lett volna, ha a szembesítés csak még egy félóráig is eltart.

MIHALSZKI. Hisz, ha tudnám, hogy őket szabadon engedték, hogy sikerült nekik újra a kezükbe venni a sztrájk vezetését, összeköttetést teremteni Varsóval, Lodzzal, Lemberggel?... De hátha nem?... Hátha a rendőrség észreveszi, hogy felültették, s erre újabb vad dühvel esnek neki az embereknek, s a végletekig már azok sem bírják ezt a sok szörnyű szenvedést. S négyszáz közül is akad valaki, aki vallani fog, s az igaziakra fog vallani. De akkor miért rohanunk a vesztünkbe, miért kell, hogy mi is a vesztünkbe rohanjunk!?

HENRIK. Nincs igazad, Mihalszki! Hogy mi minden jöhet majd még azután, amikor az öreg miránk vallott, ezzel ő akkor, amikor arról volt szó, hogy a mozgalmat megmentse, ezzel, Mihalszki, nem törődhetett. És jól tette, hogy nem törődött. Az öreg egy kis formahibát követett el, ennyi az egész. *Halk nevetéssel*. Nem kérdezhetett meg bennünket előre a dologban! De mi bolsevikiek vagyunk, és ezt te, Mihalszki, éppen olyan jól tudod, mint mindannyian, nem vagyunk formalisták. Én legalábbis a magam részéről szívesen megbocsátok neki ezért a lényegtelen apróságért. Megbocsátok már csak azért is, mert ha az öreg előre megkérdezhetné volna a véleményemet, én akkor sem dönthettem volna - legalábbis magamra nézve, és valószínűleg tirátok nézve sem - másképpen, mint ahogy ő.

WALTSAK. Igazad van, Henrik. Ma mi gurulunk itt ebben a ketrecben őértük, holnap talán már ők gurulnak itt miértünk vagy a gyerekeinkért. Én az öregre szavazok.

KRAJEVSZKI. Én is, Waltsak. Pedig nehéz, jaj, de nehéz, amikor így a két puszta térdemre nézve a pulyáimra kell hogy gondoljak!

Az autó nagyot zökken, és elsötétül. A játék a második autóra terelődik.

Öreg munkás és Ifjúmunkás maguk elé ejtett fejjel ülnek az autóban.

ÖREG MUNKÁS. Hát, szóval te azt mondod, hogy talán mégis... talán mégse... kellett volna. Hogy hátha baj, nagy baj lesz belőle... Én nem hiszem. De ha lenne is, ha biztosan tudnám, hogy az lesz belőle, akkor is azt kellene mondanom, hogy nem tehattunk másképp.

Ifjúmunkás hallgat.

ÖREG MUNKÁS. Te hallgatsz?

Csönd.

ÖREG MUNKÁS. Pedig nincs igazad, fiatal barátom! Mennél jobban elgondolkozom rajta, annál világosabb előttem, hogy nincs igazad!

Ifjúmunkás hallgat.

ÖREG MUNKÁS. Te hallgatsz!? Szóval, nem volt helyes, hogy a motort újra felkurbliztuk, hogy a hajtószíjak már újból teljes iramban futnak a kerekeken, hogy e pillanatban talán már az egész országba szétmentek a titkos rádióhullámok, hogy talán mire megvirrad, már az egész ország dolgozói leteszik maguk mellé a kalapácsot, és arcába sűvöltik a burzsoáziának: „Békét a szovjeteknek! Háborút a burzsoáziának!” *Kissé gúnyosan.* Vagy talán csak az volt a baj, hogy miért pont őket választottuk, miért nem másokat?!

Ifjúmunkás hallgat.

ÖREG MUNKÁS *határozottan.* A negyvenöt kommunista közül, aki a négyszáz között volt, ők azok, akiket a mozgalom erre a legjobban megedzett.

Csönd.

ÖREG MUNKÁS. Hogy ők is emberek!? Hogy nekik is nehéz. Hogy a kommunistáknak is nehéz, ha most ott abban a guruló cellában a kis pulyájára gondol?! Igaz, igaz... nehéz a kemény kommunistának is, de a gyöngének még nehezebb lett volna.

Szín elsötétül.

TIZEDIK KÉP

A statáriális bíróság márványterme. A terem egy hatalmas csillárral van megvilágítva. A falon Öccellenciájáról készült olajfestmény. Az asztalon kereszt. Kétoldalt szuronyos *Őrök, ügyész, Védők, Újságírók, Első és Második rendőrkapitány, Detektívek, Fogalmazók* stb. Hátterben a bíróság emelvényén egy robusztus alak, a *Hóhér*, akinek a törvény értelmében minden statáriális tárgyaláson jelen kell lennie. Amikor a szín megvilágosodik, mindenki áll. A *Közönség*, a *Bírák* és a *Hat* megláncolt *Munkás* a szuronyos őrök között. Miután a háromtagú *Bíróság* elfoglalta helyét, a vádlottak kivételével mindenki leül.

ELNÖK. A statáriális tárgyalást az állam biztonsága ellen irányuló összeesküvés ügyében megnyitom. A vád tárgya: idegen ország érdekében szervezett hadiüzemi sztrájkok és általános politikai sztrájk előkészítése, illegális forradalmi organizációk, úgynevezett sejtek szervezése, amelyeknek a feladata, hogy előkészítsék az ország munkásait és parasztjait a burzsoáziával való végső leszámolásra. A munkásság és parasztság körében a forradalmi felkelés gondolatának és a Vörös Hadseregnek népszerűsítése, a lengyel nemzeti hadsereg rovására. A vád anyaga teljes mértékben kimeríti a lázadás és a fegyveres fölkelésre való felkészülés és a hazaárulás fogalmát. *Mozgás a közönség körében.* Figyelmeztetem a vádlottakat, hogy a tárgytól ne kalandozzanak el, és csak a kérdésekre válaszoljanak. Az ügyész úr vádbeszédjét nyolc percben, a hivatalból kirendelt védő urak vádbeszédjeit egy-egy percben állapítom meg. Hogy a bíróság munkáját még jobban megkönnyíthessem, és az ügyet minden kétségen felül világossá tegyem a bíróság számára, másrészt pedig, hogy a vádlottak és védőik előtt is bebizonyítsam, hogy a bíróság olyan tanúvallomások birtokában van, amelyek minden védekezést amúgy is kilátástalanná tesznek - azonnal a koronatanúk kihallgatását fogom megkezdeni. *Int az ajtóban álló fegyőrnek. Minden szem, de mindenekelőtt a Hat fogoly feszült várakozással néz a lassan kinyíló oldalajtóra, amelyen két szuronyos őr bevezeti Öreg munkást és Ifjúmunkást.*

Hat vádlott feszült várakozással néz a két tanúra.

Öreg munkás és Ifjúmunkás mereven maguk elé néznek.

ELNÖK *iratokat szed elő.* Előre kell bocsátanom, hogy mind a két tanú maga is súlyos bűnnel terhelve áll a statáriális bíróság előtt. Saját vallomásuk szerint tökéletesen járatosak az illegális bolsevik organizáció összes titkos ügyeiben, a szóban forgó személyeket mind közéről ismerik, és éppen ezért ki van zárva, hogy akár a személyek, akár pedig a szervezet céljai és a jelen összeesküvés-jellegű lázadás mineműségének megítélésében tévedhettek volna. Az ő vallomásuk alapján sikerült az összeesküvés egész vezérkarát még idejekorán ártalmatlanná tenni, és az igazságszolgáltatás kezére juttatni. Így van ez?

ÖREG MUNKÁS. Így.

Vádlottak soraiban ideges remegés fut át.

ELNÖK *széles mozdulattal.* Nos, ugyebár látják, uraim, hogy a tanú, aki mint már az előbb mondtam, maga is súlyos váddal terhelt áll a statáriális bíróság előtt - alkalmasint az utolsó pillanatban átlátva a vádlottak által szervezett összeesküvésnek az egész ország jóléte ellen irányuló átkos voltát -, a bíróság előtt vallomását újból megerősíti. Mégis, hogy a magam

és az Önök lelkiismeretét végképpen megnyugtassam, mielőtt ilyen súlyos horderejű ügyben ítéletre vonulnánk vissza, újból fel fogom szólítani a két tanút, hogy...

Az utcáról zaj hallatszik be a terembe, mely egyre fokozódik. Elnök idegesen mond valamit a mellette ülő ülnöknek, mire az gyorsan kiset.

A teremben némi nyugtalanság észlelhető.

ELNÖK *csönget.* Csöndet kérek! Mint mondtam, tehát fel fogom szólítani a tanút, hogy ismétlje meg a statáriális bíróság előtt a világ legkiválóbb, legintelligensebb és leghumánusabb rendőrségén tett vallomását. *A zaj nő.* Beszéljen!

ÖREG MUNKÁS *lassan, megfontoltan beszél.* Tisztelt Bíróság! Az elnök úr az imént nagyon szépen kifejtette önök előtt, hogy mit is akartunk mi tulajdonképpen, elvetemült, hazaáruló kommunisták. Hogy nem akarunk, hogy nem fogunk muníciót gyártani a vörösök ellen, hogy nem akarunk háborúba vonulni a világ első munkásállama ellen, hogy a gyárakban, az ezrekben, a falvakban titkos szervezeteket, úgynevezett sejteket szervezünk, amelyeknek az a feladatuk, hogy előkészítsék az ország munkásait és parasztjait a burzsoáziával való végső leszámolásra... hogy a katonák között röpiratokat terjesztünk, amelyek így kezdődnek, hogy „Békét a Szovjeteknek! Háborút a burzsoáziának!” Hogy a munkásság és a parasztság között a vörös hadsereget népszerűsítjük a lengyel nemzeti hadsereg rovására. Hát bizony ez olyan igaz, mint ahogy most itt állok Önök előtt.

ELNÖK *egy széles mozdulattal.* Nos, most, ugyebár, saját füleikkel hallották az urak? Az utcáról egyre nagyobb zajongás hallatszik, amibe tompa lódobogás vegyül, mintha tüntető tömeget attakoznának.

ELNÖK *lecsengeti a teremben egyre növvő nyugtalanságot.* Tovább, tovább!

ÖREG MUNKÁS. S nekem mindehhez, amit a tisztelt elnök úr olyan kiválóan elmondott, nincs is semmi különösebb hozzátenni valóm.

ELNÖK *egy újabb elégedett gesztussal.* Nos, most, ugyebár, láthatják, uraim? Folytassa!

ÖREG MUNKÁS. Én csak egy dologban, egyetlen kis dologban nem értek egyet az igen tisztelt elnök úrral! Mégpedig azzal, kérem, hogy az elnök úr szerint ilyen meg olyan okoknál fogva ki van zárva, hogy a tanúk tévedhettek volna vallomásaikban. *Mozgás.* Pedig, sajnos, úgy áll a dolog, hogy tévedni emberi dolog, és akármennyire is azt mondják errefelé, hogy a bolsevik nem ember, de hát hiába, ebben a tekintetben, úgy látszik, még a bolsevik is kivétel. Bizony, kérem, még a jó bolsevik útja is tévedésekkel vagyon kikövezve. *Élénk, nyugtalan mozgás, miből különösen az Elnök és az Első és Második rendőrkapitány veszik ki bőven részüket.* És mi tagadás, elnök úr, én nemcsak tévedtem, amikor ezekre a kiváló és jóra való egyszerű munkásokra - akik tán még azt sem tudják, hogy mi fán terem a Központi Bizottság meg Sztrájbizottság - azt fogtam rá, hogy ezek ilyen meg olyan veszedelmes központi bizottsági tagok meg sztrájbizottsági tagok, hanem hát bizony én egyenesen az orránál fogva vezettem kérem ezt a világ legkiválóbb, legintelligensebb, és leghumánusabb rendőrségét. *Óriási mozgólódás. Elnök csenget, rendőrkapitányok nem kapnak lélegzetet.*

VÁDLOTTAK *lassan felenged szorongásuk, és boldogan mosolyognak az Öreg munkásra. A zaj kintről egyre nő, most már szófoszlányok is hallatszanak, mint „...sztrájk ...éljen a sztrájk...!”*

ELNÖK *szakadatlanul csenget, és rendre int. Rekedt ordítással.* Ne hazudozzon itt most mindenfélét összevissza! Itt fekszenek előttem a rendőrségen tett vallomásainak jegyzőkönyvi kivonatai! *Lobogtatja őket.* Ha ilyen eszközökkel akar itt operálni, akkor vegye tudomásul, hogy megvonom a szót!!!

ÖREG MUNKÁS. Kérem, én szívesen átadom a szót a következő tanúnak, talán az majd helyreigazít, ha én tévedtem volna!

ELNÖK. Üljön le! Ne rendelkezzen itt az én nevemben! Megértette?!!

ÖREG MUNKÁS *aki közben már leült.* Igen.

ELNÖK *örjöngve.* Álljon fel, ha velem beszél!!! Megértette?!!

ÖREG MUNKÁS *feláll.* Meg kérem.

ELNÖK. Ne feleljen!!! Figyelmeztetem, hogy az előttem heverő vallomásokból módomban van minden szavát ellenőrizni!!! Most pedig folytassa! *Közben az utcán a zaj egyre jobban nő. Az Ülnök sápadtan, izgatottan visszajön, és valamit súg az Elnök fülébe, mire az még idegesebb lesz.* Ne izgágáskodjon itt velem, beszéljen nyugodtan és értelmesen!

ÖREG MUNKÁS. Kérem, még egy szót sem szóltam!!!

ELNÖK. Ne feleljen, mondtam már, hogy velem ne feleljen!!! Folytassa!

ÖREG MUNKÁS *most már egészen határozottan.* Nincs sok hozzátenni valóm ahhoz, amit az előbb elmondtam. Legfeljebb még csak annyi, hogy miért tettem ezt. Megmondhatom egy mondatban, azért, hogy az *igazi* központi bizottsági tagot és a *valódi* sztrájkbizottságot a rendőrség szabadon engedje. *Szavaira a teremben vad tumultus keletkezik. A rend végleg felborul. Az Elnök megvadultan csenget, az Újságírók, Rendőrkapitányok, Ügyész fejvesztetten futkos. Mindezt fokozza az utcáról egyre erősebben behatoló zaj.*

ELNÖK *ordítva.* Fogja be a száját, mert rögtön letartóztatom!!!

ÖREG MUNKÁS. Hisz még szabadon sem tetszett engedni.

ELNÖK. Ne feleljen!!! Fogja be a száját!!! Üljön le!!! Álljon fel!!! Engem ilyen olcsó trükkökkel nem fog félrevezetni!!!! Itt várnak a jegyzőkönyvbe foglalt vallomásai!! *Lobogtatja őket.* Majd én megmutatom magának!!! *Az utcáról most már egészen tisztán hallani: Éljen az általános sztrájk!!! Éljen a Szovjetunió!!! Háborút a háború ellen!!! Éljen a kommunisták Lengyelországi Pártja!!!! Éljen a Kommunista Internacionálé!*

ÖREG MUNKÁS. Hát kérem, hisz én nem mondom, azok mondják ott lent az utcán, hogy „Éljen az általános sztrájk”. Ha pedig az általános sztrájk kitört, akkor bizonyos, hogy a rendőrség a valódiakat engedte szabadon, és ha a valódiakat engedte szabadon, akkor bizonyos, hogy ez a hat szegény ember itt csak a hamisságból kerülhetett ki. *Vádlottak, tanúk nevetnek.*

ELNÖK *ordítva.* Fogja be a száját!!! Fogja be a száját!!!

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY a MÁSODIKHOZ. A te foglyod!!! A te foglyod!!!

ELNÖK *az Ifjúmunkáshoz.* Talán maga is ilyen fantasztikus mesékkel akar nekem itt előállani?

IFJÚMUNKÁS. Szóról szóra megerősítem elvtársam vallomását!

ELNÖK *mint a bomba.* Fogja be a száját!!! Akkor beszéljen, ha kérdeztem!! Üljön le!!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *az Elsőhöz.* Ez meg a te foglyod!! *A teremben egyre jobban felbomlik a rend, az Elnök csengetésével már senki sem törődik. Az utcáról egyre vadabb zaj tódul fel.*

ELSŐ RENDŐRKAPITÁNY *a MÁSODIKHOZ.* Barom! Ökör! Gorilla!!

MÁSODIK RENDŐRKAPITÁNY *az Elsőhöz.* Idióta! Hüllő! Vadszamár!! *Kölcsönösen inzultálják egymást.*

ELNÖK *szakadatlanul, verejtékezve csenget.*

Kintről ...általános sztrájk...

Ebben a pillanatban kialszik a terem hatalmas csillárja, és a teremre az őszi kora reggel félhomálya borul.

IFJÚMUNKÁS. Elvtársak! Az ultimátum lejárt, a harc megkezdődött!!

ÖREG MUNKÁS és VÁDLOTTAK. Békét a szovjeteknek! Háborút a burzsoáziának!

ELNÖK *rekedten.* Verjék vasra azt az öreg bolsevikit!!! A tárgyalást felfüggesztem.

ŐRÖK *rárohannak az Öreg munkásra.*

ÖREG MUNKÁS *maga elé dobja ökleit.* Itt vannak, la! Verjétek vasra őket!

A szín az utcáról beözönlő tüntetés és a teremben uralkodó felfordulás zajában elsötétül.

Függöny.

1929

MARUSZA

Amilyen egyszerű volt Marusza gazdájának kisajátított, „új házában” eligazodni, oly nehéz és szinte kétségbeejtő volt ez Marusza számára.

Mert ki is volt tulajdonképpen Marusza?

Ha azt mondd róla: megtermett, szénfekete hajú, kemény derekú szolgáló, akkor ezzel még semmit, semmi különöset sem mondtál. Hiszen nem ő az egyedüli, akit az urak szekerük elé fogtak. Ha leemeled a nagyvárosok villájának fedelét, és bekukkantasz a majolikakockákkal kitapétázott konyhákba, találsz ott ezrivel ilyen nagyszemű, kemény derekú Maruszákat, Annákat, Terézeket és Amáliákat.

De Marusza esete nem ilyen egyszerű. Mert Marusza messze országból jött; a körepestő hideg ölén és az áradó búzatermő nap udvarában született ő. Az aranygömbös templomok alatt gubbasztó piciny falvak országában, hol a hidegen és forróságon kívül csak a bot nyele változott az urak markában. Az egész ország fölött pedig egy hatalmas gyémántködmönös lidérc ült, kezében ragyogó aranyalmával. S az emberek ha a szűkre szabott éjszakában hirtelen felriadtak, és verejtékesen levegő után kapkodtak: akkor bizony erről a szörnyetegről álmodtak éppen. Ezenkívül még roppant csönd volt ebben az országban és roppant szomorúság. Ámde kísért szemmel tilos volt az utcára lépni, mert ez megronthatta volna az urak örök jókedvét, és ilyenkor aztán járta a huszonöt. És tilos volt nevetéssel is az utcára lépni, mert ez meg elsápasztotta az urak kedvét, és ilyenkor megint csak járta a huszonöt.

Így aztán az emberek csak meghúzódtak barmaikkal az istállókban, vetették szorgalmasan az uraknak a gabonát és az Úrnak a keresztet. Az Úr földi helytartóinak pedig puha szállást ágyaztak falvaikban, és ezek hálából kioltották fölöttük az utolsó gyertyaszálakat is, és beteg asszonyaik elől elhordták legjobb falatjaikat.

Marusza tehát ebben az országban született és élt, a tehenek és a trágya között egy akkora földön, mint egy kis ország, amiből azonban még csak annyi sem volt az övé, mint az öklöm.

Marusza dolgozott, és nem gondolkozott sokat a világ rendjén, hanem ahelyett szabad perceiben faggyúgyertyát öntött, s kócot fektetett szépen a közepébe, és körüldíszítette kék meg piros gyöngyökkel.

Így élt Marusza sokáig, amíg a mellei meggömbölyödtek, és bizony már nemigen lehetett mellette elhaladni, hogy a nyál össze ne futott volna az ember szájában. Hát össze is futott az nem egyik szegény legényben, de bizony hiába, mert Marusza csak elnevette őket magától.

A szegény legény mi egyébire is való, minthogy nyáladdzon a lányok után, majd ha aztán kidolgozta már a fél életét a világból, akkor vehet majd maga mellé asszonyt, aki megkenegetse dióolajjal a huzalos-csomós háta hepehupáit.

De bizony az urak nyála nem arra való, hogy hiába sűrűsödjön össze a nyelvük alatt. Mert ha az felsűrül valamiért, csak érte kell nyúlniuk, és rögvést a tenyerükbe hull.

Hát így volt az Maruszával is. A gazdája egy napon gömbölyű, telt melleiért nyúlt, és Marusza bizony behullatta őket ezekbe a finom, felgyűrűzött, dologtalan kezekbe.

S aztán ez már csak így volt. S ha a legények már nagyon morogtak vackaikról, Marusza hangosan rájuk nevetett, és a kígyódzó gyűrűit szikráztatta feléjük a napon.

De egyszer aztán nagyot fordult a világ, a fehér szörny éjfekete országában. Ami ilyen nagyot fordított rajta, az semmi más nem volt, mint a legtisztább keserűség. Igaz, csak lassankint dagadt fel az emberek mellében, s onnan még egy nagy út volt az emberek torkáig, de aztán már minden dolgos embernek ökölbe szorult a keze. Neki is estek a világot sarkostul kiforgatni. S mikor már annyira kiforgatták, hogy csak a belei maradtak meg belőle, s azok is csak kínjukban, akkor aztán elcsöndesedtek, és nekiláttak új életet építeni.

S azt gondoljátok, hogy talán Marusza is közéjük állott? Talán együtt harcolt velük, amikor harcolni kellett volna? S most alkalmasint velük is építkeznek, a megharcolt csaták után?

Hát bizony nem. És éppen itt kezdődik Marusza külön története, mely már egészen új világban játszódik le, ahol már Marusza nem alszik többé a tehenek között, hanem bizony egy Bécs nevű országban, egy majdnem tetőig kimajolikázott konyhában alszik egy huncut szerkezeten, melyen csak egy rejtőzködő gombocskát kell megnyomni, és az egész csuda-szerkezet menten ágygá változik, akár egy játékszer.

Ez pedig így történt:

Amikor a fehér szörny fekete országában lángra kapott a város és a falu, s a lángok világosságában testvér ráakadt a testvérré és aljas az aljasra, Marusza hogy, hogy nem - de az urak mellé állott. A hatalmas úri birtok gazdáját családotul, pópástul heteken át rejtegette, és aztán együtt szökött ki velük „az elátkozott” országból. Az ország határán pedig buzgón hányta a keresztet, s csak arra kérte az Urat, hogy eressen tüzes esőt és parázsló kígyókat a gyárak és földek népeire és házáira, hogy észbe kapjanak, és vezekeljenek bűnükért.

S aztán, amikor letelepedtek az idegen ország idegen városában, Marusza továbbra is hű és istenfélő cselédje maradt urának. S ha ez nem is nyúlt oly gyakran a melleiért, mint annak előtte, s az ilyen alkalmakat is csak arra használta most már fel, hogy az egykor ajándékozott holmikat visszavegye magának, Marusza azért egyetlen hálátlan szót sem ejtett volna ki a száján azok ellen, akik a vízözön elől magukkal mentették, és ilyen úri országba juttatták.

Így teltek az évek, és fogytak a dorbézoló gazda kezén a magukkal mentett kincsek, és ami még megmaradt, azt az asszony vesztítette el a táncos lábú pejlovakon, vagy valami tündöklőn égnék iramodott bankpapíron, mely persze hamarosan a legcsúfosabb mocsárban aludt ki.

Egyszer pedig az „urat” csak behívták ám egy nagy hivatalba és bizony vagy négy hónapig ki sem engedték onnan. Neki úgy mondták: az úr Párizsba utazott, hogy személyesen vegyen részt az új cár megkoronázásán, aki már készítgeti az ünneplő menetet, mely egyenesen Moszkvának tart, s a legközelebbi napfölkeltével útnak is indul.

De bizony a szegény gazda vajmi keservesen állított be a fényes ünnepségről. Megfogyott ökelme, mint kölykedzés után a macskák, és el is volt alaposan ázva, mint a viharban kint felejtett komondor, de meg olyan szemeket is meresztett, mint a borjú az újkapu előtt. S bizony a kezei is csak úgy lógtak maguk elé, mintha kócból lettek volna, és alászolóját akarnának mondani gazdájuknak.

S aztán kirepültek a fényes világból is, és három gyerekkel és még vagy négy felnőttel egy kétszobás lakásba költözködtek. És a bútor is alaposan megfogyott, s a gyönyörű konyha sem volt sehol, a patentágy is a szobába került és Maruszának a sötét, alig gyerekfejnyi ablakon lélegző konyhában vetettek ágyat egy halom szalmán.

És micsoda falak ácsorogtak ebben a konyhában! És *hogyan* ácsorogtak benne! Majd hogy leestek lábaikról, és kormosak voltak, mint a befüstölt lámpaüveg, s mégis egész rajokban masíroztak rajtuk a fényes hátú svábbogarak.

Pfuj, hogy ájuldozott a gazda és a gazdáné, mert bizony ez a ház a gyárak közös közelében feküdt, egyenesen a gyárkürtök tövében. Úgy is beszéltek: egy tüdővész asztalos lakott benne hét gyerekkel. Aztán, amikor az asztalos elpatkolt, az asszonyt a gyerekekkel az utcára dobták. Persze, nem szívtelenségből - hanem, mert hát szegény nem tudott fizetni. Így kerültek aztán ők ide, mivelhogy a dupláját ígérték a legtöbbet ígérőnek.

Megígérték, az igaz, de hogy miből teremtik elő, ez már csak kérdés maradt. Pedig a hónap vége már alig egy arasznyira volt a küszöbtől, és bizony a hű Marusza éjjeleken át nem tudta a gondoktól lehunyni a szemét, és arra a gondolatra, hogy elsején nem tudnak majd fizetni, elállt a szívverése, és homlokán kigyöngyözött a verejték.

Hát így végződött a cár koronázása Párizsban, és bizony ennél rosszabbul már nem is végződhetett volna.

Marusza pedig ettől kezdve csak a felét ette annak, amit eddig, és így várta, hogy mint ezt a gazdájától és az uraktól, akik gyakran jártak hozzájuk vendégségbe, oly gyakran hallotta hangoztatni: a hét sovány esztendő elteltét, és a szép és gazdag ország fölött az Úr haragjának elvonulását. De íme, beköszöntött az új esztendő is, és hazájukról csodálatos hírek keringtek és szállingóztak szerte az egész világba. S mivel az egész világon éltek ilyen nyomorultak és telhetetlen lelkek, mint amilyen Marusza volt, kik elszáradt ajakkal lesték minden leheletét a szőke országnak, lassankint híre is ment közöttük, hogy miféle élet is folyik otthon.

És Marusza egyszer csak összeakadt egy lerongyolódott katonával, ki az urak oldalán harcolt a Krímben, és ez tüzelő szemekkel mutogatott neki valami írást, ami pedig arról szólt, hogy visszatérhet a szőke Oroszországba. És ez a lerongyolódott katona csodálatos dolgokat mesélt Maruszának erről az országról. Maruszának, aki ekkor már sápadt és csontsovány volt, és akit a hajnali robot és vég nélküli éhség majd ötvenkilósra vetkőztetett. Igen, ez a rongyokba bugyolált, égő szemű katona mesélte, hogy abban az országban az istállóban is gyulladoznak a villanylámpák, és a parasztok földjén csodálatos gépek szaladnak, és sebzik fel a dús fekete földet. Hogy sok milliónyian betűzik most a mákfekete újságlapokat, öreg anyókák és félig vak aggastyánok, és hogy a nap még soha ilyen derűsen nem sütött le a szegényekre, mint mostanában, és a gyermekeknek is jól megy a soruk, sokkal, de sokkal jobban, mint amikor még ők gyerekek voltak, mert nekik tartogatja ott mindenki a szíve és esze legjavát. És vasárnaponként a fiatalok a pálinka gőzében nem egymás szívébe mártják késeiket, hanem csodálatos dolgokról vitatkoznak, csillagok futásáról és a saját eljövendő emberségükről. És az asszonyok nem zokognak naphosszat a férfiak és gazdáik csizmái előtt, hanem felegyenesedtek melljük, és a szemük világít a tudásvágytól, a dolgozni akarástól. És hogy ő a két kezét baltával szeretné lehasítani, amiért ő saját vérei ellen felemelte őket.

Marusza aznap, mint valami elveszett gyermek szédelt az idegen, hatalmas városban, és csak este mert hazakecmeregni. Egész éjszaka sírt, s nappal, mint valami fekete árnyék csüngött az ablakokon az örökös tisztogatás jármában.

És Marusza újra ott járt a széles, ringó búzaföldek között, a nagy, meleg nap udvarában, és ettől a naptól kezdve a szíve úgy tüzelt, mint egy izzó cserépdarab.

Aztán egy napon, igen, ugyanazon a napon, amikor a lerongyolódott katona vonata elindult, Marusza csak ott ült a felforgatott szemetesládán a kihűlt kályha tövében, és keservesen zokogott.

Hát nem igaz az, hogy az ő véreit megkínózták? Hal nem igaz az, hogy az ő testvéreit meggyilkolták? Házukat felgyújtották, asszonyaikat felhasították? Hát az urak hazugsága mindez?

Egyszeriben az egész élete felkeseredett a szájában. Minden. Minden. Marusza keservesen zokogva lefordult a szemetesládáról, és forró, kövér könnyei beleperegetek a hamuba.

Ekkor jött Marusza gazdájának felesége, hogy bekapcsoltassa ruháját Maruszával. És amikor meglátta a hevesen dobálódzó Maruszt, összecsapta tejfehér kezeit az ámulattól. Próbálta lefejtetni Marusza kezeit arcáról, de ez csak felcsuklón zokogott, és egy szót sem tudott a szájára erőszakolni.

S az asszony akkor megértette, hogy miért sír Marusza.

Cigarettára gyújtott, leült Marusza mellé egy székre, megfogta Marusza kezét és megsimogatta. Ő jól tudta, miről van szó, jól tudta ő, hogy Marusza lelke mely utat vett, s hogy nehéz lesz újra itt marasztalni őt új hazugságokkal a régi szolgaságban. S ezért bárányszelídséggel simogatta Maruszt, és közben farkasfogú rémségeket duruzsolt a lány fülébe:

- Ne sírj, kicsi Maruszám - énekelte -, ma csupa jó hírrel térek majd vissza a nagyherceg estélyéről. Marusza ne bögj, te kis galambborjú, ne bögj, ha mondom, a nagyhatalmak újból blokád alá veszik azt az átkozott országot, és hárommillió fehér katona masírozik Besszarábiában az orosz határ felé!

Marusza hirtelen kihúzta kezét az asszonya kezéből, és az asszony megérezte, hogy ebben a mozdulatban volt valami határozott, eltökélt idegenség.

- Marusza! - kiáltott fel az asszony elhűlten - Marusza!

De Marusza csak zokogott csendesen, mint egy elállíthatatlan forrás.

- Marusza, ne bögj! - csitítgatta most újból az asszony. - Ne bögj te kis bolondom, ne bögj, te állat, ha mondom, ne bögj!!! Na!!! - és ezzel hisztérikusan felugrott, és toporzékolni kezdett:

- Marusza, hát már elfelejtetted, hogy mivel tartozol szegény, jó uramnak?

Nem. Marusza nem felejtette el, és éppen egy nagyot akart kiáltani, de csak valami szaggatott, felcsukló zokogás zúdult elő a torkából.

Az asszony pedig szétzilált hajjal toporzékol a hamuban.

- Elfelejtetted, hogy ki mentett ki a pokolból? Elfelejtetted hogy testvéreid testétől súlyosak a fák, és a vizek a csecsemők véréből pirosanak? Elfelejtetted, hogy az asszonyok melleit leborotválták, és kutyáikat etették velük? Elfelejtetted - hörögte sikoltva, szinte átszellemült őrvölgéssel az egykor negyvenezer hold birtokosa - hogy felégették a fálvakat, és lebunkózták isten helytartóit? Hogy megbecstelenítették a templomokat? Elfelejtetted, hogy az istállókból emeltünk magunkhoz? Marusza? Még te bögsz!?! Táncolnod, üvöltened kellene örömdben, hogy közöttünk lehetsz!!!

Aztán elcsöndesedve lihegte:

- Marusza, ne bögj, ne bögj, te liba... menj a moziba, Marusza, itt van, adok mozira pénzt... menj, a *Huszárszerelmet* játsszák tizenkét részben... Marusza, menj, és ne bögj...

Marusza most már nem sírt. Felállott egyenesen és hidegen belenézett a gazdája szemébe:

- Megyek.

- Marusza?... Mit... Hová mész, Marusza...

- Haza! Haza! Haza!

És azzal lázasan összekapkodta ruháit, és batyuba kötötte kevéske holmiját. De az asszony ekkor hisztériásan nekiesett Marusza kontyának, és sikoltozva ordította:

- Itt maradsz!!! A rendőrséggel hozatlak vissza! Hét éven át ezért mocskolódtam le hozzád! Ó, te rongy! Te szajha! Te rongy!

De Marusza ekkor egy hatalmas ütéssel lábai elé verte a begombolatlan ruhás asszonyt, aki, mint valami színtelen malterhalmaz feküdt csizmái előtt.

És aztán pedig futott a kis batyuval, a már koromsötét kapualjon át az utcára, futott a hatalmas boltozatú pályaudvar felé, hol talán épp ekkor sikoltott egy nagyot a vonat... a rongyos ruhájú katonákkal... haza... a szőke, nagy országba... hová egy nagy kapun visz be az út, mely előtt egy kérges tenyerű paraszt és egy olajos ruhájú munkás tartják a vártát.

1930

AMIKOR KÉTSZER KETTŐ ÖT

Síntörés következtében mintegy harminc kilométerre kisiklott a Pest felől jövő tehervonat, és Istenest sürgős munkára kirendelték a vasúthoz. Ugyanakkor, amikor Istenest kirendelték, még az éjszaka összeszedtek vagy százötven embert a napszámos soron és a téglagyári telepen, és külön segélyvonaton vitték őket a katasztrófa színhelyére. A dolog ugyanis nagyon sürgős volt, mert néhány óra múlva kellett átfutnia azon a helyen, ahol a katasztrófa történt, a miniszterelnök úr különvonatának.

A sebtében összeszedett kubikosok, munkások és napszámosok között volt Sima György is meg Csengeri az egész csoportjával, akik hosszú idő óta most először jutottak megint valami munkához.

A talyigák meg a szerszámok külön vagonba voltak behányva, amíg a munkások negyvenesével a csukott marhavagonokban voltak összezsúfolva. Istenes úgy csinálta a dolgot, hogy egy vagonba kerüljön Simával és a Csengeri embereivel.

Úgy hírlett, hogy a baj sokkal komolyabb, mintsem első pillanatra hitték. A harmincegy teherkocsi egymásra torlódva, egyetlen roncsalmazban torlaszolta el a nyílt pályát. Pedig öt óra múlva, ha törik, ha szakad, a vonalat szabaddá kell tenni, és rendbe kell hozni a miniszterelnök úr különvonata számára. Nem is szólva arról, hogy két személyvonat már most is vesztegelésre van ítélve.

Harminc kilométer utat máskor egy félóra alatt is megtesz az ilyen segélyvonat, de most feltűnő lassan haladtak előre. Az a hír járta, hogy a kommunisták siklatták ki a vonatot, bosszúból a Zsák Jóskaék lefogása és megkínzása miatt.

- Terjesztik az ilyet - szólalt meg valaki a vagon sötétjéből egy csomó egymás mellett ülő kubikos köréből -, tudva terjesztik az ilyent. - Csak, amikor a hosszú szippantás nyomán a pipa feje felpiroslott, csak akkor látszott meg, hogy Csengeri volt. De a körülötte ülők ismerték a hangjáról is. Jobbára az ő emberei voltak.

- Az ám - mondta valaki Csengeri közeléből -, az ilyenre van idejük, de nekünk még azt sem értek rá megmondani, hogy széna-e vagy szalma. Csak annyit, hogy eridj, dolgozz, azt majd a végén meglátod. Pedig az ilyet az elején jó tudni.

Istenes, aki fekete, mélyen kivágott karú trikóban, s a szél elől védekezve, vállára borított kabátban, ott gubbasztott a szomszéd sorban, közbevetette:

- Éjjeli munkáért dupla bér jár. Négy pengő.

Mind felfigyeltek a hang irányában.

Négy pengő! Szédítő sok pénznek látszott ennyi koplalás közben, és egyben megsemmisítően kevésnek ennyi koplalás után, és várható új koplalások előtt.

- Nem kevesebb egy krajcárral sem - törte most meg a csendet Csengeri. - Négy pengő!

- Az a, nem sok az, négy pengő! - hallatszott mindenünnen a vagonból.

Megint hallgattak.

Kisvártatva Istenes újra megszólalt:

- Persze, jobb lett volna a dolgot előre kikötni.

- Hisz éppen ez az, hogy nem adtak időt rá, valósággal tereltek bennünket, mint a juhokat, sok helyütt csendőrök zavarták fel az embereket - hallatszott innen is, onnan is.

- Kár, nagy kár - felelte kurtán Istenes.

Rövid csend támadt.

Csengeri egy karcosat köhintett.

- Van az nálunk úgy, kubikosoknál, hogy csak a helyszínen állapodtunk meg a munka árában.

- Ahum - helyeseltek csöndesen az emberek, és jelentőségteljesen összenéztek.

- A munkától függ. Legföljebb nem kezdünk bele. Négy pengő! Ha nem tetszik, hát fordulhatunk vissza. Ahogy az uraknak tetszik. - És csöndesen összerosolyogtak; ez a Csengeri megint fején találta a szöveget.

- Na, majd mondják is rögtön, hogy megint valami kommunista izgatás beszél kendtekből - szólalt meg enyhe gúnnyal a hangjában Istenes.

- Majd mondják - folytatta rendületlenül Istenes -, hogy a Zsák Jóska tanítványai kendtek.

Csönd támadt, azt valakiből hirtelen kitört:

- Addig mondják, amíg egyszer még igazat találnak mondani!

Még csendebb csönd lett.

Csak a vonat óvatos zakatolása hallatszott a csillagterítős ég alatt.

Sokáig gubbasztottak így. Aztán Sima szólalt meg. És kezdte terelni a beszédet az Istenes és Csengeri által megkezdett úton. Mint ahogy általában a három ember között mostantól kezdve olyan csöndes összedolgozásféle fejlődött ki.

- Az ember az utóbbi időben egyebet sem hall - kezdte csöndesen Sima -, mint hogy a kommunisták így, a kommunisták úgy. Az újságok azt írják, hogy a kommunisták Moszkva pénzén vezetik félre a népet, hogy el akarják hitetni vele, hogy a nyomorúság mindjárt megváltozik, ha a földet ingyen felosztanák, ha minden dolgozó rendes munkát, bért, lakást kaphatna, ha minden munkás meg földművelő ember szabadon iskoláztathatná a gyerekeit, ha csak az enne, aki dolgozik, az olyan állam pedig, amelyik nem tud munkát adni a népnek, az a fenének kell. Merthogy állítólag ott, Oroszba nincs munkanélküliség. Hát én nem tudom, ki hazudik, én csak azt tudom, igaza annak van, aki ha földosztásról beszél, akkor ingyen földosztást ért alatta - mert a többit már ismerjük, ha munkát ígér, tisztességes bért is ért alatta, ha iskoláztatást mond, a szegényember gyereke ne jöjjön kivert kutya számba. Merthogy azt mondják, hogy oroszban úgy van, hogy a kubikos, a napszámos, a munkás, a szegényparasztok gyerekeiből kerülnek ki a tanítók, az orvosok, de még a mérnökök is. Hát én erről nem akarok vitázni, de ami azt illeti, hogy a kommunisták hogyan léhaskodnak Moszkva pénzén, erről már én is tudnék egyet-mást zengeni.

Mindenki feszülten leste, hogy hova gurítja most Sima a furfangos esze beszédjét.

- A szegény Zsák Jóska-t mondom - folytatta Sima, és hangja észrevehetően bizonytalanabbá vált -, hisz egy fél esztendőn át nálam lakott kvártélyt. Azt onnan tudom olyan jól, hogy a moszkvai aranyak pocskékolását mindig fekete kenyérrel meg fejes hagymával kezdte meg reggelenként, azt esténként fejes hagymával meg fekete kenyérrel fejezte be.

A hangulat kissé felengedett.

- Tőlem vitték el szegényt, oszt így ottmaradt a holmija a faládjában - folytatta Sima. - Én meg csupa kíváncsiságból, merthogy az újságok megírták, hogy selyempizsamában aludt a Jóska, megnéztem, hogy hogy is néz ki egy olyan selyempizsama. Oszt mit gondolnak kendtek, mit találtam a holmija közt? Egy pár rongyos kapcát meg egy lyukas fenekű, ócska gatyát, amely valami függönyfélével volt a fenekén kifoltozva.

Most felszakadt a nevetés.

- Hisz akkor, mondom - kiáltott fel Sima -, ha ilyen a selyempizsama, akkor nálunk az egész nép selyempizsamában billegeti a farát.

Az egész vagon harsogott a nevetéstől. Amikor a nevetés elült, Sima hirtelen hangot változtatott.

- A napokban, mivelhogy a kvártélyosom volt - egy kis elemózsiát vittem be Zsák Jóskának a rabkórházba.

Hirtelen újból feszült csönd támadt.

- Azt gondoltam - folytatta Sima -, hogy szegénynek jól fog esni a sok moszkvai kalács után egy kis hazai fekete kenyér...

Itt Sima szünetet tartott, és sokáig fújta az orrát.

- Mondom a ragyás képű fegyőrnek, hogy kis élelmet hoztam volna Zsák Jóskának. A Jóskának? - mondta erre az a kapuban - no, eredj, csak eredj, a már egész jól van, az elvtárs!... - Hát, amint belépek az udvarra, akkor látom, hogy az udvar sarkában két fogházör között, két összetákolt mankóra támaszkodva valami bepólyázott emberféle vánszorog előre. Nézem, nézem, majd a szemem kinézem, hát, amint felém fordítja a fejét, a szeme villanásán megismerem, hogy a Zsák Jóska volt.

Elhallgatott. Néhányan a torkukat köszörülték.

- Jáрни tanították Zsák Jóskát a pandúrok... mert, ahogy később megtudtam, hamarosan tárgyalás lesz - folytatta Sima. - A szívem elfacsarodott, amikor megláttam, hogy mit tettek ebből a szép szál, hatalmas legényből.

Egyre többen köszörülték a torkukat. Csengeri hangosan szíttá a kialudt pipát, és közben nagyokat csettintett a kiszáradt szája szélivel.

- Én meg ott álltam földbe gyökerezve, a kis batyuval a kezemben, és akkor Jóska odaért elibém a két mankóval, rám emelte a két szép fekete szemét - hogy hogy tudott az nézni azzal a két fekete szemével... - Sima György hangja itt elfulladt egy pillanatra. - Jóska! - kiáltok oda neki... - Jóska! - Ő meg egy darabig citerált a két mankóval, aztán fölvetette a fejét, és oda kiáltott nekem, azaz hogy kiáltott volna, mert csak valami rekedtes hang tört elő a torkából:

- Jáрни tanítják Zsák Jóskát. De megmondhatja Sima bátyám odakint, hogyha megtanul, megint csak a régi utat fogja jáрни. - És a szeme olyant villant hozzá, hogy valósággal gyújtogatni lehetett volna vele.

Mély csönd támadt. Az emberek torkát keserű, dacos sírás fojtogatta.

- Megálljatok csak! - hallatszott most rekedten a sötétből, két fiatal szem villanása közül, amelyek villanása veszedelmesen hasonlított Zsák Jóska szemeinek villanásához - fogtok ti még bagóért táncolni!! Fogtok ti még!!! Fogtok-ti-még... - A többi vad káromkodásba fúlt.

- Hát úgy mondta - szólalt meg kisvártatva meghatottságát elfojtva Csengeri -, hogy megint csak a régi utat fogja jáрни?

- Úgy mondta szegény, úgy. Ha megtanul, megint csak a régi utat fogja járni - válaszolta, könnyeit eldörgölve Sima.

Hosszú, mély csönd támadt. Egy tücsök, amely a félig nyitott vagonajtón betévedt a mezőről, vad koppanásokkal kereste a rétre visszavivő utat.

Az emberek magukba görnyedten morfondáltak. És a szívekben érett az osztálygyűlölet, az osztályharc és szolidaritás legszebb szájú apostola. Mint a könnyű eső, úgy öntözte, növesztette, nyitogatta mindannyiuk gondolatát Sima beszédje.

- Oroszban azé a föld, aki megműveli.

- Oroszban nincs munkanélküliség.

- Oroszban a szegénysége a jövő, az iskolák, minden.

- Oroszban... - jártak most a fejekben, mint láthatatlan motollák Sima György szavai... és fonták, szőtték és összeszőtték.

- És Magyarban a Zsák Jóska sorsára jutnak a legjobbak.

- És Magyarban egyre inkább már csak akkor akad valami munka, ha elmész sztrájktrőnek, besúgónak, vagy ha a vonat siklik ki, és akkor is csak, ha véletlenül a miniszterelnök vonatja elől kell sürgősen eltakarítani a roncsokat...

- És Magyarban a szegény ember gyereke már a népiskolából is ki kell hogy maradjon, mert télvíz idején nincs mit a lábára húznia, nincs mivel az ágyékát eltakarnia, és maholnap már a vékonyka vértelen lábacskája sem viszi majd el az iskola küszöbéig... Mert Magyarban... Mert Oroszban...

Igen, értek a gondolatok, és éledtek az elfojtott indulatok.

- Emberek! - hallatszott a sarokból Csengeri kemény csengésű hangja - öt pengőn alul nem dolgozunk. Annak az egy pengőnek megtaláljuk a helyét!

- Nem a szentségit - kiáltott fel egy parasztember, de olyan hangosan, hogy kihallatszott az éjszakába -, még a szentséges atya-úrstennek sem!

A vonat lassítani kezdett.

Megérkeztek a katasztrófa színhelyére.

Fáklyás emberek álltak sort a vonat hosszában. A fáklyák fényénél már messziről odalátszott a feltornyosodó sötét romhalmaz, amelyekből itt-ott égnek fordult kerekek ágáltak a magasba. A teherkocsik vázai, mint a kinyomott oldalú gyufaskatulyák lapultak egymáson. A sínek vagy száz méter hosszúságban el voltak görbülve, mint a kígyók. Égett fa meg lappangó füst terjengett az egész vidéken, amelyből időnként tompa kiáltozás hallatszott el. Minduntalan újabb recsegés-ropogás jelezte, hogy a roncsalom még nem nyugodott el teljesen. A mozdony tótágast hevert a töltés melletti árokban, és a fénylő kerekein visszaszikrázott a gyöngécske holdvilág.

Az első pillanatban az emberek lenyűgözve álltak a roppant pusztulás körül. De hamarosan felharsantak a vezényszavak, a vagonokból kezdték kirakni a talyigákat és a szerszámokat. Ezt az időt használták fel Csengeri emberei, hogy az ötpengős napszám ügyét szétvigyék a többiek között.

Néhány perc múlva kész voltak a talyigák és a szerszámok kirakásával, s hosszú sorban felálltak a töltés hosszában. Csengeri emberei vigyáztak, hogy senki el ne maradjon. Várták, hogy a vonat elején jöjjenek a mérnök úr meg akár maga az állomásfőnök úr is, mert azt

mondták, ő vezeti személyesen a segélymunkákat. Volt, aki még a subáját sem hányta le a válláról, sokan nyugodtan pipára gyújtottak.

Zsák Jóska mankós alakja ott égett engesztelhetetlen a szívekben.

Istenes, aki az egyik kocsiból a vasúti szerszámokat dobálta le, most jelezte, hogy közelednek.

Nemsokára hangos beszéd közben jött is vagy tizenkét ember, az élén az állomásfőnökkel és a rendőrkapitány úrral.

Mögöttük rendetlen négyszögben négy csendőrszurony villogott.

Az állomásfőnök, egy kurta derekú, ötven körüli nyugalmazott huszárszázados, már jó messziről kieresztette a hangját:

- A szűzmáriáját kendteknek, hát mit állanak itt, mintha deputációba jöttek volna!?? - ordított át egyenesen Csengerire, aki a pipáját tömkölte, nyugodtan állta az állomásfőnök úr tekintetét.

- Csengeri! - kiáltott át most már egyenesen az öregre az állomásfőnök - ossza be az embereit előmunkásoknak, minden tíz másikhoz adjon egyet a magáéból. A csákányt nem kell kímélni, ahol nagy a torlódás, ott dinamitpatronokkal kell az utat szabaddá tenni. Minden csoport vigyen magával két fáklyát. Négy órán belül a vonalat teljesen rendben szabaddá kell tenni a pesti expressz elé. Megértették kendtek?

Itt-ott megcsörrent egy szerszám a kezekben, de egyébként a sor nem mozdult.

- Hát mi lesz? - ordított már kivörösödött tarkóval az állomásfőnök úr. - Mire várnak még, miért nem ossza szét az embereket?

Csengeri lassan kivette a pipát a szájából, és csendesen, de határozottan mondta:

- A bér, miján, kérem: csak a bér miján.

Az állomásfőnök úr mögötti csoportból éles méltatlankodás, szisszenés hallatszott.

- Megőrültek kendtek - ordított torkaszakadtából az állomásfőnök úr -, ilyenkor ilyesmi jár az eszükben, amikor a romok alatt tán még emberek is lehetnek?!

Persze, ebből egy szó sem volt igaz. A két sebesült fékezőt már egy órával azelőtt be-szállították a községbe.

De a sor nem mozdult.

Istenes az egyik vagon ajtajában feszülten leste, hogy mi következik.

Az állomásfőnök úr most egy gyors pillantást váltott a rendőrkapitány úrral, de az jobbnak látta értésére adni neki, hogy jobb lesz az ügyet békésen elintézni. Kevés a csendőr. S itt még a sok csendőr sem igen segíthet.

A tehetetlen dühtől félig berekedve, de még mindig uralkodva magán, ordított rá a munkásokra az állomásfőnök:

- Megkapják a két pengőt, mintha csak tíz órát dolgoztak volna. De most aztán azonnal fogjanak hozzá! Minden perc egy egész órával ér fel!

De megint nem mozdult senki.

Lehúzott kalappal, figyelő, de szenvtelen szemekkel nézték a csendes alkut a munkások. Imitt-amott valaki följebb lökte a megcsúszott subát a vállán. És mindenki várta, hogy mit válaszol Csengeri az állomásfőnök úrnak, akit a nagy némaság láttán már valósággal fojtogatott a méreg.

De a percek értékével nemcsak az állomásfőnök úr, hanem Csengeri is tisztában volt. Komótosan felmérte szemeivel a hatalmas romhalmazt és csöndesen mondta:

- Nagy munka ez, kérem. Oszt a miniszterelnök úr ritkán utazgat errefelé...

A szűk karimájú kalapok alatt elhúzódtak a szájak. Ez a Csengeri, az ő Csengerijük, már megint hogy fején találta...

Az állomásfőnök reszketett a dühtől. A szája elfehéredett. Vassal tartotta vissza magát, hogy arcul ne csapja azt a „vén gazembert”.

- Mit akarnak hát? - ordított most közvetlen közelből Csengerire.

- Duplát kérem. Duplát - mondta Csengeri ugyanoly nyugodtan, mint az előbb, és nyomkodni kezdte a hüvelykujja hegyével a tenyerében ülő pipában a nagylevelű ötösdohányt.

Az állomásfőnök úr szemei kidagadtak:

- Mit?! Négy pengőt!???

Megint csönd lett.

Csengeri ugyanazzal a nyugalommal, amellyel az előbb már teljesen kihozta a sodrából az állomásfőnök urat:

- Ötöt, kérem, ötöt.

Az állomásfőnök úgy érezte, hogy meg kell fulladnia. A mögötte álló csoportból vad szitkozódás tört elő.

Többen egészen közel nyomultak a munkásokhoz, és ökölbe szorított kezekkel, eltorzult arccal kiáltották (az éjjeli különmunkáért fejenként legalább húsz-ötven pengőt vesznek majd fel elsején):

- Gazemberek! Dologkerülő bolsevik söpredék!!!

Még az ősz, kistermetű rendőrkapitány is annyira belejött a kiáltozásba, hogy egészen belevörösödött. Finom fehér kesztyűs öklével megvadultan hadonászott Csengeri bajsza alatt:

- Majd én megmutatom maguknak, hogy kivel lehet packázni!!! Hát kétszer kettő, az maguknak öt? - És alapjában véve kezdte nem érteni az egészet.

De a munkások annál jobban. Ők tudták, hogy kétszer kettő miért lett egyszerre öt. És álltak mozdulatlan.

A kirakodás teljesen megszűnt. Minden zaj elhalt. Az állomásfőnök úr csoportja körül hirtelen megszaporodtak a csendőrszuronyok.

Istenes nézte Csengeri arcát, de az nyugodt volt, mint a márvány.

Az állomásfőnök úr és a rendőrkapitány úr hirtelen elsiettek. Az egész úgy nézett ki, mintha a dolognak igen rossz vége találna lenni, de a sor állott, mint a cövek.

Tíz percig tartott ez így. Ezalatt az urak között folyt a tanácskozás. Végre, úgy látszik, megegyeztek, mert egy mérnököt küldtek a munkásokhoz. Ez színtelen hangon közölte velük, hogy az öt pengőt megkapják, kezdjenek azonnal munkába.

A karimás kalapok alatt megszélesedtek az arcok, kisimultak a szemek.

- Megháttráltak...

A következő percben nyikorogni kezdtek a talyigák, és megzörrentek a szerszámok.

Elkezdődött a baromi hajsza, a verejtékes harc az egymásba sült, egymásba fúródott vassal, gerendákkal és kövekkel.

A reggeli bérkifizetéskor pedig mind egy szálíg leadták az egy pengőket Sima Györgynek a Zsák Jóska segélyalap javára.

1931

A KILYUKASZTOTT SZAVAZÓLAP

Idestova jó néhány esztendeje már, hogy az őszi szelek beállta mindannyiszor egybeesett a munkanélküliség rohamos növekedésével. Az emberek már alig tudták egyiket a másiktól elválasztani. Lassanként berendezkedtek mind a kettőre, mint két elválaszthatatlanul összetartozó istencsapásra. Az „armer Teufel” elnevezésre is csak az tarthatott igényt, aki legalábbis olyan különös módját választotta az öngyilkosságnak, mint például az a floridsdorfi susztersegéd, aki nem is kútba, de egy vödör vízbe fullasztotta bele magát, vagy az a hietzingi kishivatalnok, aki olyan szegény volt, hogy egyetlen kötélre aggatta fel - miként ezt hátrahagyott levelében írta - „drága gyermekeit, szeretett nejét” és „becstelen” önmagát.

Ezek után világos, ugye, hogy valaki, aki csak tizenhárom hónapja volt munka nélkül, nem tarthatott számot még csak az „armer Teufel” elnevezésre sem. Még akkor sem, ha tegnap véletlenül még a lakásából is kitették, mert manapság Bécs városában ebben valóban nem volt semmi különös.

Különös csak az volt, hogy ezúttal a Szociáldemokrata Legényotthon gondnoka saját kezűleg hajította Dittl után „felforgató szellemű” füzetait, melyek kitárt karokkal heverték a tél végi csataktól sáros Dittl lábai előtt.

Dittl egymás után szedte fel a füzeteket - az egyikén ez állott: *Polgárháború Franciaországban.* - Milyen stílszerű! - gondolta Dittl, és megindult a Gürtel felé. Néhány órai csavargás után - miközben kissé fölmelegedett - meghúzódott egy szélvédett pad sarkában. Szemére húzta a sapkáját, és úgy tett, mintha aludna. A valóságban pedig a pókhálókéony sapkáján keresztül az eget nézte a felhők közt bujkáló csillagokkal, és azt gondolta, hogy lesz ez még másképp is. De ez csak amolyan bizonytalanul suhant át a fején.

Körülbelül egy félóra múlva vacogva fölébredt, s mivel a hideg piszkálta, megint járkálni kezdett. S ez így ment reggelig.

Még alig szürküllött, mikor egy bódében két olcsó cigarettát vásárolt. Az egyiket átgyúrta két ujj között, kettétörte és rágyújtott a kócos cigarettaacsonkra. Jóízű, boldog melegség szállt köréje, és észre sem vette, hogy már meg is érkezett az egyik közismert újság kiadóhivatala elé, ahol éppen most ragasztották ki az új hirdetéseket. Nagy nehezen odafúrta magát az apróhirdetésekhöz, és gyorsan emlékezetébe véselt néhány címet, s máris igyekezett kikerülni az egyre szaporodó tömegből. De mire kiért az úttestre, az már úgy nézett ki, mint egy versenyzőkkel teli futópálya.

Százak és százak rohantak már a város felé. Mindenkinek megvolt a maga külön elmélete a legrövidebb útra vonatkozóan, s mégis mikor célhoz értek kisült, hogy mindenikük elmélete hamis volt. Már százan álltak előttük, és öt perccel később már mögöttük is. Pedig csak egy-egy segédmunkásra, kifutóra vagy kocsimosóra volt szükség. És így, mint mindig, ma sem került sor Dittlre.

Most már ráért. Egyéni iniciatíváját - amivel gyomrának tartozott - a mai napra már elhasználta, most az államon volt a sor, hogy munkához juttassa. Rágyújtott a cigaretta másik felére, és beállított az állami munkaközvetítőbe. A kantinban csukott szemmel leivott valami teaszerű meleget, szívesen vett volna hozzá egy pár virslit is, de úgy gondolta, hogy attól a világ nem fog összedőlni, ha ma reggel elhagyja a virslievést. (Lám tegnap, sőt tegnapelőtt sem dőlt össze!)

A világ tényleg nem dőlt össze, csak ő kezdett egy kicsit dülöngélni, de hát azért voltak padok, hogy a dülöngőknek helyet adjanak.

Délután öt órakor már újból kint volt az utcán, és ez így ment három napig. Harmadik napon azonban csoda történt: proletárcsoda.

Dittl munkát kapott a Knödel-féle gyerekkocsi gyár fényezőjében, ahol rövidesen alkalma volt megismerkednie Richarddal, a szocdem bizalmival.

Richard esztorgályos volt, és hírhedt arról, hogy mindenkit „bepofozott” a Schutzbundba, mindenkire rászóta az *Arbeiter Zeitung*-ot, és minden szombat este könyörtelenül behajtott a értük az összes illetékeket. Richard telve volt lelkesedéssel, őszintén hitt mindenben, amit csinált. Mindig jókedvű volt, és ezért mindenki szívesen fizetett neki.

Dittlre már első nap szemet vetett, és az első fizetéskor rögtön nyakon csípte:

- Kedves barátom, a gyár munkásai elvárják, hogy belépj a Szociáldemokrata Pártba. Ezenkívül az egészséges fiatalembereknek a védőrségben a helyük.

Azzal villámgyorsan egy Schutzbund-jelvényt tűzött fel Dittl kopott kabátfazonjára, és egy belépő nyilatkozatot adott át neki, s bejegyezte Dittl nevét az *Arbeiter Zeitung* előfizetőinek névsorába.

Dittl félszegen nézett le a kabátfazonjára tűzött jelvényre, és még félszegebben tartotta kezében az *Arbeiter Zeitung*-ot. Szerette volna az egész szemetet leseperni magáról, de azután eszébe jutottak egyik munkatársának szavai: „Légy óvatos, a boncok minden kommunistát kidobnak a gyárból!” S Dittl legalább két hétig jól akart lakni mindennap, és legalább néhányszor ki akarta aludni magát.

- Tizenhárom hónapig munka nélkül voltam, szaktárs. Szívesen tenném, de minden fillérre szükségem van. Még lakásom sincs - válaszolta nyugodtan, és csöndesen kihúzta a jelvényt kabátfazonjából, s bizonytalanul odatartotta Richard elé.

Richard visszatűzte a jelvényt Dittl kabátjára. - Hozzám jössz lakni, az asszony éppen egy rendes lakót keres. Pont olyant, mint amilyennek te látszol.

Dittl tehetetlenül tűrte, hogy Richard másodszor is feltűzze kabátjára a jelvényt.

Negyedik napja lakott Richardéknál, amikor egy este minden átmenet nélkül visszaadta a tüt Richardnak:

- Nézd, Richard, idáig nem beszéltem róla, én kommunista vagyok.

Richard elvette a tüt, s néhány napig nem szólt Dittlhez: Dittl mindennap várta, hogy valamilyen címen kiteszik a gyárból, de egyelőre nem történt semmi. Mintha Richard is észrevette volna ezt, mert egyik este sértődötten mondta Dittlnek:

- Tőlem nem kell félned, én ilyen aljasságra nem vagyok kapható.

De azért nem tudtak összeemelegedni. Egyszer azután kibeszélték magukat. Mindketten gyűlésről jöttek haza. Richard a Volkshalleban Otto Bauert hallgatta, Dittl a Dreher Saalban Liebkecht-Luxemburg gyászünnepélyén volt. Richard még tele volt a gyűlés kommunistafaló kábulatával.

- Szóval, kommunista vagy? - kérdezte kihívóan Dittltől. - Elárulod a szociáldemokráciát?

Dittl, aki szintén tele volt gyűlölettel a Liebkecht-Luxemburg-gyilkos szociáldemokraták iránt, nyugodtan, megfontoltan válaszolta:

- Most jövök a Liebknecht-Luxemburg gyászünnepélyről, és minden okom megvan rá, hogy a szociáldemokrata vezéreket ne csak árulóknak, de a Spartacus hőhérjainak tekintsem.

- Ismerjük már ezt a verklit - válaszolt ingerülten Richard. - Nem tudtok egyebet, mint folyton óbégatni, hogy a szociáldemokraták árulók! S közben fogalmatok sincs a reális helyzetről! Meg vagytok veszve azzal az ázsiai szocializmustokkal! Azt gondoljátok, hogy ami ott jó, az jó Ausztriában is! Fogalmatok sincs arról, hogyha csak egyet mukkanunk is, jön Mussolini félmillió fasisztájával, jön Horthy ébredő magyarjaival, jön Masaryk, jön az egész kisantant, az egész nagyantant és úgy letörölnek bennünket a föld színéről, mint ahogy egy vizes spongyával le lehet törölni egy számot a tábláról! De ti azért csak folyton üvöltötök, a diktatúráról a demokrácia ellen. És fogalmatok sincs arról, hogy véráldozat nélkül is el lehet jutni a szocializmusba. Fogalmatok sincs róla, mert Otto Bauer beszédére oda sem ütitek az orrotokat. Mert nem akarjátok megérteni, hogy ahhoz, hogy Ausztriában megszerezzük a hatalmat, nincs szükség se vére, se forradalomra, mindössze háromszázötvenezer új szavazólapra. Érted? Nem háromszázötvenezer puskalövésre, de még csak háromszázötvenre sem, de még csak három és félre sem, hanem mindössze *háromszázötvenezer új szavazatra!*

- Gyönyörű! - válaszolta Dittl nyugodtan - Bauer „elvtárs” büszke lehet rád és a demokrácia is. Szegény Kovarik és Müller is, akiket szintén a demokrácia nevében lőttek agyon a fasiszták. De ez mind nem fontos, fontos, hogy ma este megint teletölcsérezték a fejeteket a demokráciával.

- S az is gyönyörű, hogy ti pedig állandóan a fasizmussal ijesztgettek bennünket! Szamarak vagytok! - nevetett Richard sokatmondó fölényességgel. - Ami lehetséges volt három hónappal ezelőtt, az nem lehetséges többé. Ha a Schutzbund fél évvel ezelőtt még ártatlan tornaegyesület volt, biztosíthatlak, hogy ma már korántsem az! Tudod, mi az egy gépfegyver? Tudod, mi az *negyven* gépfegyver és *száznegyven*? Hát persze hogy nem tudod, mert te még életedben sem láttál. De én láttam, és nemrégén láttam!!! De ezt nem kötjük mindenki orrára! És én csak annyit mondhatok, hogy ha még egyszer fel találunk menteni egy fasisztát, akkor olyasmi fog történni, amit még nem látott Európa! Én csak annyit mondhatok neked, hogy a Schutzbund tudni fogja a kötelességét! Otto Bauer megmondta szegény Kovarik és Müller temetésén, csak most az egyszer uralkodjunk még magunkon. Többet ilyesmi nem fog előfordulni. Nem szabad, hogy előforduljon!!! És ha mégis előfordulna, akkor többet semmiért sem vállalunk felelősséget... Érted, hogy mit jelent az, ha egy Otto Bauer kijelenti, hogy többet *semmiért* sem vállalunk felelősséget? Ez, barátom, *ez* igen, forradalmat jelent! Ez igen, de nem a *ti* felelőtlen szájkodástok!

Már mind a ketten az ágyban voltak, de Richard még mindig beszélt:

- Mert, ha Otto Bauer mondja, akkor mérget vehetsz rá...

Mint a sercegve-robbanva gyúló benzin száguldott végig a hír Bécs munkásnegyedeiben: Burgenstadtban a fasiszták megtámadtak egy szociáldemokrata menetet, és hátulról, biztos fedezékből lelőttek egy hadirokkantat és egy hatéves gyereket, akinek pontosan a szívét fúrta át a golyó. Percek alatt kint volt mindenki az utcán.

- Újra gyilkoltak a Frontkämpferek! Újra munkásokat gyilkoltak - rohant a hír üzembről üzemre, házról házra.

Hernalsen Ottakring Favoriten utcáin sok tízezer munkás tárgyalta felháborodva az eseményeket. Spontán utcai tüntetések keletkeztek. A tüntető menetek felverték a mély-csöndes utcákat. Amerre elhaladtak kalaptalanul, kiskabátban, nagykendőben kifutottak a házakból az emberek, és csatlakoztak a tüntetőkhöz.

- Bosszút! Fegyvert!

- Fegyvert! Bosszút! - kiáltották a tüntetők komoran.

Richard már nem emlékezett rá, hogy mint került a tüntetők közé. Csak egyet érzett, hogy itt az idő a cselekvésre.

- Most megmutatjuk, hogy tudunk mi másképp is beszélni! Most leszámolunk! Most a Schutzbundé a szó!

A tömeg kiért a Körútra. - Fegyverbe! Fegy-ver-be!!! - kiáltoztak kórusban a kommunista ifjúságok.

- Fegy-ver-be!! - visszhangozta tízezer ember.

- Fegyverbe - kiáltotta Richard.

- Fegy-ver-be! - kiáltották a kommunista és szociáldemokrata és párton kívüli munkásezrek.

Vasgyárak, szabóműhelyek, pincelakások gőzében berekedt torkok kiáltották:

- Halál a fasisztákra! Le az orgyilkosokkal! Fegyvert!!!

És a szűk sikátorok is visszhangoztak: - Fegy-ve-e-rt!!!!

A Richardok száján soha nem hallott vad szavak törtek elő:

- Most vagy soha! Most ide a fegyvert, amit ígértetek!! Most ide a géppuskákat!!!

- Bosszút!

- Elég volt!

- Halál a fasisztákra!

Mint a sistergő meteorok futottak fel a tömeg érc kohójából a kiáltások. A levegő tele volt elektromossággal.

Csak egyetlen intés kellett volna, és lángba borul minden.

De nem így történt.

Beláthatatlan tömeg gyűlt egybe a Szociáldemokrata Munkásotthon épülete előtt. A rendőrök, mintha a föld nyelte volna el őket, utolsó szálig eltűntek posztjaikról.

És közben újabb menetek jöttek.

- Elő a fegyverekkel! Ide a fegyverekkel! Általános sztrájk!

A tömeg a vezérek megjelenését követelte. Tízezrek akarták hallani, mit mondanak most. Félórás viharos tüntetés után végre kinyílt az elsőemeleti ablak. Zömök, árnyékba vesző férfi alakja jelent meg az ablak keretében.

- Hoch, Otto Bauer! - kiáltotta a tömeg lelkesülten.

- Fegyvert! Bosszút! - csattant feléje a kommunisták kórusa. A szónok percekig nem tudott szóhoz jutni.

- Le a burzsoá demokrácia ügynökeivel! Éljen a proletárdiktatúra! Fegyvert! Fegyvert! - tombolt az egész utca.

Richard felugrott egy kézikocsira: - Halljuk Otto Bauert!

- Halljuk! - zúgta a tömeg elnémítva a kommunisták kórusát.

Végre elült a vihar. Kicserepesedett szájszájellel, felrepedezett torokkal, benzines szívvel várta a tömeg, hogy a „vezér” közéjük hajítsa a harc fáklyáját.

A zömök ember ott állott puha kalapban, bő felsőkabátban az ablakban, és láthatóan meg volt rettenve a tömeg féktelen elszántságától, de ugyanakkor meg is volt babonázva annak erejétől. Emelkedett hangon kiáltott le a tömegbe:

- Orvtámadók, fizetett bérencek, gyáva lesállásból sortüzet adtak védtelen munkátestvéreinkre, gyerekekre, asszonyokra...

Mérhetetlen felháborodás tört ki a szavak hallatára. Öklök emelkedtek a magasba. Füttyültek.

- Bosszút! Fegyvert! - hallatszott kórusban.

A szónok még magasabbra emelte hangját:

- Ezek az urak azt hiszik, hogy a mi türelmünknek nincs határa! Ám vegyék tudomásul, hogy most már a mi türelmünknek is vége szakadt. Most...

Szavai belevesztek a tömeg éljenzésébe.

- Most! - ujjongott Richard, mintha valami súlyos nyomás alól szabadult volna. - Most jövünk mi! Most jönnek a fegyverek!! Most jön a leszámolás! - Mit nem adna érte, ha Dittl, aki őt mindig jámbor szociáldemokrata birkának nevezte, most itt lenne a tömegben, és hallaná ezeket a szavakat.

Messzi a tömeg fölé hajolva harsogta a szónok:

- A mérték betelt! Vörös Bécs álljt kiáltott! Eddig, és ne tovább!

A szavak nyomán feltörő tetszés kioltotta a szónok többi szavait, mint szélvihar a gyöngygyertyalángot.

A zömök ember behunyt szemmel himbálta magát a tomboló hullámok fölött. Aztán egy lecsillapító mozdulatot tett fél karjával. Mint a medrébe visszahúzódó folyó, ült el a zaj.

- A kormány vegye tudomásul, hogy Vörös Bécs proletariátusa nem hajlandó tovább tétlenül nézni, mint puffantják le az orgyilkos fasiszták munkástanácsainkat, és egymás után mint mentik fel a burzsoá osztálybíróságok az orgyilkosokat! Vörös Bécs proletariátusa elérkezettnek látja a pillanatot, hogy megragadja...

Tovább nem folytathatta. A tömeg úgy hitte, hogy megértette, mit akart mondani a szónok. Ezren és ezren lobogtatták átszellemülten a sapkájukat a szónok felé.

- Éljen a forradalom! Fegy-ver-be!!!

A szónok elfehéredett, nem ezt akarta. De még nem volt késő, még nem fejezte be a mondatot...

Richard megrészegeülten kiáltotta: - Éljenek munkátestvéreink a kommunisták!

A szónok érezte, hogy nem lesz könnyű a hibát helyreütni. A tömeg nem fogja a megszokott frázisokat egyszerűen lenyelni.

De mindegy, a fontos most az volt, hogy az elhajított követ a láthatatlan ausztro-marxista madzaggal úgy sikerüljön visszarántania a nadrágzsebébe, hogy azt ebben a pillanatban mennél kevesebben vegyék észre.

A hangját még jobban kieresztette:

- Vörös Bécs proletariátusa elérkezettnek látja a pillanatot - ismételte meg verejtékező homlokát megtörölve -, hogy megragadja a vezetést a fasiszmus elleni küzdelemben, hogy... - lent olyan csönd volt, hogy az emberek lélegzetét hallani lehetett - hogy még egyszer, ezúttal utoljára ünnepélyesen figyelmeztesse a kormányt - a csönd még nagyobb lett -, hogy ennek a gaztettnek nem szabad megtorlatlanul maradnia, hogy egész Ausztria népe követeli, hogy a rendőrség és a bíróságok teljesítsék kötelességüket, hogy...

Mintha egyetlen óriási dézsából jeges vizet öntöttek volna a tömeg nyakába, a lelkesedés, várakozás egy pillanat alatt elült. Az emberek felnyújtott nyakkal, dermedten álltak, és nem akartak hinni a fülüknek. Richard egész testén kigyöngyözött a veríték. Úgy rémlett neki, hogy ezeket a szavakat már hallotta szegény Kovarik és Müller temetésén...

A beállott csend olyan félelmetes volt, hogy a szónok egy pillanatra önkéntelenül meghátrált.

- ...hogy a botnak két vége van, hogy...

A tömeg fellélegzett. Richard is újra remélni kezdett: - Nem, ezt, mintha ezt még nem hallotta volna...

De a szónok most már tudatosan készítette elő a visszavonulás útját:

- Követeljük a fasiszta bandák azonnali feloszlátását!

Tetszésvihar.

Richard halántéka újra áttüzesedett, de a nyelve még mindig hideg volt az előbbi rémülettől.

A szónok verejtékezett, reszketett. Most, most már tényleg kiadott mindent. Sőt, jóval többet, mint mindent, hiszen a párt ajánlata, amit a kormánynak tett, egészen más volt. A szociáldemokrata pártvezetőség alattomos, kétoldali leszerelést ajánlott a kormánynak. Le kell szerelni a fasisztákat, éppúgy mint a Schutzbundot.

Lent a tömeg a Schutzbund fölfegyverzését követelte.

- Követeljük, hogy a bűnösök bűnhődjenek, az igazság diadalmaskodjék, a bíróság tegye meg kötelességét, és statuáljon elriasztó példát a gyilkosok fölött. Mert ha nem teszi...

Valami tompa, végtelenbe nyúló moraj futott végig a tömegen.

A beszélő kétségbeesett sietséggel befejezte a mondatot:

- ...akkor a következményekért nem vállalunk többé felelősséget!

Azzal valósággal visszazuhant a szobába, az ablak pedig becsapódott mögötte.

Pillanatra tompa csönd támadt. Földbe gyökerezetten, leforrázva állott a tízezer ember.

Richard fejében kánkánt jártak az ismerős szavak: - „...akkor a következményekért nem vállalunk felelősséget...” - Hát mégis Dittlnek lenne igaza?! Szégyen és tehetetlenség fojtogatta a torkát. Sírni szeretett volna dühében. Csak legalább azt tudta volna, hogy Dittl nincs a tömegben, és nem látja ezt a gaz komédiát.

Most tört ki az első felháborodás:

- Árulók! Le vele!!! Kormányalakajok!! Nieder!!!

Zsivaj, kiáltozás támadt. Százan magyaráztak, kiabáltak egyszerre: - Árulás! Üres szavak! Frázisok!! Elárultak bennünket!!

- Unsere Führer... Hunde... Elende Maulhelden... Verrat!!!!

Egy idősebb munkás felugrott a kocsmába vezető lépcsőre, fejéről letépte a sapkáját és görcsösen a kezébe szorította. Látszott rajta, hogy nem volt hozzászokva a szónoki beszédhez. Arca megvonaglott: - Elvtársak.

A hangja rekedt volt, színtelen, elfáradt munkáshang, de mégis pontosan ennek a szenvedő, lázongó tömegnek a hangja.

- Elvtársak! Vadásznak ránk, mint a veszett kutyákra! Nem kímélik a gyerekeinket, asszonyainkat! Nem kímélik a beteget, nyomorékot! Elvtársak! - hallatszott hangja egyre tisztábban - vezéreink üres szavakkal akarnak jóllakatni megint bennünket! De miért, kérdem én!? Mert gyávák, mert félnek, mert rettegnek az élünkre állni, mert tudják, ha egyszer megindulunk, akkor az egész gyilkos bandával együtt őket is el fogjuk kergetni a pokolba!

Frenetikus tetszés fogadta az öreg szavait.

- Fegyvert! Bosszút! - zúgott a kommunisták kórusa.

- Elvtársak! - harsogott most már érc tisztasággal az öreg hangja. - Ma megtanultam, hogy a munkásosztálynak egyetlen forradalmi pártja van, és ez Lenin Pártja.

Hatalmas éljen.

Az öreg most egy könyvecskét rántott ki belső zsebéből: - Huszonegy éven át voltam tagja a Szociáldemokrata Pártnak - és remegő kézzel magasra emelte a könyvecskét -, mindig hittem, mindig reméltem, hogy egyszer vissza fogunk térni arra az útra, amelyen elindultunk... De ma este végképpen meggyőződtem, hogy az árulás, a paktálás, az opportunizmus útajáról nincs visszatérés.

Az öreg itt majdnem sírt.

- Elvtársak! Gyűlölöm ezt a pártot, gyűlölöm tiszta szívemből ezt a pártot! - Azzal darabokra tépte a könyvecskét, és könnyes szemmel behullott egy közelben álló fiatal munkás karjába.

Mintha a földből nőtt volna ki, Dittl ugrott fel a lépcsőkre.

- Elvtársak! Amikor néhány héttel ezelőtt a *Rote Fahne* megírta, hogy a Szociáldemokrata Párt kiszolgáltatta a munkásság fegyvereit a kormánynak, akkor megírta azt is, hogy ezeket a fegyvereket a munkásság nem is olyan sokára a fasiszta gyilkosok vállán fogja viszontlátni. Amit akkor megírt a *Rote Fahne*, az most bekövetkezett! Újra gyilkoltak a fasiszták, ezúttal a szociáldemokrata pártvezetőség adta a kezükbe a gyilkos szerszámokat...

Tovább nem folytathatta, a kocsmajító hirtelen kicsapódott, mögötte egy csapat egyenruhás, botokkal felfegyverzett schutzbundos vetette magát Dittlre.

Pillanat alatt felborult minden. Száz és száz ököl emelkedett a Schutzbund-bunkó köré, és most már röpültek a levegőbe a Schutzbund-sapkák, kabátszárnyak, derékövek, botok, láb-szárvédők, csörömpöltek a kocsmablakok.

- Lakájok! Testvérgyilkosok!

- Verjétek agyon őket!!!!

Richard gyomra összeszűkül, valósággal rosszul lett fogta el.

A Schutzbund, az ő Schutzbundja, amelynek ma fegyverrel kellett volna erejét megmutatni a burzsoáziának... védtelen munkások fejét veri be.

Két perc múlva a schutzbundosok véres fejjel menekültek vissza a kocsmába.

De a tömeg elkeseredése nem ismert határt.

Százak követték az öreg szociáldemokrata munkás példáját. Szitkok özönével, szégyentől égő arccal tépték darabokra a Szociáldemokrata tagsági könyvüket, taposták lábbal a Schutzbund-jelvényüket.

- Bosszút! - égette az arcokat a szégyen.

Az utca percek alatt tele volt apró darabokra tépett, sárba taposott szociáldemokrata tagsági könyvekkel és eltaposott pléhjelvényekkel.

Richard tagsági könyve és Schutzbund-jelvénye is ott hevert a bokáig érő szemétben.

Richard a következő napokban kínosan kerülte a Dittl-lel való találkozást. Napokon át mintha összeverték volna, valósággal fájt minden porcikája, nem kívánt sem ételt, sem italt, nem bírta az embereket maga körül. Az egész múltja, a megzavarhatatlan optimizmusa, hite a vezérek szavaiban, a boldog, hangos kerékpártúrák, a schutzbund-felvonulások, minden odavolt... Mint valami élő szemrehányás járt az életében Dittl a bekötözött fejével.

Nem járt sehova, mogorván ült az asztalhoz, nem érdekelt semmi. Se a kerékpárja, se a politika, se a családja. Lassan valami fásult közöny telepedett a csontjai közé. Undorodott a politikától, mint ahogy csak egy zsíros, avas húsdarabtól lehet megundorodni.

Ellomposodott, magába gubózott, órákat csatangolt egymagában. Valami rágta, emésztette, feltúrta az éjjeleit, összekuszálta nappalait.

Régi elvtársai? Igen, mennyi derék, becsületes munkás volt közöttük! A lampionos, virágos kerékpár-kirándulások, amelyek most hamarosan újra elkezdődnek! Száguldás a szabadban, májusi rétek között, vagy a hegyeken felkanyarodó serpentin utakon! A szeles, víg elheverések, az első gyöngyvirágos erdei füvek között! Milyen jó is volt valamikor hinni mindebben s a háromezrétezes új szavazatban! Vakon és boldogan...

Tavaszkodott. A hegyekből friss szeleket hordott le a szél. Tarka dresszeikben megjelentek a kerékpáros-csapatok az utcasarkokon, és szinte látni lehetett, mint várják, hogy az országutak felszikkadjanak.

Richard kerékpárja bepókhálósodva, a konyha gőzétől kikezdve, kerekeivel tótágast állva, ott döglött a sarokban. Valahányszor kiment a konyhába, mint valami vádoló, elhanyagolt bálvány meredt rá az egykor csillogóan tiszta, drága kerékpár.

A kerekek elrozsdásodtak, tompa foltok telepedtek a sárvédőkön, ütöttek ki a nikkelezett kormányon. Máskor örjögött volna ezért, de most meg se látta.

Aránylag még az utcán érezte magát legjobban. Néha előfordult, hogy elsétált a Gieger-féle vendéglő elé, ahol azelőtt gyakran összejött a kerékpáros kollégákkal.

Most is arrafelé kószált. Az utca túlsó oldaláról lopva átnézett az ablakokra. Valahányszor kinyílt az ajtó, füstbe kevert zsivaj tódult ki rajta az utcára, és a kiszüremplő zajra meleg borzongás futott át Richard testén.

Már harmadszor haladt el a túlsó oldalon, a vendéglő előtt. Látta széles jókedvvel betérni a helyiségbe a régi bajtársakat; mind elsőrangú fickók, kiváló kerékpárosok, mókások, beszédese, dalosok...

Szombat este volt. Meg voltak borotválkozva, egy részük már ünneplő ruhában volt, vagy legalábbis tiszta inget és gallért öltött. Maga előtt látta az egész társaságot. Hallotta hangos beszédüket, harsogó nevetésüket. Látta fejük fölött a színes papírgirlandokat, lampionokkal,

az egyik sarokban a kerékpáregyesület zászlaját, a másikban az örökké jókedvű, ősbiciklista Schadl kollégát, a pénztárkönyvekkel, s egy sereg kiürült söröskorsóval az asztalon.

Az egyetlen hely, ahova talán mégis elmehetne az ember néha - vívódott magával Richard. - Ennek a helynek semmi köze a politikához. S ha meggondolja, hogy az egyetlen jelvényt, amelyet nem tépett le magáról azon az emlékezetes estén... - De aztán megrántotta a vállát és kiköpött.

- Vigye őket az ördög! - és közömbösen befordult a kocsmával szemközt levő utcába. De alig tett néhány lépést, hirtelen két kitárt kar szaladt feléje és egy égnek pödört óriási bajusz, mely egy meglehetősen nagy kiterjedésű vörös orr alatt kunkorodott:

- Richard! Hisz ez a mi Richardunk! - esett Richardnak hangos diadalordítással a hatalmas szál ember. - Hát mi van veled? Hol az ördögbe bujkálsz? - és a két csontos, hatalmas tenyerével szinte meglóbálta Richardot a levegőben.

Richard hetek óta most érzett újra valami melegséget a szíve körül.

„Ferde Franci” - a kerékpár-egyesületben ez volt a neve a hatalmas szál embernek - szünet nélkül csapkodott csontos kezével Richard hátán.

- És mi már azt hittük, hogy világkörüli útra indultál! - S mielőtt Richard még csak védekezésre is gondolhatott volna, belekarolt, s vitte a kocsmá felé. - Ide figyelj! Holnap megkezdjük a turnézást. Ragyogó tavaszi programot állítottunk össze!

Richard akarat nélkül lépdelt a kocsmá felé.

Amikor a vendéglő különszobájába értek, a jelenlevők kórusban kiabáltak:

- Hisz ez a mi elveszett Richardunk! Hurrá! Richard! Megjött! Teljes a csapat! Fiúk, erre iszunk egyet!

Az üdvözlő elnyelte a pohárcsengés. A kemény, szívből jövő kézszorítások, a meleg, párás füst, a színes papírláncok, az öreg Schadl bácsi meghitt alakja, a túlsó helyiségből behallatszó automata verkli lassan levették lábáról Richardot.

A szociáldemokraták gazemberek... A Schutzbundhoz semmi közöm többé... de egy kis szórakozásra... egy kis pihenésre szüksége van az embernek - szögezte le magában Richard az ötödik korsó sör után.

Hisz az egyetlen jelvény, amit azon a gyászos emlékű estén nem tépett le magáról, a kerékpár-egyesület kék-fehér pajzsa volt...

Vasárnap hajnalban tíz vörös dresszes kerékpáros állott meg Richardék utcára nyíló ablaka alatt. A vezetőjük, aki ideiglenesen helyettesítette Richardot, „Ferde Franci”, halkan, hogy az alvókat fel ne riassa, felfütyentett a nyitott ablakba.

Richard már várta őket. Egész éjszaka a kerékpárját tisztogatta. Amikor Richard leért az utcára, a kis csapat heil kiáltással fogadta, és „Ferde Franci” ünnepélyesen átadta neki a csapat vezetését. Richard boldog volt, mint régen. Vitte száguldva a kis csapatot oda, ahol a zászlós főcsapat várakozott rájuk.

Félóra múlva mintegy százhusz napbarnult, mezítelen láb csapkodta a napon visszaszikrázó pedálokat, és hatvan ember szívta táguló tüdővel a harmatban fürdő mezők reggeli páráját.

Egy ütemben, monoton zümmögéssel dolgoztak a pedálok, fent a kék magasban daloltak a madarak. Előttük, körülöttük mindenütt végtelen zöld füvek és sárga napterítők heverték.

Richard egész lénye megtelt harmóniával, csönddel és nyugalommal.

A következő héten Richard újra a régi, vidám fickó lett. Megtalálta nyugalját, megtalálta életkedvét. Csak a családjának és a kerékpárjának akart élni ezentúl.

Szombat délután vadonatúj szerszámtáskával tért haza. Úgy bontotta ki a táskát, melynek lapos reteszei tele voltak hosszú nyakú olajzókka, srófhúzókkal, finom művű fogókkal - mint a gondos anya pólyából a csecsemőt.

Minden gondolata a kerékpárjáé volt. Órák hosszat tisztogatta, olajozgatta, fürösztyötte, félóraig is képes volt különböző szarvasbőr darabokkal fényesíteni. Új sportsapkát is vásárolt magának és feleségének megígérte, hogy vesz neki részletre egy szabadon futó kerékpárt, s magával viszi a kirándulásokra.

Az *Arbeiter Zeitung*-ot csak vasárnap vette meg, s ezt is csak azért, hogy a kerékpárrovatban elolvassa a legközelebbi kirándulások programját.

Közvetlenül május elseje előtt, szombat este, mint minden május elseje előtt, a Kerékpárkörben felvetődött a kérdés, hogy az Egyesület kiket küldjön a május elsejei menet élén haladó kerékpáros díszosztagba. Régi szokás szerint idáig mindig a legjobb kerékpárosokat küldték a menetbe. Idáig még minden alkalommal a kiküldöttek közt szerepelt, és ott volt a menet élén haladó, vörös szalagokkal feldíszített kerékpáros díszosztagban, mellén az egyesület arasznyi széles selyemszalagjával. Az idén természetesen újra a jelöltek sorában volt. Bármennyire szabadkozott, vállalnia kellett, hiszen azt maga sem tagadhatta, egyike volt a legjobb kerékpárosoknak, s a kerékpárja a legszebbek közé tartozott a városban. Önmagát nyugtatta meg azzal, hogy szigorúan csak mint a Kerékpár Egyesület tagja vesz részt a menetben.

Május elsején gyönyörű napsütéses reggel volt, tízezrek gyülekeztek zászlókkal, zenészővel a Körúton. Amikor a menet megindult, Richard ott haladt a százezres tömeg élén a háromszáz főnyi kerékpáros csoportban. Az Opera előtt ezertagú dalkör fogadta őket valami idegen, de fönséges dallal. Trombitaszó, viharos éljenzések, zászlólengetés. Richard nem tudta kivonni magát az ünnepség hatása alól. A szívébe áhítat és boldogság költözött. Amikor visszafelé elhaladtak a kommunisták gyülekezőhelye előtt, valaki gúnyosan megjegyezte:

- Szegény ördögök, még a teret sem tudják egészen megtölteni.

A tér tényleg csak félig volt megtelve. S Richard most szinte örült, hogy ő is a százezrekkel tartott, azokkal, akik nemcsak egy egész teret, de egy egész várost meg tudtak tölteni. Régi emlékek, régi agitációs jelszavak éledtek fel emlékezetében? „Még korai az egész kommunizmus. A tömegek a Szociáldemokrata Párttal vannak.”

S valóban, itt százezrek, ott alig tízezer ember. Itt a zászlók százai, ott alig egypár kifakult vászonzászló. Itt húszezer uniformisos schutzbundos, ott lerongyolódott Arbeiterwehr. Itt ötven kitűnő zenekar, ott két-három rosszul játszó rezesbanda. Itt drága, aranyzsinóros vörös bársonyzászlók, ezertagú dalkör, amelyben az Opera dalosai is szívesen részt vesznek... ott szürkesség, két-három ócska kerékpár...

Nem, ő többet nem fog politizálni, de azt igazán nem látja be, hogy miért ne vonulhatna fel a többséggel, a százezrekkel, különösen, hogy ezt már több mint másfél évtizede minden esztendőben megteszi...

Este megvette az *Arbeiter Zeitung* esti kiadását, hogy megnézzé, mit ír az újság május elsejéről s a kerékpárosokról. Az esti kiadásban csak rövid híradást talált a felvonulásról, de talált egy utalást arra, hogy a részletes közlést mindenki elolvashatja a keddi rendes számban.

Kedden reggel megvette az újságot. S attól kezdve ismét rendszeresen olvasta a lapot. Nem fizetett elő, hanem számonként vásárolta a trafikban. A lap nem elégtette ki, különösen nem az, ahogyan a kommunistákról és Szovjet-Oroszországról írt. De ezen úgy segített, hogy az ilyen híreket és cikkeket egyszerűen kihagyta, és általában igyekezett kerülni a politikai cikkeket. De egyik legutolsó vezércikk címe magára vonta a figyelmét. A cikk, elütően a lap eddigi hangjától, szinte apai gyöngédséggel beszélt a kommunisták lelkére.

A reakció egyesült erővel döngeti Vörös Bécs érdekeit - írta a lap -, nincs nagyobb bűn, mint e pillanatban testvérharcot szítani és a munkásosztály egységét megbontani...

A cikk „tisztességes hangja” igen mély hatást tett Richardra. Igen, ebben a cikkben sok igazság volt - vélte Richard -, és a kommunistáknak ezt a cikket meg kellene szívlelniök. A kommunisták igen derék fickók, és abban igaza van a cikkírónak, hogy a kapitalizmus még nem adta ki utolsó erejét, Ausztria nem Oroszország, hogy az adott pillanatban, mikor a belső és külső nyomás növekszik, az egyetlen okos dolog, amit a munkások tehetnek; egységbe szervezkedni, és felkészülni a legközelebbi harcokra... *Igen, tisztelet és becsület az orosz forradalomnak és harcosainak - írta a lap -, de a forradalom nem gyerekjáték, a forradalom felszabadítja a bestiát az emberben, az állatit, a forradalom vért és embert kíván, éhség, nyomorúság jár vele, háborúk, járványok, nélkülözések... Lenin lángész volt. Oroszország számára világító fáklya volt, de a Nyugat számára csak romboló tűz lehetne...*

Richard egész nap nem tudott a cikk hatása alól szabadulni. Elhatározta, hogy megmutatja a cikket Dittlnek. Dittl ritkán járt haza éjfél előtt, és ezért megvárta munka után a gyárkapuban és megmutatta neki a cikket.

- Olvastad? - kérdezte Richard nehezen palástolva izgatottságát, és rámutatott a kezében levő újság vezércikkére.

- Olvastam - válaszolt kurtán Dittl. - Gyalázatos cikk.

- Hogyan? - ütődött meg Richard -, hát nem vetted észre, hogy milyen tisztességes hangon ír a lap Oroszországról?

- Tisztességes hangon írnak Oroszországról? - nevetett Dittl. - Úgy tudom, hogy a munkások egymás után mondják le a lap előfizetését, éppen a Szovjetuniót ócsárló cikkek miatt. Most bejiedtek egy kicsit, és kezdik szőrmentiben kezelni a dolgot. De annál jobban ócsárolják a kommunistákat! És te ettől el vagy ragadtatva! De várj csak, barátom, nincs már messze az az idő, amikor a munkások ezen a „kettős könyvelésen” is átlátnak.

- Dittl - védekezett Richard -, te tudod, hogy én az utóbbi hetekben erősen megváltoztattam a véleményemet a kommunistákról, de a lapnak abban mégis igaza lehet, hogy talán előbb mégiscsak meg kellene próbálni a dolgot az összes békés eszközök felhasználásával... Nézd, itt van Bécs, nézd a gyönyörű új községi házakat, az ingyen csecsemőkelengyét, az új népfürdőket...

- Községi házak? - nevetett élesen Dittl. - Szóval, ez az ő szocializmusuk! De nem mondanád meg azt is, hogy kinek a pénzén építették ezeket a házakat? S hogy kik laknak ezekben a gyönyörű házakban? Te vagy én, vagy valamely más proli, aki esetleg már hat hónapja munka és állás nélkül van, vagy az, aki hetedmagával egy redves pincében döglik?!!

Richard valami ellenvetésfélét próbált tenni, de Dittl most már nem engedte szóhoz:

- Ott lakik az egész párt- és szakszervezeti bürokrácia, ott laknak a Szociáldemokrata Párt révén karriert hajhászó ügyvédek, választási kortesek, kerületi nagyságok, és mutatóba néhány ezer munkásarisztokrata. Háromszázezer proletár háztartás hátán felépíteni hetven-nyolcvan háztömböt, megtömni őket bürokratákkal, jámbor választási ágyútöltelékekkel, karrierhajhászó ügyvédekkel és keresztényszocialista városatyákkal, és mindennek tetejében az egészet elnevezni szocialista lakáspolitikának, az ilyen szocializmus ellen még a legfeketebb burzsoá is csak azért kiabál, hogy segítsen a szocdemeknek a szélhámoskodásban.

Richard eddig tényleg nem sokat gondolt arra, hogy milyen pénzekből építik ezeket a házakat, de azért Dittl szavai nem tudták teljesen meggyőzni.

- Ne felejtse el, hogy Bécs még nem az egész ország, és hogy mindaddig, amíg a többséget meg nem szerezük...

Dittl bosszúsan félbeszakította:

- Hát tényleg elhiszed, hogy ez a munkásgyilkosokat egymás után felmentő kormány majd önként kiadja a hatalmat a kezéből csak azért, mert ti erre őket újabb háromszázötvenezer szerelmes levéllel megkéríte? Hát ezért, barátom, tényleg nem volt érdemes újból előfizetni az *Arbeiter Zeitung*-ra!

A diskurzus aznap estére megszakadt. Richard arcára fájdalmas gyötrődés ült ki. Fáradtan, hosszú sétától elcsigázva cipelte haza magát.

Az asszony már aludt. Megmelegítette a délről maradt főzeléket, és kint a konyhában megvacsorázott. Sokáig nem tudott lefeküdni. A szoba egyik sarkában, Dittl ágya mellett egy szegényes könyvvállvány állott, olcsó füzetekkel teletömve. Már rég meg szeretne volna nézni, hogy milyen füzeteket tartogat Dittl a könyvvállványon, de sohasem jutott hozzá. Amióta Dittl náluk lakott, és különösen az emlékeztető munkásotthon előtti tüntetés óta, most először járt a szobának ebben a felében. Találomra kihúzott egy füzetet a sok közül. A füzet Lenin cikkeit tartalmazta az államhatalom meghódításáról. Az egyik cikknek ez volt a címe: *A marxizmus és a fölkelés*, egy másiknak *Egy távollevő tanácsai*. És a többi arról szólt, hogy hogyan kell egy valóban forradalmi munkáspártnak a hatalom átvételére felkészülni.

Richard leült a dívány szélére, és egyfolytában az egész füzetet elolvasta. Éjfél elmúlt, amikor az utolsó oldalt is behajtotta. Különös érzés fogta el. A füzet csodálatos vonzerővel hatott rá, de ugyanakkor taszította is magától. Richard előtt soha még ilyen kíméletlen nyíltsággal nem tárta fel senki azt a feladatot, amely a munkásosztályra várt. Ilyen kegyetlen józansággal még sohasem téptek bele illúziói pókhálójába. Ez a kis füzet eget-földet szagató zivatara alá kergette, amelyben úgy érezte magát, mintha egy időben tüzes csóvákcal és jéghideg vízzel dobálnák meg.

Igen *ezek akarják és tudják akarni* a proletárforradalmat. A kommunisták nem szavakkal, de a *valóságban* készülődnek a burzsoáziával való végső leszámolásra.

Ezek tudják, hogy nem lehet a burzsoázia és a munkásosztály közötti szakadékot néhány ezer csecsemőkelengyével betömni. A könyörtelenül közelgő leszámolás óráját néhány százezer szavazattal nem lehet megvásárolni...

Ebből a füzetből annyi józanság, annyi valóság áradt, hogy Richard valósággal megrettent a benne levő igazságoktól.

Éjjel egy óra volt. Richard tudta, hogy Dittl gyűlésen van, és hamarosan haza kell jönnie. Dittl nemsokára tényleg meg is jött, kiderült arccal, hóna alatt duzzadt aktatáskával. Richard kiment eléje a konyhába. Dittl lecsapta a nehéz aktatáskát a konyhaasztalra, és meglepetten nézett Richardra, aki még teljesen fel volt öltözve.

- Csak nincs valami baj, Richard? - kérdezte.

- Semmi baj - felelte Richard, és elnézett Dittl mellett -, csak azt akartam kérdezni tőled, hogy tulajdonképpen becsületes prolinak tartasz-e te egyáltalában engemet?

Dittl egy pillanatra megütközve nézett Richardra. De aztán hogy Richard arcába nézett, rövid gondolkodás után megszólalt:

- Hát igen - válaszolta, és mélyen belenézett Richard szemébe -, annak tartalak, becsületes, jóra való prolinak. De ez kevés, Richard. Többnek kell lenned ennél! Osztálytudatos, forradalmár proletárrá, kommunistává kell lenned, ha osztályodért becsülettel akarsz harcolni. Mert addig minden személyes becsületességed ellenére is csak szociáldemokrata vezéreid becstelenségét fogod szolgálni.

Az *Arbeiter Zeitung* egyre-másra írta a vezércikkeket a fasiszta gyilkosok közelgő tárgyalása elé. Kért, könyörgött, ajánlatokat tett a kormánynak, nyíltan felajánlotta a Schutzbund leszerelését, a felvonulások betiltását, mindenre kész volt, csak hogy megközelítően „tisztességes ítéletre” bírja a független bíróságot. Két-három évi büntetéssel megelégedett volna már, esetleg még kevesebbel is, másfél évvel, legrosszabb esetben egy rövid esztendőcskével is. De a burzsoázia újra nyeregben ült. Éppen az *Arbeiter Zeitung* jóvoltából. A szociáldemokrácia mankóin újból megtanult járni, és most elérkezettnek látta az időt, hogy beleverjen az ausztrómarxizmus kódében fejét magasra tartó osztrák munkásság arcába, hogy odavágja Bécs munkásezredeinek arcába, elmúlt az idő, amikor vörös zászlókkal vonultak fel a bécsi laktanyák ezredei. Elmúlt az az idő, és elmúltak azok a katonák. Rövidesen alkalmatok lesz találkozni az új katonasággal! Valamikor a bécsi rendőrség többsége szervezve volt? Majd lesz alkalmatok az ökleikkel, a fegyvereikkel megismerkedni! Majd lesz alkalmatok meggyőződni arról, hogy mit tartogatunk a munkások számára.

Az *Arbeiter Zeitung*, mint fáradt ember a lábát, váltogatta a vezércikk hangját. Egyik nap azt írta: *az egész proletariátus szeme, a Vörös Bécs szeme az osztálybíróságra tekint. S jaj a kormánynak, jaj az osztályállamnak, ha most nem fog könyörtelenül lesújtani a fasiszta gyilkosokra.* Másik nap ezt írta: *Elég volt a vérből, az okatlan gyűlöletből, elég volt a gyilkosságból. A munkásosztály hajlandó áldozatokat hozni, hajlandó felfüggeszteni egy időre - amíg az osztály pacifikálása a lelkek lecsillapodására vezet - az osztályharcot. Az osztrák munkás távol áll a bolsevik rémeszméktől, az osztrák munkás józan, országát szerető, békés természete eleve ellentmond minden véres, forradalmi romantikának. Az egész ország, a munkások érdeke éppúgy, mint a munkaadóké, megkívánja, hogy végre békesség és rend legyen ebben a szerencsétlen, sokat szenvedett országban. És a kormány kezében minden lehetőség megvan a belső béke megteremtéséhez...*

Harmadnap aztán újra így szavalt: *Játék a tűzzel, Betelt a mérték, A nép megmozdult... Ne ingereljétek a népet...* És újból: *mert a továbbiakért nem vállalunk felelősséget!*

Mindenesetre a szociáldemokrata pártvezetőség felkészült mindkét lehetőségre. Ha a fasiszta gyilkosokat elítélik, akkor a vezércikk címe ez lesz: *Győzött a demokrácia! A szociáldemokrata párt politikája helyes volt, amikor a feladatok középpontjába a reakció elleni harcot, a háromszázötvenezer új szavazat megszerzését helyezte.* Ha a munkásgyilkosokat felmentik,

akkor a vezércikk címe ez lesz: *Az ország népe az osztálybíróság galád ítéletére háromszázötvenezer új szavazattal felel!*

Bármi történjen is, bárhog is végződjenek a dolgok, a háromszázötvenezer számnak még az eddiginél is bővösebb fénnel kell kigyulladnia. A fasiszta terror pedig ott lebegett a letört dolgozó munkások és munkanélküli százezrek feje fölött.

Végre kitűzték a több napra tervezett tárgyalás időpontját. Richard olyan izgalommal élte a napokat, mintha csak a saját életéről lett volna szó. Ennek a tárgyalásnak a kimenetére tett fel mindent. Néhány nappal ezelőtt „behívót” kapott a védőrségbe. A behívó határozott hangja megtette hatását. Richard elment a védőrség összejövetelére, ahol rendkívül hatásos hangulatot talált. A munkások nyíltan beszéltek egymás között, mi lesz, ha fel találják menteni a fasiszta gyilkosokat. Richard teljes lélekkel beállt ismét a védőrségbe. Ez egészen más volt, mint három hónappal ezelőtt. Itt harcosokat talált. Kijártak gyakorlatozni a közeli hegyekbe, ahol egymás között sok szó esett a fegyverekről. A csapatvezetők, ha a fegyverekre került a beszéd, titokzatosan mosolyogtak, és kétértelmű kijelentéseket tettek. Büszkeség dagasztotta a védőrség mellét. Nem kell félni! Minden rendben! A védőrség tudni fogja a kötelességét!

Richard újra csupa tűz volt. Mindenütt ott volt, mindenütt első volt. Agitált a kommunisták között, hogy jöjjenek be a védőrségbe, és agitált a védőrség tagjai közt, hogy tekintsék a kommunistákat szövetségeseiknek. Közölték velük, hogy a Schutzbund riadókészültséget tart. De ami végképpen felcsigázta idegeit, az a tegnapi parancs volt, hogy minden schutzbundos készen kell álljon, esetleg éjszakára is, s riadó esetén, legkésőbb tizenöt percen belül a kijelölt gyülekező helyen kell megjelennie.

Riadó! Trombitaszó! Egyenruhák! Kerékpárosztagok! Autókolonnák! Vöröskeresztes osztagok! Titokzatos mosoly a csoportvezetők szája körül...

És Dittl még kételkedni mer!

Ezekben a napokban százezrek hitték Richarddal együtt, hogy most az egyszer tényleg komoly a dolog, hogy most a nagy szavak még nagyobb tettekké válnak. A Kommunista Párt plakátjait, melyek óva intették a munkásokat az újabb szemfényvesztő demagógiától - amely mögött már az újabb árulás leselkedik csak kevesen olvasták el.

És közben szüntelenül masíroztak az egyenruhás schutzbundosok, s a szociáldemokrata sajtó fenyegetőzött: *elhárítunk magunkról minden felelősséget, és könyörgött: még nem késő, még meg lehet menteni az országot egy biztos katasztrófától*, és a sorok között nyíltan felajánlotta részvételét egy *tisztességes koalíciós kormányban*.

Az ítélet kihirdetése késő estére volt várható. A bíróság épülete kívül-belül sűrű rendőrkor-donnal volt körülveve. A kapuk előtt kommunista ifjómunkásokból álló csoportok tüntettek:

- Le az osztálybírósággal!

- Bosszút! Fegyvert!

Maguk a nagy tömegek a munkásnegyedekben várták az ítélet hírért. Az utcák tele voltak vitatkozó munkáscsoportokkal. Az ablakok párkányain izgatott emberek könyököltek ki, és minduntalan hallani lehetett, amint valaki lekiáltott az utcára:

- Mi újság? Van már ítélet? Mi van a Schutzbunddal?

Richard, aki az előíráshoz híven otthon tartózkodott, készen az esetleges riadóra, minduntalan odaugrott az ablakhoz. De a riadónak híre sem volt.

Teljes készültségben, uniformisban futott fel s alá a szobában. Halántékai lüktettek, a szíve egyre sebesebben vert.

- Ha felmentik őket... - keze ökölbe szorult -, akkor megmutatjuk nekik...

Így járt már jó órája, míg a felesége rá nem szólt. Röstelkedve levetette zubbonyát, és rádőlt az ágyra az asszony mellé. Az asszony félálmában megtapogatta Richard szemét, hogy vajon tényleg alszik-e?

Richard behunyta a szemét, de sokáig nem bírt elaludni.

- Hol lehet Dittl? Bizonyos, hogy nem véletlen, hogy ma nem jött haza!... Igen, igen, ezek a kommunisták... Náluk talán már alarmíroztak.

Az utca mintha egy kicsit elcsendesedett volna...

Röviddel ezután elnyomta az álom.

Néhány pillanat múlva futó lépések hangzottak az utcán, majd izgatott szóváltás hallatszott. Egy kapun dörömböltek.

- A gazemberek! - hangzott rekedten lentről.

- Mi újság? Ítélet? - kiáltották az egyik házból, és rögtön utána, mint valami vad jajongás labdázott végig az utcán:

- Felmentették őket!!!

Richard félálomban hallotta a szörnyű kiáltást. Felugrott, és odarohant a nyitott ablakhoz. A feje zúgott a néhány percnyi kábult szendergéstől. Riadtan, szívdobogva hajolt ki az ablakon:

- Mi történt?

- Felmentették őket! Hogyan? Lehetséges? Felmentés? Merték? Mind? Egészen? És a Schutzbund? - hallatszott lentről összevissza.

És aztán egyszerre minden ablakból, fentről le, lentről fel:

- Gazemberek! Gyilkosok! Munkásgyilkosok! Hóhérok!

Richard dermedten állott az ablakban. A feje szédült, a füle zúgott. Riadó? Miért nem hallja a riadót?

Lent futkosás, kiáltozás, szitkok. Ingujjban futkostak az emberek, bekopogtak egymás ablakán, felcsöngették a házakat:

- A fasiszta gyilkosokat felmentették!

Járt, röpült szájról szájra, ablakról ablakra, lakásról lakásra:

- Felmentették a gyilkosokat!

Richard vad mozdulattal felcsatolta derékszíját, fejébe csapta a Schutzbund sapkáját. Az asszony kibomlott hajjal, álmos szemmel épp felült az ágyban, és a melle alá emelte a csecsemőt.

Richard oda akart lépni az asszonyhoz, a mohón szopó csecsemő fölé akart hajolni, de az asszony félálmában egy értelmetlen, abbahagyott mondattal elküldte:

- Pszt, nem szabad mostan...

Richard megrántotta derekán a tenyérynyi széles derékszíjat, és kirohant a lakásból.

Lent az utcán minden kapu előtt izgatott csoportok vitatták az eseményeket. A szatócsok, akiknek közvetlenül az üzletből nyílt a lakásuk, felhúzták a redőnyöket, és mint az álmos baglyok, ijedt, kivörösödött szemmel meredtek bele a zsibongó, szürkülő utcába.

Richard Schutzbund-uniformisa rögtön felkeltette az álldogáló csoportok figyelmét. Hamarosan szoros embergyűrű képződött körötte. - Mi lesz most? Mit fogtok csinálni? Újra semmit - kiáltották feléje mindenfelől.

- Most? Most nagy dolgok fognak következni - válaszolta feldúltan, és elrohant.

Kifutott a legközelebbi főutára, remélve, hogy onnan már könnyebben meghallhatja a riadót. Azt remélte, hogy a főutca tele lesz schutzbundosokkal, hogy a kapukból schutzbundosok fognak előrohanni, hogy a gyárnegyedek felől autókolonnák, kerékpárosztagok fognak elővonulni.

Hátha elaludtam a riadót? - villant át a gondolat Richard kétségbeesett agyán. Lélekszakadva rohant a gyülekezőhelyre.

A kopár térség már messziről odalátszott. De néhány csenevész fán és a friss reggelben különös penetráciával bűzlő vízedén kívül nem tudott egyebet a téren felfedezni.

A térre érve még két gyanútlanul alvó munkanélkülit pillantott meg, akik egy ócska katonaköpenybe bugyoláltan összeborultan aludtak az egyik padon. Richard már tovább akart rohanni, amikor észrevette, hogy az egyik mellékutcából egy óriási Schutzbund-uniformisba bújt, szinte groteszkül apró emberke jön feldúlt arccal, kétségbeesetten integetve neki. Richard, amikor megpillantotta a fuldokló lihegéssel közeledő embert, rázkódni kezdett a nevetéstől:

- Unser Schweik! - kiáltotta harsogva. A csapatnál mindenki így szólította a kis konfekció-szabót, és a névsorolvasáskor mindenki csodálkozott azon, hogy az „unser Schweiket” Pöcklnek hívják.

- Unser Schweikkel ketten képviseljük a Schutzbundot - rázkódott a nevetéstől Richard.

Pöckl közben egészen odaért Richardhoz, és nagyra tárgult, rémült szemekkel lihegte:

- Elkéstünk... biztosan elkéstünk... a többiek már felvonultak...

Richard felugrott. Hátha Pöcklnek igaza van?!

- S a riadó? - kiáltott Pöcklre.

- Nekem úgy tetszett - kapkodott Pöckl még mindig a levegő után -, mintha...

Ebben a pillanatban egy nyúlánk Schutzbund-uniformisos, alig húszéves fiú bukkant fel a szemben fekvő mellékutca torkolatában, és hatalmas, vörösre főtt kezeivel integetett feléjük:

- Fiúk! Az Elektromos Művek munkásai felvonulnak! Ilyen gyalázat! Hol vannak a többiek, a csapatvezetők? A kommunisták már felverték az egész Ottakringet. Pfuj, Teufel!

A kis Pöckl hamuszürke arccal jajongott:

- Elkéstünk... egész biztosan elkéstünk... ilyen szégyen... - és két kezét tördelve futkosott egy fa körül.

- Szó sincs róla! - ordított kivörösödve a fiatal schutzbundos, aki közben egészen odaért -, a disznók alszanak. Magam láttam, hogy alszanak, vagy kint állnak a kapuban. Azt mondják, addig nem mozdulnak, amíg a riadót nem hallják. S a csapatvezetők nincsenek sehol. Se

otthon, se a gyülekezőn! Ilyen szégyen! Ilyen gyalázat! De én köpök az egész bandára! A kommunisták marsolnak! Megyek a kommunistákkal!!! - s elrohant a város felé.

Néhány pillanatig Richard és Pöckl megbabonázva néztek a rohanó fiú után. Richard arcán megremegtek az izmok. Hirtelen lekapta fejéről a Schutzbund-sapkát és odacsapta térdéhez.

- Gyerünk! - kiáltotta úgy, hogy a levegő beleremegett.

- Gyerünk! - ordította a kis Pöckl, és gyorsan odasimult Richard mellé.

Rohantak a városnak.

A külvárosok, gyárnegyedek ontották magukból a munkásokat. A korán nyitó trafikok körül egymás kezéből tépték ki az újságokat az emberek. A kormánylap, a *Reichpost*, vastag betűkkel örömujjongott a címlapon: *Világos ítélet*. Az *Arbeiter Zeitung* részben meghökkenve azon, hogy a kormány átlátott nagyhangú fenyegetődzései komolytalanságán, részben megrettenve a munkásság körében várható hatástól, a szokott, kongó demagógiával szavalta: *Az igazságtevés csődje... jaj, ha a tömegek ezt felismerik... akkor vége a jogrendnek*. A liberális burzsoá lapok kerülgették az ítéletet, mint a forró kását, de alapjában véve meg voltak elégedve az ítélettel.

Mindennek ellenére tüntető munkáscsoportok özönlöttek a belváros felé.

- A városba! Az Igazságügyi Minisztérium elé! - hallatszott mindenfelől.

Minden kapu, minden utca öntötte az embereket. Richard lángvörös arccal rohant a tömegben. Mindenáron meg akarta előzni a rendetlenül hömpölygő csoportokat, azt remélve, hogy ott majd ráakad a schutzbundosokra. Végre elérte a menet elejét. Katonás rendben vésztjósító elszántsággal az Elektromos Művek éjjeli műszakban dolgozó munkásai voltak csak ott. Éppen kifordultak a Körútra, és elérték az egyetem feljáróját, amely rendőrökkel, provokálón röhögő fasiszta diákokkal volt megtömve.

Mint egyetlen feneketlen hörgés szakadt fel a tömegből:

- Gyilkosok! Hóhérok! Halál a fasisztákra!

Vad közápor zúdult a fasiszta diákokra. Az egyetem kertjéből kivont karddal rendőrök rohantak elő, s nekiestek a menet elejének.

Mint véres galambok röpködtek a szabályák a levegőben. S ugyanakkor a Körút alsó feléből vad galoppban lovas rendőrök száguldottak az egyetem előtt kavargó tömegnek. Magasra emelkedve a kengyelben, fejük fölött megforgatott karddal, mint a janicsárok közeledtek megvadult lovaikon.

Parancsuk volt: belelovagolni asszonyba, gyerekbe, letaposni mindenkit, akinek szárnya nincs.

Richard és Pöckl szintén kiértek a Körútra. Az egyetem lépcsőiről visszasodródó tömeg kellős közepébe kerültek, amely közvetlenül a lovasattak elé sodorta őket... Az elöl álló munkások, most már, ha akartak volna sem tudtak visszafordulni, hátulról újabb és újabb csoportok nyomták előre őket, jobbról pedig az útkereszteződés fel volt szaggatva, megrozsdásodott sándarabok heverték szanaszét, lezárva a gyors menekülés útját.

De a tömeg nem is akart visszavonulni. Egy éles hang vezényelt valahonnan a tömeg közepéből:

- A síneket!!!

S egyszerre száz és száz kar nyúlt a szétszórt sındarabok, vasrudak után. A szilárd vasdarabok visszaadták a tömeg lélekjelenlétét.

- Gyilkosok!! Schober-huszárok!!! - kiáltozták a tömegből.

S most csodálatos dolog történt. A munkások az ócska, idomtalan sındarabokkal, kövekkel, pusztá ökölrel elébe rohantak a lovasoknak.

- Előre! Schutzbund, rohamra! - vezényelt a kis Pöckl önkívületben, és ütésre emelte a hatalmas sındarabot, amely nagyobb volt, mint ő maga. De még mielőtt üthetett volna vele, az egyik lovas rendőr lesújtott a nyakszirtjére, és Pöckl vérző fejjel a lovak patái alá bukott. A következő pillanatban azonban a ló is térdre hullott, Richard pontosan a homloka közepén találta el - de már késő volt; Pöckl holtan feküdt a kövezeten.

A munkások elkeseredése nem ismert határt. Egymás után hullottak térdre a barna rendőr-lovak és megvadult gazdáik.

A tömeg elszántságát még csak fokozta, hogy a Körút első feléből vég nélkülinek látszó tömeg közeledett az összetűzés színhelyére. Most már a rendőrök kerültek két tűz közé, és látva a fenyegető helyzetet, bemenekültek egy mellékutcába az Igazságügyi Palota felé.

A vértől, önmaga hullásától, az évek óta elnyomott bosszúvágytól megittasult tömeg a rendőrök után vetette magát.

A sok ezer ember az Igazságügyi Palotában látta megtestesülni e pillanatban minden szenvedését.

Az Igazságügyi Palota, a Justiz Palace feljárója sűrű rendőrkordonnal volt elzárva. De az emberek most már nem láttak, nem ismertek akadályt maguk előtt. Botokat, vasrudakat lóbálva a fejük fölött, közeledtek az épület felé.

Az első sorok már majdnem elérték a palota széles lépcsőit, mikor minden figyelmeztetés nélkül sortűz dördült a tömeg hátában.

Tizenöten hullottak jajveszékelve a porba. Vad pánik uralta az egész térséget. De csak egy pillanatra. A tömeg pusztá kézzel rávetette magát az orvtámadókra, akik látva a tömeg elkeseredését, bemenekültek az Igazságügyi Palotába, és onnan folytatták a tüzelést.

A tömeg nem törődött semmivel. Asszonyok, gyerekek hullottak véres fejjel a porba. Öklök, vasrudak dörömböltek a vastag kapukon. Valaki a közeli építkezésekről létrát hozott a vállán. Hat munkás megragadta a létrát, és vezényszóra egymás után lökték vele be a magas földszinten levő ablakokat. Azután nekitámasztották a létrát a falnak, és be az ablakon az épületbe. Néhány pillanat múlva röptek ki az ablakokon a vastag csomókba kötözött akták, írógépek, asztallábak, karosszékek, könyvespolcok, mint megannyi hatalmas darazsak.

A kintiek máglyába rakták, és meggyújtották a kidobált holmit. Az egyik emeleti ablakból egy inasformájú suhanc óriási aranykeretes Mária Terézia-képet hajított a közben lángra kapott máglyába.

Hatalmas üdvrivalgás köszöntötte a tüzet, mely oszlopegyenesen tört fel a magasba.

Az épületből még mindig lóttek. Egy asszony sikoltva ráhullott a mellére szorított kétéves fiára. A tömeg őrjöngött:

- Bosszút! Fegyvert!

Valaki felkapott egy égő aktacsomót, és behajította a nyitott ablakon az épületbe. Tízen, húszan követték a példáját. Lobogó papírfáklyák, sűrű füsttel égő asztallábak, vad, fésületlen lánggal lobogó vásznak röpködtek az épületre. És a tömeg tombolt:

- Halál a rendőröknek! Pusztuljon a reakció! Vesszen Seipel! Le a burzsoá osztálybírósággal!!

Mint a kiterjesztett szárnyú tűzmadarak röpködtek be az ablakokon az égő aktakötegek. S néhány pillanat múlva diadalmas recsegéssel vörösfekete lángcsóvák csaptak ki az ablakokon, és kúsztak egész a tetőig, ahol mennydörgő robajjal összecsókolóztak a tető fölött.

Az épületből teljesen elhalt a tüzelés. Az egész vidékre fekete pernye hullott. Tűzrózsák csattantak ki a levegőben, vörös szikraeső virágozott ki az ablakokon, fekete füstkígyók kúsztak a pincétől az ereszig. Az épületből vad robajjal vágódtak ki bútordarabok, és most tüzet fogott a pince is, amelyben az egész téli szénkészlet volt fölhalmozva.

A tömeg megbabonázva állott a tűz körül.

Az ő karjai építették ezt a hatalmas épületet, az ő izzadságukban fürödtek meg a gránitkockák mielőtt összerakták őket, az ő hátuk hordott belőlük palotát, de most szétverik egyetlen ökl-csapással.

Mert ez nem az ő művük többé, csak az izzadság, a veríték, a vér az övék, amely összemalte-rozta a gránitkockákat, de a szellem, amely benne lakik, nem az övék.

Az épület tetején levő karcsú tornyocskák előbb hosszában kettérepedtek, és aztán, mint a víz hullámba az öngyilkosok, beleomlottak a felcsapó lángokba. Ezer és ezer mezítelen tűzvörös kar ölelt ki minden ablakán, minden résén az épületnek, és nyúlt fel a párkányok és tornyok felé.

Égett az egész palota.

Mint valami vérben úszó dereglye ringatta maga fölött az izzó szénpince a düledező, óriási épületet.

A lángok közé zárt rendőrök könyörgésre fogták a dolgot, de a tűz robaja elnyelte rimánkodásukat.

Most jól ismert trombitaszó harsant fel a Körút felől. A tömeg háta mögött megjelentek a schutzbundosok.

Richard áttörte magát a tömegen. - Itt vannak! Végre! Éljen! - ordított torkaszakadtából.

- Éljen a Schutzbund! - rivalgott a tömeg a széles rajvonalban közeledő schutzbundosok felé.

- Éljen a forradalom!

A schutzbundosok parancsnoka rohamot vezényelt:

- Roham! Kürtszó! Roham!

- Utat! - rohantak a schutzbundosok a tömegnek. - Oszolni! Szabaddá tenni az utat!

Mögöttük most feltűntek a létrás tűzoltócsapatok.

- Utat mindenáron! Szétverni a tömeget! Bele az autókkal, ha nem tágítanak! - ordított magából kikelve a Schutzbund-parancsnok. És a schutzbundosok kurta botokkal vetették magukat a tömegre.

Richard az arca közepébe kapta az ütést, s a következő pillanatban már torkon ragadta támadóját:

- Árulók! Vadállatok! Testvérgyilkosok!

És Richard mögött ököllel, botokkal, vasakkal verték egymást az uniformisos és nem uniformisos, nagyrészt szociáldemokrata munkások.

Percekig tartott az első összecsapás; folyt a vér - proletár proletár ellen. Az első rohamot visszaverték. A Schutzbunddal együtt megfutottak a tűzoltóautók is. A tömeg most percek alatt elbarikádozta magát, és valósággal testével védte az óriási épületfáklyához vezető utat.

Richard letépte magáról a Schutzbund-kabátot, amelyben úgy érezte, ma meg kell fulladnia. Ingujjban, kettétört lécdoronggal kezében felugrott a rögtönzött barikádra.

- Elvtársak! - kiáltotta le a tömegbe, fuldokolva a felindultságtól - a Schutzbund ellenünk! Munkások ellen!! A rendőrkutyák védelmére!!

Szavai belevesztek a Schutzbund újabb rohamába.

Tizenháromszor rohamoztak a schutzbundosok, de mindannyiszor véres fővel kellett visszavonulniuk.

Ha valahol sikerült áttörniök a barikádokon s működésbe hozniok néhány gumicsövet, a munkások bicskával metszették át a gumicsövek torkát.

Egy nagyobb Schutzbund-szakasznak mégis sikerült bejutnia az épületbe, és Schutzbund-uniformisba bújtatva kimenteni a rendőröket. De a tömeg észrevette a csalást. Körülfogta a schutzbundosokat, akik sűrű kordont vontak a kicsempészett rendőrök köré, valósággal a testükkel védve őket.

Szitkok özöne zúdult a schutzbundosok felé. Voltak, akik lelkükre próbáltak beszélni:

- Mit műveltek, ti szerencsétlenek? - kiáltotta egy zilált hajú munkásasszony. - A rendőrök az épületből sortüzet adtak ránk, a gyerekeinkre, a férjeinkre, és ti véditek ezeket a bestiákat. Pfuj!! - és szemén köpte az egyik fiatal schutzbundost.

A fiatal schutzbundos elsápadt, majd tétova mozdulattal letörölte arcáról a köpést, és valósággal sírva fakadt:

- Elvtársak! - kezdte, és kezét könyörögve maga elé emelte -, már magam sem tudom, hogy mit csinálok. Nekem azt mondták, hogy a kommunisták a szociáldemokrata rendőröket elevenen akarták elégetni... arról, hogy a rendőrök lőttek, egy szót sem szóltak... Bocsássatok meg, én nem tudtam semmit. Én nem őröm tovább ezeket a kutyákat! - lecsapta botját és sapkáját, és otthagya helyét.

A kordon mögött, félig levetkőzve, félelemtől fogvacogva ácsorogtak, heverték a hordágyakon a rendőrök, akik most, hogy inogni látták védőiket, könyörgésre fogták a dolgot. Egy nagybajuszos, idősebb rendőr egészen odajött a schutzbundkordon mögé:

- Genossen! - dadogta halálsápadtan - én nem lőttem, én szervezett szociáldemokrata vagyok. Minket a parancsnokaink... három gyermekem van...

Lehurrogták. Roskatag léptekkel cipelte magát vissza a kör közepébe.

De a fiatal schutzbundos példáját csak kevesen követték. A legtöbben védekeztek. Nem tudták, miről van szó: - De akárhogy is áll a dolog, ezek a védtelen sebesült emberek parancsra tették.

Egy idősebb schutzbundos kérlelte a tömeget:

- Hallottátok! Három gyereke van. Nekem öt van. Ne legyetek igazságtalanok! Ők is csak emberek...

Ebben a pillanatban a tömeg, mint valami magnetikus varázs alatt, egyetlen pontra meredt. A tér szélességében maguk elé tartott mannlicherekkel mintegy százhusz rendőr közeledett a barikádok felé. Aki jól megnézte őket, felismerhette bennük a fasiszta terrorcsapat rendőruhába bújtatott csapatát. És mielőtt a szemek csak egyet is rebbenhettek volna, eldőrdült az első sortűz. Aztán egy újabb, aztán még egy, és még egy...

Tizenöt, huszonöt ember hempergett a saját vérében.

Sortűz.

Puskák ellen nem lehetett pusztá kézzel, kövekkel védekezni. Sebesültjeiket és halottaikat magukkal cipelve menekültek az emberek az Igazságügyi Palota mögött fekvő keskeny utcába. És mögöttük felemelt fegyverrel, mintha csak a *Patyomkin* lépcsőjelenetét akarták volna megismételni, megállás nélkül tüzelve közeledett a fasiszta rendőrlánc.

Csak a rendőröket védő schutzbundosok nem futottak el. Hisz őket, akik az imént még saját testükkel fedezték a rendőröket, nem érheti bántódás! De amikor a rendőrlánc már alig volt harminc lépésre, az egyik rendőr, ugyanaz, aki néhány pillanattal azelőtt még égre-földre esküdözött, hogy ő nem lőtt a tömegre, és három gyermekére hivatkozott, előkapta revolverét, és hátulról belelőtt abba az öreg schutzbundosba, aki egy perccel azelőtt még a testével fogta fel a tömeg ütéseit, és akinek öt gyermeke volt odahaza...

- Te is csak olyan vörös kutya vagy, mint a többi! - kiáltotta a rendőr.

Az öreg schutzbundos egyetlen szó nélkül, holtan terült el a földön. És most a két rendőrcsapat összefogott, és revolverrel, puskákkal, valósággal vadászatot rendeztek a menekülő schutzbundosokra.

Tizenegy schutzbundost terítettek le a rendőrök.

Hogy is mondta az öreg, ötgyermekes schutzbundos:

- Ők is csak emberek...

Az Igazságügyi Palota előtti barikádokat szétverték a rendőrök és fasiszták. De a munkásnegyedekben új barikádok emelkedtek, és a Kommunista Párt autókról szétszórt röpiratai a fasiszta bandák és a rendőrség lefegyverezésére, a fegyverraktárak elfoglalására szólította fel a munkásokat. Ezzel szemben a Szociáldemokrata Párt röpirata nyugalomra, rendre „hidegvérük és józanságuk” megőrzésére intette a munkásságot, és óva intette őket a „kommunisták felelőtlen demagógiájától”. Egyidejűleg defetista híreket terjesztettek a munkásnegyedekben - könnyű volt kitalálni, hogy milyen forrásból:

- Mussolini százezer feketeingessel átlépte az olasz határt!

- Horthy megindult Burgenland ellen!

- A vidék fekete századai Wiener-Neustadt alatt állanak!!!

- Minden ellenállás hiábavaló!

S hogy a csalás teljes legyen, a szociáldemokrata pártvezetőség közzé adta a hírt, hogy eredményes tárgyalásokat folytatnak a bécsi rendőrkapitánnyal a rendőrség azonnali visszavonásáról.

A munkások közt ingadozó bizonytalanság kapott lábra. De éppen ez kellett a rendőrségnek. Harmincas rendőrcsoportok találomra adtak le sortüzeket a munkásnegyedekbe nyíló utcák torkolatába. Belelőtték a vöröskeresztes autókba, szitává lőtték a földön fetrengő sebesülteket, és szuronnal döfték le az asszonyokat.

A szociáldemokrata pártvezetőség pedig szavalta:

- Rendet!! Önmegtartóztatást!! Józanságot!!!

- Re...re...re... - kattogtak a gépfegyverek, és a munkások hullottak, mint a legyek, és az utcákon valósággal patakokban folyt a vér.

Hogy is mondta Richard? „Ha pedig mégis felmentik őket, akkor százával hevernek majd a halottak az utcán...”

S valóban. Az utcák tele voltak átlőtt fejű, szétroncsolt lábú, halállal vívódó munkásokkal.

Az utolsó harc egy rendőrőrszoba körül tombolt. Már csak hatvanan-hetvenen voltak, akik kitartottak. Második napja álltak itt, és most rohamra készülődtek.

A végsőig elszánt maroknyi munkáscsapat két, flaszterkövel megrakott stráfkocsi fedezete mögül közeledett az őrszoba felé.

Az emelkedő utcában az összes gázlámpák szét voltak löve, s csak a rendőrök sortüze világított. Leszaggatva, cafatokban lógó tarka ingekben, véres, hevenyészett kötésekkel a testükön tolták maguk előtt a munkások a súlyos gránitkockákkal magasra púpozott „páncélkocsikat”. Időközönként megálltak, és a kocsikon felhalmozott kövekkel bombázták az őrszobát. A rendőrök dum-dum golyókkal válaszoltak. A golyók élesen pattogtak a gránitkockákon, amelyek minden lövésre tüzes szikrákat szórtak maguk köré.

A két kocsi lassan, de biztosan közeledett az őrszoba felé, ahonnan a tüzelés egyre erősödött.

A kocsik rettentő súllyal nehezedtek a munkások vállának, akik már közel voltak a végkimerüléshez. De most nem volt szabad megállani, mert ahányszor megpihentek, a két kocsi egy centiméterrel lejjebb csúszott a sikamlós kövezeten, és maga alá temetéssel fenyegette mindannyiukat.

Minden erejüket megfeszítve tartották, nyomták egyre feljebb a karjaikkal, homlokukkal, térdükkel a kocsikat.

Már csak néhány méter hiányzott ahhoz, hogy felérjenek az egyenesbe. S a két csapat lihegve, egymást biztatva, utolsó erejét megfeszítve kínlódott fel a sortűzben az emelkedőre.

Még egy utolsó erőfeszítés, és a két kocsi fent volt az emelkedőn. A következő pillanatban millió szilánkban szanaszét hullottak az őrszoba bedeszkázott ablakai. A sortűz pedig hirtelen ritkulni kezdett, majd egészen megszűnt.

- Utánam! - kiáltotta egy harsány hang az egyik kocsi mögül.

Az emberek kiugrottak a biztos fedezék mögül, és az őrszobára vetették magukat. Ebben a pillanatban sortűz dördült. Tizenegyen terültek el borzalmasan szétroncsolt testtel. A többiek benyomultak az őrszobába... és elfoglalták az üres őrszobát. A rendőrök időközben egy hátsó ajtón, az udvaron keresztül elmenekültek.

Amikor a munkások összekeresték a halottakat, Richard az egyikben felismerte Dittlt. Átlőtt fejjel ült a falnak dőlten, egy véresre fröccsentett szociáldemokrata választási plakát alatt, amelyből csak a háromszázötvenezeres szám látszott elő.

Richard karjaiba kapta Dittlt, de már halott volt.

Sírástól rángó arccal ejtette vissza a falhoz a halottat.

Messziről még idelátszottak az Igazságügyi Palota romjaiból felcsapó lángok. A város fölött már vérző arccal kelt a nap.

Richard megfenyegette öklével azt a helyet, ahol a parlament és a szociáldemokrata párvezetőség épületét sejtette, és messze elhallatszón kiáltotta bele a kihalt munkásnegyedek utcáiba:

- Bosszút! Fegyvert!

1931

MAG

Öreg Szemes Ábris már negyedik hete csőszködött a Fuchs uradalom krumpliföldjén.

A csőszkunyhó a krumpli- és dinnyeföld határán állott. Arrébb dohány volt ültetve, és nem messze dohányszárító csűrök húzódtak. Ezeket négy csősz őrizte éjjel-nappal.

Szemes Ábris ott ült a kukoricacsutakból meg sárból összetákolt kunyhó előtt, és a meggyfá-vesszőjén faragcsált. Csupa csillagot meg csupa fura jelt faragott a vesszőre, amin csak ő tudott igazában elgyönyörködni. És arra gondolt, vajon küld-e a Párt valakit a ma esti összejövetelre, amelyet olyan nehezen tudott megszervezni.

Az inspekcióval mindig bajok voltak. Persze, ami igaz, az igaz, a szegénység irgalmatlanul dézsmálta a földeket. A krumplit kiszedték, még amikor akkora sem volt, mint egy madártojás, a dinnyét éretlenjében nyesték le a száráról, lopták a dohányt is, de főleg amit enni lehetett.

Az intéző segédje mindig felfedezett valami kárt. A dohánycsőszök is panaszkodtak, hogy a parasztok mind az ő felükről dézsmálják a dohányt. Utoljára meg is fenyegette, hogy ha nem ügyel jobban, elkergeti, és még a kárt is bevasalja rajta.

A kár - gondolta Szemes Ábris -, kár az uraságnak, de haszon a szegény parasztembernek.

Idáig még csak mondott mindig valami okosat, de most már kifogyott az okosságból, és a vaddisznókra meg nem foghatta, mert vaddisznók nem voltak a környéken.

Bizony, ez volt a legnehezebb az egész csőszségben, minden egyes inspekciónál valami okosat kitalálni. Sokszor egész éjszaka ezen törte a fejét.

Aztán azért is összeszidta a múltkor az uradalmi gyakornok, mert hogy négy hét alatt egyetlen patront se lőtt ki a puskából. A dohányosok pufogtatták a puskákat egész éjjel. Még álmukban is rántottak egyet-egyet a ravaszon.

Olyan tejfeles szájú ember volt az az uradalmi gyakornok. Nem is ember, hanem csak inkább olyan kölyökforma. Ő volt a leventeoktató a birtokon, a cselédek gyerekeit egrecírozta minden vasárnap. És ünnepnapokon meg odaállította őket sorfalat állni a templom elé. De azt is beszélték róla, hogy a kisebbeket, az ostobábbakat arra is felhasználta, hogy kitudja tőlük, hogy mit gondolnak a szüleik az uraságról meg az intézőről meg a politikáról.

Ez a tejfeles szájú mondta neki legutóbb is, hogy a csősz arra való, hogy lője a бүdös parasztot, s még a tulajdon apjába is belelőjön, ha lopni jön.

Persze löni kellett volna, csak egyszer-kétszer közéjük löni, és másodszor talán már nem is jöttek volna szerencsét próbálni.

De Ábris nem lőtt. Amikor sütött a hold, akkor kiült a kunyhó elé, és farigcsált a meggyfá-vesszőn, ha meg nem sütött, akkor ki sem ment, hanem bent gubbasztott a vackán, és elgondolkozott azon, amit a legutolsó összejövetelen beszéltek. Az is sokat járt az eszébe, amit a híres szegedi professzor mondott egyszer a munkásotthonban az amerikai milliomosokról, akik fél vagyonukat odaadták azért, hogy egyszer egy igazi szegedi gulyást ehessenek.

Ilyenkor megvetően kiköpött. Hát mi az, hogy fél vagyonukat odaadnák egy jó gulyásért? Hisz itt éjszakánként harminc-negyven ember, asszony, férfi, gyerek az életét teszi kockára egypár marék krumpliért, egy-két éretlen dinnyéért, egypár szál dohányért. Fél éjszakákat gubbasztanak mozdulatlan, belehasalnak a pocsolyába, a szemük zöld az éhségtől, mint télen a farkasé

- pedig hol van még a tél! - Száraz a torkuk, odahaza sír a gyerek, mögöttük a meddő nyár, előttük a kegyetlen tél, és akkor ő, aki egy hónappal ezelőtt még éppúgy szédelt az éhségtől, mint amazok, akkor még ő lőjön bele azért, mert ő pár marék krumplit kap az uraságtól, hogy naponta megtömje a hasát?! Azért lőjön ő bele azokba, akiknek nincs az a pár marék krumplijuk? Vagy miért lőjön beléjük? Dühből, mint a dohánycsöszök, akik az uraság, az intézők elleni dühükben belelőnek a saját véreikbe, ahogy az a tejfeles szájú fasiszta kölyök megmondta?

Ilyenkor Szemes Ábris megint köpött egyet maga elé.

Hát akkor inkább vonják csak le a kárt. Vonják le abból a nyüves húsz pengőből, amit a krumplitörés idejére kap a csőzségéért. Inkább vonják le.

Legyen boldog az uraság! Amíg a boldogság tart! De még az intézőnél is jobban kirúgott a csöszökre. Mondta is múltkor az összejevetelen, hogy még az állat is jobb náluk. Az ilyenfajta szegény ember rosszabb az állatnál is, mert a saját fajtabelijét marja. Persze, ha összetartanak!

De az éhes ember elveszti a fejét. Egy pengőért aratja le a báró úr búzáját, megy a másik, az éhes ellen, aki egy pengő ötvenet kért érte, kiveri a falatot a szájából, a falattal még a fogait is néha. A báró úr pedig tavaly Pesten villát építtetett magának, az idén meg új autót szerzett, amellyel hamarabb ér Pestre, mint a gyorsvonat.

Tíz óra után Ábris körüljárta a kunyhó környékét, és az egyik madárijesztőre egy messzire ellátzó fehér rongyot aggatott. Aztán lassan visszament a helyére. Nemsokára mezítlábas, nagybajuszos, kopott inges emberek tartottak a kunyhónak. Szótlánul köszöntötték egymást, és behúzódtak a kunyhóba. Ábris ezalatt a vidéket szemlélte.

Nemsokára együtt volt mind a kilenc ember, akit Ábris összehívott, a pártember is megjött fél tizenegykor. Gyalog jött nagy-nagy kerülővel a városból. S mindjárt azzal kezdte, hogy két óra múlva rohannia kell vissza.

Ábris hatalmas görögdinnyét tett elé.

Magosi felcsillámló szemekkel szelte ketté a dinnyét, amelynek vérpiros belsejében, mint szénfekete gyöngysorok heverték az érett magok. Kínálta nagyban a többieket is. Ábris is intett a szemeivel, és egyszeriben mindenki úgy jól volt lakva, hogy senkinek sem akaródzott egy falatot se lenyelni.

Magosi ezután rátért a mai előadás tárgyára: a sejtépítésre.

Az emberek összébbhúzódtak az amúgy is szűk fekvőhelyen, és feszülten figyelték Magosi szavait.

- Hát ide nézzetek, elvtársak. Látjátok itt a tenyeremet? Látjátok, ugye? Hát ez az én piszkos, izzadságos, árkos-bokros tenyerem, ez itt a Fuchs báró háromezer hold földje. Ez meg itt - és egy kis szemölcsre mutatott - Szemes Ábris csőszkunyhója. A kunyhóban együtt ül néhány ember, mondjuk éppen kilenc, mind olyan, aki, hogy röviden mondjam, pontosan azért akar harcolni, ami Szovjet-Oroszországban van. Aki aszerint, hogy a Kommunista Párt mint parancsolja azt, az életét, családját, mindenét odaadja, ha a Párt, ha a munkásosztály és szegényparaszttság érdeke ezt így kívánja. Aki tud hallgatni, mikor hallgatni kell, hallgatni, ha tüzes fogóval tépik is a nyelvét, hallgatni, ha a gyereket szedik is darabokra előtte, ha a terhes asszonyát rugdalják meg előtte a tisztek vagy az intézők. Aki tud beszélni ott, ahol kell, aki mer beszélni ott, ahol muszáj, még ha tüzes fogóval tépik is ki érte a nyelvét, még ha darabokra szedik is érte a gyereket, még ha a terhes asszonyát is rugdalják meg előtte a tisztek és az intézők. Aki nemcsak a szájával, de tettekkel is kommunista.

Pillanatra szünetet tartott. A kilenc ember feszülten meredt Magosira.

- Hát az ilyen kilenc ember - folytatta aztán csendesen Magosi -, aki így összegyűl - ez a sejt. Ez az a mag, amely szervezi és vezeti a munkás- és szegényparaszt-tömegeket. De ahhoz, hogy ezt tehesse, ahhoz az kell, hogy maga a mag, a sejt kilenc igazi kommunistából álljon. Ha először még csak érzésben is, de csupa igazi kommunistából. Mert ez a mag olyan, mint a földbe vetett vetőmag. Ha a mag acélos, ha a mag tiszta, ha a mag makulátlan - olyan lesz a termése is. De ha a mag konkolyos, ha a mag csenevész, ha a magot penész eszi, akkor a termése is olyan lesz.

De még az igazi kommunista érzés sem elég. Kell ide még egy másik dolog is. Szervezni a harcot, összetartani, vezetni az embereket, új embereket behozni a mozgalomba, új sejteket szervezni. A csendőrség, a spionok, az intézők kémjei, az árulók elől jól elrejteni őket, de a szegényparasztok, a napszámosok, a cselédek számára hozzáférhetővé tenni őket. Ehhez is érteni kell, mégpedig nagyon is érteni kell hozzá. Mert ahol egy hiba akad, ahol egy könnyelmű ember akad, ott rászakad a baj a többire is, az egész sejtre, és még az egész Pártra is.

- Hát látjátok - mondta kis szünetet tartva a nagy csöndességben Magosi -, ez a sejt. Ha jól csináljátok a dolgot, akkor a sejt sok száz béresnek, cselédnek, szegényparasztnek, napszámosnak vezetheti, irányíthatja, megjavíthatja, meg is változtathatja sorsát.

A kilenc emberben nagyot mozdult a vér. De csak a szájuk száraz cuppanása mutatta felindultságukat.

- Ma még csak ilyen kukoricacsutkákból összetákolt kunyhó jut a szegénység intézőinek - folytatta Magosi -, de nincs messze az idő, amikor az orosz szovjetek, az orosz testvérek mintájára a magyar szegénység intézői is a főépületben fognak ülni. Nincs messze az idő, elvtársak!!

A kilenc ember, aki szorosan ült egymás mellett, rámeredt Magosira, kiszáradt torokkal, égő szemekkel hallgatott az éjszakában. Az orosz szovjetek messziben égő lángoszlopként lobogtak előttük, és előrevetették fényüket az ő útjukra is.

Csak jó sokára hozakodtak elő az első kérdéseikkel a városi munkásokkal való kapcsolatokról, a háborúról, a sejtről.

Azután megválasztották a titkárt, az új intézőt öreg Szemes Ábris személyében. Majdnem hajnalodott már, amikor elváltak.

Szemes Ábris elkísérte egy darabon Magosit, megmutatta neki a letarolt gabonaföldeken át a legrövidebb utat a városba.

Amikor visszafordult, már pitymallott.

Az ég alja rezgett, vibrált. Mint valami hatalmas szempilla alól, nyitotta szemét a nap.

Egymás után bújtak ki a homályból a fák, a földek, a homokbuckák, a kacsaringós ösvények és a részeg dülőutak. A levegőben hangtalan szárnycsapással keringtek a madarak, és a tarlókra csapatokban szálltak le a varjak.

A nap szeme mind nagyobb lett.

Néhány énekes madár is próbálkozott már, de hamarosan abbahagyta a trillázást. A nap még erőtlen volt ahhoz, hogy felkavarja a földek fölött úszó tompa szürkéséget.

Lent a domboldalokban sötéten aludtak a kunyhók.

Öreg Szemes Ábris büszkén lépegetett hazafelé. Most már nemcsak csősz volt a háromezres birtokon, de ma éjszaka óta a szegénység intézője is. Titkár.

Ha jól fogja intézni a szegénység ügyét, ha jól titkárkodik, ha úgy titkárkodik, mint ahogy az orosz testvérek titkárkodtak, ha a többiek a falun, a városban is úgy fognak titkároskodni, akkor ez a föld, ez a nagy karéj bőség az uraknak, és ez a nagy karéj éhség a szegénységnek, talán nem is olyan sokára gazdát fog cserélni.

Intéző ő mától kezdve, a szegénység intézője.

Mint a szétcsattanó tűz ült fel a nap a láthatáron. És egyszerre megritkult, megfényesedett a levegő, a fák, a föld, a mezők szint öltöttek, a füveken remegett a harmatcsöpp, a madarak nekiszabadultan dalolni kezdtek.

Ábris megállott egy pillanatra. Az ő szíve is megtelt madárfütttyel; csak füttyüljetek, csak daloljatok, sok bolond madarak, mától kezdve a szegénységnek is van már intézője!

Beért az első krumplivermek közé, de alig tett köztük vagy ötven lépést, amikor majd hogy kővé nem vált az ijedtségtől. Az egyik verem teljesen fel volt dűlva, a szalma szétszórva, körös-körül letaposott krumpliszemek heverték, mintha csorda taposott volna a verem körül. Odarohant a veremhez, nem volt abban egy szem krumpli se.

Kiverte a verejték a homlokát. Ez már nem a pusztá kétségbeesés műve volt, ez már olyan volt, mint a jól elgondolt, szervezett fosztogatás. Mit találjon ki erre, mit mondjon most az intéző segédjének, aki már a múltkor is azzal fenyegette meg, hogy kiteszi a szűrét? Hiszen, ha csak arról lett volna szó, hogy megint éheznie, kódorognia kelljen, dehogyis zúgolódott volna ő ez ellen. De most, ma éjszaka óta már egészen másról volt szó.

Ha most kidobják, akkor hol fog összegyűlni, hol talál olyan biztos helyet, mint amilyen az ő viskója volt, a kilenc ember és a többi, akik el szoktak jönni hozzá?

Széthull a sejt, mielőtt munkába kezdhetne.

Szinte futva érkezett meg a kis viskó elé. Berohant a kunyhóba. Az első gondolata az volt, hogy kilő egypár patront a levegőbe. De aztán még idejében meggondolta magát, hiszen ezzel csak idecsődítené a csőszöket, de majd aztán azok úgyis rávallanak, hogy a patronokat hajnalban lőtte ki.

Messziről most kocsizörgés hallatszott. Rögtön megismerte a kocsizörgést. Az intéző segédjének bricskája jött robogva a hajnali inspekcióra. Szemes Ábris hirtelen kihúzta magát. Már tudta, mit kell csinálnia. Nem, Szemes Ábris nem lesz a penész, a konkoly, a rozsdá, amely a magot elrontja.

A krumpliverem közelében csenevész körtefa állott, amelynek két karvastagságú ága szorosan egymás mellett szaladt.

Szemes Ábris ledobta a puskáját a földre, a ruháját a bicskával felszaggatta, a homlokát felkarcolta véresre, és a meggyfabotját úgy homlokmagasságban beleszorította a körtefa két ága közé. Amikor a bricska már egészen közelről nyikorgott, az egyik kezével jól kihúzta a megfeszült meggyfabotot, s aztán elengedte.

A bot suhogva pattant vissza, egyenesen homlokon verte öreg Szemes Ábrist, és odahullott melléje.

1932

DIPLOMÁS EMBEREK

Bár korán reggel megborotválkozott, és az álla körül ötször-hatszor is „utánakapart”, az arca mégis szürke és petyhüdt volt. Ruhája jó szabóra vallott s még gondosabb kefézésre, amitől a szálak alig észrevehetően elkoptak egy keveset. Puha kalapját hóna alá csapta: dús, körtefürtökben szétboruló, őszülő haja elegánsabb volt a legdivatosabb kalapnál.

Ahogy így a járda szélén a város felé sietett, és két gombra nyíló kabátjából kilengett tavaszi nyakkendője, azt lehetett volna hinni róla, hogy a hivatalába tart.

A sarkon egy divatáruüzlet előtt friss malterszag csapta meg az orrát. Az üzletből füttyszó és tompa kalapácsolás hallatszott ki. Megállott. Nézte a mészpöttyös állványokat, a kőművest, hogy milyen szeretettel méregeti a friss, piros téglát, hogy melyiket hova fektesse, kíméli, öleli a szemével, akár a meleg, illatos kenyeret.

Tehát mégis igaz. Elkezdődött. Előbb kicsiben, egy vékony válaszfallal, de majd jönnek a házak is; újra tele lesz a város tízemeletes, malterfröccsös tűzfalakkal...

Meggyorsította lépteit. Benézett minden utcába. Magas épületállványokat horgászott szemével, de meglegedett volna egy téglát szállító kocsival vagy egy cementhordókkal feldübürgő teherautóval is. Semmi hasonlót nem látott, de nem csüggedt el.

Rügyeztek a fák. A nap végigöblítette a Körutat aranykévéivel, besöpörte a rácsszerű kanálisokba a tavaszi csatakat. Képtelenségnek tartotta, hogy most, amikor az egész természet újra éled, a társadalomban ne történjen valami hasonló. Hisz annyi piszkos, repedezett, halálra ítélt ház volt ebben a nagy városban, annyi kifestésre, tatarozásra váró épület, annyi üres telek és annyi hajléktalan ember. A krízis, ez az újságok szerint kifürkészhetetlen betegség, egyik napról a másikra megennyhülhet, akár a természet. Az újságokban már írtak is ilyesmit; Amerikában már építenek. S ha ott elkezdődött, akkor miért ne kezdhetnék el itt is... Ha nem ma, akkor holnap, ha nem holnap, akkor legkésőbb holnapután, de az új építkezési hullámnak ide is el kell érkeznie... és akkor órá újból szükség lesz. A fontos, hogy addig kihúzza.

Közben odaért a körúti újság kiadóhivatala elé. A kirakatok már tele voltak aggatva betűmákos hirdetésekkel, amelyek előtt kis csoportok szorongtak. Végigfutotta a hasábokat. „Kétablakos bútorozott szoba” - ó, igen, egyelőre ez is megváltás lenne a számára a dohos szobasarak után, amelyben most élt mint ágyrajáró. Később persze kivenne egy önálló lakást, előbb kétszobásat, aztán, ha összeszedné a családját... „Olcso bútorok részletfizetésre.” Igen, havi negyven pengőt félretenni a bútorokra, kiváltani a feleséget a rokoni rabságból. „Zongorák, pianínók.” Zongorák, persze, erre is sor kerülne, felkutatni a régit, a fekete Bösendorfert, amelyet három évvel ezelőtt eladott Silbermann-nak, a régiségkereskedőnek. A fekete Bösendorfert, amely körül annyi könny folyt, annyi kétségbeesés tombolt, annyi harc volt a lányával, Alizzal, aki egy este elment hazulról, és most szárnyszegetten, összezúzva vergődik egy kabaré parkettjén... „Szobalány, szakácsnő, mindenek.” Igen, most rendkívül olcsó a munkaerő, elmennek a puszta kosztért szolgálni.

Az „Állást keresők” rovaton, amely több mint három teljes hasábot foglalt el, gyorsan átsiklott. Végül lent, a lap sarkában megtalálta, amit keresett. „Munkaalalom.” Amikor az alacsony hasábot megpillantotta, arca idegesen megrándult. Alig tíz hirdetés volt a rovatban. Mérnök - kutató az első vastagon nyomott szavak közt, de csak ügynököket kerestek, kétszáz pengő kaucióval, fizetőpincéket és jó megjelenésű urakat és hölgyeket diszkrét cikkek eladására.

Már csak egy hirdetés volt hátra. Olyan lassan csúsztatta le rá a szemét, mint ahogy utolsó tétjével bankot mondott játékos csúsztatta le a huszonegyesnél az egyik kártyát a másiktól. „Belvárosi cég keres megbízható, intelligens háziszolgát.”

Jelentkezni nyolc és kilenc között. Cím: Kossuth Lajos utca.

Állt megtágult szemmel. Nézte az apró betűket, „Intelligens háziszolgát”. Homlokán végigfolyt az izzadság. A reggeli nap melegen sütött sűrű, körtefűrtű, ősülő hajára.

Hirtelen arrébb lökte valaki. Jó ruha volt rajta, az arca is olyan volt, mint az övé. Gyorsan a zsebébe nyúlt, papírost s ceruzát vett elő, és izgatottan jegyzett: „Kossuth Lajos utca...”

Megijedt. Még egy pillantást vetett a címre, és dobogó szívvel kiverekedte magát az egyre növvő embergyűrűből.

Felugrott az első villamosra. Láta, hogy a másik is nekiiramodik, de lemarad a robogó kocsiról. - Tessék jegyet váltani! - jött feléje a kalauz. Leült nyugodtan az ablak mellé.

- A Keletihez. - Zsebébe nyúlt, és úgy tett, mintha pénzt akart volna előszedni.

- A Keletihez? - morgott bosszúsan a kalauz. A kocsiban nevettek. Gyorsan, kárörvendőn, volt, aki szívből, volt, aki csak a nevetés kedvéért. De a kalauz nem mert gorombáskodni. - Ellenkező irányban tetszik utazni, mi a hídnak megyünk. - Nem szólt semmit. Nem magyarázkodott. Megvárta, amíg a villamos megállt. Jó háromszáz méter főrja volt a másikkal szemben. Leszállott.

A villamosból nézték, hogy merre tart. De ő fűtyült az emberekre; esze ágában sem volt átvágni a túlsó oldalra. Rohant egyre gyorsabban a villamossal, amely gyorsan eltűnt nyitott ablakaiban néhány nevető és fejét csóváló emberrel.

Ezt az egyet megelőzte és ez a fontos, s mások még aligha látták a frissen kiragasztott hirdetést. S különben is „Intelligens háziszolga” - honnan vesznek nálánál intelligensebb alkalmazottat? Igen, ezt a hirdetést egyenesen az ő számára tették bele az újságba. „Intelligens háziszolga” - ez csak ő lehet, ő, a diplomás mérnök. Egy mérnök! „Megbízható, intelligens.” A zsebében levő előkelő bizonyítványokra gondolt, amelyek mind a megbízhatóságát dicsérték. Két kézzel kapnak majd rajta! Egyetemet végzett háziszolga? Hol találhatnak ilyet? Sehol!

A sarki órán még fél nyolc se volt. Öt perc alatt ott lesz. Első lesz, de ha második lesz is, lehetetlen, hogy ne vegyék fel. Elképzelte magát a háromkerekű motorbiciklin, elegáns posztóruhában, lapos sapkával a fején. Bajuszát angolosra nyíratja, modorával elbűvöli a vevőket, különösen biztató esetekben diszkréten visszautasítja a borraivalót, és célzást tesz a diplomájára. Lesznek, akik erre érdeklődni fognak iránta, tekintélye lesz, a főnöke feljavítja fizetését, jobb munkára osztja be, talán odaállítja a pult mögé, hálából javasolni fogja főnökének, hogy a kirakatba írja ki: „Hier spricht man deutsch.” „On parle français.” „English spoken.” Előrejut, osztályvezető lesz, mit lehessen tudni, talán cégvezető is. De ha csak a pult mögé kerül, vagy ha csak megkapja az állást, akkor is... akkor is meg van mentve... Ki tudja húzni néhány hétig vagy hónapig, amíg az építkezési hullám ideér Amerikából.

A sarkon beleütközött valakibe.

- Ostoba fráter, nem lát?

- Szemtelen fickó! Nekijön az embernek, és még ő... - De itt elállt a lélegzete... A férfi, akinek nekiment, a másik volt, az, aki lemaradt a villamosról, és aki most öt méterrel előtte rohant a járdán... Összeszedte minden erejét, de az ágyékába erős fájás nyilallott, nem bírta a tempót,

meg kellett állnia. És akkor a másik egy pillanatra hátradobta a fejét... Nyitott szájjal, lihegve nézett feléje, s még jobban meggyorsította a lépteit.

Kifújta magát. Utánairamodott. Nem, ez nem volt közönséges arc, ez az ember veszélyes ellenfele volt.

De a távolság nem csökkent közöttük. A másik most megállott egy üzlet előtt, és aztán gyorsan bekanyarodott az üzlet melletti kapun, az udvarba.

Fél perc múlva ő is odaért az üzlet elé, amelynek rácsos ajtaján kis cédula csüngött: „Jelentkezni az udvarról.”

Lihegve trappolt be a kapun. Gyökeret vert a lába. Egy lepántlikázott sárga vasajtó előtt vagy harmincan álltak már. Nekidültek a falnak, ültek a lépcsőkön, olvastak, bámészkodtak, hallgattak.

Nem tudta, ijedtség vagy fojtó nevetés kavargott-e a torkában. Csak akkor rettent fel, amikor valaki meglökte, és eléje került. Meg akarta kapni az eléje tolakodott ember kabátját: „uram, ez disznóság, maga elém állt...” De a nyelve odafagyott a szájpadlásához. Támoilyogva cipelte oda magát a hosszú, néma kígyó végéhez.

Fáradt volt, leült egy kiugró párkányra. Térdére fektette fejét. Csönd volt. Egyetlen szó sem esett. Csak időnként csattant fel a mély kapu garatából egy rohanva közeledő ember járása. Ám alig érte el az új jövevény az udvar első kőkockáit, járása megtorpant, s aztán pillanatokig, mint súlyos beteg lélegzése, kihagytak a léptei, hogy végül csoszogó, fáradt vonszolóddással, a sor végén egészen elcsendesüljenek. Nem tudja, meddig ülhetett így, talán el is aludt, közben arra ébredt, hogy a sor elején mozgás és kiabálás támadt.

- Intelligens ember! - kiáltott valaki gúnyosan. - Elém mer tolakodni! Elém, akinek négy gyereke van és a feleségem ágyban fekvő...

- Kikérem magamnak - így egy megbántott, sírós hang, - orvos vagyok! Érti! Orvos, egyetemet végzett ember. Maga tolakodott énelém!

Megkezdődött a felvétel. A sor közelebb húzódott az ajtóhoz.

Nemsokára kijött az első. Nem mondta, de mindenki látta rajta, hogy nem vették fel. Némán, érzéketlenül vették tudomásul az „örömhírt”.

Egyre sűrűbben nyílt az ajtó. Nőtt a mozgás. De ő fásultan csoszogott előre.

Amikor a tizenötödik is kijött, felbizsergett benne a reménykedés. A huszadiknál izgatottan megtapogatta iratait. Megfésülte a haját, megigazította nyakkendőjét.

Már csak öten álltak előtte. Magas, jól öltözött, vállas férfi volt az első. Negyven körüli arc, szőke, tömött angol bajusz.

Túl fáradt, öregedő arc. Nem, ki van zárva, hogy felvegyék. Remegve mustrálgatta a többieket. A közvetlen előtte álló nem volt veszélyes ellenfél. Üzletembernek rögtön látnia kellett, hogy szórakozott ember volt. A két közbeeső közül az egyik a „másik” volt, aki lemaradt a villamosról. Ez látszott a legveszedelmesebbnek. Energikus, intelligens arc. Alig harmincéves, állás nélküli ügyvédnek tartotta. Az ötödik valami pincérféle lehetett. Csámpás, cügos cipői befelé álltak, feltűrt gallérral, behúzott vállal, melankolikusán nézett maga elé. Ez sem volt veszélyes.

Most már egyre inkább hitt a sikerben. A fontos, a fontos, hogy kihúzza... A többi majd megy magától.

Szólították a következő öt embert. Beléptek a ládákkal megrakott, árka-dos helyiségbe, amely-nek egyik sarka üvegfallal volt elkerítve. Az üvegen át látta a könyvelőt, a magas széken, a ferde könyvpult fölé hajolni. Közvetlen az ajtó mellett kopasz, borotvált képű ember diktált. Feje olyan volt, mint egy csúcsos tők, és sárgán fénylett a villanylámpa alatt. Most odajött az üvegkalitka ajtajához, s lehúzta a homlokáról a csontkeretes szemüveget az orrára.

- Ismeri a szakmát? Mi a foglalkozása? Különórát nem fizetünk. Van bejelentett lakása? Adja ide az iratait. - Mindezt egy lélegzetre mondta, anélkül, hogy ránézett volna arra, akihez a kérdést intézte. Gépiesen elvette a feléje nyújtott iratokat, és tovább diktált a gépíró-nőnek: „...amennyiben a fenti hitelfeltételekre nem számíthatunk, régi szoros üzleti kapcsolataink dacára, kénytelenek lennénk... lennénk...”

Itt abbahagyta a diktálást, belenézett az iratokba, és aztán rögtön az iratok átadója felé fordult.

- Szóval, ön az. Ügyvéd. Volt tartalékos százados.

A tömött bajuszú férfi arca megrándult, de nem szólt semmit.

- Persze - folytatta a kopasz -, kissé szokatlan munka. Ezenkívül a feltételekkel is tisztában kell lennie. Reggel hétkor kitakarítani, nyolckor nyitunk, ebédidő egy óra, hatkor zárunk. Fizetés heti 13 pengő, de maga kivételesen kaphatja havonként is.

Rövid csönd támadt. - Elfogadom - mondta a tömött bajuszú férfiú.

- Tehát megállapodtunk. De vegye tudomásul, hogy ebben az üzletben én vagyok a kapitány, és maga a közlegény. - Nevetett a kopasz, s aztán odafordult a másik négyhez. - Maguk mehetnek. A többieknek mondják meg, hogy a dolog tárgytalan.

Kint néhány pillanatig nem mozdult senki. Aztán szótlantul láncszemeire bomlott az egész sor.

Együtt ment ki a „másikkal”. Nem szóltak egymáshoz. Mind a ketten el voltak merülve a saját gondolataikba. A sarkon a „másik” hirtelen kezet nyújtott neki. Ugyanazon a sarkon, ahol ide-jövet összezördültek. - Bocsásson meg, hogy goromba voltam. De rosszak az idegeim. Négy éve, hogy elvégeztem az egyetemet, és sose voltam még hat hónapig egyfolytában alkalmazásban.

- Nem tesz semmit - legyintett vissza fáradtan. - Én is ideges voltam. Maholnap ötven leszek. A családom...

- És én még szerencsés vagyok - mondta a másik keserű gúnnyal -, még nem volt módomban családot alapítani.

- Hát ilyen az élet, ilyen...

- Az élet? - nevetett fel élesen a másik és szeme furcsán égett. - Nem! csak ez az élet! Ez a szennyes, gaz, sötét, rabló, sorvadásos, ez a... - Itt hirtelen elhallgatott. Megszorította a vetély-társa kezét és elrohant.

Az építész sokáig nézett utána a tavaszi napsütésben, amely csak még penetránsabbá tette a feloszló város hullabűzét.

1936

A MEGMENTETT FALU

Mint egér az oroszlán kinyújtott mancsai között, kuporgott a falucska a hegy lábánál. A viskók egymás hegyén-hátán bújtak, nem úgy, mint a közeli lapályon, ahol mint a gyöngyöt fűzték föl a főutcák a lila meg sárga bokájú házakat. Amíg az erdőirtás tartott, került mindig valami a füst fölé. De már két éve üresen kormoztak mind a kémények.

Hatvanhárom udvar! Egyik szegényebb a másiknál. Mert, akinek pénze, lova volt, régen elvándorolt innen. Volt olyan, aki Argentínáig szaladt a nyomor elől. Az itthonmaradtak között eleinte nagy volt az özönlés a szomszédos városba, ahol egy vasgyár volt, mások a szőlőkben kerestek munkát, de akadtak, akik Pestig is felcsavarogtak. Nagy részük hamarosan visszajött, és a zörgő csontján kívül egyebet nemigen hozott magával.

Sokáig hiába volt minden siránkozás, lótás-futás az erdőtulajdonos vállalat irodájába, a falu fajvédő képviselőjéhez, a szomszéd falu papjához, aki minden második vasárnap áthajtott misére - segítség nem jött sehonnan sem. Már-már úgy látszott, végképpen el kellett pusztulniok, amikor egy pesti újságban *Mentsétek meg a színmagyar falut* címen egész oldalas cikk jelent meg a sárba és éhségbe süllyedt viskókról.

Napfényes őszi napon városi bricska állt meg a bíró háza előtt. Nem volt se ünnep, se vasárnap, és mégis a szomszéd falu papja és egy jól öltözött városi ember szálltak ki belőle. Tíz perc múlva a kisbíró összedobolta a falut, s a tisztelendő a tornácról beszédet intézett a néphez. Amit mondott, szebb volt a legékesebb prédikációnál.

- A falu nyomora felrázta az ország lelkiismeretét - mondta. - Megmentésére összefogtak írók, újságírók, képviselők és még sok más nagy urak a fővárosban.

Sokat törték a fejüket, hogy hogyan segítsenek a falun. Foglalkoztak a kérvényükkel is, amelyben földet kértek olcsó bérletbe. De úgy találták, hogy ennek nem volna sok értelme, mert már úgyis sok a termelő. Ehelyett úgy döntöttek, hogy a jó hegyi levegőjű falucskát híres üdülőhellyé alakítják át. Erre aztán a városi úr „megköszöri a torkát”.

- Atyámfia! Ide hallgassanak hát! Arról van szó, hogy havonta nyolcszáz pengő jusson a falunak.

Az emberek szeme megtágult. A sorok közelebb húzódtak a tornáchoz.

- A kereset könnyű, bárha eleinte kicsit szokatlan lesz. De nem kell megijedni, ez csak az első lépés az üdülőhöz. Vagyis, atyámfia, jól értsük meg egymást, arról van szó, hogy minden jóra való család kaphatna kosztba és kvártélyba egy teljesen ártalmatlan, csendes, kedélybeteg embert... Szóval értik, ugye? Nem bolondokról van szó, hanem lelkibetegekről, akik közt nem egy művelt úriember is akad...

A pap sietett kellemes, meleg hangjával szétoszlatni a hirtelen beállott jeges csöndet.

- Szokás dolga, híveim, minden. Ezek a szegény betegek már a légynek sem ártanak. Naphosszat elüldögélnek egy szögletben, vagy akár a kapu előtti padkán is. Isten szerencsétlen teremtményei ők, jóra való, hívő ember nem utasítja el tőlük a segítséget, különösen, ha ezzel saját magát is megsegíti.

A sorok közt alig észrevehető mozgás támadt.

Újra a városi ember beszélt.

- A koszt nem fontos. Legtöbbje amúgy se bírja már az ételt, és túletetni nem is szabad őket. Ugyanígy a hálással. Éjszaka ellesznek, ahol éppen hely akad. A fizetség nem nagy, de nem is lekicsinylendő. Számításba kell venni, hogy a betegek csak terhére vannak az államnak, nem fizet értük senki... Egyszóval minden beteg után havi tizenhat pengőt fizet az állam, azonkívül minden beteg megkapja a maga szalmazsákját, takaróját, két rend fehérneműjét, továbbá fél kiló szappant havonta és egy üveg keserű orvosságot, arra az esetre, ha a beteg nyugtalankodni találna.

A pénz említésére nagy gyűrődés támadt a nép között. Tizenhat pengő, ötven kiló kenyér havonta!

Aki tehát beteget akar magához venni, iratkozzék fel a bíró úrnál.

Így a városi ember.

- Dicsértessék! - így a nép, mikor a városi és a pap beültek a bricskába.

- Mindörökké, ámen - így a meleg hangú tisztelendő a meggördülő kocsiból.

Néhány hónapja már, hogy a falu úgyszólván csak a betegeiből élt. A legtöbb tényleg olyan volt, mint amilyennek a tisztelendő úr leírta őket. Bárgyú, szótlán bolondocska. Szegény emberek, akikért senki se fizetett, akikkel senki se törődött. Egy-két úri bolond is volt köztük. Családjától elrúgott szerencsétlen. Legérdekesebb volt köztük a sovány, kecskeszakállas Faluvégi Áron. A háború előtt jegyző volt valahol a széleken, s most a háború után nem akaródzott neki ottmaradni. Pesten bedugták valahova díjnoknak, de ott hamarosan leépítették. Egy marhavagonban nyomorgott, amíg meghibbant.

Faluvégi Áron mindennap írt egy beadványt rejtett sérelméről. Legutoljára már a pápának címezte a kérvényét. Elpanaszolta, hogy őt egy Varró Ignác nevű díjnok túrta ki az állásából, és hogy ez a Varró zsidó származású és kérte, hogy vegyenek próbát Varró véréből. Faluvégi reggel írta a kérvényeit, és felolvasta őket a tyúkoknak. A szárnyasokat kenyérmorzsával édesgette magához, és ezek úgy jártak utána, mint a csibék az anyjuk után.

Ha néha a lángtarajú kakas olvasás közben szórakozottan elkukorította magát, akkor Faluvégi mindig rettentő dühbe gurult.

- Maga pizok Kohn! - ordította ilyenkor Faluvégi, és a kecskeszakállá rezgett az izgalomtól. - Azt hiszi, nem tudom, hogy csak kakasra magyárosította magát?!

Azzal fújva, köpdösve otthagya a szétrebbent szárnyasokat, s rohant a szomszéd faluba a postára.

Faluvégin eleinte sokat nevettek az emberek. Azt lehetne mondani, hogy szinte egy kis vidámságot hozott a falu nagy sanyarúságába. De a többi betegekkel is megvoltak. Enni keveset ettek, magukat ették szegények.

Az első karácsony eltelt békében. De mennél inkább mentek bele a télbe, annál jobban elkomorodott az élet a házakban. Amikor pedig az egyik bolond kútba akart dobni egy feltűnően vörös hajú kislányt, lappangó nyugtalanság költözött a faluba. A bolondot elszállították a városba, s a kedélyek újra lecsöndesedtek. De az eset után most már egyre kevesebb nevetnivalót találtak a bolondjaikon.

Teltek a hónapok. Majd minden házban üldögélt valahol a sarokban egy csendes bolondocska. Egyiket-másikat még munkára is be lehetett fogni. Sok házra valósággal szerencsét hoztak. Mégis az egész falu föllélegzett, amikor a nappalok újra hosszabbodni kezdtek. Sokan

titokban úgy döntöttek, hogy a helyzet javultával visszaadják a bolondjaikat. De bizony az év leteltével a falubeliek nagy része megújította szerződését.

A második tél, mindjárt az elején, rosszul kezdődött. Az egyik beteg éjnek idején rágyújtotta a házat a gazdájára. Igaz, a tüzet gyorsan észrevették és eloltották, a beteget is elvitték, de azóta a parasztok egyetlen házban se hajtották nyugodtan álomra a fejüket.

De ki merte volna télvíz idején visszaadni a betegét? S nem kaptak volna mindjárt százan utánuk? Hiszen a szomszéd falubeliek már valósággal irigykedtek rájuk.

Elmúlik újból a tél - gondolták -, jön a tavasz, és aranyseprűjével kikergeti fejükből a sok rémséget.

De amikor egy asszony „szörnyet szült”, elhalkult az utolsó bizakodó szó is. Éjjel eltorlaszolták maguktól betegeiket, nappal kerülték őket. Tiltották tőlük a gyerekeiket, az állapotos asszonyaikat. Mégis egyre gyakrabban előfordult, hogy a gyerekek és az asszonyok felriadtak álmukból, különösen az olyan házakban, ahol a beteg éjjel nem nyughatott.

Sötét lidércnyomás ülte meg az egész falut. De túrni és bízni kellett, mert ebből a lidércnyomásból - amely mint valami óriás fekete emlő csüngött a falu fölött - éltek mindannyian.

Az emberek most még szótlanabbakká váltak. Észrevétlenül rájuk ragadt a betegek egynémely szokása. Eleinte szégyellték egymásnak bevallani, de később nyilvánvalóvá lett, hogy éjszaka majd mindegyikük kétszer-háromszor kikel az ágyból, megnézni, hogy nem gyulladt-e ki a ház a feje fölött.

Bizony, nehéz kenyér volt a betegtartás.

De elmúlt a második év is. Fellélegzett a falu. Talán ez az év munkát hoz. Véget ér a nagy csönd az erdőben, véget ér az a valami, aminek a nevét ők is megtanulták, és amiről a lapok úgy írtak, mint valami rettentő betegségről; véget ér a krízis.

De a krízis nem ért véget. S ősszel a falubeliek nagy része újból meghosszabbította a szerződést.

Ez az ősz még a tavalyinál is rosszabbul kezdődött. A betegek megváltoztak. Éjszaka nyugtalankodtak. Volt már tomboló beteg is köztük, de gazdája félt bejelenteni a dolgot, nehogy elveszítse a havi tizenhat pengőt. Félt, rettegett mindenki a téltől.

Aztán történt, hogy egy holdvilágos este Faluvégi Áron leterítette Szekeres Istvánt, a falu vénjét. Szegény öreg hiába hajtogatta, hogy semmi köze ama Varró nevű emberhez, és hogy minden őse tiszta keresztény volt.

Háromnapi megfontolás után a falu úgy döntött, hogy a gyilkosságot titokban tartják.

Attól féltek, hogy ha bejelentik a dolgot, elveszik tőlük a betegeket.

Szörnyű csönd ülte meg a lelkeket. Hangos beszédet, szívből szakadt kacagást nem lehetett többé hallani. Éjszaka egyre több volt a fekhelyén üldögélő, hallgatódzó ember. S lassankint a parasztok már maguk is olyan csöndes, lompos félemberekké vedlettek, mint a betegeik.

De a gyilkosság híre idővel mégis eljutott a csendőrök fülébe. Orvosi bizottság szállt ki a faluba, hogy a veszélyes betegeket kiválogassa, és elvigye a városi tébolydába.

Sorozásra nem vezették gondterheltebben a lovukat a falubeliek, mint most a betegeiket az orvosi bizottság elé. Mindenki dicsérte a maga betegét. Ilyen csöndes, olyan jóra való beteg.

Amikor aztán híre ment, hogy elszállítják a betegek nagy részét, az egész falu összegyűlt a bíró háza előtt. Először csöndben álltak az emberek, de aztán berepült az első kő az ablakon. A bizottság tagjai télikabát nélkül menekültek el, és a parasztok vasvillával meg fejszével kergették őket a határig.

Másnap a bizottság erős csendőri fedezettel jelent meg. Érkezésük hírére az egész falu bezárkózott a házakba. Eltorlaszolták a kapukat, az ajtókat.

A csendőrök erőszakkal nyomultak be a lakásokba. De mindenütt elkeseredett ellenállásra találtak. A betegek üvöltöttek, és gazdáik életre-halálra védték őket.

Az első féltucat ház után a városi tébolyda igazgató-főorvosa lefújta az attakot.

- Tömegpszichózis. Az egész falu meg van mételyezve - mondta. - Az esetet alaposan tanulmányozni kell. Példátlan a tudomány történetében.

A bizottság elvonult tanulmányozni az esetet.

S azóta csönd van a faluban.

Csak néha éjszaka vonít fel valaki a vackán, beteg-e, egészséges-e, ezt idővel majd a bizottság fogja eldönteni.

Fontos csak az, hogy a parasztok kenyere egy újabb télre biztosítva van...

1937

GERDŐ-ORSZÁG

Volt egyszer egy gyönyörű, mélységes-szélességes gerdő. A gerdő akkora volt, hogy tulajdonképpen más nem is volt a világon. A gerdőnek tehát nem volt se vége, se hossza, kerek volt és ezért el is nevezték kerek-gerdőnek.

Unalmas volt talán a gerdő? Nem, a gerdő nem volt unalmas. Óriás, kékvízű tavak terpeszkedtek benne, folyók cirógatták a hegyek bokáit - öreg, nagyon öreg hegyek voltak ezek, jóval túl a csiklandós koron, és csak méla mozdulatlansággal néztek le a ficáncoló hullámokra. A síkságok gazdagon és barátkozón nyújtóztak ki az ég aljáig, és ha kisütött a nap, az élet minden színében tündökölt.

A gerdősök túlnyomó többségben harkályok voltak, s kilenczizedét tették ki a lakosságnak. Az egytized pelikán volt, de ezek is megoszlottak kövér, még kövérebb és nagyon kövér pelikánokra, s ezen belül még magpelikánokra, háncspelikánokra és sárgapor-pelikánokra. Tudni kell azt is, hogy a gerdősök szétszórva éltek a gerdőben. Hogy miért szóródtak szét és telepedtek meg, ezt most nehéz lenne eldönteni, de tény, hogy erre vonatkozóan minden csoportnak hajszálpontos és hiteles feljegyzései voltak, amelyek minden tekintetben elütöttek a szomszéd csoport feljegyzéseitől, és éppen ezért átmentek a köztudatba. Továbbá, mintán a gerdő végtelen és egységes volt, a gerdőlakók elkülönítették a gerdőt. Evégből az okos gerdősök befestették a fákat. Csakhogy a fák tavasszal mind kizöldültek, ősszel meg mind megkopaszodtak. A gerdősök erre magukat festették be valamilyen olyan színre, amelyik különbözött a legközelebbi szomszédjaik színétől, és nem volt összecserélhető a legtávolabbi szomszédok színével sem. Mivel azonban annyi szín nem volt, ahány csoport, az egyes csoportok más színűre festették a kobakjukat, a hasukat és másra a karmaikat. Ám, hogy a tévedés mindenképpen kizárassék, az egyes terület lakói egymást nem gerdősöknek, hanem egerdő, begerdő, kegerdő, megerdő, tegerdő és hasonló nevű lakóknak nevezték el, és ezt olyan szigorúan vették, hogy egymást csak sértő szándékkal cserélték össze. De mivel az egyes egerdősök, begerdősök, kegerdősök még így sem voltak egészen biztosak abban, hogy az egerdősök nem kukkantanak-e majd be a begerdősök fái közé, amikor azok éppen szép begerdő-asszonyaikkal és gyermekeikkel foglalatoskodnak - ezért minden egyes gerdőország akkora falat épített maga köré, amelyet még a legjobb röptű begerdős vagy kegerdős sem tudott átrepülni. Ám mivel egyetlen gerdő-ország sem kívánt a másik mögött elmaradni - sőt mindegyik túl akart tenni a másikon -, az egyes gerdő-országok pontosan fél méterrel magasabbra építették a saját falukat, mint a szomszédos országok. S mivel minden ország másik ország is volt egyben, és mindegyik szomszédja a szomszédjának, a falak folyton nőttek, és a falakon folyton dolgoztak, és a falak alatt folyton szónokoltak, hogy: kicsi a falunk! Meg kell toldani egy fél méterrel!

De hát ez már csak így volt. A viszálykodás, szónoklás, falépítés mindennapi dologgá vált, nem volt ezen már semmi különös, s ettől a gerdősök, kegerdősök, begerdősök már egész jól megéltek, sőt! A viszálykodás állandósítására külön követeket tartottak fenn egymás tisztásein.

Egyszóval a gerdősök éltek a világukat, persze ki-ki a maga módján.

Így például a pelikán gerdősök átlagban - úgy lehet mondani - meg voltak elégedve sorsukkal, és ez kifejezésre is jutott gömbölyded hasuk révén. A gömbölyded has különben is államalkotó jellemre vallott, és az államalkotó jellem viszont - mint köztudomású - kigömbölyítette a hasakat. Ezek a pelikán-gerdősök a gerdő legnaposabb, legszebb területén éltek, s lúdtalpak

lévén, nem fáraszthatták magukat se túlságos gyaloglással, sem pedig fölös mozdulatokkal. Egyébként is, súlyos és nagy hasuk miatt alkalmatlanok voltak a röpülésre is, és éppen ezért az ő foglalkozásuk nem lehetett egyéb, mint hogy a mások munkájából éljenek. Mert ugyebár szörnyen nevetséges lett volna még elképzelni is, hogy a nagyhasú, lúdtalpú pelikán-gerdők maguk keressék meg a mindennapi magjukat. Ez annyira nevetséges volt, hogy aki ezen nevetni merészelt, az azután egész életében sírhatott egy kivájt és gondosan elrácsózott tölgyfa törzsében.

Na, de hát ez igazán világos volt. Hiszen pelikán-gerdős aránylag kevés volt, harkály-gerdős pedig annál több, sőt mi több, a kelletténél is jóval több. S a kevés számú, szegény pelikán-gerdő még arra sem lett volna képes, hogy önmagát eltartsa, nemhogy a harkály-gerdősöket. Ezzel szemben a rengeteg harkály-gerdő játszi könnyedséggel hizlalhatta a szerencsétlen pelikán-gerdőket.

Tisztességes, jóra való harkálynak eszébe se jutott ilyesmin fennakadni. A tisztességes harkály már korán reggel felkelt, megette a fél magját, ivott rá egy csöpp harmatot, rendbe hozta a csőrét, tollát és családotól megindult munkahelyére. Ott aztán aszerint, hogy magfejtésre vagy hánicsgöngyölítésre volt beosztva, felszállt a harkály-munkavezető útmutatása szerint a gyártelepre, és nem kímélve a csőrét, dologba fogott. Szórta le a fákról a magvakat vagy a hánicsot, vigyázva, hogy azok pontosan a felesége és gyerekei kötényébe hulljanak, és közben meg ne sérüljenek (a magok persze). De a tisztességes harkály még sok minden egyébre is ügyelt. A tisztességes harkály munka előtt evett, ivott és üritett, munka közben nem nézett se a feleségére, se a más feleségének tollazata alá, nem érdeklődött a szomszédjainál sem aziránt, hogy mint élnek azok, mit ebédelnek, s elégedettek-e sorsukkal - ez volt egyébként a legnagyobb bűn, amit egy tisztességes harkály elkövethetett -, hanem ereje megfeszítésével hántotta a hánicsot, illetve fejtette a magvakat. De ez természetesen még édeskevés volt ahhoz, hogy valakit igazán tisztességes harkálynak tartsanak. Mert az igazán tisztességes harkálynak tilos volt - jobban mondva felháborító volt még annak a gondolata is, hogy a kifejtett magvakból akár csak egyet is lenyeljen, avagy a hánicsokból egy gilisztányit is elcsenjen. Persze, ez nem volt könnyű egy harkály számára, aki csak egy fél magot és egy csöpp forrásvizet reggelizett, s aki hajnaltól-borulásig friss, kövér magokat fejtett, mégpedig a tulajdon csőrével, amely tudvalevőleg a tulajdon gyomrába vezet, a harkály mindig éhes gyomrába. De a tisztességes harkálynak mindez nem okozhatott komoly nehézségeket. Ellenkezőleg! A tisztességes harkály gondoskodott arról is, hogy a felesége köténye se lyukas ne legyen, se pedig rejtett zsebekben ne bővelkedjen. Ebben egyébként a harkály-felvigyázó is segítségére volt. Valamint arra is ügyelnie kellett, hogy a harkálygyerekek se emeljenek el egy-egy ingerlően meztelen magocskát, amiben a harkályfelvigyázó ugyancsak nagy segítségére volt. Általában a tisztességes harkály-apa felelt a családjáért is, és tudta a szabályt, amely mindenfelé ki volt írva, és az összes sarkokon ki volt fűtyülve. Ez a szabály pedig egész egyszerűen úgy szólt, hogy tíz egyenlő eggyel. Azaz, a tisztességes harkály örüljön, ha tíz friss mag fejében egy rothadt magot kap cserébe a fatulajdonos pelikánoktól. Mert minden tisztességes harkálynak tudnia kellett, hogy az a fa, amelyen ő, az ő ősei és azok ősei születtek, éltek és elhaláloztak, nem az ő fája, hanem a pelikánoké, akik életükben még nem röptek fel fára. Csak egy rosszindulatú vagy zavaros fejű harkály követelhetette, hogy a pelikánok lúdtalpak és nagy hasuk dacára felszálljanak egy magas fára, és ott nyaktörő munkával magot vagy hánicsot termeljenek. A tisztességes harkálynak ilyesmi eszébe sem juthatott. Csak a bolond vagy a gaz, a buta, galád vagy elvizezett vérű harkály gondolhatott mást és tagadta, hogy a frissen termelt magok veszélyesek a szervezetre, s hogy azokat a harkály családnak el kell szállítania a tisztásra, és ott be kell őket cserélnie kiszáradt, elrothadt, megposhadt magokra a pelikánoknál. Éppen ezért a gondos, tisztességes harkály-apa már kiskorukban megmagyarázta gyer-

mekeinek, hogy mik a becsületes harkály-gerdők kötelességei. Az öreg harkály-apa kézen fogta ifjait, és sétára vitte őket a nagy tisztásra, amelyen hosszú sorokban húzódtak a kis, nagy és egész nagy pelikánok mag- és hancshalmi, amelyek valami vékony, átlátszó valamivel voltak csak elválasztva az éhes harkályfiókáktól. (Hogy a harkályfiókák is állandóan éhesek voltak, ez természetesen a harkályfajta telhetetlen természetével függött össze.) Persze ezt a vékony, kemény valamit minden harkályfióka át tudta volna ütni egy enyhe csörkoppintással, és utána jóllakhatott volna a kiállított magokkal, és vihetett volna haza annyi hancsot, amennyi az új fészekhez éppen szükséges lett volna. De az öreg harkályok más véleményen voltak, és felhívták az ifjú és tapasztalatlan harkályfiókák figyelmét a halmok mellett ácsorgó kihízott alakokra, akik bár szintén madarak, sőt állítólag valamikor harkályok voltak, most mégis inkább keselyűkre hasonlítottak.

Előfordult persze, hogy a tapasztalatlan harkályfiókák nem értették meg rögtön az apai magyarázatot. - Hogy lehet az - kérdezték tágra nyílt szemmel, hogy az a madár ott ül a nagy halom mag mellett, és nem eszik a magból?

A harkály-apa ilyenkor nagyot sóhajtott, és azután mondta:

- Ez azért van, ti tapasztalatlan, szerencsétlen harkálygyerekek, mert az a madár nem szereti a magot, hanem a tapasztalatlan, szerencsétlen harkálygyerekeket szereti, akik annyira szeretik a magot, hogy ilyen butaságokat kérdeznek.

A harkályfiókák ilyenkor odabújtak apjukhoz, de egy pillanatra sem vették le szemüket a kövér madárról, amelynek nem maggal, hanem fiatal harkályokkal volt tele a hasa. A keselyű álmos, közönyös ábrázattal nézte az ijedt harkályfiókákat, ásított, megmutatta hatalmas tépőfogait, s megvakarta óriás, kampós körmével kócos feje búbját.

Több aztán nem is kellett a kis harkályoknak. Sírva fogadták meg, hogy világeletükben tisztességes harkály-gerdők lesznek, és nem hoznak szégyent apjuk ősz harkályfejére.

Nahát, ebben a gerdővilágban, annak is a szélén, ahol csupa napon aszalódott, félkarú, villám-borotválta fa ácsorgott, lakott egy öreg harkály-gerdő család. Úgy hívták őket, hogy Éhengerdiek, mert hát nem nagyon bővelkedtek semmi jóban. Szegény Éhengerdinek hancstépő volt az egész pereputtya - a sok hancsfejtéstől már nagyon elkopott a csőre, életlen, fájós szerszám lett belőle, rosszul hántott, gombolyított - felmondta a szolgálatot. Pedig szegény Éhengerdinek nagy családja volt. Hat kiskorú, neveletlen fia és beteg felesége. Éhengerdi - látván, hogy kinézik a gyártelepről - elment hát a köszörűshöz, és kiköszörültette a csőrét, de úgy, hogy még véres bajusz is maradt a csőre alatt, de még a szemébe is tüzes könny szökött. De nem tartott ám ez se sokáig, mert a csőre most már még gyorsabban elkopott, és a munkafelügyelő harkály urak már nagyon sandítottak az öregre. Elment hát szegény Éhengerdi újból a köszörűshöz, rárakta a szikrázó köre a csőrét, és most már véres könny jött a szeméből, de tűrte, mert muszáj volt. Elment aztán még a fodrászhoz is, mert nagyon megöszült ám szegény, és befestette a feje búbját selymes feketére, szemébe meg csöppeket adatott, amitől azok megint fiatalosan ragyogtak.

Dolgozott is újból, a felügyelő urak nagy bámulatára. De jaj, ez se tartott sokáig. Kopott, aszott szegény Éhengerdi csőre, és már olyan kicsi lett, mint egy hónapos gerdőfiókáé. S egyszer aztán megtörtént a nagy baj. Szegény Éhengerdi egy háromméteres hancsgöngyöleggel éppen át akart repülni egy magas fáról a hancstelepre, amely a pelikánok tisztása mögött feküdt. Már épp a napos mező fölött úszott, amikor nagy szél támadt, kitepte a hancsot Éhengerdi kicsi csőréből, és ráfújta egy pelikán-gerdő nejének fájós lábára, annak is a legfájósabb bütykére. Szerencsétlen Éhengerdit rögtön torkon ragadta egy posztoló keselyű-gerdő, és se szó, se beszéd, bezárta egy berácsolzott tölgyfa odvába. Még az volt a szerencséje,

hogy egy ilyen jó keselyű ragadta torkon, mert különben egy föld alatti barlangba is kerülhetett volna. Éhengerdi - mivel a pelikánnő csak titkos felesége volt a pelikán-gerdőnek, aki emiatt nem csaphatott nagy lármát - megúsza néhány véres karcollással, hasbarúgással, tollkitépéssel és kétheti kemény székllettel súlyosbított áristommal. Ugyanis ez a gerdő-ország abban különbözött a szomszéd országtól, hogy kemény fekvés helyett kemény széklletre ítélte a vétkeket. Ezt az okos baglyok sütötték ki, akik általában nagy becsben állottak a pelikánoknál, mivelhogy az összes ilyen okos dolgokat ők gondolták el. Erre mindenekelőtt nagy fejük predesztinálta őket. Az okos baglyok például mostanában már azt is bebizonyították, hogy egy kiszáradt, megrothadt mag nem is tíz, de pontosan tíz és fél maggal ér föl. Mindezt a baglyok annál is inkább állíthatták - mégpedig a lehető legtárgyilagossággal -, mert fogalmuk sem volt a gerdő igazi, nappali életéről. Ők éjjel gondolkoztak, szülték okos tanácsaikat, aminek fejében a pelikánok megengedték, hogy a gerdő bizonyos lakófajtaikat elfogyaszthassák. Ilyeténképpen, mint nem magevők, valóban pártatlanul állíthatták, hogy a pelikánok a leghumánusabb lények a gerdőben, mert tíz és fél friss mag helyett csak tizet követelnek a harkályoktól.

Szegény kopott csőrű Éhengerdi csupa vér volt, csupa könny, csupa förtelem. Szeme, mint az elfonnyadt borsó, csőre elkoszosodott, s véres genny ült ki a szélére, megritkult fejtolla belecsüngött megsoványodott arcába, két felhúzott válla, mint két szuronyhegy. Sírt naphosszat szegény kopottcsőrű, hiszen otthon a sok gyerek s a felesége, aki már hónapok óta nyomta a háncsot. Miből éltek, mit ettek az örökké éhes harkálygyerekek? Kicsi csőrükkel már talán rá is koppantottak a vékony, átlátszó valamire, amely mögött a maghalmok hevernek, s talán már be is temetkeztek a keselyűk gyomrába. Sírt, sírt az öreg Éhengerdi, és ráncos lett az arca, mint ősszel a fagyosra fűjt dűlőút, és tele lett a haja fehér pihével, mint télen a mező. S ekkor belátogatott kopottcsőrűhöz egy lebernyeges denevér.

- Ejnye-ejnye - mondta -, férges a te lelkiismereted, különben nem öszültél volna meg ilyen gyorsan. De nagy is a te bűnöd, övéiddel és a Nagy Rokonnal, és ezért vezekelned kell.

Mert tudni kell, hogy e denevérek még a baglyoknál is eredetibben dolgoztak. Az ő elemük is a sötétség volt, és nagy mesemondók lévén, azt terjesztették, hogy amikor nagy a szél és a fák keservesen nyikorognak, hogy akkor a Nagy Denevér mérges a harkályokra, mert azok azon törnek a fejüket, hogy miért hever a sok mag a pelikánok átlátszó kemény valamije mögött. De azt is elkürtölték, hogy a dühös szél, a maró hideg, a heves eső mind a Nagy Denevér szárnya alól jön, amely ha eltakarja az eget, éjszaka lesz, s ha megtolja a napot, hajnalodik. Mert a Nagy Denevér vagy ahogy ők nevezték, a Nagy Rokon, rettentő erős és könnyen haragra gyúl. Közben azonban megsúgták a harkályoknak, hogy a dolog azért mégsem olyan veszélyes, mert ők sok mindent kieszközölhetnek a számukra a Nagy Rokonnal. Így például azt is, hogy haláluk után ne kelljen magot vagy háncsot fejteniük. Fontos csupán csak az, hogy a harkályok tiszteletben tartsák a törvényt, amely szerint három szent dolog van a világon: A Nagy Rokon, a Kis Rokonok (a denevérek) és a Távoli Rokonok (a pelikánok). Nahát ez csak elég egyszerű volt, és ezt minden harkály, még a legbutább is, megjegyezhetette magának - persze, ha akarta. Ha nem akarta, akkor természetesen nem jegyezhetette meg, de ezt a harkályt viszont a denevérek jegyezték meg maguknak.

Egyszóval Éhengerdinek el kellett ismételnie háromszor a szent motyogást, amely úgy szólt: én hiszek a Nagy Rokonban, hiszek a Kis Rokonban, a Távoli Rokonban, hiszek a tíz egyenlő egyben, és ha nem hinnék, akkor legyen ilyen meg amolyan, de még ennél is amolyanabb, sőt emilyenebb. Ezután szegény kopottcsőrűt újra kiengedték a gerdőbe. Egy keselyű jobbról, egy meg balról kísért a sarokig.

- Mars hát! - és ráverték az öreg harkályra, mert az nem tudott sietni. De a magasba se tudta magát feldobni, és ezért csak ment-ment, billegett a földön, neki-nekidobva magát a levegőnek, de mindannyiszor visszazuhant a porba. Nagy kerülővel, megzúzottan cipelte magát rejtett utakon hazafelé, de még félúton se volt, amikor a Nagy Rokon széttárta szárnyait és besötétedett. Éhengerdi minduntalan nekiütődött a fáknak, míglen kábultan leroskadt egy vastag, poros hátú útilapu alá. Ott pihegett elveszetten, és kopott csőrét ráejtette nyomorult mellére. Sírt, mint egy kis harkálygyerek, és igazat adott a Kis Rokonnak és a keselyűknek, mert szörnyű, szörnyű volt az ő bűne övéivel szemben. El is határozta, hogy ezentúl még szorgalmasabb és elővigyázatosabb lesz a munkában, és soha többé nem fogja ráejteni a háncsot a pelikánok tisztos feleségeinek a tyúkszemére.

Amint így sírdogált, egyszer csak vad rikkantást hallott, majd éles szárnycsattogást. Egy kemény madárcsőr leütötte feje fölött a laput. Nagy, inas lábú, égő szemű madár állott vele szemben. Micsoda madár volt ez! Harkály is volt, meg nem is. Csőre éles, szeme mint tüzes kő, tolla acélkék, hangja csengő és kegyetlen.

- Mit keresel itt a lapu alatt? - mint jeges szél süvített Éhengerdi arcába a kegyetlen madár hangja. Jaj, de dobálódzott szegény kopott csőrű Éhengerdi szíve a melle csontkalitkájában, jaj, de elfogta a félelem.

- Ne bánts engem, idegen madár! Kopott csőrű, szerencsétlen semmirekellő vagyok csak, akinek már senki sem veszi hasznát az életben, és ezért csak terhére vagyok a tiszteletre méltó pelikánoknak, akikkel szemben rettentő bűn terheli lelkemet, mert egy háncsot ráejtettem egy pelikánnő bütykére. Jaj, jaj, irgalmazz, jó madár!

Ilyen jól megtanulta Éhengerdi a leckéjét, s az idegen madár szeme mégis olyan lett, mint a belülről tüzelő rubin.

- Nem igaz! - rázta meg szép, vad fejét a madár. - Nem ez vagy! Nem vagy te semmirekellő! Gyere utánam!

Kopottcsőrű ezt annyira nem értette, hogy meg sem ijedt attól, amit a madár mondott, hanem a nyomába szegődött.

- Éjszaka nagy szél lesz, sok eső, tüzes hideg, szárnyak nélkül nem érsz haza. Nálam fogsz meghálni - mondta a nagy madár, és bevezette Éhengerdit egy barlangba. A barlang tele volt szagos, puha hánccsal és kábító friss magvakkal. Szegény kopott csőrű szédülten roskadt le az egyik sarokba, amely fölött kis lyuk volt, s azon mint megtámasztott létra dűlt be a holdsugár.

- Egyél a magból! - mondta az idegen madár, és csőrével tíz magot pöckölt Éhengerdi elé. Tíz zöld, bódító illatú magot. Ó, ismerte ő jól ezt a szagot, hiszen milliószámra vitt ilyen magokat a csőrében a pelikánokhoz, hogy rothadt, bűzös magokat kapjon értük cserébe. Szegény kopottcsőrű torkát összefogta a félelem. Nyers, friss, nem rohadt magot enni! Kihívni a baglyok, denevérek, a Nagy Rokon, a Távoli Rokonok haragját? Nem, nem ehetik a magból, ő élni akar, ő a halála után a Nagy Rokon jobb oldalán akar majd friss magokat enni.

Sírt az éhség Éhengerdi gyomrában, de mégsem mert a friss magokhoz nyúlni. Az idegen madár dühbe jött, és rárikkantott a kopottcsőrűre.

- Egyél, amíg szépen mondom, mert kipöndörítlek az éjszakába.

De ettől Éhengerdi még jobban félt, mert kint csattogott az eső, összefonta vizes kötelekkel az eget a földdel, és tüzessárga mennykövek száguldottak mindenfelől. Szegény kopottcsőrű mit tehetett mást, mint hogy bekapott egy friss magot, s mivel most már úgyszólván bűnözött, és a mag csodálatosan zsongott a gyomrában, megette a többit is. Csak amikor végzett a tíz maggal, és valami boldog-félelmes szédültség fogta el, látta, hogy mit tett.

Friss magot evett! Tíz zöld magot egyszerre, holott egy rohadt magot se érdemelt meg. Kihívta maga ellen a Nagy Rokon rettentő haragját.

De nem mert sírni, csak magában zokogott, félt az idegen, vad madártól. Behúzódott a sarokba, a puha háncsok közé. Bűnös bizsergés futott át testén, de az ereje is, mintha visszatért volna. Valahogy egész jól érezte magát a nagy vétke dacára. Az idegen madár is behúzódott a szemben levő sarokba, de nem aludt. Kopottcsőrű látta, hogy a két szeme, mint két véres csöpp égett a sötétben.

Reggelre elállt az eső, kékllett az ég, és benézett a kis lyukon a barlangba. Kopottcsőrű soha még ilyen erősnek, ilyen fiatalnak nem érezte magát. Kereste az idegen madarat, de az nem volt sehol. Csak rengeteg friss, harmatos mag hevert ismét a sarokban. Meztelen, szépséges mag! Szegény kopottcsőrű most már nem bírt magával, s megette az egész halom magot. De már jött is az idegen madár. Hátán szörnyű nagy zsák csüngött, szakasztott olyan, mint egy pelikán tokája. Kiborította a zsákot a földre, s íme, abból szépséges, tündöklő magok gurultak elő, mint friss borsószemek a hüvelyből.

- Egyél! - nevetett győzelmesen az idegen madár. - Egyél!

Kopottcsőrű evett. Részegre ette magát és énekelni kezdett. Azt énekelte, amit a pacsirtáktól hallott, hogy:

Ej be jó, ej be jó
Harkályélet jaj de jó.
Ej be szép, ej be jó
Ojo-jo-jo, jaj de jó!

Ám az idegen madárnak nem tetszett a pacsirtáktól tanult ének. A vad madár kiröppent a barlangból, és a szédítő magasban harsány dalba kezdett.

A pelikánok megölték anyámat
A keselyűk megették apámat
A baglyok széttépték testvéreimet
A pacsirták elcsábították kedvesemet
A szíve zöld mag volt,
A szeme kék bogyó,
A tolla fekete, fekete, fekete
És a lelke harmat.
Tűz! Víz! Szél!
Jertek!
Segítsetek!
Megölni a pelikánokat!

Veszetten keringett a madár a fák fölött, irtózatossuhogással, egyre bolondabban és azután, mint kilőtt nyíl, eliramodott. Amikor visszatért, tele volt a csőre pelikántollal. Diadalmasan szórta szét zsákmányát a levegőben, és kitért szárnnyal dalolta:

Tűz! Víz! Szél!
Jertek!
Segítsetek!
Megölni a pelikánokat!

Kopottcsőrű irtózva nézte, amint a vad, idegen madár hatalmas köreit róva, szórta a pelikánok tollát a magasból. Végre leszállt a madár a barlangba, és megparancsolta kopottcsőrűnek:

- Most pedig eridj utadra, és hirdesd mindenütt, hogy él a gerdőben egy madár, amely zöld magot eszik, és amit a pelikánok tokájában hord haza, és aki üzeni, hogy a tíz nem eggyel, hanem tízzel egyenlő, és aki üzeni, hogy a pelikánok rohadt magvai elmérgezik a harkályok életét, és aki üzeni, hogy minden harkálynak friss, harmatos maggal kell élnie, mert a zöld magnál csak a szabadság édesebb.

Szegény kopottcsőrű, maga se tudta már, hogy mit beszél, amikor megígérte a vad madárnak, hogy hirdetni fogja a zöld magot és a szabadságot. Hiszen most már két ígéretet is tett. Az egyiket a fa odújában: hogy a rohadt magot fogja dicsőíteni, a másikat a barlangban, hogy a harmatosat. Kétségbeesetten úszott a levegőben hazafelé, de arra a gondolatra, hogy nem-sokára látni fogja övéit, megnyugodott.

Elérte a kopasz, kiszáradt erdőszélet, és már látta is a saját fáját s az üreget és aztán zsupsz, bevágódott a fészkebe. De a fészke üres volt, s a felesége hánca is rettentően üres, mint egy eltávozott fekhelye. Szegény kopottcsőrű röpködött szomszédától szomszédig, de a feleségét már nem tudta életre kelteni, sem a gyerekeit megtalálni. Sírt és verte a fejét a fészek oldalához, mert most már világosan látta, hogy ez a Nagy Rokon szörnyű büntetése volt. S egyszer csak rettentő szárnyzuhogás támadt, két hízott keselyű dugta be fejét a fészekbe.

- Hol jártál, te gazember, te feleség éhenhalasztó, gyerekeidet világgá szalasztó! Valld be, hogy az idegen madárnál voltál!

Szegény kopottcsőrű nem merte se azt mondani, hogy igen, se azt, hogy nem, tehát csak sírt.

- Nyisd ki a csőröd! - rivalltak rá a keselyűk. - Hát persze, hogy magszesz szaga van! Zöld magszesz szaga! Na, megállj, te friss magevő, te Nagy Rokon-tagadó, te ilyen-olyan részezes dologkerülő! Majd megtanítunk móresre!

Éhengerdi még csak annyit se mondhatott, hogy bú, máris rettentő ütést érzett a feje búbján.

- Gyere elő, te családirtó!

Azzal az egyik keselyű megragadta kopottcsőrűt, és kirántotta a fészekből, majd kerek vasgyűrűt húzott a lábára, és annak páráját a saját lábára erősítette. Így röptek az erdő felé.

- Most pedig vezess bennünket az idegen madár fészkehez, mert különben jaj az életednek!

Kopottcsőrű mindent megtett volna, csak ezt nem. Mert hiába, de ezt nem tehette, nem árulhatta be az idegen madarat, aki őt úgy megvendégelte. Ezért hát csak sírt és hallgatott. Huj, de megdühültek erre a keselyűk. Fejjel lefelé röptették Éhengerdit, s mikor ez se használt, vitték a föld alatti üregbe, ahol fel és alá járt egy kövér keselyű, és rettentőket morgott maga elé, s a szeme majd kifordult az arcából, amikor meglátta kopottcsőrűt.

- Te vagy hát az a híres?! - kiáltotta, s úgy tett, mintha ismerné Éhengerdit. - Te vagy az a nagy legény? - s azzal úgy vágta mellbe a karmos lábával Éhengerdit, hogy az nekizuhant a falnak, amely tele volt szurdalva hegyes harkálycsőrökkel. - Micsoda, még te káromkodsz! - rijjant fel a keselyű, amikor kopottcsőrű nagyot jajdult a fájdalomtól. - Hű, az anyád nagy rokonját! - Azzal lehúzta a sarkantyúját, szétfeszítette vele Éhengerdi csőrét és ráordított: - Most aztán pofázhatsz! De pofázz is, mert ha nem felelsz arra, amit kérdezek tőled, akkor jaj az életednek.

Bélyegzős hánctekercset vett elő, amelyen ez állott:

„Gerdészeti főgerdőség. Friss mag elleni harci alosztály.”

Kihegyezett fiatal harkálycsőrrel - amelyet előbb bemártott egy öreg harkály fejébe, írni kezdett.

- Hogy hívnak, amíg szépen kérdelem?

De szegény kopottcsőrű nem tudott felelni, hiszen fel volt feszítve a szája.

- Micsoda, te nem felelsz? - kiabált a köpcös keselyű. - A pofád sötét rokonját!

Szegény Éhengerdi kínjában csak a szárnyait emelgette.

- Mi a szösz!? Te szökni akarsz? Hejnye, a friss magevő árgyélusát annak a körmönfont fajtádnak. Na, megállj csak!

Elkapta a kopottcsőrűt a mellénél, feldobta a magasba, megforgatta, újra feldobta, bekapta a csőrébe, rácsukta a csőre két felét, mint a koporsót, s belevágta Éhengerdit a falba. Kopottcsőrű, mint valami rongydarab, csüngve maradt egy hegyes harkálycsőrön.

- Ellenálltál? A hatalomnak! - bömbölt a köpcös keselyű. - Te bűdös vizesvérű! Majd kinyitom én a pofádat! - belefűjt egy háncssípba, mire föntről egy tüzes harkálycsőr ereszkedett le, amely olyan hegyes volt, mint egy tű. Kopottcsőrű akkorát ijedt, hogy a sarkantyú kiesett a szájából.

- Jaj, jaj, nem állok ellen! Jaj, nem állok ellen!

Most jött csak méregbe a köpcös.

- Szóval idáig ellenállottál? - Azzal felrántott lábára egy vastag háncskesztyűt és szurkálni kezdte a tüzes csőrrel Éhengerdit.

A harkálycsőr olyan tüzes volt, hogy Éhengerdiben forni kezdett a vér.

- Majd kiölöm én azt a vizes lelkedet! Megmondod-e végre, hogy hol rejtőzik az idegen madár?

Csupa égő seb volt szegény kopottcsőrű teste, és minden egyes seb, mint egy kiáltó száj, kérlelte kopottcsőrűt, hogy árulja el az idegen madár rejtekét. De Éhengerdi erre sohasem lett volna képes.

A köpcös keselyű már egész feketére pörkölte kopottcsőrűt, olyan feketére, hogy csak a lelke maradt meg fehérnek, s úgy összeszurkálta, hogy már nem volt hova szúrni a tüzes csőrt. De jómaga is alig állt már a lábán. Odatámolygott a sarokba, a nagy háncsdézsához, belemártotta fejét a másodrangú magszeszbe, ivott egy hosszú kortyot, s elhatározta, hogy cselhez folya-modik. Visszament az aléltan csüngő kopottcsőrűhöz, és mézesmázosan kérdezte tőle:

- Hát a fiaid nem is érdekelnek? Azokra nem is vagy kíváncsi?

Éhengerdi kinyitotta szemét...

- A fiaim, hol vannak a fiaim...

- Ha elárulod az idegen madár rejtekét, idehozom a fiaidat.

Szegény kopottcsőrű érezte, hogy a végét járja. Ha még egyszer láthatná a fiait...

- Hol vannak, mi lett belőlük... - kérdezte elhaló hangon.

- A címet, barátom, a címet.

- A fiaimat...

- Ne komédiázz, pajtás, előbb a címet, amíg nem késő.

Kopottcsőrű szíve nagyot vonaglott, a szája már-már szólásra rándult, de íme, egyszerre valami zúgás kerekedett.

- Beszélj! - rivallt rá a köpcös izgatottan, mert a lárma nem tetszett neki. - A fiaid jó helyen vannak, beléptek a keselyűiskolába, jóra való keselyűket nevelünk belőlük.

- A fiaim... a keselyűk közt... - Kopottcsőrű nagy ütést érzett a szívében és alig hallhatóan mondta:

- Nem akarom őket látni.

Megdühült erre a köpcös keselyű, és újra szurkálni kezdte kopottcsőrűt.

- Micsoda, neked derogál az én mesterségem?! - De hirtelen elhallgatott, mert a zúgás egyre vadabb lett, recsegték a fák, harsogott a szél, morgott a föld, és egyszer csak éles rijjban hallatszott.

Kopottcsőrű felnyitotta szemét, megismerte az idegen madár hangját, s most már a dalt is, amit a madár énekelt. S nem is egyedül énekelt, száz és száz madár énekelt vele együtt, és zúgott az erdő, és mennydörgött az ég, és vad szárnycsapásokkal volt tele a levegő.

S ekkor megismerte a fiai hangját is, és hallotta, amint fiatal énekük kivált a dalförgetegből:

A pelikánok megölték anyámat,
A keselyűk megették apámat,
A baglyok széttépték testvéreimet
A pacsirták elcsábították kedvesemet
A szíve zöld mag volt,
A szeme kék bogyó,
A tolla fekete, fekete, fekete
És a lelke harmat.
Tűz! Víz! Szél!
Jertek!
Segítsetek!
Megölni a pelikánokat!

Kopottcsőrű arcára magasztos mosoly ült ki. Egy utolsó mosoly. De köpcös keselyű ezt már nem láthatta, mert amikor a dalt meghallotta, fejest ugrott a dézsába, s odafült rettentő grimasszal.

1938

IDŐ KRISTÁLYA: MOSZKVA

Útleírások

MINIATÚRÓK A VÖRÖS MOSZKVBÓL

ÚTBAN A PROLETÁRHAZÁBA

Csattognak a vagonok. Tele menekülőkkel, akiknek szemei alatt még ott feketélik a börtönök sarlója, s akiknek csuklóján még ott vöröslik a bilincs karkötője...

A nap, mint az egyre összefüggőbb zsugorodó léggömb, most bukik le az osztravai szénhalmok mögött, melyek mint izzó piramisok megvakítják az ember után kutató szemet.

Pedig micsoda vidék ez! Az eget drótpályákkal bedrótozták az emberek fölött, és az egykereű talicskákban gyerekeiket gurítják ki az asszonyok a sárga homokú játszótérre...

Az egyetlen állomásépület is, fekete, leszaggatott ereszeivel, mintha egyenesen a tárnákba vezetne. S hogy bejárata a *Szerencse föl* vagy a *Pokol előszobája* feliratot viseli-e, erről is lehetne vitatkozni.

De mi füttyszó nélkül robogunk át rajta. Csak a cseh csendőrök szuronya, harcsabajsza húz mögénk vigyázzban.

A vagonok pedig csattognak. Valaki leejti fejét a feltámasztott tenyeréről, s belehullajtja az asszonya ölébe.

És az eső zuhog.

És paskolja az üveget.

És az üvegen versenyt futnak az esőpatakok.

A padok keskenyek. A hideg benyúl az ablakréseken. És tenyerébe veszi szívünket. Osztrava. Lobognak mögénk a csendőrszuronyok.

Csattognak a vagonok. Valaki rongyokat kötött az ütközőkre: ott, ott a lengyel határ következik. A lengyel határ...

Éjfélre jár. De senki se gyújt világot. A gyerekek szemei se világítanak. Az asszonyok bebugyolálták őket, s minden meleget alájuk hordtak.

A lengyel határ...

Robusztus, nagyszakállas emberek merednek ki az esőpárás ablakon. Ismerik ezt a vidéket. Ó, nagyon is jól ismerik. Az asszonyok a férfiak vállára teszik a kezüket. S féltőn visszahúzzák őket a szeglet homályába.

A gyerekek mosolyognak, s kalácsot álmodnak, babáikat szorongatják.

Komoran merednek maguk elé a felnőttek.

A vonat most hirtelen előredől. Hogy aztán visszazökkenjen.

Üres, rideg pályaudvar. A cseh csendőrök leugrálnak a vonatról. Kopognak a kalapácsok a kerekeken. Mintha a fejünkben zakatolnának.

Lengyel tiszték. Aranyszínórosan ácsorognak a lámpák búv körében. A csizmájuk átragyog az esőfonalakon, arcuk a borjak s a megborotvált hiénák keveréke. Hetykék, mint az ostor, szemükben vigyorgó pökhendiség. Aztán befut a lengyelek vonata, s pontosan a mi vonatunk mellé kerül.

Át kell rakodnunk. Névsor szerint. A gyerekek az anyjuk karjaiban nyöszörögnek, s mint a piócák ragadnak a melengető mellükhöz.

A két vonatsor között képződött, alig méternyi széles folyosóban kell felsorakoznunk. Végtelen, kétsoros kígyóban.

- Csönd! Mennél kevesebb szó! Mindenki ügyeljen a nevére! - adják tovább suttogva, szájról szájra. S most már csak suttogva beszélgetünk. Vannak, akik a nevüket ismételtetik félhangosan...

A középről, mint fáradt puskalövés, csak alig ér ide a hang. Mindenki megfeszülten figyel, hogy idejében igent kiálthasson. Végül is mindenkit átvesznek. A végtelen emberkígyó fellélegzik. Nincs baj.

Áthurcolkodunk a magas lengyel kocsikba. Aztán leólmozzák a vagonajtókat.

Lengyel csendőrök szállnak fel a kocsikra. Elindulunk.

Éjfél után két óra. Sokan elnyúltak a padon, sokan szótlanul tenyerükre támasztják az állukat, s úgy merednek maguk elé. De a sarokba is bedűlnek néhányan. Csak kevés szó esik. A vonat fut. Át a nedves éjszakán. Át a kihalt állomásokon.

S csak a szuronyok, most már a lengyel szuronyok világítanak mögöttünk.

Vajon miben különböznek a lengyel szuronyok a cseh szuronyoktól?

Ó, miféle ország, s miféle öröket állított ki elénk a pályaudvarokra?!

Amint ütögetik a csizmájukat a lovaglópálcájukkal: leolvasom arcukról a hatezer börtönbe hajszolt lengyel munkás és paraszt szenvedéseit. Ahogy járnak fel és alá, s kilökik csucсорos szájukon a füstkarikákat, egyetlen szemrebbenéssel megértjük, hogy miről van szó. Hogy merre járunk, hogy mit művelnek, hogy melyik nagykapitalista rabló lopott gerincet beléjük, s hogy ki fogja azt egyes-egyedül kettéroppantani.

A földek félnaphosszat kopaszak, órányira nem látsz suhintó embert hajolni fölējük. A házak szívükig benne a sárban. A giliszták fedelükhöz dörgölik a hátukat, s a juhok lelegelik a kéményükre nőtt mohát. Az emberek egyetlen darócbán kiállanak eléjük, s hosszan merednek a futó vonat után. S aztán elkomorodnak, mint a föld körülöttük. Fut a vonat, kiszalad a szemükből... boldogabb világba...

A gyárak, hidak, utak, vasutak, állomások körül katonaság. A víz tükrében szurony hegye csillog. A fák derekának puska törzse dől. A gyárak kapuiban fegyveres mementó. A hidak ívén, a munkásnegyedek utcáiban fel és alá jár a szurony. Csak egy pillantást kell kivetni a vonatból, s megláthatod. Vasárnap délután volt, s egy külteleki templom udvarában mocskos katonacsapatok guggoltak, s nyújtogatták karjukat az égnek. Lengyel kapitalisták s angol kapitalisták, láttátok-e az öklöket rajtuk?!

Ugyanekkor - Varsóban volt - zeneszóval, felvirágzott tűzoltókkal s fehér ruhás szüzekkel a PPSz-ek menete ácsorgott egy leeresztett sorompó mögött. Hogy hová akarhattak menni, azt nem tudom, de annyi szent, hogy amint így ferencjózsefben s arany pápaszemmel ott ácsorogtak, csak valami kápolna-szentelőre vihetett az útjuk. S bizonyos az is, hogyha nem is hordtak kis aranykeresztet a nyakukban (talán csak a fehér plasztronos ingük alatt?) s a burzsoázia érdemjeleit a mellükön, de legalábbis éppen útban voltak értük.

De a vonat könyörületes volt, s hamarosan új horizontokat rakott elénk. S mint valami rossz álom, maradt el mögöttünk a csinnadrattás processzió. S jöttek újra a húszházas falvak s újra az irdatlan, csalánverte földek s a parasztgyerekek soványka tehenükkel. S aztán befutottunk az éjszaka fekete kelevényébe, s ha kitekintettünk az ablakokon, csak cifra tiszték s maguk elé meredő komor parasztok kísérték utunkat.

Igen, itt még nem szelték fel a földet, mint amott messze, messze túl a határon...

Azt mondják, reggel felé megérkezünk az orosz határra. De lehet az merő véletlen, hogy reggel érkezünk meg? Ó, nem! Európa felszuronyozott, vérben guggoló börtöneinek halálos éjszakájából nyílik ránk ez a reggel! Ez a sokatmondó egészséges szimbólum. Mert akár hiszitek, akár nem, ha Európa meggyötört munkásnegyedeiben a szónokok száján kigyúl e négy betű, SzSzSzR, egy pillanatra mintha megreggeledne a roppant éjszakában.

Az ég kékje a fehér, izzó acélhoz hasonló. A vonat vánszorog. Gyorsabban! Gyorsabban! Az ablakkeretekbe szorult mindenki. Valami meleg marok nyúl fel a torkokba.

Még száz fa, egy lomhán elterülő mocsár, és a vonat befut a semleges zónába. A dróttüskék mögött kell hát az új világ küszöbének kezdődnie.

De a vonat lassít, méregdrágán adja a métereket, miket mindenki villámgyorsan csúsztat ki a szemeiből.

Most a vonat fejében felharsan az *Internacionálé*, s a dal, mint a futótűz kígyózik végig a vonaton. Egyetlen lángoló, füstölgő kígyó vagyunk.

- Hurrá, a Szovjetek Uniója!
- Hurrá, te ragyogó meleg szín!
- Te áldott, vörös határkő a föld s az élet történetében!

Vörös zászlók lobognak az ég alatt.

A sarló és kalapács aranya nevet a napon.

A meghatottság gyémántkönnyei gyöngyöznek fel a szemekbe.

Száz meg száz kar végén lengenek-lobognak a sapkák.

- Hurrá, SzSzSzR! Kenyér és vasszög szövetsége!

De ők, ők csak állanak mozdulatlan az őrház előtt, és magas csákójukról majdhogy felröppennek örömeikben az ötágú csillagok.

Igen. Az ő vörös csillagjaik uralnak itt mindent. Ők ülnek a házak csúcsain, ők nevetnek hozzád a vasutasok sapkáiról, ők ölelnek feléd a mozdonyok lakkozott melléről, s a rakományok is az ő jegyükben utaznak. Ha ezt megérted, akkor megértettél mindent. Még az első percben, amikor első lépteidet teszed a munkások és parasztok földjén. Mert ha így kezdesz járni, tanulni közöttük, akkor egy csapásra kifiatalsz minden európai kultúrmázból, s nincs min elvágódnod. Akkor megértesz mindent; olyat is, ami különben szálkaként akad fel edzetlen szíveden, s fel vagy vértézve az első pillanattól az álmok s illúziók ópiuma ellen. Ha megérted, hogy minden: a fák állása, a vonatok ziháló dübörgése, a szélesre összeácsolt

tutajok ringása, a kenyér feketesége, az utolsó eldobott mozdulat is egyetlen cél szolgálatába szegődött.

S hogy az a „rejtélyes” erő, mely ily pontosan megszabja élő és élettelen pályáját, nem más, mint a Kommunista Párt, erről az első órák elteltével lehetetlen meg nem győződnöd.

Minszkbe, Fejérszovjet-Oroszország fővárosába, éjfél után futott be a vonat. Az asszonyok a gyerekekkel a váróterem széles, kemény hátú padjain ágyaztak maguknak szállást. Hideg, csillagos éjjel volt. A padlókon minden arasz fáradt derekakat pihentetett, és a gyerekeknek a magas, széles asztalokra ágyaztak fekhelyet.

Boldog, nyugodt arcok nőttek a börtönről börtönre hajszolt, megtiport emberek törzsén. Mosolyogtak álmukban, ki tudja, mióta először? A nap, a megfeketedett nap visszavándorolt följük melegen és pompázón, mint ahogy egykor kilökték az égre. S a föld, a jó testvéri föld sem rejtegetett többé vermeket a számukra, mint a szélrózsa országai, ahonnan véres sebekkel összefutottak.

A sarkokon, a falakon, a tetőn, az ajtók keretében vérző szívű plakátok csüngtek, s a *Vörös Segély* testvéri jobbjá nyúlt felénk.

S a piros felkiáltások s véremeleg ábrák közül zsebre tett kezekkel s szemre húzott sapkával mosolygott le az emigráns táborra: Lenin.

MINSZK-MOSZKVA

Kora hajnalban ébredtünk, a kíváncsiság forróságában s a reggel hűvösségében.

Látni, hallani, ezer szemmel-füllel találkozni az annyira áhított új valósággal.

Mindjárt a pályaudvarral szemben szövetkezet. A kirakatában hat kopekért akkora dinnye ácsorog, mint egy léggömb. Inkább beszállni illenék beléje, mintsem egy irdatlan bugylibicskával léket hasítani rajta. De azért megteesszük, köré ülünk, és dús, hűvös beleivel oltjuk veleink forróságát. A pult mögött fehér kötényben darabos félparaszt áll, hajlongani nem tud, nem is akar, de ahogy maga elé rakja a széles szalonnát, a kés már-már ügyesen forog kezében.

Igaz, még csak nemrég szakadt fel a faluból, ahonnan örökös vándorlás folyik a városba. Még suta, még darabos, még tagbaszakadt, de a körülötte zuhogó élet egyre gyorsuló irama lefaragja ormótlanságát.

Itt kaphatsz mindent: a vörös bélű dinnyétől a sárga vérű olajig, a kencéket is beleértve, melyek vígan sorakoznak a magas állványokon.

A pályaudvarok előtt zajlik az élet. Autóbuszok, teherkocsik tartanak szakadatlan a pályaudvarnak. Kirakómunkások láncá kifogyhatatlan jövet-menetben hordja a vagonokba a szabályos formájú terheket. Kint a vágányokon mozdonyok tolatnak szikrazászlósan, s a vagon-ütközők s a kerekeken kopácsoló kalapácsok szimfóniája kioltja a városból idehullámzó harangok ging-gangját.

MINSZK

A gyárváros messzi esik tőlünk, csak a füstje csavarog el hozzánk. De itt terpeszkedik közelünkben a hatalmas javítóműhely. S így már kora reggel ideseregglünk, hogy bevárjuk a munkásokat, s szemtől szembe álljunk a mindennapos életükkel.

Nyolc óra előtt kezdenek özönlenni. Munkások feketében, szürkében. Csizmában, nehéz cipőkben. Foltozott üleppel is, és idegen foltos térdekkkel némelyik. Mert valóban, egy sem volt közöttük bársonyban, s egynek sem láttunk a hóna alatt összecsukható Ford autót. De ki mondja azt, hogy értelmetlen robotra mentek?! Ki mondja azt, hogy szemeik nem voltak tiszták, mint a reggel, melyben egyetlen pára sem tekergett?! Ki mondja azt, hogy a szívük és eszüik nem volt a helyén, s kezeik nem éppoly örömmel szorongatták a miénket, mint mi az övéket?!

S a fiatalok!

Milyen biztosan léptek! Derült, okos szemeikben hogy felsrófolta valaki az értelem kanóciát!

Ki mondja, hogy szolgálni mentek, ki nem látja, hogy uralkodni?!

Kerébe törni a rakoncátlan elemeket, megsarkantyúzni a gépeket, szarvuknál megmarkolni az elevátorokat, begyűjtani az új élet mozdonyait: a villanymotorokat!

És ki mondja, hogy mind e közben nincs idejük a mi bajunkkal törődni, a bolgár föld elvérző fiaival, az olasz hegyek és völgyek letiprottjaival, az angol imperializmus géppuskás ezredeinek áldozataival, a kínai nép hatalmas megmozdulásaival?!

Mindenkit számon tartanak, minden egyes embert, aki a munkások és szegényparasztok ügyéért egyetlen csepp vérént ontotta.

S hogyan, hogyan tartják számon?! A szívük legmelegebb rekeszeiben melengetik a nevüket, s nem ritka, hogy gyermekeiket a munkásosztály mártírjainak nevére keresztelik. Ne beszéljete nekem a vodkáról, a múlt eme átkozott örökségéről, amit a számító kapitalisták csajkaszámra mértek ki nekik a gyárak udvarain - de beszéljete arról, hogy mielőtt szájukhoz vennék a kenyeret s az italukat, megosztják azt az öt világrész üldözöttjeivel.

Minszkből Moszkváig közel huszonnégy óra az út. A széles hátú padokon mindenkinek jut kényelmes fekvőhely. Üvegszilánkkal kevert porfelhő röpül velünk a vonat két oldalán. S szinte fojtó a levegő, amikor az orosz sztyeppén átrobogunk. Pedig a por elől a dupla ablak réseit is betömték.

Az orosz sztyepp! Végtelen lapos mezőségek, mocsaras, erdős lápok, bozótcsordák, fűhalmok, homokvárok, majd zöldbe borult, szabályos földtáblák. És egyre újabb állatgulyák, melyek figyelve dobják fel fejüket, amint a vonat dübörgése megüti fülüket.

Most feltűnnek az első emberi hajlékok, apró falvak, melyek körül azonban gombamódra épülnek az új kis házacskák, világos ablakokkal s bodros kéményekkel.

S most egyszeriben, mint valami nyitott könyv, elénk tárul az épülő, lázas iramban terebélyesedő ország. Véges-végig, a végtelen vasútvonal mentén gyárak és falvak nőnek ki a földből. Hidak épülnek merész íveléssel, faházak s kőházak városrészek, százszemű ipartelepek, s a síneken friss mozdonyok zakatolnak. Az állomásépületek már újra egészek, az imperialista és polgárháborúban leégett szárnyakat friss, barnáspiros téglákkal javították meg.

Az állomásokon viharos élet. Zsákokkal felpúpozott parasztok, katonák csokrába fut be a vonat.

Falusi asszonyok aludttejet mérnek ki karcsú köcsögökben, nyárson sült csirkét kínálnak. Gyerekek piros almát, tejfehér kenyeret nyújtogatnak a vonatablakok felé. Négy-öt csapból forró víz gőzölög bodrosan. Az utasok szorgalmasan töltik meg forralt vízzel kannáikat.

Aztán újra nekilódulunk. Sietség nélkül. Talán, hogy bírjuk szusszal a végtelen kilométereket.

A vagonban már minden hely megtelt. Szürkül. Legtöbben már elheverték fekhelyükön. Egész emelet sorok fölöttünk. Olvasgató, beszélgető öregekkel, vitatkozó fiatalokkal, bőrkabátos munkásokkal, kik szabadságukról, az üdülőkből térnek haza. Mind e közben persze szorgalmasan fogy a tea, s a szürkületben már csak a fogakhoz emelt cukor fehérsége világít.

Ilyenkor oldódik meg, úgy lám, útítársaink nyelve. Vöröskatona fekszik szemben fölöttünk, hosszú, földbarna zubbonya ujján a vörös posztócsillag. Néhány öreg paraszt báránybőrbúzos ködmönben mereven maga elé néz. Az asszonyok vörös fejkendőben. Egy fiatal parasztfiú valami víg nótát fütyörészik a pópáról. Mindenki mosolyog, csak az egyik öreg paraszt fordítja el lassan a fejét a nevető gomolyagtól, s aztán egészen a tarkójáig behúzza magát a subába, s amúgy ültében megmerevedik.

Sompolyog a sötétség. Az emberek körvonalai még különválnak, de már minden összehajlik. A vagon utasai egyre jobban összemelegednek. Szemben velünk fiatal, piros fejkendős asszonyka, karon ülő gyerekkel. Túl finom arcvonásain fájdalmas szomorúság. Valamit beszél németül, s így lassan beszédbe elegyedünk. Az ura, régi illegális ember, az öreg gárdából. A gyerekük csak most született: azelőtt rossz idők jártak az ilyesmire. Az ura a polgárháborúban négy golyót kapott, s most meg egyszerre baj van a gerincével az egyik lövéstől. S a szívével meg az asszonynak. Látni is, hogy néha-néha nagyokat lélegzik, s mintha valami átszúrna a mellén, hirtelen felfújja a mellkasát. De aztán mindenről kifeledkezve, a rívó gyerekről is, az első kérdése: mit gondolnak Európában a munkások a szovjetekről? Mit éreztek, amikor Lenin meghalt?

Amikor ezt a szót kiejti, a körülöttünk ülők ösztönösen megértik, hogy miről van szó; mind elhallgatnak, s lesik a szavaimat.

Micsoda gyerekes, boldog rajongás övezi ezt a nevet! Hogy meg lehet vele ríkatni őket, s hogy megmutatják Lenin szeretetén keresztül a saját, igazi lényüket.

Lenin: Lenin.

Ez a közvetlen, minden misztikum nélküli szeretet: mintha az apjukról vagy a gyerekükről beszélnének.

Szeretik ezt az embert, büszkén, boldogan.

Szeretik, nem holmi nagy halott iránti tiszteletből, hanem mint a legjobb testvért, a legkedvesebb emléküket, mint fiú az elvtárs-apát. Nem holmi istenfélő halott-tisztelettel, de nyílt, tiszta szívvel és felragyogó szemekkel.

Mert Lenin ma is elevenen él közöttük. Ott mosolyog le rájuk a sapkája alól, zsebre tett kezekkel ott áll minden utcasarkon, ott minden gyár dolgozó- és pihenőtermében, ott minden bűróban, minden iskolateremben, minden lakószobában. S ők boldogan visszamosolyognak hozzá, s odaszólnak neki:

- Látod, Lenin, minden megy-rohan az általad lefektetett síneken, a tenyereiddel elvetett betonoszlopok között, mintha csak ma is te vezetnél bennünket. A különbség csak az, hogy mi tesszük a nehezebb munkát, s te meg félreálltál egy kicsit az árnyékba, s onnan mosolyogsz le ránk. Nevetsz, s zsebre tett kezekkel nézed, mint húzzuk egyik emeletet a másikra...

Besötétedik, a kocsi mélyéből elnyújtott ének kúszik előre. Hazatérő hadifoglyok éneklik a Volga-dalt.

S a vonat kattog, egyenletesen, álmosítón; a megmívelt csillagos ég alatt s a nehéz párás, hajlott hátú földeken.

S ekkor, igen, pontosan ekkor lehetetlen vissza nem emlékezni azokra a tíz-húsz esztendőkre, melyek mint beforrhatatlan sebek hevernek mögöttünk. Budapestre, ahol egyszer már szintén úr volt a munkás, úr a saját élete s a gyerekei sorsa fölött.

Csattognak a vagonok.

Egészen besötétedik.

Csak mi kevés magyarok vagyunk még ébren. S ha alvást is színlelünk, gondolataink mind összetalálkoznak az aranymeleg és éjveres emlékeken.

MOSZKVA

Moszkva külvárosai szélesen s laposan hevernek. Hatalmas tűzfalak alatt pöttömnyi viskók lapulnak. Ez Moszkva igazi arculata. De most még csak hátát mutogatja a város s aranygombos tornyait, melyek mint a felsipkázott óriások ácsorognak a házak rengetegében.

A város zshivaja egyre szélesebb folyamban hömpölyög felénk. Zakatolás, füttyögés, gyárszирénák, harangkongatás s minden mozgás és kiáltozás keltett zaj füstbekeveredetten gomolyog a város fölött.

Befutunk a hosszúkás pályaudvarra: mintha dokkba futna be a hajó. Fehér kötényes csomaghordárok rajvonala fogadja a méltóságteljesen befutó vonatot. A vasútállomás előtti térség szinte tenyerén mutatja fel az egész város belső erezetét. Színesre mázolt, szélesen terülő házkolosszusok, égneк szökkent felhőkarcolók s mindjárt közvetlen mellettük csámpás falusi faházak. Rohanó hetven lóerős autók s hintakocsiszerű egylovasok. Tarkaság, tarkaság, tarkaság. A kocsisok körül alkudozó csoportok, s kínálkozó kocsisok az utasok körül.

A járdákon zsúfolt, hömpölygő élet. A kirakatokból mifelénk soha nem látott bőséggel az élelmiszerek legjava nevet ráнк. Sziporkáznak a napon a vadonatúj villamosok, melyek mint a fényes hátú cserebogarak ütnek el kopott társaiktól. Az út szegélyét állami és kalózkodó utcai árusok szegélye csipkézi. Az úttesteken téglával, épületállványokkal, gyékénykötegekkel megrakott kocsik végtelen folyama kanyarog, s közöttük szinte elvesz a milícia-katona, amint vörös botjával megjelöli, s megszakítja a szakadatlan kocsikígyók útját.

S mindeme nyüzsgő élet közepette, mint az új rendet kikristályosító várak állanak az állami üzemek épületei.

A szövetkezetek s állami üzletek uralják az egész várost. Geometrikus ábrákig pontos beosztással, első pillanatra áttekinthető belső rendjükkel kiegyensúlyozzák, és megölik egyszeriben a szatócskodó árusok keltette anarchiát. Úgy horgonyoztak a zshivajban, mint a hatemeletes óceánjárók az ezerfajta, gyatra s ide-oda suhanó bárkák és csónakocskák között. A város összes fontosabb pontjait megszállták; mindmegannyi Gibraltárját Moszkva gazdasági tenge-rének. Egy a kapitalista fejlődés csúcsait itt-ott már elért és egyúttal a feudalizmus alját is felmutató ellentét: Moszkva forradalom előtti arca. Százezer tenyérrel dolgoznak ma rajta a bolsevikiek, hogy áruházait, gyárait, tereit, iskoláit, házait, kórházait és nem utoljára csatorna-

hálózatát, villanyhuzaljait, vizét, levegőjét, napját megduplázzák. Karcsú rádiótornyokat építenek a templomok golyvás nyakú tornyai közé, vad zöreijű autóbuszokat uszítanak rá a magas kalapos kocsisok ügető dióhéjfogataira - a feudális múlt eme mozdulatlan ittmaradt bakon ülő kísérteteire -, hatalmas villanytelepeket és újságpalotákat állítanak a monasztírok és csöndes kúriák közé, felferik a Kreml alatt topogó folyam békéjét, partja mentében toronymagas, x-lábú vasállványokon vezetik ki a falvakra a világosságot. De belemarkolnak a levegőbe is, repülőjáratokat vágnak Moszkva-Leningrád, Vlagyivosztok és Moszkva között, a föld alá vasutakat építenek, hogy még vadabbul rengjenek Moszkva utcái. A terekre rádiótölcséreket szerelnek, hogy a pillanat ezredén körülölelhessék a várost. Ó, a bolsevikiek! Ó, ezek a „mortalócok”!

A század legmodernebb, legaktívabb, legértelmesebb, legemberibb emberei ők.

A villamosok, autóbuszok, állami üzletek, hirdetőoszlopok, kirakatok, cigarettások, mozi, mentőautók, klinikák, autótaxik, étkezdék és bankok mind a sarló és kalapács jegyét vagy valamelyes variációját viselik magukon.

A villamosok zsúfoltak. Elöl le, hátul föl. Csak a kisgyerekes anyák s a betegek képeznek kivételt.

A körutak, mint eleven embergyűrűk ölelik körül a várost. Félparaszt, félvárosi tömegek zúdulnak végig kora reggeltől késő estig az utcákon. A falu özönlik fel a városba, s a város már alig tud jártányi helyet adni neki. Még jóval éjfél után is sűrű emberfolyam hömpölyög Moszkva belső főútjain. A sétaterek zsúfoltak, a villamosok javában bűgnak, a mozikból, hol nem egy helyen déli tizenkettőtől éjfélig megszakítás nélkül folynak az előadások, szakadatlan özönlenek ki az emberek. A kijebb fekvő városrészek forgalmasabb útjain még mindig tengerkedik az élet. Görögdinnyét áruló szekeres parasztok kínálják hangosan portékájukat. S az élet csak nem akar behúzódni a házakba.

Mint a tetvek lapulnak a hatalmas állami trösztök és munkásszövetkezetek szügyei körül a nepmanok üzletecskéi. Tágasak és teltek az állami üzletek, rend és gyorsaság mozgatja őket. Ahova a proletárállam kinyújtotta kezét, oda szervezettség és kultúra költözött.

Ki gondolta volna, hogy a bolsevikiek, a „kartácsevő mortalócok”, odaállanak a pult mögé, ezek a „szappanbuborékban álmodó marslakók” utat vernek az árak, áruk és pénzek tömkelegében! Hogy kínos pontossággal dolgozó áruházakat szerveznek, s hogy az emeletmagas pultokat fel is tudják tölteni áruval! Hogy a paradicsomkonzervek címkéin csakúgy, mint az új szovjet traktorokon és villanymozdonyokon a szovjet állam márkája ragyog majd!

S mennyire mások Moszkva utcái! (Igaz, nem Amerika „csodáit” kerestem bennük, hanem az élet megváltozott arcát.) Mert a munkásállam által teremtetett életfeltételek mindenütt a szemedbe szúrnak, ott élnek a házakban, de ott keverődznek előtted az utcákon is. A lumpenproletariátus kipusztulóban, az utcákon a dolgozó tömegek mindennapi élete árad, nem ékes divattal, nem is rongyokba többé, komoly, még sokszor szűkös, de üdítő egyszerűséggel és korlátoltság nélkül öltözködik Moszkva.

A hó igen hamar megérkezett. Reggelre felszőnyegezte az utcákat, felbajuszozta a tornyokat, és felszakállazta az ereszeket jégcsapokkal. De az épülő házakon nem szűnik a sürgés. Mert a házakat mindenáron tető alá kell juttatni. Éjjel és nappal folyik a munka. Az építkezések magas fapóznáiról mint a gyémántdiadémok szikráznak az ívlámpák, s vakító világosságot szórnak a dolgozó csoportok kezei alá.

Mert éjjel és nappal dohog a munka. Tekeregnek a magasba a felvonó gépek, mézsvályukkal kopognak a lejtőkön a napszámosok, s a falak szemlátomást nőnek, s rajtuk a kőművesek már belevesznek a felhőkbe. És amott már felszikráznak a bádogtetők s az asztalosok beagatják az ablakkereteket, s az üvegesek nyisszentik az ablaküveget, dolgoznak a parkettázók is, a tapétázók, cipelik a fűtőtesteket a mechanikusok, vezetik a fényfolyondárokot szobáról szobára az elektrotechnikusok, s a nedves falak között pirosan izzik az új hajlékot melengető kokszkályha. Az egyik sarkon egy nyolcemeletes vasbetonépület vasoszlopai szúrnak a magasba a város szívében. Háromezer munkás dolgozik szikrázó ívlámpák alatt az új távíró-központokon, a Szovjet téren nemrég gyulladtak ki először a komoly Lenin-palota csillárjai az olvasótermekben, a város szélein, hosszában és keresztben vörös zászlós menetekben vonulnak az új lakóházakba a hajlékhoz jutott munkások: klinikák, iskolák épülnek, futópályák és parkok, és a Moszkvához közeli erdőkben már kihasították az utakat a nagy munkás-kertváros részére. Igen, sietni kell, a cárizmus omladozó odúiból, nedves pincéiből, a polgárháború omladozó házaiból ki kell menteni az eleven életet. Ki kell menteni a tüdővész karmaiból, az abszolutizmus ittrekedt halálkarmaiból; mert a cárizmus csak ilyen férőhelyeket adott a munkásoknak, gyerekeknek és asszonyoknak.

Tereket kell hasítani a dögletes, szürke bérkaszárnnyák közé, zöld fűvel és virgonc cserjékkel kell becsipkézni a múltból ittrekedt kilátástalan utcákat. Templomokat kell ledönteni, hogy helyükbe sárga homokos, gyűrűhintás játszóterek kerülhessenek, folyókat kell szabályozni, hogy bennük újjászülethessen Moszkva izomzata. Csónakházakat, a cárizmus alatt majdnem ismeretlen csodákat, sportpályákat kell építeni az ezres mezőnyöknek, melyek óráról órára gyarapodnak.

Nemrég avatták az élelmiszermunkások téli sportpályáját, tegnap készült a harmincezer nézőt befogadó futballpálya, holnap egy új stadionon a sor! Igen, ami itt történik, nem gyerekjáték. A sötétség, ostobaság, az elnyomottság katakombáiból megindult száznegyvenöt millió ember fényre és melegre. S a bolsevikiek vezetik őket!

Az estében kigyulladnak az ívlámpák, megvilágosodnak a házak számai, és színházak, klubok, mozik, hangversenytermek szájába vég nélküli emberkígyók tekeregnek.

Az egyik mozi vásznán a Gyenikin-front martalócai sötétlenek fel, a proletariátus hősi harca hideggel, éhséggel, járvánnyal, az egész világ imperialistáinak fizetett bandáival. A rombolás, kín, szenvedés ráz bele az idegekbe és velőbe, s a nézőtér telt munkássorai hajladoznak, hullámszerűen, mint felzaklatott vetés. A kezek önkéntelen ökölbe szorúlnak, az arcok előrerándulnak, a szívekben kiolthatatlan gyűlölet lángol fel. Most hirtelen vörös lovasok vágatnak át a vásznon, s a nézőtér tombolása közepette, visszavehetetlen elfoglalják a fehérek által rommá lőtt, felgyújtott várost. S aztán újra három év múlik el, és a romokból új város nőtt, a gyárak vígan füstölögnek, és a bányákban most már elektromos árammal fejtik-szállítják a szenet. A színházakban egyszerű munkások dominálnak, köztük nem kevesen olyanok, kik talán először fürödnek meg a dús csillárok fényében. Minden elejtett szóra megfeszülten figyelnek, minden elejtett mozdulatot felfűznek eszük friss tekervényeire. Múlt és jelen mint életre keltett valóság vonul fel előttük a színpadon.

A gyárnegyedekbe ezres klubszínházak viszik szét a legújabb szenzáció-darabokat.

Az utcasarkokon, klubokban, hivatalok, mozik, iskolák, gyárak, egyetemek, áruházak, villamosmegállók, étkezdék, szállodák, menhelyek csarnokaiban olvasók és könyvesbódék. Évenként megszámlálhatatlan tízezer könyv röpi szét az ország minden zugába, számlálhatatlan milliárd betű, mely mind világosságot gyűjtani, sokszorozni indul a roppant birodalomban. S kell-e annál szebb ajándék, mint amit a szovjet állam készít az írni és olvasni nem tudók milliói számára a forradalom tízéves évfordulójára? Likvidálni az analfabéták újabb és újabb millióit!

Olvasni, tanulni, tanulni, látni, az élet átkutatlan erdejében reflektorokat gyújtani.

A kapusok nyolc fok hidegben könyvbe mélyednek az éjjeli vártán. A háztartási alkalmazott a ház iskolájában rója a nagy hasú a-t. A parasztok a dinnyekúpok mögül forgatják az újságot, s egy sohasem látott világ gazdagsága hull a szemeikbe.

Mert íme, negyven évig élt az írástudatlanság szűk körében, s most egyszeriben kitágul előtte a világ? Kell-e ennél szebb ajándék? S egyszeriben keskenyvé válik a mindennapos ökörcsapás, szűkké a gúnya, bűzőssé a kunyhó, nyűgössé a saját nehézkes mozdulatai, fárasztóvá a petróleumlámpás, otrombává a primitív gazdasága, az egész élete kizökken a régi tartásából.

Húzza-vonzza valami a város felé, a városias felé.

Ahol a villamosok oldalán egész képműállítások utaznak, s a parasztok és munkások szövetségét hirdetik, az öt világrész bilincseit szétrepesztő vörös napot s az ekét megcsúfoló szikrázó traktorokat.

A tereken pedig harsány acéltorok köszönti: igen, őt, az egyszerű parasztot a hatszáz versztnyre fekvő falucskából. És ezekkel a szavakkal üdvözlí:

- A város munkássága köszönti a falusi szegénységet!

És aztán csak megáll a roppant acéltorok előtt, mely mögött bizonyára egy egész ezredre való bandérium rejtőzködik, és szem-száj tátva figyel a feldördülő muzsikát. S amikor a zene elhallgat, és már csak tompa recsegés bugyborékol ki a tölcsérből, valahonnan hirtelen hatalmas tapsorkán tör elő.

Gyorsan körülnéz a körülötte álló tömegben, de bizony azok mind a zsebükben őrzik a kezeiket a tizenhat fokos hideg elől.

De nincs ideje sokáig álmélkodni, mert íme a hatalmas acéltorokból egy cingár hang menekül elő, mint valami üldözött egérke, és a hang nő és emelkedik fel a csillagokig, és mint a tűzijáték aranyesője hull alá a figyelő tömegre, hogy aztán hirtelen kialudjon. S a fura szerkezet mögül újra felzendül a vastaps. S most már mint a megbabonázott, eltántorog a legközelebbi sarokig, ámde itt majd sóbálvánnyá mered, amikor látja, hogy ezen a helyen, ahol még csak egy esztendővel ezelőtt is egy vörös-kék púpos templom állott, gyerekek játszatnak a hóbuckákon, és csinos kerítés övezi a játékteret. A verejték kiveri a homlokát, fut tovább, de alig megy egy hajításnyira, egy tűzfalra kifeszített mozivásznon hirtelen szürke árnyékemberek jelennek meg, s ott, ahol a macska se jár, „emberek” futkosnak, ölelkeznek, sírnak, nevetnek, vonatok robognak el fénylő acélsíneken, vörös lovas ezredek száguldanak roppant porfelhőkben, s egyszer csak kiönt a tenger, s a habok tajtékzó sörényén hatalmas páncélhajók lovagolnak fel, és mindehhez az átkozott acéltölcsérből szakadatlan bömböl a bandériumok csinnadrattája.

S ekkor az izgalmaktól kábultan kiválik az utcai mozt szemlélő tömegből, ámde a robogó autóbuszok, végtelen autósorok, kelepelő motorkerékpárok, csöngető villamosok, dörögve közeledő teherautók és sikítva száguldó mentőautók zürzavarába kerül. S íme, egyszeriben a gépiütemre gyorsuló életben megtanul járni, elveszti ormótlanságát, megfürgeti mozdulatait, lefejtí egész lényének lomhaságát, átgúródik a modern nagyváros emberévé. Még százezer autó meg millió gép, még ötezer gyár, még több aeroplán a levegőben, traktor a falvakba, villanylámpa a kunyhókba, lokomotív a sínekre, hajó a vizekre, és a partokra daruk, elevátorok, silósok, és a lomha, nehézkes muzsik megcsúfolja Amerikát.

LENIN SÍRJA

A vörös város szívében a Vörös tér.

A Vörös tér szívében Lenin sírja.

Valaki, gyerekes öreg munkás, így mondta a karján ülő gyerkőcnek:

- Benne lakik a Lenin bácsi.

Igen, ő lakik itt.

Jobbról balra a forradalom hőseinek tömegsírjai vonulnak a Kreml alatt, melyeknek falára kopott téglavörös csillagokat fröccsentett valami játékos mázoló óriás.

A kopott vörös csillagok árbocba futnak a sír fölött.

A sír előtt két vöröskatona áll mozdulatlanul.

A sírtól jobbra-balra a forradalom számlálatlan katonái hevernek mozdulatlanul.

A téren munkások, parasztok állnak mozdulatlanul.

Ténfergő emberek meghalkítják a beszédet.

Munkásasszonyok idevezetik gyerekeiket.

A marsoló katonák élén felröppen a vezényszó, és az egész teret belengi valami csöndes komorság.

E pillanatban piros zászló szúr bele a tér szegélyébe, s mögötte kétsoros kígyóban tekeregnek monoton dobpergésükkel a pionírok.

Amint átszelik a roppant térséget, s egyenesen a vezér sírjának tartanak, amint monoton dobpergésükkel, mint a terjengő füst egyre közelebb érnek, ki nem látja, hogy uralják a teret?

Uralják a végtelen, feltisztított térséget, melyet Lenin és annyi hős társa harcolt ki a számukra.

A zászló meghajlik,

a pionírok tisztelegnek,

a dobpergés monoton pereg,

mereven állnak a posztok a sír előtt.

Déli tizenkét óra.

A Kreml tornyában csüngő harangok játékán felcsendül az *Internacionálé*. (Valamikor a cári himnusz csilingelték ezek a harangok.)

- Mi ez? Valóság?

Az összefutó utcák torkából mindenünnen felszúrnak a piros zászlók, mindenünnen fekete gyerekkígyók tekeregnek a térségre.

Jönnek apró gyereklábaikon - ezerlábú kígyó -, jönnek piros nyakbavetőkkel és aranyhímzéses zászlóikkal, jönnek a megharcolt forradalom gyümölcseként és gyümölcséért.

Piros zászlófolyamok csókolóznak össze a sír előtt... melynek sötét kockáin puritán betűkkel aranylik:

LENIN

A SZOVJET ÉKSZER

A szovjet állam ékszere a gép.

A gép, a dohogó, csillogó kerékszerkezet, a lendítőkerék, transzformátor, a mágnes, elektroturbina, rádió!

Tömegek sereglenek naphosszat köréje, merevítik szemüket pihegő beleibe, találgatják a titkát, hideg, ragyogó testét csodálják, mely megváltoztatja körülöttük a világot. A gép tisztaságához csak egy új társadalom tisztasága méltó.

Mert ami van, csak megalázza, kigúnyolja a csillogó szerkezet harmóniáját, pontosságát és ökonómiáját.

A gép: a mienk, a munkások társadalma, mely hozzá hasonló egzakt törvényeken épül.

Ezért a szovjet állam ékszere a gép; s ezért marad meg a nagy géptermelő burzsoá államok ékszerének mindhalálukig: a bizsu.

SZOVJET GYÁR

Acélláncok között szikrázó lokomotívt emel a levegőbe a gőzdaru, a vágányok gőze alatta ezerszeresen összecsap, mint a meghabzott tenger. A gyárépület széles formái fölött megdőlt hajókürtök a vörös zászlós gyári szirénák.

Milliom kristályablakon szikrázik a nap.

Amott a háttérben szálfapóznák pólyájában új szárnyak szökkennek az égnek. Munkáslakások övezik épülőben a telepet, de a gyárkémények már búgnak teli tüdővel:

- Tu-tu-tu-tu!!

- Mindenki a fedélzetre!

Kerekek szikráznak, olaj sárga vérében cuppognak a dugattyúk, zokognak a hámorok, s a kalapácsok ezernyi kézben belepontoznak:

Épül a mun-kások álla-ma épül,
vér-ből, olaj-ból, cement-ből fel-épül!
Falvak fe-lé hu-za-lok ki-feszülnek,
Gye-re-kek elé zöld ré-tek he-vernek,
A sárba-fúlt vis-kók sorra fel-riadnak,
Kék acél tor-nyokról rá-diók ri-vallnak!
ELEKTROMOSSÁG!

Emitt egy sereg kigyúlt ívlámpa alatt tízen kiizzott formákat vetnek a padkára, mint valami felkoncolásra érett sertést, az egyik szögletben csapágyakat öntenek (kétszer olyan gyorsan, mint még tavaly is!), a keskeny vágányon iparvasút igyekszik, amott egy elektromotort szednek szét a mechanikusok (fekete, szovjet adta bricseszna drágban), emitt egy csigán autómotort gördítenek maguk előtt a kékbe bújt szerelők, a szerszámaik, mint fénylő orvosi műszerek, beletépnek a megsebzett gépekbe.

Forognak a daruk, kelepelnek a ventillátorok, óriás darazsakként zümmögnek az aeroplánok próba-propellerei, az iparvasutak szakadatlan harangozzák maguk előtt a síneket cipelő mun-

káscsoportokat. A gépasztalosok gyalulnak, a szerszámlakatosok záporozzák a kalapácsot, a mozdonyvezetők füttyögtetik a frissen lakkozott mozdonyokat, a láncok mint vízesések csurognak alá az olajat csöpögtető csigákról, a dolgozók csokrai fölött most ezüstmoszatosan kiobbannak az ívlámpák, s áldott fényt vetnek a fürge munkáskezek körébe, melyek pontosan egybekapcsolódnak, összefogódzkodnak, és egymásba ölelnek.

Fönt az emeleten pedig a vörös direktor ül: egyszerű munkás az ezerből. S alig egy hajításnyira egy új gyermekkert épül a friss munkástelep szívében, mert úgy beszéltek meg ezt mind a hatezren, a munkaév végén, amikor a „haszon” felosztásán tanakodtak. S még azt is megbeszélték, hogy a falak pedig tejfehérek legyenek, apró, egészen apró, piros csillagokkal, hogy közülük akármelyik a legkisebbik csöppség tenyerében is elférjen.

MUNKÁSDEMOKRÁCIA

Minden hajításra, lent a pincékben, fent az emeleteken, az áruházak sarkaiban, a gyárak sarkaiban, a hivatalok sarkaiban csoportokba verődve, könyvek között és könyvek fölött, szakállasok és bajusztalan gyerekekkel az élükön tapogatnak, lesújtanak, és dagasztanak az emberek.

Munka után újabb munka jön, szaggatott, gyors iramú napok, nyolc órát kalapáccsal, nyolcat tollal, szóval, az új életért.

Áruházak, gyárak, hivatalok sarkaiban csoportokba verődve, könyvekkel és könyvek között szakállas férfiak és bajusztalan fiatalok rágódnak, vitakoznak, órák hosszát, éjszaka hosszát, egészség hosszát a proletárállam problémáin. Valami nyughatatlan, megszakíthatatlan áramkör fogja őket egybe. Apró és nagy kérdések mind át kell hogy fussanak a kezükön, ha valaki el is ejtene valamit, tízen akadnak, akik ezért vagy azért újra a tenyerükre emelik, míg minden ízében fel nem boncolták a kérdést. Így a jacseika. (Pártsejt.) Valaki fölveti a munkásságnak új problémáját, és innen is, onnan is száz és száz munkástenyér kap utána, hallgatja, formálja, formáltatja általa magát. Igen, mindenki hozzá akar valami jót tenni, mindenki el akar valami hibásat venni belőle, mindenki nőni és terebélyesedni akar általa, hogy rajtuk keresztül viszont nagyot nőjön az ügy. Igen, így aztán ezer és ezer szögletében az országnak százezer munkáskézben formálódnak a proletárállam problémái, és oldódnak fel általuk a dolgozó tömegek millióiban.

Mindenki ad és befogad ily mód, mindenki részes részesítő, s milliók dagasztják, de milliók szegik is meg a proletárállam újdonsült kenyerét. S ez nem álom, de úgy hívják - üvöltsenek bárhogy is a burzsoázia és lakájai -, hogy *munkásdemokrácia*.

A MOSZKVAI UTCA

S mindezek után pedig, miután a kalapács és szerszámok bekerültek a sarokba, a nap harmadik szakasza kezdődik. Gondolnád, az alvás szakasza talán, de nem, nem; a megsokszorozott ébrenlétéé.

A második munkáscsoport már javában dolgozik, de ők még csak most özönlenek ki a széttárt kapukon.

A gyárszirénák dalolnak fölöttük a tengermagasban, de ők mint a felsötétlő tenger özönlik el az utcákat.

Igen, az utcákat elöntik, s a falak csupasz karjaikkal is velük látszanak sodródni.

Övék az utca, mint még soha, és nincs hatalom, mely újra elvegye tőlük. Egyetlen pillantás kell csak ahhoz, hogy meglássa rajtuk: övék az utca, de olyannyira, hogy szinte nevet a szív bele.

A templomok ijedten összerendezzenek, amint hozzáérintik szabadon-játékosan mozgó testüket, s szinte érezni, hogy csak egyetlen intés kellene, s a megtúrt vagy kintfelejtett szenteket és nepmanokat szemrebbenés alatt a túlvilágra küldenék.

De az intés nem jön, nem kell, nincs szükség rája.

Igen! a moszkvai utca; soha még ilyen utcát Európa munkásai nem láttatok! Nem a zsiráf-magas ívlámpák, nem is a tarka házak s a megsodort tornyok miatt mondom ezt, de miattuk, *akik* betöltik őket. Marcona munkásarcok, dolgozó tenyerek, piros fejkendős munkásasszonyok és lányok csupasz lábú menete, mint a mák virága himbál a sűrű embervetésben. Kifeszített mellél jár itt a munkás, csak a tetvek s a múlt kísértetei járkálnak sápadtan a falak alatt, mint megtúrt idegenek.

A DOLGOZÓK KLUBJA

A bejárója súlyosan járó tölgyfaajtó, gondolnád, ősi kriptába nyit. Ámde fölötte vörös körök és szögletek között olvashatod: KLUB!

Klub! Ismered ezt a szót?! Mágnásklub, gyárosok klubja! Fészek klub, Művészek klubja! De illet, hogy azt mondja: „Munkások és parasztok klubja” - illet hallottál-e már?

S aztán a kupolás termek hozzá, gondolnád, templom hajója, s hallok, érted, hallok - gyönyörű márványból faragott oroszlánokkal, miknek sörényébe piros pántlikát fontak a pionírok.

A széles, sikamlós lépcsőkön zöld kókuszszőnyeg tekereg a magasba - igen, pontosan úgy, mint akkor, amikor még a „Jacht klub” lakk-félcipős és lakkszizmás junkerjai és tisztjei látogatták. De most úgy van bizony, hogy „feltűnően” sok a durva járású vendég, sőt sűrűn akad a csizmás, vörös inges parasztból is, és nem lehetetlen, hogy a „hallok” kőoroslánjai talán éppen ezért merevítik oly értelmetlenül szemeiket.

De gyerünk csak feljebb az árkados magasba, a karcsú oszlopok alá! S íme egyszeriben a folyosók, mint az ölelő karok, felénk tárulnak bíborvörösben!

De az ördögbe, mi csüng amott is a falon, s kinek a mellszobra az fekete ércből, ha nem Leniné?!

De mindez kevés, mert amott meg egy egész vonathosszúságú faliújság szalad a falon, kínai felkelők rohamcsapataival, turkesztáni szovjetek tarka csoportjával, Kautskyval, a II. Internacionálé dummeraugusztjával, akinek fehér szakállá alá sárga mankókat aggattak a fürge munkásrajzoló. S aztán ott a német vörös frontharcosok kemény menete, s ott az új elektromostelep a Moszkva folyó partján, s a boltívén ragyog a vörös csillag. Néhány lépéssel arrébb, egy együgyű vasrácsos ablakon át, egy sárga fakéz lobogtat egy kis vörös zászlót, a folyosóra: a vörös segítség, a nemzetközi proletárszolidaritás keze ez, Európa munkásainak keze, mely minden munkás szívéhez elnyúlik.

Szélesek, vígak és pompázóan színesek az ifjúmunkások faliújságjai is, melyek mint vég nélküli faliszőnyegek futják be a folyosót.

S aztán a pionírok, s aztán az oktofristák „újságvonatai” szaladnak el előttünk, a megmozdult, a felszabadult proletariátus szíve lüktet a falakon. Háromezer munkáslevelező, egy és negyed millió kommunista, két és fél millió ifjúmunkás kommunista, hárommillió pionír és oktista, tizenkét millió szervezett munkás, húszmillió fogyasztási és termelési szövetkezeti tag, számold, ha bírod, hány kilowatt ez a szocializmus építése, a világforradalom számára!

Mi pedig ezalatt lépünk be a termekbe, az egyikbe, ahol az abc betűt rajzolják egyszerű munkáskezek, a másikba, ahol a geometria ábráival vesződnek, a harmadikba, ahol a matematika hatemeletes képletei terpeszkednek a táblán, mint óceánjárók, a negyedikbe, ahol lövészárkok, ízekre bontott hídalkatrészek és ágyúmodellek rajza fehérlik a fekete táblákon. Aztán gyerünk még tovább a sakkozókhoz, ahol negyven sakktábla fölé negyven embercsokor hajlik, az olvasóba, hol a széles, ellipszis alakú tölgyfa asztalok körül kitárt újságlepedőkbe temetkeznek a munkások.

Vannak köztük öregedő munkásasszonyok, kik még csak nemrég tanulták el az abc ravaszságait, s miközben olvasnak, szájuk mozog, birkózik a betűkkel. S vannak közöttük süldő kamaszok is, kik valósággal legelik a betűmezőket. S mindehhez találd ki, mit olvasnak? Mit, mit, mert amellet, hogy olvasnak, ne feledkezzünk meg arról se, hogy min kezdik tanulni az abc-t.

Igen, tizedik esztendeje már, hogy a betűk, a proletariátus lámpásai immár megölik a burzsoázia hazugságainak bűvkörét, tíz éve már, hogy az abc-könyvekből kancsukástól, papostól kiradírozták az atyuskákat.

Amott az egyik teremben a pionírok hancúroznak, kék ingblúzuk körül piros háromszögbe borított nyakkendővel. Apró ifjak dalolnak körtáncban, lábaikkal beledobbantanak az ének felharsanó ritmusába, csillagot szaladnak, hegyet hánynak egymás testéből, és újra szétfutnak nevetve.

Egy másik teremben kúpba állanak a birkózók, s a fizikultúrárok vetik a magasba az izmok ábráit; felkúsznak egymás vállára, egyetlen csúcsos toronyba, s gumikönnyen záporoznak alá a magasból.

Egy újabb teremben roppant számárfej alól, s mellén egy római kettessel valaki Kautsky újdonsült igéit deklamálja, s körülötte borjak és hiénák jámbor és csapzott maszkjában a II. Internacionálé szekciói bégetnek kórusban.

Aztán változik a kép: *Barikádharok Bécsben*, s a vörös blúzos csapatok megrohamozzák a rendőrorszobákat.

Új kép: pionírok egy hatalmas kalocsniban, tömjénfüsttel, harangkongatással behúzzák a végelgyengülésben szenvedő öreg istent. A fehérre festett ajtó, amely felé tartanak, a következő felíratot viseli:

Steinach Kúra

Új kép: tíz könyv lép a pódiumra, egymás után fellapozódnak, s ha kibetűződ, ez áll bennük:

Szovjetek plusz elektromosítás

Az x-ik teremben politikai abc-t tanítanak, az x plusz első teremben történelmi materializmust, a történelmi materializmus eleven országában.

Az x plusz második teremben a földgömböt forgatják kérges munkástenyerek, s mi tagadás, a földgömb jól forog a kezükben.

Az x plusz harmadik teremben körzővel, vonalzóval, másodfokú egyenletekkel dolgoznak a gyári munkások, kik úgy mondják, nemcsak végezni, de vezetni is akarják a szovjet állam építését.

S van megint terem, ahol a munkáslevelezők gyűltek össze, akik a munkásélet, a gyár, a Párt, az egész Szovjetunió eleven szívverését és a szívverés kihagyásait és defektusait írják ki az újságokba.

Közel négyszázezer ilyen munkás- és parasztlevelező, nyolcszázezer szem az üzemek, az élet legmelegebből, a bajok ágyékából keresi-irtja fáradhatatlanul az épülő új élet hibáit és elégtelenségeit.

Négyszázezer toll a kérges munkástenyérben!

Ó, roppant vashálózat, mely körülfogja világot: SzSzSzR.

VÖRÖS SEGÍTSÉG

De egy emelettel feljebb, a roppant márványteremben most valami egészen más dolog készül lázasan.

A kis szobákban, termekben elhal az élet, kialszanak a lámpák, s csak az aulaszerű márvány-fehér csarnokban ragyognak a madárrajokhoz hasonló csillárok.

Ezren és ezren szoronganak a teremben, a pódiumon ősz, megcsapzott fejek, napbarnított bolgárok, angol munkásvendégek, kínai diákok, mongolok, magyarok, németek: a gyűlés dísz-elnöksége.

Egy öreg paraszt beszél, csizmákba öntött törzse előrehajlik, s amint a dobogó élére kiáll, fehér szakállal s őszbe csavarodott haja szikrázik a lámpák alatt.

- Mi jól tudjuk, elvtársak, mit jelent harcban állni Európa vérszomjas burzsoáziájával, mit jelent pusztá ökölrel állni harcban tankokkal és lángszórókkal szemben. Volt idő, hogy voltunk mi is így, véreztünk Pétervár kövein, és dideregtünk a börtönök priccsein. De ez akkor volt, amikor mögöttünk még nem állott egy százötven milliós munkás- és parasztállam. De ma áll a szovjet, és a Szovjetunió munkásainak és szegényparasztjainak milliói küldik felétek bátorító szavukat...

- Éljenek a munkásosztály mártírjai és harcban álló milliói!

- Éljen a világforradalom!

Pergő taps harsan fel, s valahonnan láthatatlan zegzugból az *Internacionálé* első akkordja. Mindenki feláll, éneklő a dalt, s vannak, akik már megszámíthatatlan ezredszer éneklők, de mégis még újból kiizzó arccal. A pionírok vigyázzban állnak, tenyerüket szemmagasban maguk elé emelik. A katonák vigyázzban tisztelegve.

Új szónok lép az emelvényre. Csontos arcú, ébenfekete hajú bolgár. Anyanyelvén beszél, de arcizmai rándulását minden szem megérti. Ahogy kezei ökölbe görcsösödnek, és újra tenyérbe simulnak, kibomlanak, szögbe törnek, ahogy az emelvényen előrehajlik, és felsőteste végighullámszik a tömeg fölött, ahogy szemei fáklyásan fellobognak, és beleszúrnak a tömegbe, ahogy a hangja a gyűlölet nyilán felroppen a legmagasabb pontokig, s ahogy a fájdalom

hörgésében roppant robajjal ismét lezúdul a mélységbe, ahogy bög, üvölt és jajgat belőle a düh és bosszú, ahogy szem-száj-haj-szemöldök-ököl robban-szögelődik, mindenki megérti, hogy miről van szó. A kezek vadul tapsba vernek, percekig dörög az orkán, s a karzatokról süvöltik:

- Pusztuljon a világreakció!

- Halál Cankovra! Éljen Szovjet-Bulgária!

Most egy fiatal, sápadt arcú ember lép az emelvényre. De alig fekteti le kezét a karfán, hirtelen felzeng az *Internacionálé*, és feláll az egész terem. S kétezer szem nevet, és sír az öröm és fájdalom lázában. S a katonák vigyázzban, s pionírok vigyázzban, az öregek vigyázzban, a fiatalok vigyázzban. A fiatalok szemében könny, az öregek szemében könny, az *Internacionálé* zúg, a vörös zászlók kibontva lobognak, hajladoznak, és meghajszolják a szív és agy körül loholó vért.

Mi az, ki ez az ember, mit művelt?

Igen, ez az ember, aki sápadtan és remegő kezekkel a tömegbe mered, ez az ember most mindjárt minden rettegés, minden szentimentalizmus nélkül, hideg gyűlölettel fog most új, eljövendő harcokról beszélni. Ugyanolyan gyűlölettel és rettegés nélkül, mint az a másik sápadt arcú fiatal ember, aki ugyanez órában a magyar osztálybíróság egyik akasztófaterhes tárgyalótermében a közelgő leszámolás felsötétlő hullámain dörög oda a magyar uralkodó osztályoknak.

Mint Rákosi Mátyás elvtárs ott, Budapesten a statáriális tárgyalás ítéletének kihirdetése napján.

Ez a két sápadt ember két fivér: s a két Rákosi áll az egymástól több ezer kilométerre eső két teremben, fehér Budapesten s vörös Moszkvában. Egyik harcol és vádol itt, a másik vádol és tanít ott. Két vérben és harcban összefont testvér, két sápadt elvtárs a nagy proletárcsaládból.

Ezért könnyeznek a szemek. Ezért zúg az *Internacionálé*. Ezért szakad fel az ének a háromezer ember száján, mint meggyulladt erdő.

MUNKÁSFŐISKOLÁK

Van Moszkvában egy olyan épület, melyet méltán rettegethettek a világ imperialista hatalmai. Ez az a hely, melyre Kína négyszáz milliós népe felfigyel, ahova elküldi legjobbjait, ahonnan világgá indulnak az első kínai, indus, jávai, néger leninisták. Határtalan tudományszomj s lelkesedés fűti ezeket a fiatalokat; minden lealázottságuk, asztaltól elvertségük, kiszolgáltatottságuk keserve fűti őket a tanulásban s nagy leszámolásra való készülődésükben.

Gondoljátok csak el Anglia és Amerika cilinderesei, ezrek és ezrek viszik szét a gyarmatokba a marxizmus és leninizmus ígét! És útravalóul oly hitet és elszántságot, melyhez hasonlóan: a ti emeletes páncélosaitok csak együgyű marmeláde halacsok.

S most mindehhez képzeljétek el a vörös diákok százezreit, a vörös egyetemek légióit, mert minden hangzatosság nélkül mondván, bizony, ők a vörös birodalom élesztője. Munkások és parasztok fiai ők, fiatalok, energikusak, értelmesek, s most útban vannak a tudásért. Az egyetemeket már elfoglalták, és élcapataik pedig ostromolják a katedrákat.

Ott járnak a hadsereg élén, a gyárak vezérkarában, az épülő házak parancsnoki hídján, a mezőgazdasági kommunák, kórházak, iskolák legélén. S a megriadt spec szűkülve nézi, mint fogy a kezén a polgári társadalom adta kiválóság: a kiváltságosak tudománya.

Tíz és tízezer feltörekvő kommunista munkás-mérnök, orvos, kémikus, mezőgazdász indult végső rohamra az utolsó polgári fellegvárak ellen. S még tíz év, s az összes magaslatokon az új, kommunista fiatalság fog táborozni, s ami tíz évvel ezelőtt merő álom volt, tíz év múlva másíthatatlan valósággá válik. S a *pótolhatatlan polgári intelligencia* című hangzatos bohózaton is már csak az igazán jó humorú emberek fognak mosolyogni.

TERVSZERŰSÉG

Miközben az épülő villanytelepek, gyárak ébresztgetik a falvakat, a tudósok expedíciói s velük a tudásra éhes munkásdiák-falkák számba veszik és lemérik az ország parlagon heverő energiáit.

Kiszámítják az elrejtőzött energiák mennyiségét, megjelölik a feltáratlan ásványokat és ércék rétegeit, megpontozzák az új olajforrások helyét, az egész ország testét keresztül-kasul szántják piros vonalakkal. Lemérik a források mélységét, a vizek sebességét, a vízesések zuhanásában évezredek óta elvesző energiákat, felméri a napsugarakat, a szeleket, a tengereket, a levegőt, a mocsarakat, mindent, mindent. És íme, egyszeriben eltörpülnek a fantaszták álmai az új valóság előtt; mely sarkáig tárja a kaput a szocializmus építői számára.

Tervszerűség, minden érték leltározása, erők és energiák egyensúlya, a tudomány, a materializmus, a képletek diadala készülődik ebben az országban. Elektromos telepek, mint százféle szikrázó gyémánt fekszenek, nőnek a pusztákban, a mocsarak szívében, a vízesések fodros öleiben. S íme, a bányákban kifogják az elkorcsosodott bányalovakat a targoncák elől, s helyükre az elektromosság láthatatlan érverése kerül, mely megsokszorozza a lendületeket, megépíti az életet, és világot gyújt a legelrejtettebb tárnákban is.

A viskókban kigyulladnak a villanylámpák, s a fejekben az új gondolatok, melyek megölik a sötét múlt piszkát és misztikumát. S esténként a nehéz mezei munka után is láthatod, amint az egyszerű faházikó olvasótermekben barázdás arcú parasztok és barna-piros fiatalok hajolnak a betűmákos újságok fölé.

S fölöttük nevet diadalmasan, szikrázón az új sárgarézgyűrűs hatvangyertyás villanykörte, vagy ahogy ők hívják: *Lenin lámpácskája*.

FAJOK, NÉPEK TESTVÉRISÉGE

De nemcsak mérhetetlen természeti energiák hevernek még kihasználatlanul a roppant vörös birodalomban, egész népek és fajok mérhetetlen, kihasználatlan energiái is.

Sehol még annyi kíváncsi, nap felé fordított szemet, sehol még annyi motoszkáló gondolatot. Mert ez az évszázadokon át az anyagi és szellemi elnyomatás sötét kalodáiban tartott ország az egész imperialista-kapitalista világgyűrű közepette feladatainak középpontjába, első feladatai közé iktatta egész népek és fajok új életre és öntudatra keltését. Felgyűjti maga köré a mindenkitől elhagyottakat, kik évszázadokon át szabad prédául heverték minden önkény és zsarnokság elé, kik az évszázadokon át mind a mai napig a kőkorszak primitívségében éltek, s élére áll a hosszú-hosszú menetnek, vállalja a velük való testvériséget, vállalja az egész világ gúnyolódó, de halálsápadtan gúnyolódó burzsoáziája előtt. Könyveket, betűket ad a kezükbe, újságokat nyomtat nekik a saját anyanyelvükön. Iskolákat és tanítókat ad nekik a saját soraikból, egyetemeket, melyekben összegyűlnek a mongol fennsíkok népei és a kaukázusi hegyek lovasai, a kirgizek éppúgy, mint a csuvasok, lappok, törökök, üzbégek, s ki tudná őket

mind felsorolni! Vannak egész népek, melyeknek a szovjetek teremtették meg az abc-jüket, s ma saját irodalmi nyelvük és újságjuk van már. Kiegyenlítődés, ősi, eltemetett energiák napfényre mentése, új, beláthatatlan agymezők csírázása, tömegek tízmillióinak belekarolása egy új kultúrába, igen, ez történik itt a szovjet nap alatt.

Az az ország vessen követ rája, mely elmondhatja, hogy a gépfegyverek, gázbombák, repülő-rajok helyett hasonlóképp bánik elnyomott nemzeteivel.

A SZOVJET ÚJSÁG

Közel tízmillió újság röpül szét naponta (1914-ben alig három és fél!) az országban. S bizony, az újság nem a kiváltságosak csemegéje többé, de nem is a vénasszonyok és tőzsdések szenzációgyára, hanem bizony az „élet iskolája”, a szovjet élet iskolája. Tanít, nevel, céltudatosan tágit, és ad horizontokat, egyetlen lencsébe gyűjti a világ látszólagos tarkaságát, megöli a misztikumot és az anarchiát. A parasztot megtanítja uralni a földeket, védekezni a szárazság és az elemek ellen, megtanácskozza velük sorsukat, otthon van a legbensőbb ügyeikben, mert híreit közel háromszázezer dolgos parasztlevelező küldi el hozzá. A munkást megtanítja a szervezés, az ökonómia alapfogalmaira, beleavatja a szovjet állam minden kérdésébe, belesodorja annak ügyeibe, s az ügyek vezetésébe, soha nem járt utakra ösztökéli, tenyerére teszi a közigazgatás, a szocializmus építésének minden problémáját.

Mert a Szovjetunió újságjainak címei így szólnak: *A szocializmus építése* (Európában: *Üzemredukció*), *Új iskolák Grúziában* amott (Damaszkusz romhalmaz), *Új munkásszantóriumok Livadiában* (odaát 1678 év súlyos börtön munkásoknak).

S mindennek jó részét több mint egy negyedmillió munkáslevelező írja a roppant ország minden szegletéből, egy félmilliónál több, a parasztlevelezőket is beleszámítva, kik nemcsak olvassák, de írják is az újságot.

Európában demokráciával tömik a fejeket, s mindezt cserébe csak azt kívánják, hogy szolgai hűséggel hajtsák végre a kapitalisták diktatúráját. De demokráciát tanulni a szovjetek nem mennek Európa bankárjaihoz és földbirtokosaihoz. Ellenben munkásdemokráciát tanulni a szovjetektől ezer és ezer munkás jön ide évente Európából.

VÖRÖS IGAZGATÓ

Most még néhány külön szót a vörös direktorról, ki a bankok, gyárak, hivatalok élén áll az osztály szolgálatában. Harcban áll a csökönyösökkel, maradiakkal, a piszokkal, rendetlenséggel, lassúsággal, idő-, erő- és anyagpocsékolással, s bizony jó egynéhányszor meggyűlik a baja a saját munkásaival is, hogy az egész osztály érdekeit és ezen keresztül az övéket is megvéddesse, és előbbre vihesse. Alulról szorítják a saját munkásai, akik letegeznek, hisz közülük való, és ünneplik, mert hisz értük való is, felülről szorítják az egyre növekvő termelési tervvel, és elmozdítják, ha hibázik, és megdicsérik, ha a tervhez hozzátesz. De a múltjuk is igen érdekes. Vegyünk csak például egy vörös bankigazgatót, jó néhány éve még a cár börtönében ült, a forradalom stratégiáján vagy talán éppen valami elvont marxi tételen tűnődött. Aztán harcolt fegyverrel a diktatúráért, az ellenforradalmi generálisok, fosztogató bandák, az éhség és pusztulás ellen. Most pedig fénylő telefonármádia közepette ül egy tágas szobában és a számokkal zsonglörködik. Hatalmas ütközet ez is. A szovjet állam gazdaságának háborúját

kell sikerrel megvívnia. Úgy mondják, az az idő, amikor a jó kommunista ösztönösen is rátapintott a felszaggatott sebekre, egyre inkább elmúlóban van. A szovjet élet meggazdagodott, a tudást meg kell szerezni, s a vörös direktorok is hozzáfogtak, hogy szabad éjféli óráikat tanulással töltsék el.

Igen, ez hát a vörös direktor. Van autója is, igen, az is van. Mint ahogy van autójuk a mérnököknek, a munkásszervezeteknek, orvosoknak, mechanikusoknak, mentőknek, tudósoknak. Európában is vannak autók, igen, bankárok, színésznők, metreszek, tőzsdések, grófok és egyéb monoklis tetvek ülnek bennük. Nem kell lángésznek lenned, hogy eldöntsed a különbség értelmét.

VÖRÖS TEMETÉS

Most meg hadd beszéljek a vörös temetésről és vörös májusi áradatról.

A kettő között élnek és halnak a Szovjetunió dolgozói.

Már messziről sír, kegyetlen, idegfacsaró mély hangjaival a gyászinduló, sír, jajong, áthömpölyög a fejed fölött, s földbe gyökerezteti a lábaidat.

S az utca mélyéből ringó méltósággal közeledik a halottas menet, fedetlen fővel, a sárgaréz hangszerek színpompájában, s magán az egyszerű kocsin pedig vörösben izzik a koporsó.

Jön a menet, sorfalat állnak az emberek neki, a kocsi, autók és villamosok, jön, úszik egyre közelebb a vörös koporsó, egy egyszerű kommunista munkás fekszik benne.

Bög, jajgat a dal, az 1905 gyászindulója, katonák megállnak vigyázzban, pionírok tisztelegnek, s a fejekről lerepülnek a kalapok.

Munkások százai, ezrei kísérik fedetlen fővel a vörös koporsót.

Már messzi-messzi járnak, csak a zene sír, s a vörös szín ég a délutánban.

Kint a temetőben még egyszer felzúg a dal, beszélnek a halott barátai, és a halott és az élő kommunisták apja: beszél a párt.

Lehajlanak a zászlók.

S a feldomboruló sírra vörös csillag kerül, arany betűkkel, melyek arról tanúskodnak, hogy mit tett a holt életében a munkáosztályért.

Egyszerű csillag, egyszerű betűkkel, nagyszerű kommunista sírján:

Pavel Krisztoforovics Krulov
harcolt Kornyilov ellen
harcolt Kerenszkij ellen
harcolt Gyenyikin ellen
harcolt az antant imperialisták ellen
harcolt a szocializmus építéséért
meghalt a munkások és szegényparasztok
szabad szovjet köztársaságában.
Igaz kommunista volt,
a Párt zászlója borul sírjára.

DEMONSTRÁCIÓ

Most jött a hír; Volkovot megölték Varsóban!

S egyszeriben elsötétedik a kék, forróságos moszkvai ég. Az utcasorokon egymás után aggatják ki a fekete szegélyes piros gyászszászlókat. A tereken felállított rádiótölcsérek harsogják a borzalmas hírt:

- Halló! Halló! Varsóban megölték a Szovjetunió követét!

Az összeverődött tömeg sötét sápadtsággal, megdermedve áll a hatalmas ívlámpákra szerelt tölcsérek alatt. Aztán egyszerre izgatott csoportokra bomlik az egész város; feldúlt arcú emberek futnak biztos irányban. Mintha egyetlen tenyér dült volna végig az emberek arcán; mindegyiken ugyanaz a rettenet és állati düh lángol.

Az utcákon most hirtelen lovas csapatok vágtnak a követségi negyed felé, a centrumban ijedten pakolnak az utcán tartózkodó árusok, és pillanatok alatt eltakarodnak.

Milic-csapatok vonulnak gyors léptekben, és elállják az utcákat, a nepmanok tudják, mi jön; csodálattal vegyes rémülettel kémlelnek a gyárak felé vezető utcák mély garatába.

De még minden csendes. Égett gumiszag tekereg a levegőben.

S most a főbb vonalakon egymás után megállnak a villamosok, s más utat vesznek az autóbuszok. Valami félelmetes üresség tátong a város közepén. Várákozás, feszült, halálos csönd.

Mint egyetlen, óriás benzineshordó a belváros, mely az első vörös zászlótól robbanva lángra kap majd.

S akkor leghátulról, legtávolabbról, legmesszibbről verejtéksatakosan, olajosan, vörös zászlók rengetege alatt jön, özönlik, lehengerlőn hömpölyög Moszkva proletariátusa.

De nem, nincsenek léptei többé, mint az egyre magasabbra verődő hullámlépcső csattog előre.

És reng a föld, és táncolnak a falak, és reszket a levegő; fojtó füst kígyózik a menet előtt. Egy perc, és minden lángol eget verőn.

Már egész közel vannak, már hallani a szívük verését; hatalmas óramű! Jönnek, s fölöttük égnek a zászlók, és keringenek, mint a forgószél a kiáltások; a hatalmas ívlámpák, a zöldkoronás fák velük látszódnak sodródni. Jönnek, és zúg a város, és a falak ezerszeresen verik vissza a bömbölő orkánt:

- Orgyilkosok!! Vesszen a brit imperializmus! Daloi!!

Reng, háborog, hörög, üvölt minden utca, minden térség, s a végtelen fekete kígyók menete kiapadhatatlanul kanyarog elő a gyárak és hivatalok kapuin:

- Daloi Chamberlain!! Daloi Pilsudszki!!

- Da zdrasztvujet szovjetszkij vlaszty.

- Da zdrasztvujet moravaja revoljucija! Hurrá-á-á-á!!!!

Millió ember hömpölyög a pakoló brit követség felé.

Nincsenek kiadott jelszavak, mindenki rohan sodorva az angol imperialistáknak, a Szovjetunió legelkeseredettebb ellenségének palotája felé.

Itt vannak az ő igazi ellenségeik...

De még mielőtt a tömeg elérhetné a követségi negyed, a kínai diákok százai futó lépésben eléje sodródnak egy mellékutcából.

Vad, üvöltő, sikoltó áradat, szinte hisztérikusan örvengők hada, apró, sárga kezek erdeje himbál fel az épület felé, és az orkán zúg kínaiul és angolul, az ősi gyűlölet frissen szaglatott sebéből:

- Gyilkosok! Volkov! Nanking! Jangtse! Down!!!

- U-u-u-uj!!!! U-u-u-ujjj!!!! - Füttyök, örvengő karlengetések, kövek zápora.

S most már jönnek, nem, rohannak a gyárak tízezrei, százezer ököl lendül a palota felé:

- Gyilkosok!!!

- Le a háborúval! Vesszen a brit imperializmus! Éljen a kínai forradalom!

A palota előtt feszes lovas rendőr csapatok állják el az utat. A mederbe szorított áradat körülkeríti a palotát, és már nincs szünet, nincs árnyalata az orkánnak, kering-kavarog a brit követség körül egyre magasabbra.

Reng a város, millió proletárszív kalimpál vadul a fájdalmas gyűlölet jármában.

De még nem lehet, még várni kell. Gépek, gyárak, iskolák kellenek még, villanyhuzalok aranyhálója kell, hogy befonja az országot...

TÍZ ÉV MEGVÁLTOZTATTA A VILÁGOT

A század naptárában ragyogó esztendő: 1927. Tizedik Október esztendeje.

Közelepsz már, égnek menetelő gyáraiddal, szikrázó villanytelepeiddel, dús barázdájú földjeiddel, viruló falvaiddal és zengő városaiddal.

Angol rablókapitányok, lengyel sintérek, fehér gyilkosok bombái robbannak körülötted, lövészárkaik húzódnak eléd, hadihajóik tájták rád agyúik öblös garatát.

Varsóban, Leningrádon, Minszkben, Londonban, Párizsban és Pekingben belül és kívül vörös vérrózsák csattannak testeden. Európa és Amerika minden városában félreverik előtted a harangokat, megintognak a tőzsdék számtornyai, és felhördülnek az emeletes rotációsok.

De jössz, te, feltartóztatlan, át a tövissel, legjobb fiaid holttestével bélelt árkokon, keresztül a hazugság, szenny és hamisítványok bombamezőin, a leget kiszivattyúzók blokádon.

Jössz, te pompázó, daloló Október, s a föld mint kettészelt gyümölcs felizzik vörösben és elsápad fehérre.

Lenin meleg, vérpiros szíve nevet belőled, s hasztalan, hogy benne úgy ülnek az egész világ kapitalista bérenceinek golyói, mint érett dinnyében a fekete magok. Hasztalan minden.

Október él, mérföldet mérföldre lép át, gyárakat fiadzik, és falvak fölé fényszórókat épít; egyetlen harcos és szenvedő hűrként ott rezeg az egész föld dolgozóinak szívében.

Vörös szálfákba pólyált teste körül millió és millió bőrkabátos munkás- és szőrszűrés parasztvállon ég a szuronyok ünnepi gyertyája.

Az ő csillaga virraszt a század fölött.

1925-1927

A VILÁG LEGNAGYOBB GOLYÓSCSAPÁGY-GYÁRÁBAN

Taganka alacsony házsorai között rohanunk. Az autó fröcskölve hányja maga köré a lejtős utcákról lezúduló csatakat. Olvad, és nevet minden a meleg áprilisi napban. Nevetnek az arcok is. Csak az ócska, évtizedes faházak ábrázata szürke, mint a halálraítélteké. De léptenyomon új épületek torpannak fel az egyemeletes faépületecskék közül. Vállas, hatalmas óriások. Ösztönzi őket mindenfelől a nap. Még néhány év, és a második ötéves terv ugyanúgy végez a viskókkal, mint az áprilisi nap a piszkos hógörönggyel.

Külvárosi piactér előtt robogunk el. Két új emeletet húznak fel egy mellékutcába benyúló sarokházra. A tér másik sarkában csak nemrég ácsolt sárga, messze kinyúló deszkacsarnokok állnak egymás mellett, egy egész párizsi áruház, csak nem fölfelé, hanem laposan szélteben.

Széles utcán robogunk. Dobál az egyenetlen, itt-ott még hógöröngyös kövezet. Fogynak a házak. Kint vagyunk a szabad „mezőn”. Mezőn, amelyen villamos fut át, amelynek mindkét oldalán, amerre a szem ellát, építenek.

A sofőr új gyárepület közelében megállítja az autót.

Megkérdezzük két munkásasszonytól, akik a gyárak felől jönnek, hogy ez-e a Sarikopodsipnák gyár? Úgy látszik, nem értik, hogy mit kérdeztünk, ezért hozzáteszem:

- Új gyár, csak nemrég nyitották meg.

Nevetnek:

- Erre csak új gyárak vannak. Még jó tíz perc.

Továbbrobogunk. Az „út” feneketlen sárba vész. A villamossíneket óriási tócsák öntik el, amelyekből itt-ott látszik elő egy-egy kimosott kőkocka. Az autó nyekken, kanyarog, süpped, szinte elmerül, s berregve újra kirántja magát a tócsákból.

Bosszankodunk. Szégyenkezünk. Lehangoaltság vesz erőt rajtunk. Ilyen utak, Moszkva közvetlen közelében!

Az autó - hatalmas tócsa közepén - végleg megfeneklik. Kiszállunk. Munkások gyűlnek körénk. Látják, hogy külföldiek vagyunk. Magyarázni kezdenek:

- Az utat a tél közepén építették. Hús-harmincfokos hidegben rakták le a villamossíneket, állították fel a vasoszlopokat. Hóban. Fagyban. Éjjel-nappal. Rohamtempóban. Nem volt idő, nem lehetett jobban kikövezni az utat, és a tavaszi olvadás kimosta a köveket. - Az út két szélére mutatnak.

Körülnézünk. Mintegy fél méter magasban kétoldalt barna, agyagos földsáncok húzódnak. Az utat valósággal kiásták a mezőből.

A munkások segítségével nagy nehezen kihúzzuk az autót a gödörből.

- És ez itt mind a télen épült! - kiáltja utánunk egy munkásasszony, és mintegy fél kilométer hosszúságban húzódó ablakfrontos gyárra és egy sereg négyemeletes lakóházra mutat.

Egyszerre gyönyörű hőskölteménnyé válik a göröngyös, feneketlen út, és a két acélsínpárról alig tudjuk levenni a szemünket...

Megint barakkok, újak, szélesek, sok ablakosak. Mögöttük henger alakú épülő gyár. Ez lenne?! Nem, azon még nagyban folyik a munka.

Tovább. Az úton autók kínlódnak előre. Villamos robog. Talicskás munkások sora kígyózik. Felkapott szoknyával munkásasszonyok futnak át egyik oldalról a másikra. Csöveket raknak, kábeleket húznak. Két munkás a csizmasarkaira erősített kajla késekkel kúszik fel a telefonpóznákra. Telefonhuzalt feszítenek ki. Végre! Széles, hosszú, rendezett gyárépület következik. Az út javul. A sofőr gyorsít. A gyár előtt park fiatal fákkal. Itt volnánk.

Csak amikor egész közel érünk a gyárhoz, vesszük észre a feliratot:

„Kim autósborocsni gyár”.

A Kommunista Ifjómunkás Szövetségről elnevezett autóösszeállító üzem.

A sofőr káromkodik. Akkorát ránt a gépen, hogy visszaesünk. Keskeny, kétoldalt sáncmányásos úton küszködünk előre. Most már tudjuk, hogy ezek a sáncmányások télen rakott utakat jelentenek. Végre feltűnik két magas oszlopra kifeszített vörös vászonfelirat. Az oszlopokon vörös zászlók lobognak.

Világosszürke téglából rakott épület előtt állunk meg: a gyár vezetőségének háza. Néhány perc alatt megszerezünk az engedélyt a gyár megtekintésére. Kapunk egy mérnök elvtársat vezetőnek.

Rögtönzött soklépcsős szabad bejáró visz fel a gyárba, amelynek egyharmada még épülőben van. Közben nézzük az állványok közül a gyárat, a túloldalon húzódó ötemeletes házakat, a messziről idelátszó hatalmas ételgyárat, a rengeteg ideiglenes faházat, a villamost, az utakat, a közeli, kétezer tanulót befogadó gyáriskolát, a kanalizációt.

- Egy évvel ezelőtt - mondja a mérnök - még puszta mezőség volt itt. 1931 márciusában kezdtük el építeni a gyárat, és egy évre rá, március végén már megnyitottuk. A gyár egy-magában százharmincháromezer négyzetméter beépített területet foglal el. Építési költsége a lakóházakkal együtt száztizenötmillió rubel. Mire teljesen üzembe lesz helyezve: tizenötezer munkás és ötezer gép fog dolgozni benne. - Kísérőnk továbbisiet, rohanva jegyezzük az adatokat. - Hatnapos munkahét, hétórás munkaidő, két munkaszakasz. A félig kész, beláthatatlan vasbeton építkezésen keresztül közeledünk a már kész gyárba. A mérnök beszél:

- Magyarányú autó- és traktorgyártást, amilyent a szocialista ipar felépítése megkövetel, elképzelni sem lehet a mi gyárunk nélkül... Csak ebben az évben huszonnégy millió aranyrubelt takarítunk meg az import redukálásával...

Mialatt a mérnök magyaráz a többieknek, megszólítom az építkezésen dolgozó egyik öreg ácsot.

Amíg dolgozott - messziről figyeltem -, egész fürgén járt a keze, most hogy abbahagyja a munkát, az éles szekercét leteszi maga mellé, és végigtörli a birkabőrsapka alatt megizzadt homlokát, egyszerre egész falusiasan nehézkesé válnak a mozdulatai.

- Egy év alatt építették fel ezt a hatalmas gyárat?

Rám néz nyugodtan, cigarettára gyújt, és elmosolyodik:

- És azt is hozzá - és a mintegy kétszáz méterre fekvő lakóházakra és sok másfajta épületre mutat.

Odagyűlnek a többiek is. Kisül, hogy az öreg a brigadéros, és hogy mind kolhoznyíkok, akik szezonmunkán dolgoznak a gyárban.

- Hát eleinte nehéz volt - mondja az öreg - Egyszerre kellett a gyárat építeni, a barakkokat, amikben a gyári munkások laknak. Kevés volt a munkás, és aki volt, az is majdnem mind tanulatlan volt, akárcsak mi. A mi brigádunk százhatvan százalékra teljesítette a tervet. De ez

már nem a teljes brigád - és büszkén mutat a körülállókra -, négyen bent dolgoznak a gyárban, a télen esti kurzust jártak, kiképezték őket csiszolóknak. Kettő pedig a gyáriskolában tanul.

A munkások büszkén néznek a brigadérosukra.

Az egyik, egy vörössesszőkés, szeplős arcú tömzsi munkás, ravaszul hunyorít:

- Hát magadról nem beszélsz?

- Az nem érdekes! - mondja kurtán az öreg, és felveszi a szekercét.

Megtudjuk, hogy az öreg a megnyitón jutalmat kapott.

Továbbmegyünk.

Német téglarakó munkások dolgoznak. Csak kelletlenül hagyják abba a munkát. Az egyik beszél:

- Sok baj volt. A szerszámokkal. Az anyaggal. Néha nem volt anyag, néha meg tíz emberre csak hat lapát jutott. A keveréssel is baj volt. A hidegekkel.

- Hogy dolgoztak össze az orosz munkásokkal?

- Hát eleinte sehogy. - És nevet. - Ők a maguk módján, mi meg a magunkén dolgoztunk. De, amikor látták, hogy mi kétszerannyit rakunk, mint ők, kezdték nézni, hogy hogyan csináljuk. Az öregekkel nehezen ment a dolog, pedig segítettünk nekik. Magyaráztuk a dolgot. A komszomolcok - az más!

Felragyog az arca.

- Ezek a mi reménységünk! - mondja, és újra nevet hozzá. Jól emlékszem, így mondta: a „mi” reménységünk.

- Két hónap múlva kihívtak bennünket szocialista versenyre. Tíz nap múlva kezdtünk lecsúszni. Egy hónap múlva pedig elénk kerültek.

Nevet, kissé röstelkedve, de azért büszke is.

- Mi kommunisták vagyunk itt, három kivételével - teszi aztán hozzá -, nagyon örültünk, hogy az ifjúmunkások megelőzték bennünket. Igazán nagyon örültünk, már csak a három párton-kívüli miatt is, akik kissé lenézték az orosz munkásokat, pedig higgye el, elvtárs, hogy úgy dolgoztunk, hogy jobban már nem lehetett...

Nevetünk. Néhányan a brigádból velünk nevetnek.

Rot Front! elvtársak! - Rohanunk tovább.

Beérünk a gyárba... Felmegyünk az emeletre.

Ötszáz méter hosszú, fehérre meszelt, világos, széles folyosó áll előttünk, oldalfolyosókkal, rengeteg vörösre festett ajtóval.

Csodálkozva megállunk.

- Itt kezdődik a gyár - mondja kísérőnk észrevéve csodálkozásunkat.

Ránézünk az első ajtó feliratára:

Mosdó

A másik ajtón:

Szakszervezeti csoport

A harmadikon:

Technikai továbbképző. Műhelyszoba. Pihenőszoba. Étkező. Vörös sarok és így tovább.

Kísérőnk magyaráz.

- A munkások mind feljönnek előbb az emeletre. Levetkőznek az öltözőben. Látják az elvtársak - és kinyit egy szekrényt -, ez a rekesz a tiszta, ez a piszkos ruha számára való. - Benyit egy ajtón. - Mosdók - mondja. Vagy harminc vízcsap, bádoggal mosdókészülékek, folyószappan-készülékek. Hideg-meleg víz. Megyünk tovább.

- Ezek itt a tanuló- és üdülőszobák, ez itt a Vörös sarok a külföldi munkások számára. - Benyitunk. Nagy szoba, a falon Lenin, Liebknecht, Luxemburg fényképei, vörösvásznas feliratok. A szoba közepén hosszú asztal német, angol, orosz folyóiratokkal. A fal mentén könyvespolcok, a sarokban felbontott láda, ki nem csomagolt villanycsillárokkal, amik a mennyezetre jönnek.

Benyitunk a könyvtárba. A falak mentén félig kész szekrények, könyvesállványok, a földön berendezési tárgyak szanaszét, a sarokban kopácsolás.

Másik nagy, hosszúka alakú terembe nyitunk be.

Három sorban kis takaros asztalok. A sorok közt pálmák. Elöl nagy üvegbüfé. Hátul dobogó. - Itt csak hideg ételeket árulnak és teát - mondja kísérőnk. - A gyári ebédlő másutt van, és ha elkészül a gyári konyha, akkor a munkások ott fognak ebédelni.

- Ezek a lépcsők az egyes műhelyekbe vezetnek - mutatja a mérnök. - Minden munkás közvetlen a saját műhelyébe megy rögtön, és a munka végeztével egyenesen feljön a saját pihenőszobájába és büféjébe.

Lemegyünk a földszintre.

Hatalmas betoncsarnokba érünk. Kopácsolás, ácsolás, állványok, a csarnok hosszában - amely nem kisebb, mint a Keleti-pályaudvar - vasúti sín szalad.

- Ide futnak be a vonatok a nyersanyaggal - mondja kísérőnk. - Látják ott a földön azt a vasvázat? Emelődaru lesz.

Látjuk. Olyan, mint két repülőszárny, csakhogy tízszer nagyobb, betölti az egész csarnokot szélességében.

- Egy vagon rakományostól könnyűszerrel fel fog emelni.

Szinte látjuk fejünk fölött lóbálózni a vagon, amint a hatalmas daru halálos nyugalommal kúszik vele végig a műhelyben a sok száz ember feje fölött.

Megyünk tovább.

Mindenütt dolgoznak, mindenütt óriási méretek, amelyek még nincsenek teljesen kihasználva és betöltve. Olvasztókemencék. Vízilószájukból karvastagságú vasrudak - az Elektrosztal gyártja őket - állnak ki, mint a südisznó hátán a tüskék. Fiatal munkás hatalmas fogóval igazgatja őket.

- Az első operáció.

Rohanunk tovább. Gőzkalapácsok sorakoznak a hatalmas terem egyik felében. Hét-nyolc óriás már áll, a többi még ládáiban hever szanaszét. Még csak kettő dolgozik. Biztosan, keményen és elhajlások nélkül.

Ahová leütnek, ott újjá formálnak mindent.

Újabb hatalmas csarnok - egy jókora gyárnál ez sem kisebb. - Negyven elektromos kemence húzódik itt. Olyan, mint a földbe épített hatalmas, lapos tetejű hordók. Fölöttük gőzdaru. Néhány kályha már dolgozik. Zajtalanul, szagtalanul, anélkül hogy a hőmérsékletre a legcsekélyebb befolyással lennének.

Csak az utópisták tudtak ilyen ragyogó tiszta, tágas, napsütéses műhelyeket elképzelni.

Miközben beérünk a kovácműhelybe, kísérőnk magyarázza:

- A gyárnak nincs külön energiatelepe. Mindent; a villanyt, a fűtést, a világítást, a gázt a központból kapjuk. Az egész gyár alatt három méter átmérőjű, sok kilométer hosszúságú csatorna szalad, abban vannak az összes csövek, a kábelek elhelyezve.

Beérünk a műhelyekbe. A méretek oly szédítőek, hogy lehetetlen mindent észrevenni.

Hatalmas, kétfelé hajló fehér kürtből dől a műhelyekbe a meleg levegő. Az esztergapadok között járunk. Pad pad mögött, úgy tetszik, nem kisebb területen, mint ezer négyzetméteren. Az esztergapadok közt már sok a szovjet gyártmány, de nagy részük még angol és német.

Sok a munkásasszony. Sok az ifjómunkás.

Odamegyek egy mintegy harminchárom évesnek látszó munkásnőhöz, gyorsan felírok egy pár adatot.

- 1914-ben kezdtem dolgozni egy hadigyárban. Reggel hattól este hatig. Kerestem éjjel negyven, nappal harminc kopeket. Tizenhétben vasgyárba kerültem, a forradalomban segítettünk barikádot építeni a gyár körül. 1919-ben sokat éhezünk. Huszonegyben javult a helyzet. Később delegátka lettem, tanultam. Harmincban beléptem a Pártba. Egy fél évvel ezelőtt bekerültem a gyári iskolába, onnét küldtek ide, most itt továbbtanulok. Kapok havi kilencvenegy rubelt. Nem sok az, igen, de hiszen tanulok? Mit kapnak a tanulók maguknál?

- Semmit. Legjobb esetben egy kis zsebpénzt.

- Na, látja.

- Hogyan laknak, van-e családja?

- Itt lakunk az új házakban, két gyermekem van, férjem és anyám. Férjem azelőtt bányász volt, két éve kitanult technikusként, most a Moszkva környéki barnaszénbányában dolgozik. Van kétszobás lakásunk, fürdőszoba, gáz.

Kezet szorítunk. Rohanunk a mérnök után.

Fürdőszoba. Gáz. Bányász volt. Most technikus - zúg a fejemben.

A pesti tömeglakások jutnak eszembe. A sötét egyszoba-konyhás udvari lakások, három-négy ágyrajárával. A maszatos gangok. Munkánélküliek százezrei.

Megint egy újabb műhely. Reszelő vagy csiszoló, vagy már nem tudom magam se, miféle gépek állnak bennük, mint az ágyúk. Szürkék, vadonatújak, katonások.

De már szédül a fejem. Nem bírom követni a mérnök technikai magyarázatait. Megint kiugrok a sorból. Megszólítok egy negyven körüli munkást.

Kis barnavörös bajsza van. Sovány, kissé idegesen udvarias. Valami komplikált gép előtt áll, amely szappanhabfélét fröcsköl maga köré. Kisül, hogy osztrák munkás. Szerződésrel jött. Jól érzi magát. Keres kétszáznyolcvan rubelt. Kérdem: párttag-e?

- Nem - mondja. - Tudja, kérem... - kezdi magyarázni.

- Tudom - gondolom... tudom.

Aztán sietve, mintegy ellensúlyozásképpen hozzáteszi: - De a valutáról lemondtam...

- Tipikus két és feles!

És futok tovább. Csupa olyan gép, amit hiába is próbálnék leírni. A krémje annak, amit a világ legnagyobb gépgyárai létrehoztak.

S mind saját motorral. Itt már látszik a munka. A mérnök mutogatja a kis csapágyba való golyókat, első feldolgozás: tompa, ólomszerű, kis karikával, második: karika nélkül, harmadik: fényesebb, negyedik: egészen fényes, kemény, acélos. Mindenkinek ad egy golyót emlékébe. Amíg a többieket bevezeti az üvegfallal elválasztott helyiségbe, ahol a legfinomabb Zeiss-készülékkel méri a kis golyók pontosságát, amelyeknek kétezredmilliméternyire klappolniuk kell, megszólítok egy munkásnőt, aki a golyók mosása körül végez valami munkát.

- Hogy került a gyárba az elvtársnő?

- A férjem is itt dolgozik. Esztergályos. Nálunk nem nehéz bekerülni a gyárba. Nálunk a nehézség abban van, hogy honnan vegyük a munkásokat.

- Van gyereke?

- Egy gyerekem van.

- Hol hagyja, ha mindketten dolgoznak?

- Háztartási alkalmazottunk van. Az vigyáz rá. Itt lakunk az új házakban.

- Mit keres?

- Száznégy rubelt.

- És a férje?

- Kétszázon felül.

- Hol eszik?

- Az ebédet itt a gyári ebédlőben. Negyvennyolc kopek egy ebéd.

- És milyen?

- Nahát, hogy mondjam?! Kissé egyhangú. Egyik nap hús, másik nap hal. De a büfé jó.

- Mi volt a foglalkozása azelőtt?

- Hét évig takarítónő voltam az orvosi technikumban.

Huszonkilenc éves. A nevét felírtam, Lenova Anna Lazarevának hívják.

A következő műhelyben már a kész csapágyakat mutogatják. A mérnök megkérdez egy munkást.

- Mennyi a terv mára?

- Hétszáz.

- És meglesz?

- Tizenkét órákor már megcsináltuk.

Mindenütt kis csoportok. Külföldi és szovjet mérnökök magyaráznak a jobbára fiatal munkásoknak.

Vezetőnk kezébe vesz egy kész golyóscsapágyat. Megforgatja, zúgva pereg a csapágy.

- A miénk - mondja és nevet. - Nem marad el a legjobb külföldi márka mögött sem. A jelentőségük abban áll, hogy ugyanannyi energiával a gépek ötszörös erő kifejtését teszik lehetővé!

- Naponta hetvenezret kell gyártanunk a jövő év végéig. Évente huszonnégy milliót. Többet, mint az egész Európa együttvéve. És megcsináljuk.

Még dübörögnek, zúgnak, sikítanak a gépek, és a kezek nyúlnak a fogantyúért, a kerekekért és a szerszámokért.

- Hogy dolgozik a Párt? - kérdem.

A mérnök nevet.

- Látja - és egy alacsony, fürgén a sorok közt futó munkásra mutat -, az a műhelysejt titkára. Most ebédszünet lesz. Rohan fel az emeletre, bekapja az ebédjét, tíz perc múlva a mai nap munkájáról fog beszélni. És alaposan megmondja a magáét. Ez olyan fiú. A Párt? Ott van a munkapadok mögött. Kint van az építkezéseknél. Ott van mindenütt...

Óriási üvegfalakkal elválasztott termek közé értünk. A technikai személyzet irodái, az adminisztráció. Mind bent van a gyár kellős közepén.

A falakon plakátok. A bürokrácia ellen. - Mindent a maga helyén! - Az egyik sarokban két pénztár. Az egyik a fekete kassza, a másik a vörös. Hatalmas plakát lóg a fekete kassza előtt. „Itt fizetik ki az iszákosokat, a munkakerülőket, a lógósokat, mindazokat, akik zavarják az öntudatos, szocialista munka menetét...”

- És a hatás?

- Óriási - feleli a mérnök. - A munkások bérfizetésekor idegyűlnek, és várják a fekete kassza „kuncsaftjait”. Egy hónap alatt a fekete kassza közönsége leapadt a minimumra.

Benézünk egy üvegfalon. Nagy terem. Mint valami bank főoperációs helyisége, iskolaszerű padokkal. Csupa ifjúmunkás ül a teremben, finom mérőkészülékeket tanulmányoznak.

Végére értünk a gyárnak.

Két és fél óráig tartott, amíg rohanva átsöpörtünk rajta. Szédülünk a tempótól. Megkérdem a mérnököt - titokban azzal gyanúsítom, hogy valamikor sürgönykihordó lehetett -, hogy miért rohant így?

- Ez a tempó - mondja nevetve - még bennem maradt az építkezés idejéből. Ez a mi tempónk. Ez az ötéves terv tempója!

- Mi volt azelőtt az elvtárs? - kérjük.

- Azelőtt? A háború előtt? Vasesztergályos.

Kiérünk a szabadba. A nap ragyogóan süt. Mögöttünk zúg a gyár. Előttünk a sáros, tavaszi olvadáستól gőzölgő „mező”. Épülő házak, újak, mint a kemencében barnult téglák, gyarak, új utak, villamosok.

Elbúcsúzunk a mérnöktől. Elbúcsúzom a tanulmányi kirándulás tagjaitól. Leülök a villamosmegálló frissen ácsolt, vasútállomásszerű, hosszúkás várótermének széles padjára.

Pestre gondolok. Újpestre, a füsttelen gyárkémenyekre, a földbe ásott barlanglakásokra. És még valamire - ezerkilencszáztizenkilenc diadalmas májusára.

A mi fiatal, vérbe fojtott diktatúránkra.

Öreg, szőrösizmás munkásember és fejkendő felesége telepsznek le mellém. A munkás fehér kenyeret eszik papirosból, az asszony füstölt halat tart az ölében.

A villamosról, kivágott kék trikóban, fedetlen fővel, magas, széles mellű ifjún munkás ugrik le, és egypár szökdelő lépéssel eltűnik.

Az öreg munkás kezében megáll a bicska, amire éppen felszúrt egy haldarabot.

Lassan az eltűnő ifjún munkás felé fordítja a fejét.

- Ezt nézd! - mondja, ravaszul hunyorítva a szemével az asszonynak - Mologyec! (Körülbelül annyit jelent, mint „Legény a talpán”.)

Még sokáig rázza a fejét. A szemei nevetnek. - Az öreg világ meghalt - fordul aztán hozzám -, nem igaz?

- Igaz, elvtársam!

Felállok.

Amerre a szem ellát, új világ bontogatja szárnyait.

A szocialista, osztály nélküli társadalom.

S az új szovjet golyóscsapágy-gyár, amely maga is egyik legragyogóbb golyóscsapágya annak.

1932

ÚTBAN AZ URAL FELÉ

I

Két óra negyvenöt perckor indulás az Északi Pályaudvarról a szocialista Ural négyszázezer lakosú fővárosába: Szverdlovszkba.

A villamos, amely Moszkva távoleső külvárosába visz a pályaudvar felé, szokásától eltérő lassúsággal, valósággal vánszorogva halad előre. Az egyemeletes faházakkal szegélyezett, folyamszéles utca olyan, mint a kiszínezett moziszalag. A szürke, hasadékos, elkormozódott házacskákat öltöztetik: világossárgába, mezőzöldbe, habfehérbe és égbék tisztába. A földes járdákon aszfaltszalagot göngyölítenek, kábeleket fektetnek el a keskeny futóárkokban, gödrökbe zsenge fákat ültetnek, amelyek közül nem egy már a tavasszal megkapaszkodott a talajban, s szívja a nedvességet a tarka, gyenge ágakon, át a rügyekbe.

Alattunk fúrják a földet, minden második utcában a földalatti vasút tárnáit ácsolják, hatalmas mennydörgő gőzkalapács veri le a vörös vastraverzeket a talajba.

Mennél közelebb jutunk a városhoz, annál több deszkakerítéssel körülfogott házzal találkozunk. A kerítések mögül magasra rakott téglahalmok kandikálnak elő: itt új emeletet húznak rá a régiekre, ahonnan por száll fel, ott verik szét az ócska viskókat, ahol drót-sodronnyal összeerősített gerendapózna szúr a magasba, ott új házat építenek. Az egyik sarkon a kazáni vasút rohammunkásai számára készül az óriás háztömb.

Kierünk a Kalancsovszki térre, ahol Moszkva három nagy pályaudvara áll. A tér bizarr, egyenlőtlen négyszög, rosszul elhelyezett járdákkal és macskafejes kövezettel.

A szó legszorosabb értelmében az egész téren dühöng a meszelés. Meszelik az Északi Pályaudvart, kaparják a mellette levő pályaudvar falait, festik a szemben fekvő Kazánszit.

Két perc múlva benn ülök a kupében, s az ablakból látom, hogy már jönnek útitársaim is. Last, a magas hollandus író tatársapkában, nehéz orosz bányászcsizmában, a hátán nehéz hátizsákkal. Mögötte alacsony, elegáns, pedáns amerikai író társam, Platner, bő gumiköpenyben, duzzadt aktatáskájával a hóna alatt. A csoport másik fele Aragon és Triolet írókkal már tegnap elutazott.

Új lakóházak, gyárak mellett fut a vonat. Villanyvasút sín párja szalad mellettünk, jönnek a Dácsák; Moszkva nyaralótelepei, széles, fából ácsolt állomások, amelyeken megállás nélkül robogunk át. Elhagyjuk az első szovjetgazdaságot, az első vörös zászlós pionírtábor, az utolsó Moszkvának tartó, téglából rakott kocsikaravánokat.

Jönnek az erdők, a mezők, a magasra rakott kazlak, jurta alakúak és süveg alakúak, a főzelék-gazdaságok vadonatúj épületekkel, az épülő krumplitárak kéményszerű szellőztetőikkel, belevesznek a mezőkbe, és kis falukba visznek, elénk kanyarodó és lasszósan áthurkol a vasúti síneken az első országút.

A töltés mentén különös, embermagas, kék virágok állnak díszörséget a robogó vonat elé; arrébb kaszálnak egy kolhozban, és még arrébb dombok húzódnak. Aztán megint új építkezés bukkan elő. Hatalmas gyár, talán valami gépgyár, s megint mezők, dombok, erdők.

Két órai szótlan szemlélődés után beülünk kupénkba.

- Szép - mondja lágyan a kis amerikai, és mosolyog.

- Nagyon szép - mondja a kék szemű hollandus. - Építenek.

Tehervonat jön szembe. A vagonban: talpfa, épületfa, téglá, cement, hordókban kőolaj.

- Ez is jellemző - mondja az amerikai. - Roppant jellemző ez a tehervonat.

Az erdőből vég nélkülinek tetsző szálfák kúsznak elő. A szálfákon fűrészelnék, tisztítják a kéregtől a puha fenyőfát, s pontosan egymásra rakják a megtisztított és felfűrészelt szálfákat.

De a mezők még dominálnak. Álmos tehéncsordák bámulnak a futó vonat után. Amott tözeget raknak ki a napra, magas, négyzetes halmokban. Olyanok ezek a négyzetes halmok, mint valami napon aszott város.

Aztán lassan ködbe veszően szürkül a vidék.

Megy le a nap.

Ilyenkor sok minden eszébe jut az embernek az egyenletesen zakatoló vonat sötétedő fülkéjében. Hisz a vonat nemcsak elválasztja, de össze is köti a világot. Egyfelől növeli, másfelől csökkenti a távolságot.

Amerikai íróársam elgondolkozva fújja maga elé a füstöt. Arcáról lassan eltűnik a lágy mosoly, homloka hideg, kemény lesz, az arca tépelődő, a szem fáradt.

Biztosan hazagondol New Yorkba, a tizenöt millió munkanélkültre. Nem tudom, mire, de haza.

Hollandus társunk az „emeleten” fekszik, felkönyökölve kinéz az ablakon. Egész biztos, hogy ő is hazagondol.

Én is hazagondolok, Magyarországra, a falvakra, ahol tizenkettős csendőrpátrul jár tavasz óta.

- Tudják, hogy Hollandiában még mindig van cári követség, és az ünnepeken a cári követ képviseli Oroszországot? - szólal meg hirtelen a hollandus. - Szovjet-Oroszországról tilos a parlamentben beszélni, mert olyan nincs. Mindezek az új gyárak, szovjetgazdaságok, az új atmoszféra, az új fiatalság, az ötéves terv nem létezik a holland kormány számára. Az új óriási főzelékgazdaságok sem léteznek. De hát ez természetes. Amikor Amszterdamban egyetlen napon kétmillió értékű főzeléket és gyümölcsöt süllyesztenek az öbölbe, és égetnek el a bárkákon, akkor kellemetlen, sőt veszélyes arról írni, hogy a Szovjetunióban százszámra létesítik az új főzelékgazdaságokat.

A kis amerikai keserűen mosolyog.

- És New York, ahol minden van, de a sok tízezer gyerek reggeli nélkül megy az iskolába. A külvárosi iskolákban naponta esnek össze gyerekek az éhségtől.

Csöndesen esteledik, a vonat egyenletesen zakatol.

Nálunk Budapesten a szemétbányák körül... akarom mondani, de nem szólok. Eszembe jut, hogy Amerikában is így van a vendéglők előtt, sort állnak a moslékos ládák körül a munkanélküliek.

A DISZPÉCSER

A vonat lassít. Állomás szórja be villanylámpáinak fényét az ablakon. Nyílik az ajtó, a kalauz nyit be lámpással kezében. Mögötte sovány arcú, fekete ruhás, fiatal férfi áll.

- A negyedik hely szabad a fülkében? - kérdi a kalauz.

- Hogyne, tessék.

A fiatal férfi leül a sarokba és körülnéz. A kalauz becsukja az ajtót. A vonat elindul. A kupéban kigyullad a villany. Néhány perc múlva megtudjuk, hogy útitársunk vasutas, huszonhat éves, diszpécser, százötven kilométer körzetben huszonegy állomás rendjéért felelős, s szolgálatba utazik Jaroszlávba.

A hollandus író elragadtatással mondja:

- Nálunk az ilyen fiatalemberek, mint ön, arról ábrándoznak, hogy bekerülhessenek gyakornoknak valamelyik vállalatához.

A fiatalember arcán első pillanatra idegenkedő meg nem értés suhan át. Úgy néz a hollandusra, mintha az valami egészen más bolygóról jött volna. - Nálunk az a helyzet - mondja komolyan -, hogy hónapok óta nem tudunk távírázókat, technikusokat, gépírókat, könyvelőket, de még csomaghordókat sem kapni. Vannak családok, ahol az apa, anya, gyerek, sőt még a nagypapa is dolgoznak, és mégis munkáshiány van. - Példaképpen felhossa saját családját. - Apám harminc éve váltóőr, nem messze attól az állomástól, ahol beszálltam. Négyen vagyunk fivérek és egy nővérem van. Mindannyian a vasúton dolgozunk. Három fivérem munkás, az egyik közülük hamarosan technikus lesz. Én felelős munkás vagyok ugyanezen a vonalon, nővérem most végezte el a pedagógiai technikumot, s már állásban van.

Vonat suhant el mellettünk.

- Több mint huszonkilenc pár vonatot kell naponta kiszolgálnunk - mondja a fiatal vasutas. - Jövőre már negyvenet. De már most túl van terhelve a vonal. Vjátkától második sínpart építünk, és mechanizáljuk az egész vonalat.

- Nálunk kicsit más a helyzet. Három-négy vállalat, a Baltimore Ohio, a Central és a Pennsylvania teljesen beszüntették működésüket - szól közbe az amerikai.

De a fiatal vasutas rögtön visszatér saját gondolatmenetére, s folytatja:

- Két éven belül teljesen mechanizáljuk a vonalat.

Kis állomáson megállunk, vonatot várunk be.

A riga-mandzsúriai vonat száguld el mellettünk.

- Ha nem lesz háború - mondja a fiatal vasutas, és sokáig néz a Mandzsúriának tartó vonat után.

- Háború? Mi az ön véleménye a háborúról? - kérdem.

- Mi a véleményem a háborúról? - ismétli. - Nem akarunk háborút. Építeni akarunk, likvidálni akarjuk a szegénységet, az analfabétizmust, a cárizmus örökségét.

- S ha mégis megtámadják a Szovjetuniót? Mit fog ön tenni például?

- Én?! - Most mosolyog először. - Hát, mit tehet egy olyan ember, mint én? - Hangja egészen közvetlen és meleg lesz. - Most huszonhat éves vagyok. Tizenhárom éves koromtól a vasútnál dolgozom. Voltam csomaghordó, váltóőr. Öt évvel ezelőtt kivettek a munkából, beküldtek az iskolába, elláttak mindennel. Most már második éve forgalmi tiszt vagyok. - Valami naiv megilletődéssel hallgatja saját előrejutása történetét. Soha ezt egy váltóőr fia a cárizmus alatt el nem érhetne volna.

- Mi lehet az én álláspontom? - kérdi újból. - Nem vagyok párttag, de hiszek az ügyben. Ha háborúra kerül a sor, maguk is kitalálhatják, hogy mit fogok tenni.

Sápadt, keskeny arca megkeményszik, amikor ezt mondja.

A vonat lassít, lámpák világítanak be a fülkébe. Magányos, kivilágított, hagymatornyos templom előtt fut el a vonat.

- Ez a „Lakokraszka” gyár munkásainak új étkezője - ugrik fel helyéről a fiatal vasutas. - Mindjárt Jaroszlávban leszünk.

Kimutat az ablakon:

- Ott, azok a fények, a volgai elektromos telep lámpásai. Ez itt - és ugyancsak kivilágított gyárkolosszusra mutat - a „Krasznij Perekop” textilgyár. Tizennégyezer munkás dolgozik a gyárban, három szakban. Később majd meglátják az új gumigyárat és az új autógyárat.

A vonat megáll.

- Az ott a Volga - mutatja még az ablakon keresztül.

Melegen kezet szorítunk, és a fiatal vasutas eltűnik a beszálló utasok gomolyagában.

Pontosan az állomásépülettel szemben áll meg a vagonunk.

Az egyik oszlopon fekete tábla, a következő szöveget írtam le róla:

A jaroszlávi Építő tröszt sürgősen keres ácsokat, asztalosokat, kőműveseket, vakolókat, földmunkásokat, elszámolókat, könyvelőket stb. stb. Ellátás I/a, fizetés munka és megegyezés szerint. Lakásról gondoskodunk. Felvétel: Ploscsagy Podbeljszkovo 26. Éjjeli inspekció ugyanott.

A CSOMAGKIADÓ

A kupéba új utas száll be. Hatalmas atlétatermet, fején kopott sapka. Széles, vörös tenyere izzadságosan piszkos. Leül a sarokba. Láthatóan zavarban van, hogy külföldiek közé került, és igyekszik széles tenyerével eltakarni a térdén levő nagy posztófoltot. Zavarában ő maga kezdi a beszélgetést. Megtudjuk tőle, hogy most jön munkából. Jaroszlávban dolgozik a csomagkiadóban, felesége a gumigyárban dolgozik.

Sűrűn használja az *uzsasz* (rettentő) szót. Majd minden második szava *uzsasz*. *Rettentő*, hogy majd minden házban van rádió - neki is van -, *rettentő*, hogy milyen nagyszerű klubot építenek, *rettentő*, hogy milyen gyorsan szaporodik a város.

- Milyen az élelmezés?

- Most javult az élelmezés, hústalan ebéd harmincöt kopek, húsos ebéd hetvenöt kopek.

- Mennyi a fizetése?

- Amióta átmentünk darabszámra, megkeresek havonta százhetven-száznyolcvan rubelt. Az asszony nyolcvanat. A gondozóban fizetünk a két gyerekért havonta negyvenkét rubelt, a lakásért hat rubelt.

Megtudjuk még tőle, hogy ma háromszáz csomagot adott ki és vett be, hogy jobb munkára szeretne menni, de nem kapnak olyan kvalifikált munkást a helyére, mint amilyen ő. Továbbá, hogy bár ő nem ellensége az alkoholnak, de elítéli azokat, akik leisszák magukat, és emiatt kimaradnak a munkából.

Többet nem tudunk meg tőle, álmosan visszadől a sarokba, és hamarosan elalszik.

ORVOSNŐ

Alig alszunk néhány órát, újra nyílik az ajtó. Törékeny, szemüveges, harminc körüli nő lép be, karján bepólyázott csecsemővel. Mögötte bricsesznadrágos, alacsony férfi egy koffert és egy gyékénykosarat hoz utána, amelyben ronggyal körülcsvart tejesüveg és gyerekholmik vannak. A férfi elhelyezi a csomagokat, aztán halkán néhány szót vált a nővel és elmegy. Az asszony észreveszi, hogy fent vagyok, halkán bocsánatot kér, hogy felzavart bennünket.

Úgysem tudok többé elaludni, beszélgetni kezdünk.

Megtudom, hogy egészségügyi, iskolaorvos Permben. Négy hónapi szülési és egy havi rendes szabadságon volt. A férje - aki a csomagokat berakta a kupéba - másik vagonban utazik, mert nem kaptak együvé helyet - agronómus egy szovjetgazdaságban. Ő - két állása van - háromszázhetvenöt rubelt keres, a férje kétszázötvenet, az apja hetvenkét rubel nyugdíjat kap. Kétszobás lakásuk van, amiért nyolc rubelt fizetnek havonta. Elmondja, hogy az ellátás a tavasszal gyenge volt, de most, hogy a kolhozpiacok megkezdődtek, javult a helyzet. A kenyeret, cukrot s ami a jegyre jár, rendesen megkapják. Fejenként tizenhat kiló lisztet kapnak havonta.

Az iskoláról beszélgetünk.

- Egészségesek a gyerekek?

- Sok a tuberkulotikus hajlamú gyerek és sajnos, nem sikerül valamennyit szanatóriumba küldeni.

- Mennyi a tuberkulotikus hajlamú gyerek?

- Az egyik iskolában, ahol kilencszáz gyerek tanul, az oltás *negyven* gyereknél mutatott reakciót. Főleg a kilencszázhusz, huszonegyes születésű (polgárháborús) gyerekek között.

- Ez pontosan négy és fél százalékot tesz ki, s ön ezt soknak tartja? Nálunk legalább kétszerese, ha nem háromszorosa.

- De *mi* ezt *sokalljuk*. Huszonhármát elküldtünk közülük szanatóriumba, s ősztől kezdve mind a negyvenen erdei iskolába fognak járni.

- Milyen kezelést kapnak az iskolában a beteg gyermekek?

- Főleg jobb táplálkozást. A rendes meleg reggelin kívül, amit minden gyerek kap, még ebédet is kapnak tizenhét kopekéért. Ha a szüleik keveset keresnek, ingyen.

- Előfordul az, hogy a gyerekek cipő vagy ruha hiányában nem látogathatják az iskolákat?

- Nálunk ilyesmi nem fordulhat elő. Inkább megtörténhetik, hogy felnőtt ember nem tud cipőhöz jutni, de hogy a gyerekek kimaradjanak az iskolából, mert nincs cipőjük, ilyesmi nálunk nem fordul elő. Külön komisszió foglalkozik azzal, hogy a gyerekek ruhával és főleg cipővel és kalocsnival el legyenek látva.

- Mivel magyarázza meg, hogy ha elvétve is, de még mindig látni bezprizornijokat (csavargó gyerekek) a városban és a vasúton?

- Amint tavaszodik, egy részük a leggondosabb felügyelet dacára is megszökik. Higgye el, hogy ennek főképpen pszichológiai magyarázata van. Azok, akik bekerülnek a gyári iskolába, kilencven százalékban meg vannak mentve. Csak a munka, kizárólag a munka mentheti meg őket. S munka nálunk van mindenki számára.

- Mit tart a lakosság a háborúról?

- Senki sem akar háborút. Ön meg fogja érteni, hogy olyan országban, ahol mindenütt építenek, senki sem gondol arra, hogy háborút kezdjünk. Én permi születésű vagyok. Nem lehet ráismerni erre a csendes városra. Minden felszaggatva, minden megváltozott. Minden félig kész. Látott Ön már olyan gazdát, amelyik egy félig kész házban arra gondoljon, hogy beverje a szomszédja ablakát, és ezzel magára zúdítsa az egész falut?

- Nem, ilyet tényleg nem láttam. De tudja-e a lakosság, hogy a háborút mégis készítik a Szovjetunió ellen?

- A férfiak és a dolgozó asszonyok tudják, sajnos, falun még sok olyan asszony van, aki nem olvas újságot, nem jár gyűlésekre, és így nincs tisztában a háborús veszéllyel.

- Az ön véleménye szerint milyen lesz a lakosság állásfoglalása, ha a Szovjetuniót megtámadják?

- Engedje meg, hogy újra visszatérjek az előbbi hasonlatomhoz. Ugyanazzal a végső elszántsággal fogjuk védeni magunkat, mint a házépítő gazda, akit építés közben a banditák ki akarnak rabolni.

Megérkezünk Permbe. Már világosodik. Széles folyó fekszik előttünk: a Káma. A parton nagy raktárak húzódnak, a vízen uszályok. Az orvosnő, férje segítségével kiszáll, én is kiszállok. A vagonokat dezinfekciós folyadékkal felmoszák. Bemegyek az étkezőbe. Tej, tojás, saláta, fekete kenyér a pulton. Az összes asztalok lefoglalva. Fehér kötényes kiszolgálónők hordják a levest. Egyik asztalnál vagy harminc iskolásgyerek eszik. Szőke, bőrkabátos vezető ül velük. Ebédelnek. Megtudom, hogy hat napra Moszkvában voltak kiránduláson. Volt hajléktalanok, a gyerekvárosból valók, ahol ötszáz gyerek él.

Maguk a gyerekek válogatták ki őket. Ők a legjobb tanulók és a legjobb *társadalmi munkások*. Permből Moszkváig - azt mondják, most hamarjában nem tudom ellenőrizni - körülbelül másfél ezer kilométer a távolság.

Kimegyek a peronra. Megtalálom a jaroszlávi munkaalkalmat kínáló tábla mását. Végig a peronon, bent a várócsarnokban, zsákokkal, csomagokkal egész parasztcsaládok ülnek. Ők is esznek. Nézem, hogy mit.

Földbarna köpenyben, ronggyal körülcsavart lábbal, gyékénybocskorban egész család ül egy bádogtál körül, és fakanállal savanyított káposztát esznek és fekete kenyeret hozzá. Mellettük tízéves gyerek hever, megtömött zsákon, vastag szelet fekete kenyeret eszik számocáival. Kint a peronon munkáskinézésű fiatal férfi, faládán ül, vastagon felkent vajás kenyeret eszik. Mellette három parasztkinézésű fiatal fiú, ronggyal körülcsavart, széles fűrészszel hátukon, keménytojást, fekete kenyeret és zöldhagymát esznek. A legtöbben fekete kenyeret esznek teával, a gyerekek fekete kenyeret gyümölcscsel. Húst, szalonnát két helyen láttam a kenyéren.

Megkérdezem az egyik csoporttól, hova mennek.

- Munkára - felelik. - Magnytogorszkba.

A másik csoporttól ugyanezt a választ hallom. Mennek munkára, Tagilba. Egy helyütt azt felelik, hogy haza. Kérdelem, honnan jönnek. Magnytogorszkból - mondják.

- Miért jöttek el?

- Megyünk haza nyári munkára, aratásra.

- S aztán?

- Aztán - még nem tudjuk.

Első pillanatra nem értettem, miért van az, hogy ugyanakkor, amikor az egyik csoport Magnitogorszkba készül, a másik csoport Magnitogorszkból hazafelé tart. Ugyanakkor, amikor a fejük fölött ott a tábla, hogy Perm-ben munkásokat keresnek. Tagilba utaznak munkáért. Később a vonaton megtudtam ennek a vándorlásnak igazi okát.

A PROSPERITÁS RABJA

Beszállok a vonatba. S az ablakból nézek ki a népes peronra.

Fiatal zsidó fiú - nem lehet több tizenhat évesnél - cigarettát kínál fel az ablakba. Sápadt arcán a szőke pelyhek, mintha vallásos zsidó szokás szerint összeérnének hajával. Fején fekete lüsztersapka, mely alól két világos szem tekint fel rám. Az arca puha, és ami a legfőbb, hiányzik a szeméből a munkás fiatalság bizakodó, vidám és céltudatos tekintete. Beszélgetek vele, és mindjárt az utazásról, külföldről kezd beszélni.

Suta mozdulatokkal kíséri szavait, hol lenéz a földre, hol öregesen egymásra fekteti kezét.

- Ó - mondja -, én is szeretnék utazni, de még mennyire!

- Hova szeretne utazni?

- New Yorkba.

Féltő gonddal levelet vesz elő a zsebéből, hosszú amerikai borítékot, ötcentes bélyegekkel.

- Kint vannak a fivérem... Tíz évvel ezelőtt mentek ki...

- Finom papír - mondja -, nálunk ilyet nem lehet kapni. - Elteszi gondosan a levelet belső zsebébe, és begombolkozik.

- Minek akar kimenni? Amerikában nagy munkanélküliség van.

- Igen - mondja sóhajtva -, tudom. Minden levélben írják. Krízis - mondja szomorúan. - Krízis.

- Tudja, mi az?

- Tudom. Fél éve nem küldenek pénzt Amerikából. Azelőtt minden levélben küldtek néhány dollárt, de most már egy fél éve nem küldenek egy centet sem... Krízis - írják minden levélben - mondja keserűen.

- Mondja, kérem - fordul hirtelen felém -, mi az ön véleménye? Enyhülni fog a krízis?

- A lapokat nem olvassa?

- A lapok csak a rosszat írják meg - legyint elkeseredetten. - Nagy összeomlások, nem fizetik ki a betéteket, esnek az értékpapírok és csupa ilyen rettenetes dolgokat. A múlt héten azt írták, hogy egyetlen héten több mint ötszáz üzlet csukott be New Yorkban! Az én fivéremnek is New Yorkban van az üzletük. Ha nem jön közbe a krízis, akkor a fivérem engem is odavettek volna harmadik társnak... De most az is lehet, hogy még azt a kis üzletet is elvesztették... Másfél hónapja nem kaptunk már tőlük levelet.

Közben amerikai író társam is odajön az ablakhoz.

- Maga amerikai? - kiáltja lelkesülten, amikor meghallja, hogy angolul beszélünk. - New York-i? Mondja, kérem, igaz, hogy Amerikában tizenkétfélmillió munkanélküli van?

- Tizenötmillió - feleli mosolyogva szomszédom.

- És semmi kilátás sincs rá, hogy a krízis véget érjen, vagy legalábbis enyhüljön? - kérdi sápadtan a fiú, mintha a boldogsága függne a választól.

Szomszédom keserűen mosolyog:

- New Yorkban félmillió ember éhezik.

A fiú bizalmatlanul hallgatja az amerikai. Gyűlölettel néz rá. Aztán kihívóan mondja:

- Olyan ruhát, ami magán van, nálunk nem kapni.

- Nálunk negyven dollárért annyit kaphat, amennyi jólesik. De senki sem vásárol.

- Senki? - kérdezi tágra nyílt szemmel a fiú. - Mit csinálnak akkor az üzletek?

- Csödbemennek - feleli a világ legtermészetesebb hangján az amerikai.

A fiú beleharap az ajkába reszket az izgalomtól, aztán anélkül, hogy elköszönne, elrohan.

Mind a ketten sokáig nézünk a fiú után.

Közép-Európa itt ragadt, tépődő, bukácsoló, biztosan elmerülő árnyékalakja után.

II

A vagonok tetején hosszú gumicsövön keresztül újra töltik a kiürült tartályokat. Az állomásfőnök - vörös fejkendős, energikus, harmincöt körüli, férfias termetű nő, élénk színű selyemharisnyás lábszárai kirínak a tompa színekből - pöröl a vagonetőkön dolgozó munkásokkal, akik szerint túl lassan végzik a dolgukat és feltartják a vonatot.

Végre megkapjuk az indulást jelentő jelzést.

Vég nélkülinek látszó raktárak, új betonépítkezések mellett fut a vonat. Az egyik hatalmas, boltíves gyárépítkezés a *Molotov* nevét viselő gépgyár. Széncsúszdák, barakkok, szabadba kirakott mezőgazdasági gépek, javításra váró traktorok mellett futunk el, és megint új barakkok, amelyekben már laknak a gyárakat építő munkások, barakktáborok, amelyekben a barakktáborokat építő munkások laknak és félig kész barakkok, amelyekben az épülő gyárak munkásai fognak ideiglenesen lakni.

Jó ideig a Káma folyóval párhuzamosan visz a vonat. A víz közepén, mint a hátúszók, ledöntött szálfák sodródnak a közeli építkezések nyersanyagtelepei felé. A partokon kövel, homokkal, épületfával, téglával, cementtel megrakott uszályok vesztegelnek. A túlsó oldalról munkába tartó munkásokat hoz át a zsúfolásig teli, pöfögő hajócska. Hatalmas faraktárak húzódnak végig a parton. A magasan halmozott dorongfa és deszkahalmok közötti utcákban iparvasút szalad. Erdők, tisztások, halászgazdaságok. Újra egy új építkezés bukkan fel az erdőből, és újra hatalmas faraktárak, barakkok, téglát szállító kocsikaravánok.

Még mindig innen vagyunk a városkörzeten, még mindig öt-hat sín pár között járunk, vesztegelő tehervonatok között. Az egyik velünk egy irányban tartó tehervonatból különös kép tárul elénk. Minden egyes vagon kis tömegszállítás. Asztallal, székkal, oldalfalakba erősített, alvóhelynek szánt polcokkal. Olyikban főznek. Van olyan, amelyikben gyűlést tartanak, van olyan, amelyikben olvasnak, vagy nekidőlnek a vagon széles ajtaját átfogó keresztfalnak. A gyerekek kilógtatják lábukat az ajtón, mögöttük subás, parasztkínézésű emberek és fiatal oroszinges férfiak állnak. Az egyik vagonban vörös inges fiú harmonikázik, a vagon közepén magános széken borotválják valakit. Egy másik vagonban vagy egy tucat ember ül az újság-

papírral letakart asztal körül, amelynek közepén világoskék teáskanna áll; és kis csésze-aljakból teát isznak. A falon Kalinyin színes portréja csüng.

SZOVJET BÍRÁSKODÁS

Katonaruhás, középkorú férfi ül mellém, magyarázza, hogy a tehervonatban verbuvált kolхозosok utaznak valamelyik új építkezésre, valószínűleg Magnyitogorszkba. Megkérdem tőle, mi az oka annak, hogy egy időben jönnek Magnyitogorszkból és mennek oda munkások. Elmagyarázza, hogy ez jórészt az új munkások természetével függ össze, akik még mindig össze vannak nőve a faluval. A falutól nem tudtak még elszakadni, a várost még nem szokták meg. Azonkívül az ideiglenesen fellépő ellátási és a tartós lakásnehézségek is hozzájárulnak ahhoz, hogy ezek az új munkások, akik jó részben alig néhány hónapja dolgoznak az iparban, olyan sűrűn változtatják a helyüket. Tízpercnyi beszélgetés után, miközben a legnagyobb nyíltsággal beszél az összes nehézségekről, megtudom tőle, hogy a GPU-nál szolgál. Feleségével, aki népbíró és nyolcéves fiacskájával utazik haza szabadságról. Nevetve érdeklődik, mit írnak a burzsoá lapok „Róluk”? Megnyugtatom, hogy nem sok okosat. Elmondok neki néhány dolgot, amit külföldi lapokban olvastam a Szovjetunióról. Olyan jóízűeket nevet rajtuk, hogy sajnálom abbahagyni. Közben a kisfia is odajön hozzánk, és élénken figyeli, hogy miről beszélgetünk. Mesélem neki, jobban mondva nekik - mert a kisfiú egy pillanatra sem veszi le rólam a szemét -, hogy néhány hónappal ezelőtt egy francia lap azt írta, hogy a bolsevikok néhány hordozható gyárat mutogatnak az ország minden részében naiv vagy megfizetett külföldieknek, és ezt nevezik ötéves tervnek.

Kacagva visz magával, hogy meséljem el a dolgot a feleségének is. Felesége harminckét-harmincnégy körüli egyszerűen öltözött, komoly nő - egyáltalában nem találja oly mulatságosnak a dolgot, inkább bosszankodik, hogy még mindig mernek ilyesmit írni a Szovjetunióról. Az is bosszantja, hogy a férje ilyen könnyen veszi ezeket a rágalmakat.

Rövidesen a szovjet igazságszolgáltatásra terelődik a beszéd. A kis fülkében szűkös a hely. Összeszorulva ülünk az egyetlen padon, a kisfiú a becsukott ajtónak támaszkodik, és lesi minden szavunkat. Ebben a kis fülkében a szovjet valóság tanulságokban és érdekességekben kimeríthetetlen, egész új területe tárult fel előttem.

Az asszony földnélküli paraszt leánya, könyvtárosnő volt egy falusi olvasóban, később bekerült a szovjetbe, onnan tovább küldték tanulni. Negyedik éve népbíró.

- Kilencszázhuszonhétben - mondja az asszony - megválasztottak delegátkának a népbíróshoz. Később a nőaktíva bejelölt a szovjetbe. Onnan ezerkilencszázhuszonnyolcban háromhavi kurzusra küldtek Permbe. Azóta vagyok bíró.

- Három hónap elég volt ahhoz, hogy ezt a komplikált mesterséget megtanulja?

- Bizony kevés volt. Ma már hároméves kurzusok is vannak. De akkor ez volt a helyzet. Ez nem jelenti azonban azt, hogy azóta nem tanultam. Egyébként pedig a legfőbb a jó szovjet bírónál az *osztálmegérzés*. Ha ez megvan a bírónál, akkor a bíró sohasem tévedhet.

- Hogy érti ezt?

- Elmondok két esetet, ebből talán jobban megérti, hogy mit akarok mondani. A legtöbb bűnözés nálunk szorosan összefügg a város vagy a vidék gazdasági természetével. Ezért a mi munkánk két főcsoportra oszlik: ipari és mezőgazdasági csoportra. Én az ipari bűnözés területén dolgozom. Két-három évvel ezelőtt a városnak, amelyben dolgozom, alig volt húszezer

lakosa, ma a lakosok száma száztízezer. Az új gyárak, ipartelepek, a kollektivizálás teljesen megváltoztatta a város és a körzet képét. A munkások legnagyobb része, alig egy éve, néhány hónapja, sokan közülük csak néhány napja jött faluról. Tegnap még valami elmaradt faluban éltek, ma már egy komplikált gyárat építenek, holnap már benn dolgoznak magában a gyárban egy automatánál, amelyet drága valutáért külföldről vásároltunk, holnapután már munkásegyetemen tanulnak, és később felkerülnek az egyetemre. De a mi viszonyaink most olyanok, a munkáshiány oly súlyos, hogy nem mindig tudjuk ellenőrizni, hogy kit állítunk oda a drága valutával vásárolt géphez. Lehet, hogy egy kitelepített kulák vagy annak fia kerül oda. S ezek között sokan vannak, akik nyílt vagy burkolt formában folytatják a harcot ellenünk. Vegye a következő esetet: elém kerül egy huszonegy éves munkás. Három hete van a városban. Egy új gyárban, ahol főleg ifjómunkások dolgoznak, megismétlődő késésekért és dologkerülésért kitették a faliújságba a nevét. A kiserkesztést követő este vasdoronggal megrongálta a faliújság főszerkesztőjének automatáját.

Elöttem azzal védekezett, hogy igazságtalanul szerkesztették ki, és efölötti elkeseredésében követte el a dolgot, amit maga is elítél. Rendkívül meggyőzően védekezett. Írásokat mutatott fel, amelyek igazolták, hogy Szverdlovszkban rohammunkás volt, hogy négy éve szakszervezeti tag. Két-három munkás is mellette foglalt állást.

Megvallom nem voltam könnyű helyzetben. Húszéves fiatal munkásról van szó; lehet, hogy éveken át tényleg rendesen dolgozott, és most valami lumpenproletár, iszákos társaságba került, nem volt könnyű ítéletet hozni, hiszen hasonló dolgokért a szovjet törvények értelmében a szigorú társadalmi megintéstől egészen tíz évi szabadságvesztésig el lehet ítélni a vádlottat. És itt segített az, amit mi úgy hívunk hogy osztálymegérzés. Lehetetlennek tartom, hogy egy rohammunkás, aki négy éve tagja a szakszervezetnek, egy drága gépen töltse ki a bosszúját.

Elhalasztottam a tárgyalást, és elrendeltem a felmutatott okmány felülvizsgálását. Kiderült, hogy a vádlott egy kulák fia, aki előzőleg hónapokig rablással foglalkozott. A banda likvidálása után megszökött, egy ideig abból a pénzből élt, amit összelopott, később, mikor pénze elfogyott, munkát vállalt. Az első helyen két hét múlva kitették, mert alapos gyanú volt rá, hogy ellopott két transzformátorszíjat, amit felvagdálva piaci susztereknél találtak meg. Vonnatra ült, s egy új építkezésre ment, ahol nem kérdezték, kicsoda, s két kézzel kaptak minden új munkás után. Így csavarogta végig lopva, huligánkodva a fél Uralt. Az iratait ötven rubelért vásárolta valakitől. A három munkás, aki szavazott mellette, rendszeres ivótársai voltak. Tíz évi szigorított izolálásra ítéltük. A másik eset - folytatja rövid szünet után - a másik oldalát mutatja a szovjet igazságszolgáltatásnak. Tizenhét éves bezprizornij a vádlott. Apja elesett a polgárháborúban, hogy mi lett az anyjával, nem sikerült kideríteni. A gyerek hat évet csavargott az országban. Tizenhatodszor volt a legkülönbözőbb gyermekotthonokban, mindannyiszor megszökött. Utolsó időben itt élt állandóan az Uralban, s kis lopásokból tengette magát. Úgy látszik, megtetszett itt nálunk, az élet, mert hozzám legalább négyszer került be lopásért. Mindannyiszor betettük egy intézetbe, ahonnan mindannyiszor megszökött. Emellett rendkívül okos fiú volt, aki külön elméletet készített magának arról, hogy miért nem akar dolgozni. Amikor utoljára, két évvel ezelőtt bekerült hozzám valami jelentéktelen lopásért, rábeszéltem, hogy menjen gyárba dolgozni. Három hét múlva előttem volt; ellopott egy csomó szerszámot, és eladta a piacon. Azzal védekezett, hogy nem adtak neki érdekes munkát. Úgy döntöttünk, hogy a fiút a gyár köteles visszavenni, és köteles neki érdekes munkát adni. A fiú szerint őt csak az új gőzkalapáccsal felszerelt műhely érdekelte. Ítéletet hoztunk, hogy a fiút a kovácsműhelyben kell foglalkoztatni. Az igazgató, a szakszervezet tiltakoztak. A munkás- és parasztellenőrző bizottsághoz fordultak, amely úgy döntött, hogy a fiút be kell állítani a kovácsműhelybe - próbaidőre. Két hét alatt egyetlen panasz sem volt a fiú ellen, és ma egyike a műhely legjobb rohammunkásainak.

Mielőtt elutaztam szabadságra, találkoztam vele, és többek közt tréfásan megkérdeztem tőle, hogy ezúttal véglegesen abbahagyta-e az olyan komolytalan dolgokkal való foglalkozást, mint amit az idegen tárgyak eltulajdonítása jelent.

Mosolyogva mutatta a tenyerét:

- A kezem már túl durva az ilyesmihez...

- Azt a kulákot meséld el - szólalt meg a kisfiú kihasználva a rövid szünetet -, aki a kölcsön ellen agitált.

- Hát te tudod, hogy mi az a kölcsön? - kértem meglepetten a kisfiútól.

Rögtön kész a válasszal.

- A kölcsön? Hát hogyan tudnám! A kapitalisták nem adnak nekünk kölcsönt, mert nem akarják, hogy az ötéves tervet megcsináljuk. Ezért nekünk kell adni.

- Nekünk? Talán te is adtál?

- Én is - mondja büszkén. - Az osztály kollektívája jegyzett száz rubelt.

- Hát azt tudod, hogy mi az ötéves terv?

- Ezt minden pionírnak tudni kell. Az ötéves terv az az, hogy megszünteti a szegénységet, gyárakat épít, hogy mindenkinek legyen mindene, ahogy Lenin akarta.

- Hát azt tudod, ki volt Lenin?

- Lenin jó ember volt, azt akarta, hogy minden munkás jól éljen, és vége legyen a háborúnak, és földet adott.

- Hát azt tudod-e hogy a kapitalisták háborút akarnak a Szovjetunió ellen?

- Tudom. De hiába akarnak, mert mi erősebbek vagyunk.

- Te mit fogsz csinálni, ha háború lesz?

- Én? Megyek a papával!

- No-no, csak ne hősködj - szól bele az anyja -, otthon nem ezt mondtad.

A fiú elszégyelli magát: - Nem ezt mondtam, mert én még kicsi vagyok, de majd kiviszem az összes vánkosoikat az udvarra, és azok mögül fogok löni a burzsujokra.

Nem tetszik neki, hogy nevetünk az utolsó mondasán. Az apja vissza akarja szerezni a fiú autoritását és biztatgatja.

- Meséld el, Kolja, hogy fogtatok ki a zlatausztyi papon.

Kolja rögtön kész mesélni:

- A templomban klubot csináltak a pionírok, s kihívták vitára a papot. A gyerekek vitatkoztak, hogy van-e isten. A gyerekek annyi kérdést adtak a papnak, hogy az teljesen belezavarodott a feleletekbe. A végén elismerte, hogy becsapta az embereket, mert isten nincs, és lemond a papságról. A gyerekek akkor azt mondták, hogy akkor vágd le a hajad. És a pap levágatta a haját.

- Tényleg nem tehetett egyebet, miután a munkások klubot csináltak a templomból - tette hozzá nevetve az apja.

- Nem - tiltakozott Kolja hevesen -, azért mondott le, mert mi meggyőztük, hogy egész életén át hazudott.

AZ „UTAZÓK”

Alacsony, pattanásos arcú fiatalember száll be az egyik állomáson. Kézikoffer van csak vele, alkalmasint nem messze utazhatik. Miután farkasétvággal elfogyasztja egykilós paradicsomos babkonzervjét egy félkiló kenyérrel, beszélgetni kezdünk vele. Megtudjuk tőle, hogy már három hete van úton, s foglalkozása, hogy elhelyezze a vonal mentén öthónapi munkára az Elektrotechnikai Intézet közlekedési osztályának hallgatóit. Az intézet előre megállapodik bizonyos üzemekkel, hogy évente ennyi és ennyi diákot küld nekik gyakorlati munkára. A diákok aszerint, hogy milyen munkát végeznek, rendes fizetést, valamint szobát kapnak. Az ő feladatuk ellenőrizni, hogy a szerződést kötött üzemek előkészítettek-e mindent a diákok számára. Elmondja, hogy az intézet azáltal, hogy minden diák öt hónapig az intézetben tanul, és öt hónapi gyakorlati munkán van, négy év alatt kétszer tud új mérnököket kibocsátani. Az intézetben a tanulók állami támogatásban részesülnek ötvenöt-kétszázötven rubelig, aszerint, milyen a gazdasági helyzetük. Az utolsó évfolyam már fizetésre dolgozik, mozdonyok tervezését végzik. Keresnek havonta 170-340 rubelt. Kérdésünkre elmondja, hogy a hallgatók nagy része volt vasúti munkás, ő maga nyolc évig mozdonyvezető volt. Apja párttag volt, ezerkilencszázhuszonegyben meghalt. Anyja ör a vasúton. Tizennyolc éves korában került először a mozdonyra. Nyolc évig mint mozdonyvezető dolgozott. Ezerkilencszázharmincban az intézet második évfolyamára komandírozták. Egy év múlva mérnök lett. Új mozdonyokat tervez.

SZABADSÁGRÓL JÖNNEK NÉMETORSZÁGBÓL

Kint a folyosón amerikai íróársam fiatal német mérnökkel s egy negyvenöt év körüli német technikussal beszélget. Most jöttek vissza szabadságról Németországból. Amerikai íróársam aziránt érdeklődik a német mérnöknél, meg van-e elégedve itteni munkájával? A fiatal mérnök hosszan fejtegeti az amerikainak, hogy általában, különösen azok után, amit szabadságideje alatt látott Németországban, meg van elégedve a helyzettel. Elmondja, hogy a Szovjetunióba két évvel ezelőtt jött ki, igen sok idegenkedéssel és kétkedéssel, amihez nagyban hozzájárult nevelése és barátainak ijesztgetése, akik ma jobbára mind horogkeresztesek.

- Sok országban dolgoztam - mondja -, voltam Magyarországon, Romániában, Jugoszláviában, de az egyetlen ország, ahol a munkások úgy élnek, mint az emberek, ez a Szovjetunió. Még sok minden nem úgy van itt, mint ahogy kellene, sokszor a lakosság keserűen megérzi ezt a hatalmas erőfeszítést, amit az ötéves terv megvalósítása jelent, hogy nehézségekkel kell küzdenünk, de a szovjet rendszer, a tervgazdaság lehetővé teszi, hogy ezeket a nehézségeket leküzdjük. Öt év múlva látogasson meg bennünket, és akkor már nem fog az Uralra ráismerni.

Aztán a szabadsága alatt Németországban eltöltött időről beszél: - Másfél hónapig voltam Németországban. A helyzet rettenetes. Beszéltem iskolatársaimmal, nagy részük munka nélkül van. Két év alatt, amíg nem láttam őket, nemcsak hogy nem jutottak előre, de majdnem mindegyiknek leszállították a fizetését. Egy részük négy szemközt elismerte, hogy a szovjet-rendszer az egyetlen kivezető út, más részük hallgatott. A legtöbben nem hisznek már a kapitalizmusban, arra várnak, hogy Hitler uralomra kerüljön. Abban a városban, ahol voltam, az összes állásokat felosztották már maguk között. Megegyeztek, hogy ki lesz a rendőrkapitány, ki lesz a polgármester. Ettől várják az előrejutás egyetlen lehetőségét. Hisznek Hitlernek, mert Hitler csillaga egyben az ő karrierjük csillaga is.

- Ötszázötven rubel fizetésem van, szabad lakásom. Évenként másfél hónap szabadságot kapok. Németországban mindig kisember maradtam volna. Itt mindenki kaphat vezetőszerepet, aki dolgozni akar és ért a munkájához. Itt főmérnök vagyok és rendkívül meg vagyok elégedve a munkámmal.

A sovány, idősebb technikus elmondja, hogy nem akar többé szabadságra menni Németországba. Jövőre vagy a Krímbe vagy a Kaukázusba megy. - Régen éreztem magam olyan rosszul - mondja -, mint ez alatt a másfél hónap alatt Németországban. Alig vártam, hogy hazajöhessek. Nem bírom többé azt a korlátolt, pökhendi légkört, ami a porosz városokban uralkodik. Idegen lett minden. Vegye, kérem, a következőket: Potsdamban voltam két hónapig. Egyik régi barátomat kerestem, aki annak idején egy nyugalmazott ezredes villájában lakott egy manzárdszobában. A kerten keresztül megyek a házba, s mivel senkit sem találok az előcsarnokban, akitől megkérdezhettem volna, itt lakik-e még a barátom, elindulok az emeletre. Alig teszek néhány lépést a lépcsőn, amikor mögöttem megjelenik a háziasszony, aki a félhomályban valószínűleg valami koldusnak vagy munkanélkülinek látott.

- Mit keres itten? - Hogyan merészkedett egy idegen házba csengetés nélkül bejönni? Azonnal takarodjon ki a házunkból, mert átadom a rendőrnek. - Meg akartam nyugtatni, hogy a barátomat keresem, de be sem engedte fejezni a mondatot. Magánkívül kiabált: - Mégiscsak disznóság, hogy ezek a munkanélküliek miféle új trükkökkel állnak elő mindennap.

- Azt hiszem - mondja -, az idén voltam utoljára szabadságon Németországban.

Abbahagyta a beszélgetést. Szverdlovszk közvetlen közelébe értünk.

1939

LÁTOGATÁS JASZNAJA POLJANÁN

Este fut be a vonat Tulába. A pályaudvar egymagában áll, messze a várostól. Apró, szétszórtan ácsorgó házak, inkább viskók talán, a régi Tula szálnalmas maradvékai. Tula tizennégy kilométerre van Jasznaia Poljanától. Közel és mégis milyen messze feküdt ez a város, amely kicsiben visszatükrözte egész Oroszországot, az orosz nép nagy írójától, a világirodalom egyik legnagyobb mesterétől. Tula a mézeskalács és a cári fegyvergyár városa, amely száz- és százezer puskával látta el az orosz gyalogságot, puskákkal, amelyeknek csöve a nép szívének volt irányítva. Tolsztoj látta a puska csövében rejtőző borzalmakat, látta minden egyes dörrenés mögöl az önkényuralom sötét arcát és gyilkos tekintetét felvillanni. Tolsztoj éppen ezért gyűlölte az erőszakot. Ám Tolsztoj dogmatikusságában ellene volt annak is, hogy azok, akik ellen a pusák csöve irányult, az erőszakkal szemben erőszakot alkalmazzanak. Tolsztoj nem látta meg azt a hatalmas erőt, amit ezek a pusák jelenthettek olyan kezekben, amelyek tudták, hogy mit kell velük csinálni. Tolsztoj kapitulációt prédikált a cárizmus puskaöveei előtt. Lenin harcot; *Fordítsátok meg a fegyvereket!* Tudjuk: a történelem Leninnek adott igazat. A megfordított puskaövek megfordították a történelem futását.

Tula tizennégy kilométerre fekszik Jasznaia Poljanától. Tula egyike a legrégibb ipari városoknak, amelyben Tolsztoj idejében már kétszázötvenegy gyár volt, amelyben a munkások ezreit zsákmányolták ki, amelyben tízezrek laktak nyomorult tömegszállásokon, éltek félállati, kulturálatlan, emberhez méltatlan életet. Tolsztoj nem látta mégsem a gyárakat, sem a proletariátust, sem annak szenvedését, sem annak harcát saját maguk és a dolgozó parasztság felszabadításáért. Tolsztoj nem látta meg azt az erőt, amely a történelmi fejlődést hordozta magában.

Tula a kormányzósági palota, a cári hivatalnokok, a generálisok, csendőrök, kozákok, rendőrök, spiónok, provokatőrök városa volt, akik ezer gyilkos eszközzel örködtek a munkásság és félrabszolgasorsban tartott parasztság minden mocnására. A cári csendőrök, rendőrök, kozákok kegyetlenségéről legendák járták be az egész világot. Ám Tolsztoj türelmet és megtartóztatást prédikált a letiport tömegeknek.

Tulában negyvenhat templom, két kolostor, papi szeminárium, de csak egyetlenegy színház volt. Tolsztoj azonban elítélte a kultúrát és a tömegeket a művészet és kultúra megvetésére tanította.

Tulába százával özönlöttek az egész kormányzóság feneketlenül sáros útjain a kiéhezett parasztlak, a Jasznaia Poljana körüli földbirtokon százezrével éltek jobbágyi és féljobbágyi sorsban Tolsztoj muzsikjai, ám Tolsztoj nem azt mondta nekik, hogy vegyék el a földet, amely a tiétek, hanem a saját házában belül harcolt azért, hogy még életében átadhassa a parasztlaknak a saját földbirtokát. Számára morális kérdés volt a földkérdés.

Tolsztoj filozófiáját, Tolsztoj tanításait sem az orosz proletariátus, sem az orosz parasztság nem követte. Tolsztojnak, a filozófusnak nem volt igaza. Az orosz proletariátus és a dolgozó parasztság Leninre és Sztálinra hallgatott.

Ám Tolsztojt, az írótl soha senki se becsülte igazabban és mélyebben, mint a győzelmes orosz proletariátus. Tolsztojt, az írótl, aki leleplezte a cárizmus kegyetlenségeit, aljasságait, bornírt-ságát, aki megmutatta a cári bürokrácia igazi arcát, aki harcba szállott az egyház ellen, aki a cári hadsereg és militarizmus esküdt ellensége volt, Lenin a legnagyobb írók közé sorolta, akinek művei a proletariátus legértékesebb kulturális örökségeit képezték. Ezért emlékezik most meg olyan kegyelettel az egész szovjet nyilvánosság Tolsztoj halálának huszonöt éves évfordulójáról. Ezért zárandokol most el Tolsztoj sírjához az orosz irodalom színe-java.

Autóbuszon utazunk Jaszna Poljana felé. Az utcákat finom hó fedi. Egyre több a villanylámpa, nagyvárosi lármával futnak szembe velünk a villamosok, már aszfalton szalad az autóbusz, megnöttek az épületek, kiszélesedtek az utcák, moszkvai üzletek, moszkvai forgalom a járdákon, új házak, egy mozi, két mozi, három mozi - ez már az új Tula, amelyet Tolsztoj már nem érhetett meg.

Új ötemeletes munkásházak közt kígyózik az út. Nemsokára feltűnnek a régi és új vasgyárak kontúrjai. Egy dombról, amely mély völgybe szakad bele, vörösen izzó salakot okádnak az emelkedés szélén álló hatalmas vaskatlanok. Mélyvörös felhők úsznak a gyárak fölött, amelyek új műhelyszárnyaikkal kirúgnak az út széléig.

A gyárakon túl elérjük Jaszna Poljanát. A bemeszelt törzsű almafák légiói közt feltűnnek a kastély körvonalai. Látjuk a kertet, de mindezt csak hófüggönyön keresztül. Nagy csönd üli meg a kastély parkját. Egy kivilágított térségre tartunk, ahol az új iskola áll. Magas, ívlámpákkal körülvett udvarral, amelyen a Gorkij-gyár autóinak reflektorai néznek szembe a kastély csukott ablakaival. Modern, új épület ez az iskola, amely bármelyik nagyvárosban bátran helyet foglalhatna. Tolsztoj idejében silány viskóban volt az egyosztályos papi esti iskola. Tolsztoj megkísérelt a saját birtokán egy világi iskolát felállítani, de a parasztság közt észlelhető forrongó hangulatra hivatkozva, a gubernum kormányzója néhány hónap múlva becsukatta az iskolát. A szovjet kormány középiskolát építtetett ide, amelyben a környék kolhozparasztszainak és munkásainak a gyerekei tanulnak.

Ünnepi hangulat. Pionírok várják a kapuban az érkezőket. A folyosók és tantermek kiállítási helyiségekké alakultak át, amelyek mind az élet és iskola kapcsolatáról, a szovjet élet meleg igenléséről, határtalan aktivitásról, erőről, tudásról, kultúráról, harcos elszántságról tesznek tanúságot. S nem is lehet másképpen. Tolsztoj végső fokon nem adott mást, mint azt, ami életében körülvette. Lenin azt mondta róla, hogy Tolsztoj ezerkilencszázötös tükrét adta az orosz falunak. Ez az iskola tükrét adja az őt körülvevő szovjet valóságnak. Micsoda hatalmas különbség! Tolsztoj csupa gúny, megvetés és tagadás, a Tolsztojról elnevezett iskola csupa lelkesedés és építés. Az iskola körül még akadnak tolsztojánusok, még láttunk ősz hajú nénikéket és idősebb férfiakat, akik bensejükben talán még ma is fanatikusai Tolsztoj tanításainak, amiket mérföldes léptekkel ugrott át és hagyott el az élet. De hiába vannak ők. Hiába élnek a kegyelet hátán. Hiába számítottak a fiatalságra. Ez az iskola a tolsztoji rekvizitumok és a nagy ember haló porának közelsége dacára is a hatalmas, eseményekben és eszmékben oly gazdag, száguldó szovjet valóság levegőjét ontja magából. Tolsztoj háromméteres, fehér habkőből készült szobra, amely olyan, mintha alkotója puha anyagból öklözte volna ki, ott áll az iskola előcsarnokában, de alatta egy új fiatalság nő fel, egy új nemzedék, amelynek tanítómesterei Lenin és Sztálin voltak.

Reggel Tolsztoj lakóházát, a múzeumot és a nagy író sírját látogatjuk meg. S itt, ebben a fehérre meszelt egyemeletes épületben, amelyben minden úgy maradt, ahogy akkor volt, amikor Tolsztoj huszonöt évvel ezelőtt utoljára kifutott belőle, hogy meneküljön a környezete elől, hogy újra és újra nekiindulva megtalálja önmagát, megtalálja a nyugalmat - itt minden felnyitott könyv, minden kopott bútordarab, minden szöglet Tolsztoj emberi vívódásairól, családi tragédiájáról, hatalmas alkotásairól szól. Tolsztoj háromszor változtatott munkahelyet ebben a házban. Hol lent a földszinten, a vastag, nedves árkádok alatt dolgozott, ahol valami raktárféle lehetett azelőtt, s amelynek ablakain még látszanak a vastag vasrácsok maradványai, s falaiból elrozsdásodott vaskarimák állnak ki, hol az emeleten rendezkedett be, igyekezve kínosan elválasztani magát családjától. Itt az előcsarnok - már itt kezdődik a könyvszekrények sora -, innen nyílik az ajtó a fogadóba, ahol Tolsztoj titkára ült. Az asztalon még ott hevernek a papírtekercesek, a levélborítékok, az irodaszerek. Valami ásatag írógép is itt áll a sarokban,

letakarva. Itt az ablak alatt egy kis asztal. Ide jött sokszor Tolsztoj is fogadni a vendégeit, írókat, zenészeket, egyszerű muzsikokat, mindenkit, aki felkereste. Képek és tucatjával fényképek a falon. És könyvek a polcokon. Huszonegyezer könyve volt Tolsztojnak, s több mint a háromnegyedébe beleírta a megjegyzéseit, vagy megpontosította őket a szélükön, aszerint hogy megnyerték-e a tetszését vagy sem. Rengeteget olvasott. Az óhéber nyelven írt bibliától kezdve (hatvanéves korában megtanult héberül egy rabbitól), a görög klasszikus filozófián és irodalmon át Darwinig, Hegelig, Marxig, mindent, legtöbbször eredetiben. Az utolsó könyvek, amiket olvasott, mielőtt a házat elhagyta volna, Dosztojevszkij *Ördögösei* és egy anarchizmusról szóló könyv volt. A dolgozószobájában is úgy maradt minden, ahogy a „szökés” napján volt. Az egyszerű asztal előtt egy gyerekszék áll. - Tolsztoj öreg korában rövidlábú volt, s hogy ne kelljen túlságosan meggörnyednie, ezen a széken dolgozott. Este egy szál gyertyánál írt, de ez az egy szál gyertya mekkora csóvát gyújtott a cári sötétség birodalmában! Az ebédlő tulajdonképpen egy nagy hodály, teletömve mindenféle bútorokkal. A sarokban öreg zongora, a falakon az ősök képei, egy másik sarokban a kerek asztal körül a család tagjai üldögéltek esténként. Tolsztoj ritkán étkezett együtt a családjával. Rendszerint kora reggeltől késő délutánig írt, s csak két órakor ment az ebédlőbe reggelizni, ahol az asztalfőn két alumínium lábasban letakarva várta reggelije. A földszinten, a kertre nyíló szobában halt meg Tolsztoj. Itt feküdt, s itt búcsúzott el tőle az egész haladó Oroszország, itt az a kis zsámoly még, amelyre a parasztok felálltak, hogy utoljára megcsókolják a homlokát.

Az úton beszélgetünk Tolsztoj kocsisával. Most brigadéros a kolhozban. Tolsztoj nem ismerné meg. Új, prémes gallérú, moszkvosvej gyártmányú télikabát és finom prémsapka van rajta. Lábán cipő s kalocsni. De még a szakálla is más! Ápolt és gondosan körülnyírt. Fehér, hosszú szálú haja is, csak éppen hogy egy kicsit látszik ki a prémsapka alól, s a bajuszát nemrég nyírhatta le, majdnem angolosra. Meséli, hogy a szökés éjszakáján éjjel háromnegyed tizenkettő lehetett, s hogyan keltette fel az istállóban Tolsztoj, hogyan kérte, hogy fogjon be, hogyan sietett aztán előre, hogyan vesztette el a sapkáját - a múzeumban láttuk ezt a kifakult darócsapkát -, hogyan kereste a sapkát a hóban hiába. Új sapkát kellett hozni a házból. Fáklyás kocsival vitte Tolsztojt a vasútállomásig. Tolsztoj megköszönte, hogy elhozta, és még egyszer a lelkére kötötte, hogy senkinek se szóljon arról, hogy hova vitte. Amikor megkérdezte Tolsztojtól, hogy üzen-e valamit haza, Tolsztoj lenézett a földre, és ennyit mondott: *Semmit*. Itt áll a kocsis is a múzeumban, itt fekszik rajta az otromba pléhfáklya, ott van az üveg alatt a kifakult sapka. Ott a rengeteg koszorú, ott a táviratok, amiket ezrével hozott a posta, itt vannak a közeli gyárak munkásainak táviratai, s ott a falon bekeretezve a legtorzabb, leggyalázatosabb bizonyítvány, amelyet a cárizmus önmagáról kiállíthatott. A vasúti szállítólevél arról a vagonról, amelyben Tolsztoj holtteste Jasznaja Poljanára megérkezett; - *Két hordó hering, egy zsák só, két láda cukor, egy koporsó*.

Végimentünk azon az úton, amelyen a cárizmus minden ellenállása dacára, ötezer ember kísért ki Tolsztojt utolsó útjára. Amikor Stefan Zweiget a temetés után megkérdezték, hogy mi tette rá a legnagyobb benyomást, azt felelte: *a feneketlen sár*. Ma nyoma sincs ennek a sárnak. Kövezett autót út visz a sírhoz, kétoldalt rendezett park. Magunk előtt látjuk muzsikjai vállán a nagy útkeresőnek olcsó koporsóját, magunk előtt látjuk a temetést, a cári szuronyok között felvonuló menetet. S most itt a sír. Kis tisztáson, hatalmas tölgyek tövében, egyszerű, füvel benőtt hosszúkás halom, olyan egyszerű, olyan puritán, amilyen egyszerűsége és puritánságra Tolsztoj törekedett.

A szovjet kormány intézkedésére Jasznaja Poljana Tolsztoj emléket szolgálja. Mindazt, ami Tolsztoj emlékével összefügg, úgy kell megőrizni, ahogy az Tolsztoj életében volt. De a munkásosztály nem holt kegyelettel adózik a nagy író géniusának; milliók meg milliók

olvassák ma, ismerik meg Tolsztojt, az író, a cárizmus nagy ostromozóját, milliós példányszámban forognak legnagyobb művei közkezen.

De Jasznaja Poljana se a régi többé. A szovjet kormány földet adott a parasztoknak, Jasznaja Poljanán kolhoz van, a szalmafedeles viskók helyén cserépfedeles házak, a házakban villany, Jasznaja Poljanán nincsen senki, aki ne tudna írni-olvasni. Jasznaja Poljanán kórház van, amely kiállja a versenyt akármelyik európai kórházzal, gyermekkert, olvasó, könyvtár van. Jasznaja Poljanán és az egész Szovjetunióban boldog a nép.

Ehhez a boldogsághoz abból a sötét és kegyetlen világból jutott el, amelyet Tolsztoj oly egyedülállóan írt meg műveiben, de azon az úton, amelyen Lenin és Sztálin vezette és vezet.

1935

CSODÁLATOS TÖRTÉNET,

avagy

*mint fedezte fel William Cookendy
polgári riporter
a földet, amelyen él.*

ELSŐ KÖNYV

A robotosok csak arra valók, hogy hordozzák hátukon a világot. Az élet haszonélvezői azonban mi vagyunk: az egyenes derekúak.

I

AZ „EGYESÜLT LÁMPABÉLGYÁRTÓ TRÖSZT” NAPILAPJA
KÜLÖNÖS RIPOORT KÉSZÍTÉSÉVEL BÍZ MEG.

Egy kora téli napon cégfőnököm, az „Egyesült Lámpabélgyártó Tröszt” napilapjának főszerkesztője a következő írást tette elém:

„Ön, William Cookendy korábbi, de még inkább eljövendő érdemeire való tekintettel 200, azaz kettőszáz dollár rendkívüli fizetéspótlékot kap...”

- Lehetetlen! - kiáltottam fel akaratlanul.

De főnököm egy minden mérlegelésen túli mosollyal leintett s én tovább olvastam:

„...minek fejében kötelezi magát, hogy holnapi karácsonyi családi mellékletünk számára, egy mindenekelőtt a földi körülményekkel számoló, olvasóink várakozásait megerősítő, egy a mai társadalmi rend egyedüli létjogosultságát alátámasztó - egyszóval egy mindenképpen valószínűen ható, terjedelmes interjút szállít a következő valószínűtlen címen:

LÁTOGATÁSOM A POKOLBAN ÉS A MENNYEKBEN,
VAGY
MIT IZENNEK T. ELŐFIZETŐINKNEK A HOLTAK”

Cégfőnököm kezembe nyomta a tollat, s én mint jó polgári riporterhez illő - ki természeténél fogva nem ismer sem lehetetlent, sem pedig valószínűtlenül hatót -, egyetlen tollrándítással megpecsételtem a szerződést.

Egy ideig dermedten meredtem magam elé, aztán szótlanként kalapom után nyúltam, s mint egy holdkóros, kinek lépteit egy távoli centrumban irányítják - hol talán aranyrudakon füttyörésző kanárik között dollárokat leveledzenek a dús kelet-indiai gumierdőségek -, lerohantam a folyónyi lépcsőkön.

Az utca zsivaja átsütött füleimen. Egy kilométermagas ívlámpa veszettül lóbált az úttest fölött. Hordozható repülőgépek, hordozható emberekkel, mint darazsak zümmögtek a házak fölött futó vasutak füstjében.

Ez az óra kétségtelenül az alkony órája volt, fehér kesztyűs rendőreivel, kik mint egy villanygomb nyomására most valamennyien pirosra fordították az útkereszteződéseken a szemaforokat, jelezve, hogy a lámpák kigyújtásának ideje közeledik. Úgy éreztem, a mögöttem lobogó vörös szemű hipnotizőr visszatartathatatlan az egyetlen még standon álló rádiumtank felé sodor. Zseblámpámból hosszas fényjelzést adtam feléje, s a következő percben mintha valami hatalmas forgószél söpört volna el alattunk, a mesebeli griffmadár sebességével gurultunk le a földről.

A vörös szemű hipnotizőr hol úgy hatott, mint gyárak kivilágított szemeikkel, hol mint egyetlen üvegablakból öntött, égisz oszloposodó bankpalota. De aztán hirtelen minden elmaradt mögöttünk: a föld egyetlen gyermekökölle zszugorodott, s már nem hallottuk a parlamentek, tébolydák és egyéb mutatványos bódék haszontalan üvöltéseit. Izzó fejjel s még

izzóbb csavarokkal száguldtunk az űrben. Körülöttünk pedig minden mintha egy átrepülhetetlen magas fallá jegesedett volna, s mögöttünk az anyag megcsúfolt törvényei üvöltöttek.

De jaj! az űr hidegebb és lélektelenebb volt, mint egy nagykapitalista kiadó agyveleje, s bennem vad halálfélelmek virágzottak fel, mint zápor utáni házmagasságú gombák. Homlokomon megvilágosodtak az erek, s fejem éreztem, átlátszóbb volt egy vérszegény tenyérenél, melyet a nap elé emelnek. Mindehhez járult, hogy sofőröm megtagadta az út folytatását, mint ahogy magát kifejezte azért, mert: „egy mániákus rögeszméjéért” nem hajlandó tébolydában, vagy legjobb esetben is egy hullanézőben befejezni apró, de elégedett életét. Ő egy szervezett lélek, s ha nekem nincs is, de neki van némi fogalma arról, amit realitásnak neveznek. Ezért csak egyet ajánlhat, hogy céloom egyetlen kivihető útként sürgősen ugorjak fejest a világűrbe, vagy lőjem többszörösen föbe magamat. De éppen ez az, amiben ő fiatal menyasszonyára való tekintettel nem hajlandó követni. S azzal máris visszafordította a rádiumtank kormányrúdját a föld felé.

E pillanatban pokoli terv reflektározott agyamba.

Előrehajoltam, s egyetlen jól irányzott mozdulattal kikapcsoltam a sofőr teste köré font melegítő áram kapcsolóját...

A masina pokolian kattogott, füttyült, süvített, mint a meteorok körülöttünk. Repültünk. Mint a nyíl. Előre!

Hirtelen még felötlöttek szemeim előtt főnököm márványhideg pofazacskói s utolsó szavai, melyekkel biztosított, hogy minden megakvirált hullanegyedbeli előfizető után huszonöt százalékos provízióra számíthatok. Aztán elvesztettem eszméletemet.

Mikor újra magamhoz tértem, a verejték érett fürtökben csüngött le homlokomról. Ereim mint döglött vágányok rozsdásodtak karjaimban, s felmondtak minden szolgálatot.

A sofőr élettelenül ült a kormánykeréknél, jobban mondva a kormánykeréknél egy sofőrnagyságú jégdomb ült, egyetlen hatalmas hósúvával a fején.

Téziseim tehát a következők:

I. Én és a sofőr hullája cél és irány nélkül kergülünk a világűrben.

II. Hol halott a kormányos, ott süllyed a hajó.

III. El vagyok veszve.

IV. S mindezt rongyos kettőszáz dollárért, inkluzíve temetkezési járulék.

Engedtessek meg, hogy ezeket a perceket a keserű meggondolások percének nevezem. A magasságmérő 101 987 kilométert mutatott a Szabadság-szobor bal lábujjától - s habozni egyet jelentett volna a zuhanással. Mint egy légtornász - s ez itt valóban nem hatott túlzásnak - vetettem magamat a rádiumtank elejébe, közvetlen a sofőr jéggé fagyott hullája mellé. S egyetlen lódítással letaszítottam a szerencsétlent a világűrbe. (Mentalitásom kizárólag társadalmi küldetésemben gyökeredzett, mely minden defetizmus ellen teljhatalommal ruházott fel.) A szkeptikus sofőr aszeptikus hullája, mint fölöslegessé vált ballaszt, függőlegesen zuhanni kezdett, majd egy kisebb bolygó vonzóerejének légkörét súrolva, hirtelen vad körzésbe fogott a bolygó körül. Évmilliók fognak talán eltelni, míg a szerencsétlen pályáját - mindenestre szomorú pályafutását - a kihaló természettel egyetemben befejezi.

Hirtelen a rádiumtank standjánál várakozó egyszerű s fiatal menyasszonyára gondoltam a szerencsétlennek, s másrészt az ő vég nélküli körzéseire a világegyetemben, s e gondolatoknál, harcokban és ferdítésekben megedzett jó polgári zszurnaliszta szívemet valami hiúz

fojtó szájüregében éreztem vergődni (mély felindultságomban nem akadtam dermesztőbb hasonlatra). De mentségemre legyen mondván, hogy mindezt egy tőlem alapján véve idegen szellemiség cselekedtette velem, s hogy a verejték ennek dacára is tócsákba állt cipőtalpaim előtt, ami viszont egy váratlan tüdőgyulladás veszélyének tett ki, s ez, megvallom, itt fent 234 567 magasban legalábbis ugyanolyan antiideálisnak lett volna nevezhető, mint a világ végéig egy bolygó körül futkosni.

Megragadtam a kormánykereket - s a rádiumtankot a zuhanás partjáról ismét „szilárd” rétegekre kormányoztam.

Megmenekültem - s ennél fogva borzalmas lehangoltság vett újból erőt rajtam. Gyomorfehélyem égő sebként virult belem közt. S mindezt a már fent említett aljas borra valóért. (Már régen-régen szervezkednem kellett volna, s szétzúzni ezt a példátlanul aljas kizsákmányolást - mi esetemben történt!)

Amint így morfondírozok magamban, a magasságmérő pontosan 300 000 kilométert mutatott a villa-, bank- és újságnegyedektől - hol életemet leéltem -, s a rádiumtank hirtelen felfutott egy világváros operájának kocsifelfuttatójára emlékeztető bejáráshoz.

Egy hatalmas épület előtt állottam, melynek egyik zászlórúdján egy lábain s kezein megkötözött kézkubonyos ember csüngött. Mint egy polgári családi melléklet munkatársának, mindezt a legnagyobb rendben kellett volna találnom. De engem bántott ez a durva szimbólum, én mentségeket kerestem a megcsúfolt romantika védelmére, én mindezt még az utolsó percben is szívesebben hittem valami privát gyógyintézetnek, talán éppen a petróleummező-tulajdonosok családi sírboltjának, mint a *mennyország bejáratának*! De amint felpillantottam az épület fejében levő felíratra, rögtön megszégyenültem, le is sütöttem ismét szemeimet. Íme, ez állott rajta.

A ROBOTOSOK CSAK ARRA VALÓK, HOGY HORDOZZÁK
HÁTUKON A VILÁGOT
AZ ÉLET HASZONÉLVEZŐI AZONBAN MI VAGYUNK
AZ EGYENES DEREKÚAK!

Ugyanekkor nem messze tőlem, egy alkalmasint dróton rángatott fehér kesztyűs emberi kéz úszott fel a levegőben, s kenetteljesen a bejáró fölötti kis felíratra mutatott, melyen pedig ez állott:

CSAK 1 000 000 DOLLÁRON FELÜLIEKNEK!
KISEBB BETÉTTTEL RENDELKEZŐ HULLÁK KÉRETNEK
A MELLÉKLÉPCSŐKET IGÉNYBE VENNI!

AZ IGAZGATÓSÁG

Egyszeribe irtó keserűség ömlött el bennem, szinte röpülve kanyarodtam le a kapu elől az egyik mellékkapu elé, hol - megdöbbenésemre - egy acélsisakos, kézigránátos, arc nélküli falanx várt rám feltűzött szuronyokkal.

- Mennyország Ellis Islandja, légy üdvöz! - csúfondároskodott bennem egy megszakadt húr. S ettől kezdve nem én tehetek róla, ha elbeszélésem nem lesz olyan kedélyes, mint előírásom szerint lennie kellene, aminek, mint majd legvégül látni fogjuk, még életemre döntő kihatásai is lesznek.

II

ATTAK EGY VÖRÖS KRIKSZKRAKSZ MIATT

Mint eleven túskebokrok álltak körül feltűzött bajonettjeikkel a hiúzpofások. (Sajnálom, hogy közelebbről megnézve őket, eme különben tiszteletre méltó ragadozófajhoz kellett ezeket az alapjában, s még közelebbről megnézve, bulldogfejű birkákat hasonlítanom.) Vezetőjük, ki egyetlen párbajban szerzett vágás jelét hordta arcplasztikája helyén, felszólított, hogy *adjam elő igazolványomat!* Noha közvetlenül a mennyország bejárója - mindenesetre mellékbejárója előtt - mindezt *legalábbis* csodálatosnak találtam, mégis *eme* Szent Péternek legkevésbé sem biztató egyetlen *arcvonása* elegendő volt ahhoz, hogy igazolványom után nyúljak. Mint egy nagypolgári családi melléklet munkatársa, már-már megnyerni látszottam acélsisakos Szent Péter bizalmát, amikor az hirtelen valami piros krikshkrakszot fedezett fel igazolványomon. Váratlanul vicsorogni kezdett, s egyesek egyenesen szemem közé köpték mély és harmatos undorukat. Többen fel- és alá járkáltak előttem, s néha csak úgy *viccből* fejbe vertek hátulról a puskatusukkal. Mások ezalatt egyszerűen kezdték kistrófolni a rádiumtank csavarait, s minden lehetőt zsebre raktak. Ketten a pénztárcám után nyúltak, de végül is ezt vezetőjüknek kellett átengedniök, s így rövidesen kiszedtek belőlem, sőt *alólam* is minden lehetőt. Ezután feljebbvalójuk visszavonult az *okmány valódiságát* megállapítani - bar én úgy gondolom, a pénztárcámban levő összeget megállapítani vonult vissza, de ez végül is mellékes, tény, hogy életemben először éreztem, hogy valami *komoly* esemény központjába kerültem. S mindezt egy jelentéktelen vörös krikshkraksznak köszönhettem! Ez az érzésem csak fokozódott, amikor az egyik forradásos nyakú hiúzpofás hirtelen felbokszolta az orromat, s mint rövidesen rájöttem, szintén csak úgy *viccből*, hogy vannak-e aranyfogaim. Kettőt - mindenesetre a nem aranyakból - ki is köptem. Mire ő megvetően négy hegyeset pökött a szemeim közé, s egykedvűen továbbállt.

E pillanatban érkezett vissza a *följebbvaló* egy egész sereg még alábbvaló kíséretében. Miután egyenkint és összesen körülszaglászta; felszólítottak, hogy ellenkezés nélkül kövessem őket, mert ellenkező esetben a *halál fia* vagyok.

- Igenis, uraim - válaszoltam udvariasan.

- Fogd be a pofádat!!! - üvöltött rám vérben forgó szemekkel egy aranygalléros.

- Tapasszátok le a szemeit! - ordította aztán.

Erre szemeimre két fekete tapaszt ragasztottak - voltak ugyan egyesek, akik ajánlatosabbnak tartották azokat mindjárt bajonettjeikkel *kitapasztani* -, s azután bevezettek az épületbe. Itt egy csodálatos liften szaladtunk vagy egy kilométert fölfelé, ahol is a *csodálatos* abban állott, hogy minden üvöltésnél, mely körülbelül így hangzott, hogy: Heil! - egy éles bokszerrel beleverték a vesémbe. Végre, úgy látszik, célt értünk. Folyosókon száguldottunk keresztül, miközben, meg kell vallanom, ülepemen furcsa lépések zaja viharzott. Ezután egy terembe érve, szó nélkül megkötözték kezeimet, majd egy hideg testű asztalra fektettek, hol nem éppen tapintatos módon azonnal vizsgálat alá vették férfiasságomat, s eközben elégedett morajt hallattak. Ezután bal lábamat a függőlámpa magasságáig fel kellett emelnem s a következő pillanatban belém tölcseztek vagy egy fél liter magnézium-folyadékot, melyet feltétlenül ebben a pózban kellett lenyelnem. Ezután egy súlyos, fényt árasztó test közeledését éreztem, s forróság borította be testemet. Majd a perzselő hőségben, mely - mint később megtudtam - azt a célt szolgálta, hogy az állítólagos, titkos vegytintával mellem szörzete alá tetovált vörös csillagot napvilágra hozza - elvesztettem eszméletemet. Nem, ekkor még a vörös csillag nem volt betetováva mellembe.

Mikor újból magamhoz tértem, felszólítottak, hogy feküdjek hasra. Miután ezt megtettem, egy kemény csövet feszítettek a végbelembe, s titkos iratok után kutattak. A kutatás szakszerűségéről egy híres operatőr gondoskodott, ki azonban még így is tanácsosnak találta, hogy mialatt egy komplikált horoszkóppal végbelemben *fürkészett*, hangosan dicsérje a *nemzeti újjászületés felvirradását*.

Sajnos, ez a vizsgálat is eredménytelenül végződött. Amire felszólítottak, hogy álljak a fejemre s mondjam hangosan, hogy:

Erger-Berger-Schossberger,
Minden zsidó gazember,
Heil!

Miután a *vicc* kedvéért ezt is megtettem, s eközben néhány vércsepp hullott ki a számon, kijelentették, hogy a *tárgyi* vizsgálat befejeződött, s következik az *alanyi*. Ennek megkönnyebbítése érdekében felszólítottak, hogy kérdéseikre gondolkodás nélkül feleljek, mert - mint mondták - egy pszichiátriai vizsgálatról lesz szó, s ez csak úgy sikerülhet, hogy ha az illető, akin az alanyi vizsgálat vétetik, *tudatcentrumát* automatikusan kikapcsolja a feltett kérdések behatásai elől. Hogy megfigyelőim eme komplikált körmondat tárgyi voltáról meggyőzzenek, hirtelen jobbról-balról egy-egy hatalmas pofont mértek rám, miáltal *tudatvilágom automatikus kikapcsolódása* tökéletesen eléretett.

Ezután egy hatalmas figura lépett elé, kezében valami miniszteri rendelettel, s a gondolkodás nélküli vizsgálat kezdetét vette.

A bölényfejű harsogó hangon ordította:

- Érez-e fájdalmat, hol s minőket, ha például e szavakat hallja:

A HAZA VESZÉLYBEN VAN!!!

- Metsző fájdalmakat érezek!

Elégedett moraj. (Szájüregemben, kivert fogaim helyén s fejüregemben, *kikapcsolt* öntudatom helyén valóban irtó metszéseket éreztem.)

- Második kérdéskomplexum - folytatta a bölényfejű:

I. *Utálja-e a zsidót?*

a) Van-e kellő undorintenzitása, ha e fajellenes elemmel érintkezik?

b) Hazafias agysejtjei mit súgnak ilyenkor szívének?

II. *Tud-e megvetés érzése nélkül zsidónővel közöszlenni?*

a) Ha igen, érez-e legalább mély undort azután önmagával szemben?

b) Ha nem, miért nem?

c) Ha igen, miért igen?

d) Ha igen-nem, miért igen-nem?

e) Tehát igen-e vagy nem-e?

III. *Fogott-e már kezét bűdös zsidóval?*

IV. *Fogott-e már kezét nem büdös zsidóval?*

- a) Mit érzett ilyenkor?
- b) Hol érezte, amit érzett?
- c) Ha nem érzett, miért?
- d) Alávaló embernek tartotta-e magát ez alkalommal?
- e) Ha igen, mely mértékben?
- f) Ha nem, mely mértékben?
- g) Tehát igen-e vagy nem-e?

V. *Vannak-e általában a zsidósághoz fűződő kellemes emlékei, s hajlandó-e azokat a nemzeti újjászületés érdekében „Hazaftias gőzmosodánk”-nak beszo­l­gáltatni?*

VI. *Büdös-e a büdös zsidó egyszóval, vagy csak rossz illatú?*

E pillanatban minden szem s minden ököl felém fordult, s én fellelkesülten dadogtam, kikapcsolt agytudatomból:

- Uraim, összes kérdéseikre egy feleletem van: Ki a zsidókkal!

Viharos elégedettség. Többen ösztönösen ki akarnak menni, állítólag a nagy többség.

Ezután egyenesen a vállukra emeltek, s diadalittasan vittek vissza a kapu elé. Itt rövidesen ismét előkerültek a zsebekből a rádiumtank alkatrészei, pénzem nagy részét is visszakaptam, s hangos „Heil!” kiáltással kitárták előttem a mennyországba vezető kaput.

Csak egy bikaképű egyenruhás maradt mellettem, ki alkalmasint előrehaladott agyrekedésben szenvedett, mert félperces időközökben hordta össze a szavakat egy-egy *értelmes* mondattá.

III

A MENNYORSZÁGBAN

Ezután egy kapunagyságú wertheimszekrénybe léptünk be kíséretemmel, s ugyanebben a pillanatban lámpák gyulladtak ki a vassal bélelt páncélszekrényben. Kísérőm a páncélszekrény belső falán elhelyezett acélgombokra érintette ujjait, s a misztikus fényben a következő szót billentyűzte ki rajtuk:

PROFIT, PROFIT, PROFIT!

A következő percben a csodálatos wertheimszekrény megnyitotta ajtaját, s mi beléptünk: a mennyországba.

Ó! ez egy hatalmas, de mégis egészen közönséges vásárcsarnokféle volt, azzal a különbséggel, hogy az egyes standok nem lécekkel s megpenészesedett vashálók­kal, hanem színarany rácsokkal voltak egymástól elkülönítve. Végig hatalmas sorokban vonultak ezek a gyémánt-fényű ketrecek és nyitott árubódék, s mindegyikben egy-egy jól öltözött úr babrált a szakálla körül. S az üvegasztalokon s majolikahordókban hatalmas tekercsekben rakásozott az arany. De általában az aranygerendák és platinarudak úgy heverték szanaszét, mint cséplés után az eltévedt búzaszemek. Legfelül pedig, a csarnok tetejéről egy ballon­nagyságú ívlámpa zöld fényben paráználkodott. Itt-ott görnyedt, egyetlen kék ruhadarabba öltözött emberek futkostak, véresen kicsüngő szemekkel s nehéz aranyterhekkal legörbült vállaikon: egyik ketrecből a

másikba. (Mint később megtudtam, ezt nevezték itt *kereskedelemnek*. Azok pedig, akik a ketrecekben az aranyrudak előtt álltak, és a szakálluk körül babráltak, ezek voltak az életben a *legfontosabb munkák végzői, vagy egyszerűen, az élet forrásai*. Ezért hozzájuk s a kiállított aranyrudakhoz nyúlni halálbüntetés terhe alatt tilos volt. Ezek csak álltak, a nagy, vastag aranyrudak előtt, mint jól öltözött hentesek, egyik kezükkel simogatták a szakállukat, másikkal egy kis smirglivel fényesítették az aranyrudakat. (Mint megtudtam, ezt nevezték itt *kamattermelésnek*. Feltűnt nekem, hogy a kézzubbonys futkosók, kik úgy látszik, sem szakállt nem értek rá növesztetni, sem tekintélyes termetre (alkalmasint szellemi alacsonyabbrendűségük miatt) nem tudtak szert tenni, hogy ezek a roppant terheket cipelők milyen beesett szemgödrökkel s vérszegény fülekkel rohantak végig a ragyogó utcasorokban, míg azok ott bent, a szakálluk mögött ácsorgók, érettek voltak a vértől és a jókedvtől, mint a szeptember végi szőlőfürtök. (Mint megtudtam, ezt nevezték itt: *társadalmi egyensúlynak*.) Kísérőm bárgyú röhejjel válaszolt csodálkozó tekintetemre, s így szólott:

- Ezek itt - s a kézzubbonysok karavánjaira mutatott - a mi legbensőbb cselédeink. Ők külön kiképzésben részesülnek, s ki vannak herélve asszony és arany ellen. Eszükben csak egyetlen lámpása foszforeszkál az értelemnek: a mindennapi kenyérért reszketés. A dolgok további összefüggése iránti érzékeiket gondosan kikasztráltuk belőlük. Hja, veszedelmes anyaggal dolgoznak, nitroglicerinnél veszedelmesebb anyaggal: arannyal. De ők roppant hálásak, hogy itt dolgoztatják őket, hol mégiscsak részesei olykor társadalmunk hatalmas kultúrájának, s egyetlen mukkanást nem ejtenek sorsuk ellen, mert mögöttük - s itt őszinte borzalommal tekintett a csarnok legvégében hatalmas ívben emelkedő vasbeton kapura - mindig ott leselkedik a kénes széngázok fojtó gőze: a pokol eleven sustorgása.

Önkéntelenül a hatalmas vasbeton kapura emeltem szemeimet, s valóban valami fojtó mormogás s egyhangú kopácsolás zaja áradt ki a kapu résein. Mint valami magnetikus varázs alatt, közeledtem a kapu felé, de kísérőm egy riadt mozdulattal visszatartott:

- Amit mondani akartam... ön talán nem is tudja, hogy mire készülünk... A legjobbkor jött, hogy még tanúja legyen a nagy eseménynek... Vagy azt gondolja talán, hogy elnökeink és főnökeink csak úgy szórakozásból rakták ki maguk elé aranyrudaikat... ó, hohó, nagy dologra készülünk... Elnökeink elnököt választanak maguknak... azok ott, látja, a petróleumelnökök trösztje... ezek itt ebben a sorban a lisztesek, azok ott a vasutasok, a sztearingyárosok, a cipőkrémangrosszisták, vazelinisták, acélrudasok, higanytermelők, gyémántbányászok, tej- és élelmiszerhamisítvány trösztösök... mindegyiküknek külön jelöltjük van, de mi németek természetesen Stinnesre szavazunk.

Tágra nyílt szemekkel meredtem a mennyország eme tisztos dandárparancsnokára, s éreztem, bensőmben valami üvegharang-meghasadáshoz hasonló hang mozdult fel. Valami megnyílt bennem, hogy tudjak *mögé* látni, mert a dolgok igazi külseje csak a valóság elé húzott fal volt.

Kísérőm gúnyos nevetése újra visszarázott a körülvevőkbe:

- S tudja, mindebben az a legmulatságosabb, hogy mindenki szavazhat, még ezek a férgek is - s mély s őszinte undorral köpött az egyik éppen elhaladó kézzubbonys mögé -, sőt még azok is, ott bent - s a nagy cementkapu mögé mutatott -, de természetesen az ő szavazatukból csak tíz számít egynek.

- De még így is sok a megbízhatatlan elem sorainkban, s ezért kénytelenek voltunk ezenkívül is egyet-mást tervbe venni... Így például már jó előre készítettünk vagy néhány százezer szimpátia-szavazatot, melyeket az urnák dupla fenekű aljába helyeztünk el. De természetesen nem akarjuk őket igénybe venni, ha csak nem lesz rájuk égető szükségünk, ami sajnos valószínűnek látszik. De ezenkívül vissza kellett állítanunk egypár évtizedre az alkohol-

szabadságot. Az emberek ugyanis, nem tudva idejükkal mit kezdeni, mindenféle teóriákat spekuláltak ki, s ez sok kellemetlenséget okozott nekünk. Meg aztán ezek a bűdös állatok bőgnek is érte, mint a bivalyok a víz előtt. Na, de nincs is ebben a népségben érzék a kultúra iránt! Hát így aztán újra bevezettük. Így valahogy majd csak lecsúszik az eszükéről az a sok zavaros elmélet. Igaz, némi engedményeket is voltunk kénytelenek tenni az úgynevezett földreform körül, na, de erre vannak kitűnő szónokaink, ezeknek mindenestre jó anyagot szolgáltatunk vagy két évtizedre, azok majd elvitatkoznak rajta..., de ami a legsajnálatosabb... kénytelenek voltunk engedélyezni, és belelőni... ezenkívül aztán valóban nem vettünk egyebet tervbe, ha csak azt a kis csínyt nem számítjuk ide, hogy egypár vagy párezer - most már nem emlékszem egész pontosan a számokra - szavazóurnát kénytelenek voltunk *kultúránk legkiemelkedőbb pontjain*: a Mont-Blanc hegycsúcson elhelyezni, hova ugyan kellemes repülőflottáink vannak, de ezúttal ezek is éppen a Sárga-tenger körül röpködnek... De győzni győztünk - fejezte be a mondatot emelkedett hangon kísérom. S valóban, e pillanatban egy óriás reflektor hatalmas világító számokban már ki is hirdette fejünk fölött az eredményt, mely a kiválasztottak fölényes győzelméről tanúskodott.

Kísérom eltűnt az általános örömszivajban, s én mint a földbe gyökeredzett értelmetlenség álltam ott a káoszban, mint egy modern Kolumbus egy új világ kapui előtt.

Megerősíteni jöttem másokban s magamban a világ adott rendjét s felfedeztem a világot s magamat.

A nagyívű vasbeton kapu előtt ácsorogtam: borzalomtól s kíváncsiságtól kókadtan, mint elázott madárijesztő. A titokzatosság s félelem sátora borult fölem. Sötétedett. S a nagy, ragyogó csarnokban kigyulladtak a verébrajokhoz hasonló csillárok. Magaslatokra épített emelvényeken zenekarok zsongtak, asszonyok menete kígyózott a felbaldachinozott sorokban, lámpások aranygalambjai hívogattak múltamba, lenni ismét kullancs uraim köntösében. A frakkos férfiak köldökig úsztak gyönyörítasan a levegő halastavában, s ezer pohár összecsen-gése üveg Eiffel-tornyot rakott a győzelemorgia fölé.

Csak a sarokban gubbasztottak csordába verten, véres szemekkel, maguk elé csüggedve, a kézzubonyosok.

Cinikus blázírságom - talán csak kellemes szemellenző az élet ellen - mint egyetlen éles kés metszésére lehullott idegeimről. Mint a hályogjától megfosztott szem, egész testemben élni, látni, lélegezni kezdtem. Ökleim először csomósodtak ököllé - eddig csak alázatos tenyérként cipeltem őket.

Ki, ebből a kristályból faragott fertőből!

Rávetettem magamat a kapura, s ökleimmel dörömbölni kezdtem.

A sarokban guggoló kézzubonyosok szűkülve meredtek rám, üveges szemeikben valami állati félelem lángolt fel, mikor dörömbölésem felvizionálta bennük a kapu mögötti világot.

De én beléptem a kapun, hogy leszámoljak önmagammal.

IV

A KAPU MÖGÖTT (A POKOLBAN)

Szívem körül fojtó hőség reszketett.

Egyetlen kanyargó füst-csőkanális tenger.

Fantasztikusan csavarodó karokkal, melyek, mint az őserdő indái, megfojtani látszóttak minden szabad lendületet. Szemek, melyekből kénes gőzök lihegtek. Halványvörös, vértelen szívek, melyek hol kivilágítottan, hol kihamvadtan köröztek a levegőben. S kattogás, folytonos egyenletes kattogás és ezer acélkerék monoton lendülése az egész zűrzavar alá ágyazottan.

Emberek csordákban kitüzesedett vasbálványokat gurítottak. Olajforrások hirtelen kigyulladtak, s felperzseltek maguk körül élő és élettelen. Egy égis erő lendítőkerék véres embercafattal gördült le a föld felé. Szalámivágó-gépek elé zuhogtak a feldarabolt sertések, s némely emberkarok fűszereztek még ízletesebbre az egészet. Föld alatti műhelyekben százezer varrógép szaladt, és innen is, onnan is súlyos, sötét masszákban kanyarodtak elő a vasutak vagon sleppjeikkel, s csak egyszerűen legázolták az eléjük feküdt, halálba fáradt embercsordákat.

Süvítettek fent a kötélpályák acélladikjai, s körbe-körbe, a káosz falaként álltak a bérházak ezrei, kis megfojtott ablakaikkal s ketreces lakásaikkal, s előttük a mészporos fák menetével, mik itt-ott egy-egy emelkedésen végződtek: hol egy tucat fa csokrában az embersalak rakásozott: a tüdővészések és tébolyultak égis nyúló épületei. Igen, ezekből már minden út csak az „égbe” vezetett.

Mert minden közel volt, hogy az idő egy billiomoda se vesszen kárba.

- Ó, pokol, mennyi ostobaságot kellett kitalálnunk rólad, hogy borzalmasnak tűnjél fel előttünk, s mennyi alávalóságot, hogy a proletárnegyedek poklát elhazudhassuk!

Reszketően, tapogatódzó tenyerekkel álltam egy magaslaton, s néztem, amint az emberek a gépek alá hajolnak, s azok ajándékozón törzsükön hagyják fejüket, ha újból kibújnak alóluk. Néztem monoton, gépies mozdulataikat, karjaikat, melyek dróton látszóttak rángatózni, s lábaikat, melyek nehezen és roskadón mozdultak helyükről. Fejük, mint ólommal teli gömb, horgadt féloldalt törzsükön, arcukon egyetlen megnyújtott vonás feketéllett.

De néha valami elementáris erőtlől üzőtten centrumokba sereglettek, s mint a föld gőze, szállt fel tompa, mély morajlásuk. Ilyenkor villámgyorsasággal megjelentek fejük fölött a kötélpályák vasladikjai, s fényszóró lencsék vetették tüzüket az összemordulókra. A lencsék tüze alatt lehetetlen volt megmaradni, egyetlen perc elegendő volt ahhoz, hogy az ellenszegülőket korommá égenssék. Még így is legtöbbször csak vörös, égett sebekkel tudtak szétszaladni, s talán nem is volt egy sem közöttük, akin legalább egy-két seb ne éktelenkedett volna.

Erről ismerték meg egymást, s erről ismerték meg erejüket, tengerhatalmas hullámaikat.

Így tudták meg, hogy milliónyian vannak, milliónyian, mint a lehelet, milliónyian, mint az atomok, milliónyian, mint a verejték, mely testük barázdáin végigcsurgott.

A Központi Energiaelosztó telep volt ez, hogy a trösztösök árgus szemei megezerszerezetten villogtak le isten trónusáról.

Leszédültem a lángok és izzó gépsorok közé, a tüdők fáradt lihegésébe, s karok és lábak ernyedő árbocai alá.

Asszonyok, kopasz, vértelen, melletlen csontvázak, mint az őrzőgökök robotoltak az akkord vasfogai közt, cipelték a vagonokba a szépen kicímkezett bádogdobozokat, s aki elhullott közülük, az ott is maradt fekve, amíg a sorok közt járó talyigák fel nem villázták őket, mint a haszontalan szemetet. Gyerkecskék s kamaszok, fejletlen fiatalok iszonyú tökféjjel s pálcányi lábakkal roskadoztak az emeletes átmérőjű kerekek s mázsás vaskalapácsok alatt.

S voltak itt *intelligens* hajcsárok is, ezek keresztet hordtak a nyakukban, vagy víg kuplétat gyártottak. *Békében* a gépeket szentelték meg s a trösztök mérlegeit, amazok meg szentimentális történeteket gyártottak a robotosok részére életbe vezető létrákról, mikről mint a holdkórosok hullottak le, akik meséiket komolyan vették.

Háborúban az ágyúkat s a kézigránátokat szentelték meg, amazok meg új nótákat és ritmusokat csiholtak a számukra, hősokról, kik ott loccsantak szét a gránátölcsérek ölében, miket anyáik szent öléhez hasonlítottak.

Kiszédültem a sorok közül; valami szavakká rághatatlan borzalom centripetálisan sodort a szélek felé.

Itt öblös, halálos garatú kapuk bárgyultak. Itt öregek üldögéltek, itt négyévesek öregedtek; a reménytelenség csöndjében a kezdődő és végződő élet hajolt össze egymásba.

A házak ketrecek, bármikor könnyűszerrel át lehet őket börtönökké alakítani, csak az új táblákat kell kiakasztani föléjük. Vigyázók is vannak bennük, kik lent az udvar sarkában kuksolnak az alájuk hordott semmi szemétdombjain, s onnan visítanak fel a rácsok közé szorult angolkóros gyerkőcökre, ha ellilultan levegőért sikoltoznak, vagy ha este meglátják az égen a csillagok tiszta szemeit s szabad futását, s anyásan felsírnak hozzájuk.

A gangok: a szegények sétányai.

Az udvar: a fórum, melyre kis székeiken és a tömpe sámlikon kitelepednek a lépcsős ajtók elé, mindennapi narkózisaikkal: ponyvaregényeikkel és alkoholjukkal.

A kapuk alja: a megtermékenyítésre érett lányok reménytelen kriptája, melyek alatt az első csókok, mint foszforeszkáló csillagok felröppennek, s a fájdalmak és szenvedések gyümölcse megterem.

A színes moziplakátok mögötti helyiségek s a sörházak: az egyetlen meleg fészkek, miket uraik számukra tartogatnak, hogy felteljenek az alkohol és nikotin lázával, s egy órára végigálmodhassák uraik eléjük vetített életét.

S aztán: - minden út újra visszafut velük: a hamisítatlan pokolba: a gépek, pincék s kengőzők közé.

Esteledett. A szemekre felkúsztak a dolgok megnyújtott árnyékai.

Így tántorogtam előre, kis zenés lebujok közt s villanycsengős mozaik piros üveggömbjei alatt, mik előtt özönlött a nép.

Valahol messze, egy óriás kávéház kirakatában egy asszony ült, s két almányi szeme belátta az út ellentétes irányait. Mint egy megtisztított, csillogó, acélidegzetű gép ült az ablakban, egyetlen piros folttal az orcáin, s gyermekes mosolyát kiakasztotta az ablak elé horognak.

De egykedvű, unalmas kedd este volt, s a kiürült zsebű, pubertásos kamaszok csak égő szemeiket küldték feléje, amint az ablak alatt elhaladtak.

Aztán a gázlámpák fényerdői alatt egy fekete zászlós menettel találkoztam - elől lovas rendőrök ügettek kivont karddal, mögöttük tizenkilenc hordágyon tizenkilenc szíven puskázott bányászt hoztak társaik. Ott hullottak el a bányák szája előtt, mert vonakodtak a 11 órás robotot 250 gramm zsír értékéért magukra venni. Amint így vonult a fáradt menet, bányászlámpáival, miknél csak szemeik izzottak gyújtogatóbban, s hosszú, kígyózó menetük fölé leszálltak a kétségbeesés és tehetetlenség varjai, s amint láttam, hogy fedetlen fővel s le-görbült vállakkal mint roskadoznak a holtak között, s tőlük már csak annyiban különböznek,

hogy ők még merőlegesben hordják életük hüvelyét - bennem elégték az utolsó hazugságok papírhalmi is.

Egy mellékutcába fúrtam magamat, hogy levegőt szívjak parázsló halántékaimra, de jaj, a szemben fekvő házak oly közel voltak egymáshoz, hogy egy gyermek lehelete hidat verhetett volna közéjük. A kövek pórusaiból fojtó melegség áradt, rohadt macskaszagot gőzölögtek a kanálisok, s az ég tenyérnyi sávján egyetlen csillag sem fürdette arcát.

Futottam a falak aljában.

Hirtelen éles, jajgató kiáltás szakadt le valamelyik fejem fölötti emeletről, mint fa ága, mely a felgyűlt hó súlya alatt letörik. Ablaküvegek szilánkjai csörömpölve hullottak lábaim elé, s fent két dulakodó árnyék jelent meg az ablak fekete keretében. Aztán egy sikoltás, s egy kés hullott elém a kövekre, s a kőkockák közötti agyagban megállott.

Felkaptam: tövig véres volt, mint egy csúnya, kiemelt zápfog.

Reszkető kezekkel ejtettem vissza a kést a kövekre.

S futottam tovább, futottam, mint akit égő fáklyákkal kergetnek, futottam kivezető utakat keresve, *de íme, ebben a pokolban minden út visszatért önmagába.*

A legmagasabb ablakpárkányon egy csapzott hajú asszony feje lógott ki az estébe, arcán egyetlen mély sebbel, fülétől füléig.

Mert élt és dolgozott a pokol éjszaka is, a kapitalizmus *társadalom-alkotó* törvényei éjszakára felcserélték rabszolgáik kezében a gépeket az alkohollal és a késekkel...

Az ablakból még sokáig, mint permetező eső szivárgott mögém egy csomó gyermek sírása.

A házak koporsók. Pincékből savanyú szagú doh árad az utcákra, s mély, egyenletes hörgés.

Csak a kocsmák ablakaiban ülnek aranyfuvoláikkal a fehér szárnyú angyalok, s az automata-zongorák csinnadrattája ömlik el az estében. Bent pedig az asztallábak körül csokorban hevernek a kézkubonyosok, s bajuszuk csuromfeketén csüng le elégett ajkukra. Mint az eldöntött ólomfigurák fekszenek vagy ülnek, bárgyú grimasszal maguk elé meredve, mintha kérdeznék: s miért mindez?

Csak a kocsmáros - meghosszabbított tenyere ő a trösztöknek - áll józanon és felpuffadtan a pult mögött, s gurítja le a pincébe a kiürült hordókat.

Tovább vonszolódtam. Egy keskeny sikátor nyelt el egyre szűkülő torkával, kétoldalt ferdére dült viskók ácsorogtak. Elsüllyedt ablakok nagyszemű némbereket kereteztek. Most az egyik kihajol hozzám, s kuncogva fehér virágot dobott a lábaim elé, melynek primitív rajzán két mezítelen ember vergődött egymáson. De én kiejtettem ujjaim közül a piszkos papírvirágot, s tovább rohantam. Ők ekkor keservesen felsírtak utánam; röntgenszemeik talán aranytekerceket szaglászta a romantikus éjjeli vándor zsebeiben.

Egy vasúti híd alá értem. A vasgerendák hálójában egy forradásos arcú lány kuporgott, ugrásra készen s parázsló szemekkel. Amikor melléje értem, hirtelen felegyenesedett: testéről egyetlen moccanással lehullott minden ruhadarab. Szemei égtek, mint szemaforok az éjjelben, karjaival görcsösen felém ölelt, vörös, gennyes pettyek hintették be testét.

Megrettenen hátráltam, ő kibomlott hajjal jött szembe velem, szemeit beleakasztva szemeimbe. Futottam háttal a vidéknek, s elvághatatlanul az ő szemeitől, elvágódtam egy gerendán, ő élesen felnevetett, tovább vonszoltam magam, fel a hídra a lépcsőrengeteg kanyarodásain, ő mezítelen, mint egy lobogó fenyőfa mögöttem, rohantam végig a hídon, a karfák fölött lobogtatva szemeim rémületét, ő kibomlott hajjal s egyre könyörgőbbre szabadult sikolyaival

utánam. Aztán kimerülten és kétségbeesetten lerogytak a lábai, megállt a híd közepén, s görcsös rázkódással ledobta magát a faburkolatra. Megálltam én is, közeledni akartam hozzá, de lábaim legyökeresedtek, futni akartam tovább, de az irányok összerosódtak. Gondoltam, odamegyek, keservesen zokogó teste fölé hajlok, s lesimogatom róla szomorúságát egy másodpercre. De aztán az undor végigzúdult testemen, s önkéntelenül hátrálni kezdtem. Ő hirtelen felugrott, s harsogó nevetéssel rohanni kezdett, fel, fel, a híd emelkedő vasívén. Rohant lobogó hajjal, már fent volt a legcsúcson, fent a kis toronyban: aztán egy érzéssel felihatatlan kiáltás, s a sikoltás hintáján lehajította magát a folyamba.

A hullámok egyre kisebbedő körökben összeverték fölötte.

Sokáig álltam a hídnak ezen a pontján, de minden csendes volt, egyetlen hal sem dugta fel a fejét a tükörsima vízből. Én is - tovább vonzóldtam hát, én is visszahúztam feldugott fejemet, s úsztam tovább a hatalmas nyomoróceánban.

Halászok kunyhói s bárkái között haladtam előre. Raktárak szélesedtek itt. Elevátorok tornyosodtak. S amerre csak haladtam, holdkóros tekintetű emberek ácsorogtak a partok borotvaélén. Álltak az egész part hosszában, s ha elhaladtam mögöttük, úgy meredtek rám, mint akik már egy egészen más világból néznek vissza hozzám. Aztán csak hallottam, hogy mögöttem itt is, ott is összeloccsan a víz. De csodálatosképpen a partok borotvaélin ácsorgó emberek száma nem fogyott meg - az utánuk jövők betöltötték helyüket.

Élettelenül, mint a homokzsákok ejtették magukat a habokba, s szóltanul, jaj nélkül merültek alá. Ott fekszenek a fenéken, vagy ott úsznak a víz tenyerén moszatzöld sállal a nyakukon és szemeiken, melyek e véres, bűzös kergülésben nem tudták kihámozni parányi életük értelmét.

Ismét a gyárak közé értem. Hatalmas gáz- és kőolajtartályok hengerei állták el a szabad kilátást, mint feketébe öltözött monstrok. Innen szívta a cső- és lendítőkerék tenger a kifogyhatatlan suhintásokat és gördüléseket, a fényt és a ritmust. A nagy vastartályok közt kis lapos tetejű, kerek vasrezervoárok voltak a földbe ásva, majdnem egymagasságig a föld színével. Ezeken csokorban heverték a hajléktalanok bábus figurái: öregek, suhancok, megkoszosodott javakorabeli férfiak. Láttam, mint ölelték hasuk alá a kemény vassfelületet, vagy, mint a lebunkózottak heverték kétvállon. Egy egész hadosztály! Kiket sem a munkahelyek, sem a szegényházak, sem a tébolydák vagy börtönök már, vagy még nem fogadtak be magukba. Egy részük még nem tudott gyilkolni: az ő számukra még nincs hely, nekik még meg kell futniuk az eléjük szabott utat, hogy a börtönök, villanyszékek vagy tébolydák megnyissák előttük ölüket. Más részük már itt kódorog évek óta, itt, a téboly és gyilkosság előszobájában s nagyra nőnek bennük az érzékek torz vetületei. De minden hidak, melyek egy új életbe vezetnék őket, könnyörtelenül összeomlottak alattuk, s minden létrák, melyeket egy új élet falának támasztottak, égbe szálltak előlük, mint meggyulladt csipkebokrok.

Itt lakik a *szeplős szolgáló*, amint kenyérnyi gyermekét álmában görcsösen mellére öleli, itt lakik a *facér suszterinas*, aki arcán mestere pofonainak rózsáival és újabb pofonok elől menekült, itt lakik a vég nélküli munkanélküliségtől csavargóvá lett hivatalnok, ki most a láda falának dülten alszik, s a keserű bagólé végigcsurog beszűrösödött ábrázatán, itt lakik, ki közönséges ringyó lett, ámbár a havasok között, a füvek tiszta harmatában született és a kis templomtorony harangkongatása alatt dalolt esténként a búzaföldeken, itt lakik az *idült alkoholista*, kinek ereiben s össze-összefutó nyálában egy újabb kéjgyilkosság lázas terve készülődik, itt lakik, akit minden hónapban egyszer az *Öngyilkosellenes Kamara* elnöke saját kezűleg vált ki egy tányér felvágottal s két barna veknival a halál sintérokcsijából - miáltal egy egész életre megvásárolja magának a humanizmus aranybabérait -, míg az kit félútján megmegállít, egy egész életre cipelni kénytelen sorsát. Ez egy *nyugdíjas* néptanító, beesett arccal s

lerágott hústalan kezekkel, miket egyetlen vánkoscént fektetett feje alá. Itt lakik a *tüdővész* üvegfüvő és a *sikkasztó államhivatalnok* és a *gyermekrontó drótosztó* és a *gyermekcsináló kuruzsló*, a *szűkölő orgazda*, az *abnormális nemi ösztönű* - ó, mind, kiket együttesen a társadalom salakjának szoktak nevezni, s akikről mindegy, hogy a folyók fenekén vagy a grundok cementporában aludják-e álmaikat.

A fák karjai, mint fekete, érett gyümölcsök roskadtak az ég alatt. Éreztem, egy világ dül össze bennem. De a megpróbáltatások még nem értek véget. Látnom és gyötrődnöm kellett szüntelen, hogy a dolgok legcentrumába beférkőzhessenek. Hogy arcomról eltűnjön az utolsó kisimult vonás is.

V

A FRAKKBA ÖLTÖZÖTT NÉP ÉS BÍRAI

Egy óriási várszerű palota elé értem. Az épület négy sarkában reflektorok mögül gumibotos, egyenruhás hentesek leselkedtek a faházikókból. S térdek között cukorral etették porázon tartott vérebeiket. A főkapu folyónyi lépcsőzete elé érve, igazolványom segítségével zavartalanul átléphettem a hatalmas köpalota küszöbét. Mert bár éjjel volt, mégis csodálatosképpen minden a legnagyobb mértékben dolgozni s működni látszott. Az összes üzemekben és telepeken dühöngött a munkanélküliség, s krízisek kergették egymást, az éhség és járványok karjaiba hajszolva a tömegeket. Csak ez a tröszt volt az egyetlen, az igazságszolgáltatás trösztje, mely négyszer hatórás üzemben átdolgozta az éjjeleket és nappalokat. Ó, mert tudni kell, hogy a termelési és társadalmi rendszerek eme *egyetlen lehetséges és indokolt* formáin belül nőttek már a lehetetlenségek, *krízisek és összeomlások*, melyek mély kavernákat szántanak, és örvényeket kavarnak az egész *életre való rendszerben*. S a krízisek mögött, mint mély gátak mögül, felmorajlik a kékzubonyosok tompa, de egyre erősödő s megújuló éhségmorajlása. Ilyenkor a mennyországba vezető vasbeton kapu előtt felállítják a lángszórókat s tüzet lövellő lencséket, s a selymeken heverésző s legdrágább ételeken táplált nőstények szemeiben is ijedt villámlások cikáznak. De a nagyszakállú elnökök is megérzik ilyenkor, mint a reumások a *rossz idők* közeledését, saját kezüleg számlálják össze aranyrudaikat s a legbiztosabb kazetták legelrejtettebb páncélszekrényeinek kulcsát tulajdon végbelükben hordozzák.

De mindez hasztalan, a moraj nő, gyerekek nyöszörögnek az elérhetetlen kenyérért, s nyöszörgésük beszivárog a legkipárnázottabb paloták gyönyörfészskeibe is. Asszonyok pánikja reszket a telepek kapui előtt s száll, mint az elektromos hullámok, telepről telepre. Földművelők otthagyják földjeiket; s megindulnak éhes falkákban a városokba.

Az acéltröszt elbocsátotta munkásainak hatvan százalékát! - ömlik el a hír a telepeken. A legnagyobb áruházak már csak a szombatot várják meg, hogy utcára dobják alkalmazottaik háromnegyedét. A gabonaárak zuhannak, de az éhség egyre nő. A tüdővész egyre mélyebbre szántja fel az *áldott humuszt*, s egész az erdők barlangjáig terjeszkedik az éhesek és hajléktalanok népvándorlása.

Aztán egyszerre egy mély, felszakadt dübörgés, s a kékzubonyosok meztelen mellei megostromolják a kenyeresboltokat s villanegyedeket.

De mint minden ilyen szervezetlen, fegyvertelen lázadásnak, úgy ennek is csak a legvéresebb megsemmisülés és összeomlás a vége.

A tüzet lövellő lencsék robognak a magasban, s gyújtogatják az embervetést.

Gépfegyverek kattognak a templomtornyokról, a keresztek árnyékában.

Lovak patái alatt felszakad az anyák forróságos, tejtelen melle.

Kínaiak és néger, fehérek és barnák, mint az érett kalászhullak el a *civilizáció* suhintásai alatt.

S aztán a megmaradtak egy részét csordákban behajtják az igazságszolgáltatás felhőkarcolójába, mely, mint mondtam, négyezer hatórás üzemből dominálja a telepeket.

A többiek lehorgadt, mákonyos fejjel s véres szemekkel újra befogják magukat a megfogyott kenyérért a megnövekedett robotba.

Az igazságszolgáltatás tróntermeiben pedig megkezdődnek, folytatódnak és egymásba folynak az elbukottak fölötti ítélezések.

Az egész kizsákmányoló kaszt esztétikája s szemforgató maszkírozása felvonul itt, felvonulnak a bírák az osztálytársadalom aranytábláival, felvonulnak papi köntösökben az ügyészek, amint ökleiket a vádlottak álla alá emelik és a könyörtelenség ígéretét dörögik le a szerencsétlenekre. A villanyszékek telnek, s egyetlen intésre ezer mésszé égett munkás fordul ki élettelenül belőlük. A föld alatti cellák dögletesek az összezsúfolt embercsordáktól. S az igazság győz, egyre győz, s győzi győzni.

De akad itt olykor a forradalmi *egyhangúság* fonalát megszakító békés história is, amire, mint valami mézes kenyérhéjra, autók s repülőgépeken érkezik meg a frakkba öltözött nép. Ilyenkor a társadalom rámutat *etikai* alaptörvényeire, s próbálja összefoglalni fennsőbbrendűségét egy-egy ítélet megindoklásában.

Csak a véletlennek köszönhetem, hogy egy ilyen terembe sikerült bejutnom, ami valóban csak véletlen, ha tekintetbe vesszük, hogy az épületben egyszerre négyszáznyolcvanhét teremben folytak tárgyalások. Így történt, hogy amikor beléptem a díszes egyenruhásokkal őrzött négyszázhatvannyolcas trónterembe, s a jól megvilágított, kupolás helyiségben helyet foglaltam egy páholyszerű fülkében, épp egy ilyen *etikai* gerendázatot ácsoltak egy bambán s fásultan maga elé meredő emberroncs fölé.

Ez az emberroncs egy húsos képű, tömzsi, ötven év körüli asszony lehetett, egész testében a hajnaltóli robot fáradtságával, és idegeinek végtelen fásultságával.

A pör főszereplője mégis egy balta volt, mely ott feküdt véresen egy bársonyvánkoson a bírák előtt.

(Mint később értesültem, a bíróság a hatás fokozása kedvéért szükségesnek találta az időközben beszáradt vér restaurálását, s e célból a baltát egy *felelőtlen szervezetnek* szolgáltatta ki éjjeli használatra. S valóban, a balta most meleg vérpárásan hevert a vádlott *elaljasult* tekintete előtt, s eleven rémségeket mesélőn kopogtatott a társadalom jelenlevő lelkiismeretének kivasalt ingmellein.)

Ki volt ez a vádlott, aki oly szánsalmas együgyűséggel meredt erre a szemfényvesztő komédiára, kis, riadt patkányszemeivel s lelógó húsos karjaival?

Nyilván, ő volt az, aki a baltát, nem tudni miért, megforgatta a feje fölött, *nyilván* ő, és nem azok a jól öltözött urak és hölgyek a különböző pódiumokon és karzatokon. *És nem csodálatos már maga az a tény is, hogy az ebben a teremben összegyűltek között csakis ő lehetett az, aki a tettet elkövette.* Nyilván, csak ő lehetett, aki a baltát vérbe mártotta, aki egy embert - s valóban egy fiatal fenyőfácskát - egy durva csapással vele kidöntött.

Ő volt, ő, ezt látszanak bizonyítani, ama egyetlen jól öltözött hölgy arcán sem árkosodó, mély és *aljas vonások* is a szája körül, melyek szinte *cinikus megrögzöttséget* és értelmetlen közönyt árultak el - de nem úgy a bűnbánatnak, a lelkiismeret-furdalásnak csak egy szikráját is -, miként ezt fennkölt hangon az ügyész trónusáról lemennydörögte, miközben szeméit, mint egy hivatásos ragadozó, győzelmesen körülhordozta a szintén hivatásuk magaslatán ülő, felberzenkedett ferencjózsef-kabátos kis- és nagypolgárok sorain.

- Mert a társadalom másként ítéli meg bűnöseit, ha bűnüket belátják s afölött lelkileg összetörnek - folytatá az ügyész kenetteljesen, s noha az ő számukra sincsen egyebünk, mint a jól megérdemelt villanyszék - srófolta fel hangját a magasba -, de ezekről legalább tudomásul vesszük, hogy mielőtt az emberi közösség társadalmát elhagyták, tettük fölött mély megbánást mutattak...

- De igen tisztelt uraim! Ennek az elvetemedett asszonynak az ügyében a legmakacsabb cinizmus és érzéketlenség esetével állunk szemközt. A gonoszság, az ördögi ravaszság eleven szobra áll önök előtt! (A teremben elégedett moraj és élénk fogcsikorgatás hallatszik.) Ez a nő maga a megtestesült sátán! (Az ügyész itt szünetet tart, hogy a tetszés megnyilvánulásának újból teret engedjen.) De több ez a nő, mert ő, uraim a megtestesült *emberállat* is!! (Élénk fogcsikorgatás és ugatásszerű moraj a frakkba öltözött nép soraiból.) De uraim, még ennél is több ez az ember képében járó eleven ördög, mert ő maga a bűn és erkölcstelenség magvetője s mint ilyen, könyörtelenül lekaszálandó, még mielőtt egy egész kalász tábla élén fordulna törvényeink ellen. Lekaszálandó! Kiirtandó! Letiprandó! Nincs egyebünk az ilyen elaljasult lelkületű emberállat számára, mint hangos megvetésünk - és pontos villanyszékünk! (Taps és vad fogcsikorgatás a vádlott felé.)

Az esküdtek helyeslő moraja jelezte, hogy szívükben hasonló érzelmek élnek a társadalom etikai gerendázata iránt. S aztán mindenki beszélt, még az ügyvéd is, aki csak azt kérte, hogy a vádlottal kíméletesen közöljék halálraítélésének hírét, mely ítélet jogosságával, sajnos, neki sincs elég erkölcsi ereje szembeszállani. Mindenki bólogatott és gesztikulált, ünnepélyes mozdulatok röpködtek, szépen kifésült körszakállak villogtak, szűrös, bajszok döfködtek, körmondatokban kibontották kenetes szárnyaikat s minden-minden, mint számlálatlan pörölycsapás zuhogott le az együgyű gyilkos fejére.

Csak ő, az „elvetemült” gyilkos hallgatott, fásult, szinte baromi nyugalommal, élettelen szemekkel s értelmetlen szembogarakkal.

Ha e pillanatban kötőtűvel átszúrták volna szívét, talán egyetlen mukkanás nélkül ugyanúgy állva maradt volna.

Ki volt ez az agyagból formált monstrum? Ki volt ez a vértelen, kifejtett idegű hústönk?

Nem bírtam tovább hallgatni, féltestemmel áthajoltam a korláton, s lekiáltottam a viaszgyertyás, feszületes terembe:

- Ó, ti aljas parazita had! Azt mondjátok, gyereket ölt, így mondjátok mindannyian, így gúnyolódva, kinyalva, vércseszemeitek alól. A mostohagyereket a pince fatönkjén lefejezte, kivörösödött sparhert parazsában elégette, s aztán, mintha mi sem történt volna, ment tovább a klozetek ülődeszkáit súrolni, s a lépcsőházak petróleumlámpáit töltegetni, a szemetet a két vállán kapu elé fuvarozni, a bűzlő, eldugult kanálisba forró vizet önteni!? Ugyebár gyilkossággal vádoljátok, cinizmusnak nevezitek hallgatását és fejéért, torkáért vicsorogtok?! Ó, ti civilizált ragadozók! Miért nem eresztitek rá rövid száron tartott bulldogjaitokat, miket egyenként és összesen ott hordoztok dagadó kebletekben? Vagy szadisták is volnátok talán, kik előbb végig akarjátok játszani undok kis macska-egér harcotokat?!

Ti vádoltok?!

S őt, ezt az átlalatok embertelenül meggyilkolt nyomorultat? Őt, ki minden baromi közönyével és elborult szemével mindannyiutokat oly gyalázatosan aljas vádlottakká süllyeszt!?

Hát nem halljátok, hogy ez a szótlanság mitől hangos ellenetek!? *Ti, ti* vagytok a fészke, melegágya, szülőanyja mindannak, aminek ő csak egyszerű gyermeke és terméke.

Nézzétek meg *benne: magatokat!* Ilyen mélyre süllyedtetek! S az a balta, melyet, mint valami kincset selyempárnán hordoztok, az a mindenkori balta, mellyel minden gyilkosok kezében a mindenkori ártatlan gyerkőcökre lesújtok.

A ti karotok ölt őbenne! A ti szellemetek! A *ti* világotok! A ti aljasságotok!

A szentelt barkás tigrisketrecben hirtelen minden esztétizálás abbamaradt. Mintha rugókon ültek volna, úgy pattantak fel e szavaknál az összes köpönyeges, feszületes, frakkos és gyorsírói jegyzeteket készítő, kiborotvált tigrispofások, s nem telt bele egy perc - lágy asszonyi és kemény férfiöklök erdeje ágaskodott felém. Üvöltözés és szitkozódás töltötte be a termet, s csak a vádlott állt a felharapódzó lángok között is a szokott közönnyel.

- Őrült! Őrült! - kiáltozták az aranykeretes pápaszemek alatt bóbiskoló öregurak - mások (az óvatosabbak) követelték, hogy kötözzenek meg. S mivel a társadalom mindig az óvatosabbaknak ad igazat, mint egy kötőfékjéről elszabadult veszedelmes állatot, cipeltek az acélsisakosok egy, a folyosó legvégén levő ketrecbe. Aztán mély zengéssel becsapódott mögöttem a cella vasajtaja, s a fáradságtól és az elszenvedett ütések fájdalmától lerogytam a halomnyi szalmára, mely ott férgesedett börtönöm egyik sarkában.

VI

MEGFIGYELÉS ALÁ HELYEZNEK ÉN A VISZONYT KÖLCSÖNÖSSÉ TESZEM

Végképpen leszámolok múltammal

Mély, nehéz álomba merültem. Azt álmodtam, hogy újra a tisztára seprt banknegyedben, az újságpaloták és fasorok közé bújtatott majolikavillák között vagyok, hol mindig derült az ég, és a lakájok is magasan hordhatják a fejüket, ha áthaladnak uraik fogataiban a körutakon, s hol nekik is kijut egy falatnyi a boldogságból, s ezért a mások boldogságának gátjává kell lenniök. Mint messziről ködlő álom úszott fel előttem a szerkesztőség, fényes fogadótermeivel, mikben kis szökőkutak bugyogtak, és a csiszolt márványmedencékben aranyhalak kergetőztek, s a mellgombjukig dekoltált *drámai hősnő*ekkel, kik kuncogó kíváncsisággal kukkantottak be a dolgozószobákba, miközben a főszerkesztő szalonja felé haladtak. Láttam magamat is, amint a gépirókisasszony fölé hajolva a legtisztább lelkiismerettel diktáltam gépbe a legnyilvánvalóbb ferdtéseket és hazugságokat. Aztán az alattunk dohogó szedőgépekre, és azok kiszolgálóira, a munkásokra gondoltam, s egy pillanatra önkéntelenül - mintegy mentségként - eszembe ötlött, hogy alapjában véve az én bűnöm sem volt nagyobb, mint az övéké, akik az én megírt hazugságaimat szó nélkül kiszedték. Kiszedték, annak dacára, hogy maguk is ahhoz az osztályhoz tartoztak, amelynek ezek a hazugságok a legtöbbet akartak s tudtak ártani. De aztán elvettem ezt az érvelést, rájöttem, hogy köztem s az egyszerű bér munkát végző nyomdász között alapvető különbség volt, noha tagadhatatlan, hogy mindketten ugyanannak az osztálynak az érdekeit szolgáltuk. Mert amíg ő csak egyszerű bér munkás volt, addig én az újsághasábok ezrein ennek a bér munkás társadalomnak egyetlen helyességét próbáltam napról

napra s esetről esetre beigazolni. Amíg ő egyszerű bér munkás volt, s osztályharcos szervezetein át a legélesebb harcot folytatta ezen bérabszolgasság ellen, addig én elhitetni akartam vele, hogy ez az ő harca hasztalan, aljas és az *emberiségre nézve ártalmas*. Napról napra le akartam törni ezt a harcát: ferdítésekkel, az élet jelenségeinek semlegesítésével, az osztályellentétek elleplezésével, gúnnyal, vitriollal, fenyegetőzésekkel és denúciálással. Ez nem volt bér munka többé, ez a *teremtő munka* bérbeadása volt, a toll bérbeadása bunkónak a kizsákmányolók kezébe.

Keserű önvádjaim felkorbácsolták egész testemet. Görcsösen dobálództam fekhelyemen, majd hirtelen felébredtem, és riadtan ültem fel vackomon. Viselkedésemnek ez a fejezete - mint később megtudtam - természetesen csak elősegítette, hogy a kémlelőlyuk mögött leselkedő megfigyelőim beigazoltnak lássák örültségemet. De, hogy örültségemet még megfoghatóbbá tegyék önmaguk előtt - néhány erősen patkányszerű lény közelségével is megajándékoztak, melyek valóban igen biztatón furulyáztak a szalmában. Ettől alkalmasint mély lelki effektusokat reméltek, de ezek - sajnos - testem összetörtsége miatt teljesen kimaradtak. Azután, hogy így nem akadt megfelelő számú *szimptóma* megfigyeléseikhez, újabb és újabb *szellemes* kísérletekkel állottak elő. Így például egy fűjtatóval tüsszentőport fűjtattak be a kulcslyukon cellámba, remélve, hogy eme *rendkívüli* tény eme *rendkívüli* helyzetben kellőleg eléjük fogja vetíteni agyvilágom igazi helyzetét. S megvallom, hogy eme különös tényre igen különösen is reagáltam - hirtelen órákon át tartó prüszkölés vett rajtam erőt -, s mivel akkor még ennek igazi okát nem sejtettem, magam is kezdtem némileg kételkedni beszámíthatóságom felől. Mert gondoljuk csak meg, valaki egy rakás ferges szalmán, egy fekete gumicellában ül, egy csomó furulyázó patkány szügyét csiklandozva egy szalmaszállal, s mindehhez járul, hogy haja belelóg szemeibe, a cella falának dűlten morfondíroz éjjel! - És egész idő alatt egyebet se csinál, mint folytonosan trüszköl! Hát lehetséges ezt az embert nem örülni, és pedig úgy ön-, mint közveszélyes örülni nem deklarálni?

Beláttam, hogy azon adottságok alapján, melyekkel megfigyelőim rendelkeztek: mindezt nem örültségnek deklarálni, részükről valóban egy, az örültség szimptómáit száz százalékban kimerítő tény lett volna. S így nem maradt más hátra, mint hogy - ugyancsak a vicc kedvéért - az egyoldalú megfigyelést kölcsönössé emeltem. S közben rájöttem, hogy alapjában véve az egyetlen állapot a társadalom lelkiismeretének épelméjűség felőli vizsgálódásra pontosan ugyanaz, melybe ez a társadalom a mások épelméjűségének megállapítása végett a megfigyeléseket helyezi.

De sorsom - mindegy - megpecsételtetett. Mert íme, kora hajnalban megjelentek cellámban megfigyelőim - ugyanazok, akik egész éjszaka a kulcslyuk mögött lesték a hajnal megérkezését. Ezek csodálatosan mosolygó, fehér kaftános emberek voltak, kik olyan bizalmasan veregették meg vállamat, mintha legalábbis már öt évet ültünk volna együtt valamelyik közismert tébolydában. De ez a bizalmas és kedves hangulat hamarosan eloszlott. Rövidesen megjelentek ugyanis az acélsisakosok, s miután felém irányzott vasdárdáikkal meggyőződtek róla, hogy szúrára *összerezzenek*, rúgásaikra felszisszenek, s ennél fogva még élni látszom, s másrészt attól, hogy menten felugrom, s torkon harpom őket, tartaniok nem kell, felszólítottak, hogy álljak vigyázzállásba. Sajnos, felszólításuknak nem tudtam eleget tenni: az egész éjszakai nem alvás s a tegnapi ütlegek, valamint a megfigyeltetés örömei teljesen megmerevítették végtagjaimat. De a hiúzpofások tehetetlenségemet természetesen engedetlenségnek fogták fel, s mint a hiénák vetették magukat rám - miközben is arról, hogy a józanok ők és nem én, iszonyú fogcsattogtatásukkal tettek tanúbizonyságot. Bömbölésük borzalmasabb volt a cirkuszi fenevadak ordításánál az etetés óráiban. Szinte le akarták szaggatni végtagjaimat, amikor kezeimet lábaimhoz kötözték, s közben hajamból egész fürtöket tömtek szájamba.

Az etetés órája volt! A társadalom *lelkiismerete* íme, most etette szadista gyermekeit.

Magasan a levegőbe emelve hajítottak irtózatosszítkok és ütlegek között egy talyigára - ő, még ma sem tudom, mit gyűlöltek vajon bennem ennyire ezek az emberek, s mi volt az, amivel a társadalom ama *élő lelkiismerete* ennyire képes volt szerénységemet velük meggyűlöltetni. De mindegy. Oldalamon az acéldárdás örökkel, a talyiga megindult egy eldugott kapu felé, mely előtt egy fekete, halottaskocsihoz hasonló autó várakozott már. Mint egy gúzsba kötött húsdarabot hajítottak be kísérim a gumival kipárnázott autóba, mely különben mindenben hasonlított előbbi cellámhoz, csupán csak, hogy ez kerekeken járt. A hiúzpofások kidagadt szemekkel, s talán kielégítetlen erekciónkkal s tüskézőn felkunkorodó bajusszal maradtak le mögöttem.

Utunk csak néhány percet vett igénybe - legalábbis nekem így tetszett -, amikor a mozgó gumicella hirtelen megállott. Csak később tudtam meg, hogy az autó egyenesen egy több négyzetméter felületű mérlegre futott rá, s engem azon, az autóval együtt lemértek. Súlyomat viszont egy egyszerű kivonással olyképp állapították meg, hogy az autó állandó súlyát az összsúlyból levonták. A maradék: ez voltam én, számokban kifejezve: hatvankilenc és fél kiló csuromvéres húspacsmag. A mérés eme leegyszerűsített módja, megvallom, mély csodálatot ébresztett bennem civilizációnk fejlettsége iránt. Általában a technikai fejlettség oly fokával találkoztam, hogy bátran elmondhatom magamról, hogy azontúl minden emberi kéz érintése nélkül úgy kezeltek, mint egy nem éppen törékeny árucikket. De nem volt sok időm az elmélkedésre. Autónk vagy negyven négyzetes acélcsapóajtón robogott át, míg végre a 41. fölött megállott. A következő pillanatban az autó feneké, két szárnyában megnyílt alattam, s én újból egy szabályos, fekete gumiketrecbe zuhantam. Fejem fölött pedig becsapódott az egyetlen életbe vezető kis csapóajtó.

VII

A FÖLD ALATTI TÉBOLYDÁBAN

Az igazságszolgáltatás taylorizálása

Mikor újra magamhoz tértem, mély megkönnyebbüléssel lélegzettem fel. Megszabadultam megfigyelőimtől, s az *emberi kéz* érintése nem kínozott többé. Sőt cellám is barátságosabbnak látszott az előbbieknél, lévén ennek rácsai üvegrudakból, és tőlem jobbra és balra is az enyémhez hasonló cellák sorai húzódtak. De hogy mily szármalmas és nyomorult lelkek guggoltak eme cellák sarkában, erre csak idővel jöttem rá.

E pillanatban minden gondolatomat társadalmunk praktikussága iránti őszinte csodálatom foglalta le. Mert bárha esésem közben - alkalmasint csak azért, mert a „Vigyázat! Törékeny!” címkét elfelejtették rám ragasztani - kifecamítottam a bokáimat és homlokomon több helyütt mély sebek tátongtak, mint valami meglékelt dinnyéből, mégis elragadtatással emlékeztem a *szállítás eme leegyszerűsített módjára*. Legfőképpen pedig higiénikus cellámra, melyen egyáltalában nem volt ajtó vagy ablak, s a *tagok* beszállítása s majdani elfuvarozása (*alkalmasint a kor igényeit legjobban kielégítő hullaégető kemencébe*) a fenti kis csapóajtón át történt. De később rájöttem, hogy cellám mindezek dacára is mindennel fel volt szerelve, amire egy ilyen élő hullának, vagy jobban mondva, életfogytiglan halálraítéltnak, mint amilyen most én voltam, fizikai *létéhez*, gyomra megtelítéséhez és kiürítéséhez szüksége volt. Így, egyetlen, a cella hátsó falába erősített acélgomb megnyomására a cella gumipadlóján egy kerek nyílás

jelentkezett, mely alatt egy központi szennyecsatorna csácsogott kötelességtudóan. Míg egy, ugyancsak a falba erősített gombszerkezet billentyűin a következő feliratok állottak:

VÍZ - ALBUMIN - ZSÍR - FOSZFOR - LEVEGŐ

S így, ugyebár csak rajtunk, nyomorult férgek mülött tehát, hogy eme kiváló anyagokat a kívánt mennyiségben vegyük magunkhoz.

Nemsokára aztán arra is rájöttem, hogy bokáim dagadtsága dacára már néhány nap vagy legfeljebb hónap múlva módomban lesz két lábra állnom, s így idővel majd magam is beállhatok az üvegketrecekben fel és alá járkáló csendes bolondok s leendő örültek sorába.

Két állapot volt ugyanis ebben a föld alatti börtönben: az egyik a járkálás állapota, s a másik a sarkokba való csendes guggolásé, egész a bárgyú meghülyülésig. S immár semmi kétségem sem lehetett afelől, hogy sorsom fehér köpenyes kalkulátorai mégsem számították el magukat egészen. *Lehet*, hogy örültségem bekövetkezendő időpontja tekintetében egy-két hónapot tévedtek, de hogy eme egy-két hónap letelte után az *élet* nekik és tudományuknak fog igazat adni, ez nem lehetett többé vitás előttem. S eme bölcs előrelátás, megvallom, majdnem könnyekre fakasztott, s szinte maró önvádat éreztem, hogy egy percig is kételkedni mertem eme bölcs férfiak előrelátásában, szavahihetőségében, államalkotó elhivatottságában.

Kész voltam csodálatomnak szavakban való kifejezésére is, s mély meghatottságomban tán köntösük szélét is megcsókoltam volna e pillanatban, de - sajnos negyven *nappal* és ugyanennyi *éjszaka* telt már el, amióta az autó feneke megnyílt alattam, s én ide lecuppantam a rácsok közé, mint egy véres, megdolgozott tésztahalom.

Negyven nap kellett ahhoz is, hogy a cellasor előtt húzódó *folyosóról* megtudjam, hogy az nem egyéb, mint egy sűrített levegőgát, mely mögött hasonló cellasorok, levegőgátak, cellasorok és újabb levegőgátak húzódnak.

Értelmem észrevehetően tompult, s egyre kevesebb pont köré koncentrált. Egy napon már csak azon vettem észre magamat, hogy órák óta meredek a szemben levő cellarács üveg-rúdjára. Mintha mély, nehéz álomból riadtam volna fel, mely már-már közel vitt az örület partjaihoz, hirtelen végighúztam kezemet homlokomon, s a hipnózis jármát egy sikoltással széttörtem. Még elviselhetetlenebbé tette helyzetemet, hogy a jobbról és balról mellettem húzódó két cella üres volt, s az azontúli cellákban pedig már teljesen apatikus emberroncsok guggoltak szóltanul a sarkokban.

Millió és millió gondolat, vágy, akarás és dühszilánk sebezte most fel előre eszemet, mely már megkocsonyásodni készült, s az éjszaka mély sátrát örökre rám borítani. Őrjöngve rohantam fel és alá cellámban, hogy a vér ritmusát átdaloljam a roppant csönd iszapján, mely már elérte szívemet. Énekeltem torkomszakadtából, hogy legyőzzem az eszemre húzódó árnyak egyhangú moráját, a fejemben kalapáló erek tiktakját, mik szinte harangkongatásszerűen libegtek át a cellák csöndjében. De a csönd felnőtt körém, mint ezerkarú polip, s torkomra fonta karmait. Rávettem magamat a rácsokra, menekülön kúsztam fel rajtuk, ijedt jajongással, mint egy megsebzett gorilla. Csüngtem a rácsokon, s már csak mély bölgések és sikoltások szakadtak le elállatiasodott félelmemről. Bögttem, üvöltöttem a csapóajtó: az egyetlen életbe vezető kis nyílás felé. S ekkor csoda történt, a cellasorok elbarnult emberroncsaiban mintegy elektromos szikra érintésére felmozdult az emlékezés homálya. Mindenünnen válaszok bögtek fel, siránkozó nyöszörgések, s egy perc alatt az egész embercsorda ott csüngött a rácsokon, kétségbeesetten bömbölve a csapóajtók irányában. Mint egyetlen felgombolyíthatatlan, végeszakadhatatlan hörgés lángolt fel az emlékképekben megzavart emberek üvöltözése. S

így tartott ez órákon át, s ha egy helyütt alábbhagyott a fültépő, idegszagató üvöltés, másutt emeletes hullámokban ismét feltarajosodott. De aztán lassanként megteltek a cellák valami fojtó, álmosító gáz szagával. A civilizáció elküldte hozzánk rejtett nyílásain át érintését, s az őrző emberoncsok egyenként lehullottak a rácsokról, melyeken az életbe visszavezető utakat keresték: az örök és másíthatatlan letargiába. Mint az álomkórosok heverték elkínzott emlékképeik szétzúzott vértócsáiban. S így heverték negyven órán át.

Csak ekkor tudtam meg a sűrített levegőgátak értelmét. Ezek szigetelők voltak, az üvöltözők kiáltásait szigetelték el a többi cellasorok lakóitól, a mélyhördüléseiket asszonyért, életért, szabadságért való utolsó fellobbanásukat. De hasztalan a szigetelők s hasztalan lett volna ilyenkor eleven tüzet gyújtani közéjük, mert az őrzők üvöltése, mint a ragály szállt cellasorról cellasorra, s néhány másodperc alatt egyetlen meghabzott tenger volt a föld alatti tébolyda s néhány óra múlva újból egyetlen tömegsír. Mert szivárogtak, osontak a gázok a rejtett nyílásokon, s anyásan tenyerükre vettek s fojtó karmaik között elfektettek mindannyiunkat.

Mikor *felébredtem*, halántékom forrón vert, mint megbomlott óra tiktakja. Szemeim előtt csak nagy kinnal egyenesedtek fel a cella üvegrúdjai, és sokkal inkább hasonlítottak fel és alá gyűrűző kígyókhoz, mint merőleges üvegrudakhoz. A levegő marta szemhéjaimat, s igen, egy pillanatra úgy éreztem, ezer és ezer zöld hasú kígyó börtönzi be testemet, s lobogtatja felém fekete fullánkjait.

De aztán lassan a rácsokhoz tapogatództam, magamhoz öleltem őket, mint komoly, bizton álló barátokat. Hisz olyan kemények és fényesek voltak ebben a széthulló éjszakában!

Valami otthonos elégedettséget éreztem, értelmem lassan elvesztette határait és kapcsolatát a kinti világgal, s már csak a cella faláig verte hullámain. Hiszen igaz is, a vihar, melyben mint letépett fa ága röpködtem, elvonult fölöttem, *vakítón* és *melegen* tüzelt le a cellasorok sápadt lámpása arcainkra.

Otthon voltam - üvegrúdjaim és szép emailgombjaim között, miknek egyre jobban tudtam örülni, s néha órák hosszat elnevetgéltem előttük. S mint a tengerfenéken, végtelen, végtelen csöndesség volt mindenütt.

VIII

UNA ÉS DOO

Ekkor történt, hogy a két szomszédos cellába társakat kaptam. A szerencsétleneket szintén a szokott gépies módon csúszttatták le a cellába. Mindketten egészen fiatalok voltak még. Az egyik egy égő szemű, dús hajú férfi, a másik egy szelíd, magas termetű lány. Első pillanattól sejtettem, hogy egymáshoz tartozhatnak, de napokon át sötét kétségbeesésben heverték a cella padlóján, s válaszolatlanul hagyták kérdéseimet. Hiába léptem akár az egyik, akár a másik cella rácsához, hogy vigasztaljam a szerencsétleneket, az egész életre való befalazottság gondolata mozdulatlan homokzsákokká bunkózta őket. Úgy heverték vackaikon, mint a letaglózott barmok, s csak véres, ijedt szemeiket emelték néha a tető felé.

Napok teltek el így, míg egyszer a lány megsárgult, mélyen felgödrözött arccal, egy napon szóltanul odaállt a celláinkat elválasztó üvegrácshoz, és mereven rám emelte szemeit. Aztán ugyanilyen fonnyadtan a férfi is odavonszolta magát a cellám másik oldalrácsához. Görcsösen szorongatták ujjakkal a rácsokat, s könyörgőn emelték felém kék gyermekszemeiket. Egy

darabig szótlánul meredtünk egymásra, majd megsimogattam a lány kezét, s aztán odamentem a férfihoz, s megsimogattam az ő kezét is. S akkor láttam, hogy mindkettőjük arcán mély seb árkosodott s hogy e nagy, tüzet lövellő lencsék rabszolgái közül valók.

Dohogó mellet s tág, parázsló szemekkel fonták egymásba tekintetüket.

Most találkoztak újra először. S micsoda találkozás volt ez! Ajkaik csak alig észrevehetően mozogtak, szinte csak susogtak egymás felé. Egy átléphetetlen ketrec állott közöttük. Az én ketrecem.

Aztán - mind a ketten keserves zokogással lerogytak celláik üvegrúdjai elé.

Ez a fel-felcsukló, kétségbeesett sírás a reménytelenség eposza volt. Mint éles hegedűhangok szaladtak fel hörgéseik az idegek létráin, s hullottak alá, mint összetört üvegekorsók. De tudtam, ezután nyugalomnak kell következnie. Fáradt, nyugalmas csöndnek, mély, ólomsúlyú letargiának.

S valóban, a következő nap reggelén a napok múlását s jövését a piros elektromos lámpák kialvása és kiserkenése jelezte - újra ott állottak cellám két szemben fekvő rácsa előtt. Ó, milyen nyugodtak voltak! Milyen vértelenek, összetörtek, kihamvadtak! Szemeikből mennyi meggyilkolt reménység bánatoskodott rám. Kezeik mily ernyedten fogták a rácsok üvegrúdjait.

Kértem őket, hogy üljenek le, s beszéljenek magukról.

Szó nélkül engedelmeskedtek, mint az akarat nélküli bábok.

Leültek a rácsok aljába, s megjegesedett nyugalommal meredtek rám. Aztán lassan megszólalt a férfi; valami végtelen fáradtság húzta le szavait, s amit mondott, úgy hatott, mintha minden már legalább egy évtizeddel ezelőtt történt volna. Amíg a férfi beszélt, a lány fejét a rácsoknak támasztotta, s arcán végtelen könnyforrások meneteltek a beszéd egész ideje alatt.

- Ott dolgoztam a Gyufatröszt 148-as épületében, s gépésze voltam a faaprító és szortírozó gépeknek. Una - ez volt a lány neve - ugyanebben a teremben dolgozott, neki kellett a forgácsot egy csatorna csapóajtóján át a gyűjtőbe lecsúsztatni. Kora reggeltől késő estig robotoltunk, de a körülményekhez képest jó beosztásunk volt. És bírtuk a munkát a sovány bérek dacára. Esténként pedig, ha kiléptünk a 148-as kapuján, s mélyen leszívtuk tüdönkre a *friss*, szabad levegőt, boldogok voltunk és - talán néha elégedettek is.

Most szünetet tartott, s aztán, mintha mély álomból ébredt volna, monoton hangon hozzátette:

- Így volt. Igen. Szerettük egymást. S ilyenkor az embernek mindig pont a szeme közé süt a nap. S ez sok mindenre jó. A vakságra is.

Pedig arcunkon már mindketten ott hordoztuk a lencsék karmainak sebhelyét. De ekkor mi mindezt nem éreztük. Kerültük az embereket, s a legsötétebb utakon tévelyegtünk hazafelé. Szerettük az épülő házak körüli csendességet, s a bűvókat, melyek a felszaggatott föld ölében homorultak. Tervezgettünk. Una ekkor már viselős volt.

Másnap kellett volna összeköltöznünk, s ekkor történt, hogy a telepeken kitört a forradalom.

Néhány másodpercig mindhárman hallgattunk.

- Már hetek óta valami titokzatos izgalom motoszkált az épületekben - folytatta Doo elbeszélését -, de mi, akik ez időben mindentől elvonatkoztatottuk magunkat, úgyszólván semmi különöset sem vettünk észre. A szívünkön jártunk s a füleinken. De annál élesebbre fenték füleiket a Trösztök. Titokban egész épületcsoportok álltak már megfigyelés alatt, egyes helyeken, így például a Központi Energiaelosztó telepeken, zárlat volt. Itt a munkásoknak nem

volt szabad még éjjelre sem elhagyniok az épületeket. Bent kellett enniök, bent kellett hálgniok. A tüzet lövellő lencsék pedig megsokszorozták őrjárataikat, s a legkisebb összemozdulásra megszólaltak a gyárkéményekre szerelt rádiószirénák:

Egy: mindenki a munkahelyére!

Kettő: A munkahelyekre!

Három: Tűz!!!

De itt még el kell mondanom egyet-mást a munkahelyek berendezéséről is, melyek lehetővé tették, hogy a trösztök állandóan figyelemmel kísérjék nemcsak minden egyes szavunkat, de minden egyes mozdulatunkat is.

Az egyes munkatermek plafonjáról hatalmas tükrök fogták fel a munkások minden mozdulatát, és vetítették az elektromos fényátvitel segítségével egyenesen a trösztök Központi Munkaellenőrző Vezérkarának asztalaira. A teremben elhelyezett rádiótölcsérek pedig, melyek ugyancsak mind a Munkaellenőrző Vezérkar füleibe futottak össze, felfogták s ezzel lehetetlenné tették a sutogó beszédet is. Fényszemeivel és elektromos füleivel őrködött a tröszt minden mocnásunkra, s állandóan ott járatta fölöttünk tüzet lövellő üveglencsét.

De a lázadás, a forradalom felfoghatatlan ideghullámokban terjed, s egy másodperc alatt felgyújtja a legjózanabbak agyát is.

A forradalom közvetlen kitörésére egy, a trösztök által tervezett kivégzés adott alkalmat. Az eset a következő volt:

A Központi Vegyi Laboratóriumban dolgozó egyik egyszerű munkásnak évek hosszú során át végzett éjszakai kísérleteivel sikerült egy olyan vegyi anyagot felfedeznie, mellyel képes volt nemcsak folyadékokat, de szilárd testeket is vegyi elemekre bontani. A kísérletek a trösztök tudomására kerültek, s ezeknek sikerült az eljárás módját nagyjából ellesniök. A munkást próbálták előbb megkörnyékezn, próbálták megfenyegetni, de mivel az eljárás módját nem sikerült megtudniok - egyelőre még nem bántották. Mint egy mérhetetlen kincset őríték, s még az álmait is megfigyeltették. De a munkás hallgatott. Egy alkalommal aztán megkísérelte az eljárás leírását szervezetünk kezeibe juttatni. S ez okozta vesztét.

Halálra ítélték. Indokolás: Vádlott találmányát, melyet a fennálló rend által kitermelt tudományos ismeretek továbbfejlesztésével és felhasználásával volt csak képes létrehozni, ugyanezen fennálló rend ellen akarta felhasználni. Elriasztó példaként: a saját találmánya alkalmazásával pusztítandó el.

Mérhetetlen izgalom tengerkedett a tömegekben. Ez az ítélet végsőkéig korbácsolta az elkeseredést. S a vakok előtt is meztelenre vetköztette a társadalom osztálytagozódását.

Már ki volt tűzve a kivégzés napja. S ez volt egyben az a nap is, melyen mi is megtudtunk mindent, s melyen a forradalomnak kezdetét kellett vennie.

A terv az volt, hogy a Központi Energiaelosztó telepek abbahagyják a munkát, s ezzel megadják a jelt az általános sztrájkra és a felkelésre.

Kora reggel mindenki munkába állott. A kivégzés - melynek borzalmaiban már jó előre szinte turkáltak a trösztök vérszomjas reggeli lapjai - délelőtt tizenegy órára volt kitűzve.

A munkatermekben fokról fokra nőtt az izgalom. Rejtett rádiókészülékeink óráról órára továbbították a kiadott parancsokat. A forradalmi komité helyén volt. Minden készen állott a rohamra, s a legfontosabb üzemekben a munkások készen voltak a végsőkre. A közvetlen jelt egy fél tizenegykor bekövetkező robbanásnak kellett képeznie.

Tíz órákor már oly zajtalanul s lélegzetfójtva jártunk a termekben, mintha minden matéria leolvadt volna csontjainkról.

Negyed tizenegy. Halálos csönd. A kezekben valósággal világítanak a tette, megtorlásra, győzelemre éhes idegek rostjai.

Aztán egy fülsiketítő detonáció: a Központi Vezérkar épülete a levegőbe röpült.

Kergetik egymást az események!

Elsőnek a Központi Energiaelosztó telepek állnak le.

És most már hasztalan a fejünk fölött függő, megvakult tükrök és a tröszt tízezer elektromos rádiófüle.

Állnak az összes telepek.

A sztrájk általános.

A tüzet lövellő lencsék már csak fantasztikus dekorációk: a forradalmi munkásszolidaritás lenyeste gyilkos karmaikat.

Az Energiaelosztó Állomás leállt, a spiclicentrum a levegőbe repült, az összes üzemek állnak!

A gyárkémények rádiószirénái a szokásos hajcsárigék s tüzet vezénylő vezényszavak helyett most ezt harsogják:

Az üzemeket az üzemek munkásainak!

A földeket a föld munkásainak!

Éljen a forradalom!

Végeláthatatlan tömegek zúdulnak az utcákra.

Gépfegyverek. Kézigránátok. Áldott fegyverek a fegyverek ellen.

Megszállják a börtönöket. S a börtönajtók felpattannak. Megszállják a központokat, s új ígék szállnak szájról szájra. S a forradalom nő, felmagasodik.

A kivégzés helyéhez legközelebb álló telepek munkásai megrohamozzák a kivégzés helyét. De ezt körbe fogja egy sűrített levegőgát.

S most irtózatos katasztrófa történik. Dinamitbombák röpülnek a levegőgátaknak - s egy másodperc alatt irtó robbanással égig lobog fel a perzselő láng. Az oxigén reszketve, fehérizzón robban, terjeng, gyújt és hamvaszt mindent maga körül. Ezek, mint megpörkölt molyok hullanak a lángokba, s mögöttük az izzó, folyós láva, mely mindent magával sodor, ami útjába áll. Mint egy óriás kiterjesztett szárnyú sárkány lobog az egymást letipró tömeg mögött a megizzott láva. Percek alatt megolvasztja a gyárak vasbeton vázait, s azok irtózatos dübörgéssel hányják le emeleteiket. Megolvasztott gépek, emeletek, házak, elevátorok, hidak, sínek és vagonok hömpölyögnek az emeletmagasra és parttalanra megdagadt izzó gleccserben. Felforralja a csatornák vizét, melyekben vörössé izzanak a hajók acélvázai, mint a rákok. A madarak kilométer magasságokból is, mint megizzott meteorkövek hullanak alá a hömpölygő tűzfolyamba. Több mint tízezer szénné és korommá égett munkás pernyéje száll a vidék fölött. S a szél söpri a pernyét, söpri az elpusztultak kormát, szét-szét az egész földtekén. A tavak feltelnek a menekülő állatok és emberek holttesteivel, s kilépnek medrükből. A föld felszakadt vérző húsa kilométeres krátereket riaszt fel magából, melyekből meleg gejzírek fakadnak. S a tüzes gleccserfolyam szélein, mint véres árnyékok viaskodnak egymással - letiprottak és letiprók.

Az izzó vasfolyam végül is a linguri tavakba torkollik. Mindössze tizenöt kilométernyire a mi telepeinktől. De a harc példátlan hevességgel folyik tovább. Tízezrek pusztulnak el, de elpusztult a főspicli szervezet kinos pontossággal berendezett s a technika minden csodáját szolgálatában egyesítő főépülete, egy csomó gázömlesztő állomás és a löszertelep.

A mi telepünket megkímélte a láva. De oly forró hőhullámokat küldött ránk, hogy percek alatt megsárgította a fák zöld koronáit. Mi csak szenvedtünk, ők tönkrementek. De a harc terjedt engesztelhetetlenül.

A trösztök most már csak mellékállomásaikra s azok kémiai telepeire számíthattak. De még így is mérhetetlenül erősebbek voltak, mint mi. Szerencsére a halálra ítélt laboratóriumi munkás felfedezését még nem sikerült alkalmazásba venniök. Ez a borzalmas találmány most ott pusztult el a Központi Vezérkar épületével együtt. De a trösztök még mindig oly technikai és kémiai eszközökkel harcoltak ellenünk, hogy végül kétheti harc után a mi telepeinken is leverték a felkelést.

Bennünket legyűrtek, de az északi telepeken, melyek az összes telepek egyhatodát teszik ki, győzött a forradalom. Ők ügyesebbek voltak, ők már az első napon kezükbe kerítették a vegyi állomásokat és fegyvertárakat.

De a Trösztök helyzete most már megingott, s a harc hol itt, hol ott újból fellángolt. Rengeteg termelőeszköz ment tönkre. A kémiai és fegyveres állomások egy része elpusztult, vagy megbízhatatlanná vált. A trösztök csak egyre több nehézséggel tudták a termelés menetét fenntartani. A börtönök és tébolydák megteltek legjobbjaikkal, a hullaházakban tetőig dagadt a csecsemők és angolkóros gyermekek testhalma. S a szekerek folyton újabb holttesteket fuvaroztak. A bíróságok egyszerűen megszűntek. A tröszt levetette álarcát: s csak két lehetőséget hagyott a kézkubonyosoknak: dolgozni döglődve, vagy egyszerűen megdöglenni.

A bírákat és papokat egyszerűen beállították az üzemekbe: *felügyelőknek*. A tröszt most már nyílt kártyákkal játszott. Mindenkit odaállított, ahol helyét rendszerében a valóságban kijelölte. Csakhogy most már nyíltan tette ezt. Az osztályfőlöttiség látszatára sem volt többé szüksége, mert ebben már senki sem hitt. S mégis! Leverték a forradalmat?! Hetekre! S hasztalan volt minden, újra és újra kizsákmányolóink torkának fordítottuk a torkunkon tartott kést. Lázadások, felkelések nőttek a földből, mint eső utáni gombák. Csakhogy ez az eső véreső volt, s ezek a gombák mérgesebbek voltak minden létező gombáknál.

Újra egy fellángolt tenger az egész délkeleti és északnyugati trösztvidék. Most már hónapokra vetjük meg lábainkat, és a trösztök egyesített rohamra mennek át, s lépésről lépésre előbbre nyomulnak.

A délkeleti telepeken ekkor már csak a csoda menthette meg a forradalmat.

S ennek a csodának kivitelére vállalkoztunk mi.

Doo most rövid szünetet tartott, s aztán folytatta:

- A délvidéki telepeket a XXX-as kémiai telep uralta. Ha ezt a telepet sikerül birtokunkba vennünk, s felszerelését ellenségeink ellen fordítanunk, a forradalmat semmi sem győzheti le, s a trösztök egyre erősödő támadását könnyűszerrel verhetjük vissza. Én vállalkoztam arra, hogy beférkőzöm a XXX-as gázfejlesztő kémiai telepre - melyet mi egyszerűen csak a *Vasgömbnek* nevezünk -, s vagy áthozom a mi oldalunkra a benne levő háromszáz vegyészt, vagy fellázítom ellenük a bennlevő s a külvilágtól elzárt, de velünk együttérző munkásokat.

Una mindenáron velem akart tartani. A terv azonban oly veszedelmes volt, hogy ebbe semmi körülmények között sem egyezhettem bele. De a forradalom sorsáról volt szó, s nehogy az egész terv kútba essen, végre is engedtem Una folytonos unszolásának, s magammal vittem őt is.

A terv sikeres végrehajtására csak igen csekély remény volt. Az épületet ugyanis - mely egy sima, ötven méter magas vasgömbből állott -, csak felülről, repülőgépen lehetett megközeleltetni. De nyilvánvaló volt, hogy egy ellenséges repülőgép sorsa nem lehetett egyéb, minthogy korommá égve zuhanjon le abban a pillanatban, amint a gömb közelébe kerül. Ezt az utat tehát már eleve számításán kívül kellett hagyni. S így csak a másik út maradt: alulról közeleltetni meg a vasgömb kivezető szennyecsatornáján át, melyen az elhasznált kémiai anyagok úsztak le. E célra meg kellett tudni, hogy a két méter átmérőjű szennyecsatornában mikor a legalacsonyabb a szennyvíz állása, s mikor a legveszélytelenebb tehát az abban való előrehaladás.

Vízmentes öltönyöket vettünk magunkra, s fejünkre gumisapkát húztunk. Úgy néztünk ki, mint az aviatikusok. Öveinkre egy-egy villanylámpát erősítettünk, s alkonyatkor a kötélhágcsón leereszkedtünk a csatornába, mely egyenesen a *Vasgömb* alatt folyt át.

A csatorna egy két méter átmérőjű betonhenger volt, melyben leszállásunk percében alig ért bokáig a szennyvíz. A mocskos, rohadt anyagokat, savakat és gázos melléktermékeket magával sodró víz persze nem volt valami lelkesítő látvány, amúgy is igen csekély kilátású vállalkozásunkhoz.

Eleinte minden klappolt. A víz nem emelkedett, sőt apadni látszott. Alig hagyunk azonban magunk mögött vagy kétszáz métert, a bűz elviselhetetlenül szem- és orrfacsaróvá vált. Felöltöttük gázmaszkjainkat, s most már csak lassabban haladhattunk előre, mert a gázmaszk alól kevésbé tudtuk az amúgy is csak lámpásaink kis köreiben megvilágított utat figyelemmel kísérni.

Megint haladtunk vagy ötven métert. A víz most egyre furcsábban hullámozni kezdett bokáink körül, s nedves, hideg érintése egyre magasabbra gyűrűdzött fel lábszárainkon. De mindez csak percekig tartott. Mert nemsokára úgy véltük, hogy a víz újra apadni kezd.

Szótlanul, néha-néha megszorítva egymás kezét, haladtunk előre a csatornában.

Hirtelen arra lettünk figyelmesek, hogy a víz morajlása és sodra erősödik, s a szenny emelkedni kezd testünk körül. A maró savak s gázos rohadványok fullasztón bepárázták az amúgy is dögletes levegőt. A víz már elérte térdeinket, s még mindig emelkedőben volt. Minden idegünket megfeszítve gyötörtük előre magunkat, hogy még mielőtt a szenny átcsapna fejünk fölé, elérjük célunkat. De az utolsó negyedóránál még alig haladtunk ötven méternyi. Una szúrásról panaszkodott, s emiatt többször meg kellett pihennünk. Végül is rá kellett parancsolnom, hogy forduljon meg s amily gyorsan csak tud, térjen vissza a csatorna nyílásához. Una könnyes szemekkel tett is néhány lépést visszafelé, de már késő volt. Mikor lámpása fényét eltűnni láttam, megborzonek: hiszen az előtte álló út semmivel sem volt kevésbé veszedelmes, mint az előttem álló. Mert ekkor már jóval túl voltunk a csatorna felén, s ha az ár nem szűnik meg, őt éppúgy el fogja érni, mint engem.

Utánasiettem hát, s hosszan megőleltem remegő testét. Nem, nem engedhettem egyedül útnak. Ő boldog volt, s aztán egy jó ideig tette, hogy nagyszerűen bírja az utat.

Itt Doo újra szünetet tartott. A verejték piszkos cseppekben elöntötte halántékát. Una csöndesen, egyhangúan sírdogált a rács aljában.

Aztán folytatta:

- A szennyvíz már elérte öveinkre aggatott lámpásainkat. A fojtó bűz pedig az ájulát verejtékcseppjeivel gyöngyözte ki homlokunkat. Una már szinte csak térdein cipelte magát előre, de most már nem volt visszaút, sodródunk kellett szembe a szennyes áradattal. S a szenny nőtt feltartóztathatatlanul. Egy oldalági csatornából hirtelen új szennytömegek zuhogtak elő, s lélegzet-elállító gyorsasággal növelték meg a szennyvíz szintjét. Alig hagytuk magunk mögött ezt az oldalcsatornát, amint abból újabb hatalmas víztömegek zuhogtak a főcsatornába. A főcsatorna teljes magasságában megtelt a hátunk mögött, s ha időközben túl nem jutottunk volna ezen az oldalági csatornán, talán már csak a hulláinkat sodorta volna a csatorna nyílásánál aggódva várakozó társaink elé. De szerencsére a főcsatornának ezt a részét már magunk mögött hagytuk.

De a megpróbáltatások ezzel még nem értek véget. Mert azáltal, hogy a mögöttünk sodródó víz teljesen feltöltötte a csatornát, az előttünk fekvő víz nem tudott kellő levezetést találni, s veszedelmesen dagadni kezdett. De nemcsak a visszavonulás útja volt teljesen elzárva előttünk, hanem ami ennél sokkal nagyobb veszedelmet jelentett, az a kevés *friss* levegő is, mely idáig bejutott hozzánk. Derékig benne a szennyvízben s a fojtó, szem- és orrfacsaró bűzben szinte csak térden kúszva haladtunk már előre. Mindezek után elhatároztam, hogy az első magasabban fekvő oldalcsatorna nyílásában visszahagyom Unát, s az utat egyedül folytatom. De utunk hátralevő részében nem akadtunk több oldalcsatornára. A víz egyre olajosabb és bűzősebb lett, nehéz, romlott zsír- és bélcsomók úsztak el táncolva mellettünk. Véres húsnyalábok, melyek nyálkás érintéssel verődtek ujjainkhoz. Testünk vonaglott az undortól. Una már csak vállamra dőlten tudott lépést tartani velem, én s is csak szemeimet behunyva, összeharapott fogakkal voltam képes előrekinózni magamat. Ebből a félálomszerű fásultságból hirtelen Una éles sikoltása rázott el. Mikor felpillantottam, tőlem mintegy néhány lépésre egy fel és alá bukdácsoló, csapzott fej úszott ringatózva felénk a vízen. Elfehéredve hátráltunk a csatorna oldalfaláig. Amikor a fej elúszott mellettünk, s lámpáink körében véres szemeivel felbukott, megkönnyebbülten sóhajtottunk fel: egy hatalmas gorilla feje volt, kit alkalmasint kísérletek közben gyilkoltak le a *Vasgömb* vegyészei.

Időközben hátunk mögött, úgy látszik, már lefolytak a feltorlott víztömegek, mert a szennyvíz most észrevehetően apadni kezdett. Az apadó víz zuhogásszerű zajáról jól hallottuk, hogy már csak néhány percre lehetünk a *Vasgömb*-től.

Felderült kedvvel haladtunk most már - végzetünk elé.

S valóban, alig néhány perc múlva elértük a csatorna száját, melyből csak éppen hogy szivárgott a víz. Fejünk fölött egy félméteres átmérőjű csatornanyílás csapóajtájára akadtunk, mely a *Vasgömb*-be vezetett. Unát térdeimre állítottam, s ő két karjával könnyűszerrel feltolta a csapóajtót. Néhány perc múlva egy erősen savszagú, beláthatatlan helyiségben voltunk, melyben koromsötétség súlyosodott. Csak lámpásaink kis fénykörei világítottak a tintasűrű sötétben, mint foszforeszkáló hiúzszemek.

IX A VASGÖMB

Egy felrepedezett cementezésű, óriás savmedencében lehattunk, mely úgy látszott, évek óta nem állott már használatban. Legalábbis magas omladozó oldalfaláról, s beszáradt cementpadlójáról erre lehetett következtetni.

Lámpásaink csak alig kétméternyire világítottak elénk, s így csak óvatosan tapogatódzhattunk előre az egyik oldalfal mentében. Azt reméltük, hogy valami vaslétrára vagy lépcsőre akadunk, s hogy így valahogy kikerülhetünk a medencéből. Végre találtunk egy erősen rozsdás vashágcsót, melyen - minden egyes fokot gondosan kipróbálva - felkúsztunk a mintegy két emelet magasságú medence oldalfalán. Végül egy, a medencét körbefogó keskeny gangra léphettünk. A recsegő vasbordázaton, melyen itt-ott félméteres rés tátongott, csak négykézláb kúszhattunk előre. Közel tíz perce kínlódtunk már a keskeny gangon anélkül, hogy kivezető útra találtunk volna. Majd rájöttünk, hogy a roppant sötétben alighanem körbejárjuk a gangot.

Lámpáinkkal a terem falát kezdtük keresni, s azt tőlünk mintegy két méternyire sikerült meg is világítanunk. Egy helyütt a vasgang egy hiányos rácsozatával szemben, egy, a falban meghúzódó mélyedés előtt egy megrozsdásodott csapóhidat pillantottunk meg, mely élettelenül csüngött a mélység fölé. Kétségtelen, hogy ez volt tehát innen az egyetlen kivezető út, s ez is elérhetetlen volt a számunkra.

A csatornába való visszatérésnek még a gondolata is elviselhetetlen volt. Újból és újból megvilágítottuk a mélységbe függőlegesen lecsüngő csapóhidat, s a mintegy félméteres falmélyedésben egy vasajtót fedeztünk fel. A mélység fölött húzódó távolság, melyet a kis csapóhídnak kellett volna áthidalnia, körülbelül két méter lehetett. Szerencsés esetben - úgy gondoltam - könnyűszerrel átugorhatom.

Leoldottam övemről lámpásomat, s egy zsebkendőbe csavarva óvatosan áthajítottam az ajtó-mélyedésbe. Szerencsére a villanylámpa oly helyzetben érte a földet, hogy teljesen bevilágította a mélyedést. Una halálos sápadt volt. Melegen, verejtékesen szorította meg a kezemet. S miközben a mélység fölött lámpásával megvilágította az *utat* - átvetettem magamat a szakadékon.

Persze, egyenesen a villanylámpára ugrottam, mely recsegve porzott szét lábaim alatt. De az ugrás sikerült. Una sírt, mint egy gyermek.

Una lámpásának fénye elégtelen volt ahhoz, hogy a csapóhíd helyzetén eligazodhassam. S így először a falmélyedésben levő ajtót kezdtem végigtapogatni. Mivel sem kulcslyukra, sem kilincsre nem akadtam, fel kellett tennem, hogy az ajtó valami villanygomb nyomására nyílik. Végigtapogattam az ajtót keretező burkolatot, s itt egy tölcészerű mélyedésre akadtam, melyben egy hideg acélgomb rejtőzködött. Nyomásomra az ajtó nehézkes csikordulással kifordult, s mi több, a csapóhíd a mélység fölé emelkedett, úgyhogy Una kényelmesen átsétálhatott rajta. Alig léptünk ki az ajtón, melyet óvatosságból nyitva akartunk hagyni magunk mögött, mikor az csikorogva befordult mögöttünk, miközben még hallottuk, amint a csapóhíd súlyos zuhanással újból leejti magát a mélység fölé.

Egy öntött üvegfalú folyosóba jutottunk, melynek mindkét oldalán széles, téglalap alakú ablakszalagok húzódtak. Ez volt a *Vasgömb* legalsó, még mélyen a földbe épített emelete. A folyosó csak igen gyéren volt megvilágítva, s világosságot az ablakszalagokon átszűrődő fényforrásoktól kapta. Minden határozottabb lépéstől ösztönösen idegenkedve haladtunk előre. Gázmaszkjainkat s gumiruháinkat visszahagytuk még a savmedencéhez vezető ajtó mélyedésében.

Még elvtársaink leírásából tudtuk, hogy a *Vasgömb* lakói köpenyeget és üvegmaszkokat viselnek, mégpedig a kémikusok zöld, a segéd munkások kék üvegmaszkokat. Tudtuk tehát, hogy ha így üvegmaszkok és köpenyek nélkül találkozunk valakivel, akkor már eleve el vagyunk veszve, még mielőtt csak hozzá is kezdhetnénk amúgy is kétes sikerű vállalkozásunk kiviteléhez.

Jó ideig a folyosó egyik mélyedésébe húzódva várakoztunk. De a folyosó teljesen kihalt volt, egyetlen üvegmaszkos sem mutatkozott rajta. Végiggondoltam a helyzetet: csak így, egyszerűen odamenni valamelyik üvegmaszkoshoz, s megkísérelni őt ügyünknek megnyerni, éktelen bárgyúság lett volna. Viszont maszkok és köpenyek nélkül olyan helyen fölkeresni őket, ahol tömegesen vannak együtt, tisztára esztelenség lett volna. A forradalom megmentése azonban esztelenségeket követelt. Minden a *Vasgömb* további szerepétől függött.

Végre is elhatároztuk, hogy a véletlenre bízunk magunkat, s nekivágunk a folyosónak.

De alig haladtunk néhány lépést, amikor Una halkan felsikoltott, s ujjait görcsösen ráfonta karomra. Ez a nem kis ijedelem váratlanul igen nagy hasznunkra lett. A folyosó végében ugyanis, egy fogason, két köpeny fölött két zöld üvegmaszk csüngött, s ezek úgy hatottak, mint lehelkedő figurák. Annál nagyobb volt örömünk, amikor kiderült tévedésünk, s magunkra öltöttük a *Vasgömb* lakóinak egyenruháját. Az üvegmaszk a két szemnyíláson kívül, egy teljes, megszakítatlan gömb volt, megfelelő lélegzőkészülékkel felszerelve, s nyilván a *Vasgömb*-ben gyakori mérges gázokkal való kísérletezésekre szolgált. De itt a személytelenség megteremtőjévé lett, mert a *Vasgömb* összes lakói ezt viselték.

Miután így felismerhetetlenné tettük magunkat, s másrészt az egyes laboratóriumokból esetleg kiszivárgó gázok ellen védve voltunk, felélénkülve haladtunk tovább a folyosón. S most egy csodálatos jelenséggel találkoztunk, mely egyszeribe kételkedővé tett bennünket önmagunk létezése felől is. Rossz mozifilmekben fordulnak elő ilyen históriák, melyeket az ember már ott is csak bosszankodva tud elviselni. De itt, ebben a folyosóban, ebben a technika minden csodáját magában egyesítő keretben középkori kísérletekkel való találkozásra mégsem számítottunk. Alig fordultunk be ugyanis egy keresztfolyosóra, amikor tőlünk mintegy száz lépésnyire egy, szinte mereven, állva felénk közeledő üveggömbös figurát pillantottunk meg. Világosan láttuk, hogy a figura áll, nem végez mozgást lábaival, s noha ijedtünkben magunk is állva maradtunk, mégis egyre nagyobb gyorsasággal közeledik felénk. S valóban, egy másodperc múlva ugyanolyan álló helyzetben elsuhan mellettünk. Rettenve s teljesen szétziláltan hátráltunk, s verejtékszőlős halántékkal meredtünk a mögöttünk elúszó figura után. Egy pillanatra önkéntelenül egymás kezéért nyúltunk, hogy meggyőződjünk arról, hogy egyáltalában ébren vagyunk-e? S amint így egyre inkább a folyosó túlsó oldala felé hátráltunk, Una hirtelen ugyanilyen álló helyzetben, anélkül hogy csak egyetlen lépést tett volna - ellenkező irányban távolodni kezdett tőlem.

Szemeim elhomályosodtak, s talán ájultan zuhanok végig a folyosón, ha a rejtély rögtön meg nem világosodik. Amint ugyanis Una után vetettem magamat, egy mozgó szőnyegféle hátára kapott, s ezzel megmagyarázta a már-már végzetesnek induló *rejtély* roppant egyszerűségét. Így tudtuk meg, hogy a folyosó két szélén, két ellenkező irányba futó szőnyegcsík szalad, alkalmasint, hogy a roppant távolságoktól megkímélje a *Vasgömb* lakóit. Néhány gyors és nem éppen kiegyensúlyozott lépéssel beértem Unát, aki még mindig halálosan dermedt volt, s amint a tenyerét kezembe vettem, nyirkos kis patakok futottak ujjaimra.

A futószőnyeg körülbelül négy-ötször oly gyorsan haladhatott, mint egy siető férfi. A mögöttünk elmaradó ablakszalagok nem voltak megvilágítva. S mindenesetre nem a legkellemesebb érzés volt ebben a sötét folyosóban a boszorkányos gyorsasággal szaladó szőnyegre bízni sorsunkat.

De rövidesen egy megvilágított folyosóba kanyarodtunk. Az ablakszalagok mögül tompa fény vetődött a folyosó oldalfalára. Csodálatos csak az volt, hogy egyidejűleg nyöszörgésszerű zajt és tompa jajongást is hallottunk. Mennél inkább közeledtünk a megvilágított ablakszalag felé, a hangok annál panaszosabbak és artikuláltabbak lettek. Mintha elevenen elásott állatok

üvöltése sírt volna fel egy mély veremből. Ez az idegvékony, lefojtott nyöszörgés becsavarogta az egész folyosót. Mintegy negyven lépésnyire a kivilágított ablakszalagtól leléptünk a szőnyegről, s a fény zajtalanságával közeledtünk az ablakszalag felé. De a nyöszörgés, közeledésünk dacára, távolodni látszott, s amikor a kivilágított ablakszalag elé értünk, minden újra csendes volt, mint annak előtte.

- Megint idegeink túlcsigázottságának lettünk áldozatai - mondtam suttogva Unának. De aztán a tejüveges ablakszalag egy kerek kémlelő lyukához értünk: s rögtön minden megvilágosodott előttünk. Egy vastag falú üvegládában, melybe négy gumicsövön valami kékes gáz szivárgott, három teljesen elkínzott gorilla feküdt élettelenül egymáson. Ketten már egészen mozdulatlanok voltak, csak a harmadik emelte fel most egy pillanatra síró gyermekszemeit a plafon felé, hogy aztán ő is végképpen társai mellé hulljon. A következő percben közvetlenül mellettünk kinyílt egy ajtó, s nekünk éppen csak annyi időnk volt, hogy sietve a futószőnyegre léphessünk. Négy hatalmas termetű üvegmaszkos lépett ki az ajtón, s szótlánul ráléptek az ellenkező irányba futó szőnyegcsíkra.

Megborzongtam. Ezeket a szörnyetegeket lehessen az emberi teremtés és szolidaritás nagy harcának megnyerni? Ezeket, akik e pillanatban is a legközelebbi világháború s az ellenünk való mészárlásban alkalmazandó gázokkal kísérleteznek? Soha világosabban nem éreztem, hogy hasztalan áldoztam fel Unát és magamat, a forradalmat már semmi sem mentheti meg.

Egy újabb fordulóhoz értünk, s itt szőnyegvonatunkat egy keresztbefutó szőnyeg szelte át. Leálltunk a folyosóra, hogy eldöntsük, merre vegyük utunkat. - Öntudatlanul is az a gondolat érlelődött meg bennem, hogy az egyetlen lehetséges mód tervem valóra váltására csakis a segéd munkások fellázítása lehet. Már-már rászántuk magunkat, hogy utunkat a megkezdett irányban folytassuk, amikor a keresztfolyosóból hirtelen egyetlen felhörgő sikoltás remegtette meg bensőnket. Hitet mertem volna rá tenni, hogy emberi hang volt. Una remegett, mint egy felzaklatott hangszer, s a szája körül halványkékre szűkült a vér. Képtelen volt egyetlen lépést is tenni. Nagy rábeszéléssel végre rábírtam, hogy álljon be a kevésbé feltűnő oldalfolyosóba, s várakozzon ott rám, amíg visszatérek.

Ráléptem a keresztfolyosóba vezető futószőnyegre, ahonnan a borzalmas hangot előtörni hallottuk, s vadul kalapáló szívvel közeledtem az egyetlen kivilágított ablakszalag felé. Ami itt szemeim elé tárult, megmutatta előttem milliószeres kicsinyítésben egy új világmészárlás mérhetetlen borzalmaikat és hullahekatombáinak vízióját.

A kémlelőlyukra tapasztva arcomat, mindenekelőtt négy karvastagságú karó ötlött szemeimbe. Három karó aljában valami véres zsír-, csont, húspacsmag rakászott egy halom szennyes koromba ágyaltan. A negyedik karónál pedig egy őrzőgöngyölítő, véres szemű bulldog vergődött fel-feldobva idegsokkosan rángó testét a magasba. De ez mindössze egy másodpercig tartott. Mindössze addig, amíg a karókkal szemben álló fehérköpenyesek működésbe nem hoztak egy elektromos szikrákat lövellő, gépfegyver alakú készüléket. A készülék tölcseréből előtörő tűzsugár egyetlen másodperc alatt ugyanolyan csontvérkorom szennyhalommá égette a szerencsétlen állatot, mint amilyen halmok a másik három karó tövében heverték. Úgy éreztem, valami kíméletlen, hideg erő lassankint elfűrészezi alattam lábaimat. Gyomrom egyetlen gyermekökölle szorult, s szinte félőrülten támolyogtam vissza Unához. Borzalmas látomásokat éltem át annak a végiggondolásánál, hogy mi lesz, ha a kémikusoknak még a győzelem kivívása előtt sikerülni fog találmányaikat harcba vinni ellenünk. Ötszáz ember kezébe keríti a hatalmat, s a legaljasabb rabszolgaság jármába kényszeríthet milliókat.

De ez a gondolat végül is csak újabb erőt adott tervem feltétlen kiviteléhez.

Una szótlán, megtörten követett.

Újból a főfolyosón futó szőnyegre álltunk rá, és a megkezdett irányban haladtunk előre. Tervem most ez volt: megkeresni a munkásokat, s még az éjszaka kezünkbe keríteni a *Vasgömb*-öt.

Tervem végleges megtisztulása visszaadta harci kedvemet s önbizalmamat. S bár homályosan éreztem, hogy valami nincs rendben, Unának nem szóltam semmit, de egyre nagyobb aggodalommal láttam, hogy a kék üvegmaszkosok közül, akik pedig több mint a négyszeresét képezik a *Vasgömb*-ben levő vegyészek számának, még idáig egyetleneggyel sem találkoztunk. S sejtéseim - sajnos - nem voltak megalapozatlanok.

Alig haladtunk vagy kétszáz métert a folyosón, amikor az egyik mellékfolyosó végéből dulakodás és szitkozódásszerű zaj hömpölygött felénk. Gyorsan behúzódtunk egy mélyedésbe, s láttuk, amint hét-nyolc revolveres és bikacsökös zöld üvegmaszkos két megkötözött kék maszkosat öklöz és rugdos, hangos szidalmak között egy ajtó felé. A zöld üvegmaszkosok bikacsökjeikkel véres huzalokat hasítottak a védtelen kék testén, s egyenként belökték őket egy nyitott ajtón. Aztán az ajtó becsapódott, s a zöld maszkosok hangos lármával és gesztusokkal egyirányban eltűntek.

Hirtelen rápillantottam Una maszkjára, s megkönnyebbülten sóhajtottam fel: maszkjaink zöldek voltak, tehát a kémikusok színét viseltük.

Lélegzet-visszafojtva kúsztunk az ajtó felé, mely mögött a kék üvegmaszkosok eltűntek. A kémlelőnyíláson át láthattuk, hogy a hatalmas terem padlóján több száz megkötözött és elkábított kékmaszkos hevert eszméletlenül.

A *Vasgömb* munkásai.

Az utolsó lehetőség is kicsúszott tehát alólunk, s most már valóban nem maradt egyéb számunkra, mint nyíltan és férfiasan belépni az oroszlántetrecbe - s felfalatni magunkat.

Az ajtón, mely mögött százszámra heverték a kékmaszkosok, nem volt sem kilincs, sem kulcslyuk. Hasztalan kerestem valami villanygombfélét is. De ha meg is találok, mihez kezdek ezekkel az eszméletlenül heverő szerencsétlenekkel?

Elhatároztam, hogy nem habozok tovább az oroszlántetrecbe belépni, s most már csak azért reménykedtem, hogy a hideg, civilizált ragadozók belépésem pillanatában legalább mindannyian együtt legyenek a ketreben.

Mögöttünk lépések hallatszottak, s így sietve távoznunk kellett erről a gyanút keltő helyről. Ráálltunk az egyik szőnyegre, amely abban az irányban futott, melyben a zöldmaszkosok csoportja eltűnt. Időközben megfigyeltük, hogy egyre több és több zöldmaszkos követi az első csoport irányát. Így hát mi is irányt változtattunk, s befordultunk a 69-es oldalfolyosóba, melynek végén - az előttünk haladó zöldmaszkosok példáját követve - beléptünk egy folytonos mozgásban levő liftbe. A liftfülke és a fal közötti résen át megfigyelhettük, hogy az összes fölöttünk haladó zöldmaszkosok a 19. emeleten szállottak ki. Ugyanezt tettük tehát mi is.

Egy széles, világos folyosóra értünk, mely világosságát a folyosó széles ablakain át a *Vasgömb*-ön kívülről kapta. Egy pillantást kockáztathattunk csak meg az ablakokon keresztül s láttuk, hogy a *Vasgömb* legtetején vagyunk, s alattunk, mint hosszan egymásba futó töltések húzódtak a forradalmi telepek, melyeket a *Vasgömb* fekvésénél fogva teljesen hatalmában tartott. A következő pillanatban, hogy minden gyanút elhárítsunk magunkról, mi is beléptünk a hatalmas, arénaszerű terembe, melyben széles, fotelszerű fekete körpadsorok húzódtak, s ezek előtt egy emelvényen három súlyos, méltóságteljes sárga bársonyszék állott. A fekete körsorok már majdnem teljesen meg voltak telve a zöldmaszkosokkal, kik mintegy három-

százan lehettek. Mi az utolsó padsorban ültünk le, s maszkjaink alatt halálos sápadtsággal lestük a történendőket.

Nemsokára egy harang erőteljes kondulására mindenki felemelkedett helyéről - természetesen mi is -, s a pódium mögötti kis ajtón most belépett a *Trösztök Hármass Tanácsa*, a *Vasgömb* és a benne levők életének és halálának urai.

Kimért, hideg léptekkel közeledtek a citromsárga maszkot viselő gépszerű figurák az ugyancsak citromsárga bársonyszékek felé.

Amikor a *Háromtagú tanács* elfoglalta helyét, a teremben állók szótlanul, mereven leültek.

Una kezén éreztem, hogy egész testén hideg borzongás szalad végig, s éreztem, hogy ez a biztos alulmaradás és borzalmas pusztulás érintése.

De nem maradt időm gondolataimmal magamra maradni, mert a pódium középső székén ülő figura máris felállott s kimért, hideg hangon megszólalt:

- Az emberi faj kiválasztottjaihoz! Hozzátok, kik a tudomány és civilizáció nagyjai vagytok!

Összehívtunk benneteket, hogy az utóbbi napok eseményeit röviden összefoglaljuk előttetek. Mint tudjátok, társadalmunk természetes és tudományos rendje egy újabb lázálomszerű időszakon megy keresztül. A kékek nem szűnnek meg folytatni okatlan lázadásukat társadalmunk természeti és fegyveres erőiben gyökerező törvényei ellen. De ti, akik részesei és irányítói vagytok társadalmunk rendjének, tudjátok jól, hogy minő sors érte mind ez ideig a kékek hasztalan lázadásait. Sorsukat ezúttal sem fogják elkerülni - noha e pillanatban, s ezt a jövőre nézve le kell szögezni -, lázadásuk éppen az általunk kitermelt technikai és kémiai eszközök ellenünk fordítása révén még tartja magát, s az eddigieknél sokkal szervezettebbnek s kiszélesültebbnek látszik. Nemcsak az északi telepek állanak lázadásban - mint hittük idáig -, de az összes délkeleti és déli telepek is.

Itt kell közölnöm azt is, hogy egy szerencsétlen véletlen következtében a Központi Vezérkari Állomásunk elpusztult. (Mozgás.) De, ami ennél sokkal súlyosabb veszteséget jelent a számunkra: elpusztult a Vezérkar épületével együtt az a kémiai preparátum is, mely társadalmi rendszerünk megszilárdítása szempontjából korszakalkotó jelentőséggel bírt volna. Sajnos, elpusztultak azok a vegyészeink is, akik a preparátum készítésének titkába be voltak avatva. (Tartós, ideges mozgás.)

Helyzetünk komoly. A vezérkar elvesztése egymagában még nem jelent pótolhatatlan veszteséget, a helyzet súlyosságát sokkal inkább az adott lázadás karaktere adja meg, az a tény ugyanis, hogy ezúttal csak ránk valló, kínos pontossággal megszervezett forradalmi felkeléssel, s nem spontán lázadással állunk szemközt, mely az első pillanatban elsöpörte előretolt hadállásainkat: a forposztjainkat, a félkékeket, és céltudatosan rögtön a hatalom megragadásáért nyúlt. (A mozgás egyre nyugtalanabbul hullámszik a teremben.)

Una melegen, boldogan szorította meg kezemet, s csak most láttam, amikor ezt ellenfeleink szájából kellett hallanom, hogy milyen félelmetes erőt képeztek a munkásság legújabb felkelései.

- A legutolsó jelentések - folytatta a beszélő szárazon - még szomorúbb tényekről számolnak be. - (Most valami soha nem tapasztalt dolog történt. A különben szinte gépies merevséggel ülő kémikusokba hirtelen belézállt az élet, s hangos: halljuk! kiáltásokban törtek ki.) A beszélő azonban ugyanolyan száraz kimértséggel folytatta:

- Arról van szó, hogy a 406/a, a 98-as, a 112-es és a római 49-es, valamint az északi telepeken levő összes állomásaink a forradalmárok kezébe estek...

A terem egy másodperc alatt egy megbolygatott méhkashoz lett hasonló. Una alig volt képes örömet titkolni, s csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudtam visszatartani attól, hogy rá ne kezdjen a forradalmi indulóra. De magam is közel voltam ahhoz, hogy felrohanjak a pódiumra, s hogy felszólítsam a vegyészeket a forradalomhoz való csatlakozásra.

A felzilált terem nem akart lecsöndesedni. Csoportok keletkeztek, gesztusok görbültek, s kaszáltak kétségbeesetten a levegőben. Végre is a szüntelen, heves harangkongatásra mindenki leült, de a zaj és zümmögés, mint bujkáló füst már beette magát a sorokba.

- Nem hinném - szólt felszóft és majdnem fenyegető hangon a beszélő -, hogy nekünk, kik évtizedeken át beidegztük a nyugodt megfontolás erényét, kik egy egész életen át nem ismertük a félelmet, s kiknek elődei egy évezreden át uralták a tömegek aljas indulatait, s azt minduntalan sikerrel meg is zabolázták, csak egy percre is el kellene vesztenünk hidegvérünket...

De mindez már semmit sem használt. A sorok között egyre nőtt a zaj, s a beszélő semmitmondó szavai csak növelték az események nagyságát. Az egész terem izgatott csoportokba gurult szét, s a *Trösztök Háromtagú Tanács*-ának a nyugalom visszaállítása érdekében való minden erőlködése hiábavaló volt. A hideg, kíméletlen gépemberek, mint ijedt, fejüket vesztett asszonyok futkostak a teremben, s a forradalom lángjának első érintésére vad pánik uralkodott el rajtuk. A fensőbbségükről való mesék származásán összeomlottak, s aljas szolgálataikért közeledett a fizetés órája. A *tudomány legjobbjai*, kik egész életüket a gyilkolás és roncsolás pokoli mesterségének szentelték - reszkettek és sápadoztak, mint közönséges orgyilkosok, ha a büntetés órája megérkezik.

Éreztem, hogy elérkezik az a pillanat, melyet nem szabad kihasználatlanul hagynom, ha a forradalomnak használni akarok. A rettenthetetlen kémikusok, most hogy saját, de ellenük fordított öldöklő szemeikkel állottak szemben, láthatóan meginogtak, s az intellektuellek tipikus oportunizmusát vették fel a kialakuló forradalommal, az új hatalommal szemben. Látni kellett volna, hogy ez az urai ravaszságán az isteni magaslatra emelt intellektuel csorda, most, hogy *kenyér és fényadójának* hatalmát összeomlani látta, s meggyőződött arról, hogy az általa idáig öröknek és megdönthetetlennek hitt hatalom miként omlik a proletariátus tervszerűen megújuló rohamai alatt - mint kezdett el siránkozni ártatlanságáról, mint fedezte fel magában a humanizmust és emberszeretetet, mint kezdett el önmagával alkudozni, s hagyta faképnél urait, kik hasztalan rikácsoltak rájuk tücsköt-bogarat a pódiumról.

Gondolkodásra nem volt sok idő, a harang folytonosan kongott, s a beszélő kétségbeesett kísérleteket tett, hogy a könnyelműen felidézett pánikot elsimítsa. Megszorítottam Una kezét, s kiléptem a terem közepén kettéválasztó s egyenesen a pódiumra vezető szőnyegre. Az egész terem egy másodperc alatt elcsöndesült. Az üvegmaszkok alól háromszáz tüzes szempár kísérte utamat - mely talán először vezetett a körpadok közül embert a citromsárga hierarchia oltára elé: a pódiumra. De még nagyobb volt a pódiumon ülő három figura néma megdöbbenése. A következő percben fent álltam a pódiumon, szemben a háromszáz fehér köpenyes, zöld maszkos figurával és felemelt hangon dörögtem a terembe:

- Emberek! Ez az első alkalom talán az életben, hogy valaki így szólít benneteket, de talán az utolsó is, hogy ember voltotokra ráeszméljete. Évtizedeken át engedtetek magatoknak azt a kellemesen hangzó ostoba és aljas hazugságot behízelegni, hogy egy megdönthetetlen és örök hatalom kiválasztottjai, de több, *gyakorló*i vagytok! Holott csak egyszerű kulijai voltatok a trösztöknek, s vakságotokban már-már teljesen elvágátok magatok mögött az emberiséghez, a dolgozókhöz visszavezető utat. Azt mondták nektek: azért vagytok, hogy uraljátok a tömegek aljas ösztöneit, hogy büntessetek és jutalmazzatok. Hogy isteni magaslaton éltek, s hogy ez a

magaslat bevehetetlen. Hogy tudástok és elhivatottságtok egy külön magasabb rendű fajtává emel benneteket az ostoba tömegekkel szemben. És mi történt? Íme jött ebből az ostoba, megnyomorított tömegből egy egyszerű kémiai munkás és halomra döntötte összes hazugságaitokat. Szemeitekkel láthattátok, mint dől halomra az időtlen hazugság, mely osztályuralki céljai érdekében benneteket egyre mélyebben választ el a tömegektől, ahol mint dolgozóknak egyedüli helyetek volna. Igen, a ti helyetek a tömegek oldalán van, de a produkció, a teremtés oldalán is egyúttal, s nem a mészárlás oldalán. Nézzetek magatok mögé, és látni fogjátok, hogy csak nyomorult kiszolgálói voltatok uraitoknak, s hogy milliók és milliók átka és bosszúja leselkedik rátok hajnaltól hajnalig. Hogy az uralkodó gazdasági és társadalmi rend évtizedek óta már csak arra képes felhasználni benneteket, hogy düledező uralmát a legállatiasabb módokon megvédelmeztesse veletek. Nem látjátok, hogy ebben az *isteni és örök* gazdasági rendben a termelés mérlege már évtizedek óta a *rombolásra* van beállítva? Hogy benneteket békés találmányok helyett egyre inkább öldöklőszerek alkalmazására és feltalálására korbácsolnak? Nem látjátok, hogy micsoda aljas célok szolgálatába állítottátok tudománytokat, s nem gondoltok végül arra, hogy egyszer el fog érkezni az a perc, amikor számolnotok kell tetteitekért azok előtt, akiket millió- és milliósámmra irtottatok ki a legtudományosabb módszerekkel?

És az elszámolásnál ez a perc az, ami most isteni nyugalmatokból felzavart benneteket.

Én itt a forradalmi telepek megbízásából jelentem meg, hogy megadásra vagy a forradalomhoz való csatlakozásra szólítsalak fel benneteket. Még nincs késő, s ha harc közben csatlakoztok hozzánk, ahhoz az osztályhoz, ahol mint dolgozó, teremtő embereknek egyedüli helyetek lehet, akkor az ököl, melyet most felétek tartunk, s mellyel el vagyunk szánva, hogy ha kell, könyörtelen szétmorzsoljunk benneteket, most utoljára még békés tenyérként nyílik felétek. Választhattok, hogy mi is választhassunk az ököl és tenyér között.

Ebben a percben lerántottam fejemről az üvegmaszkot, s ugyanígy tett Una is, ki időközben szintén fellépett a pódiumra.

A hatás leírhatatlan volt. A terem egyetlen perc alatt robbanás képéhez hasonló felfordulást mutatott. Csodálat, rettegés és lelkesedés viharzott a teremben, melyben csak mi ketten, az új osztály küldöttei állottunk - életünket és a forradalom sorsát kockára vetve -, mint két kimozdíthatatlan oszlop.

Kis csoportok nagy csoportokká verődtek, s néhány perc alatt az egész terem két párttá szakadt. A harang folytonosan kongott. A pódiumon ülő, citromsárga maszkos figurák dermedten ültek helyükön.

- Szabadítsuk ki a kékeket, és vegyük kezünkbe a hatalmat a *Vasgömb* s az új, eljövendő élet fölött! - kiáltottam átharsogva a terem zsváját.

Ez a közbekiáltásom végre konkrét célt adott a zsvajnak. A célba lökött tömeg izgatott kiáltozással áradt a kijárók felé, de azok zárva voltak. A düh és megtorpanás moraja zúgott végig a termen, s a következő percben, mint egy meghabzott hullám, zúdultak a kémikusok, feldobott öklökkel a pódiumon mereven ülő *Háromtagú Tanács* felé.

De a Trösztök még kezükben tartották a hatalmat, s hamarosan könyörtelenül kimutatták a foguk fehérít. Ebben a pillanatban ugyanis a pódium és a padsorok közt hirtelen egy körülbelül öt méter széles árok keletkezett. A pódiumon pedig, a süllyesztőkből három hatalmas lángszóró bukott fel, egyenesen a kémikusok lázadó csoportjának szögezettén. Ugyanazok a lángszórók voltak ezek, mint amilyeneket azokban a ketrecekben láttam, melyekben a három karó tövében a csonttá és korommá égett bulldogok maradványai feküdtek.

Fogcsikorgató, halálos csönd keletkezett. Csak lassan zúdult át a termen a mélyről jövő, borzalmas felismerés: a pódium teljesen uralta a termet. Una és én éreztük, hogy a játszmát eljátszottuk. Verejtékező homlokkal álltunk a pódiumon, hátunk mögött a három borzalmas lángszórával. A *Trösztök Háromtagú Tanácsa* farkasszemet nézett a lázadó vegyészekkel.

Aztán újra a középső figura szólalt meg. Hideg, számító, engedékeny hangon:

- Vannak pillanatok, melyekért a közvetlen felelősség alól fel kell menteni az embert. Egy örült szuggesztiójának áldozatai lettetek. Egy örült, egy lázalom homályosította el józan látástokat. Térjete vissza az élethez, a realitáshoz, magatokhoz. Ha semmi egyéb, ezek a lángvetők győzhetnek meg benneteket arról, hogy a *Trösztök Hármas Tanácsa* még nem szűnt meg létezni, s hogy eszük ágában sincs még csak eltűnni is, hogy alkalmazottai ilyen és hasonló illúzióknak adják oda magukat. Idáig kiválasztottjai voltak társadalmunknak, de ha úgy kell, mátol fogva lehetnek egyszerű alkalmazottjai. Ti tudjátok, hogy mindez mit jelent. Rajtatok múlik.

A teremben fojtott csönd. A vegyészek dermedten ültek helyükön.

- Örülök - szólt hangját barátságosabbra engedve a beszélő -, hogy a józan mérlegelés újra visszaadott benneteket a társadalomnak és a munkának. S így van ez helyesen. Holnap hálásak lesztek nekünk, hogy erre rákényszerítettünk benneteket. Lázadások és forradalmak mindig voltak, de ezek csak megerősítik a törvényt - amely a mienk.

Aztán meghajtva magát, még gúnyosan hozzátette:

- Üdvözlöm a Trösztök nevében a tudomány nagyjait és a faj kiválasztottjait! - és kezével megadta a jelt a távozásra.

A kémikusok leejtett fővel sereglettek ki a széles, kitárt ajtókon.

Minket pedig megkötöztek, s ledobtak egy fekete gumicellába.

Ez a mi történetünk, s a forradalom bukásának története a délkeleti telepeken - fejezte be elbeszélését élettelenül lecsüngő karokkal, Doo.

Sokáig hallgattunk. A reménytelenség súlyos ólomszárnyaival rátelepedett vállainkra, s földig horgasztotta fejünket.

A lámpák is kialudtak már fölöttünk, s mi így gubbasztottunk a szirupfekete csöndben, mint óriás torkukon elmetszett madarak.

Majd a fél éjjelt ebben az önkívülethez hasonló helyzetben töltöttük. Aztán az izgalmaktól s kimerültségtől leroskadtunk egyenként vackainkra. Nehéz, másnap délutánig tartó álomba merültünk.

Amikor dagadt szemekkel felébredtem, áporodott hullaszag terjengett cellámban. Unától mintegy a hetedik cellában még reggel felé kiszenvedett egyik fogolytársunk.

Csak a cellák foglyainak irigy sóhajtása kísérte halálhörgéseit. De a teste itt maradt, és szörnyű bűzt lehelt maga köré.

Börtönünk tökéletes berendezkedését csak most sikerült teljesen megismernünk. Mert a föld alatti tébolydából a holtakat is csak a szokott, mechanikus út vezette ki celláikból az Úr ítélőszéke elé. Amikor a bűz már elviselhetetlenné válik a cellában, akkor egy, a csapóajtón elhelyezett sejtvékonyságú lemez - mely valami vegyi preparátummal van bevonva - reagálni kénytelen, s megszólaltatja a föld alatti tébolyda gondnokának gépházában elhelyezett kis ezüst harangot. Ez a kis ezüst halálharang képezte a külvilággal lehetséges egyetlen kapcsolatot. Ilyenkor a láthatatlan börtönőr feláll, alkalmasint egy foghúzószékhez hasonló óriási

foteljából, s megindul az ezer falba srófolt villanykörte között megkeresni azt, amelyik kialvása egy élet kimúlását jelzi. A láthatatlan börtönőr ilyenkor feljegyzi a kialudt villanylámpa számát, s aztán ugyanezt a számot még feljegyzi egy ív papirosra, s aztán egy ív papiroson egyszerűen áthúzza egy azonos számot, s ezzel az életfogytiglan halálraítélt hivatalosan s a külvilág számára is megszűnik létezni. Most mindezek után a láthatatlan börtönőr csak odalép egy hatalmas kerekű gép elé, megnyom azon egy fogantyút, s íme, lent a megfelelő cellában felnyílik a csapóajtó, s azon át egy emberkar nagyságú, éles kampókkal felszerelt vasrúd ereszkedik le a cellába. Ingázva, hideg biztonsággal ereszkedik a vasrúd, keres, leng sarokról sarokra, míg végre valamelyik csápja beleakad a hulla rongyaiba, vagy esetleg - miért ne - magába a holttestbe. A karmok most elérik a zsákmányt, s szájüregükbe fogják a holttestet s széles, de egyre kisebbedő ingalendületekkel újból eltűnnek zsákmányukkal a csapóajtó mögött.

Ez volt hát az egyetlen lehetőség, hogy a tébolyda lakói ismét *me gláthassák a napvilágot*. És itt nem lehetett szimulálni, a halál dögletes szagát nem lehetett másként, mint a halál dögletes szagával kiváltani. Mert a kémiai preparátum hártáján a tudomány csalhatatlan szeme örködött a trösztök törvényeire.

De a türelmetlenek és elfásultak egyaránt sorra kerültek, s egy napon mindegyikük feje fölött elhomályosodott a *tudomány objektív szeme*, s a láthatatlan börtönőr áthúzta őket noteszébe.

Amikor mindezt végiggondoltam, s amint láttam szétnyílt karmaival zsákmánya fölé leereszkedni a vasrudat, úgy éreztem, hogy a vér megfehéredik ereimben. Fogvacogva kuporogtam vackomon, kitágult szemparazsakkal, melyek szinte felgyújtották agyamat. S körülöttem, mint a barlangba zárt, megvakult, tapintásukat vesztett állatok, mély letargiában heverték szomszédaim, vagy mint csöndes, megbékélt bolondok üldögéltek rácsaik előtt.

Körülöttem a legörjögőbbek is áternyedtek már az életfogytiglani halálba, de bennem még dobálta hullámain az emlékezés és szabadulni akarás.

És Una is - igen, ő is ott mellettem, kibomlott hajával játszogató, és piros acélfésűjével borzolta dús, szurokfekete haját.

Most hirtelen erre a szikrázó fésűre pillantottam s szívem hangosan, árulkodón felnevetett.

- A fésűt! - kiáltottam a bambán rám ijedő lányra, s szinte örjögve nyúltam át a rácson Unához, kiszakítottam a hosszú szárú, kemény acélfésűt a lány kezéből, s a következő percben nekiestem az egyik üvegrúdnak, s vadul reszelni kezdtem rajta. Egész testem fürdött a verejtékben, de én állati dühvel és kitartással kapartam, reszeltem a kitüzesedett acélfésűvel az üvegrúdon. Néha félájultan lehullottam lábaimról, s percekig tehetetlenül hevertem a cella padlóján. De alig nyitottam fel újból szemeimet, mint egy fogcsikorgató gorilla ismét térdeim közé szorítottam a megsebzett üvegrudat. Karcoltam, vertem, ráztam, amíg az újabb ájulás ismét le nem vett lábaimról. S ez így ment kisebb-nagyobb megszakításokkal két éjjel és két nap. A kimerültségtől és guggolástól órák hosszat hevertem teljesen összetörve a cella padlóján, de ha véletlenül felnyitottam szemeimet, újra odakínóztam magamat az üvegrúdhoz, s veszett gyorsasággal kezdtem reszelni rajta.

Végre át volt reszelve a mintegy öt centiméter vastagságú üvegrúd, s vállam egyetlen nekifeszítésével szabadabbá tettem az utat Una cellájába. Aztán, fejjel már Una cellájában, elterültem a földön. Una boldog sikollyal hajolt fölem, s félörülten csókolgatta kezeimet.

Amikor Una karjaiban újból magamhoz tértem, valami állati melegség ömlött el testemen. Una mellei mint engedelmes bárányok lihegtek fel arcomba, s felkavarták bennem a minden eddig volt asszonyok ajándékozta örömeiket. Hosszan, kíméletlenül felsodortam testét

testemhez, s parázsló szájjal rámartam vágyaimat nyakára. De Una ijedt sikoltással hátrált a cella sarkába. Mögöttem pedig a cellarácsra szorítva fejét megjelent Doo, s két macskásan izzó szemét, mint az autók reflektorait szétnyitotta a sötétben.

Aztán *ez is* elmúlt. Visszakullogtam cellám vackára, s sokáig hányódva-törve dobálóztam, Una és Doo ezalatt cellám másik, még át nem fűrészelt rácsánál térdeltek boldogan, s fűrészelték az üvegrudat. A vérük közelsége új és új energiát tölcsezett lankadó izmaikba, s ha az egyik kimerülten elhagyta a reszelést, a másik továbbvitte, míg végre össze nem érinthették testük elektromos áramát.

Közénk azonban ettől a naptól kezdve pallosként állott az asszony. Ők boldogok voltak, s miután átfűrészelték a Doo celláját elválasztó rácsot, már azt sem bánták, hogy egész életre itt kell majd senyvedniük.

A fésű pedig járt kézzől kézre, s egymás után nyitotta meg a cellákba vezető utat. A cellalakók lassanként összejárogattak, néha egy-egy *kellemesebb* cellába gyülekeztek, s ott guggoltak szótlanul a sarkokban. Hályogos szemű, elbarmult emberek csokra ült itt szótlanul s mozdulatlanul, s örömet ebben talán csak az okozott nekik, hogy néha együtt ülhettek, s összeérinthezték a nemiség fellobbanó eksztázisában testüket. Évtizedek óta voltak elkerítve egymástól, a szavakat elfelejtették, melyekkel egykor a legkomplikáltabb gondolatokat is oly könnyűszerrel tudták kifejezni. Érzéseik lekoptak, elfásultak, lassanként a csendes hülyülésbe iszaposodtak. Úgyszólván teljesen egynemű roncsokká alázatosodtak a börtöntérbolyda celláiban.

Egy ízben valamennyien együtt guggoltunk az egyik cellában, s én megpróbáltam visszaidézni bennük a földi körülvevőket. De ők csak megüvegesedett szemekkel bámultak rám, s ha azóta esténként mégis mindannyian összebújnak cellámban: úgy ez talán csak az emberi szó melegségeért történt.

A szabadulás fogalmával is régen leszámoltak, s a legtöbben gyerekes nevetéssel feleltek arra a kérdésemre, hogy akarják-e még látni valaha a napot? Mint színes üvegcserepeken nevetgéltek a *szabadságot*, a *réteket*, a *napot* és a *folyókat* jelentő szavakon. Fásultak, értelmetlenek és akaratlanok voltak, s csak alig hárman-négyen mutattak némi érdeklődést terveim iránt. De aztán ezek is kimaradtak.

Csak Una és Doo éltek a maguk boldogságukat. Una megszépült. A nedvek megfrissültek benne, és kilombozták testét: kemény, asszonyi formákkal.

Izzó teknőben aludtam álmaimat. Halántékaim dohogtak, és a vér megforralta egész bensőmet. Nem bírtam el a közelségüket.

Átköltöztem Una volt cellájába, s napokig hevertem mozdulatlanul vackomon. A letargia iszapja már összecuppanni készült fejem fölött. Idegeim mint felvagdalt cérnaszálak. S az asszony, az egyetlen az egész börtönben, s az egyetlen az egész életre, tőlem mindössze egy leheletnyire ott virágzott - egy másik karjaiban.

Vannak helyzetek, melyek megölik a morális fikciókat, s csakis megfelelő körülmények között lehet kinevelni az emberekből egy szociális fikciót. S ez a helyzet nem volt éppen a legalkalmasabb erre. Valami öntudatlan gyűlölet harapódzott el bennem Doo iránt. Álmaimban őt láttam a konfliktusok közepében. Una ilyenkor csodálatosképpen mindig az én pártomon volt.

Ezek a gyerekes álmok eleinte nekem is csak gyerekes álmoknak tündek fel. De mennél többször ismétlődtek, annál több komoly haragot és gyűlöletet hagytak vissza bennem Doo iránt. S az ember itt annyira közel volt az elállatiasodáshoz, hogy senki, senki sem kérte volna

számon tölem, ha egy éjszaka zajtalanul átkúszok a szomszéd cellába, és állkapcsommal átölelem a *Bestia* torkát...

Felugrottam. S aztán újból levágódtam a szalmanyalábra, s percekig harapdáltam ökleimet.

De a hajnal megváltást hozott. A lámpák még nem gyulladtak ki, csak minden tizedik cella fölött reszketett egy mélyvörös villanykörte. Úgy rémlett, mintha álmodtam volna. Álmodtam volna, hogy Doo és Una ott állnak cellámban, dobálódzó testem fölött. Aztán Una leül mellém, s fővénypuha kezével végigsimítja arcomat. Aztán fölém hajol s megcsókol. S aztán mellemre ejti fejét, s tiszta, anyás szerelme emlőin megszojtatja farkasordító éhemet.

Amikor újra felpillantottam, Doo már nem volt a cellában. De Una meleg, anyás teste ott hevert karjaim között.

Ettől a naptól kezdve ismét jórafordult minden. Öntudatlan haragom csakhamar feloldódott Una és Doo keresetlen barátságában. Terveim és reményeim is lábra kaptak újból, s átragadtak Unára és Doorra is. De persze a valóságban semmivel sem jutottak előbbre. Mindössze a sorsunk lett valamivel jobb, a közös örömök és közös nyomorúságok révén.

Egy napon aztán egy *szerencsés* s mégis borzalmas véletlen rávezetett az egyetlen lehetséges útra.

A lámpák már kialudtak, s csak minden tizedik cella fölött parázlottak a piros villanykörtek. Hirtelen vad visítózás és dulakodásszerű zaj hatolt cellámba. Néhány másodperc alatt az egész cellasor talpon volt, s mindenki a sikongatás irányába futott. Amikor abba a cellába értem, melyből a sikongatás hallatszott, már újból csöndes volt minden. Csak egy hatalmas, beszőrösödött férfi állt lihegő melldombról a cella sarkában, s szemeiben a rémület fáklyái csapdostak. A lábai előtt pedig egy feltépett ruhájú asszony feküdt, nyakán a férfi ujjnyomai-nak kék gyöngysorával. Megborzongva álltunk eláztatiasodott társaink között, kik kíváncsi, de közömbös szemekkel meredtek hol a beszőrösödött férfira, hol a megfojtott asszony hullájára, hol meg a piros villanykörte zsarátnokára, mely mint valami mágikus jel lobogott a meggyilkolt asszony cellája fölött. Csak most vettem észre, hogy a sarokban szűkülő, hatalmas termetű férfi Una piros acélfésűjét szorongatja a kezében.

A majomemberhez való leáztatiasodásnak ez a látványa legalábbis ugyanolyan szánalmat keltett bennem a sarokban felziláltan remegő gyilkos, mint a szerencsétlen asszony iránt.

Csak Una zokogott fel hangosan az asszony holtteste fölött. A többiek egy ideig még bámultak maguk elé, aztán mintha semmi különös sem történt volna, guggolástól elgémberedett lábaikon hangos és egyszavú hangok huhogásszerű zajában szétszéledtek.

Una zokogására a sötétben remegő, gorillaszerű férfi egyre hátrább szűkölt a sarokba, s valami artikulálatlan, gyermekes siránkozást hallatott.

Doo és én felemeltük a holttestet, s átvittük cellámba. Miközben a szomszédos cellákon áthaladtunk, a cella lakói kíváncsi szemekkel pislogtak felénk vackaikról.

Cellámba érve megvizsgáltuk az asszonyt, próbáltuk éleszeni, de hasztalan.

Una fojtottan, szaggatottan zokogott. Valami nehéz látomás nehezedett mindannyiunkra.

Én még mindig a halott fölé hajoltam - s terveimet építgettem:

- Ez a szerencsétlen vezessen vissza bennünket az életbe! - mormoltam magam elé.

Csak Una érintésére eszméltem fel, és magamhoz szorítottam mindkettőjüket:

- Holnap talán örökre elhagyjuk a föld alatti börtönt, s meglátjuk újból a napban fürdő világot.

Hideg, fürkésző szemekkel meredtek rám, mint akin a téboly első jelei mutatkoznak. De aztán kitágult szemekkel lesték minden szavamat.

- Holnap, ha a halálharang megadja a jelt, s a vaskarra erősített horgok leeresztkednek cellámba - a holttest helyett Una fog a horogra felkapaszkodni. Aztán addig tartjuk celláinkban a holttestet, amíg ugyanilyen úton mindannyian ki nem kerülünk a cellából.

Sokáig komoran hallgattak. Láttam, hogy még mindig kételkednek józanságomban, vagy legalábbis tervemet tartják örütségnek. Egész rábeszélő képességemet össze kellett szednem, hogy bebizonyítsam nekik, hogy tervem minden homályossága dacára is, az egyetlen szabadulási lehetőség, mely talán évekig nem fog megismétlődni. Mégis másnap reggel Una kijelentette, hogy ő egy percre sem hagyja magára itt Doot, ő viszont ugyanerről biztosított Unával szemben. Mindezek után végre is nekem kellett rászánnom magamat arra, hogy felkapaszkodjak majd a horgokra.

Csak abban sikerült velük megállapodnom, hogy amennyiben a vaskar újra leeresztkedik majd, akármilyen is történjen, mind a ketten megkísérlik követni példámat.

Szegények attól féltek, hogy ha a szökés balul üt ki, akkor megtörténhetik, hogy mindkettőjüket külön cellasorokba helyezik el, s hogy így egész életre közéjük állnak majd a cellasorok között húzódó levegőgátak. S ez a gondolat lehűtötte minden romantikus szabadulási tervüket.

De nem volt elfecsérelni való időm. Miután még egyszer megfogadtattam velük, hogy holnap követni fogják példámat, összeöleleztünk, s lestük a vasrúd kimért, ingázó ereszkedését. Még egy forró ölelés s szenvedélyes ígéret arra, hogy mindenképpen szabadulást hozok a számukra, s a cella csapóajtaja felpattant.

Minden sarokba eltapogatva, méltóságteljesen ereszkedett le a vasrúd, mint valami ezerszemű, ezerkarú polip. Amikor már majdnem súrolta testemet, hirtelen rákapaszkodtam rongyaimmal. Még egy görcsös, kétségbeesett pillantás a két egymásba fonódott emberre, a cellák végtelen sorára, s a cella csapóajtaja, melyen át még felszaladt hozzám Una fájdalmas zokogása, lecsapódott alattam.

X

SZABADULÁS

Una zokogása még benne labdázott füleimben, amikor a testembe szakító horgok kiemeltek cellámból. Egy hosszú, folyosószerű helyiségben voltam, melyben egy keskeny sínén, egy kerekeken járó fényes acélhordágy várakozott már rám. De nagy megkönnyebbülésemre emberi közelség jelét sehol sem tudtam felfedezni.

A daruszerű vasrúd óvatosan és pontosan a várakozó hordágyra fektetett, s ugyanekkor megnyitotta vaskampói ölelését. A következő pillanatban a hordágy megindult a síneken. Vad irammal száguldottunk a keskeny sínszalagon, s mint sejtettem - új rettenetek felé. Amint egy kétszáz méter hosszú folyosó egy kupolás helyiségbe torkollott, s ennek közepében egy hatalmas, bálványyszerű kemence állott, közeledésünkre a kemence hirtelen leejtette a folyosóval szemben levő egyik szájának ajtaját, s a vashordágy egyenesen a nyitott szájüreg előtt állott meg, melyből izzó hőség csapott arcomba. Még mielőtt védekezhettem volna, a hordágy rácsúsztatva testemet a kemence lebocsátott csapóajtájára.

Csak most, amikor a több száz fokos hőség lehelete már felpörkölte szemhéjamat, riadtam fel ájulatszerű rémületemben. Egy hullahamvasztó kemence nyílása előtt feküdtem, mint egy péklapátra fektetett cipő.

A csapóajtó már befelé kezdett emelkedni velem, s csak éppen annyi időm volt, hogy mint egy gyűrődő hernyó lecsússzak a csapóajtóról. A következő percben a csapóajtó teljesen befödte a kemence izzó szájüregét.

E pillanatban már ott ropognék a lángokban, csontjaim s velőm egyetlen kiáltás alatt izzó parázssá s hamuvá égtek volna.

Egész testemben vonaglottam a sínek között, és sokáig hasztalan próbáltam csak a térdemet is feltolni. De a veszély még mindig éles szablyaként harangozott fejem fölött, s feltüskézte akaratomat.

Feltápáskodtam.

Mindenekelőtt a kemencét jártam körül. A kör alakú, kupolás helyiségbe minden irányból folyosók futottak össze, s a kemencének minden irányban volt egy-egy csapóajtóval fedett szájürege.

S a kemence csak állt, s várta türelmesen áldozatait. Néha pedig megnyitotta száját, s elnyelte zsákmányát, mint egy kőbe öntött cethal apróbb haltársait.

A hőség hamarosan elüldözött a helyiségből. Visszatértem tehát a folyosóra, s próbáltam annak fekvésével és berendezkedésével tisztába jönni. Rövidesen meg kellett állapítanom, hogy a folyosóból kijutni éppúgy lehetetlen, mint lehetetlen a cellákból. A folyosó szintén csapóajtókkal volt felszerelve, melyek pontosan a cellák csapóajtajai fölött húzódtak. A falak pedig csupaszok voltak, akár az üveglapok. A padló és a csapóajtók közti távolságot körülbelül három méterre becsültem. Bizonyosra vettem, hogy ezek a csapóajtók már a szabadba vezetnek - ha egyelőre ez rám még nem is vonatkozott.

Nem tehettem egyebet, mint hogy a folyosó mentében végigtapogattam a falakat, hogy nem akadok-e valami rejtett kijáróra. - Sajnos, minden eredmény nélkül. Lassanként visszatértem cellám csapóajtaja fölé, mely előtt még ott állott a daruszerű rúdszerkezet. Ennek a daruszerű gépnek a megpillantása újból reményt öntött belém. A daru ugyanis elég magasnak látszott ahhoz, hogy rajta meg lehessen közelíteni a felső csapóajtók egyikét. De szerencsétlenségemre a daru e pillanatban oly helyzetben volt, hogy karjának legfelső pontja s a legközelebbi csapóajtó közötti távolság legalább két méter volt.

Most már csak egy lehetőség volt: megvárni, amíg a daru helyzetét megváltoztatja, s ez alatt az idő alatt még jobban átvizsgálni az egész folyosót. Időközben átkutattam a szomszédos folyosókat is, de ugyancsak eredménytelenül.

Órák teltek így el, s közeledett a pillanat, amikor a vasrúdnak újból le kellett ereszkednie. Megbeszélésünkhöz híven a hulla most Una cellájában kellett hogy feküdjön, hogy a feloszlás szaga az ő cellájából adja meg a jelt a halálharang megszólalására, s ezzel a láthatatlan börtönőr éberségét kijátsszuk.

Az idő csak lassan telt, izgatottan jártam fel s alá a vasrúd és Una cellájának csapóajtaja közti kis területen. E pillanatban a daru megindult Una cellája fölé s a csapóajtó felpattant. A szokott ingázó, kimért mozdulatokkal ereszkedett le a vasrúd. Letérdeltem a nyitott csapóajtó fölé. Az üregben halálos csönd volt. De csakhamar meghallottam Una kétségbeesetten elfojtott hangját.

- Kapaszkodjatok fel a rúdra! - kiáltottam le hozzájuk, szinte berekedve az izgalomtól.

- William! William! - kiáltották vissza jajongó örömmel Una és Doo.

- Az istenért, gyorsan a horogra!

Aztán csönd. Lent a mélységben már vaksötét volt. Csak az ingázó vasrúd zümmögött, mint darazsak cikcakkja, az estében. Hallottam, hogy a vasrúd emelkedik, de még mindig nem tudtam biztosan, hogy barátaim rajta vannak-e.

De aztán egyszerre csak ott voltak karjaimban, s mielőtt a vasrúd még ráfektethette volna őket a hordágyra, leemeltem őket a horogról. Milyen sápadtak voltak, milyen elzöldültek. Szemeik mélyek és sarlósan körülágyazottak az álmatlanságtól és gyötrelmekről. S Una is ott volt a mellemen, s talán - egy kissé szerettem is ezt az egyszerű, megsodort testű leányt...

Micsoda boldogság volt tudni, hogy egy emelettel közelebb vagyunk a földhöz. A felső csapóajtóra mutatni, mely mögött már a levegőóceán hullámai nyaldossák a fák koronáit és a házak szilárd testét.

Sokáig ültünk a vasrúd aljában. Kölcsönösen átélte rémületünket meséltük el egymásnak. S eközben észrevettük, hogy a vasrúd most igen kedvező helyzetben állapodott meg, pontosan az egyik szabadba vezető csapóajtó fölött.

Izgatottan kúsztam fel a darun, hogy a csapóajtót megközelítsem. A daru térdszerű legfelső pontjára érve sikerült egészen közel férkőznöm a csapóajtóhoz. Most már csak arról volt szó, hogy a mintegy centiméter vastagságú csapóajtó-üveget valahogyan bezúzzam. Ököllem, könyökkel nem ment, csak összevertem testemet a hasztalan buzgalomban. De ekkor már nem törődtem semmivel. Mindössze egy centiméternyire voltam a *szabadulástól*, s ez a gondolat valósággal őrvongóvá tett. Hirtelen nyakam közé húztam fejemet, s egyetlen, megfeszített lökéssel bezúztam koponyámmal az üveglapot. A vér patakokban lefüggönyözte arcomat, de a fejem kint volt a szabadban: nedves, friss levegőtenger paskolta arcomat.

A friss, éjszakai levegő valósággal lesodort a daruról. Le kellett újból ereszkednem a folyosóra, hogy magamhoz térjek, s a vért letörölhessem arcomról. De most, hogy már csak egy kartávolságnyra voltunk az élettől, a türelmetlenség parázsként körözött vérünkben. Elhatároztuk, hogy elsőnek újra én mászom fel a darura, s a bezúzott csapóajtón át kivizsgálom a helyzetet. Szervezetem, ha görcsös fejfájás árán is, lassan annyira megszokta a levegőt, hogy már meg tudtam maradni szédülés nélkül a daru könyökén. Most egy rongydarabbal annyira kitördeltem a csapóajtó vastag üveglapját, hogy vigyázva kimászhattam a szabadba.

Álltam a csillagos ég alatt: tiszta füves mezőségen. Sehol emberi lélek vagy emberi munka közelségének jele. A csapóajtó egy mezőségre nyílt, s bizony még a fölöttünk legelésző állatok sem sejtették, hogy micsoda borzalmas pokol húzódik a selymes füvek alatt...

Néhány mély lélegzetvétel után újra a csapóajtó fölé hajoltam, s egyenkint felsegítettem társaimat a szabadba.

Szegény kis Una, mint valami fejbe vert kis borjú, rogyott össze lábaim előtt, amint a csillagos égre emelte szemeit. De Doo is csak a füvekbe kapaszkodva, arcát a földnek fordítva, tudta az *életet*, s a természet monumentalitását elviselni.

Una mélyen, mozdulatlanul aludt. De Doo és jómagam is igen közel voltunk ahhoz, hogy hasonló *ragály* áldozataivá legyünk. S jól tudtuk, ez mit jelentett volna, s éppen itt a feltört csapóajtó közelében. Fület és földet hordtam tehát a csapóajtóra, s miután Doot nagy nehezen sikerült életre ráznom, s az álmoktól valahogy kirémítenem belőle, vállamra fektettem Unát, s az álmokóros Doot, mint egy kis iskolásgyereket kezén fogva elindultam a közeli erdő felé.

Roskadozó lábakkal, s fejemben görcsös hasogatásokkal haladtam e két alvó gyermekkel, hogy örökre magunk mögött hagyjuk a pokolnak e legpokolibb katlanát: a föld alatti tébolydát.

Most már akadálytalanul haladhattunk előre, mert a föld alatti börtönnek nem volt külön kerítése és őrsége. Őrizte ezt a föld súlyos kérge s a legelésző juhok jámborsága. A vastag üveg csapóajtókon pedig felzöldült a fű.

Láthatatlan és megközelíthetetlen volt a külvilág számára - mint akárcsak az a rendszer, mely létrehozta. Halálosan megmászhatatlan a cellasorok nyomorultjainak, s halálosan könnyen megközelíthető a produkció igásainak.

A halál angyala örködött foglyaival és a gépek foglyainak álmai fölött, s ez az angyal: nem a mitológia angyala volt, kit munkáltatója nemegyszer büntetett meg engedetlensége miatt, mert a ráparancsolt lelket tovább hagyta élni övéi között. Ez az angyal: csillogó acélkerekekből, kémiai preparátumokból és villanykörtéből való volt, a szemeiben paragrafusok, a füleiben rádió tölcsepek ültek és glóriája pedig ezt ragyogta:

Üdv az életnek, amely az enyém,
Gyötrellem, kín, halál a bérrabszolgának,
Ha a robot ellen, amely az övé, fellázad.

Szabadok voltunk!

XI

ÚJRA A NAP ALATT

Az éjszakát az erdő egyik árkában aludtuk át. Úgy hevertünk egymás mellett, mint a frissen ledöntött fatörzsek.

A nap már magasan állt az égen, s mint valami aranykakas kukorékolta fölénk az első *szabad* reggelt. De szemeink újból és újból lecsukódtak, s még az árnyékban is gyulladásoosan kivörösödtek.

Dél felé az éhség talpra kergetett bennünket. Talán öt hónap óta most először éreztünk igazi éhséget. De ilyen lerongyolódva s beszűrösödve fényes nappal nem lett volna tanácsos beállítani a telepekre. Elhatároztuk tehát, hogy megvárjuk az éjszakát, s addig vadgyümölcs után nézünk az erdőben. Különösen Una szenvedett láthatóan. Szemei mély üregekből meredtek elő, kiélezett arccsontjai mögül. Végre is hosszas keresés után néhány málnabokorra akadtunk.

Mohón telepedtünk le az érett fürtök köré, s percek alatt lekopasztottuk az egész *látóhatárt*. Aztán újból aludtunk. A nap melege, mint langyos folyóvíz, hömpölyögte körül fáradt, elfolyó testünket.

Így telt el a délután és a kora este. A csillagok már kimosdatták a felhők mögül nagy gyerekszemeiket, s a hold aranytányérja, mint valami szökőkúton labdázó tojás emelkedett a horizonton álló gyárkémények füstjén.

Még egy-két óra, s a telepek teljesen elnéptelenednek, a bérházak megtelnek önkéntes foglyaikkal, kik a rozoga ágyakon már készítgetik testüket a holnapi robotra.

Úgy határoztunk, hogy csak Doo fog bemenni a telepekre, hogy Una szüleitől ruhát és élelmet hozzon. Amint teljesen besötétedett, s a telepek felől egyre jobban halványodni kezdett a világosság, Doo szapora léptekkel útnak is indult. Mi pedig Unával a gyárkémények füstoszlopai közt emelkedő holdat bámultuk, mint valami új, soha nem látott égi tüneményt.

Már hajnalodott, amikor lépteiket hallottunk közeledni. Egy szikár természetű, frissen kiborotvált, kézubbonyos munkás állott az árok szélén, nevetős szemekkel. Una ijedten sikoltott fel, s remegve húzódott közelembbe. Magam is kérdőn s bizalmatlanul meredtem az őszes hajú, szikár férfira. Ebben a pillanatban az *idegen* hangosan felnevetett, s egyenesen közénk ugrott az árokba. Karjaiba szorította Unát, s nevetve kiáltotta:

- Hát nem ismertek? Una! Nem ismeritek meg a 435-ös cella foglyát?

Una még mindig idegenül feküdt Doo karjaiban, s csak néhány szaggatott szót volt képes ajkaira erőszakolni.

S valóban úgy volt, hogy a *régi* Doot csak a hangjáról lehetett felismerni. Amikor nagy nehezen megbarátkoztunk Doo új fiziognómiájával, elmesélte, hogy sehol sem akartak hitelt adni szavainak, s régen elveszetteknek hitték őket. Unáékhoz be sem akarták engedni. Csak amikor már majdnem sírva könyörgött nekik, s folytonosan Una nevét ismételte, nyitottak előtte ajtót. A jó emberek szinte kővé váltak, amikor az ajtó keretében a sovány, beszűrösödött, lerongyolódott Doot megpillantották.

Bevitték a szobába, s meleg teát és tésztát adtak eléje. Az egész kis család fel volt zaklatva éjjeli nyugalmából. Hisz mindössze egy szobájuk volt, s abban matracokon, széken, a két ágyban és a díványon összesen heten aludtak.

Elképzelhető, hogy kezdte elbeszélését Doo. Hogy egy ilyen éjféli látogatás, mely dörömböléssel kezdődik, s egy túlvilági figura rémmeséivel folytatódik, mennyire felzilálta a szoba éjszakai rendjét. - Az öregek sunyi szemekkel mérték minden mozdulatomat, a gyerekek viszont állandóan a számát lesték, s egyetlen szótagot sem akartak elmulasztani. Végre is, amikor megborotváltam s átöltözködtem, végképpen felismertek, s egyszerre minden oldalról valóságos pergőtűz alá fogtak kérdéseikkel. A gyerekek úgy csüngtek rajtam, mint lerázhatatlan piócák, s szemeimet tapogatták, hogy vajon nem üvegből valók-e, s hogy nem álmodják-e csak, ami körülöttük történik. Anyád átölelt, és sokáig zokogott mellemen, apád izgatottan futkosott fel s alá a szobában, s eközben az ágyak s matracok mellé állított cipőket teljesen összekeverte. Közben persze állandóan beszélnem kellett, s főleg le kellett beszélnem őket, hogy úgy, amint vannak, ki ne jöjjenek hozzátok az erdőbe. Csak nagy nehezen nyugodtak meg annyira, hogy az öreg is el tudta beszélni az elfogatásunk óta történt eseményeket. Megtudtam, hogy a helyzet rosszabbodott, a forradalmat az északi telepek kivételével mindenütt leverték. A kizsákmányolás és elnyomatás soha meg nem élt méreteket öltött. S hogy nekünk is menekülnünk kell tovább, északra. Elmesélte az öreg, hogy a költözködési szabadságot megvonták, idegeneket és kószálókat nem tűrnek. De a mozgalom mindezek dacára nem szűnt meg tovább élni, mert a győzelmes északi forradalom táplálja erővel és hittel a levert forradalmi telepek rabszolgáit.

- Búcsúzás előtt abban állapodtunk meg, hogy csak késő este fogunk bejönni a telepekre, s az éjszakát nálatok töltjük. Ezalatt az öreg majd mindent elintéz a szervezett a továbbmenekülésre vonatkozóan. Ami ruha csak volt, elhoztam, hoztam estig való élelmet s miegyebet. De ami a legfőbb - egy újságot is.

Gyorsan beöltözködtünk, s még gyorsabban felfaltuk az egész napra szánt elemőzsiát. De ugyanilyen éhséggel vetettük aztán magunkat az újságra. Hónapok óta nem hallottunk hírt az életből, s ha az újságok nekünk csak a valóság negatívumát jelentették is, mégis jók voltak arra, hogy hozzávetőlegesen megkonstruáltuk belőlük a világ arculatát.

Meglepetéssel láttuk, hogy alig néhány hónap alatt egy sereg új fogalom vonult be az életbe. Az újság levetkőzte régi, álszent tenorját, s megmutatta mezítelen, farkaspofájú vonásait.

De abból, amit láttunk, semmiképpen sem következtethetünk arra, hogy a forradalom *végképpen* elbukott. Sokkal inkább hihettük azt, hogy első döntő győzelmét aratta, s egy újabb, még szervezettebb rohamra készül. Mert vegyük mindjárt a vezércikket: *A civilizáció csődje* - így szólott ez a nagyképi írás. Siránkozott pedig a növekvő anarchiáról, az emberszeretet vad öldökléssé fajulásáról, a család bomlásáról, az erkölcsök durvulásáról, a szófogadatlanóság csalánjának elburjánzásáról, hogy a dolgoz, munkás ember típusa kiveszőben van, s helyét a könnyelmű naplopók töltik ki, hogy ennek dacára is a gyárak csak félüzemmel dolgoznak, s a munkások már csak két-három napra járnak be látogatóba az üzemekbe, hogy az árak esnek, de a fogyasztás mégse emelkedik, a termelés egyes szakmákban a negyedére csökkent, az egyes trösztnegyedekben idáig tartott ipari konjunktúra hirtelen megszűnt, mindehhez járul még, hogy a munkások szabotálnak, s a nyerstermények egy jelentős része az északi rablók kezeiben van, akik inkább tűzre hányják, semhogy kiszolgáltatassák azt az emberiség szükségleteinek fedezésére. De a termelés *ellenőrzésének új módja* is rengeteg pénzt emészt fel, a bányák szája előtt katonaságot kellett rendszeresíteni, az *ellenőrző készülékeket* tökéletesíteni kellett, s hogy mindebből semmi jó nem következik. Mégis egy azért biztos, az tudniillik: hogy az északi rablógyilkosok és örültek patkánylázadása végéhez közeledik, ha időközben ugyan már véget nem ért, s hogy minden megint jóra fog fordulni. Fel tehát az északi telepek elleni harcra, a süllyedő civilizáció megmentésére.

De legnagyobb csodálkozásunkra az újság hátsó - ellen-vezércikkében a következőket olvastuk:

„E pillanatban az a helyzet, hogy az északi patkánylázadást sorsára kell bízni, annál is inkább, mert már csak órák kérdése, hogy mikor fog végképpen összeomlani. Minden erőt pedig a *belső* ellenség könyörtelen kiirtására kell készenlétben tartani. Elég volt az intervenciókból, mely csak arra volt jó, hogy újból kinövessze a kékek méregfogait. Fel tehát a kékek ellen, a süllyedő civilizáció megmentésére!”

Egy másik cikk arról ír, hogy bajok vannak a kémiai centrumokban is. A *kiválasztottak* kezdenek a maguk lábán járni, s egy részük a kékek befolyása alatt áll. A lap tehát egyrészt még több kedvezményt, másrészt könyörtelen megtorlást követel a kémikusokkal szemben.

Más hírek, melyek a *Téboly terjedése* című közös felirat alatt vannak összehordva, a forradalom titkos elharapódzásáról számolnak be. De általában az egész lapon meglátszott, hogy a forradalom, mint valami lázálom virraszt a trösztök megszámlált napjai fölött.

A régi *egyensúlyállapot* íme kétségtelen, hogy megbomlott.

A világ immáron két tengely körül forog tovább.

S előttünk nem lehetett kétséges, hogy ebben a harcban kié lesz a végső győzelem.

XII UNÁÉKNÁL

Csak késő este hagytuk el az erdőt, s minden nehézség nélkül jutottunk be a telepekre. A megbeszélthelyen Una apja várt bennünket egy épülő ház egyik mélyedésében. Amikor az öreg megpillantotta Unát, egy nagyot nyelt, s szinte egy darabban Una karjaiba zuhant.

Nem lehetett azt leírni, hogy micsoda boldogság sugárzott ennek az élete javát átrobotolt embernek ide-oda ugráló apró szemeiben. De szakadatlan beszéd, sírás, nevetés burjánzott ránk a megterített asztal körül. Mindenki beszélt, mindenki mindent hallani akart. Átsírtuk, átneveltük, átbeszéltük az egész éjszakát, s a gyerekek komoly, lángoló szemeikkel, mint a ragadozók csüngtek minden szavunkon. Aztán az öreg kezdett el beszélni, tüzes macskaszemei foszforeszkáltak a gyűlölettől. Gyermekait csokorban maga köré gyűjtötte, mint egy anyaállat, és két görcsösödő kezével összehordta eléjük a gyűlölet olthatatlan máglyáját.

- Árulás! - kezdte szárazon. - Ez az oka annak, hogy minden összeomlott.

Egy darabig hallgatott, aztán valami mély undorral és fájdalmas grimasszal kinyögte:

- A félkékek. - Újra csönd. S most végképpen belejött:

- Minden nagyszerűen haladt előre. Aztán a félkékek beszivárogtak az elfoglalt kémiai centrumokba, s azt híresztelték, hogy a trösztök békés szerrel is hajlandók mindenbe belemenni, csak azt az egyet kötötték ki, hogy a kékek engedjék szabadon az elfogott s amúgy is semleges kémikusokat, s a termelés folytonossága érdekében hagyják el a kémiai és technikai centrumokat, a vezetést pedig bízzák néhány bizalmiférfi visszahagyásával a semleges vegyészekre és tudósokra. Szerencsétlenségünkre a félkékek még régebbi tekintélyének hatása alatt belementünk a csapdába. S megvallom, magam is azok között voltam, akik a fölösleges vérontás elkerülése kedvéért az átadás és a békés megegyezés mellett voltak.

Itt az öreg megint elhallgatott, s letörölte a homlokáról pergő, nehéz verejtékcseppeket.

- A válasz hamar megérkezett. A *semleges* vegyészek, tudósok és hivatalnokok a legvadállatibb kegyetlenséggel fordították ellenünk tudományukat. S a trösztök nemcsak hogy nem tartották be szavukat, de még aznap éjjel meglepték, s álmukban lemészárolták legjobbainkat. A félkékek azonban nagyszerű pozíciókat kaptak, s teljesen elhelyeződtek az uralkodó apparátusban, *sőt egyenesen annak részévé váltak*. Egyedül az északi telepek kerültek el a mi sorsunkat. Ők a saját öldöklő szerszámaikkal irtották ki a trösztöket, aljas besúgóikkal és paprikajancsijaikkal, a félkékekkel együtt.

Az ezután következő borzalmakról eposzokat tudnának mesélni a börtönök és tömegsírok. S az események élén mindenütt a félkékek s a *tudomány legjobbjai* haladtak: az elborult, vérre ittas *intelligencia*. Szadista hordákban rohanták meg tűzhelyeinket, asszonyainkat és gyermekeinket. Papok, professzorok és vegyészek sakálkodtak a legvérengzőbben. Lemészárolták legjobbainkat, felégették szervezeteink évtizedeken át összehordott vagyonát. Menekülők tízezerei vonultak éhes, kivert falkákban a szélrózsa minden irányába, szabad prédájául az emberhúsrá vadászó őrségeknek. Mindent mozgósítottak ellenünk: istent, nitroglicerint és kenyeret. Az akkordot oly alacsonyra szabták, hogy a legmegfeszítettebb robottal sem lehetett az élethez szükséges zsír egyötödét sem kihozni. De újságjaik és tudásaik bebizonyították, hogy ez nem is szükséges. Befogták gyermekeinket, befogták asszonyainkat. A kórházakat becsukták, a börtönöket kinyitották. Az iskolákban nem tellett tüzelőre, a templomok aranyárban úsztak. A tej egyetlen zsírcseppként úszott a külvárosi tejesek vízzel telt kannáiban. De a belvárosban színültig teltek az élet korsói. A kenyér sárrá lett, s számunkra drágább volt a villák tejszínhabjánál. Heptikás gyerekek nőnek a lépcsőházak hajlataiban,

mint eső után a gombák. A gyermekhalandóság megtízszereződött. Nem így a villanegyedekben, hol tetőig érik minden jó vetése. Döglődünk, sorvadunk, ezerszámra veszünk el éhen. Gabonaföldek közelében éppúgy, mint a gyárak csukott kapui előtt. De a félkékek s a trösztök konszolidációról szavalnak. Mert úgy mondják: a kirakatokban megjelent a fehér kenyér, de mi látjuk, hogy az asztalainkról eltűnt még a fekete is. De nincs is itt egyetlen dolgozó sem, aki most végre meg ne látta volna, hogy melyik út vezet - a felszabaduláshoz.

Mert minden érik. A gennyben, a szenvedésben, a vérben jó kenyere kél a forradalomnak. S ha nyögünk is derékig a pizsokban, a szemeink északra merednek: hol lerakták megváltásunk első cölöpeit!

Legyenek áldottak érte!

Ezt mondta az öreg, csupa csontbőr munkás, s gyermekeit - mint valami lángoló zászló köré - még jobban magához ölelte.

XIII

ÚTON ÉSZAK FELÉ

Már késő este volt, amikor az öreg másnap fáradtan és felindultan beállított. Mindent elintézt, s fontos üzeneteket hozott az északi telepek számára. Megjelölte azokat a helységeket, ahol nappalra szállást kaphatunk. Ezenkívül egy kevés pénzt is adott - mint mondotta -, ezt az ő szervezetük küldi.

Már éjfél felé járt az idő, amikor a kis család ölelését lefejtettük magunkról. Két boldog, gondtalan napot s egy csomó aggódó lelket hagyunk magunk mögött. Komoly veszélyek váraoztak ránk, mégis bizonyos mértékben fel voltunk rájuk készülve, s a szervezet ellátott bennünket megfelelő papirosokkal, melyek igazolták, hogy az ellenőrző közeg beleegyezésével hagytuk el munkahelyünket. De az csak természetes volt, hogy igazolványaink dacára is, amennyire csak lehetett, kerültek a cirkáló őrségeket s legfőképpen a telepcsoportot körülvevőt. Az országútról, a kapott útmutatás szerint csakhamar lekanyarodtunk az erdők felé. Két éjszakába tellett, míg végre sikerült egy mocsaras réten át az őrség háta mögé kerülnünk.

Hajnalba aztán elértük az északkeleti telepek legszélét, s itt egy, a közeli kőfejtőben dolgozó elvtársunknál aludtuk át a nappalt.

A ház, amelyben meghúzódtunk, valamikor egy virágzó majorság főépülete volt. A földeket összevásárló trösztök azonban egyenkint húzták ki a talajt a parasztok kis farmjai alól. A békés család felbomlott: a lányok szétszéledtek, a fiúk gyárba kerültek, csak a két öreg paraszt maradt meg a régi, dűledező épületben, s ezek is, hogy valahogy eltengődjenek, a közeli kőfejtőben vállaltak napszámot.

A petróleumlámpásos fülledt szobában most együtt ültünk a ráncos, fáradt szemű paraszttal, míg az asszony vacsorát készített kint a konyhában.

Az öreg egyike volt a szervezet leghasznosabb, de egyben talán legvisszavonultabb munkásainak. Az ő pincében készültek a tiltott röpiratok és újságok, de egyébként nemigen járt el hazulról. Nem szerette a gyűléseket, de amikor lent a pincében dobogtak a gépek, egy pillanatra mindig kifényesedtek a szemei. Naptól felcserepesedett karjait, mint két fáradt bunkót maga elé ejtette az asztalra, s mialatt sárga, kitöredezett fogaival valami száraz kenyérhéjon rágcsált, belejött a beszédbe:

- Nektek sem ajánlhatok mást, mint hogy egypár napot itt töltsetek a kőfejtőben. Ebből a továbbiakban csak hasznatok lesz. Van itt különben egy tárnavezető elvtárs, majd kicsináljuk valahogy, hogy annak a párkányára kerüljete, s akkor a kötelező nyolc nap helyett három nap alatt is megszabadulhattok...

Hogy milyen az élet itt mifelénk? - folytatta aztán egy korábbi kérdésemre válaszolva -, porzik, hasadozik mint a tárnák, amelyekben dolgozunk. Zsírta, mint a föld, melyen szétvetjük lábainkat. Kemény, mint a csákány, mely felszakítja a rétegek évszázados nyugalma.

Ez a mi sorsunk is. Így szakították fel a mi évszázados nyugalma is. A földünket lassan elszedték a bankok, a házunk falait elhordták tégláknak. Most tízezerszámra robotolunk a kőfejtőben, s fejtjük a bazaltot a trösztösök palotái és mezőgazdasági épületei számára.

Többet nem is szólt az öreg. Vacsora után rögtön aludni mentünk. Nekünk a konyhában adtak szállást. Másnap hajnalban beállítottunk aztán az öreggel a kőfejtőbe.

Ez egy közel százötven méter magas hegy volt, s egyre keskenyedő teraszok fogták körül kúp alakú testét. A teraszok közti lejtőkön gurították le a kifejtett kőtömböket a völgyben fekvő aprítóba. Ha éppen csúsztatás ideje volt, mint ezerfonalas zuhatagok bömböltek le a völgybe a párkányok kijelölt helyéről elindított kőtömbök. A völgybe érve a kőtömbök egész kis hegyekbe álltak. Amikor aztán befejeződött a kifejtett kövek csúsztatása, megindultak a gőzkalapácsok, s egyenletes halmokba aprították a tömböket.

A munka kora hajnalban kezdődött. A munkások mind a környék nehéz kezű, tönkretett földműveseiből kerültek ki. Ha fent dolgoztak a magasabb párkányokon, talán el is láthattak egykori kis földjükre, melyeket most egyetlen tengerre szívott fel a mezőgazdasági tröszt. A trösztök felszorították őket a zsíros, áldott földről a porzó, kemény kövek közé. S ez az eleven szimbólum a keserűség és elszántság mély átkait véste bele lelkükbe.

Csak a szakmunkások nem voltak a környékre valók, ők kezelték a gépeket és vezették a robbantásokat. A bérük is majd a hatszorosa volt a napszámosok bérének, valahogy le is nézték ezeket, s erősen paktáltak a félkékekkel.

Mi hárman a tizenhetedik párkányon kaptunk munkát, s a kifejtett tömböket kellett az iparvasutakba beemelni, melyek a csúsztatóhoz szállították a köveket. Vagy tizenkettőmagunkkal dolgoztunk a forraló napban a kőfejtők fűrói, csákányai és dinamitpatronjai mögött, kíséretként. Társaink a földeken megöregedett parasztok voltak, szórtanok s komoran maguk elé meredők. Néha megálltak a párkány szélén, s hosszan, önfeledten néztek le a völgyben húzódó hatalmas földtáblákra. Arcuk ilyenkor még jobban elkomorodott, de aztán szórtanul újból a kövek fölé hajoltak.

Csak nehezen lehetett szólásra bírni őket. S ilyenkor is csak nyers, darabos válaszokat adtak.

Talán a nehéz munka fojtotta meg bennük a szót, talán a szavakká rághatatlan bosszú torzította el arcaikat.

A hőség is gyötörte őket. Mert a nap, mint valami tüzes gejzír, öntötte ráuk megolvadt aranyát. Una hamarosan kidőlt a sorból, s a felügyelők elől egy elhagyott mélyedésbe ültették. Szerencsére a tárna mérnökétől nem kellett tartanunk, az öreg még hajnalban mindent elintézett vele.

Mi magunk is csak vizes rongyokkal a homlokunkon folytathattuk a munkát. De a forró hőség percek alatt felszárította a rongyokat, úgyhogy egész idő alatt heves fejfájás gyötört bennünket. De nemcsak mi voltunk így, sokan a parasztok közül is panaszkodtak. A különösen forró nap, itt a magasban a porzó, izzásig átmelegedett kövek között leverte őket is lábaikról. De a

munka abbahagyásáról mindaddig, amíg a szirénák meg nem adják a jelt, szó sem lehetett. A mi párkányunk még csak kapott valami árnyékot a két fölöttünk levő párkánytól, de fönt a legfelső párkányon a munkások szabad zsákmányul kínálkoztak az őrjítő nap számára. Itt majdnem kizárólag szakmunkások dolgoztak. Nekik a félkékek közvetítésével sikerült kollektív szerződést kötniök a tröszttel, s ez úgy-ahogy jobb béreket és munkaviszonyokat biztosított a számukra. De ezek a jobb bérek és munkaviszonyok alapján véve semmi könnyebbséget sem jelentettek, mert a nehéz munkakörülmények megsokszorozott ellenértéket sajtoltak ki belőlük. Mégis a félkékek befolyása tagadhatatlan volt a szakmunkások soraiban, s a kollektív szerződés még a trösztökkel szemben is elbizakodottá tette őket. Ámde a kollektív szerződésnek két éle volt, s a trösztök nemhiába bízták annak a munkások részéről való betartásának ellenőrzését a félkékekre. A szerződés az idény végéig szólt, most azonban még csak a nyár közepénél tartottak, s a bérek az árak emelkedéséhez képest több mint tizenöt százalékkal elértéktelenedtek. Hiszen az élelmiszereket, kantinokat és üzleteket közvetve vagy közvetlenül ugyanez a tröszt tartotta a kezében, s így lassan behozta azt a munkabértöbbletet, mellyel a szakmunkásokat a szezon elején sikerült idecsalni. De nemcsak a bérek kisebbedtek a drágaság révén, a munkakörülmények is elviselhetetlenül nehezekké váltak. A tröszt a szakmunkásokat ugyan próbaidőre vette csak fel, s a próbaidő leteltével saját tetszésükre bízta, hogy maradnak-e vagy sem. De ez még *áprilisban* volt, amikor a nap egyenesen kellemesen esett göthös hátuknak, s amikor a bérek értéke még teljes volt.

S hiába lamentáltak, hiába mentek panasza a szakmunkások a félkékekhez, akiknek rábeszélésére a kollektív szerződést megkötötték, ezek egyszerűen elutasították a munkásokat, amikor jobb munkabeosztást és tizenöt százalékos emelést követeltek. Mint valami szentséget tartották eléjük a kollektív szerződést, s még hozzátették, hogy az ilyen csürhe, aki *a saját maga által vállalt kötelezettségeket sem képes megtartani, megérdemli, ha szitává lövik*.

A szakmunkások egy része tűrt, és hagyta magát a félkékek terrorján vagy mézesszalagján vezetetni, de egy másik részében napról napra gyűlt az elkeseredés. Amikor mi beállottunk az üzembe, már forrpontig hevült minden, s csak az első alkalomra volt szükség, hogy az elégedetlenség kirobbanjon.

Mindezt az első munkanap végén tudtuk meg, amikor a völgyben levő munkásházak közötti kantinban összegyűltünk, hogy elfogyasszuk szegényes vacsoránkat.

A kantinos a félkékek embere volt, de a munkások tudták ezt, s amint megették többnyire hideg vacsorájukat, s lehajtották fél pohár borukat, kiszállingóztak a kantinból. Feltűnt nekünk, hogy mind egy irányban, az erdő felé kezdtek elszéledni.

Az öreg paraszt figyelmeztetett bennünket, hogy legyünk óvatosak. Valami erdei gyűlés készül, és semmi esetre se menjünk el mind a hárman a gyűlésre. Abban is maradtunk, hogy Una az öreggel hazamegy, mi pedig Dooval mégiscsak elmegyünk az összejövételre.

A legkülönbözőbb utakon és ösvényeken hosszú, szótlán karavánok vonultak az erdő egy mélyen fekvő tisztása felé. Amikor a tisztás szájához értünk, három megtermett munkás lépett elénk, s igazolásra szólított bennünket. Csak miután felmutattuk a szervezettől kapott igazolványainkat, léphettünk rá a tisztáshoz vezető ösvényre.

A fák közül már messziről világított a tisztás hatalmas fűszőnyege. Mintegy háromszáz törökülésben ülő ember lehetett a tisztáson. S ez volt az első alkalom, hogy a szakmunkásokat együtt találtuk a napszámosokkal. A fák közül még bedúlt a hold üveghalvány fénye. Szótlanul leültünk mi is a legszélső sorban ülő munkások mellé.

A beszélő arcát láthattuk, ott állt a gyűrű drágaköveként a körök összehajlásában.

Kimérten, minden frázis és lángoló romanticizmus nélkül beszélt, látszott, hogy mögötte s az egész csoport mögött már réges-régen elmaradtak a forradalom holdkóros nagy szavai.

Tiszta, kemény hangja mint valami világító kés metszette el a holdvilágos csöndességben hajlongó misztikus faárnyékok torkát. S így beszélt:

- Az elmúlt felkelések sikertelenségei óvatosságra intenek.

Minden egyes mondata, mint egy leszögezõ tétel hangzott:

- Elszigetelt felkelések eleve halálra vannak ítélve. S csak visszavetik az egész mozgalmat. E pillanatban mégsem vagyunk elég erõsek ahhoz, hogy rohamra menjünk, sem nem látjuk elég világosan, hogy mennyire ingott meg az utóbbi idõkben a trösztök ereje. Egy kollektív szerzõdés megtörését jelentõ sztrájk: minden törvényes lehetõséget megad a trösztöknek ahhoz, hogy egyszerûen megtizedeljenek bennünket. Sztrájkot tehát nem csinálhatunk. Ellenben kimondjuk a szabotázst. Munkateljesítményét mindenki az egynegyedére szállítja le. A trösztök ebbe természetesen nem fognak belenyugodni, s már az elsõ napon le fogják akarni törni a szabotázst. De végsõ fokon mégis kénytelenek lesznek majd engedni. Csak ha a szabotázs nem válna be, mondhatjuk ki a sztrájkot. Idõközben meglátjuk, mint fog reagálni a tröszt a szabotázssra, s milyen hatást keltünk vele a többi telepek munkásai között. Ha minden klappol, esetleg nyílt sztrájkba is átvihetjük késõbb a mozgalmat.

- A forradalom pártja nevében felteszem a kérdést: kik szavaznak a szabotázs mellett?

Mindenki felemelte a kezét.

- Kik a sztrájk mellett?

Senki sem emelte fel a kezét.

- A gyûlést bezárom.

Szóltanul széledtek szét a gyûlés néma résztvevõi, és körülbelül éjfél lehetett, amikor elértük az öreg paraszt majorságát.

Az egyik ablakban még égett a lámpás. Una türelmetlenül várt már ránk. Elmondottuk neki, hogy mit határoztak, s aztán lehevertünk vackainkra.

Másnap reggel minden a határozathoz híven történt. A felügyelõk rövidesen egyöntetûen átlátták a helyzetet, s alarmírozták a trösztöt. Csakhamar meg is jelentek a párkányokon a trösztök küldöttei: a félkékek. Ezek kivasalt, kihízott, dekoratív képû, nagyszájú demagógok voltak, s azon élõsködtek, hogy valaha maguk vagy a nagyapjuk is munkások voltak. Minden tekintélyüket kidüllesztették arcukra, minden ravasz fondorlatukat elültették szavaikba, hogy hozzáférközhessenek a munkások hideg, gyûlölködõ hallgatásához. De ezek csak egy feleletet ismertek: hallgattak, s nem dolgoztak. Aztán fenyegetõdni kezdtek a trösztök nevében. Lángszórókra és tüzet lövellõ lencsékre hivatkoztak, s mindig s minduntalan a kollektív szerzõdésre. De a munkások - aprajuk vagy nagyjuk - csak ennyit mondtak: - köpünk rá.

Öklüket rázva, felkészült pofával vonultak el a trösztök autói a munkások szidalmi között a félkékek. Ez egyszer csõdöt mondott minden fenyegetésük és fondorlatuk, ez egyszer nem sikerült a termelés zavartalanságáról uraikat biztosítaniok. Ezért voltak olyan felindultak s elzöldültek, amikor szemben találták magukat a mindenre elszánt, megcsõkönyösödött munkásokkal.

A nap idõközben már fejünk fölé ért. S a hõség elviselhetetlenül körénk gyulladt. A vizes rongyok már mit sem használtak. De a munkahelyet nem lehetett elhagyni, s a kötõbõk valósággal sugárzották vissza a meleget, a csákányok pedig kitüzesedtek a kezekben.

Noha ilyen körülmények között úgyszólván semmit sem dolgoztunk, a hőség majd mindannyiunkat leverte lábainkról. S a gyötrelmeket csak fokozta, hogy a déli félórás ebédidőt is fent a párkányokon kellett eltölteni a kemencésen izzó gödrök és vakítóan szikrázó számszámok között, hogy a fel- és lejárással se veszítsenek a trösztök időben és munkaenergiában. Valósággal ki voltunk tehát verve a pékműhely-forró párkányokra, mint a rabok.

Egy szomorú szerencsétlenség aztán nem várt fordulatot adott az egész dolognak. Kora délután történt, hogy a legfelső párkányon dolgozó egyik kőfejtő, valószínűleg napszúrás következtében, mint egy levált kődarab zuhant le a legfelső párkányról, s a csúsztatók lezúduló bazalttömbjeinek sodrába került. A szerencsétlent valósággal lisztte őrlőve találták fel a gőzkalapácsok lábai előtt.

Ez nem ma történt meg először. De ma történt meg először, hogy a munkások mintegy egyetlen jelre letették a munkát az összes emeleten. A halál forró lehelete felkorbácsolta vérüket, s egyetlen ökölrengetéggé szalasztotta a párkányok vörösre főtt robotosait.

Merész kísérlet volt ez, merész erőpróba. És egyenlőtlen irtózatosan. De most már eldőlt - s halálos csönd borult a vidékre.

A hegység serpentinútjain pedig, fekete, kígyózó sorokban ereszkedtek le a kőporos embergulyák. Csákányaik villogtak a napban vörösre égett vállaik fölött.

Mindannyian a munkaházak előtti térségekre sereglettek, miknek ajtajaiban mindentudó homlokkal sápadtak az asszonyok.

A forradalmak leverése óta nem történt hasonló megmozdulás. A telepeken uralkodó dermedtségében a forradalom éledő tüzeként hatott ez a vad sztrájk.

De a trösztök sem maradtak tétlenek. Estére az egész környék körül volt véve lángvetőkkel. S akik ismerték a trösztöket - s ezek mindenekelőtt a forradalmi párt vezérei voltak -, tudták, hogy ez nemhiába vonultatta fel hiúzpozásait. S a forradalmi párt vezetői mindenütt, hogy még csak tegnap este is oly meggyőzően mutatták ki, hogy egy sztrájk az adott körülmények között csak olcsó vérengzésre adna alkalmat a trösztöknek, egyetlen szóval sem tettek szemrehányást a munkásoknak oktalanságukért vagy elhamarkodottságukért, s egyetlenegy sem próbálta a sztrájkot leszerelni, a tömeg dühét szép szavakkal levezetni, a megindult akciót elgáncsolni vagy éppenséggel tárgyalásokba bocsátkozni a trösztökkel.

A teljesen kilátástalan harc ellenére sem hagyták cserben a tömegeket, nem árulták el őket, nem futottak el, noha tudták, hogy mindez semmi, de semmi jóra e pillanatban még nem vezethet.

Pediglen bármi is történik, az első golyók az ő halántékuknak vannak szánva.

Időközben a tömeg a körülkerítés hírére sebtében felfegyverkezett. A párkányokon dinamitpatronos őrségek helyeződtek el. A szalma közül előkotort gépfegyverek állották el a hegyhez vezető ösvények és pataki hidak száját, s fegyveres, kézigránátos patulok cirkáltak az erdőben. Mindez minden gondolkodás, vita, szavazás nélkül történt, s most már a forradalmi párt vezéreinek legteljesebb méretű támogatásával és vezetésével.

A harcot vállalni kellett, a tömegeket nem volt szabad magukra hagyni.

Esteledett. Doo és én egy ugyanabba a patulba voltunk beosztva, Una az asszonyokkal az erősítéseknél dolgozott. Az asszonyok sápadtak voltak, de egyetlen szemrehányó szó nem hagyta el vértelen ajkukat. Rongyokba bugyolált testük ott görnyedt a sebtében összehordott kőhalmok fölött, s szemeikben fel-fellobbantak az éhség és a szenvedés rakétái.

Miután teljesen el voltunk zárva a szomszédos telepektől, nem tudhattuk még azt sem, hogy hogyan reagálnak ők a felkelésre, számíthatunk-e rájuk, követik-e példánkat. De most már megfeszült a sodrony, s már csak percek kérdése volt, hogy ránk köszöntsenek a legsötétebb megpróbáltatások.

De a munkások már semmivel sem törődtek s különösen nem a parasztok. Izzó gyűlölet égett bennük, a leszámolás órája volt ez, s látszott rajtuk, hogy valóban nincs sok veszteni valójuk.

Éjjel egy óra lehetett, amikor hirtelen repülőgépek berregése úszott felénk a magasból.

Jól tudtuk, hogy mit jelent ez. Jól tudtuk, hogy ellenük nincs védekezés, s hogy néhány perc múlva egyetlen lángtengerbe fogják borítani az egész kis telepet. Szerencsére a munkásházakat már korábban kiürítettük, s a gyermekeket biztonságba helyeztük a tárnákban. Az asszonyok alig akartak uraik mellől elmozdulni, s nagy részük nyílt mellel várta az elkövetkezendőket.

S az események nem sokáig vártak magukra. A repülőgépek berregésére hirtelen vad lövöldözés támadt. Az erdőben cirkáló patruljaink löni kezdték a gépmadarakat, s ezzel alarmírozták az egész vidéket. Mi is vakon lövöldözni kezdtünk. Most a párkányokon elhelyezett dinamitpatronos őrségeink is munkába kezdtek. Egymás után szaladtak fel a magasba a robbanó rakéták, s bevilágították az eget. A következő percben az egyik repülőgép hatalmas detonációval s meggyulladt szárnyakkal zuhant végig a levegőóceánon, egyenesen a tárnák fölé. A lángoló szárnyak bevilágították az éggömböt, mely alatt szintén negyven repülőgép közeledett rajvonalan a tárnák felé. A lángokban lezúduló gép felkavarta a munkások harci kedvét és elszántságát. Hirtelen mindenünnen pokoli lövöldözés, rakétadurrogatás és dinamitpatron süvöltés támadt, s az egész égbolt egyetlen vérző, lángoló tüztenger volt. S így történt, hogy még mielőtt csak állásaink fölé is érhetek volna, újabb négy gép zuhant le égő szárnyakkal a magasból. De újabb és újabb gépek jöttek a helyükbe, s most egyszerre mind a három tucat gép támadásba ment át. Gyújtogató lencsék mint a reflektorok söpörtek végig a vidéken, s percek alatt lángba borították a faházikós utcatorokat. Bombák zápora zuhogott le a tárnákra, s a szétszakadó kötömbök ezer és ezer kitüzesedett szilánkban ugrottak szét, mint a felporzó út a lovak patái alatt.

És itt hasztalan volt a mi primitív fegyvereink, a kövek kartácsa elsöpörte embereinket. Mint a parázszápor, zuhogott a lencsék lángja, és felpörkölte a fákat és füvet körülöttünk. Üvöltözés és átkozódás hörgött a kövek között. És a repülők szakadatlanul gyújtogattak és robbantottak, s egyre kisebbre húzták a menekülés lehetőségét. A mieink tüzelése lassan teljesen elhalt, s csak az asszonyok és gyermekek rémült sikoltozása fonta be az éjszakát.

A férfiak véres homlokkal s feltépett mellel feküdtek a kövek között, csonttá égett arcukon kicsurgott a vér, s kezeik görcsösen szorongatták a primitív fegyvereket. S ott feküdtek közöttük a forradalom pártjának vezérei is, ők, az előrelátók, kik mindezt oly világosan megjósolták, de akik inkább a halálba mentek, semhogy elárulják vagy magukra hagyják nyájukat.

Hajnalgig dühöngött a *büntető expedíció*, s reggel felé, mintha mi sem történt volna, megszólaltak a munkára hívó szirénák. A repülők jó munkát végeztek, külön tárgyalásokra, további időpocsékolásra többé nem volt szükségük a trösztöknek. Akik megmaradtak, beletörettek a robotba. A menekülőket az őrségek pedig egyszerűen lepuffantották.

Reggel öt óra lehetett, amikor az erdőből a szirénák hangjára mi is visszاسompolyogtunk a gyülekezőhelyre. Amerre elhaladtunk, véres embercafatok lógtak a fák karjain, s a patakok vize vöröslött, mint a nyitott seb. Sápadtan, kiéhezetten sorakoztunk fel az életben maradtak soraiban, a munkafelügyelők ordításaitól és rúgásaitól hajtottan. Az asszonyok és gyermekek szerencsére majd mind megmaradtak, de a harcoló férfiak s főleg a parasztok nagy része ott pusztult el a kötömbök szétszakadó záporában.

Aztán kihirdették a mérleget, melyet az erőviszonyoknak megfelelően a tröszt pontosan megrajzolt magának.

Az üzemek rendbehozásának fedezésére a fizetések 15 százalékkal le lettek szállítva, s a munkaidőt pedig egy órával felemelték.

- Akinek kifogása van a rendelkezés ellen: jelentkezzen! - S ezzel a hiúzpofások vezetője megigazította övében revolverét.

A meggyötört, halálosan fáradt tömeg szótlánul vette magára a keresztet. Senki sem szólt egy szót sem, egymás után dobták át vállaikon a kötelet s a csákányokat, az asszonyok beálltak az elhullott férfiak helyére, s a szomorú, megtizedelt menet indult végtelen fekete sorokban, a szerpentin utakon fel a hegykúpra.

Una, Doo és én egymás mögött haladtunk: csákányaink szinte lecsúsztak vállainkról a mondhatatlanul komor reggelben. S amerre csak elláttunk: vér, vér, vér.

A nap izzón kelt fel mögöttünk, s új szenvedések asztalát terítette meg az elkínzott, tehetetlen emberbarmoknak.

Néhány perc múlva megindultak az első közutak a lejtőkön, s a gőzkalapácsok monoton üteme is feldübögt a völgyekből.

A hullákat a katonák még nappal betakarították egyetlen közös gödörbe.

Csak a munka végeztével gyülekezhetek össze az elesettek hozzátartozói a hatalmas köhant körül, az erdő tisztásán.

Másnap reggel pedig ezer új munkás érkezett, ezer új, sötét szemű paraszt, elesett társaik helyére. Ezekről tudtuk meg, hogy a felkelés hatása leírhatatlan izgalmat keltett a telepek munkásai között, s hogy véres leveretése ellenére is egy új idő kezdetét jelenti az egész területben.

Mi még aznap úgy határoztunk, hogy amint csak lehetséges, elhagyjuk a kőfejtődét.

Az újságokból, melyek széles, nevető betűkkel jelentették be a felkelés leveretését, megtudtuk ugyanis, hogy nyomára jöttek menekülésünknek, s fejdíjat tűztek ki ránk. Még az éj beállta előtt készek voltunk elhagyni a kőfejtődét s a körülkerítés dacára is folytatni utunkat észak felé: a győzelmes forradalom országába.

Szürkületkor elbúcsúztunk az öreg paraszttól és tipegő asszonyától. Az öreg egy erdős úton, az őrség megkerülésével vezetett bennünket az országútra.

Aztán hosszasan, elkomorodva nézett utánunk észak felé, és integetéseinkre csak meg-megingatta súlyos, hatalmas fejét.

Még láttuk, amint széles, hajlott háta egyre elveszőbben eltűnik a lombok alatt.

Hogy minden gyanút elhárítsunk magunkról, Unát is beöltöztettük a kőfejtők szürke, szűk, nyári öltözékébe, s mivel mindhárman egész hajunkat s homlokunkat beborító vászonfejvédőket viseltünk, az esetleges szembejövők legrosszabb esetben is egy lányos arcú kamaszt vélhettek csak Unában felismerni.

A szabad mozgás újból visszaadta hitünket és életkedvünket, s az átélt szomorú emlékű napok lassanként mint sötét árnyak elmaradtak a kilométerekkel.

XIV A MEZŐGAZDASÁGI TRÖSZT

Hajnal felé elértük a mezőgazdasági tröszt XXXIX-es telepének első földtábláit. Az öreg paraszttól már sokat hallottunk erről a telepről, mely az ő darab földjét is kihúzta a lába alól. Tőle hallottunk egyet-mást a mezőgazdasági telepek berendezkedéséről s a benne dolgozó munkások életéről, akik nagyrészt a tröszt által tönkretett parasztok és farmerek soraiból kerültek ki, s most tönkretevőjüknek művelték meg egy darabba szántott kis földjeiket. Tőle tudtuk meg azt is, hogy a mezőgazdasági tröszt telepein az összes földmunkákat elektromos gépek végzik - *még a gereblyék és kapák is elektromosítva vannak, s tán a tehenük is* - morogta egy ízben gúnyosan maga elé az öreg. A munkások helyzete annyit változott, hogy közeledett az ipari proletariátus életnívójához, s talán - aminek különös okaira még rátérek - valamivel meg is haladta azt.

A tröszt, vasutaival és az élelmiszerek árát meghatározó sakkhúzásaival csakúgy tönkretette a sok százezernyi kisparasztot és farmert, mint annak idején tették ezt az első szövőgépekkel dolgozó gyárüzemek a százezernyi kis szövőszék tulajdonosaival. A földek *független* kisembereire a mezőgazdasági trösztök csak nyomorúságot, szenvedést, kilátástalan harcot és elkerülhetetlen elbukást hoztak. Elvették földjeiket, s ráadásul még kényszerítették őket, hogy egykori saját földjeiken most már a trösztök számára verejtékezzenek. Akik ezt nem tették, vagy elvándoroltak családotul az ipari centrumokba, vagy felszorultak a kőfejtőkbe, vagy eltemetkeztek a szén- és egyéb bányákba, vagy pedig a turfatelepeken működtek.

A munkásmozgalom egyetlen haszna az óriási paraszttömegeknek az ipari gócokra való bérleenyomó lezúdulásában az volt, hogy a földek nagyüzemi megművelése és industrializálása teljesen megszüntette az ipari és mezőgazdasági proletariátus közötti látszólagos osztályellentétet, s egyenes vonalban összekapcsolta a gyárat a földdel. Ez annál is inkább így lehetett, mert maga a tröszt is igyekezett a munkaerőpótlás és a munkás-tartalékseregek gazdaságos megszervezése érdekében az ipari és mezőgazdasági munka között az összes adódó munkák egységesítése révén minden alapvető különbséget kiküszöbölni. Ez a termelés elektromosításával s a legmesszebbmenő technikai újításokkal sikerült is neki úgy, hogy például megtehetette azt, hogy a nyári hónapokra azoknak az ipari telepeknek munkásait állította be a mezőgazdasági munkára, amelyeknek foglalkoztatása a nyári hónapok alatt a legkevésbé volt kifizetődő. S mindegy volt, hogy ezek a munkások az ammóniákfejlesztő telepekről vagy az autószakmából kerültek-e ki, mert az egyes trösztök kikölcsönözték egymásnak munkásaikat, szerződéseket kötöttek a munkások kicseréléséről, s mindenképpen igyekeztek egymás között a profit növelése és a bérek leszorítása érdekében egy valamelyes rendszert létrehozni a termelésben. Így egy látszólagos egyensúly állott elő a termelés menetében, s a trösztök és a félkékek lapjai tele voltak az új rendszert dicsérő himnuszokkal, mely - mint hirdették - a kereslet és fogyasztás egyensúlyát a tőkés termelési renden belül is megoldja, és ez a tény eleve kizárja a forradalom lehetőségét, és az összes erre épülő elméleteket halomra dönti. S kétségtelen, hogy a trösztöknek a piac nemzetközivé tétele s a munka elgépesítése és sematizálása révén sikerült bizonyos fokú tervszerűséget - *a profit elosztásában létrehozniok*. De nem sikerült a munkanélküliséget megszüntetniük, s nem sikerült a munkásság egyre süllyedő életszínvonalát megjavítaniok, s az időnként s egyre szélesebb örvényekben visszatérő ipari válságokat kiküszöbölniök. Mert a nemzetközivé tett piac gépiesen maga után vonta a nemzetközi méretekben jelentkező ipari s mezőgazdasági válságokat, a proletariátus egységes elnyomorodását, de öntudatosodását is. S a tömegek - a trösztök minden technikai csodái dacára is - meglátták az egyre szélesebb nyomorhullámokat

verő nemzetközi válságok igazi okát: az uralkodó, profitra, kizsákmányolásra épült gazdasági rendszerben.

S így volt aztán, hogy egy ilyen mezőgazdasági telep munkásai már semmiben sem különböztek az ipari telepek munkásaitól. A *civilizáció áldásai* éppúgy kijutottak számukra, mint városi társaik számára. Valóságos kaszárnyákban laktak, a földek felszántott szívéig földalatti villamosok vitték őket, a földek fölötti betonviaduktokon vonatok futottak s befüstölték a napbarnított kékszubbonyos munkások arcát. De magukon a földeken is óriás gyárkémények pőfékeltek: az áramtelepek kürtői, melyek szárazság idején vizet, kellő hő hiányában gabonaérlelő sugarakat s a gépek munkaenergiáját szolgáltatták. A földek széles, geometrikus táblákban heverték egymás mellett, s meg voltak számozva. Amerre a szem ellátott, végtelen számtáblák sora húzódott, s ez a mezőgazdasági nagyüzem egy farmer primitív földjéhez hasonlítva úgy hatott, mint a kézzel kötött kelme a géppel szőtt szövethöz. Ugyanitt voltak elhelyezve a malmok, a konzervgyárak, olajsajtoldák, a hatalmas baromfi- és sertéshizlaldák, költődék s az élelmiszerfeldolgozó telepek. A vonatok innen már a kész, eladásra szánt árukkal futottak be a trösztök városi hűtőházaiba és árucarnokaiba.

A kisparaszt földéhségét s évezredek földhöz-ragaszkodását gyökerében ölte meg a tröszt-gazdálkodás. De felbomlott a régi patriarkális családi élet is. Az asszonyok nagy tömegben kényszerültek a termelésbe. Az új formák szédületes iramban alakultak ki. A kis otthonok hatalmas közös szállókká és étkezdékké változtak. A tröszt gazdálkodása megölte a kis háztartások improduktivitását, egyetlen munkás sem volt képes annyit keresni, hogy feleségét, gyermekeit eltarthassa. A háztartások kisüzemei nagyipari üzemekké alakultak át. Persze mindez, ha abban az irányban is haladt, amerre a szocializmus is törekedett - mégis pont az ellenkezője volt annak, amit a szocializmus elérni szándékozott. A tröszt egyenruhát kényszerített a tömegekre, a kis tűzhelyeket kaszárnyákká, hideg, lélektelen mammuttömbökké alakította át. Akárhova is nyúlt, s egy végső szempontból akármennyire is szükségszerű volt az, amit csinált, *csak a profitra* beállított *rideg mechanizmusa* a legszebb kollektív lehetőségeket is üzletes, lélektelen, barátságtalan hombárokka aljasította le. De egyet mégis elvégzett: megölte a kispolgári anarchiát és szentimentalizmust, visszavezette az asszonyt a termelésbe, miáltal megteremtette a férfival való tényleges egyenlőségét. Hogy semmi emberi, semmi öröms nem volt abban, amit létrehozott, az nem a kollektív életformák hibáiból, hanem csupán annak a rendszernek az aljasságából következett, mely ezeket az életformákat tisztára a profitnak rendelte alá. S hogy ez a kontárság mégsem tudta a kollektív életformák gondolatát a tömegek előtt egyszer s mindenkorra befeketíteni, az csak annak köszönhető, hogy a munkások az adott berendezkedések minden hibája és kaszárnyaszerűsége dacára is jól látták, hogy ezek a hombárok egy szocialista társadalomban könnyűszerrel lesznek átalakíthatók a kollektív összedolgozás, szolidaritás, szeretet és szellemiség meleg fészkeivé. S csak a tömegek szociális fejlettségének volt köszönhető, hogy nem ismétlődött meg a történelemben az a géprombolás, mely annak idején a gépek megjelenésekor fellángolt. A tömegek megéreztek, hogy akármilyen rossz is, aljas is az, ami ma velük történik, de mindezek az új formák a fejlődés elkerülhetetlen vonalába esnek.

Így aztán érthető, ha az adott fejlett kapitalista körülvők között egy sok tekintetben még a városi munkásoknál is fejlettebb értelmiségű proletariátusra akadtunk. Nem is szólva arról, hogy az egész telep berendezése a szabadabb formákhoz híven a gazdasági járom keretein belül is az élet összes területein szabadabb gondolkodásúakká tette az emberek nagy részét.

Una betelhetetlenül megszerette asszonytársait, öntudatos viselkedésüket s fejlett értelmüket. Mi mindent magával hozott a nőnek a termelésbe való alig egy-két évtizedes, nagyíramú bekapcsolódása, s az improduktív háztartási munkától való megszabadulása. Mert amíg a

városokban a nőnek a termelésbe való bekapcsolódása még nem zárta ki a háztartási munka elvégzését, s így csak kettős robotot hozott a nő számára, addig itt, a kapitalista keretek dacára is, egy aránylagos tényleges felszabadulást jelentett. Semmivé lettek a nő kisebbségtéréről és agyvelejének kisebb *térfogatáról* szóló ostoba történetek. Az asszony ugyanolyan kitarással, körültekintéssel és kezdeményezéssel dolgozott a termelésben, a mozgalmakban, úgy, mint a férfi.

Az a tény, hogy a nőnek ez az új erőforrásokat jelentő felszabadulása már nem a szocializmusban, hanem még a trösztök alatt történt, természetesen elsősorban a trösztöket juttatta előnyökhöz anélkül, hogy a nő annak gyümölcsét száz százalékban élvezhette volna.

De annál inkább értették a trösztök ezt az évezreden át parlagon hevert, felfelé menő emberanyagot a maguk szolgálatába kényszeríteni, s ezzel megnövelni a termelés belterjességét és természetesen magát a profitot is. S mindezt persze anélkül, hogy, hála a megszorított munkástartalék-erőknek, mindezért lényegesebb engedményeket kellett volna tenniük. S ez a tény, tagadhatatlan újabb és újabb injekciót jelentett az uralkodó rendeknek, de másrészt éppen, mert a tröszt uralmát már csak a *fejlődés vonalába eső injekciókkal* volt képes fenntartani, oly kérdéseket is fel kellett vetnie s meg kellett oldania, melyek végső fokon a munkásmozgalom számára is csak erőgyarapodást jelentettek. Így esett össze a trösztök akaratán kívül, a mennél nagyobb profit, s később a profit megőrzésének útja a kollektív termelési és kulturális formák felé vezető utakkal, melyek viszont könyörtelen egy szocialista termelés irányába mutattak, s ennek szükségszerűségét napról napra egyre nyilvánvalóbbá tették a tömegek előtt. Hogy ezek a kollektív formák még a trösztök harácshatalmának lényegét szolgálták, és ez idő szerint még csak ezt segítették megerősödni, az természetes volt mindaddig, amíg a trösztök egy megbízható és legyőzhetetlen erőszakszervezet fölött rendelkeztek s főleg, amíg a félkékek segítségével a munkásokat ezen erőszakszervezetek szétrobbantásától és a saját erőszakszervezeteik megteremtésétől sikerült visszatartaniok. Mindaddig meglehetősen könnyen uralni tudták rendszerük benső ellentmondásait, s éppen az időben élte a kapitalizmus a virágkorát. *De abban a pillanatban*, amint a munkásmozgalom kezdett leszámolni a félkékek árulásaival és aljasságával, s súlypontját az erőszakszervezetek szétrobbantására és a saját erőszakszervezeteinek felállítására helyezte: a trösztök uralma már csak látszólagos volt, s napjai meg voltak számlálva.

S a trösztöknek eme ellenséges tengerében, mint valami viharkorbácsoló világító fáklya magasodtak fel egyre új és új utakat és lehetőségeket mutatón: az északi forradalmi telepek.

A munkásságnak ez az előretolt hadállása már benne volt a szocializmus első átmeneti szakaszában - ugyanakkor, amikor még óriási, megszervezetlen munkástömegek szabad prédájául kínálkoztak a trösztöknek. De a forradalmi telepek hamarosan az egész világ nyomorultjainak istápolóivá, a forradalmak élesztőjévé váltak az egész földön.

S a profittrösztök helyzetét mi sem jellemezte jobban, mint hogy egyesek az egyre szélesebb hullámokban megismétlődő válságokból való kivezető utat már csak az Északi Telepekkel való kapcsolatok felvételében látták, s e célból komoly engedményekre is hajlandók voltak. Így vált az egész dolgozó világ előtt világossá, hogy a profittrösztök utolsó órája elérkezett. S a trösztök ezt az utolsó órát két módon próbálták megtoldani: egyrészt a nemzetközi piacra való átmenet, a koncentráció, a termékek tipizálása s a termelés intenzitásának növelése révén, másrészt azzal, hogy a politikai kulisszák elé kiültették a félkékeket, hogy ezalatt ők zavartalanul dolgozhassanak a kulisszák mögött. De a félkékek kétségbeesett kísérletei - s bármilyen irányból is jöttek legyen azok - mindenképpen csak az erjedő forradalom malmára hajtották a vizet. S ez az ő aljasságuk, a trösztök fogcsikorgató dühe és a tömegek véren és vason vásárolt harcos öntudata volt az idő jellemzője, s egyben a győzelem záloga.

Hogy a vándorlásainkkal járó gyanút végképpen eltereljük magunkról, munkát vállaltunk a telepen.

Képzeljük el a megszámlálhatatlan utaknak egy sugárrendszerben összefutó hálózatát, mely utak közt kínos pontossággal feltáblázott földek hevernek. Ez volt a mezőgazdasági tröszt XXXIX-es számú telepe.

A sugárrendszer közepén hatalmas térség, melyen a különböző feldolgozó telepek s a munkások épületei álltak. Maguk a sugárutak fedettek voltak s végtelen üvegcsarnokokhoz hasonlók. Itt álltak a traktorok s általában az összes gépek és szerszámok, a kábelvastag villamosvezetékek ide futottak össze, itt futottak a mesterséges cementcsatornák főágai, melyekből vagy minden száz lépésnyire oldalágak futottak ki a földekre. Itt futott az egyvágányú iparvasút is, s itt emelkedtek azok a csodálatos elektromágneses emelődaruk is, melyek néha tizenöt méter magasságra is csak egyszerűen felszippantották a talpuk előtti elektromágneses kosarakba elhelyezett terheket. S innen zúdult a toronymagas elevátorokból a gabona aransugara egyenesen az iparvasutakba vagy a földek fölötti viaduktokon futó vonatok vagonjaiba.

A geometrikus rendben heverő földeken ezüstlő gépek futottak, s villogó csápjaikkal széles rendekbe kaszálták az érett, dús búzatáblákat. A hatalmas víztartályok, melyek szárazság idején millió kis cérnávékonyságú sugárban lövellték szét a vizet, most színültig telve voltak esővízzel.

Mi a tejfeldolgozó telepen állottunk munkába. Ez a telep a többi telepekkel együtt a tulajdonképpeni középpontban feküdt. A négyes számú csarnok, melybe beosztottak bennünket, egyike volt a legnagyobbaknak. A közel null fokú hőmérsékleten tartott csarnokban mindekelőtt a hatalmas tejmedencék ötlenek az ember szemébe. A medencék körül vannak felállítva a töltőgépek, melyek egyenes összeköttetésben állanak a medencékkel. Egyetlen fogantyú nyomására a töltőgép elé kerülő üveg megtelik a kívánt tejmennyiséggel, egy másik nyomásra az üveg széles száját befödi a tröszt pléhmárkája, s az üveg sodródik az automatikusan előre mozgó csőrendszerben egyenesen az expedícióba.

A tej keverési képletét természetesen nem mi, hanem a trösztök profitképlete s a medencébe vezető rejtélyes csővezetékek döntötték el. De annyi bizonyos, hogy két másodpercenként kellett egy-egy üveggel elkészülni, s noha a munka első szakasza csak reggel négytől nyolcig tartott, mégis kiszíttá csontunk s velőnk minden nedvét. Mire a medencék kiürültek, mint összebogozódott kerekű automaták tántorogtunk a kitárt kapuk felé.

Társaink, akik már belegyakorolták magukat a robotba, még kibírták azt egész az úgynevezett *pihenő csarnokig*, ahova beérve, még csak éppen annyi erejük volt, hogy végigterüljenek a hosszú sorokban egymás mellé helyezett nyugágyakon. De mi már összerogytunk a kapu előtt. S csak vánszorogva értünk el a pihenőbe, hogy mi is elterítsük testünket a trösztök *higiénikus* fekvőhelyein.

A delet jelző harang kongására ébredtünk fel. A fásult, nehezen vonszolódó sorok, mint fején bunkózott barmok vonultak a közös étkezdébe. Ezek hatalmas termék voltak, miknek falain a munka közbeni helyes testtartást ábrázoló freskók díszlegettek. A teremben széles, mindkét oldalt a falban végződő üvegből öntött asztalok húzódtak, padokkal. Az asztalok közepükön ki voltak vájva, s a mélyedésben egy pléh csatorna húzódott, mely ugyancsak a falban végződött. Leültünk a hideg üvegasztalok elé, melyeken azonban még sem tányérok, sem evőeszközök nem voltak. Néhány perc múlva harangkongatás hallatszott, s ugyanakkor az asztal közepén húzódó mélyedésből egyhangú zümmögésre lettünk figyelmesek. S valóban, a

következő percben a két ellentétes irányból egy egész svarmlíniára való alumíniumcsajka jelent meg a mozgó csatornában. Az oly nagyszerűen működött, hogy minden személy elé egy-egy ilyen csajkagépezet került. Az evőeszköz egy rugós zsinóron rá volt erősítve a csajkára. Mohón nyúltunk az ételért.

Az ebéd csak egyfajta ételből állott, de oly tudományos pontossággal volt összeállítva, hogy csak éppen arra volt elegendő, hogy a délutáni újabb négy órát átdolgozhassuk a tejtermék-feldolgozóban.

Az ebéd végeztével mindenki visszahelyezte a csajkát a mélyedésbe, s mindannyian áradtunk ki a szabadba. Az épülettömbtől nem messzi egy hatalmas, vízzel telt medence állott, melyben tetszés szerint mindenki megfürödhett. Két órákor aztán, felfrissülve, újból nekifoghattunk a robotnak, s a trösztök csak azt kívánták tőlünk, hogy ezt ugyanolyan lélekölő tempóban tegyük, mint tettük hajnalban.

S a trösztök számításai helyesek voltak. A *humanizmus* jó boltnak bizonyult, a fekvőcsarnokok, uszodák és a többiek nem voltak haszontalan befektetések. Nem szolgáltak egyebet, mint az elhasznált emberi erő újrapótlását, mely nélkül nincs *akkora* és *azonos szabályossággal visszatérő* profit.

Kettőtől hatig a tejtermék-feldolgozóban, a vajköpüldében dolgoztunk. Itt *semmi más* dolgunk nem volt, mint a köpülőgépek száján vaskos, kőkemény hasábokban kisajtolt vaját a metszőkések alá beigazítani. Ez a munka, bár komoly veszélyekkel járt, mégis mint általában minden adódó munka, könnyűszerrel volt elsajátítható. Ez a sematizálás rengeteg hasznos lehetőséget jelentett volna egy szocialista társadalom számára, de itt, ebben a lélekölő robotban csak fásultságra, testi és szellemi elkorcsosodásra vezetett.

Amikor a munkaharang végre megváltott bennünket az őrjöngő robottól, már csak düledezve tudtunk kisodródni a kapukon, társaink kábult folyamában. Még korán volt, s a nyári délutánban ezer lehetőség kínálkozott az élet szebbé tételére, de az emberek jó része már csak az újabb etetésre és újabb fekvőhelyekre vágyakozott.

Vacsora után egypáran még kimentek a földekre, a ganéjjal felhordott földtáblák orrfacsaró szagában *megcsudálni a természetet*. Az egykor hegyekben s erdőkben gazdag vidék most valóságos ipartelep képét mutatta.

De a munkások túlnyomó része, s velük természetesen mi is, a hálótermek felé vettük utunkat. És itt megint adva volt minden ahhoz, hogy némely humánus lelkek feljajduljanak az örömtől. Mert valóban, ezek a közös hálótermek a higiénia s a kényelem minden kellékével fel voltak szerelve. A tulajdonképpen hálótermek előtt voltak a vetkőzők, melyekben külön a nők, külön a férfiak felöltötték kék hálózubbonyaikat. Ezután a folyton mozgó lifteken megkezdődött a munkásoknak a különböző emeletekre való felszállítása. S itt meg kell említeni, hogy a tröszt figyelme egész odáig terjedt, hogy például még arról is kellő gondoskodás történt, hogy hol s mely formák között elégítsék ki robotosai nemi szükségleteiket. Már nem egy kispolgári kapitalizmussal volt dolgunk, hanem a *felvilágosult* trösztökével. Egyszóval tény az, hogy a legfelső emeleteket a tröszt a fentemlített célokra rendezte be, s ezek ehhez mérten kis hálófülkékből állottak. Ezek a felső emeletek azonban csak szombat délutántól vasárnap estig voltak nyitva.

A közös hálótermek berendezkedése a lehető legésszerűbb volt. Az egyes - igen kényelmes - ágyak közé függönyöket lehetett húzni, s a teremnek a frontra néző falában egyetlen két méter széles, állandóan nyitott ablakszalag húzódt. De a tröszt - mivel jól tudta, hogy munkásainak nagy része még nyolc óra előtt aludni tér - gondoskodott arról is, hogy a munkásoknak ne kelljen a nyári esték fojtogatásától szenvedniök. Ventilátorokkal temperálta tehát a kellő

hőmérsékletre a termeket. S így aztán minden adva volt ahhoz, hogy a munkások, mint a homokzsákok aludják végig kiszabott pihenőjüket, s ha reggel fél négykor a harangok turnusokban felkeltették őket, ismét fel legyenek telve - mint újratöltött akkumulátorok - a robothoz szükséges energiával.

Ébresztő után a nagyszerűen felszerelt fürdőkbe mentünk, hol meleg-hideg medencék, tussok, gyűrűhinták, sőt masszörök álltak a munkások rendelkezésére. Egy-egy turnus *kikészítésén* nyolc masször dolgozott, kik főleg a munkához legjobban igénybe vett kar-, nyak- és hátizmok kifejlesztésén s felfrissítésén dolgoztak irtó tempóban.

Mikor így felfrissülten megint az étkezőben voltunk, s a bő reggelit magunkhoz vettük, még pontosan öt percünk volt a munka kezdetéig. Ezt az időt a munkatermekbe vezető kapuk előtt ácsorogtuk el.

Roppant praktikusán ment a munkábaállás ellenőrzése is. Munkacipőink talpában ott viseltük munkakönyveink számának negatívját, s amikor aztán a kapun beléptünk, egy, a kapu küszöbén szélteben átvonuló, mintegy félméteres indigós acélszalagra kellett rálépünk, melyről az írások aztán egyszerűen lejegyezték a munkacipők bevésődött számait. De hogy még egyszerűbb legyen a dolog, a turnusok úgy voltak összeállítva, hogy a számoknak egymás után kellett következniök.

Egyszóval mindabból, amit itt láttunk, valóban nem lehetett arra következtetni, hogy a trösztök nem tettek volna meg mindent, hogy amikor a kapuk szétnyílnak, s a munkások a gépek elé állnak, ne egy mindenképpen munkabíró gépembertömeg álljon a rendelkezésükre.

Egy agyontaylorizált keretben, egy gépalkatrészekké taylorizált massa vergődött a gépek előtt, mint a rángó örület, mint agyonhajszolt versenylovak, kiknek naponként az akkord új és új világrekordját kellett beállítaniok. S ha valahol a Fokföldön a bennszülöttek megjavították ezt a rekordot, a következő percben már rádióállomások sugarasan szétlövellték azt a Glóbuszon. S másnap még őriöngőbb robot várt a *higiénikus, humánus, felvilágosult* trösztkapitalizmus munkacsarnokaiban a gépalkatrészekké aljasított munkásokra.

Ez volt hát a várható fejlődés, a még *kevésbé fejlett* viszonyok közt élő munkásokra várakozó holnapok igazi arca a kapitalizmusban.

A kötelező tizennégy nap leteltével, igazolványaink alapján, tovább haladhattunk észak felé.

Már csak három éjszakányira voltunk célunktól, de éppen ezért az ellenőrzés egyre sűrűbb s erőszakosabb lett. A kőfejtőde s a mezőgazdasági tröszt pecsétjeinek most igen nagy hasznát láttuk. Ezek nélkül már rég eltoloncoltak volna bennünket a legközelebbi munkáelosztó állomásra.

Itt kezdődött ugyanis a forradalmi telepeket a tröszttelepektől elválasztó zóna, melyben az óvatos trösztök már saját igazolványaiknak s pecsétjeiknek sem adtak hitelt. Most körülbelül eljutottunk odáig, ahonnan már csak az ellenőrző közegek folytonos megkerülésével lehetett csak továbbhaladnunk. Ezért jobbra csak éjszaka, s pedig rendszerint éjfél után voltunk úton, míg a nap hátralevő részét bujdosva töltöttük.

Aztán elbúcsúztunk a környéken élő legutolsó elvtársunktól is, aki részletesen leírta az utat, amelyen haladnunk kell s a ránk váró veszélyeket. Ugyancsak ő látott el bennünket az útra szükséges holmikkal - így gázmaszkokkal is.

XV A ZÓNA

A zóna a rettegő trösztök minden félelmét híven tükrözte vissza. Az utak néhol ötvenszeres drótkerítésekkel voltak eltorlaszolva, melyek előtt óriási kiterjedésű aknamezők húzódtak. S így csak állandó kerülővel s csak a hegyek között haladhattunk előre.

Fölöttünk állandóan repülőgépek keringtek, s éjszakánként fényszórók söpörtek végig a vidéken. A kutak meg voltak mérgezve. Az állatokat gépfegyverekkel s lángszórókkal irtották ki az erdőkből, s ahol a hadászati szempontok úgy kívánták, egész erdőségek voltak letarolva.

Így aztán érthető, ha az egész három éjszaka alatt alig tettük meg az előttünk fekvő út egyötödét. Ruháink lerongyolódtak, s a szomjúság és éhség megfacsarta amúgy is elkínzott testünket. Mindehhez járult, hogy az erdők telve voltak csapdákkal s magasfeszültségű elektromos vermekkel. A fák között mérges gázok csavarogtak, s néha pánikszerű, órákig tartó pergőtűz dörömbölt el a fejünk fölött.

A tröszt kitágult orrcimpákkal lihegett, mint egy megfélemlített, végét sejtő vad. S hogy félelmét eltitkolja még önmaga előtt is, bömbölt, robbantott, gyilkolt maga körül.

Hogy az Északi Telepek ennek ellenére is összeköttetésben tudtak maradni a déli telepekkel, ezt nagyrészt a tröszt-örségekben szolgáló elvtársainknak lehetett köszönni.

Már napokig úgyszólván csak gyökerekből s felforralt mocsárvízből tengődtünk, ami gyümölcsre akadtunk, azzal elsősorban Unát *laktattuk jól*, aki már a szülés hónapja felé közeledett. Ezenközben pedig egyre nőttek a veszélyek. Az örségek az utak irányát mesterségesen megváltoztatták, úgyhogy azok egyenesen karjaik közé vezették a menekülőket vagy a forradalmi telepek kiküldötteit. Ezeket az álutakat rettegtük mi is. Mert jól tudtuk, hogy a zóna foglyaira azonnali halálbüntetés vár. Mivel fel voltunk szerelve néhány kézigránáttal, elhatároztuk, hogy veszély esetén a végsőig fogunk védekezni.

De bármennyire is óvatosak voltunk, minduntalan letértünk a megjelölt útról. Az útvesztők, bozótok tele voltak menekülők s agitátorok holttestével. Ezek a szerencsétlenek sokszor megvédték az utánuk jövőket a rejtett veszélyektől. Egy jó ideig a holttestek körül talált élelemből éltünk, s miután az éhséget egy időre legyűrtük, újból gyorsabb tempóban haladtunk előre.

De a negyedik napon majdnem végzetessé váló veszélynek futottunk.

Alkonyodott. A napsugarak vérző karimával fogták körül a látóhatárt.

Éppen egy sziklák között felfelé kanyargó ösvényen haladtunk, amikor észrevettük, hogy az ösvény hirtelen egy tisztásra torkollik. Egy aknamező!

Lépre mentünk! S a következő percben mindenünnen megszólaltak a riadószirénák s ezer eresztéken ránk zúdultak a halált osztó fegyverek.

Pergőtűz kattogott, mérges gázok csavarogtak, repülőgépek köröztek gyújtogató lencséikkel, s néhány perc alatt egyetlen lángtengerré lett az egész vidék.

A házmagasságú fenyők, mint hatalmas gyertyák lobogtak fejünk fölött. Irtózatos hőség reszketett az egész vidéken, s a méteres átmérőjű fenyőfák recsegve-ropogva temetkeztek egymásra.

A fák megolvadt gyantája, mint forró szurokeső fekete kutakat vájt testünkben. S mi jajgatagon, félőrülten rohantunk gyulladozó rongyainkban a sziklás hegyoldalra.

Fejünket megvédték maszkjaink, de testünk könyörtelenül ki volt szolgáltatva a tűzmadaraknak.

S a gépfegyverek ropogtak szakadatlan, s hullott a parázs, mint a vörös hó.

De a határ már közel volt, s talán éppen a hegység gerince mögött...

Már láttuk a megváltó határvonalat, s a megmenekülés lehetőségének öröme visszaadta merészlő képességünket. Hogy eltereljük magunkról a figyelmet, és azt a látszatot keltsük, mintha ráfutottunk volna az aknamezőre, kézigránátjainkkal felrobbantottuk az alattunk húzódó aknasorokat.

Összeölelkezetten s földbe mélyesztett karmokkal vártuk a detonáció elvonulását.

Mint a toronymagasságig leereszkedett mennydörgés, dördült fel az iszonyú robbanás.

A föld házszélességű tölcésérekbe homorult, melynek alján kiserkent a talajvíz.

A fák, mint leszaggatott kormos zászlók dültek bele az estébe.

A pergőtűz s a gépfegyverropogás lassanként elcsöndesült.

A repülőgépek visszatértek leshelyeikre.

A csel bevált. Megmenekültünk...

De ezer szerencsénk, hogy minden így végződött. Mert Una a kiállott izgalmaktól s elszenvedett égési sebektől szülési fájdalmakat kapott, a karjainkon voltunk kénytelenek továbbvinni.

Alig értünk a hegy túlsó lábához, hirtelen krétafehérre sápadt az arca, s egy metsző sikoltással megszülte a gyermeket.

Néhány másodperc múlva a fák mögül egy csoport kék zubbonyos, fegyveres munkás közeledett felénk, mellükön a vörös csillaggal.

Feltűzött szuronyaikon - melyek mint a fáklyák lobogtak a sötétben - elhozták nekünk a nyugalmat, a csendet és a forradalmi telepek közelségének boldog tudatát. Most már szétnyithattuk az izgalom görcsében összeharapott állkapcsainkat, hogy testünket szabad prédájául dobjuk oda az ájulatnak.

MÁSODIK KÖNYV

Világ elnyomottjai, váltsátok meg magatokat!

XVI

A TERMÉKENYSÉG HEGYE

Egy határmenti gyárváros kórházában nyitottuk fel szemeinket. Una és a gyermek a kórház egy másik épületében voltak elhelyezve, és mindketten jól érezték magukat.

Égési sebeink sokkal komolyabbak voltak, semmint gondoltuk, s így el kellett készülnünk rá, hogy huzamosabb időt kell majd a kórházban töltenünk.

Másnap reggel mindenekelőtt Unát látogattuk meg. Una hófehér arccal aludt a kényelmesre megágyazott ágyban, az ágy alsó rácsánál pedig egy méternyi hálóban kivörösödött arccal a kis poronty szuszogott.

Doo esetlen idegenkedéssel nézte a gyerkőc ráncos, rákvörös arcát, s aztán kiábrándultan borította újra föléje a fehér batiszttakarót.

Miután Unát nem akartuk felébreszteni, elfogadtuk a kórház egyik vezető orvosának ajánlatát az épületek megtekintésére.

Az orvos első pillanatra szótlan ember benyomását keltette, de amint magára a kórházra terelődött a beszéd, a munkája iránti szeretete s termékeny fantáziája hamarosan megoldotta nyelvét.

- Abból, amit itt látnak - beszélte -, még minden csak a múlt öröksége. Ezek az épületek valamikor a vidék legelőkelőbb szanatóriumai voltak. A forradalom sajátította ki őket. Valamikor itt az ország leggazdagabb kizsákmányolói üdültek, s egész lakosztályuk volt az egyes pavilonokban. Az egész szanatórium az ilyen négy-ötszobás zárt cellaszisztémára épült, mi, ahol csak lehetett, áttörtük ezt a rendszert, s közös termeket építettünk.

Van összesen hét pavilonunk, s nagyrészt szülészetre vagyunk berendezkedve. Ennek a centralizációnak igen sok haszna van. A munkásnők terhességük utolsó hónapját már itt töltik, ahol megfelelően foglalkoztatjuk őket, kezeljük a rászorultakat, helyes gimnasztikával s táplálkozással már jó előre leredukáljuk a szüléssel járó fájdalmakat és veszélyeket. Tartunk itt ezenkívül egy kötelező csecsemőgondozó tanfolyamot azok számára, akik a gyermeket maguknál akarják tartani. Ezenkívül úgy a szülés előtti, mint a szülés utáni hónapot az anyák kulturális képzésére fordítjuk. S sajnos, az anyák nagy része valóban csak itt ismerkedik meg az írás és olvasás legelemibb fogalmaival.

A két hónap leteltével, a legtöbb munkásasszony nemcsak egy kis, új emberkével, de maga is teljesen újjászülvén, mint gondolkodó, előítéleteiktől, vallásos kényszerképzetektől megszabadított ember hagyja el a telepet. Érdekes megfigyelni, hogy mint vesztik el az asszonyok a telep keretei között uralkodó szellem hatása alatt magukkal hozott halálfélelmüket, mint ébred fel az évszázadok szennyével, házi mocsokjával behordott lelkeségük alatt az egészséges emberi értelem.

De mindez - kiáltott fel fiatalos jókedvvel az orvos - természetesen csak egy töredéke annak, amit a munkásoknak nyújtani akarunk. Ezt a kórházat csak kisajátítottuk, de azt ott - s most karjával nyílegyenesen egy távolban egyenletesen emelkedő hegyoldalra mutatott, melyen sűrű fenyőgulyák meneteltek a felhők felé -, mi fogjuk valóra váltani!

Leültünk a park egyik zugában ácsorgó padra, s kísérőnk csak ezután szólalt meg újból:

- Az ott a *Termékenység hegye*. Valami, ami minden emlékműnél maradandóbban fogja megőrizni annak a generációnak az érdemeit, amelyik a mai átmeneti idők minden véres harca ellenére is, példátlan feladatokra is kötelezve van egyben.

A gondolat - melynek helyességét a Közegészségügyi Centrum megerősítette, s megvalósításához a Közmunkaügyi Centrum már kilátásba helyezte a szükséges eszközök kiutalását - tölem indult ki. Megszületett pedig abból a felismerésből, hogy a mai átmeneti idők átmeneti emberanyaga a trösztök idejéből még annyi testi és szellemi terheltséget hord magában, hogy egy alapos újjáépülés és kiválasztódás nélkül belátható időn belül nem lesz képes egy egészséges fajtát létrehozni. Annnyifajta kórság rágja az emberi szervezetet s különösképpen a proletariátust, mely pedig ennek az *új* fajtának a létrehozását tűzte ki céljául, hogy egy alapos és nagyméretű újjáépítő munka nélkül ezek a betegségek még több évszázadon át is megfertőzhetik az eljövendő nemzedékeket.

Amikor ma a forradalom megkönnyíti a munkások, a szülő anyák helyzetét, higiénia neveli a munkásokat stb., akkor mindez már ugyanennek a törekvésnek egyik fontos láncszeme. De persze a viszonyok az okai annak, hogy egy gyökeres újjáépítő munkára, s általában az egész táplálkozás átszervezésére, mely a mai formájában a legfőbb nyavalya okozója - még nem lehetett áttérni.

Közismert tény, hogy a legtöbb betegséget vissza lehet vezetni két gyökerre: a tuberkulózisra vagy a vérbajra. E két betegség terjedését a mindenkori szociális viszonyok határolják körül. Ma kifelé megyünk a trösztök antiszociális keretéből, s ennél fogva kifelé ezekből a kórságokból is. Ámde a már eddig elűtetett kórság is elegendő ahhoz, hogy megfertőzze a még éveket s egészségeseket, vagy legalábbis hosszú időkre nyavalyás nemzedékeket hozzon létre.

A harcot az emberanyag újjáépítéséért tehát ezen a két kórközponton át kell felvenni. És itt mindjárt le kell szögezni, hogy hiába a csodaszérumok, hiába a kitűnő specialisták, ha ez a harc nem jár együtt a szociális viszonyok forradalmi átalakulásával. S ezért nem túlzás, ha azt mondom, hogy egy általános kórság általános gyógymódja: csakis egy általános szociális forradalom lehet. Mert a csodaszérumok és csodaspecialisták is csak akkor hatnak, ha hatásukat a keret megsokszorozza, s nem pedig lerontja. Ezért az úgynevezett népkórságtól való megszabadulás csakis a bércapitalizmus alól való felszabadulás útján lehetséges.

De amit végső fokon akarok, az nem ennek a közismert felismerésnek az elisméltése. Ami nekem sikerült, s amit éveken át tartó kísérletezésem beigazoltak, s amiknek eredményét az itteni szülészeti klinikán részben már a gyakorlatba is sikerült átvinnem, az egy összetett képletnek a felállítása, s ezzel kapcsolatban az emberi szervezet újjáépülő képességének lehetőségeiről való megismeréseim. Ez a kérdés nem azonos az élet határának mesterséges kitolásával kapcsolatos kérdésekkel, vagy a halál kérdésének csak a legcsekélyebb mértékben való érintésével is. Nem, itt mindössze arról van szó, hogy hosszas kísérletezések és tanulmányozások során sikerült az emberi szervezetet alkotó vegyi anyagoknak, egy távolról sem pontos, de mégis elfogadható átlagképletét összeállítanom, melytől eltávolodva a szervezet megbetegszik, s melyhez közeledve ismét egészségessé válik. A kérdés tehát most már csak az, hogy az emberi szervezet számára az összes körülményeket - táplálkozás, levegő, higiénia, szociális viszonyok - úgy formálni, hogy ez az átlag képlet kialakulhasson, illetőleg a beteg szervezet ehhez a képlethez visszatérhessen. Mert véleményem szerint minden betegség a helyes vegyi képlet megbomlásának következménye, s így a gyógyulás csak a helyes vegyi egyensúly helyreállításával érhető el. Azt mondhatnánk, hogy ebben még valóban semmi új

sincs, mert hisz az egész orvostudomány, ha nem is ennyire tudatosan, ugyanerre a tényre van felépítve. De ami engem az eddigi kezelési és gyógyítási módoktól gyökeresen elválaszt, az éppen a gyógy mód alkalmazásában s a következmények végigvitt levonásában áll. Álljon itt példának a következő eset:

Közismert tény, hogy az ózondúsabb levegőben a szervezet felélénkül, a légzőszervek könnyebben működnek, a szív működés rendszeresebb, az emésztés pontosabb, a bőrlikacsokon sokkal belterjesebb a belső szenny kiválasztódása stb. Kísérleteim közben számtalanszor meggyőződtem arról, hogy a tuberkulotikus állatok gyógyulása az általam mesterségesen szabályozott, ózondúsabb levegőben sokkal könnyebben haladt előre. De azt mondhatnám, majd az összes betegségek javulását elősegítettem a megfelelően szabályozott oxigéntartalmú levegő jelenlétével. Kérdezem tehát, miért ne lehetne a levegőt, mely minden betegség javulásánál, vagy rosszabbodásánál oly fontos szerepet játszik, a betegek körzetében megfelelően szabályozni? De persze a levegőnek oxigéndúsabbá tévése csak az a keret, melyben a lehetőség csak könnyebb, de még nincs adva ahhoz, hogy a beteg szervezetét meggyógyítsuk. A fontos az, hogy ebben a rendkívül kedvező keretben, milyen vegyi összetételű anyagokat juttatok a szervezetbe, mégpedig *csakis a természetes táplálkozás útján*.

Ennek a kérdésnek a megoldására azonban szükséges volt a táplálkozás egész mai módját és magukat a táplálékokat is megvizsgálni. *A táplálkozás egész mai módja és anyaga a szervezettel űzött rablógazdálkodásra van felépítve*. Ma a trösztök nem tápanyagokat termelnek, hanem csinosan címkézett *táplálékárut*. Márpedig amíg az emberi táplálék a profitra épülő árugazdálkodásnak egy része, azaz ugyanolyan rablógazdálkodás hozza létre, mint az összes többi árufajtákat, addig semmi jót táplálékainktól nem várhatunk, de legkevésbé azt, hogy a tárgyi tudományok szempontjai szerinti *tápanyagokat* tartalmazzák. Ha egy tröszt ma elhatározza, hogy holdfénynél pirított vakondbél-sarat fog egy hangzatos címke alatt, például *Táperő* név alatt forgalomba hozni, holnap hatalmas szervezettsége révén már képes is ugyanezt a világ összes városaiban a legízlesebb csomagolásban a kirakatokban megjelentetni, orvosaitól megfelelő cégajánlásokat szerezni hozzá, újságjaival megdicséretetni és végül: a fogyasztó tömegekre csellel-csalással és szellemi terrorral rákényszeríteni, sőt őket arra kényszeríteni, hogy a holdnál pirított vakondbél-sár ízleljen is nekik, mert ellenkező esetben a kultúrátlanság bélyegét sütteti rájuk szellemi szajkóival.

De le kell számolni egy másik előítélettel is s ez a veszedelmes áramlat, mely minden táplálék hasznosságát a természet imádatán át ítéli meg. Holott mi sem világosabb, minthogy ami a természetben nő és terem, az még nem feltétlenül különös összetételnek megfelelően terem, mert hisz akkor is megteremne, ha az ember történetesen nem is létezne. Nem lehet persze kétségbevonni, hogy az ember egy bizonyos mértékben a maga képére formálta már a természetet. *De ez végső fokon ugyanolyan önkényes, anarchikus és tudománytalan*, az emberi szervezet tudományosan kimutatott szükségleteivel csak nagyjából számoló volt, mint amilyen anarchikusak, rendszertelenek és rablógazdálkodásra épültek voltak az eddigi gazdasági „rendszerek”. S ezért egy lényegesen tudományos, rendszeres és produktív táplálkozásról *csakis egy szocialista társadalomban lehet már szó*, ahol az élelmiszeripar kisajátításával, a növények megfelelő nemesítésével, s az élelmiszerek tipizálásával az eddigi rablótáplálkozást egészen új alapokra lehet majd fektetni. Mert hogy csak egy példát mondjak, a testünkkel a táplálkozás tekintetében űzött rablógazdálkodásra, ma a fogyasztott táplálékok nagy része csak a megemésztéshez több mint a fele kalóriát követeli annak, mint amennyit a szóban forgó táplálék a szervezetnek egyáltalában szállítani képes. Nem is szólva arról, hogy egy sora a *táplálékoknak* egyenesen kalóriaveszteséget, betegségeket létrehozó vegyi változásokat idéz elő a szervezetben.

Ezek a felismerések vezettek az egyes növényfajtákban levő hasznos és haszontalan anyagok elemzéséhez, a növényeknek a hasznos anyagok irányában eső nemesítéséhez s a szervezetre ártalmas vagy csak a feldolgozáshoz kellő kalóriamennyiséggel egyenlő értékű *tápanyagok* kivonatosításához. Az így megnemesített, tápértékükben megtízszerezett s a kártékonyságukban tízszer lecsökkentett táplálékokkal két célt értem el: a napi három vagy pláne ötszörös táplálkozást sikerült napi kétszeresre lecsökkentenem, másodsor a növények nemesítésével, amit a melegágyak földjének kellő keverésével is elősegítettem, sikerült oly ételeket létrehoznom, melyek minden külön mesterséges gyógyszer nélkül azokat a vegyi anyagokat juttatták be az emberi szervezetbe, melyek a helyes vegyi egyensúly fenntartásához, illetve visszaállításához éppen szükségesek voltak.

A harmadik művelet, amit végrehajtottam, a napfényben levő hasznos és káros anyagok különválasztása volt, valamint a betegségnek megfelelően a káros anyagoknak a beteg szervezettől való távol tartása. Ezt egy külön erre a célra készített vegyi-technikai szerkezettel értem el, melyben a vegyi anyagok elnyelik a káros sugarakat, s a tűkőrszerkezet pedig a vetítést végzi.

Ugyanígy használtam fel az elektromosságban, a rádiumban, a vízben rejlő előnyöket. Ily módon sikerült elérnem, hogy a szervezet újraépítőképességét meghatványoztam, s a helyes vegyi egyensúly visszatérését pedig nagymértékben lehetővé tettem.

Ezek azok az alapelvek, melyekre a *Termékenység hegy-ét* fel akarjuk építeni.

Nézzék meg ezt a hegyet - kiáltott fel lelkesen az orvos -, ma még egyetlen erdőség fedi oldalait, holnap a világ új csodáinak legszebbike lesz. Képzeljének el a hegység innenső s túlsó felén negyven egymás fölött húzódó, egymástól száz-száz méternyire fekvő épületnégyzetet kék öntött üvegből, s fent a hegytetőn egy vörös, hatalmas üvegkockát: az új napot.

Az innenső lejtőkön a tüdővészesekeket, a túlsón a szifilitikusokat.

Az egyes épülettömböket elektromágneses liftek kötik össze egymással.

Lent a völgyben a kertészetek, melyek az új táplálékokat termelik.

Fent a hegyoldalakon a megrendszabályozott napsugarak és a kellőre felgazdagított levegő.

A kék téglalapszerű épületek között erdők, tisztások. A fekvő betegek a falak között, az erőteljesebbek a szabadban. De a levegő az állandóan nyitott ablakszalagokon folytonosan árad ki és be. Az egyes termekben a betegek állapotához mérten más és más erejű napfény és oxigéntartalma a levegő.

A termék és a teraszok, az egész súlyos betegeken kívül - inkább hasonlítanak munkatermekhez, mint kórtermekhez. Mert a betegeket mindenekelőtt meg kell fosztani attól a lelki nyomottságtól, hogy ők most betegek, és egy egész világ választja el őket az egészséges emberektől. Nem, ők nem betegek, *hanem a feltalálók, a gépek, munkamódszerek tökéletesítői, kik betegségük ideje alatt is hasznos szolgálatokat tesznek az egész dolgozó társadalomnak.* Mert egyszerűen nem is betegek, csak más, könnyebb munkabeosztást kaptak! Mindenki a maga szakmájában *dolgozik*, csak hogy nem a szokott robotot végzi, hanem valamelyik régi kedvenc eszméjét próbálja valóra váltani. A munkatermek természetesen ennek megfelelően vannak berendezve. Ez a munka könnyű, nem sablonmunka, felfrissíti a betegek szellemét, leköti gondolatait, és így elősegíti a gyógyulást. Az így eltöltött idő aztán sem a társadalom, sem a beteg számára nem veszett kárba. Az oxigéndúsabb levegőben a mozgás könnyebb, a munka játék s az egész szervezet élénkebb. Így vált ki egy kedvező testi környezet egy kedvező lelki állapotot, s mindkettő így segíti elő rohamosan a gyógyulást.

Tehát az új táplálkozás, a tudomány által megjavított levegő, napfény, elektromosság és rádium, nemkülönben a megfelelő lelki körülvevők azok, amiken át az emberiség beteg részei újból felzárkózhatnak az ép részekhez.

S én bizonyosra veszem - fejezte be beszédjét az orvos -, hogy ötven ilyen *Termékenység hegyé*-vel harminc év alatt újjáteremthetjük az emberiséget.

XVII AZ ÁRAMKÖRBEN

Amit idáig a forradalmi telepekből láttunk, az úgy mondhatni, a mindennapi áramkörön kívül történt. Az orvos elbeszélése egy kicsit fantasztikus is volt ahhoz, hogy ebből ítélhessük meg a forradalmi telepeken uralkodó viszonyokat. De mindaz, amit magán a szülészeti klinikán láttunk, s ami már eleven forradalmi valóság volt, amellet szólt, hogy a forradalmi telepeken lényeges és mély változások történtek.

Miután Una a kitűnő kezeléstől s a céltudatosan összeállított táplálkozástól hamarosan felépült, elhatároztuk, hogy elhagyjuk a klinikát, s bekapcsolódunk a dolgozók rendes áramkörébe. Mindezt csak elősegítette az, hogy Doo és Una elérvén céljukat, most már nem akartak egyebet, mint valahol megtelepedni s munkába állni. Gyermekeiket egyelőre a klinikán hagyták, ahol egy külön osztály volt erre a célra berendezve.

Ezután elbúcsúztunk a klinika vezetőjétől s ott szerzett ismerőseinktől, s nekivágtunk a városnak, hogy a Párt épületében jelentkezünk.

Egy széles fasorban haladtunk, a nyár végi nap langyos melegében. Messziről már füstölögtek a gyárkémenyek, s egyre szélesebb csapásokban verődtek hozzánk a város hullámai.

A Forradalom Pártja, mint az ezerfelől összefutó falvak girbegörbe utacskáira kötött csomó uralta a vidéket. Hozzá futott össze minden hatalom, hozzá minden mozgás, belőle futott ki minden változtató s elrendező akarat.

Már elértük az első házak s gyártelepek széleit, s némelyik átllyuggatott tűzfalon, a szitává lőtt gyárkerítésen még ott árulkodtak a véres összecsapások nyomai. Nem találtunk csodavilágot, de nem is kerestünk. De találtunk egyszerű embereket, akik egy új, egészséges, emberi világ napszámosai s álmodozói voltak. Egy ellenséges világ gyűrűjében, az éhség, polgárháborúk szenvedései között, a felgyújtott termés lángjában, a megmetyekezett falvak morgásában s a hideg vérkarmoló jegében kellett megőrizniök s továbbvinniök a forradalmat.

Még csak most tápáskodtak fel a legelkeseredettebb harcok sarából, s íme máris, még félig üres gyomorral a termelés újjászervezéséért nyúltak, s kitárták szívük javát a gyermekeknek, az asszonyoknak, az öregeknek, a betegeknek és a menekülőknek, mint emberek az ő szegénységükben még sohasem.

Nem vártunk isteni gesztusokat, nem vártunk félisteneket, de kaptunk jeleket, tényeket és ígéreteket, hogy az új világ épülőben van, hogy az építők kezében biztosan markolódnak fegyverek és kalapácsok, s hogy az útról nincs vissza, csak előre.

S ezek az elszegényedett, meggyötört emberek hozzá mertek nyúlni mégis a szocializmus ígéinek megvalósításához. Az üzemeket összevonták. Az elmaradottakat becsukták, a gépeket összehordták, a munkásokat összeterelték. Ezzel fokozták a termelés belterjességét, s csökkentették az üzemi költségeket. Ennek következménye az lett, hogy csak a modern

nagyüzemek dolgoztak, illetőleg a modern nagyüzemekké kibővített üzemek. A termelés hamarosan irányba zökkent, s haladt rohamosan a trösztszínvonal felé.

Mindezek az adatok talán unalmas statisztikának hatottak volna egy polgári lelkületű ember számára, de ami iránt a forradalmi telepek legelmaradottabb munkásai is érdeklődtek, azok éppen ezek az *unalmas* statisztikai adatok voltak. Ennek a felfelé törő fajtának a statisztika volt a költészete. A jelenje és a jövője. Soha és sehol még olyan szeretettel nem olvasták a számokat, mint itt a forradalmi telepeken. Mert ezek a számok a forradalom egyre szélesedő, elmélyülő, épülő vonalát jelezték.

Utunkon egy kopott, sapkátlan munkás szegődött hozzánk, aki alkalmasint megsejtette, hogy idegenek vagyunk, s parázsló szemekkel kérdezősködött a törzstelepeken uralkodó állapotokról s a mozgalom állásáról. Feleleteinkkel sok örömet okoztunk neki, s a beszélgetés folyamán felajánlotta, hogy elkísér bennünket célunkig.

Útközben elmesélte, hogy a 149-es textilgyár munkása, s tagja az üzemi tanácsnak s a Forradalom Pártjának. Hamarosan a legégetőbb kérdésekre terelődött a szó, s ez az egyszerű munkásember csodálatos éleslátással oldotta meg az összes felmerülő kérdéseket.

- A legtöbb tröszttelepeken élő elvtársunk s egy része az itt élőknek - kezdett bele a beszédbe kísérőnk - nemritkán valami lelki nyomottsággal élük át a forradalom alatt látott vagy rendszerint elferdítve hallott véres eseményeit. Egy részük egyenesen megretten a forradalom igazi arcától, s nyíltan a forradalom ellen fordul, más részük menthetetlen elszontyolodásba esik, vagy úgynevezett szélső forradalmárrá lesz. Mindezek az emberek csodákat várnak tőlünk, irreális monumentalitást, mindannak egy csapásra való jóra váltását, amitől ők még ma is száz százalékban szenvednek, s mely alól még csak részben, sőt elméletben sem tudtak felszabadulni. Ha egy félkék ír a viszonyainkról, akkor nem képes egyébre, minthogy beletúr az életünkbe, a ruhánk kopottságát nyafogja, azon siránkozik, hogy a gyáraink fele zárva van, hogy a cipő kétszerannyiba kerül, mint a trösztnél, hogy még mindig állig fel vagyunk fegyverkezve, *akárcsak a mi uraink*. Márpedig ha ez így van - *akkor mi a különbség köztük és köztetek, s mennyivel érdemesebb veletek tartani, mint övelük*. Vagy így: *egy forradalom, mely csak vérből és szenvedésekből áll, nem a mi forradalmunk*. *S ha már békében maradtok, s nem lövöldözitek szitává embertársaitokat, akkor is micsoda szocializmus az, amelyben egy pár cipő pont a duplájába kerül, mint a trösztöknél! Ha a ti számításaitok helyesek volnának, akkor egy pár cipőnek pont a felébe kellene kerülnie, mint minálunk*. De mivel ez nem így van, bitang komédiások vagytok, véres hóhérok és a nép félrevezetői. Ezt mondják a félkékek.

Az elszontyolodottak ezt mondják: *Egy egész életem át dolgoztam és szenvedtem a forradalomért. Nem volt egy maroknyi örömöm az életben, éveken át lestem a nagy hajnal meghasadását. Nem kellettek az asszonyok, otthagytam barátaimat, kilátásaimat, családomat, feláldoztam magamat a forradalomért. És mi történt! Meggyaláztátok, vérbe fullasztottátok a forradalmat. Az emberek egyáltalán nem változtak, ha éhesek, ölik egymást, az asszonyok egy jottányival sem okosodtak meg, szentképeket rejtegetnek ágyaik alatt. A gazemberek is élnek még, még mindig sok az éhes és rongyos ember, a koldusokat sem helyeztük el a király aranykastélyában, ott futkosnak megszaporodva a - forradalom főterén! A művészek, tudósok éhen halnak, a múzsa meghalt - nem, valami itt nincs rendjén. Revízió alá kell venni az egész materialista tanítást, az egyén és a társadalom viszonyát. De különben mit nekem ez is, fütyülök az egészre, úgyis mindegy minden, egyszer csak felfordulunk, aztán kész - jóllaktam az emberekkel, undok férgek csak ők, letaposták maguk közé az Istent: a forradalmat. Legjobb volna az első mozdony alá feküdni, amelyek persze még mindig nincsenek villamosítva...*

Az ultraforradalmárok még tovább mennek, mondván, hogy a szocializmust tűzzel-vassal és minden áldozatok árán *azonnal* nyélbe kell és lehet ütni. Azon siránkoznak, hogy a pénzrendszer még mindig él, a paraszt a magántulajdon legmegrögzöttebb híve: a tröszttelepeken is csendes minden, éppen mert a kellő alkalmat nem ragadtuk meg, hogy fegyverrel vigyük győzelemre az egész világon a forradalmat.

Az elégedetlenkedőknek ez a három típusa mind az űrben él, nem anyaggal, hanem kényszerképzetekkel dolgozik. A félkékek odáig mennek, hogy azt mondják: *a munkás és paraszt ugyanolyan rabszolgaságban él a forradalomban, mint élt a trösztök alatt.*

De kérdeznők csak meg a délvidéki föld nélküli zsellért, hogy akarna-e az északi telepek földművésével cserélni, vagy kérdeznők meg az északi telepesek földműves *rabszolgáját*, hogy odaadná-e földjét a trösztök alatt *fennálló politikai jogokért*? Vagy kérdeznők meg a mi munkából kiöregedettjeinket, hogy hajlandók volnának-e a trösztök és félkékek kiöregedett munkásaival cserélni? Vagy a gyermekeink, vagy az asszonyaink, a betegeink? Pedig állítólag garmadával nőnek a szabadságjogok és egyéb hókuszpókuszfák erdei.

Nem, mi már csak megmaradunk a mi proletárfegyelmünk, szervezeteink mellett, melyet semmiféle polgári *szabadságjogokkal* nem akarunk elcserélni.

S ha egyelőre még ott nem is tartunk, hogy kétszer olyan olcsón gyártunk a cipőt, mint a trösztök, *de afelé haladunk*. De a trösztöknek dolgozó munkások hasztalan gyártják vérük s verejtékük árán kétszer olyan olcsón a cipőt, mint mi, ha egyre kevésbé tudják azt visszavásárolni maguknak. És mi megjósoljuk: *mennél olcsóbb lesz a cipő a tröszttelepeken, s mennél nagyobb tömegekben fog felgyűlni a trösztök raktáraiban, annál ritkább lesz a munkások lábain. Mert a két világ határán az i r á n y a fontos, az út, melyen mi járunk, s melyen a trösztök járni kényszerülnek. Nálunk lassan, de egyre szélesedő hullámban nő a dolgozók életszínvonala, a trösztök alatt rohamosan, s egyre szélesedő hullámokban csökken. Nálunk k i e g y e n l í t ő d é s folyik, egyre mélyebb rétegek kerülnek napszínre, a trösztök alatt s z é t k ü l ö n ü l é s: egyre kisebb rétegek kezében, egyre magasabbra fut össze az arany higanyoszlopa. Mi már leraktuk alapjait a szocializmusnak: a trösztök alatt még a tőkésék uralmát nyögi a munkás. Csak a gazemberek és vakok nem akarják mindezt meglátni. A gazemberek, vakok és - félkékek, akik a kettő keverését képezik.*

Az elszontyolodottakkal már nehezebb boldogulni. Ezek holdkórosak, örök erkölcsi tételek holdkórosai. Magukra gyűjtötték a valóságot, s most félnek a megérintésétől. Eszméiket nem az életből, a gyakorlatból növesztették ki, hanem éppen ellenkezőleg, ezekbe az eszmékbe akarták az életet belegyömöszölni. Amikor ez nem sikerült, amikor kisült, hogy az életet csak az életből kinőtt törvényszerűségekkal lehet megváltoztatni, amikor kisült, hogy az anyag nem akart engedelmeskedni anyagtalan s időtlen álmaiknak, akkor egyszeriben összeomlottak, mint a kártyavárak. S ez csak szerencséje az egész munkásosztálynak. Mert velük úgy járt volna a forradalom, mint az emberi szervezet a desztillált, száz százalékban baktériummentes ivóvízzel: belepustult volna, a nagy *tisztaságba*. Ezek a desztillált, elvont tételeken nyargaló *baktériummentes* emberek tönkre kellett hogy menjenek a forradalom s általában az élet valóságosságában, éppen, mert az élet a káros baktériumoknak egy meghatározott arányú jelenlétét is feltételezi. S így történt aztán, hogy ők, akik az életet akarták megsemmisíteni, gyöngébbeknek bizonyultak, s mégiscsak az élet semmisítette meg őket. Ezek a báránykák nem látták, hogy az *emberbáránykáknak* millióit csak úgy lehetett megőrizni az éber farkasok öldöklő hatalmas fegyverei elől, ha a *báránykákat* egy időre mi is beöltöztettük *farkasokká*.

A mi kezünkben a fegyver a kizsákmányolás *megdöntésére* kellett, az övékben a kizsákmányolás *fenntartására*.

S e két világot, e két osztályt összefogó, általános, időtlen erkölcs nincs.

Az egyik hajtója: a magántulajdon, a bíróság, a kizsákmányolás, az intézményessé emelt erőszak, a milliók s milliók legaljasabb nyomorba döntése, az anarchia.

A másik hajtója: a köztulajdon, a szolidaritás, a kollektív összeműködés, az önkéntes tömegfegyelem, a tervszerűség, az összes dolgozók anyagi és szellemi egy alapra állítása.

Ott a piramis.

Itt a kör.

Ott egy csúcs alatt roskadoznak a millió pontok.

Itt a kör: egy önmagába visszatérő pontsor, melynek minden egyes tagja egyenlő távolságra van a középponttól.

A forradalom - persze még nem azt jelenti, hogy már benne vagyunk a körnek megfelelő állapotban: a szocializmusban. Nem, a forradalom, a dolgozók diktatúrája még csak egy *határvonalat* jelent a piramis és a kör között. Határvonalat a régi és új világ között, *de még nem magát az új életet*. Ez a határvonal tehát csak azt jelenti, hogy egy új folyamat *kezdődött* az emberiség történetében, s nem azt, hogy ez a folyamat *már be is teljesült, s hogy az új világ elkészült*. S ezért a szociális forradalom első szakaszában a hangsúly mindvégig az események *irányán s az új kilátásokon* nyugszik.

Az ultraforradalmároknak semmi sem történik elég gyorsan. A forradalom szekere nem szalad nekik elég láthatón. De persze rájuk is áll az az igazság, hogy egy lefüggönyözött ablakú vonat utasai sohasem tudhatják, hogy állnak-e vagy haladnak-e. S ez a lefüggönyözött vonat, amelybe magukat elzárják, a valóság menetével nem számoló gyerekes türelmetlenségük. Mert ha ők talán jobban el is tudnak helyezkedni a valóságban, mint az elszontyolodottak, nem képesek benne megmaradni, mert nem képesek a *folyamatok idejét kellően felbecsülni*. Nem egy történelmi, hanem egy gyerekes, garabonciáskodó szemszögből nézik az események ütemét. *Minden csak rajtunk múlik* - ez a legkedvencebb vesszőparipájuk. Persze - az igazság az, hogy *egyedül* rajtunk semmi sem múlhat. Mert ha alakítói és irányítói is vagyunk az életnek, egy időben alakítottjai és termékei is vagyunk. Nem mindig segít: *az erős* akarat. A szocializmus felé vezető út nem az ilyen kis, önkényes akarásokból tevődik össze. S ha nem is vagyunk akarat nélküli sodródó bábjai a történelemnek, de akaratunkat csak akkor *érvényesíthetjük* a történelemben, ha nem dolgozunk a valóság ellenére.

- S ez áll úgy a forradalom, mint a szocializmus győzelmére.

A forradalmat az erősebb, az új életet, a szocializmus győzelmét: annak a réginél produktívabb, gazdagabb, emberibb volta dönti el.

S ezért teszünk különbséget: egyelőre *még csak a forradalomban vagyunk, s leszünk mindaddig, amíg példánkat az egész nemzetközi proletariátus nem fogja követni*. S ezért ha nálunk előnyökről vagy hátrányokról beszélünk, akkor ezek még csak a forradalomból, nem pedig a szocializmusból származó előnyök vagy hátrányok.

Így gondolkodunk mi elvtársak, a forradalomról, s a forradalom fölött fejüket s öklüket csóváló elvtársainkról.

Célhoz értünk. Kísérőnk keményen kezét fogott velünk, s eltűnt az utca féltelt zsivajában. Jött, mint egy névtelen atomja a forradalomnak, s eltűnt, mint egy névtelen porszem. De ebben a porszemben benne rezgett a forradalom lényege. Egy új ember típusa bontakozott elénk ebben az egyszerű munkásban, ki mialatt az egyik kezével a gépek kerekét forgatja, a másik kezével

az egész világ elnyomottjai előtt magasra emeli az osztályharc kőtabláit. Egyik kezével hajtja a kereket az egész trösztvilág fogcsikorgató dühe ellen, másik kezével kivégzi a vakok és gazemberek eszmetákolmányait.

Amikor a tágas térségen körülnéztünk: egy hatalmas, gótikus épület állott előttünk.

A feudális külsejű épületben azonban a Forradalom Pártja székel, hogy a régi falak között egy új világ alapjait vesse meg. Az ultraradikálisok az új világ építését talán a régi, feudális palota lerombolásával kezdték volna, hogy az esztétika törvényeit a gyakorlatiasság törvényei fölé helyezték. De ők fűtyültek már az esztétikára, ők kenyérrel és vasszöggel mérték az életet, nem pedig szépségformákkal, s éppen ez volt a biztosítéka annak, hogy amit akarnak, azt meg is fogják tudni valósítani.

XVIII

A FORRADALOM PÁRTJA

Una és Doo leigazolása, akik már régi tagjai voltak a Pártnak, minden zökkenő nélkül ment. Engem elutasítottak, s egy év múlva való újra jelentkezésre utaltak. Különben pedig minden lehetőséget megadtak ahhoz, hogy szabadon járhattam a telepeken.

Noha lehangolt a visszautasító válasz, de megértettem, hogy *ennek így kell lennie*. A múlt itt nem fétisimádat, de a munkásosztállyal s a szociális forradalommal szembeni kötelesség-teljesítésnek mértéke volt.

Egyelőre úgy határoztam, hogy Dooéknál fogok lakni. Ezután elváltunk, hogy ki-ki saját dolga után nézzen.

Egy ideig céltalanul csavarogtam a térségen, melyen özönlött a nép, s feltartóztatlan folyamatokban hömpölygött a Párt épületébe.

Az emberek hangosan vitatkoztak, szemeik láthatóan mindig új és új célokra voltak beállítva, az egész térség gomolygó emberhullámaival talán az élet ama korszakához volt hasonlítható, amikor az égitestek kezdtek az űrben úszó ködökből bolygókká összesűrűsödni.

Az elméletek és a romaticizmus könnyű gázködei a véres forradalmi harcokban már kemény formákba állottak össze. Ezek a formák az új élet csírái voltak, vagy jobban mondva, csak az átmeneti formái.

S a kialakuló életnek ebben a gomolygó rendszerében: a középpont a forradalom vasszilárd Pártja volt.

Ő volt a napja ennek a bolygórendszernek. Körülötte keringtek az új, kialakuló világok, melyeknek ő világította be az útjukat.

Könyörtelen volt ez a napcsillag, mint maguk a természeti törvények. A védekezés és teremtés vastörvényein épült. Tervezők s beteljesítők voltak egyben, akik ebbe az örökké égő, örökké izzó csillagba befogadtattak, hogy együtt égjenek, együtt lobogjanak a csillaggal. Mert ennek a csillagnak hője és fénye a beleköltözött emberek parttalan hite volt a győzelemben. Ez táplálta a csillagot, de ez sorvasztotta el lakóit. De a sorvadás kíváncsabb volt a számukra mindeknél, és nem adatott meg mindenkinek. Csak az erőseknek, legtisztábbaknak s legértelmesebbeknek adatott meg, hogy parányi nyalábként máglyára vigyék testüket, hogy felélessék eszük és izmaik zsírját a hajnalteli munkában. Mert nekik, a keveseknek, nem voltak pihenő perceik. Sebtében ettek, sebtében aludtak, sebtében szerettek, sebtében haltak meg.

Nekik a keveseknek, csak kötelességeik voltak.

Ott járni mindig s mindenben az éleken, ott a járványban és éhségben, a vérben és nyomorúságban.

S jaj azoknak, akik megtántorodnak, jaj azoknak, akik az aszkézis és izzás máglyájából kilépnek, hogy az egyszerű emberek asztalaihoz, kicsinyes bűneikhez telepedjenek le csak egy órára is.

Jaj, ezerszer jaj az eltévelyedetteknek.

Egy tüzes kéz elsöpri alóluk a földet, egy tüzes lehelet felpörköli arcukat, egy tüzes ököl leveri őket a lábaikról. Mint a pernye hullanak le a mocsokba, s a tömegek vonulása letapossa könnyörgő szemeiket.

Igen, a gyöngék halála rettenetes itt. Magukba rognak, mint az esték, meghasonlott lélekkel cipelik magukat a falak aljában, mint kiveret kutyák.

De az erősek élete izzó, égis lángoló zsarátnok. Lobog és futkos a városok szívében, szétömlik a föld ereiben, a lámpások kanócán fellobog, kattog a vonatok kerekeiben, a lendítő-kerekek átlóiban, kiterjeszti karját a föld fölé: s elég az emberért való izzó szeretetben s az ember elleni késhideg gyűlöletben.

Jogaik nincsenek.

Ámde joguk van testük nyalábját a forradalom máglyáján elfektetni, s bevilágítani a föld nyomorultjai elé: az utat.

Tőlem megtagadták mindezt, engem nem tartottak még magukhoz valónak. S valóban, ami mögöttem állott, az még nem jogosított fel arra, hogy határozatuk jogosságát kétségbevonjam.

XIX

ELEKTROMOSSÁG ÉS SZOCIALIZMUS

Bekóboroltam a várost, bekukkantottam minden szögletébe, s ha eközben lelkesedésem túlszokba vitt, olyankor mindig akadtak egyszerű emberek, akik a maguk mérlegelő világukkal lehűtötték szárnyalásaimat. Ezek az emberek nem szerették a szentimentális áradozást, vagy talán csak nem volt idejük rá: állandóan a munka kellős közepében találtam őket, s ha valamivel elkészültek, már újból nyakig benne voltak az új munkában.

Az utcákat a szövetkezetek üzletei uralták, egyre kisebbre fogva a még létező magánkereskedelem működési területét. Árpolitikájukkal s széles szervezeteikkel napról napra füstölték ki sötét vermeikből a zugkereskedelem hiénáit. Majd minden sarkon egy munkásklub vagy munkáskönyvtár. Az egyetemeken tízezernyi munkás, a mezőgazdasági egyetemeken a parasztfjak ezrei. Sok a könyvesbolt, sok a gyermekotthon. S az élet zajlik szakadatlan a széles utcákon és a tág térségeken.

Amit épületekben eddig láttam, az még csak a múlt öröksége volt. Az évezredek alatt kitermelt formák töltötték ki a kezdő, új élet színterét, s csak néhány újszínű plakát s az utcák megbolygatott üteme mutatta, hogy a forradalom egyik gózában vagyok.

Kóborlásaimban a város külső részéig jutottam, s itt egy hatalmas építkezés körvonalai tárultak elém. Valami gyermekes öröm bontogatta bennem szárnyait: íme egy mű, melyet alapzatától tetőzetéig a forradalom fog megteremteni, mely úgy külsőben, mint céljában már a forradalom kifejezője lesz.

Vajon mi lehet ez a hatalmas építkezés? Talán valami új templom, valami új *szentély*?

Egy hatalmas villanytelep volt.

Munkások százai csüngtek a hatalmas vasbordázatokon, mérnökök futkostak fehér köpenyekben, kik között nagy számmal voltak nők is, asztalosok gyalultak, bálna nagyságú természetkövek úsztak fel a felvonók hússzoros lánchálójában a magasba, s szikráztak a fúrók s kalapácsok, s a deszkalejtőkön végtelen menetek vonultak a színültig megtöltött mészkoporsókkal.

Álltam az égig meredő szálfahálók aljában, mint értelmetlen, jelentéktelen parány.

S hirtelen valami keserűség omlott el rajtam, valami szégyenteljes levertség: menekülni szerettem volna a dologtalan báméskodásommal ebből a nagy dolgosságból.

És senki, senki sem hederített rám. Körülöttem robogtak az iparvasutak, nagy csoportokban mérnökök vonultak maguk elé teregetett tervrajzaikkal, s mindenfelől felvonók hörpintették ki magukból a pirosra égetett egészséges téglákat.

Teljesen elmerülve álltam, már majdnem az építkezés közvetlen közelébe sodródva, amikor hirtelen vad kiáltás támadt mögöttem. Ijedten fordultam meg, s egy csomó izgatottan kiabáló s gesztikuláló embert pillantottam meg az egyik homokdombon. Csak most értettem meg kiáltásuk okát. Az iparvágányon, melyen állottam, egy sebesen gördülő vasút közeledett felém. Már csak éppen annyi időm volt, hogy elugorjak a robogó vonat elől, mely a következő percben erős szelet csapva futott el mellettem.

Mögöttem hangos nevetés hallatszott. Bizonyos voltam, hogy az emberek rajtam nevettek, s ez még csak jobban elkedvetlenített.

Bántott a dolog, s már-már oda akartam menni a nevető munkások csoportjához, hogy mintegy kimagyarázzam magamat előttük, amikor a hátam mögött fiatalos, lányos nevetés csendült fel, s valaki a vállamra tette kezét. Amikor teljesen kuszáltan megfordultam, egy fiatal lány állott előttem, a mérnökök fehér köpenyében.

Önkéntelenül is a Párttól kapott igazolványom után nyúltam, de erre megszólítómon valószínű nevetési roham vett erőt.

- Rettenetesekek vagytok, ti, zónántúliak! - kiáltott fel, forrástiszta szemeit rám emelve. - Állandóan valami láthatatlan vád alól védekeztek, s ez azt hiszem, csak azért van, mert ti még innen vagytok a forradalmon. Volnátok csak benne, szemérmességetek menten életből munkakedvvé válna, s ugyanolyan kedvvel tudnátok együtt örülni velünk, mint amilyen feldúltan s megsemmisülten álltok most meg munkánk előtt.

Aztán valami férfias barátsággal vállamra tette a kezét:

- Pedig úgy tudom, odaát is haladnak a dolgok?

S mielőtt csak egyet nyelhettem is volna, belém karolt, s az építkezések közé vezetett.

Meg kell mondanom, hogy engem, zónán túli embert, felkuszált ez az okos, barátságos hang egy asszony részéről.

Mi odaát kivételes esetként kezeltünk egy ilyen egyszerű s barátságos viszonyt férfi és asszony között. Itt azonban, ahol lehullottak a nemi életben is a magántulajdonos életformák fikciói, ez természetes és mindennapos volt.

Egy egészséges, előítéletmentes, új szellemiség leheletét hozta közelembe ez a testben s lélekben friss és kíváncsú asszony.

Boldog optimizmussal beszélt - mint mindannyian az ő világuknak lakói - arról, ami készül, s még többet arról, ami majd készülni fog.

- Elektromosítjuk a föld egyhatodát - mondta nevetve -, s ez itt a készülő harminc áramfejlesztő telep közül az első legnagyobb. Négyezren dolgozunk rajta, s ha minden jól megy, két év alatt teljesen elkészülünk. Talán csodálkozni fogsz azon, hogy miért éppen ide építettük ezt az elektromos telepet, ahol egy több száz kilométeres mocsaras vidék fut össze mindenfelől, s zárja el a készülő teleptől a mocsarakon túli vidékeket. S csodálkozni fogsz azon is, hogy honnan vesszük ehhez a hatalmas telephez az energiát, mely egyedül tizenhétmillió ember életét fogja átalakítani, megkönnyíteni, megszépíteni?! Hiszen sehol se víz, se más energiaforrás...

Győzelmes titokzatossággal nevetett rám, mint egy tudatlan nebulóra.

- Az energia itt alattunk van! - kiáltott fel hangosan, s izmos, karcsú lábával a földre dobantott. - Itt lent alattunk mérhetetlen tengerei gyűrődnek a fel nem szabadított energiának. Lent a több ezer méteres mélységekben, hol a föld izzó s kimeríthetetlen víztartályokat és milliárd s milliárd lóerőre menő gőzfeszültséget rejt magában. Ezek a kimeríthetetlen gőzök fogják ennek a telepnek az energiát szolgáltatni.

Mindenekelőtt a körülöttünk fekvő, mintegy harmincezer négyzetkilométernyi mocsaras vidéket fogjuk újból termékennyé és lakhatóvá tenni. Így közvetlen összeköttetést teremtünk a mocsarakon túli mangán- és egyéb érctelepeinkkel, melyeket elektrifikálni fogunk, s ezzel a termelést a háromszorosára növeljük, a termelési költségeket pedig ugyanekkor az egyhatodára, s a munkával járó fáradságot az egytizenkettőre csökkentjük.

Elektromosítjuk a földeket is. Traktorokkal dolgozunk, megutáltatjuk a paraszttal lomhaságát, belekényszerítjük őket a kooperatívába, melyek megsokszorozott társadalmi értékeket állítanak elő. Elektromosítjuk vonatainkat, megsokszorozzuk a kerekek forgását, nyílegyenes országutakat építünk, és megöljük a távolságot. Decentralizáljuk az ipart, a nyersanyagok közvetlen közelébe. E pillanatban már olyan kísérleteket folytatunk, melyek lehetővé teszik az elektromosságnak mint hajtóerőnek dróttalan átvitelét.

A szocializmus csak az elektromosságnak teljes kihasználásával válhatik a magántulajdonos gazdasági rendnél produktívabb renddé. Csak az elektromosság teljes kihasználásával vesztetheti el kísérleti voltát, és válhat eleven valósággá.

A mi líránk: az elektromosság.

Még alig ittam fel füleimmel a fiatal leány utolsó szavait, amikor hirtelen eltűnt mellőlem, s magamra hagyott a roppant állványok hálózatában.

Zónántúliségom vagy egyéniségem törpesége okozta-e, hogy eme mérhetetlen kollektív munka bazilikájában elvesztetten ácsorogtam, mint egy anyátlan gyermek. Fölöttem százméteres magasságokban, körülöttem százméteres mélységekben emeletek magasodtak emeletekre, gőzkalapácsok dörögtek, és verték le a méter széles cölöpöket a felfortyanó talajba, fejem felett drótpályák hálói feszültek, és ladikokban úszott bennük a cement, s mindenünnen vakító ívlámpák gyémántosodtak szét, világosságot vetve a munkásrajok kezei elé.

Munka, összedolgozás, dohogó gépek friss ritmusa!

Tévelyegtem a gerendák, cementmedencék és földpiramisok közt, mint valami elpityeredett gyerkőc. Lehangolt az is, hogy kísérom oly hirtelen hagyott magamra, pedig mély, fekete szemei még ott úszkáltak előttem, és komoly okos beszédje még benne csengett füleimben.

Haladtam a zengő kalapácsok között, a guggoló munkások csokrai előtt, kik teli kedvvel és boldog céltudattal dolgoztak a nagy építkezésen.

Lassanként megérlelődött bennem egy elviselhetetlen érzés: haszontalan vagy itt, betolakodó vagy; vissza kell térned a tröszttelepekre, be kell állnod a forradalom egyszerű harcosának.

Egy nélküled megharcolt forradalom élvezői közé akarsz betelepenni, meg akarsz futamodni a zónántúli veszélyek elől. De ezt nem lehet. Nézd ezeket az embereket, milyen örömmel, milyen életkedvvel dolgoznak a legaprólékosabb, legpiszkosabb munkákon, mert egy általuk megharcolt forradalom áll mögöttük.

Nézd magadat, milyen eltévedten, leverten állsz az ő örömeik előtt, mert mögötted még ott áll az elszámolatlan, be nem teljesített múlt.

Újra a város közelébe értem, és a következő megnyugtató szintézissel zártam le tépelődésemet:

Megyek. Minden veszélyek dacára. Visszatérek a tröszttelepekre.

Ez az elhatározás visszaadta optimizmusomat. Immár tudtam újra szemlélni és tanulni, sőt gyönyörködni a körülöttem tengerkedő életben, mert most tudtam csak felszívni és mindezt továbbadni az új forradalom számára.

XX

SZÁZEZRES TRIBÜNÖK HELYETT SZÁZEZRES MEZŐNYÖK

Unáékhoz csak estére ígérkeztem el, s most mindössze délután négy óra lehetett. A gyárakból özönlöttek a munkások. Az étkezdék megteltek, mint az indulásra kész hajók. S a zsúfolt termekben viharzott a szó, míg a kezek fáradtan heverték az asztalokon. Az egyszerű faasztalok vendégei még csak néhány perce mosták le homlokukról a munka verítékét, de most szabadok voltak, és előttük még az egész délután, a magasan álló nap, a vizek frisse és a mezők végtelen zöldje. Betértem az egyik étkezdébe. Az asztal körül ülők hangosan vitatták az újságok híreit, melyek ünnepies betűkkel hirdették a tröszttelepek blokádjainak összeomlását. Az egyre mélyebb hullámokat verő gazdasági válság és a tömegek zárt falanxa, saját vermeibe kergette a trösztöket. Hiszen profitőrületük befogadására még a föld is kicsi volt, nemhogy annak egyhatodát tartósan blokálhatták volna. A legszívesebben persze valami szomszéd bolygóra vitték volna át extraprofit-örületüket. De mivel ez nem ment, kénytelenek voltak a saját bolygójuk kitagadott felével szóba állni. Jókedv s győzelmes mosoly ült a munkások arcán, pedig az ebéd igen egyszerű volt. Hallevesből állott, melyet mély tálakban az asztal közepére helyeztek és krumpliból. Talán nem is laktak jól tőle, talán koplaltak is egy kicsit mellette, de a maguk urai voltak, a maguk szolgálói, maguk dagasztották a kenyeret, maguk is szelték meg. Ennyi volt, nem jutott több. Ha még kevesebb volt, mind egyformán éheztek. Nélkülöztek, de napról napra lemérhették nélkülözéseik egyre növvő értelmét.

Ebéd után az emberek csoportokban elszéledtek a munkásklub helyiségeibe, legfőképpen pedig olvasóhelyiségekbe. Magam is épp követni akartam példájukat, amikor az étterembe vezető ajtóban egy fiatal férfi társaságában megpillantottam - őt...

Jó, hogy az ember halántékai nincsenek üvegből, s így árulkodó üveghanggal nem pattanhatnak meg, ha a vér megsűrűsödve felszalad beléjük.

Ugyanaz a fiatal lány volt, akivel néhány órával ezelőtt az épülő elektromos telep előtt találkoztam. Üdvözöltek, s leültek az asztalomhoz. Aztán mintha többet rám se hederítettek volna, farkasétvággal evéshez láttak. A lány kíséretében lévő fiatal férfi értelmes, tiszta szemeivel olykor feltekintett rám, és kioltotta szemeimben a féltékenység öntudatlan tüzeit.

- Rövidesen elhagyom a forradalmi telepeket - kezdtem esetlenül a beszédbe, szemeimet az üvegpooharak közt elszórt kenyérmorzsákra meresztve.

- Hogyan, üres kezekkel akarsz elvtársaidhoz visszatérni? - kiáltott fel a fiatal leány. - Ha már átverekedted magad a zónán, meg kell ismerned problémáinkat, mert ezek számotokra csakúgy problémák lesznek, mint problémák még mindig a mi számunkra is. Ma például nagyszerű ünnepünk lesz a lingeli erdőben, oda feltétlenül velünk kell jönnöd.

Természetesen elfogadtam a meghívást. Hiszen a tröszttelepekre nem feltétlenül kellett még az ünnepély előtt visszatérnem. S valóban igaza volt Mártának - így szólította ugyanis a fiatal férfi a leányt -, meg kell ismerkednem a forradalom problémáival, melyek most, hogy Mártát megismertem, ismét szaporodtak a számomra.

Nemsokára neki is indultunk, hogy a körülbelül kétóránnyira fekvő erdőséget gyalog közelítsük meg. Amikor elértük a város utolsó háztömbjeit, a fiatal férfi elbúcsúzott tőlünk, hogy a közeli lakásából magával hozza az ünnepélyhez szükséges holmikat.

- Hogyan - kérdeztem csodálkozva Mártától -, ő is szerepelni fog az ünnepélyen?

Márta hangosan felnevetett:

- Mindannyian, akik ezekben az órákban az erdő felé özönlenek. Vagy azt gondolja, hogy nem nyújtunk kellő biztosítékot egy komoly sportünnepélyhez?

- Nem, ezt egyáltalában nem mondhatnám... - válaszoltam, Márta kemény, acélos testére pillantva. Ő felfogta pillantásomat, és tarkójáig könnyedén elpirult.

Dús fasorba értünk. A fák súlyos hársszagot lehelték arcunkba. Előttünk a végtelen úton fiatal férfiak és leányok haladtak; mezítelen karjaik és pirosbarnára sült tarkójuk életbően villogott a napban.

- De mi persze csak a tribünökön? - vettem oda, a beszéd fonalát újra felvéve.

- A tribünökön? - nevetett fel újból Márta. - Az egész mezőségen egyetlen pad nincs, nemhogy tribünök lennének! A mi sporttelepeink nem passzív szemlélésre, hanem a tömegek aktív részvételére vannak építve. Százezres tribünök helyett százezres mezőnyeink vannak. Nálunk senki sem akar a tribünökre felszorulni, nálunk mindenki lent akar lenni a mezőnyben, vágyait nem utánélni, hanem kiélni akarja. A mi sportunk nem az egyén cirkuszi mutatványaiból áll, hanem egy tudatos, kollektív tömegteljesítményből. Nem szenvedélyen, hanem a tömegek testi újjáépülésén. A mi sportpályáinknak ennél fogva semmi közük sincs a cirkuszhoz, melyben a tömegek a tribünökről szemlélik és tapsolják néhány, az artistaságig képzett primadonna teljesítményeit.

Mi, életvágyaink kiélését nem az illúziókban, hanem a tényleges valóságban keressük. Keressük az élet elsődleges formáit, melyek szükségszerűen következnek a szocializmusból. Keressük tehát a tömegkereteket.

Mert a szocializmus, nemcsak egy új gazdasági rend, hanem az egész új életet központilag meghatározó ideológia, melyből törvényszerűen következnek az élet új formái, az élet minden területére.

Elértük a mezőt, mely mint egy óriási zöld asztalterítő hevert az erdő szívében. Az élénk táruló látvány rögtön véget vetett minden elméletesdinek. Megkövülten álltam a mező szájában.

A hatalmas befűvesített térség közepén egy óriás, kék üvegmedence, melynek trambulinjairól százával fejeseltek, buk fenceztek, görbültek, kígyóztak, záporoztak alá a forrástisza vízbe a barnára sült izomemberek. Másutt futópályák ellipszisei görbültek, száz térdeplő ifjú várta a jelt, hogy iramba dobja a testét. Másutt gerelyek erdői álltak a földbe szúrva, még másutt diszkoszvetők ragyogtatták lapos acélharangjaikat a napfényben rezgő levegőben, lányok tornáztak friss mozdulatokkal, szimmetrikus formákat dobva maguk fölé, korlátokon fiatal gyerkőcök feszítették negyvenöt fokban az égnek ruganyos testüket, súlydobók acélalmái mély kutakat vájtak a finom homokú földben, távugrók légiói, mint kígyók dobták el magukat a fekete salak fölött, rúdugrók emeletmagasra hajították a napon szikrázó testüket, gátfutók rohamoztak, s voltak olyanok, akik az egész mezőség kerületét futották be, és olyanok, akik keresztbefutották a mezőt, s olyanok, akik hosszában, és az egész térség nyüzsgött, hajladozott, himbált, mint a vetés, eldült, mint az árnyék, elfeküdt, mint a tó, és újra felszökkent, mint a madárrajok a búzatáblák alól. De sehol egyetlen néző, tétlen szem, kar, izom, sehol egyetlen rendező, sehol semmi kiszámítottság, az érkezők beálltak ide vagy oda, és a tömeg nőtt, és széthullámozódott az erdő legszéléig.

Mert ünnepély volt: csak résztvevőkkel, csak ünneplőkkel, és kinek lett volna kedve itt elbújni a tribünökre, itt, ahol mindenkinek ezer lehetősége volt, hogy beállhasson a sorba, hol nem a rekordőrület dühöngött, hanem a kimért és tiszta mozdulatok mögött egy új szellemiség dolgoztatta frissé izmait?

Amikor beértünk a mezőre, és az első hullámok hátukra kaptak, úgy éreztem magam, mintha valami tengeri betegség fogott volna el. A fény, mozgás, elbíráhatatlanul sok volt az idegen szemnek. Lányok, férfiak keverődtek itt, minden nemi felindultságtól menten.

Márta az átöltözködés után, mely az erdő fái között történt, rögtön eltűnt mellőlem. De az első félórában én is teljesen megfeledeztem róla. Belevettem magamat ebbe a boldog izomtársadalomba, hogy utolsó porcikáimig részévé váljak benne.

Késő estig tartott a játék, a verseny, az ünnep; s mindenki ünnepelt résztvevő örömmel, és senki sem szorult fel a tribünökre, a mások örömén nyáladzani.

Csak amikor az első fáradtság jeleit éreztem, gondoltam újra Mártára. A hatalmas medencében akadtam rá, amint remekbe faragott testét a trambulinról behajította a hullámokba. Néhány másodperc múlva közvetlen közelemben bukott fel újra a vízből. Kihívó nevetéssel iramodott versenybe mellőlem, s én utána. Kíméletlen karcsapások következtek, már elértük a száz métert jelző vonalat, de ő egy hajszálnyit sem tágitott mellőlem. A meghabzott víz, mint segítségért kiáltó sikongás görbült le szájainkról. De csak tovább, karcsapást karcsapásra, s mindössze csak egy arasznyira egymás testétől.

Alulmaradtam. Hátamra feküdtem, s mint megvert kutya, szégyenkezve elsomfordáltam. Ő győztesen, lihegőn s nevetőn magasodott fel mögöttem a vízből, s hatalmas víztömegeket zúdított mögém tenyereivel. Majd látva oktalan bosszúságomat, hirtelen a víz alá nyomott. Teste most egész közelembé került, s karjaimmal átfoghattam kemény derekát. Magamhoz rántottam a víz tükre alatt, és aztán egy másodpercig ott feküdt a karjaimban.

Mikor újra felbukkantunk, mintha hirtelen egy egész karnyival lejjebb bukott volna a nap. Ő széles csapásokkal úszott a part felé, néha visszavetve rám gyümölcsérett fejét.

Esteledett. Mint az apály, húzódott egyre összebb a félmezítelen emberek serege. Mikor újra a fasorban voltunk, a nap mint óriás vérvörös kakas, épp felgurult egy hegycsúcsra.

Márta szó nélkül belém karolt - de éreztem, ez a karolás melegebb, testesebb volt a múltkorinál. Aztán sokáig nem szóltunk semmit. Minden vérsejtünk jóllakott nappal és levegővel, és minden vércseppünk megéhezett egymásra.

A szerelmesek léptei szabadok a föld vonzereje alól, szabadok az egyenesbe kényszerítő országutaktól s minden geometrikus kiterveltségektől. És így kerültünk mi is a fák közé, melyek telten és jóllakottan sátoroztak az egész környéken. A föld fellihegett az arcunkig, és tüzes borszeszt kevert az ereinkbe.

Csöndesség volt, s amerre haladtunk, csak a madarak szónokoltak különös, cukorból való létráikon az ég felé. Ezer fa között jártunk, de az egyik alatt megálltunk, s amikor hozzáértem a testéhez, ő mint valami elektromossággal érintett növény, mellemre ejtette súlyos, megizzott fejét.

A fák súlyos karjaikkal, mint mindentudó bölcs és boldog óriások, görnyedtek fölénk.

XXI MÁRTA

Aztán éjszaka lett. Hevertünk a térdig érő fűben, mint megnyugodott, álmosodó testvérek. A fák között kiláttunk az égre, melyen felúszott a hold, s a csillagok kiálltak lámpásaikkal, mint az örömlányok a körúton.

Most kellett eldölnie, hogy van-e még valami közünk egymáshoz. Kétségek rajai úsztak fel bennem: vajon voltak-e neki is kérdései, kétségei, vagy valóban ilyen egyszerűen és boldogan tudott volna-e már szeretni, a szabad kiválasztódás törvényei szerint? Kiket szeretett már idáig s miért? Meddig fog még ragaszkodni hozzám? És miért nem fog többé? S ha holnap vagy holnapután újra nem lesz az *enyém*, ezt nekem csak helyeselnem szabad majd... Ha nem lesz az *enyém*?... Igen, még telve vagyok egy lezáródó világ érzéseivel s gondolataival, követelem a tulajdonjogomat... Igen, egy halálra ítélt fajta vagyok, bármennyire is közibük álltam azoknak, akik e halálraítélés végrehajtóinak vannak kiszemelve... Egy kettészakított tudatvilágot cipelek magamban, s az egyiknek könnyörtelenül pusztulnia kell... De meghalni nehéz, még akkor is, ha a föltámadás már egy ezerszer boldogabb s hatalmasabb világban történik... Igen, még sok a birtokolás vágya bennem, a kicsinyesség, a szentimentalizmus... Útnak, eszköznek jók vagyunk, s talán hídnak sem rosszak, de talapzatnak nem vagyunk sem elég jók, sem elég egyeleműek. Két világ határán, de még mindig benne a régiben, hasztalan vagyunk már ott a kapuk ostrománál, oda már csak rajtunk át özönlenek be az utánunk jövők...

Márta már mélyen, elbékélten aludt oldalamon. Aztán belőlem is kihullottak a legkínzóbb kétségek tüskéi, s mellé fáradtam - aludni.

Az erdő mélyfekete zsákjából, mint ezerfőnyi zenekar zengett fel az éneklő madarak reggelt köszöntő csipogása. A fák lélegzeni kezdtek, a fű sercenve iparkodott a nap felé, a gyökerek vizet szívtak magukba, hogy mielőtt lehajolnak hozzájuk a nap első sugarai, ők már felérjenek

a virágjaik fejébe. Nyulak kerek szemekkel üldögéltek fiaik körében, s az emelkedő naptányérba pislogtak álmosan. Az őzek és szarvasok remegő viráglábaikon a folyók fölé nyújtóztak, s táguló cimpákkal üdvözölték a reggel első fénylajtorjait, melyeken az új nap érkezett le a földre. Méhek rajai zúgtak át az öltözködő virágkisasszonyok fölött, verebek pihés fiaikkal megindultak az első szárnypróbálgatásra és a füveken hintáztak a bogarak, a harmat gyémántcseppjei között, mint világító drágakövek.

Íme, reggeledett: a föld mint meleg tányér nyújtózott ember, állat és növény alá. De jaj, még harc volt, még nyomorúság volt, még sötétség volt az emberek négyötödének kunyhói között, ők még nem találkozhattak az erdő reggeleivel, az ezüstvizű patakok futásával, s a madarak szónoklatait ők még nem érthették. A reggel nekik a gyárszirénákkal s a koromfelhőkkel kezdődött, az este nekik: a priccsek savanyú szagú sírjában fejeződött.

Nekünk még nem lehet a tenger, az erdők, madarak szépségein hevertetni szemeinket, előttünk égis nyúló gyárfalak falazzák el a boldogságot. Nekünk még előbb úrrá kell lennünk a gyáron, hogy a földet, amelyen élünk: birtokunkba vehessük.

De itt, itt már dalolnak a madarak nekik is, itt már égnek a nyár máglyái az ő számukra is, itt már birtokukba vették az élet irányítását, s velük a madarak és folyók szépségeit is. S mi most itt ébredtünk fel a vakító reggelben frissen, mint a halak a hajnali folyóvízben, s szabad tüdővel, mint a madarak az ágak között.

De most aztán éhesek voltunk, mint a farkasok, s tizenkét óra késéssel megérkeztünk a kilátótoronyhoz, ahol egy étkezde is volt. A teraszokról be lehetett látni az egész vidéket s az ösvényeket a fák között, melyeken vég nélküli emberláncok közeledtek a kilátó felé. Ez a tizenhét vasemeletről álló torony mintegy négyezer embert tudott egyszerre megvendégszolgálni. A liftek szakadatlanul öntik az embereket, s a torony egész nap hangos a fiatalok énekétől, mint valami meggyulladt árbo. El is nevezték a tornyot a fiatalok az összetalálkozó tornyának, s mi sem jellemezte jobban itt az embereket, mint hogy erre a helyre ennyi szép szavukat és gondoskodásukat pazarolták. Mert itt a leplezetlen öröm volt az élet hajtója, itt nem volt szégyen egymásért nyúlni, s minden emberi örömet beállítani az élet legkimagaslóbb helyére. Itt a teremtmény munka s a felszabadított nemiség tengelyein futott az élet.

A hegy gerince irányában haladtunk, csenevész bokrok sövényébe s a fák lehajló ágaiba kapaszkodva. A hegy gerincén mint a búzatáblák hajladoztak a szélben a roppant fenyősorok. A levegő felsebezte a bőrt, s a vér vörösen kisereglett testünk pórus-ablakmillióiba.

Egy induló patak forrásánál ültünk le egy kettészelt kőpadra, melyet tükörtisztára fürdetett a víz. Alattunk apró halak gyémánt-cikcakkja vibrált, fölöttünk a fák karjain kongresszusukat tartották a madarak, Márta szemei, mint a felszakított szőlőszemek, nedvesedtek az élettől s nevetéstől.

Megfogtam a kezét: éreztem, nagy kincset tartok a kezemben, de én biztosítékokat kerestem, hogy megőrizhessem őt magamnak. Hogy legyen holnap is az enyém, őrizze meg a teste és esze harmatát az én számomra.

Márta nagy, okos szemeinek pillantását belesugározta az enyémbé, és mindent megértett.

- Látod - mondta -, te nem szeretsz engem.

- Márta... miért hiszed ezt?

- Kapzsi vagy, biztosítékokat keresel a holnapra. A te szerelmed még sokszor csak túltengő bírvágy s birtokló elégedettség.

- Tévedsz, Márta... vagy lehet az is, hogy igazad van. De én már ma tudom, hogy holnap és holnapután és azután is ugyanúgy foglak szeretni, mint szerettelek ma...

- De miért kell ezt már ma elmondanod? Honnan kerülnek ezek a problémák már ma beléd? Látod, én ma maradék nélkül a tied vagyok - egyetlen titkos gondolatom sincs a holnapra. Mit érdekelhet az engem e pillanatban, hogy mi lesz velünk holnap! S ha érdekelne is, lehetséges legyen az, hogy amiért ma jók vagyunk egymásnak, elkötelezzük magunkat egy egész életre? Miért? Ma banalitás volna azt mondani, hogy te vagy az egyetlen okos és szép férfi, akit szeretnem lehet. Nem, ma tömegével vannak okos és kíváncsú férfiak és asszonyok. S ma már merjük nemcsak hirdetni, de élni is, hogy az egyetlen s egyensúlyt jelentő életforma a szabad nemi kiválasztódás. Szeretlek sok minden olyanért, ami másban nem így van meg, mint benned. De nem szeretlek semmi olyanért sem, ami másban egyáltalában nem volna meg, s nem is lehet meg. Ahonnan te jössz, ott az emberek valami oktalannal esküdözéssel, melyet egy áradozó pillanatban tesznek, s az áradozásmentes évekre is kiterjesztenek, elkötelezik magukat egy egész életre. S ezért aztán tele vannak benső és külső fekélyekkel, megcsalják, becsapják, faképnél hagyják, sokszor legyilkolják egymást. A mi életünk ezzel szemben egy roppant kereszteződése az utaknak. Egy ezüstlő háló, mely beszövi a földet. Nincsenek erőszakos megkötődéseink, nem birtokolni - valóban csak szeretni akarjuk egymást. S ezt az állapotot egyetlen természetellenes megkötődéssel sem akarjuk meghosszabbítani, éppen mert tudunk természetesen, egyszerűen, szociálisak lenni mindenben és így a nemi életünkben is. Még körülöttünk is a legtöbben úgy gondolkoznak, mint te, de mi, fiatalok, már ilyenek vagyunk.

- Látod - szolt Márta kis idő múltán -, milyen szomorú lettél. De nézd, milyen nyugodtan, boldogan tudom én már mindezt megmondani. Ugyanazt, ami téged elszomorít.

Aztán fölém hajolt, s két tenyerébe emelte fejemet:

- Hiszen szeretlek, emberem, pajtásom, hiszen a tied vagyok, hiszen a teljesebb életed vagyok, az, mindaz, amin annyit álmodoztál, s akinek gondolatban az asszonyt kívántad. S most elszomorodsz? Barátocskám? Megrajzoltad az égitestek futását, s mindama nagy törvényeket, melyek mozgatják őket, s most megtorpansz előttük? De nézz, nézz csak le ide a vízre, nézd ezeket az apró aranyhasú halakat, nézd amint rajokban vonulnak, és felcserélik egymásban szerelmüket. Milyen egészségesek, frissek és okosak valamennyien! S mégis hogy megsokszorozzák egészségüket, frissességüket, örömeiket: a szabad nemi kiválasztódásban. Micsoda tiszta, életgazdag törvény uralkodik el közösségeikben! Az emberek közt még káosz és anarchia terjeng. De már készül az új egyensúly a szocializmusban, és a kollektív életformák kitermelődésében. S ha minden ostobaságtól, szennytől, nyűgtől tisztábbak leszünk, akkor kezdődik majd az emberiség története, s fejeződik be az aranyé és minden szennyé, melyben megfogamzott.

Loccs! S a következő pillanatban egy-egy marék víz repült a nyakamba, s Márta már hangos nevetéssel ott szaladt a fák között.

Igen, ennek jó hatása volt rám. Hirtelen minden ostobaság kiröppent fejemből, két-két ujjamat csibészesen a szájamba emeltem, s hosszan füttyentettem Márta után. Aztán utánairamodtam.

Ködös elméleteim ledőltek a völgyekbe, a nap röpült fölöttünk, mint tüzes acélkorong, s a toronyból felzengett a fiatalok éneke.

Márta egy sziklán állott, s várt rám, a fák komornyikos merevsége alatt. Teste friss volt, és meleget lélegzett, mint a párologó föld, melleim keményen feszült a vékony kivágott ruha, és közénk és ránk és mindenüvé forró vízsugarakhoz hasonlóan hajolt le a nap.

Mint két mágneses pólus szédültünk egymásba. S mindegy volt, hogy a nap most ért pontosan csak a fejünk fölé, s hogy a madarak épp most ebédeltették pelyhező fiaikat az ágakon hintázó meleg fészkekben...

A vér nem arra való, hogy partok között folyjon.

XXII A FÖLDEKEN

A következő napokat együtt töltöttük Mártával, aki kivette szabadságát. S mivel engem most már mindenekelőtt a mezőgazdasági telepek érdekeltek, elhatároztuk, hogy végigkóboroljuk a falvakat.

A vidék valamikor, erdőstül, falvastul, folyóstul egyetlen hercegi uradalom volt. A forradalom szétosztotta a parasztok között, s csupáncsak az egyik összefüggő folyó menti részt hagyta meg nagybirtoknak, melyen a proletárállam mintagazdaságot létesített. A mezőgazdasági telep a legmodernebb munkaeszközökkel és gépekkel volt ellátva, s a rajta dolgozó munkások kereseti és életviszonyai meghaladták egy jobb módú kisparaszt életszínvonalát. A különbség csak az volt, hogy ez utóbbi a maga elkerített földjén, a saját szemétdombján túrt-fúrt napestig, a maga primitív munkaeszközeivel és tudománytalan munkamódszereivel, rengeteg fölös időt és energiát ölt a földjébe, de annak hozadéka még csak meg sem közelítette a kommuna földjeinek hozadékát. Minden mezőgazdasági centrumban létesített a győzelmes proletárállam ilyen mintagazdaságokat, hogy a földjéhez egy évszázados álm szerzetével ragaszkodó parasztnak - a közös, tervszerű és modern földmegművelés előnyeit gyakorlati példákon át jelenítse meg. Mert arról, hogy ezeket a földre kiéhezett s a magántulajdon iránti vak szeretetben égő, elmaradott tömegeket erőszakkal, minden tanító példák nélkül lehessen a kollektív gazdálkodásra rávinni, gondolni nem lehetett. Fölosztották hát közöttük a földet - de egyidejűleg gondoskodtak arról is, hogy a kommunák tanító példáival kimozdítsák a sárba és sötétségbe dagadt analfabéta paraszttömegeket: a szocializmus felé.

A mezőgazdasági telep a forradalomban elesett egyik munkásvezér nevét viselte. Aratás ideje volt. A munkások a gépek és a jobb életkörülmények között modern gondolkozású proletárokká lettek. Egyszerű, kék ruhát viseltek, akár a gépészek. Néhány évvel ezelőtt még maguk is tudatlan parasztok voltak, s most ők képezték a hidat a parasztokhoz, és mindegyikük mint képzett agitátor járt közöttük, s vetette el soraikban a szocializmus iránti megértés csíráit.

A Földművelésügyi Tanács rendkívüli gondot fordított úgy a telepek modern berendezésére, mint a termés hozadékának minőségére és mennyiségére s a dolgozók életszínvonalának emelésére. - Mert ha ezeket a kommunákat nem sikerül, mindezen törekvések révén a parasztok előtt a régi és átkos emlékű nagybirtokokra emlékeztető hasonlóságuktól megfosztani, akkor a sunyi szemű paraszt ma sem fog bennük mást látni, mint ellenséges nagy uradalmakat, melyek ugyanúgy csak a búza árának lenyomására valók, s ugyanúgy megnehezítik a szegényparaszt életét, mint amazok.

Csakhogy a kommuna olyan volt, mint egy minden oldalról nyitott udvar, olyan, mint egy meleg, állandóan a parasztok felé kinyújtott tenyér. Nem volt zárt, ellenséges terület, de egyenesen társa és segítője volt a parasztnak mindenben. Szükség idején vetőmagvat szállított nekik, gyógyította beteg barmaikat, tanította őket a dögvész és sáskák elleni védekezésre, védte őket a házaló ügynökök ravaszágai ellen, s így lassan azzá lett a kommuna, aminek egy új világ megteremtéséhez lennie kellett: a proletárállam egy előretolt harci és tanító szervévé.

A parasztok kezdték lassanként sötét bizalmatlanságukat elveszíteni, lassankint be-besompolyogtak a telepre, s néha órák hosszat elnézték a robosztus traktorok munkáját. Még csak álltak szótlanul, mint a fák, s nehéz, ráncos fejüket komoran maguk elé ejtették. Még nem szóltak egy szót sem. De másnap eljöttek újból. És kétszerannyian jöttek el. Egy évszázadon át vérben és elnyomatásban táplált álom viaskodott bennük. De megint elmentek szó nélkül. Aztán lassanként eljött az egész falu. Mint a holdkórosok, lesték a gépek könnyű, friss és dolgozó munkáját. A kézzubbonys munkásokat, akik uralták ezeket a csodálatos masinákat, melyek órák alatt szántották fel az egész látóhatárt. Hiszen néhány évvel ezelőtt még ők is közéjük valók voltak. Ott görnyedtek az eke fölött, ott kódorogtak a kocsmák körül. S nézd, csak nézd, most hogy elbánnak ezekkel a villogó acélszörnyetegekkel!

Aztán egy napon eljöttek, hogy kölcsönkérjék a masinát. Nehezen szánták el magukat. Éjszakákon át vitatkoztak, ököltre mentek, vér is folyt. Egész lényüket felforgatta, megzsilálta ez a cudar szörny. Elrabolta az álmaikat, megutáltatta kicsinyes szerszámaikat. Állt a munka, az ekék ott rozsdásodtak az esőben, leköpték őket, csak az asszonyok sírtak naphosszat a fészerben, értelmetlen könnyeket hullatva uraik tétlenségén.

Forrt a falu, mint egy galuskás üst. S aztán - eljöttek a masináért. Csak erre várt a kommuna munkástanácsa. Mert tudta, hogy amit szóval el nem érhet a parasztok közt, azt a gép szó nélkül valóságra fogja váltani.

Megkapták a gépet, gépészt is kaptak melléje. Mint egy kifényesített bálványt vitték be a faluba. Ilyet a falu még nem látott! Gyerekek és vénék kisereglettek a kapukba, és ijedt borzalommal vetettek keresztet a szörny előtt. S az jött, könnyedén és csillogón, mint egy új isten.

Nehéz álma volt az éjjel a falunak. Mindannyian a csillogó szörnyről álmodtak, mely ott állt a falu közepén, hogy felszántsa zsíros, fekete földjeiket és zsírtalan, sötét gondolataikat.

Eleinte beosztották maguk közt a gépet, de aztán rájöttek, hogy sokkal jobban jönnek ki (az idő is alaposan elhagyta már őket), ha egyszerre szántják fel az összes földeket. Úgy is lett. S másnapra csodára ébredt a falu: egyetlen nagy - tengerfölddé lett a vidék. Mint az ár vonult el a földek fölött a csillogó gép, s elmosta a földek kicsinyes határait.

A tél komoran vonult el a falu fölött. Mi lesz ebből! Egy darab föld az egész környék, ki hol kezdje majd az aratást, ki hol végezze? Az asszonyok voltak a legkétségbeesettebbek. Cívódás füstölt a kis parasztkunyhók fedele alól. A parasztok ittak, az asszonyok naphosszat jajongtak uraikon, és vitték a pópához az ajándékot, hogy imádkozza újra eszesre uraikat. De most már benne voltak a bajban, s a parasztok egy percre sem mutatták volna ezt a kommuna előtt. Csak a lelkük mélyében érlelődött valami egyre növekvő düh a kommunával szemben. De majd meglátjuk - mondogatták csendesén maguk közt. - Meglátjuk, mi lesz ebből.

Jött a nyár. Az aratás közeledett. A búza szép, teli fejjel roskadozott lábain, s a parasztok kezdtek megnyugodni. Jó volt a termés. Jobb, mint valaha! Csak azt tudnák, hogy kié mennyi belőle! De a búzatablák átkozottul összefogódtak, s mint a rakoncátlan gyerekek, körbefogták a falut. Megint izzott az egész falu. A pópa bujtogatott. De a parasztok köptek rá.

Egy reggel aztán az egész falu kisereglett a fő utcára, egy csontos, ősze hajló, dús hajjú paraszt beszél:

- Száron rohad a búza, s mi itt állunk tehetetlen, s nem tudjuk, ki hol sebezze fel a gazdag vetést. A kommuna pedig nem mozdul. Pedig a bajt ő hozta ránk. Mindenben a masina a bűnös. A masina, amelyik kioltotta a határokat, kitepte a jelzőfákat, egy tengerré szántotta a

nyolcvan kis földet. Menjünk, emberek, a kommunába, a bajt ők hozták ránk, ők is hozzák rendbe.

Így is lett. A parasztok elindultak a kommuna felé. Voltak vagy négyszázan. Asszonyok, vének, gyerekek futottak soraik közt.

A kommuna már várta őket. Már tudott róluk.

Nekünk mindezt a kommuna munkástanácsának elnöke mesélte el, miközben végigvezetett bennünket a telepen. Ez egy szikár, nagybajuszú paraszt volt, onnan küzdötte fel magát a kommuna vezetőjévé. Keveset, darabosan beszélt, s inkább csak mutogatott a kezeivel, így valahogy:

- Ezek itt urasági istállók voltak - mutatott a kis családi házakhoz hasonló épületcsoportra.

Volt mindegyikében két tágas szoba, voltak bennük közös termek és étkezők. Volt fürdőjük is: valamikor a versenylovat úsztatta bennük az uraság.

Friss, eleven élet mindenütt. Láthatóan emelkedett az emberek életkedve és kultúrája. Az asszonyok is dolgoztak, de ezalatt a főzés, mosás, gyermeknevelés gondjait a kommuna teljesen levette a vállairól. Egyelőre persze csak az adott feudális örökség toldozgatásáról, megjavításáról lehetett szó. Egyelőre tehát csak azt lehetett megcsinálni, hogy a pezsgővel ledörzsölt versenylovak majolikás istállóit átalakították tágas és szellős munkáslakásokká. A régi, mocskos, kolerás sárfészeket pedig egyszerűen felgyújtották. Egyelőre még csak az átalakításnál tartottak, *de az új lényeg teremtéssé változtatta még ezt is*. Az urasági kápolnát átalakították kultúrházzá, hol esténként írni és olvasni tanították a tudatlanság zsoltárain felnőtt embereket. De itt játszottak a vándorszínházak és vándormozik is, itt volt az újság- és könyv olvasó, itt lehetett munka után elvitatkozni, de voltak itt politikai és filozófiai viták is. *Egyelőre* csak azt lehetett csinálni, hogy az urasági kastély egyik szárnyát kórházzá alakították át, a másikban a környék rokkantjait helyezték el, a törzsében pedig a munkás- és paraszt-tanács székel, mely a környék dolgozóinak ügyes-bajos dolgait intézte. *Egyelőre* csak azt lehetett elérni, hogy az intéző kétemeletes házából iskolát csináltak kétszáz gyermek számára, a kertjéből fűvészkertet, a tizenkét méteres üvegverandájából munkaiskolát műhelyekkel. Egyelőre csak azt lehetett csinálni, hogy az urasági, emeletes konyhában főtt az egész kommuna dolgozóinak étele ízesebbre, kiadósabbra és puhábbra. Az öregek sem kerültek az első „*dologtalan*” napon a szemétre. Ott laktak ők most, hol ezelőtt tizenegy szobában a hercegi agarakat és a hercegnői majmokat kényeztették. Ott most a munka rokkantjai laktak, kik egy egész életen át tartották a hátukat e sok léhaság alá. Ott sétálgattak most pipázgatva az óriás park sétányain. Egyelőre *csak* ennyit sikerült elérni.

Vezetőnk, a csillogó szemű paraszt, most újra visszavezetett bennünket a munkás-paraszttanács épülete elé.

És ekkor tódultak be a parasztok az udvarra. Izgatott lármájukat már messziről felénk sodorta a szél. A földekről és raktárakból összesereglettek a kézübbonyosok, s arcukon az elszántság barázdái mutatkoztak. De a nagy bajuszú, szikár testű paraszt leintette őket.

S valóban, amint a parasztok beértek az udvarra, s meglátták a munkás- és paraszttanács elnökét a kézübbonyosok élén nyugodtan és nevető szemekkel feléjük közeledni, hirtelen elcsöndesedtek. Most kivált közülük ugyanaz, aki a falu főutcáján maga köré gyűjtötte őket, és így szólott a nagy bajszú paraszt felé fordulva:

- A gabona ott rohad el a földeken, a falu éhínség előtt áll, s mi nem tudjuk, hogyan kezdjünk a termés learatásához. Ti odaadtátok nekünk azt a sátáni masinát, s az összeboronálta földjeinket egyetlen tengerré. Ti hoztátok ránk a bajt, nektek is kell kisegítenetek belőle.

A parasztok helyeselték, s mindannyian lesték a nagy bajszerű ember választát.

Ez - ravaszul pislogó szemeivel - hamarosan beszélni is kezdett:

- Emberek, figyeljetelek rám, úgy eligazítjuk a bajotokat, mint a pinyt. Egész idő alatt azt hallottam, hogy a gép csak javatokra volt, időt, erőt takarított meg, a termés is jobb, teltebb a búza feje, mint máskor. Mégis baj van, mondjátok. Baj van, mert az a cudar masina - s itt szemei ravaszul felragyogtak - egy tenger földdél varázsolta a földeket. Ki mennyit arathasson hát, ki mit kapjon a munkáért?

- Ez az, amit tudni akarunk! - felelték a parasztok.

- Semmi sem egyszerűbb ennél. Van-e közületek valaki, aki ne hajnaltól naplementéig dolgozott volna?

A parasztok hallgattak.

- Hát olyan, aki verejtékével ne öntözte volna földjét?

A parasztok újból hallgattak, lesve, hogy mire fog ez vezetni.

- Hát olyan, ki egy tenyérynél szalonna helyett *kettőt* metszett volna a tarisznyájába reggelenként?

- Nem, olyan nincs - felelték a parasztok.

- Látjátok, egyformán dolgoztatok, egyformán verejtékeztetek, egyformán szűkölködtetek az életben. Ami termett, mindenkinek termett. Mégpedig mindenkinek egyformán. Nem úgy van?

- Úgy van, úgy! - mondták vonakodva a parasztok.

- A masinát pedig újra kikölcsönözzük, mert ha már felszántotta a földeiteket, arassa is le. Nem úgy van?

- Úgy van, úgy, de *kinek* a szérűjébe kerüljön aztán a termés? Hisz nincs is akkora szérű az egész faluban - felelték a parasztok.

- Ott van az uraság lovardája, ezt mi kikölcsönözzük nektek, oda hordjátok be a gabonát. Oda elfér. Fedett is, tűztől és víztől is biztosabb.

- Ez is jól van - felelték újra a parasztok -, de mi legyen *azután*?

- Egyformán dolgoztatok, egyformán veritékeztetek, egyformán szűkölködtetek az evésben - folytatta a nagy bajszerű paraszt, ahányan tettétek azt, annyi felé osztassék a gabona.

- Elfogadjuk! - kiáltották most már derűtebben a parasztok. Csak egy öreg, ráncos képű paraszt kiáltotta:

- De jut-e annyi, mint tavaly ilyenkor?!

- Jut hát! - felelt a nagy bajszerű ember. - Hiszen jobb a termés, de nemcsak a termésen nyertek, nyertek az árából is. Mert a jobb termésnek az ára is jobb, és ami a fő, ha összefogtok továbbra is, akkor nem kell a házaló ügynököknek mázsánkint elkótyavetyélnetek, hanem mintát küldhettek belőle a városi munkások szövetkezetének, s az jobb árat fizet érte.

- Úgy van! - kiáltották fellelkesülten a parasztok - de mint legyen az?

- Össze kell fognotok. Be kell osztanotok egymás között a munkát, rendszeresítenetek kell ezt a beosztást - persze, ehhez az kellene - tette hozzá szinte csak úgy mellékesen a ravasz parasztproletár -, hogy ti is ilyen közösségeket alakítsatok, mint amilyen a mienk. Ha ezt megteszitek, a proletárállam nektek is ad gépeket, szerszámokat. Ezzel leveszi a céltalan robotot a vállaitokról, jobbá teszi az életviszonyaitokat, hiszen megtette ezt már sok faluval, s

meg hát itt van az orrotok előtt a mi telepünk is: ez sem kismiska! Láthatjátok, hogy élünk, hogy megy a sora öregnek, fiatalnak, hogy micsoda *finom* emberek lettünk egypár év alatt. S ezt mind a proletárállamnak köszönhetjük - meg hát a mi józan eszünknek is persze.

A parasztok egy ideig mély csöndbe burkolózva hallgattak, aztán a vezetőjük megszólalt:

- S mit kell ezért nekünk a proletárállamnak cserébe adnunk?

- A fölös gabonátokat! Ti odaadjátok a fölös gabonátokat, a gyári munkás odaadja az ő keze munkája által termelt fölösleges jószágokat.

Itt valami nem klappolt: odaadni a fölös gabonát...

- Azt, hogy van az, beszéld csak el - szól újból a vezetőjük.

- Nézzelek körül. Láttatok-e már közülünk valakit a boltba vagy a vásárra szaladni?

- Hisz éppen erről van szó, talán nektek nem telik éppen, mert ti odaadjátok a fölös gabonátokat.

- Hohó! Ravasz vagy, koma, de nem vagy ravaszabb nálunk! - nevetett a nagy bajszerű ember. - Mert úgy áll a dolog, hogy a szatócshoz nem megyünk, mert az rosszabb árut tart drága pénzen, mint a vásáros. A vásároshoz meg nem megyünk, mert nem töltjük az időt vonatozással, kocsikázással, hogy a végén rosszabb és drágább árut vegyünk, mint amit a szövetkezetben kapunk. Mi mindent a szövetkezetből vásárolunk. Ez nemcsak olcsóbb, jobb, de egyenesen házhoz szállít mindent. Van itt is egy fiókja a telepen. Ő megveszi a gabonánkat, s egy bizonyos összegben a mi javunkra könyveli, mi pedig ezt az utolsó fillérig elvásárolhatjuk nála, anélkül hogy csak egy fillér is megfordulna a kezünkben. S én csak azt mondom nektek, s szemeitekkel láthatjátok igazamat: ha józan emberek vagytok, s nemcsak a föld *bírására*, hanem az élet szebbé és könnyebbé tételére törekedtek, akkor ugyanezt az utat kell járnotok, mint amelyet mi járunk.

A parasztsereg sokáig némán meredt maga elé, mint egy magába hajló erdő. Ennek az egyszerű parasztnak a szavai hozzáértek megkérgesedett szívükhöz. Tele voltak kérdésekkel és felzaklatott reményekkel, de még nem tudták szavakkal harapni őket.

Végül a vezetőjük szólalt meg:

- Amit mondasz, olyan, mint az arany csöngése füleinknek. Talán nem is hinnénk benne egy percre sem, ha nem állna itt mögötted az a száz valamikor közülünk való testvérünk, s mögöttük az élet egy szebbé és jobbá tett darabja. Lehet, hogy igazad van. Bizonyos, hogy igazad van. S én, aki itt talán a legvénebb és részemhez s múltamhoz legkonokabban ragaszkodó vagyok, mondom, hogy mire felkel az új nap, ledobjuk a régi nyűg és gyötrődés baromi jármát.

Most csak annyit mondok: gyerünk, emberek, s aki holnap hajnalban is ugyanígy fog már gondolkodni, mint én, az a főutcában gyülekezik.

Nehézkesen, leejtett fővel és megbabrált szívvel indultak a kapu felé a parasztok. Járásukban még ugyanaz a fáradt, súlyos léptű ritmus ömlött el, amely idáig a legnehezebben előre mozgó masszává lomposította őket. De eszük kivilágosodott ablakaiban már ott kapiskáltak az elhintett csírák, s bennük egy új, emberibb élet kezdetei.

Márta örült, mint egy gyermek a 916-os kommuna megalakulásának. Boldogan magyarázta:

- Ami itt történik, egy új világ kezdetét jelenti a föld rabszolgáinak történetében. Mert a magasabb rendű termelési forma egyben a magasabb rendű élet előfeltétele is.

XXIII

A GYERMEKKÖZTÁRSASÁG

Ugyanezen a volt hercegi uradalmon épült a környék egyik legpéldásabb gyermekotthona, vagy ahogy sokan nevezték, a 15-ös gyermekköztársaság. Kocsival mindössze másfél órai út. Úgy határoztunk, hogy a következő nap reggelén meg fogjuk látogatni a telepet.

A reggel üvegtiszta ege alatt frissen harmatoztak a rétek. A pipacsok vérző fejüket nyújtogatták a magasba, a halmokon mákföldek bólogtak fantasztikus virágaikkal, és szemhatárt befogó dombokon dús sátorú gyümölcsfák ligetei sárgállottak. A vidék gazdag volt mindenben, de ez a gazdagság most a gazdagság teremtetőit, s nem pedig a munka haszonélvezőit illette.

- Látod - kiáltott fel Márta fellelkesülten -, ide való a gyermek, a pipacsok és mákföldek közé, szabad, nap alá való növénynek! Nem pedig az unalmas, dögletes iskolapadokba, brutális vagy elszáradt tanítók taposómalmába, kik csak az óra leteltét jelző harangra hegyezik füleiket, s olyan fáradtak és élettelenek szegények, mint egy halom elhasznált táplálék.

Mert nézzétek csak, mennyivel szebb, elevenebb a gyermek élete itt. A természetet nem a könyvek erőltetett ábráin ismerik meg. Az ő ábráik élnek, van kiterjedésük és mélységük, testük, szaguk, hangjuk, hallgatásuk. S úgy viszonylanak a könyvek ábráihoz, mint a test az árnyékához. De nemcsak a szemeikkel ismerik meg a természetet, apró játékszerszámaikkal s a legfürgébb s legszebb kis szerszámokkal, kezeikkel túrnak-fúrfaragnak rajta - benne. Megismerik az anyagot, megfigyelik az állatokat, növényeket, a fürge hangyát, a lomha csigákat, a cikcakkban röppenő lepkéket és a hajlongó virágokat. Magával az élettel találkoznak, s nem pedig annak árnyékával, poros könyvek kriptáiban.

- De hol jelentkezik ebben a rendszerben a rendszer? - kérdeztem félbeszakítva Márta szárnyalásait. - Nem gondolod, hogy ezek a gyerekek sohasem fognak rendszeresen gondolkodni tudni? Ismeretek helyett csak benyomásokkal fognak rendelkezni, melyek pedig az idő múltával teljesen elhalványodnak. Nem gondolod?

- Nem! - válaszolt Márta dacosan. - Egyetlen módszer sem alkalmasabb, mint éppen ez, a gyermekek élményeinek ismeretekké mélyítéséhez. S azt hiszem - tette hozzá gúnyosan -, sokkal könnyebb az élményeket ismeretekké mélyíteni, mint az ismereteket élményekké! Ezen bukik el a régi pedagógia, azon az évszázados, hasztalan és bűnös kísérleten, hogy a legszürkébb legsematikusabb, legszárazabb dolgokkal akar élményeket kikényszeríteni a gyermek lelkéből. S ezért eredményes a mi felfogásunk, mert az életet foglalja rendszerbe, az élet gazdagságán tanít, s nem pedig megfordítva, szürke elméletekből tanítja az életet. S az már aztán tisztára rajtunk múlik, hogy a gyermek élményeit elmélyítsük a tudásig. Mert ha már fel van keltve a gyermek érdeklődése - s ez az, amit a pedagógusoknak idáig nem sikerült elérniök -, akkor már nyert ügye van a tudománynak. Mi sem tudatlanságra és impressziók gyűjtésére akarjuk nevelni a gyermekeket. Szó sincs róla! Hanem igenis az életből kapott benyomásokat és élményeket akarjuk elmélyíteni a tudásig. Mi a lehető legkedvezőbb pszichikai körülvéők között tanítunk - ők a lehető legkedvezőtlenebbek között.

A mi munkánk, hogy a gyermekek naiv meglátásait, melyek legtöbbször helyesek, kiegészítsük tárgyi tudással. S nem pedig hogy egyszerűen megöljünk minden gyermeki megnyilatkozást, minden naiv teremtető és szemlélő munkát a gyermekben. Mi társakat, apró emberkéket látunk bennük, tiszteljük az ő világukat, és úgyszólván nem csinálunk egyebet, mint hogy a legkedvezőbb időben, a legalkalmasabb kulisszákat és körülvéőket rakjuk köréjük, s ezzel siettetjük az emberré fejlődésüket anélkül, hogy már az első órákban megölnők egy egész életre az aktivitásukat, érdeklődésüket és szeretetüket a dolgok iránt.

- De hiszen már itt is vagyunk - kiáltott fel most Márta felélénkülve. - Az ott a gyermektelep kerítése!

Leugrottunk a lassító kocsiról. De én hasztalan kerestem szemeimmel a gyermektelep kerítését, csak egy hosszan húzódó málnabokor-sövényt tudtam felfedezni. Hát bizony ennyiből állott az egész kerítés. Azután, ahol kétfelé megszakadt, az volt a *kapuja*, s egy kanyargós, széles út vezetett be rajta a telep szívéig. És a telep mégsem volt egy, az ősember korába visszaplántált torzó, nem a civilizáció elleni harc maradi fészke, hanem a technika minden vívmányát a természet minden szépségével előnyösen egyesítő, tudatosan megépített kis ország.

Az egész telepet egy domboldal uralta, melyen egy szikratávíró antennája komorodott fel a magasba, s jelezte, hogy ebben a kis országban az új csodák jegyében nőnek már az új nemzedékek.

Miután megkaptuk az engedélyt a telep megtekintésére, Márta kitűnően kiismerte magát a kis országban kísérő nélkül, útnak indultunk. Először a hálótermeket kerestük fel. Ezek egy egész külön épületet foglaltak le. Az ablakok szélessége és magassága azonos volt a szobák szélességével s magasságával. Úgy, hogy alapjában véve az épület délre néző fele egyetlen üveglakból állott, melyet csak a vörös vasbeton oszlopok szaggattak meg szimmetrikusan. A lépcsőház szokatlanul tágas, világos s fedetlen - kilátni belőle a derült égboltra. A belőle nyíló egyetlen széles folyosók, alapjában véve nem voltak egyebek, mint tágas, üvegtiszta lég- és vízfürdők s tornatermek változatai. Innen nyílottak az egyes hálótermek ajtajai, melyeket csak fürdés után lehetett elérni, s melyekből reggelenként csak a mosdózáson s tornán vezet ki az út az épületből. Nappal ezek a termek mindig üresek voltak. De nem is volt bennük egyéb, mint csak az alváshoz szükséges ágyak. Az ablakfalak felső szalaga éjjel-nappal nyitott volt. A kisebb gyerekek az idősebbek felügyelete alatt állottak, de ami az egész kis családot egy-egy teremben összetartja, az az önfegyelem.

Az épület legaljában van a közös étkeзде. Az asztalok, padok üvegből vagy valami hasonló szilikátszerű anyagból vannak. Nyáron az étkezés is kint történik a szabadban. A falakon semmi dísz, és mégis minden derült és napos, mert a fény az épület egész magasságában dől be az ablakon, és a gyerekeket valóban csak ez a fél centiméter vastag üvegfal választja el a természettől, melynek minden megnyilatkozását igen jól megfigyelhetik a csodálatos *fal* ellenére is.

A telep tehenészetében találkoztunk az első gyerkőcökkel. - Ezek mintegy tizenöt éves fiúk és lányok voltak, s felváltva egy-egy órát foglalatostokdakt a tehenek között. A csodálatos tisztaság ötlött mindenekelőtt a szemünkbe. S aztán a gyerkőcök jókedve és öröms munkája. Napról napra új és új, változatosabbnál változatosabb munka várt rájuk, s így a munka sohasem válhatott robottá, s annál inkább nem, mert a főzés, takarítás és egyéb improduktív és gépies munkák alól teljesen szabadok voltak. Ellenben rendkívüli élvezetet okozott nekik a tehenekkel való foglalkozás s a tejtermékek feldolgozása. Általában minden olyan, s csakis olyan munka, melynek kézzelfogható hasznosságáról meggyőződhettek. Így például kevésbé szerették azokat a munkákat, melyeknek célját vagy nem értették, vagy közvetlen hasznot belőle nem reméltek. Szívesen dolgoztak szedés előtt a főzelékes kertekben, de ősszel a dudva és gyökerek kiirtásától már húzódoztak. De hála a telep kitűnő technikai berendezkedésének, a szürke és ennél fogva duplán fárasztó munkákat sikerült a jelentéktelenségig lecsökkenteni. Stoppolni, ruhát javítgatni sem szerettek a gyerekek, úgyhogy ez később el is maradt. Ellenben minden üzemszerű munkát, helyeken való munkákat igen kedveltek. A tapasztalat hamarosan megmutatta, így például az asztalosműhelyben, a kovácsműhelyben s hasonló műhelyekben, hogy mely munkákat, s mikor lehet úgy végeztetni a gyerekekkel, hogy az egyenesen örömet

okozzon nekik. Nyáron a kertekben, az erdőben, a gyümölcsösben, s a halászatnál telt el az idő. Télen inkább az üzemi munkáknál s a szerzett tapasztalatok elméleti feldolgozásával. Jellemző, hogy az egész apró gyerekek játszóterétől eltekintve más, úgynevezett játszótér nem is volt a telepen. Még külön sportpályájuk sem volt, mert sportolni a telep közepén húzódó folyó partján szoktak, mely egyúttal a szabad uszodájuk is volt.

A munkahelyiségek világos, tiszta kis műhelyek, melyek rendszerint mozgófénykép-vetítésre is be voltak rendezve. Padok helyett munkaasztalok voltak bennük. Volt itt is egy kis nyomda is, ebben készült a gyerkőcök lapja, melyben részben egymás között, részben a telep vezetőivel vitatkoztak felmerült kérdésekről. Verseket keveset írtak. De sokat játszottak közös játékokat az erdőben, melyek formailag a görög tragédiákhoz hasonlítottak, de tartamilag derűsek és optimisták voltak.

- És most - kiáltott fel boldogan Márta -, nézzük meg a telep templomát!

- Miféle templomot!? - kiáltottam fel rémulten. - De Márta hangosan felkacagott, s rémületem csak még fokozni látszott jókedvét.

- Ez egy egyszerű sóbánya - szólt Márta elkomolyodva -, de a gyerekek nem adnák oda a föld legszebb templomáért. Benne szeretnek a legszívesebben tartózkodni, s az ő bérálásuk a bányába való első leereszkedésükkel történik.

De micsoda bánya volt ez! A többszáz méteres mélységben nappali fény. A levegő tiszta és temperált. Egy hatalmas fehér-zöld táncterem, melyből a szélrózsa minden irányába kis elektromos vonatok futnak, az egyenletesen kimetszett folyosókba. S mindezt csak fokozta, hogy csak a tizennegyedik évüket betöltött gyerekek ereszkedhettek le munkára a bányába. S micsoda öröm volt megtehetni ezt. Uralkodni, formálni, felhasználni az anyagot.

Így éltek itt ezek a gyerkőcök. Így kora reggeltől késő estig, nevetve és tanulva, tárgyilagos tanítók és munkások szerető tenyerén, s mégis a maguk lábán.

Amikor este elhagytuk a telepet, épp megszólaltak a vacsorához hívó szirénák. S a telep minden zugából, hangos beszéddel és életvidáman özönlöttek az épületek felé a gyerkőcök. Jöttek közöttük kamaszosodó, hengeres mellű ifjak, s szabályos, kemény testű lányok és apró gyerkőcök, amint kezeikben lóbázták kis egyszínű, egytípusú vödreiket - és mindegyik kezében volt ilyen. Mintha mindegyikük a nap egy eltört darabját hordta volna tiszta ábrázatán, derültek és jókedvűek voltak, mint az ugribugri állatok, s okos, nyílt szemükből mégis mennyi komolyság sugárzott.

XXIV

A FÖLD NYOMORULTJAI ELKÜLDIK KÖVETEIKET

A nyár vége felé hajlott. De a nap egyre izzóbban futotta be az égboltot. Erdők az idő egyetlen intésére rozsdabarnára hervadtak, és a szél máglyákba seperte a levelek hóhullását.

De a városokban, üzemekben és falvakban valami láthatatlan izgalom hullámozott. A föld elnyomottjai kongresszusukra készülődtek, s talán utolsó seregszemlére.

Márta ekkor már újra munkába állott, s úgyszólván csak perceket voltunk együtt. Dooék elkerültek a városból, s így megint csak magamra maradtam. De többé nem voltam egyedül. Együtt láttam, együtt hullámozottam a körülöttem tengerkedő élettel. A gyárakkal és falvakkal, melyek a készülő nagy esemény jegyében, mint feldúlt méhkasok zsibongtak.

A mindeme roppant hullámvás között egy, alig karónyi ember állott, egy rugalmas acélból való konstruktör. Embereket és dolgokat kovácsolt, s emberek és dolgok izzó üllőjén formáltatta szívét és agyát.

Haladt az ár ellen, s hajlíthatatlan megállt a visszazuhanó csaták mocsákban, s haladt az ár élén, s feltartóztatlanul letiporta a sarat és vasat maga előtt.

Új utakat mutatott, s adott hozzájuk új eszközöket. Karmester volt, de ha kellett, olykor csak egyetlen hang a millió főnyi orkeszterben.

Felhangolta és összehangolta ezt a csodálatos orkesztert. És az egész földön, a levert, összevert, megkínzott, de törhetetlen, remélő nyomorultak odúiban ismerték ezt a karónyi embert, és ott hordták mellükben a csodálatos új csillagot, melyet, így gondolták ezt mindannyian, egyenesen ő hozott le az égboltról.

S valóban, lehozta a csillagot, mely idáig elméleteik, tévhitek és ájulatuk kódében oly szépen, de oly messze, a magasban ragyogott csak fölöttük. Lehozta és közéjük aprította, mint a kenyeret, megmutatta azt minden oldalról, s fényében megmutatta a világot és annak fekélyeit és lehetőségeit.

Igen, ez az ember nem teremtett új csillagot, *csupán* lehozta azt közénk a földre.

Vonatok, hajók, repülőgépek, tutajok és talyigák, szekerek és felsebzett talpak mind útbán voltak a forradalom göca felé. S a város ezer kivilágított szemével vigyázta és várta őket, mutatta nekik, buktatókon és árkokon, leroskadt hidakon és szörnyű csapdákon át az utat. Együtt voltak itt, és testvériesen összekeveredtek a pályaudvarok füstjében, a kenyér megszegésekor, a kemény vagy puha fekhelyeken s végül a hatalmas arénában, a föld mindenfajta népeinek küldöttei: fehér és sárga kulik, hasított szeműek és ébenfekete szeműek, törpék vagy óriások, szakállas parasztok és tejfölös szájú sihederek, s akik az egyenlítőről, s akik a sarkvidékekről, s akik a legmagasabb hegyek csúcsáról ereszkedtek le, s akik a tengerek szegélyei mellől indultak el, és akik a bányák méhét, s akik az üveghutákat s családot s gyermekeket hagytak el, kiket talán sohasem fognak viszontlátni. S voltak, akik magukkal hozták szekercéiket az erdők tömzsi fái alól, és akik szétmállott bocskorban érkeztek, és akik felsebzett talpakon jöttek. De jöttek, jöttek, özlöltek, hogy hitet tegyenek a forradalom mellett, a föld összes nyomorultjai mellett, a föld összes nyomorgatója ellen. A vörös földbolygóért.

Az aréna, melybe a rengeteg folyam összeszaladt, egy amfiteátrumhoz hasonló épület volt.

A pódiumon egy csavarmenetekben felfelé kígyózó, vörös szószék dominált. Körülötte már szorongásig felállottak a Forradalom Pártjának vezérei. S most tízezer szem meredt, mint tízezer lecsapásra kész vércse a pódium háttérét képező drapériára.

Most hirtelen mind az ötezer szempár a pódiumra szegeződött. A megdermedt csendben, mint egyetlen hatalmas óramű ketyegett az ötezer ember szívverése.

S most belépett, igen ő, a karónyi ember.

Egy pillanatra a félszeg mosolygás megmerevedni látszott az ajkai körül. Aztán futott fel a szószékre.

Mint ezer és ezer egymás mögé állított, gátat áttörő dübörgés harsant fel a tömeg tenger-rivalgása.

De ő már állt a szószéken, egy meggyűrt rongydarabbal - mit talán sapkának viselt - a kezében.

Ötezer fej nevetett lángokat feléje, s már úgy látszott, meg fog remegni, tenyerébe veti magát az ötezernek, amelyért való volt, s amely megszülte.

De aztán szinte félszegen maga elé emelte a tenyerét, mint egy ötágú virágot. S íme, a lángoló kiáltás tengermély morajlással özönlött vissza medrébe.

S ő beszélni kezdett:

- Forradalmárok! Egytestvérek! A föld kizsákmányoltjainak küldöttjei!

A forradalmi telepek munkásai és parasztjai üdvözölnek benneteket és minden kizsákmányoltját e bolygónak! Benneteket, kik eljöttetek minden veszélyeken és halálokon át, és mindazokat, akik otthonmaradtak a veszélyek és halálok között. Mondjátok meg nekik, hogy jó munkát jöttünk végezni, jöttünk, hogy könnyörtelen ökleinket felemeljük elnyomóink ellen, s hogy az új elemi csapások és földrengések medrét kijelöljük rendszerükre.

Derékig vérben és gennyben, de kristálytisztá hittel a győzelemben.

Fegyver ellen fegyvert! Kíméletlenséget kíméletlenséggel!

Furfangot furfanggal és tudatos körültekintéssel!

A teli hombárokat az éhes gyomrokkal kínládóknak!

Az oxigéndús parkokat: fulladozó gyermekeinknek!

Van-e valaki közületek, aki ezt a nyelvet nem érti?!

Legyetek fáradhatatlanok, újra és újra felterebélyesedők, menjetek a föld alá, menjetek a barlangokba, hogy ha kell, fűleljetek, férközzetek, szervezkedjetek, ezer szemmel körülmérjetek, legyetek óvatosak, lapuljatok, nyúljatok szét, mint a tészta, mélyüljetek el, szóródjatok szét, mint a fény az égbe és földbe, és gyűljetek eggyé, mint a nap a szem bogarában, de egy tapodtat se engedjetek. De ellenségeiteknek se teljék el nyugton élete, csak seregei s gépfegyverei között merje megteríteni asztalaikat. Érezze, hogy vagytok, úton vagytok, a kapu előtt vagytok. Mint egy ágyúk kerítésébe bezárt vad szerethesse csak asszonyait, vizsgálhassa csak az égen a sorsa beteljesedését. Minden rést tömjetek be, s ha kell, eleven testekkel. És egyre közelebb, egyre szorosabbra a hurkot körülötte. Minden kétségbeesett kiáltást fogjatok fel, mely a paloták felől jön, és szórjátok szét a szelekbe megezerszerezetten, hogy minden tengerek szegélyein elfehéredjenek a márványból faragott paloták.

És a vasat, testvérek, és a kenyeret szeressétek, mert ők az élet urai és teremtoi, s nem pedig a holdkórosok fuvalázása. Szeressétek a vasat, mellyel a több kenyeret és szebb életet megszerezhetitek, és a kenyér kisebbedő falatján növezzétek az erőt magatokban a vas megforgatásához.

Így értek célt, így tesztek rendet magatokért, és gyermekeitek, és a szebb és tágasabb élet örömei felé így vágtok utat a hazugságok, illúziók és spiritisza ülések szalonjában.

Világ elnyomottjai, váltsátok meg magatokat!

Az aréna zengett, mint egyetlen kürt, és a zenekarok hangtornyain felmagasodtak a forradalmi himnusz ütemei.

S azután beszéltek egyszerű parasztok és egyszerű munkások, de mindannyiukból egyazon elkeseredés és elszántság máglyái lobogtak. Kelet és Nyugat érintette itt össze forradalmi testvériségében vágyait és tettekrevalóságát a rizsföldek kulijai és az óceánon túli farmer, a sarkvidékek halászhajói és az egyenlítőn robotoló néger, a föld alá hajsolt bányász és a gyön-

gyökért tenger alá kergetett bűvár, kikre mind egyazon törvény súlyosodott: a kizsákmányolás egyetemes rendje.

Száz nyelven beszéltek - de mind ugyanazt mondták.

Százképpen takargatták testüket, de mind egyazon járom alatt rongyolódtak le.

Száz világban éltek, de mindenben egyaránt dögökként.

Százképpen gondolták, de egyként megtalálták az utat, melyen járniok kell. És uraik százféle arcán már látták az egyazon vonásokat. S most eljöttek, hogy egyszerű mondatokban leszögezzék hitüket a világforradalom és a föld összes elnyomottjai mellett, a föld összes elnyomói és parazitái ellen. Eljöttek, hogy pártot üssenek, ha kell apáik és anyáik ellen az eljövendő új világért: magukért s gyermekeikért.

Hogy pártot üssenek, egyetlen, vaskemény, acélerős, világot átfogót - ha kell, az egész világ ellen.

Kint a körutakon dörögtek a felvonuló tömegek énekei, s bent az arénában logikus, átgondolt tételekké állt a világ elnyomottjainak minden elkeseredése és harci elszántsága.

De aztán este lett, s a kint hullámozó tömeg egyre szűkebbre fogta, s majd összelapítani látszott ölelésével a fényárban úszó arénát. S mint két mágneses pólus hullottak egymásba, tömeg és választottjai. Vörös drapériák és zászlók rengetege bodrozott a tömeg fölött, a kiáltások létrái megmászták az eget, melyen jól láttuk, mint valami kiterjesztett szárnyú hatalmas madár, ragyogott az ötágú csillag.

A következő napokon teljesen az események hatása alatt állottam. S mennél inkább közeledett a kiküldöttek távozásának napja, annál magasabban felágaskodott bennem az önvád: szökevény vagy, menned kell velük. De még nem tudtam határozni. Amit kiterveztem nappal, összedöntötte bennem az a néhány óra, melyet Mártával töltöttem. Aztán közbejött a Pártba való felvételem.

Márta boldogan állott meg előttem. Szemeiben mély zsarátnoka izzott az örömnél.

Ettől a naptól kezdve egyenlőnek tartott magával.

XXV

AZ IDŐ MUTATÓJA MEGÁLL

A Pártba való felvételem s a vele járó elfoglaltságaim egy időre visszaadták nyugalmam. Minden lázas munkánk dacára is aránylag nyugodt hónapok következtek. A tornyok felöltötték hósubáikat, és elnagyapásodtak, a falvak szakállt növesztettek, és elnyújtózkodtak a végtelen csöndesség alatt. Folyók, erdőségek, kőrengetegek kioltották lélegzetüket, s ahogy a tél rájuk szakadt, álltukban vagy fektükben mély álomba hervadtak.

Csak a Párt nem szűnt meg dolgozni, s vérkeringésével befutni az alvó birodalmat. Könyörtelenül végrehajtani a kitervezett lépéseket és előbbrevinni a forradalmat. De mindez úgyszólván láthatatlanul történt, kábeleken, a vasutak futásában, a lendítőkerekek megsokszorozott körforgásában.

Az emberek is összébbhúzódtak, az éjszakák megnyúltak, a nappalok lesorvadtak. S ha a forradalom fölött is, de csöndesség volt, s a csönd csak csönd maradt, s a tél az ő legmisztikusabb istápolója.

A karónyi emberről már hónapok óta lefojtott hírek keringtek. Az emberek, akik beszéltek róla, mintha vérbe és félelembe mártották volna szavaikat. Nem is igen mertünk már kérdezősködni felőle: valami bizonyosság volt abban a csöndben, mely a hófödte országban a karónyi ember lényét körülvette.

S ez a szörnyű bizonyosság egy napon valósággá vált.

Ó, az emberek tudták, hogy ha az év letelik, mindannyian megöregedtek egy évvel, ha a nyár elsompolyog, lehullanak a levelek, az ősz után jön a hó, és a csöndesség végtelen ölében lefagynak a madarak a fák karjairól. A karónyi ember sorsáról is tudták, hogy az bizonytalanabb már a fákon rekedt madarak sorsánál, de talán éppen ezért gyújtogatták szívükben a csodák bengáliját.

De egy napon, hidegen és könyörtelen megjelentek a véres sebhelyek a város falain: a Forradalom Pártjának plakátjai:

MEGHALT   Ő   MEGHALT
                  Ő AZ EGYETLEN
                  A MÁSFÉLMILLIÁRD KÖZÖTT
                  A LEGTISZTÁBBSZÍVÚ EMBER
                  LEGLOGIKUSABB KOPONYA
MEGHALT   MEGHALT   MEGHALT

Éjszaka volt. A házak fáradtan megdőltek a csillagos ég alatt, és megnyíltak kapuikon, mint meglékelt szíveken át vonzódott ki az üveghidegre fagyott kövekre az emberfolyamok vére. Harangok elszabadultan kongtak, és tüzes szárnyaikkal röptek át a városon a birodalom legbékésebb falvai fölé. Sürgönydrótok reszketve zümmögtek szét az erdőknek fájdalmukat, és felverték a gyárak és bányák és földek művelőit. S a legjobbak szívében egy pillanatra sárrá váltak a legmagasztosabb álmok.

Sárrá vált a legízesebb kenyér az asztalokon, s a legkíváncsabb asszonyokról lecsurogtak a legéhesebbek parázsszemei. A parasztok elköpték a pálinkaüstök alatt reszkető tiltott lángokat, és megemelték subáikat az éjszakában.

És az utcákon és az utakon és a dülőkön és tereken sereglett, kígyózott és dült az ember, és a folyók lakksima hátán nemkülönben, és az erdők sinkemény ösvényein nemkülönben.

A CENTRUMBA!!!

Hideg logikus agyvelők, kik életük mezsgyéin ezerszer dugták fejüket a hurokba, most szétverten dideregtek az utcák keresztjén, nyers, értelmetlen asszonyok, kik még ágyuk szalmájában rejtegették uraik elől a megváltó szentképeket, most sírós, alázatos szemekkel követték uraik holdkóros szemeit az emberrengetegbe, az éjszakák jegébe: az új népvándorlásba. Fiatalok szívében ledőltek a csodák legmagasabb tornyai, és az öregek körül kihültek a macskaszemű sparhertok.

Ki! Ki! az éjszakába!

Ki! ki! a tengerbe, lenni értelmetlen cseppnek!

Ki! ki! sodródni a fájdalom zivatara alatt:

A CENTRUMBA! A CENTRUMBA!

És minden terek megteltek, és minden meleg fészkek kiürültek. A hangszerek elpattant húrokkal heverték az asztalok alatt, és a sok tornyú palota előtt sírt és vonaglott az emlékezés és idegek húrján az ember.

MEGHALT

Ő, ki a világ minden elnyomottját dajkálta tenyérnyi szívéen, elégett nyomorultul a halálban.

S jaj, mi lesz most övelük, mi lesz az apátlan milliókkal, a gyermekekkel és öregekkel, kiért magára gyújtotta a bosszú és gyalázkodás erdejét...

Mint értelmetlen, megállíthatatlan és szétszakíthatatlan özön hömpölygött a tömeg, szerte, szerte a házak zegzugában.

Milliók álltak a végtelen térségen a végtelen ég alatt, mint anyjukat vesztett, eltévedt gyermekek.

S egy eldugott faluban most elindult a szomorú menet a karónyi ember holttestével. És jött, szivárgott, s mint a hegyipatak kanyargott, és a sodra megnőtt a lejtőkön és fordulókon, és mint tartózkodhatatlan ár megszélesedett a lapályokon. S fölötté ragyogott, úszott a vörös deszkakoporsó: a karónyi emberrel.

Ó, egyszerűség! Életet és halált összeforrasztó komor egyszerűség! Akarhatatlan és utánózhatatlan!

Parasztok, halászok, bányászok sereglettek mögéje, mögéje, mögéje, mögéje.

S a fák porba hajoltak, és az utak alázatosan megpuhultak a lábaik alatt, jöttek fedetlen fővel és lángoló cserépvirág szívükkel a falvak szegényei,

a városok szegényei felé,

és fölöttük a vörös deszkakoporsó mutatta az utat.

És a vizek jegébe fagyott tengeri vasszörnyetegeken feldördültek az ágyúk, és a gyárkémények szirénái áthajoltak a föld városai fölé, és a két egymás felé mozgó tömeg összetalálkozott a hatalmas térségen, a kupolák előtt,

s fölöttük úszott, mint égő szederbokor,

a vörös koporsó,

a vörös szaru,

a karónyi emberrel!

Ó, mert az élet tevőinek találkozásában halt Ő meg, és megpecsételte győzelmüket, és összeörvendezettte kezeiket, és összeegyengette ujjaikat.

És a tömeg egymásba omlott, és elkeveredett a kenyér szagában és az olaj szagában.

Így halt meg Ő az életben, így a szeretetben, így a falu és város testvéri frigyében, az időtlenségben, a feledhetetlenségben, az időben, minden egyszerűségek legegyszerűbbjében.

Ahány lefelé indult gondolat, ahány tétovázó lépés és kishitű értelmetlenség, ahány megrettent agy és szív: annyi sziklaszilárd harcos maradt most mögötte. Szándékok, hitek, acélok kifényesedtek, mint a csillagok a tél kristálytisza hidegében. Lényének reflektorai még egyszer fellobbantak a forradalom útjai és céljai fölött.

Így történt, hogy a hatodik nap reggelén Márta ott zokogott karjaimban, és én indulásra készen álltam a tröszttelepek felé.

Csak az átélt napok adtak erőt ahhoz, hogy ezt a tiszta, okos és meleg asszonyt lefejtsem szívemről és eszemről, hogy késsel messem ketté eleven magamat.

- Márta, te komoly, okos, legjobbak közül való teremtés, élj boldogul!

A vonat mint feltarajosodott, tüzet lihegő sárkány futott ki a pályaudvar üveghombárja alól. A sínek között egy asszony állt, és integetett könnyes és mégis lámpázó, boldog szemekkel:

- Jó utat! Jó munkát! Viszontlátásra!

XXVI

VISSZA A TRÖSZTTTELEPEKRE

Két éve, hogy a tröszttelepeket elhagytam. Azóta nagy változások történtek. A trösztök halálos zónája eltűnt, s íme most egy óránként nyolcvan kilométeres sebességgel haladó vasúton futottunk át ugyanezen területeken. A trösztök kénytelenek voltak megnyitni vasölelésüket, melytől már maguk sem jutottak levegőhöz. Összébbhúzták karmaikat, hogy megbirkózzanak saját kísérteteikkel. Mint az asztal széléről leverte kezek hullottak le a győzelmes forradalom határaitól a trösztök vasmancsai, hogy suba alatt elkékült ökölbe szoruljanak.

De az idő ekkor már a legnyomorultabbak eszében is megérlelte a forradalom világpártjának vetését, és az egyre puffadó trösztök vasbordázatai alatt nőtt és örvénylett az időt számolgotó forrongás. És ekkor a trösztök hirtelen frontot változtattak, s egyik kezükben virággal, másikban lángszórókkal kigyújtották az illúziók lámpiónjait a tömegnyomor és tömegtemető fölött. S ezt az illuminációt demokratizmusnak és pacifizmusnak nevezték. S a kráter szélén vergődő trösztök íme, újból akadtak cinkosokra, és újból ugyanazokra akadtak. S a tömegek egy része, amelyik a trösztök kezéből már semmit sem fogadott el, az ő kezükből még utoljára elfogadta olcsó hazugságaikat. S ezek a hamis útjelzők, kik beültek a trösztök süllyedő árbockosaraiba, hazug lámpásaikkal, megint csak a félkékek voltak. De immár recsegték az árbocok is, és inogtak vadul a tömegek morajlása fölött.

Válság válságra kergetődött, s mint a visszahúzódó tenger, egyre nagyobb tömegeket hagyott vissza a nyomor iszapjában. Az élet óráról órára rosszabbodott, s a tengeren túli trösztök felszippantották a tengeren innenieket.

A félkékek pedig ekkoriban cilinderek alatt, frakkokban és a zajtalanul guruló villanyautókban jártak, megsodort havannákkal a szájukban, s bárgyú alázattal kihízott arcukon.

A rongyokban, ketrecekben és hullakamrákban pedig a dolgozók heverték mint azelőtt, s a robot óraművén egyre inkább a 12-es szám felé igazultak a mutatók.

Az iga megsúlyosult, a gyomrok megkönnyültek. S a centrumokban, mint a víz és tűz vált ketté a nyomor és a jólét. A jég és tűz közötti összes árnyalatok eltűntek, az igen és nem közöttiek, és a vörös és fehér közöttiek, és a vas és ostya közöttiek.

Csontosak, leapadtak és kiaszottak voltak a dolgozók és kipárnáztak, frissek és pökhendiek a dologtalanok. De már az asszonyok és a legjámborabb birkák fejében is ellobogtak a kenetteljes hazugságok, s szívükben csak egy halom hamu és a fájdalmak hegye maradt vissza.

A nagy összeomlások és tisztulások évei voltak ezek. Voltak, akik még tovább üvöltötték a beszajkózott ostobaságokat, de aztán hirtelen ők is elhallgattak. Egymás után pufogtak el a legkomplikáltabb hazugságok és *legjóhiszeműbb* tévedések, és ami visszamaradt, nem volt egyéb, mint az osztályellentétek könyörtelensége. De még minden csendes volt. Az arany zabláján nyögött a tömeg, és az arany ragyogásában úszott a jólét. A félkékek pedig felöltötték papi köntöseiket, hirdetvén a demokráciát: a lángvetőkkel teletömött gyárnegyedekben: az aranyon hízó és az arany alatt verítékezők testvériségét. Eközben pedig az összes sürgöny-drótok, rádióantennák és szedőgépek valósággal hörögtek a szennyet az *északi telepek* ellen.

De a dolgozók szívében s eszében megingathatatlanul és lesarlózhatatlanul megnőttek a végső leszámolás virágai. S akinek szeme volt, láthatta, hogy ezek a virágok nem lesznek majd gomblyukba való rozmaringok.

Amerre jártam: egy törvény uralkodott: vér és gyötrelem. Rizsföldek és búzaföldek kulijai hullottak halomba a sortüzekben, de a pincékben, csatornában új indulók teremtek, s jártak, szájról szájra. Igen, a sortüzek még röpködtek, a büntetőexpedíciók még megjelentek repülőgépeikkel a védtelen falvak fölött, de a föld már izzott, már roskadásig felteltek a hidak, a házak emeletei a vérrel és szennyel. S igen, még mindig a trösztöké volt: a búza, a vas, a vonatok, a nafta, a levegő, s a tömegeké még nem volt semmi. - Igen, a trösztök minden kincset maguknak ajándékoztak, felosztván egymás közt a földet és lakóit és minden munkát a dolgozóknak. S igen, még merték tovább játszani komédiájukat, szövetségeiket, miket a nép nevére neveztek el, mivel a népek vérén és verejtékén hizlalták azokat.

S mégis. Én ekkor már egy makaróni nélküli lyukat nem adtam volna a trösztökért.

XXVII

OSTROMÁLLAPOT A MENNYORSZÁGBAN

Amikor a hatalmas cementkapun át újból beléptem a mennyországba, csodálatos látvány tárult elém. A rengeteg aranyráccsal elválasztott kis cella eltűnt s a hatalmas, ragyogó csarnokban csak három óriási aranypiramis állott, gépfegyverekkel, lángszórókkal és bombavetőkkal körülárválva.

Az ipari, élelmiszeri, és közlekedési trösztök aranypiramisai.

Amikor a vakító piramisok csúcsára pillantottam, íme, láttam, hogy az aranyhegyek csúcsain emberek laknak, szűkölő, remegő, fülelő emberek, és félelmükben pezsgősüvegeket durrogtatnak, és ott vannak körülöttük költőik, tudósai, professzoraik és mindenféle szajhák is. S ha a hatalmas cementkapu mögött felhőrdülnek az éljenzők, s a morajlás hullámai egyre magasabbra torlódnak, mint a hideglelősök dideregnek ők, halott szépségeik, dögölt moráluk, torz tudományuk és aszott szajháik mellén. És már csak fegyvereikben van minden reményük.

XXVIII

ÚJRA AZ ÚJSÁGNEGYEDBEN

Háromszázezer kilométerrel közelebb voltam a Szabadságszobor bal lábujjához, s ugyanennyivel távolabb az igazságtól és valóságtól - s ennél fogva újra az újságnegyedben.

Ültem pedig egy megkopasztott fa alatt, egy rozoga padon, s szemeimet egy velem szemben álló gumibotos rendőr egyenruhájának villogó acélgombjára meresztettem. Nézttem, nézttem a

gombot, a gomb is nézett engemet, s aztán végighúztam a kezemet a homlokomon, s pontot téve riportom végére, elindultam a *Lámpabélgártó Tröszt* napilapjának tizenhét emeletes palotája felé.

Körülöttem minden csendes volt. A gumibotosok jóllakottan ácsorogtak posztjaikon, s a házak vígan tartották márványlábaikon hatalmas terhüket. Szép, felsöpört utak, megnyírt, meghitt parkok mindenütt, s a házak falaiból, mint sok lángú gyertyatartók világítanak le a lámpák. Mindehhez még azt is hozzá kell számítani, hogy karácsony éjszaka van, s a hold és csillagnyája elégedetten hunyorognak le a mennyboltról.

És minden olyan csöndes, nyugodalmas és meghitt! Az ablakokban felgyertyázott, tetőig érő karácsonyfák, az útkereszteződéseken jól táplált, kitisztálkodott rendőrök, kik bizonyára csak azért vannak itt, hogy a kis Jézus gyerekek az utat megmutassák.

Hónom alatt jól megszorítottam a hatalmas paksamétát, és beléptem a *Lámpabélgártó Tröszt* napilapjának épületébe.

A portás barátságosan köszöntött, a liftes szó nélkül felfuttatta velem masináját a 14. emeletre. A folyosón álló szolga elvette a kalapomat, az ajtó előtt várakozó inasok mélyen köszöntöttek, a főszerkesztő komornyikja bejelentett, s a következő percben ott álltam főnököm hideg, márványkemény bulldogfeje előtt.

Belépésemkor egy halk - ahá, hát mégis megjött - kiáltással üdvözölt, majd fel sem emelve fejét a *Lámpabélgártó Tröszt* egy bizalmas utasítása fölött, még hozzátette: - Még épp jókor, már csak a *Családi Melléklet* rovatai hiányzanak.

Aztán gépiesen a paksaméta után nyúlt. Nem tudom, a kusza írás, a fel-le bukdácsoló betűk, vagy az első sorok miatt-e, de hirtelen rám meredt és meredt, meredt, meredt.

A szemben fekvő tükörből most megláttam arcomat. Arcom megnyúlt lett, elvesztette kövéres kifejezéstelenségét. Szemeim mély kutakban ültek, ruhám is gyűrött, tépett volt, s arcomon a borotvátatlanság mezői.

Főnököm megigazította gallérját, s aztán újra megigazította, s aztán hirtelen, mint egy ragadozó vetette szemeit az iratokra.

De én gúnyosan, hangosan, harsányan felnevettem. S ekkor csoda történt. A főszerkesztő körtermébe vezető negyven ajtó hirtelen, ijedten felpattant, s az ajtók keretében megdőbbent emberek tódultak.

Soha még ilyen gúnyos nevetés nem hagyta el földi halandó ajkait ebben a teremben.

A főszerkesztő a rémület görcsével két fekete gombra menekültette remegő ujjait. Az egyik a Központi Tébolydának, a másik a Központi Rendőrségnek szólott.

A negyven ajtóban szorongó négyszáz emberke pedig fojtott rémülettel susogta:

- Örült! Meghibbant! Tébolyult! - s szemeiket alázatosan a főszerkesztő talpai alá görbítették.

- Bolsevik! - kiáltott fel elkékült szájkarimával a főszerkesztő, s mielőtt ujjaival megnyomhatta volna a gombok egyikét, kidagadt szemekkel, mint a gutaütött, visszahullott a hatalmas bőrfotelbe.

De én harsány kacajjal indultam ki a teremből, s íme, nevetésemtől meginogtak a falakon a különböző köztársasági elnökök mellképei és a gyarmatok kiszínezett térképei, s a szolgák nyitott szájjal meredtek mögém, s a liftes ijedtében a padlásra futtatta a főszerkesztő 24-es számú babáját, és a portás sóbálvánnyá meredt a kapuban, és félreverte a tűzjelzőharangot.

Csöndes, nyugodalmas este volt. Autók bársonyplüssös üléseikkel és gyöngyvirággal teli réztartókkal zajtalan futottak alacsony gumikerekeiken, a rendőrök boldog mosollyal várták az utcák keresztjén a kis Jézus gyereket, a fehérre függönyözött gyermekszobákban égtek a karácsonyfák gyertyái.

De én csak mentem vakon a perifériák felé, s utamon csak a rendőrök sárga acélgombjai kísérték, mint vizslák égő szemei.

Mentem, mentem a falak aljában, nehogy beszűrösödött képemmel s elrongyolt öltözékemmel arra készítsem a posztoló rendőröket, hogy arcomba világítsanak lámpásaikkal.

Mentem fáradt, vonszolódó lábakkal a város szélei felé, ki a palotás, szökőkutas, lándzsakerítéses mennyországból oda, hol égig érő gyárkémények alatt, az olaj, a szenny és a nyomor piszkában lángol a pokol, oda, ahol a legsavanyúbb a kenyér, legkormosabb a levegő, legmészporosabbak a fák, legsorvadtabbak az anyák és legangolkórosabbak a gyermekek, kik a szeméttel befödött bűzgödrök fölött játszatnak, vagy egyszerűen csak a mészároskocsik kerekei alatt loccsantják ki beteg szívüket.

Mentem, mentem, mentem.

1925